

ERDÉLYI
ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK.

TIZENEGYEDIK KÖTET.

1649—1658.)

A M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1886.

8/43 xx

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSYLVANIAE.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

TIZENEGYEDIK KÖTET.

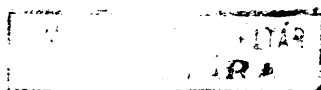
1649—1658.

BUDAPEST.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1886.



80/28
1

XXIV. FEJEZET.



I.

Öreg Rákóczy György halála sokkal mélyebben sújtá családját, hogysem ez képes lett volna kifejtetni azt az erélyt, melylyel az ő utolsó merész terveit diadalra lehetett volna juttatni. Mert ő ugyan akkor, midőn a lengyel koronát magának akarta megszerezni, Czeherinben, a kozákok fővárosában is folytatott alkudozásokat, hogy ezek fiát Zsigmondot válaszsák meg uralkodójukká. Ebben a combinatióban a dolog nem tartozott a lehetetlenségek sorába: de halálának híre megbénítá a lengyelországi Rákóczy-párt tevékenységét — s anélkül hogy, mint ezt az öreg fejedelem óhajtá, fiának neve komolyan szóba is jött volna, Kázmér megválasztatott királylyá. Hasonlag Sigmond jelöltségét is elejtették a kozákok, mert ebből csak úgy lett volna nekik hasznok, ha a lengyel trónon egy Rákóczy ül. S most a Rákóczyak ügynökeinek nem volt más feladata, mint azon munkálni, hogy Kázmér koronázása elhalasztassék s a lengyelek és kozákok közt kiegyezés ne jöhessen létre.

Otthon az ifjú fejedelem székfoglalása símán ment véghez. György már választott és felesketett fejedelem volt, ki azonban még eddig csak a czímet bírta s az uralkodásban tényleg nem vett részt. Most, amely nap atyja meghalt, átvette az uralkodói teendőket is, s miután ő a porta által is meg volt erősítve, hosszas idő óta ez volt az első fejedelmi változás, mely sem belháborút, sem külrázkódást nem idézett elő. Az ország, bár sajnálta elhalt urát, aggodalom nélkül nézett a jövőbe, sőt az elégyületlenek, kiket az öreg György vaskeze féken tartott, reményeket tápláltak, hogy az ifjú fejedelem alatt jobban fogják befolyásukat érvényesíthetni, s várakozás-

sal tekintettek az első országgyűlés összehívása elé, melyen egyedül lehetett keresztül vinni azokat.

Ez országgyűlés összehívásával a temetés napjának meghatározása állott kapcsolatban — mert ennek azt meg kelle előznie. Azelőtt pedig a legégetőbb függő kérdéseket kelle megoldani. A temetés napjául 1649. jan. 10-ét tűzték ki, s a meghívókat szétküldték. A temetési pompa emelésére szükséges anyagok beszerzésére Hunyor Györgyöt oct. 25-én Rákóba küldék. ¹⁾ Ferdinánddal Dániel János által tudatták a fejedelem halálát. Ugyan ő meg volt bízva, hogy a linzi béke által Rákóczyra szállott vármegyék dolgában is szót tegyen. Ezek közül ugyan is öt csak életfogytiglan volt öreg Rákóczy-nak átengedve: fia azt kérte, hogy ezek temetés utánig maradjanak a jelenlegi állapotban s azután azonnal szálljanak vissza. Nov. 3-án Dánielt kegyteljesen fogadta ugyan a császár, de a megyék rögtöni visszabocsátását sürgette, azt azonban nem ellenzé, hogy a temetési szertartáson ezek is részt ne vehessenek. ²⁾ Mindamellett Erdély területe jelentékeny gyarapodást nyert: Szathmár és Szabolcs vármegyék, Szathmár és Kálló várakkal, Nagy-Bányával, Tokaj és Regécz várakkal, Hegyaljával és Ledniczével hozzá csatoltattak. ³⁾

A temetés a kitűzött napon 1649. jan. 10-én roppant fénynyel és mély részvét között megtartott. A gyászbeszédet Fejérvártt Medgyesi mondotta, s ez az országban tartott gyász-ünnepélyek egész sorozatát nyitotta meg. Az országgyűlés testületileg vett abban részt — mindazáltal a tanácskozások csak jan. 23-án kezdődtek el. Hosszú gyűlés volt s mint Bethlen halála után, most is felhasználták az alkalmat egy egész se-reg új reform életbeléptetésére, mely a régi rendszer egyes részeit gyökeres átalakításon vitte át, s másfelől egy egészen új aerának kiindulását képezte.

Magát a bevezetést sajátságosan jellemzi, hogy az elhúnyt uralkodóról nem valami meleg hangon emlékezik meg: csak annyit mond, a mennyit a szorosan vett udvariasság korlátai

¹⁾ Okmánytár II. Rákóczy György diplomáciai összeköttetései-hez 5. l.

²⁾ Okmánytár 7. 8. 11.

³⁾ Szalárdy 255. l.

közt el kellett mondani, s a mennyit el nem mondani a család megsértése lett volna. Mindenki tudta, hogy az ifjú fejedelem nehezen szívelte, hogy ő a közügyekből ki volt zárva s ezt megaláztatásnak vette. Azt is tudták, hogy az elhunyt fejedelem kedvencze Zsigmond volt. ki ennek sorsát és függetlenségét Györggyel szemben gondosan biztosította. S talán ez volt az oka, hogy míg szemben az öreg Györggyel szófukarok voltak, annál melegebben üdvözölték az ifjú Györgyöt s az ő tevékenységét, melylyel nagy szomorúságában is szívén viselé az ország javát.

Mialatt az egyes nemzetek szokás szerint külön folytatták tanácskozásaikat a fejedelmi propositiók, az egyes nemzetek, valamint magánosak sérelmei s indítványai felett, a portai ügyek elintézését egyetemlegesen vették elő.

A megelőző országgyűlés felhatalmazta már öreg Rákóczy Györgyöt, hogy ha ki nem kerülheti, fizesse meg ezt az 5000 arany adótöbbletet. Az öreg György még mindig daczolt a portával s nem fizette ki. Az országgyűlés elhatározta, hogy főkövetséget küld a portára. mely jelentse be a fejedelem halálát, ifjú Györgynek trónkövetkezését, kérje az adótöbblet elengedését, s melynek elnökévé a fejedelem Serédyt nevezte ki, míg tagjaivá a három nemzet részéről Bánffy, Kálnoky és Fodor választattak meg. De ugyanakkor az 1647-ben kiállított reversalishoz hátára jegyezték, hogy annak egész tartalmát elfogadják s megerősítik.¹⁾

Mindenekelőtt az 1630-iki uniót -- a három nemzet szövetségét -- confirmálták, mely bizonyos tekintetben jogaikat volt megvédendő a fejedelmi önkény túlkapása ellen.

Rögtön azután helyreállították a nemesség s a más két nemzet szabadkereskedését. Már Bethlen Gábor meglehetősen mértékben korlátolta azt, ki ezen indirect adózás behozatala által az ország jövedelmeit nagy arányokban megnövelte, s azt jelentékeny haderő kiállítására s fentartására képessé tette. Rákóczy alig tett többet, mint hogy e törvényeket szigorúan életbe léptette s keresztül is vitte: most a rendek azt nagyon korlátolták és megnyírták. Csak a viaszokra és mézre, továbbá a

¹⁾ Törvények és Irományok b) c).

ló-kivitelre vonatkozólag tarták fenn, melyek közül az első az udvartartás költségeire fordított, az utóbbi pedig a haderő fentartására volt szükséges. Szabályozák a pénz-agiót is.

Eltörölték Kővár vidékének mint fejedelmi jószágának liber baronatusát — azaz felhatalmazák a latrok kergetésére kiküldött tisztviselőket, hogy e vidéken is szabadon eljárhassanak.

Törvénykezési reformokat is léptették életbe, melyek azonban jobbadán a fiscus jószágainak kezelésére vonatkozó módosításokat foglalták magukban vagy a tisztviselők visszaéléseinek megszüntetését czélozták. Bizonyos animositással fogtak a rendek ez újításokhoz, mert sérelmeik legégetőbb részét épen ezek képezték. S mennél kérlelhetetlenebb szigorral védte az elhalt fejedelem a fiscus érdekeit szemben a magánosok érdekeivel és alkottatott az országgyűlés által megzorító törvényeket, annál nagyobb hévvel ragadták meg a rendek az alkalmat, hogy most saját jogaik megvédésére hozzanak törvényeket. Csakhogy e tekintetben bizonyos óvatossággal kellett eljárni, s figyelemmel lenni rá, hogy a nagyobb, az országos érdekek kárt ne szenvedjenek. Hisz az elhunyt fejedelmet a megzorító törvények hozására az a körülmény vitte, hogy a fiscus és a magánosok érdekei közti collisio esetében a törvények rugalmassága nagyon sok kibúvó ajtót engedett ezeknek, s az eljárás lassúsága sok kárt okozott.

Elhatározták, hogy mindennemű törvényes eljárás alkalmaztassék a fiscus jószágaiiban is; hatalmaskodási ügyekben a fiscus tisztviselői az országos törvények szerint büntetessenek; ha magánosok fiscalis jószágot foglaltak el, ezek azon forumon pereltessenek vissza, hova tartoznak; a fiscalitásokba szűkött jobbágyok kiadassanak; a fiscus jószágai a nemesi jószágokkal egyenlő terhet viseljenek; a nemes emberek teherszállító szekereket csak azon esetben tartoznak kiállítani, ha a fiscalis várakba löszereket visznek; a hatalmaskodó fiscalis tisztek azon vármegye törvényszékére idéztessenek meg, a hol a hatalmaskodást elkövezték, s elítéltetésök esetében az ő s nem a fiscus javain hajtsák végre az executiót; a postálkodás terheiben a fiscus is vegyen részt; a latrok és orvok kergetésére 1630.,

1638. és 1640-ben hozott törvényeket oda módosították, hogy ezeket a fiscalatusokban is lehessen kergetni.

Szemben e törvényekkel felhatalmazák a fejedelmet, hogy a jövő évi országgyűlésig irassa össze az összes fiscalis uradalmakat tartozandóságaikkal. mikor aztán ezen összeírást hivatalos tárgyalásba fogják venni, s azok felett véglegesen határoznak.

Végrehajtást csak a rendes bírák által kiadott ítélettel lehet eszközölni, s idegen bírák törvénytételét nem szabad végrehajtani.

A kik nem törvényes úton, hanem hatalmaskodás által fosztattak meg jószágaiktól, a fejedelem azokat kárpótolni fogja.

A múlt évben hozott XIV-dik t.-cz., mely azok perbefogását rendeli el, kik a fejedelem személyét gyalázták, eltöröltetett; Nadányi István nótája azonban továbbra is érvényben marad.

Nemes ember akarata ellenére nem nevezhető ki számadó tisztviselővé.

Az enyedi nemesek s a város közt fenforgó pert egy bizottság fogja elintézni.

Az egy házhelyi nemesek szállásadással s gazdakodással csak azoknak tartoznak, kik azt megfizetik.

Száz forintig terjedő adósság rövid útú perrel láttatik el.

A fejedelem, ha utazik. kísérőit nem szállásolja el a szégyenség közé.

Az újonnan emelt malmok circaltassanak fel.

A váradi árkok ásatása miatt lerombolt házak tulajdonosai kárpótoltatni fognak.

A váradi kapitány a hódoltságon is circaltassa a latrokat és gonosztevőket.

Az országgyűlési articulusok eredetiei az elnöknel s ítélőmestereknel maradjanak s a másolatok az elnök pecsétje alatt adassanak ki.

A részekben előfordult sérelmeket orvosolták.

A belföldi anyagból készült művek a limitatio szerint árultassanak; a görögöket a vadbőr vásárlásától eltiltották.

Azok helyett a jobbágyok helyett, kik a kék gyalogok közé állottak, a földesúrnak joga van más alkalmas embert

állítani. Egyházi szolgálat színe alatt a hadkötelezettség alól senki sem vonhatja ki magát. A meghalt fejedelem által a székelly darabontok közé beírt kék gyalogok közül azokat, kik nem akarnak szolgálni, a fejedelem fölmenti a hadkötelezettség alól.

Az udvarhelyi várhoz alkalmazott magánbirtokokat a fejedelem becsű szerint kifizeti.

A háromszéki kath. papok felmondták az engedelmességet a vicariusnak (Salinis István). A világi katolikusok panaszára elrendelé az országgyűlés, hogy a meghalt fejedelem megerősítő levelének ¹⁾ értelmében járjon el; s hogy esperes nőtlen plébános is lehessen, ha a nők papok is hozzá járúlnak választásához.

Ezután a szász nemzet sérelmeit vették tárgyalásba s intézték el: sóhordással ne terheltesse; a fiscalis tisztek a bort kész pénzzel fizessék; a gratuitus labort pénzzel váltván meg, ember és szekérbeli segítséggel ne terheltesse; a braszai posztócsinálók ellen a vádlók a törvény útjára utasítottak -- ha kiváltságaik ellen vétettek, »magok lesznek okai privilegiumok romlásának«; áruikat a szászok a limitatio szerint adják.

A szegénység ingyen gazdálkodással s postaló adással ne terheltesse: de pénzért e terheket ők is tartoznak viselni.

Megszavazták az évi adót: 20 firtot portánként, 1 firtot a gratuitus labor megváltására; a városokra az adó egy meghatározott összegben vettetett ki. E teherben a székellyek is részt vesznek.

A hol a harminczadoknak eddig nem volt fiókja, ott jövőre sem állíttatik fel.

A múlt évben hozott XIII. t.-cz. halálbüntetést szabott azokra a székellyekre, kik zászlójuk alatt nem jelennek meg. Erre vonatkozólag a törvényes eljárást nagyon enyhítették.

A sófalvi aknához és csiki hámorokhoz tartozó emberek örökösödési pereit a praefectus és harminczadostól fellebbezhető az illető székelly helyre.

¹⁾ Közölve Veszely Egyh. Tört. Adatok 344. l.

A törvényeket a fejedelem márcz. 10-én erősítette meg, mely napon az országgyűlés a szokott ünnepélyekkel be is záratott.

II.

A gyászoló család a tavaszt s a nyár egy részét Fejérvárt töltötte. Lengyelországban megrendelték a nagyszabású monumentumot, melylyel a gyula-fehérvári templomban azt a helyet akarták megjelölni, hol az elhunyt fejedelem örök álmát aludta.¹⁾

A nyugoti udvarokkal — melyekkel az öreg fejedelem összeköttetésben állt — még nem tudatták hivatalosan a gyász-eseményt. April elején Dániel Jánost küldte ki az ifjú fejedelem azzal az utasítással, hogy a régi szövetségesek főbbjeit személyesen keresse fel s adja át a levelet, azután menjen el Münsterbe, szerezzen tudomást, hogy meg van-e már kötve az universalis béke, s ha még nem volna, hasson oda, hogy ebből, mint meg is volt ígérve, Erdély és Magyarország ki ne hagyassanak.²⁾ Ezalatt a havasalföldi vajdától is jött követ, ki a confoederatio megújítását kívánta, egyelőre azonban csak a fejedelem s nem az ország részéről.³⁾

Az özvegy fejedelemasszony s Zsigmond herczeg egész jun. derekáig Erdélyben maradtak. De daczára hogy szép uradalmakkal birtak ez országban, nem akartak állandóan ott telepedni le. Zsigmond semmiféle hivatalt sem akart elvállalni bátyjától, kitől vérmérsékletre s hajlamaira nézve nagyon különbözött. talán azért sem, mert anyját nem akarta elhagyni, vagy azért, mert olyan házasságon jártatta esztét, mely elé alárendeltsége akadályt gördíthetett volna. Jun. 16-án elindult anyjával magyarországi uradalmaiba s a fejedelem egész Brádig kísérte őket.⁴⁾

A portára küldött követség, élén Serédyvel, ezalatt megérkezett Konstantinápolyba. De semmi úton nem tudták rá-

¹⁾ Szalárdi Siralmas Krónika 251. l.

²⁾ Okmánytár 11. s köv. ll. A francia királyhoz, hesseni tartománygrófhhoz irt levelek : Nemzeti Múzeum. Fol. Lat. 1674.

³⁾ Okmánytár 15. s köv. ll.

⁴⁾ Szalárdi 251. l.

bírni a portát. hogy adófelelősi követeléseiről lemondjon ¹⁾ s a magyarországi részek után kivetett összeget elengedje. S végre is le kellett az adót fizetni, melynek megtörténtével a követeket hazabocsátották s egy kapucsi basát rendelték mellé fényes kísérettel, ki az ajándékokat s az athname megvigye. A követség június végén útra indult, s a fejedelem jul. 7-én a tanácsurakat s a rendeket jul. 21-re Fejérvárra hívta, hogy az ünnepélyen jelen legyenek. ²⁾

A kapucsi basa a követekkel együtt jul. 16-án érkezett Brassóba. Töröcsvárnál ezer székely gyalog fogadta őket s ezekhez Rozsnyónál 2000-nyi újabb csapat csatlakozott. Brassónál is ünnepélyes fogadtatás volt rendezve, a bíró és tanács ment ki elibök. Brassóból is ünnepélyesen kísérték ki őket egész Vidombákig, hol mezei katonák vártak rájuk. ³⁾ Innen folytatták útjokat Fejérvárra, hol a zászlónak, botnak. kornyétnak átadása a kitűzött napon s szokásos ünnepélyek közt megtörtént. ⁴⁾

Az ünnepélyek lezajlása után a fejedelem Gottsmeisternek s a szebeni lázadóknak, kik 1646. apr. 11-én ítéltettek el s a fogarasi börtönbe zárattak, megkegyelmezett: kik augusztusban szabadon bocsáttattak. ⁵⁾

A kozákokkal, lengyelekkel s moldvaiakkal folytatott alkudozásokon kívül a fejedelem ez évben három törvénykezési terminust hirdetett: Beszterczére oct. 25-re a szászok és székelyek közt fenforgó peres ügyek elintézésére, Kolosvárra dec. 1-ére a partium számára s 1650. jan. 13-ra Segesvárra a székelyeknek. ⁶⁾

¹⁾ Serédy máj. 2-iki jelentése. Okmánytár 17. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok II.

³⁾ Fundgruben. Neue Folge 341. l.

⁴⁾ Az athname részleteit lásd Hammer III. 348. l.

⁵⁾ Krauss I. 178. l. V. ö. Orsz. Emlékek X. k. 81. l. Gottsmeister a brassai bíró özvegyét vette nőül. Fundgruben. Neue Folge 342. l.

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok III. A beszterczei terminust lásd Krauss I. 170. Ugyanott a januáriusi terminust.

III.

A fejedelem halála a közigazgatási gépezetben is jelentékeny változásokat vont maga után. Az öreg Kornis Zsigmond halálával (1648. nov. 3.) megüresedett az ország generalisságának tisztje: helyére a fejedelem Kemény Jánost nevezte ki. Karánsebesi és lugosi bánná s Hunyadvármegye főispánjává az elhalt Nagy Pál helyett Barcsay Ákos s jenei főkapitányyná Haller Gábor, váradi főkapitányyná Gyulay Ferencz neveztettek ki.¹⁾

1650. elején Bassaraba Máté havasalföldi vajda részéről követség jött Brassóba. A vajda elfogadta az elhalt fejedelemmel kötött szövetség feltételeit s e követség volt megbízva ott letenni uruk nevében az esküt azok megtartására oly hozzáadással, hogy a már kihirdetett országgyűlésre az előbbenivel teljesen megegyező szövegű hitlevelet fognak hozni.²⁾

Ez országgyűlés pedig, melyen a szövetséglevél be volt mutatandó, s melyet ő épen az országgyűlési meghívó kiállításának napján erősített meg, márcz. 20-ára hirdettetett ki Gyulafehérvárra.³⁾ Az öreg Csáky István, a Rákóczyak esküdt ellensége, fel akarta használni az öreg fejedelem halálát s némely jószág-igényei miatt pert indított. Az erdélyi törvényhatóságokhoz irt s ezek támogatását kérte ki.⁴⁾

Az országgyűlés a kitűzött időben megnyílt. A rendek hálás köszönetet szavaztak az ifjú fejedelemnek a pontosan megtartott törvényszékekért s általán gondoskodásáért.

Az adót szokott módon 20 frtban állapíták meg, a végváraakra pedig egy frtban.

Az orvosok, rablók, gyujtogatók megfékezésére hozott törvények szigorú végrehajtását elrendelék.

Fejérvármegyében a törvényszékeket, ha egyik főispán sem lehet jelen, az alispán s főbíró is megtarthatja, de csak kényszerítő viszonyok következtében.

¹⁾ Szalárdy 251—254. ll.

²⁾ Okmánytár 28. l.

³⁾ L. Törvények és Okiratok V.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok IV.

Az oláhokat — a fennálló kivételek megtartásával — eltilták a fegyverviseléstől; posztóruhát, nadrágot, csizmát, dupla süveget, gyolcsinget nem szabad nekik viselni.

Egy más czikkkel elrendelék, hogy a zsidó csak zsidó s a görög csak görög ruhát viselhessen — magyar katona-ruhát semmi esetre. A zsidókkal pedig, minthogy azokból a fiscusnak kevés haszna van, rendelkezék a fejedelem.

A karánsebesiek s lugosiak szabadságaikban megtartatnak: de vámmentességekre vonatkozó leveleiket producálják a jövődő gyűlésen.

A lókereskedés felszabadittatott.

Ha a fiscus emberei a jobbágyokat karhatalommal akarják elhurcolni, fogva vitessenek a fejedelem elé. A fiscalis uradalmakban lakó nemesség jogai épségben megtartatnak.

Az elveszett marhákért a kárt azon helység fizeti meg, melynél a rabló nyoma eltűnt.

A zászlós uradalmak el levén törölve, a circálást Máramarosmegye sem tilthatja el.

A magyarországi részek egyes sérelmei, ezek előterjesztései alapján orvosoltattak.

A vármegyék szükségéinek fedezéséhez a fejedelem jószágai is hozzájárulnak.

A hadi kötelezettség elől városokba menekült jobbágyok adóhátralékaikat tartoznak kifizetni. A jobbágy-gyerekeket pedig, eltérőleg a fennálló szabályoktól, a földesurak vissza-követelhatték.

A jó pénznek az országból kivitele ügyében intézkedjék a fejedelem úgy, mint azt az ország java kívánja.

Még két nagy fontosságú törvény hozatott ezen az országgyűlésen: az egyik a székely birtokot terhelő megszorításokat szabályozta, a másik a fiscalis jószágok kérdését döntötte el.

A székelyeknek, kik a fejedelmi hadseregnek jelentékeny részét tették, a birtokeladásra vonatkozó törvényekből és gyakorlatból sok kára támadt. A székely követek ezért a fejedelmet kérték, hogy legalább ideiglenesen szabályozza ez ügyet s ez beleegyezett. E szerint a birtokeladás és vételnél az országos törvények az irányadók — azaz a rokonok és szomszédok megkínálандók. Csak hogy sem a fizetési terminust nem szabad

rövid időre szorítani, sem olyan pénznemet nem szabad követelni, mely nehezen megszerezhető. A birtokot árán felül eladni nem szabad, különben a vevő kárpótlással tartozik a vásárlásra jogosítottoknak. A székely katona csak zálogba adhatja jószágát, de el nem adhatja örökösen — a nemes személy természetesen kivételt képez. A hadban szolgáló jószágát csak tisztje beleegyezésével zálogosíthatja el. De ha e szabályok hátrányosoknak bizonyulnának be, a fejedelem felfüggesztheti.

A múlt évi VIII-ik törvényczikk értelmében a fiscalis uradalmak lajstromba irattak s e lajstromban az uradalmak kétségtelen és controversia alatt levő jószágai külön jegyzékekbe vétettek. Elhatározták, hogy ezek örökre fiscalis uradalmak maradjanak. Ha valaki ezen uradalmak egyik-másik jószágára nézve igényt formálna, a kérdés octavalis vagy más rendkívüli terminuson döntessék el. A kétes természetű jószágok, valamint a Töröcsvára is a terminusig zálogba nem adathatnak. A fiscus azon jószágai, melyek a lajstromban nincsenek felvéve s melyekhez ezután jut, hűtlenségi per útján vagy más úton, mint nem fiscalítások eladathatnak. Ha a fiscus ezután jogot formál valamely a lajstromba fel nem vett jószághoz, épen úgy perelje, mint más magános ember. A fiscus jószágaiiban levő nemesek birtokaikban megtartassanak.

Egyszersmind megválasztatott a bizottság is, mely a terminuson a lajstromot végleg megállapítsa.

A fejedelem a törvényeket még az nap — márcz. 20. — megerősítette. ¹⁾

E törvények alapján Töröcsvára s azon jószágaira nézve, melyek a vár mellett voltak hagyandók, az adománylevelet Brassó város számára Rákóczy apr. 25-én kiállította, megadta az engedélyt a beigtatásra, melynek következtében a beigtatás megtörtént. ²⁾ Az ügy végleges elintézése azonban a többi jó-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok VI.

²⁾ A donatio megvan az Approbatában Tit. LXXXII. Art. I. A töröcsvári uradalom ügyében 1871—75-ben három érdekes rőpirat jött ki: »A hajdani Töröcsvári uradalom jogi állapotához» a szászok részéről érdekes okirattoldalékkal; ennek czáfolata Pávai V. Elek által s ugyan-csak ettől »Újabb jelenségek.«

szágokra nézve, melyek sorsa még kétes volt, fenmaradt a törvényben kiszabott terminusra.

A tárgyalások a kozákokkal, lengyelekkel ez idő alatt is folyton tartottak: mind két hadakozó félnek érdekében állott Rákóczynek barátságát vagy legalább semlegességét biztosítani. S e küzdelemben Lupul moldvai vajdának is volt szerepe, ki maga is közeledett az új fejedelemhez. Még Kemény által tett ajánlatot a fejedelemnek, hogy Zsigmond herczeg vegye nőül leányát. A tervtől a család nem volt idegen s a dolgok csakhamar oda fejlődtek, hogy a vajda leányát a portáról, hol az kezes volt, kihozatta. A dologból azonban még sem lett semmi: Lupul vallás különbséget adva okúl, felbontatta a viszonyt.¹⁾ Oly fordulat, melylyel úgy látszik a Rákóczyak is meg voltak elégedve, kik szívesebben vették volna, hogy Zsigmond herczeg valamelyik német fejedelmi családba házassodjék s e czélból küldtek is követeket Németországba.

György fejedelem ünnepélyes nagy követséggel, mióta székét elfoglalta, még nem kereste fel a magyar királyt: most már eljötnék látta az időt eddigi mulasztását kipótolni. Főkövetté Bethlen Ferenczet s ennek követtársává pálóczi Horvát Jánost nevezte ki, kiknek számára júl. 28-án állította ki az utasításokat.

E követségnek fontos megbízásokat kelle teljesíten. Ama két új vármegyében, melyek a linzi béke értelmében Rákóczy György birtokába bocsáttattak, több elintézendő közgazdasági, közigazgatási és magán-ügyi függő kérdést kelle tisztába hozni, melyek az átengedési diploma egyes pontjainak magyarázatából merültek fel. Ilyenek Szathmár vármegye főispáni székének betöltése, melyet a király régebben Károlyi Ádámnak ígért, a jószág inscriptiók kérdése, a salétrom-harminczad Szabolcs vármegyében, a dézsmák ügye Bereg és Ugocsában, melyek a kezelés szabálytalansága miatt a fejedelem jövedelmeit csökkentik. Mindezekre nézve terjedelmes utasítást adott a követeknek, utasítván őket ezen felül, hogy a császárnak adják elő mentségeit, amiért oly későn küldhetett főkövetiséget hozzá.

¹⁾ Kemény Önéletirása 485. Krauss I. 184.

Titkos utasításuk is volt. A portán történt trónváltozást: IV. Mohammednak szultánná lételét Haszan internuntius tudatta hivatalosan Bécsben. Ő vele ment vissza Schmid residens azzal a megbízással, hogy a zsitvatoroki békét újabb húsz esztendőre erősítsék meg.¹⁾ Ez ügyben ismét vártak török követet Bécsbe s Bethlen Ferencz meg volt bízva a török követséggel érintkezésbe lépni s általán ügyelni, hogy valamely ránézve veszélyes alkudozás ne fűzessék ottan. Jó móddal azonban értesítsék a királyt, hogy egy törökellenes coalitióra őt mindig készen találják.²⁾

IV.

A fiscalis jöszágok végleges szabályozása ügyében a fejedelem a terminust oct. 24-ére Medgyesre hirdette ki. A kitűzött napon a terminus megtartatott, a végleg megállapított uradalmak jöszágai két osztályba soroztattak: azok, melyek elismert fiscalis jöszágok s azok, melyek még kereset alatt állanak.³⁾ Ez megállapíttatván, Töröcsvár kérdése döntetett el végleg. Az april 25-iki donatio jóváhagyatott s ennek alapján a birtokba bocsátásra nézve megkezdett s néhány napi tanácskozás után be is fejeztetett a tárgyalás Brassó városa kiküldötteivel. A Töröcsvárhoz csatolt tizenegy falun kívül őt örökre a fiscus jöszágai közé iratott, a Forgács-féle 15,000 ftnyi adósságon kívül Brassó még 10,000 frtot fizet a legközelebbi országgyűlésen,⁴⁾ fenmaradván az országgyűlés végérvényes határozata. Töröcsvárban mindenkor magyar porkoláb legyen s ez és az őrség hittel kötelesek a fejedelemnek. A mikor az ország s a fejedelem őrséget akar a várba vetni, a brassaiak azt tartoznak beengedni. A vár építésének s felszerelésének terheit Brassó viseli. A töröcsvári jöszágok hadakat a fejedelem zászlai alá állítnak.⁵⁾ Az erre vonatkozó diplomát a fejedelem oct. 29-én állítja ki.

Ez alatt a Bécsbe küldött követek felérkeztek a szék-

¹⁾ Hammer III. 348.

²⁾ L. Törvények és Okiratok VII.

³⁾ L. Törvények és Okiratok VIII. a).

⁴⁾ Neue Fundgruben 342. l.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok VIII. b).

városba s folytatták a tárgyalásokat. Sept. 14-én nyertek ugyan választ előterjesztéseikre, de azzal ők nem lévén kielégítve, némely pontok megváltoztatását kérték. E közben Rákóczy a tatárok moldvai beütéséről s a szerencsétlen ország kirablásáról egy futár útján hírt adott a császárnak, kérve őt egy úttal a tárgyalások siettetésére. Ferdinánd nov. 29-iki válaszában a fejedelem jóindulatának ez újabb nyilatkozatát köszönettel fogadja s végelhatározására nézve kifejti, hogy követei ismételt viszonyválaszait illetőleg törekedni fog ők lehetőleg kielégíteni. ¹⁾

De az a tatár beütés Moldvába, melyről Rákóczy Ferdinándnak hírt adott, alig ért véget, midőn e szerencsétlen országot újabb beütés látogatta meg, most a kozákok részéről, kiket maga Chmelniczky vezetett s ki addig ki sem vonta csapatait, míg Lupul meg nem ígérte, hogy leányát Irenet a hetman fiával Tomuszszal össze nem házасítja. S most Chmelniczky Pruth melletti táborából sept. 16-ról követeket küldött Rákóczyhoz tudatni vele, hogy a béke már helyreállt, embereit biztosan küldheti hozzá Moldván át, egyszersmind arra is felszólítván őt, hogy ha a lengyelek támadást intéznének a kozákok ellen, adjon neki segítséget, mit annyiaval könnyebben tehet, mert erre nézve már a tatárokkal s a két oláh vajdával is szövetsége van. ²⁾

V.

A béke tartosságában a lengyelek, kozákok, tatárok és moldvaiak közt épen nem lehetett bizni, sőt Magyarországon attól tartottak, hogy e háborúba nagyraavágó célokból Rákóczy is bele fog elegyedni, ³⁾ kinek a moldvaiakkal s kozákokkal való frigyéről nyilván beszéltek.

Háborúra talán nem gondolt Rákóczy, de minden eshe-

¹⁾ I. Törvények és Okiratok IX.

²⁾ Okmánytár 38, 39. II.

³⁾ Lippay György 1651. febr. 25-éről Szentkeresztről írja Rákóczynak: »a lengyelek nyilván panaszkodnak, sőt ő felségének is jelentették, hogy Kmetek egyetért az kozákokkal és tatárokkal a lengyelek ellen, és atyja nyomdokába hágván, nem tudom, micsoda nagy állapotba igyekszik.« Orsz. It.

tőségre készen akart lenni s febr. 12-ére Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett.¹⁾

Az országgyűlés a kitűzött időben megnyílt, s a rendek mintha maguk is érezték volna, hogy a keleti bonyodalmakba való elegyedés lehetősége nincs kizárva, nagy hálával hangsúlyozták a fejedelemnek, hogy e villongások közt is az országot békében tartotta meg. De aztán ellentétben ezzel, minthogy a hadi expeditiót békében kell előkészíteni, szigorú büntetés terhe alatt rendelék el a mustrát, s mi ennek még kirívóbb jele volt, a lókitelt eltilták, részben pedig rendkívül megszoríták.

Megszavazták az adót a szokott 20 frtban s a végházak építésére a rendes egy forintot.

A tolvajok ellen hozott törvényeket szigorúbbá tették: a ki három forint értéknel többet lop bélyegeztessék meg; a tisztek szigorúan járjanak el hivatalukban s a kergetés mindenütt még a fiscalatusokban s Fogaras földén is erélylyel folytattassék.

Illyébe Kun István bebocsátja a fejedelem őrségét, mint-hogy ez is végvár számba megy.

A Töröcsvállról szóló kiegyezést becikkelyezék, hozzá tévén, hogy a töröcsváriak a kapuszám utáni s más nemű adóktól fel vannak mentve s crimínális ügyekben a halálos büntetést a brassai tanács jelenléte nélkül is végrehajthatják.

A megyei adót a fiscalis jószágok is fizessék.

A rablóknak és orvoknak kergetését a szász földön hározott szabályokkal írták körül.

Meghatározzák a módozatokat, melyek mellett a fiscalitasok közé beírt jószágokat kereshetik azok, kik örök jogukat a zárt határidőig nem tudták igazolni, ezzel akarván a törvény szigorát enyhíteni a jószág tulajdonosokkal szemben.

A lopott marháknak visszaadását a székelyek közt a mészárosok megnehezíték. A visszaszolgáltatás módozatait szabályozák. A lopott marhák nyomát egyik vármegyéből a másikba is szabad kergetni. De a topánfalviak a lopott marha kergetésében tartsák meg az ország törvényeit. A

¹⁾ L. Törvények és Okiratok X.

puszta falvak határain túl pedig a lopott marhák nyomát addig tartoznak kergetni, míg lakott falut nem érnek. Máramaros vármegye a circalast szigorú büntetés terhe alatt ne akadályozza. Ha a káros ember valamely falun megveszi lopott marhája árát s a tolvaj megkerül, ez kártérítéssel a falunak tartozik.

Az oláh espereseket válóperek folytatásától szigorúan eltilták.

Az adót a városba menekült jobbágyok is tartoznak a fennálló törvények szerint megadni.

Ha valaki egyszerre két vármegye törvényszékére idéztetik meg: az egyik megye adjon neki halasztást.

A bor eladásánál igaz mértékű 40-vedres hordót használnának.

Miután a Hátszeg vidékiek nem tudták igazolni jogait, elrendeltetett, hogy a karánsebesiek Hátszegen vámot ne fizessenek.

A székely darabontok sőt fognak kapni.

A Maros és Udvarhely székek közti peres határ elintézésére újabb bizottság küldetik ki.

A harminczadosok a vásárokon, zászló kitűzése nélkül minden helyen megjelenhetnek.

Törvényt hoztak a marha kereskedéssel folytatott visszaélések meggátlására.

A szászság pusztulásának fő oka szokatlan exactiokkal terheltésök lévén, a fejedelem az ügy megvizsgálására bizottságot küld ki.¹⁾

A fejedelem a törvényeket márcz. 18-án látta el a megerősítő záradékkal.

A harczias előkészületek daczára a béke nem zavartott meg. Rákóczy szövetségét ápr. 25-én megújította a havasalföldi vajdával, ki e célból követeket küldött hozzá.²⁾ De az előnyt, mit e frigy nyújtott neki háború esetére, más események hiúsították meg. A kozákok támadásra készültek a lengyelek

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XI.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XII.

ellen, s hogy e küzdelemben a tatárok is részt fognak venni, arról ő biztos híreket vett.¹⁾ De Chmelniczky a tatárokon kívül Rákóczyt is szeretete volna bevonni a hadba s mialatt ő sereget szervezett a támadásra, felajánlotta Rákóczynak a kozák királyságot. Egy követ Tetera Pál érkezett hozzá, ki a királyságot oly feltétel mellett helyezte neki kilátásba, hogy lépjen be a szövetségbe a tatárokkal, s gyorsan küldjön hadakat segítségükre. De a fejedelem erre nem volt hajlandó: Gócs Pált a Kozákországból nem rég hazaérkezett követét küldte vissza oly megbízással, mely a tárgyalások függőben tartására volt számítva.²⁾ S míg ez odajárt, a lengyelek a kozákokat Beresztieczk alatt (1651. júl. 3.) megverték s a megalázó Biela-Cerkiewi békére kényszeríték. S ezzel az egész kozák királyság ábrándja legalább egyelőre elbomlott.

Rákóczynak e fordulatért, melyet leginkább maga és tanácsosai óvatosságának köszönhetett, kárpótlást nyújtott a készülőben levő családi ünnep. Már hosszabb idő folytak küludvarokkal tárgyalások Zsigmond herczeg megházasítása ügyében. A terv végre ténynyé vált: Zsigmond herczeg V. Frigyes pfälzi választó és volt cseh király leányával a szép Henriettával eljegyeztetett. A menyasszonyért fényes küldöttség ment Rhédey Ferenczcel élén, s a násznép jún. 27-én érkezett Patakra, hol a menyegző nagy fény és pompa közt megtartatott. De az végetlen gyász forrásává lett: pár hó múlva sept. derekán a fiatal asszony elkapta a himlőt s oct. elején meghalt. Dec. 10-én eltemettetett Sárospatakon a családi sírboltba. Most már teljes igyekezettel azon volt a család, hogy Zsigmond herczeget a helyről, hol szívét e sújtó csapás érte, elvonják s anyja és testvére rávették, hogy a temetés után Erdélybe jöjjön s amitől eddig idegenkedett, vállalja el a biharvármegye főispánságot és a nagyváradí főkapitányságot.

Beigtatásának a Gyula-Fehérvárra febr. elejére kitűzött országgyűlésen kellett volna végbe menni.

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XIII.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XIV. V. ö. Okmánytár 64. s köv. 11.

VI.

A fejedelem az országgyűlést 1652. febr. 18-ra hívta össze. Magyarországon ismét hadikészülődésekről kezdtek beszélni,¹⁾ melyektől azonban ez úttal nagyon távol állt az ország. Rákóczy Zsigmond Fogarason decemberben megbetegedett, mely himlővé fajult s febr. 4-én, akkor, midőn az országgyűlés már ki volt hirdetve, 29 éves korában meghalt. Megrendítő csapás volt a valóban szép műveltségű, tudományosan képzett ifjú herczeg halála nemcsak családjára, hanem az országra nézve is, s a csapás súlyát még nevelte, hogy a fejedelem is elkapta a himlőt.

Betegsége súlyos jelleget öltött magára s a Fejérvártt összegyűlt rendek ijedelme nagy volt. Várás és aggodalom közt telt el néhány nap, míg a fejedelem betegsége jobbra fordult. Ekkor hozzá fogtak a tanácskozáshoz. A fejedelemnek az volt óhajta, hogy fiát Ferenczet, ki ekkor hét éves volt, válasszák meg utódává. de a rendek aggodalommal fogadták ez ajánlatot, kik Báthory Zsigmond idejének nyomorúságaira, siralmaira emlékeztek s felemlgették, hogy gyermekfejedelem választását az országos törvények tiltják. De ezzel szemben nem kis nyomatékkal bírt az a körülmény, hogy maga a fejedelemválasztás is sokszor erős rázkodásoknak tette ki az országot. Végre is hosszas és beható tanácskozás után lehetett az ellenzék aggodalmait eloszlatni s rávenni őket, hogy szigorú feltételek mellett s erős körülírásokkal beleegyezzenek a választásba. Miután a fejedelemmel s tanácsával a lehető interregnum részleteit megállapították, márcz. 9-én megválasztották és kikiáltották Rákóczy Ferenczet fejedelemmé. De minthogy ő kora miatt az esküt nem teheti le, a rendek sem

¹⁾ Egy felső-magyarországi levélben írják a nádornak: »Circa 18 debeant inchoari comitia Trasylyanorum sed nescio utrum ex consideratione praemissorum celebrabuntur nec ne? Dominus princeps Trasylyanensis serio demandavit ut ad capessenda arma parati sint, in quem autem finem nescio, forte ad evitanda vicinorum arma et insidias ne ea qua cum Moldavia circiter duos annos vel cum Trasalpina antiquitus processum erat, cum ipso quoque procedatur ratione.....« Datum 20 Febr. 1652. Bécsben a titkos ltárban.

teszik le a hűség esküjét. Azonban a mint ő leteheti az esküt, a rendek is hódolni fognak s ezzel, ha az elészabott feltételeket megtartja, az uralkodást kezébe adják. A jelenlegi fejedelem életében az uralkodásba nem elegyedik, sőt azontúl is mindaddig, míg az uralkodást át nem veszi, a megválasztandó kormányzótól függjön s ez a tanácssal egyetértve vezesse az igazgatást.

Azután megállapították a fejedelmi conditiokat. Az erdélyi hitlevelek vétettek zsinórmértékül, a viszonyok által szükségessé vált módosításokkal. A fejedelem ismerje el, hogy szabadválasztás útján lett úrává az országnak, s a szabadválasztást tartsa fenn. A négy bevett vallás szabadsága biztossíttatott. A fényes portától nem szakad el. A szomszéd keresztény országokkal megtartja a békét. Külső országokkal a tárgyalásokat tanácsosai által folytatja s hivatalra hazafiakat emel. Az ország várait el nem idegeníti. A kiváltságokat tiszteletben tartja. Az ország törvényeit megtartja. A nemesség jogait nem sérti. Országgyűlésen fentartja a szabadtanácskozást. A nemzetek unioját tiszteletben tartja. Az ország kárára célzó tanácsokat tanácsosaival közli. A főtiszteket s főispánokat az illető nemzetek fiaiból választja. A fiscalis javakat nem idegeníti el. A tanácsosokat érdemes hazafiakból választja. Valláshoz holtig hű marad, s ha ezt megváltoztatná, a rendek a hűség esküje alól ezáltal fel vannak oldva.

E feltétel egyenesen a fejedelem cath. neje, Báthory Zsófia ellen volt intézve, attól tartván, hogy ha a fejedelemnek halála történik, ez az ifjú Ferenczet vallásváltoztatásra bírná. A catholicusok felszólaltak ellene. Hát — mondák — igazságos-e az, hogy e vegyes vallású országban catholicus fejedelem ne is lehessen? De végre is a nagy többség ragaszkodott ehez a feltételhez is s a catholicus urak bár hallgatólagosan, kénytelen kellen beleegyeztek abba, hogy a többi pontokkal együtt ez is a conditiok közzé irassék.¹⁾

Túlesve ezen folytaták a többi feltételek megállapítását: jószágokat, hivatalokat eleve senkinek sem ígér. A választott fejedelem a kormányt húsz éves korában veszi át.

¹⁾ Kazy II. köt. 168-ik l.

A választandó kormányzóra nézve elrendelék, hogy ez is köteles a fennebbi feltételek megtartására, de a tanács híre nélkül ő sem intézkedhetik az ország dolgaiban. Ha a most választandó kormányzó meghalna, az ország egy hónap alatt új kormányzót válasszon. Ha az ifjú fejedelem mellett volna ártalmas tanácsadó, azt a kormányzó és tanács távoztassák el mellőle.

Szükség esetében a kormányzó és cancellár vagy ennek távollétében a tanács kiadhatják a parancsot az ország haderejének felültetésére.

Ha a fejedelem a kormányzó élete ellen törne, a rendek ez által fel vannak mentve a hűség esküje alól. Általán részletesen szabályozzák az ifjú fejedelem és kormányzó közti viszony eshetőségeit.

A rendek a kormányzónak leteszik a hűség esküjét: kormányzóvá pedig Kemény János választatott. A kormányzó és fejedelem mellett levő tanácsosok számára illendő fizetést határoztak.

Elrendelék a portánként való adózást, azt 20 frtban állapítván meg, a városok számára a fizetést egy meghatározott összegben vetván ki. A végházak építésére egy forintot rendeltek.

Mélyen érzett szükség volt, hogy az eddig hozott törvények codificaltassanak egy gyűjteménybe. A fejedelem erre vonatkozó előterjesztésében ki is jelenté hajlandóságát, mit a rendek köszönettel fogadtak azon megjegyzéssel, hogy a régi törvények közül azok, melyek czélszerűsége bebizonyult, az új törvénykönyvből ki ne hagyassanak, de azok, melyek a nemesi szabadság és privilegium ellen vannak, mellőztessenek. Egyszersmind a codificáló bizottság költségeit megszavazták. Együttal megválasztották annak tagjait is az ország legkitünőbb jogtudósai közül: s ebbe a catholicusok közül Torma Pétert, a szászok részéről Reissner Jánost.¹⁾

Bihar vármegye a főispán befolyása nélkül választott magának alispánt, s ezzel a fejedelem neheztelését vonta ma-

¹⁾ L. Kazy II. 169. Krauss I. 191.

gára. A fejedelem a rendek közbevetésére megbocsátott ugyan Bihar vármegyének, de törvényt hoztak, hogy a megyék a főispán és megyei rendek közös megegyezésével választhatnak jövőre maguknak alispánt.

A fejedelem állapota, mikor ő e törvényeket márcz. 12-én megerősítette, már határozottan jobbra fordúlt.¹⁾

Még az országgyűlés kezdete előtt egy kis jezsuita per is kerekedett. Jezsuiták álöltözetben lappangtak Erdélyben s kevéssel az országgyűlés előtt a dolog nyilvánosságot szerezett. Midőn egy ilyen álöltözetű jezsuita az udvarhoz jött. Ekkor kitört a vihar s a jezsuiták kiűzését követelték a protestans főurak s 1652. jan. 22-én hivatalosan meg is intettek, hogy távozzanak az országból.²⁾ Míg az országgyűlés tartott a dolog nem jött szóba — de a mint a rendek eloszlottak újra kezdődtek a tárgyalások. A fejedelem tanácsurailhoz fordult, hogy e tárgyban adják votumokat.³⁾ s midőn János Kázmér lengyel király febr. 15-ről, Ferdinand császár febr. 28-ról leveleikkel fordultak hozzá,⁴⁾ melyet ez utóbbi követe Fejérpataky Rafael által küldött meg neki — a jan. 22-iki megintés után a fejedelemre bízva, ha akarja-e a törvényt ellenek alkalmazni — ez a kérdésnek végeldöntését akkorra halasztá, mikorra a codificaló bizottság munkájával elkészül. A császárnak pedig Fejérpataky által küldött válaszában kifejté, hogy ezeknek semmi komoly okuk nincs panaszkodásra.⁵⁾

Gyűlés végeztével megtétettek a lépések, hogy Rákóczy Ferencznek fejedelmmé választását a porta megerősítse s e célból Boros János küldetett a portára, hol ez időben a kapitih Boldvai Márton volt. A megerősítés május havában megtörtént,⁶⁾ de nem úgy, mint ezt a fejedelem óhajtotta volna —

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XV.

²⁾ Approbatae Const. P. V. Ed. XXV.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XVI.

⁴⁾ Mindkettőt lásd Kazy II. 214—16.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XVI. b).

⁶⁾ Boldvai Márton kapitih írja máj. 28-ról: »Ifjú urunk dolga-ban mind a fővezér előtt s mind a közláraga előtt Boros János urammal híven forgolódnunk, noha az hadra való készület miá soká kellett várakozni ő kegyelmének s nagyságod parancsolatja is azt tartván, hogy ne

a portán nem szokták az ilyen kedvező alkalmakat mennél több adomány kicsikarására elmulasztani.

VII.

Septemberben a fejedelem részletes országgyűlést hirdetett. A portáról küldött athnamé és ajándékok kiigazítása ügyében a portára küldendő követség tagjainak megválasztása volt annak egyetlen célja. Sept. 9-én Serédy István, mint »király képe« Dániel János, Bánffy György s a segesvári királybíró választattak meg a követség tagjaivá, kik nem sokára el is indultak, s 1653. januárban Ottomann basával meghozták a kiigazított athnamét s a szükséges jelvényeket.¹⁾

VIII.

A codificaló bizottságnak már korábban összekellett volna ülni, de az összehívás különböző okokból elmaradt. Oct. 20-ára végre Rákóczy Szász-Régenbe összehívta azt,²⁾ kik a kitűzött időben meg is jelentek, mialatt ő maga Görgényben tartózkodott, hogy ha valamely kérdésben szükség lenne rá, könnyen hozzá fordulhassanak.

A codificaló bizottság tagjai voltak Bethlen János; Vitéz György, Thorma Péter, Orbán Ferencz, Szentpáli István és Lázár György a királyi tábla bírái; Virginás István és Sárpataki Márton közügyigazgatók; Kőrösi István, Károlyi Mihály, Farkas Ferencz, Reissner János és Literati János. Ez utóbbi eleinte nem volt a bizottságba kinevezve, de a szászok sérelmet látván abban, hogy részükről csak egyetlen ember

igen siessünk : mindazáltal hála istennek jó válaszzal, mint ezt nagyságod mind a levelekből s mind Boros uramtól megértheti.* Okmánytár 97. l. Boros János áprilban érkezett a portára. L. Hammer III. 395. Sajtóhiba lehet tehát mit Kraussban olvasunk, hogy a fejedelmi jelvényeket Hassan basa már márcz. 8-án megvitte volna. (Krauss I. 187. l.)

¹⁾ Krauss I. 189. E követség irományai még lappanganak, valamint általán a többi erre vonatkozó tárgyalások.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XVII.

vétetett fel, addig kérték a fejedelmet, míg ez bele nem egyezett, hogy a bizottsághoz még egy másik szász is csatoltassék. ¹⁾

A törvények összegyűjtésének szükségét régen érezték. Bethlen már codificálta a törvénykezési anyagot s ez alkalommal sok becses adatot hozott össze. Öreg Rákóczy György már az egész anyag összeállításának tervével foglalkozott s a megyékből az ezek levéltáraiban feltalálható articulusokat magához hozatta s elhelyezte a fehérvári országos levéltárban. De nem mindent: mert egy része már XVI-ik századi articulusoknak nem is volt kapható. Most végre a terv megvalósulásához közeledett.

A bizottságra nem kis munka várt: feldolgozni az együtt levő anyaghalmazt. Az articulusok igen sokszor a helyzet, a pillanatnyi szükséghez alkalmazva hozattak, s egymással ellentmondásban voltak: legtöbbnyire, kivált a régebbi törvények nem is feleltek meg az új idők igényének. Ezeket kiegyeztetni, egymással összhangzásba hozni, az egészet pedig a fennálló viszonyokhoz alkalmazni, szóval az adott anyagból codificálni: ez volt a bizottság feladata, mely azt hosszas és fárasztó munkával akképp oldá meg, hogy az articulusok közül azokat, melyeket a törvénykönyvbe felveendőknek tartott, tárgyak szerint csoportosította és elől a törvényeket s utánok az edictumokat tartalmuk szerint abc rendben összeírta, megtevén rajtuk mindenütt a szükségesnek tartott módosításokat, változtatásokat, javításokat, ²⁾ melyek aztán végleges revisio végett elküldettek a fejedelemhez Görögnybe.

IX.

A fejedelem 1652. dec. 15-én összehívta a rendeket Fejérvárra 1653. január 15-re. ³⁾

Az országgyűlésnek két feladata volt: revideálni a szász-

¹⁾ Krauss I. 191. l. De ő az újon kinevezett biztosnak Waldorff János beszterczei esküdt polgárt mondja.

²⁾ A munkálat ezen része, bár hiányosan megvan Orsz. ltárban: gyulafehérvári osztály.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XVIII.

régéni operatumot, s meghozni azokat a törvényeket, melyek a felmerült hiányoknak pótlására szükségesek voltak.

Az országgyűlés bizottságot nevezett ki, mely az első operatumot revideálja, s melynek tagjai voltak Haller István Rhédey Ferencz, Serédy István, Kemény János, Bethlen Ferencz, Sulyok István, Barcsai Ákos, Haller Gábor, Basa Thamas, Pettki István.

A bizottság a szászrégeni operatum szerkezetét nem hitte megtarthatónak; a törvények itt egy corpusban abc rendben voltak összeállítva: e helyett úgy találták, hogy jobb lesz a törvényeket tárgyak szerint öt részben csoportosítani.

I. Egyházi dolgok.

II. A fejedelem állapotát, s fiscust illetők.

III. A hazafiakat illetők.

IV. Törvénykezés.

V. Községes edictumok.

Kettőre ügyeltek tehát, hogy a szükséges módosításokat megtegyék s az articulusokat — a törvényeket s az ezek végéhez csatolt edictumokat — a megállapított öt fejezetbe beosszák.

A munkát nagy gonddal hajták végre. Javítottak, toldattak, töröltek, a mint a szükség kívánta. Főintézője, irányadója, szelleme a munkának Kemény János volt, s alig van czikk, melyen az ő sajátkezű toldása, javítása, törlése ne volna. Nagy buzgalommal s lelkiismeretességgel végezte azt s nem egyszer mondá, hogy nem kíván tovább élni csak addig, míg azt befejezi. ¹⁾ A régi törvények összegyűjtése mellett figyelemmel voltak azoknak a szükség és viszonyok által kívánt átalakítására, toldására, kiegészítésére. ²⁾

Midőn e fáradságos és terhes munkával elkészültek az országgyűlés elé terjeszték azt, mely hasonlólag beható tanácskozás alá vette. Az alkotott constitutiók egyes részeire nézve történtek itt felszólalások s különösen olyanoknál, melyek nagyobb érdekeket sértettek, vagy fontosabb dolgokat módosítottak.

¹⁾ Krauss 192.

²⁾ Az erre vonatkozók közül a legnevezetesebbeket lásd Törvények és Okiratok XIX. a) alatt.

Különösen heves ellenzésre talált a vallásügyi törvény: nemcsak catholicus, de protestans részről is. Az 1574-iki törvényt, mely szigorú büntetéssel tiltá el a vallásban az újítást, eredetileg az unitariusok ellen hozták. Utolsó időben a protestansok közt is akadtak újítók: azok, kik a Geleji-féle canonok által szentesített consistorialis rendszer helyett a presbyterialist akarták érvényre emelni. Ezek a partiumban voltak s az özvegy fejedelemasszony pártfogolta őket. De Erdély s maga a fejedelem is a consistorialis rendszerhez ragaszkodtak s az 1574-iki törvény beigtatását nagy többséggel elfogadták: az özvegy fejedelemasszony nagy megbotránkozására, ki ezért fiának erős szemrehányásokat tett. ¹⁾

A jezsuitákra nézve két törvény állott egymással szemben: a beszterczei, mely őket az országból kitiltá (több mással) s a megyesi, mely bevette. A catholicus urak Kornis Ferencz, Haller László az utóbbihoz ragaszkodtak s az előbbi érvényre emelését, melyet a többi rendek akartak, ellenezték, s szavazatjukkal nem járultak hozzá. Ekkor érkezett Somogyi Ferencz egri prépost Fejérvárra, hogy személyes jelenlétével fordítsa el a vést a jezsuitákról — de eredménytelenül. ²⁾

Nem kevésbé fontos s erős küzdelemre okot adó tárgy volt a szászoké. Ezekre vonatkozólag is egymással ellenkező törvények állottak szemben, főként két poutra nézve: a nemes és szász közt folyó per első instantiában menjen a királyi tábla elé, s hogy a más két nemzet tagjának is legyen joga a szászok közt házat vásárolni. A szászok mindent elkövettek, hogy e törvényeket enyhítsék, de midőn célzt nem értek ünnepélyes protestatiót nyújtottak be a fejérvári káptalannál. ³⁾

A mint e munkálatnak egyes czikkelyei elkészültek azt Barcsay Ákos a tábla elnöke s Lázár György protonotarius — úgy mint a rendes törvényhozásnál dívott — aláírták, megpecsételték s fejedelmi szentesítés alá terjesztették. ⁴⁾

¹⁾ L. Rákóczyak Családi Levelezése 453, 55, 62. ll.

²⁾ Kazy II. 172. V. ő. Törvények és Okiratok XIX. b).

³⁾ Krauss I. k. 191. l. V. ő. Törvények és Okiratok XIX. c) d).

⁴⁾ Egynek a P. IV. T. I. a fogalmazványa fenmaradt. Ez is mutatja, hogy még ekkor is mennyi módosításon ment át a törvény. A III.

Azután hozzáfogtak új törvények hozásához, melyeket hasonlólag beosztottak az Approbátába:

Egyes községek és magánosok által beadott kérelmeket illetőleg, melyek sérelmek orvoslását tárgyzák, bizottságokat küldtek ki. Így az oláhláposi nemeseknek a hidasi székek ellen beadott háborgatási panaszára vonatkozólag; a Parajd és Sófalva közt fenforgó határvillongásra nézve bizottságokat küldtek ki; a csúcsi vám elzárása ellen beadott panasz elintézését a fejedelemre bízák; az Udvarhely várához foglalt földek ügyében a fejedelem bizottságot küld ki; a váradi nemesek és városi rend közt fenforgó pernek elintézése a fejedelemre bízott.

Mínthogy a praedicatorok perlekedéseikben ellenfeleiktől, a közbeszólások alkalmával fizetni szokott bírságért kezest kívánnak: jövőre a papok is állítsanak kezest.

A fiscalis jószágokban levő parlagból szálló-helyet csak előleges bejelentés útján foglalhatui.

Az olyan fiscalis tisztektől, kiknek nincs saját birtokukban levő lakóhelyük, a fiscus jószágaiban levő javaik ellen is lehet foglalást eszközölni.

Az oláhfalviak nem kényszeríthetik a magyar lakosokat az ő ünnepeik megtartására.

A hódoltságban lakó nemesség háború idején tartozik felülni; a mi a török intézkedésekkel, melyek a hódoltságiaknak a katonáskodást nem engedték meg, ellentétben állt.

A szászok két rendbeli protestatioja alkalmából törvényt hoztak, hogy az ország articulusi ellen emelt protestatio érvénytelen.

Azok ellen, kik a harminczadokon csempészetet folytatnak, hozott törvényeket szigorúbbá tették.

Art. ki van húzva, mely az octavalis terminusról szól (1622-ből). Kemény oldalára jegyzette a törlés indoklásául: »ez az akkori időre való volt, nem szükség beírni.« Az art. IV. Lázár javítása után »köv. megjegyzése alá: »Az articulusban nota az poenaja, de én mitigáltam.« Kemény ezt írta: »Meg az is sok, ha in foro contradictorio nem fenyegették, holott még ottan is csak homagiumán szoktak contentáltatni, mindazáltal az ő nagysága kegyelmességén s az nemes ország szabadságában álljon; az fenyegetőző állapotját az decretum megkülönbözteti.« S így több helyen.

A szász földön Barcsaság és Besztercze vidék kivételével a bárán yok után tartoznak a fiscus számára dézmát fizetni.

Megállapították az évi adót, mint rendesen 20 frtban s a végházak építésére a gratuitus labort egy forintban. ¹⁾

Ezen törvények a fejedelem által jóvá hagyatván hasonlólag beosztattak az Approbatába.

Amint azután e munkával is készen voltak a fejedelem márcz. 15-én megerősítette az Approbatæ constitutiones-t ²⁾ s intézkedett, hogy az egész nagy törvénykönyv azonnal nyomtatásban is megjelenjen, ³⁾ a minthogy az még azon év őszén Nagyváradon világot is látott.

Még együtt volt a gyűlés, midőn a nagysinki bíró Deák Tamás az épen nála levő Dániel Ferencznek panaszkodott, hogy a nagy terhek alatt majd leroskadnak, mert azok sokkal nagyobb összegben vettetnek ki rájuk, mint a hogy az országgyűlés megállapítja s sok érdekes dolgot beszélt a szász hatóságok visszaéléseiről. Dániel megígérte, hogy az országgyűlés alatt ezt orvosolni fogják s e czélból Fejérvárra utazott a bíróval együtt, hol ez aztán elrejtezett. Midőn a gyűlésen a szászok postulatumai beadattak, s ezek közül egy némely adókivetések ellen volt irányozva, a Dániel által már informált fejedelem azt kérdezte, hogyan van az, hogy az universitas 200,000 frtot vet ki a szászokra, s ezek csak 53,000 frtot szolgáltatnak a fejedelmi pénztárba? hova fordítják a székek és községek a só- és bor-pénzt? S egyszersmind elrendelte, hogy ez ügyben szigorú vizsgálatot tartsanak s biztosokká Kemény Jánost, Serédy Istvánt, Basa Tamást s a szebeni, segesvári és beszterczei bírákat nevezte ki. A bizottság össze is ült s a nagyszebeni királybíró bevallá, hogy ők valóban jóval nagyobb összeget vetnek ki, mint az adó, de erre nekik szükségük van a sok rendkívüli kiadások fedezésére. Végre is a királybíró kivitte Bisterfeld s az özvegy fejedelemasszony útján, hogy a dolgot elhagyták aludni. ⁴⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XIX. d).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XIX. e).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XIX. f) g).

⁴⁾ Krauss I. 192—195. ll. ez évre teszi: de nem lehetetlen, hogy ez 1651-ben volt: mert az erre vonatkozó törvényt ekkor hozták.

Ez országgyűlés idejében küldte ki a fejedelem Lucs István és Rác Gergely követeit a kozákokhoz, hogy a régi frigyet a het-mánnal megújítsák. E szövetséget ugyanis Chmelniczky fiának házassága Lupul vajda leányával már meglazítá: Rákóczy még a nászünnepeken sem képviseltette magát. A szakadást még nagyobbá tette az a körülmény, hogy Rákóczy feltűnő módon kereste a szövetkezést a lengyel királlyal s ennek segélyére csapatokat is küldött (1652). Miután azonban a lengyelek és kozákok közt béke jött létre, Rákóczynak sem volt oka továbbra is feszült viszonyban maradni a kozákokkal, s ennek megszüntetésére czélt a februári követség. De daczára, hogy áprilban kozák követség jött Erdélybe hasonló czélból, őszinte ki-egyezés nem jött köztük létre. Lupul megtámadta Mátét, az oláhországi vajdát; ennek elégtelen bojárjai Rákóczynál ke-restek segélyt és menedéket s ez 1653. márcz. Borost az elő-csapattal s Keményt néhány dandárral Lupul ellen küldé s most lengyel és erdélyi hadak együtt harczoltak Lupul s a kozákok ellen. Lupul e beütés hírére menekült, s Kemény Gyorgye Stepánt a logothetot tette vajdává. De a mint Lupul visszatért, a szerencse kockája megfordult: Boros és Kemény megverettek. Most Rákóczy a lengyel respublicával kötött szö-vetséget, a brassaiakkal hitlevelet adatott magának, hogy ha neki vagy hívei közül valakinek szorulása történék, befogadják városukba, ¹⁾ hadakat toborzott s azokat nagy gyorsan Mold-vába küldte, kik Gyorgye Stepánnal egyesültek. Másfelől a lengyelek is betörték Lubomirsky alatt s Lupulon és Chmel-niczky Timuszon erőt vettek az egyesült lengyel és erdélyi hadak. Lupul Ukrainába menekült, Timusz Szucsavába zár-kozott. Amaz lánczokba verve a portára küldetett, ez elesett s a várat a kozákok szabad elvonulás alatt feladták. Gyorgye Stepan, mint Rákóczy hűbérese, megerősítettet vajdaságában. Ez volt Rákóczynak első nagyobb szárnypróbálkozása, mely hatalmát és tekintélyét is megnövelte.

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XX. Rákóczy máj. 28-tól jul. végig volt a Barcaságon, s onnan Gyergyóba ment. Fundgruben Neue Folge 343-dik lap.

X.

Ez évben tartatott részgyűlés: de ennek sem helyét, sem idejét nem tudjuk. Tárgya volt a porta követelése 22,400 aranyra menő adóhátralék iránt: melyet az özvegy fejedelem-asszony fizetett ki pataki tárházából.¹⁾

XI.

1653. dec. 13-án a fejedelem 1654. január 18-ára egyetemes országgyűlést hirdetett.²⁾

A rendek köszönetet szavaztak a fejedelemnek, hogy megalázta az ország ellenségeit s helyreállította a békét.

Megszavazták az évi adót a rendes 20 frtban, s a taxás városokra a szokott sommát vetették ki. A végházak fentartására az adót egy frtban állapíták meg.

Megtilták, hogy a zsidók s más kereskedők az országban marhát ne vehessenek — csak behozniok legyen szabad.

A mely nemesember falunak bírāja, az nem köteles a táborozásban részt venni.

A régi járt utakat sem nemesnek, sem parasztnak nem szabad elzárni.

Az Approbata V-ik rész 30-ik edictumában a büntetés-pénz nem lévén kitéve, azt 200 frtban állapították meg.

Peres ügyekben a vármegyék tisztjei a törvénykezésnél nemes embert vagy vármegyei esküdtet is alkalmazhatnak.

A Fejérvártt lakó nemeseket egy szomszéd szigeten való füveléstől eltilták.

A nemesek attól, mit saját maguk hasznára szállítanak a réveken, ne fizessenek annyi vámot, mint a jobbágyok.

Olyan helyen, hol a nemeseknek van korcsmáltatási joga, a parasztoknak bort beinni nem szabad. Annál kevésbbé azt czégér alatt árulni.

A postálkodásra köteles helyek postalovakat 200 frt büntetés terhe alatt kötelesek tartani.

¹⁾ Krauss II. 196.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXI.

A törvényeket még az nap megerősített a fejedelem.¹⁾

Ez év elején, talán még a rendek együttléte alatt Chmelneczkytől követség járt Erdélyben, ki a múlt évben történekeért Rákóczy neheztelését volt hivatva eloszlatni s a meglazult viszonyt ismét szorosabbra fűzni. De a fejedelem épen nem titkolta neheztelését s válaszaiban kimért és tartozkodó maradt. Oka is volt rá — mert mialatt követei Erdélyben jártak, Chmelniczky végleg szakított a respublicával s magát és országát egészen az orosz czár karjaiba vetette. Rákóczy viszont szorosabban közeledett a lengyelekhez s máj. 22-én Klobusiczkyt és Mikes Mihályt Varsóba küldé, kik aztán az ifjú Rákóczy Ferencznek, Kemény Jánosnak, Rhédey Ferencznek s Petki Istvánnak megszerezték a lengyel indigenatust.²⁾ Ez volt egy megkötenő lengyel-erdélyi szövetségre az első lépés, melynek létrejöttére még az is kedvező körülménynek látszott, hogy a Rákóczy-ház régi szövetségese, Krisztina svéd királyné lemondott trónjáról s azt Károly Gusztávnak adta át.³⁾

Egy másik szövetségese s bizonyos tekintetben vasallusa Rákóczynak, Bassaraba Máté, oláh vajda april 19-én 20 évi szerencsés és bölcs uralkodás után meghalt: helyére természetes fia, Sorbán Konstantin vajda következett,⁴⁾ kinek első gondja volt a szövetséget s hűbéri viszonyt, melyben atyja állott Rákóczyhoz, a régi alapokon megújítani. A másik szomszédos oláh vajdasággal, Moldvával kötött új jó viszony is tartósnak mutatkozott: az, kitől egyedül tarthatott, hogy azt meg fogja zavarni, Lupul vajda volt. A tatárok által Konstantinápolyba küldetvén, itt eleinte jól fogadták: de lassanként mind szigorúbban bántak a megbízhatatlan emberrel⁵⁾ s végre Székely Mózes példájára a jedikulába zárták.

A dolgok e fordulatáról a tatár küldöttségtől is hallott Rákóczy, mely jan. 3-án érkezett székvárosába s melyet ő feltűnő pompával fogadott, egész dandárral, mintegy kérkedőleg haderejével, kísértette a Tiszáig, mely felé folytatták útjokat,

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXII.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXIII.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXIV.

⁴⁾ Fundgruben Neue Folge 343. l.

⁵⁾ Törvények és Okiratok XXV.

levén a császárhoz is követséggel megbizva.¹⁾ Átalán ez évben egymást érte a sok tatár, török, kozák, muszka, lengyel, oláh követség az országban: mintegy jeléül a készülő félben levő nagy diplomacziái actiónak, melyben hogy részt fog venni, arra Rákóczy magát valószínűleg már ekkor elhatározta. S épen ezért főfigyelmét a két oláh vajdával való jó viszonyának fentartására irányozta,²⁾ kikre minden oly esetben, midőn valamely fegyveres actióban vesz részt, nagy szüksége volt.

S az eshetőség, hogy fegyveres actióban fog részt venni, épen nem volt kizárva. A lengyel-kozák háború az előbbiekre nézve kedvezőtlenül kezdett alakulni s János Kázmár mind sürgetőbben kérte Rákóczyt, hogy a rég megígért segílyt indítsa útra. Újabban jöttek tatár követek is, kik a lengyel érdekeknek voltak szószólói s kozák követek, kik arra kérték Rákóczyt, hogy maradjon semleges. Rákóczy még egy kísérletet tett, hogy a kozákokat a lengyelek irányában engedékenységre bírja: de eredménytelenül. S most tárgyalások kezdődtek, hogy a tatárok, Rákóczy s a lengyelek egyszerre intézzenek támadást a kozákok s oroszok ellen s kényszerítsék ezeket békére. De terv maradt az egész, melyet egy közbejött véletlen meghiusított. Ez volt a szeménség lázadása.

XII.

Rákóczy 1655. febr. 20-ára Kolosvárra egyetemes országgyűlést hirdetett, hogy azon intézkedéseket, melyeket az oláhországi mozgalom következtében szükségeseeknek tartott, az országgyűlés által jóváhagyassa. Kemény János bemutatta az e célból kiküldött bizottságnak Konstantin vajda s a bojárok által beküldött leveleket, s ez a kérdés tanulmányozására időt kért magának. De Havasalföldéről ezalatt újabb hírek érkeztek a személyek garázdálkodásairól s Hericza az ellenvajda azon tervéről, hogy Rákóczyt is ki akarják fészkből zaklatni: a bizottság most az ország védelmére szükséges intézkedések megtételére felhatalmazá Rákóczyt.³⁾

¹⁾ Krauss 225., Szalárdy 278.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXVI.

³⁾ Szalárdy 283.

Ez alatt a rendek megalkották a törvényeket. köszönetet szavazva a fejedelemnek, hogy az ország békéjét eddig fentartá.

Az adót 20 frtban állapíták meg, a várak építésére egy frtot szavaztak, a Konstantinápolyban levő erdélyi ház kijavítására 50 dénárt portánként.

A váradi nemesség és polgárok közti viszály elintézését az 1638-ki törvény alapján rendelék végrehajtani.

Intézkedtek a jenei üres telkek beépítése ügyében.

A szökött jobbágyságok kézhezadására vonatkozó perek megyei széken vagy a táblán megkezdhetők.

A kegyelemből megújítható perek megújításába a fejedelem beleegyezett.

A végvárakba szökött jobbágyságoknak feleségeik is adasanak ki a földesuraknak.

Vásárokon egyidejűleg azokkal, kik török árúkkal kereskednek, másoknak is szabad kereskedni.

Jenőben csak a borbélyoknak és ötvösöknek legyen czéhök: más mesteremberek szabadon dolgozhatnak.

A zaránd-vármegyei hódoltság a törvényes vékákat használja.

A csúcsi vám eltöröltetett.

A törvényes örökösök jogai ellen hatalmaskodókra büntetést szabtak.

Az oláh vladikák, kik törvénytelen büntetést szabnak híveikre, ezek által bepereltethetnek a vármegyén s onnan feleltethetnek a táblára.

Ha a lopott marhák nyomát a prédicátor házáig üldözik s ez nem adná ki azt, a prédicátor a törvény büntetése alá esik.

Az adóbeszedéssel foglalkozó perceptorokkal hivatalos foglalásokra a nemesek nem tartoznak kimenni.

Mínthogy a lugosiak hadi szolgálatokat tartoznak teljesíteni, más munka alól felmentettek.

Intézkedtek a székelyek perlekedési ügyeiben.

A lopott marhák keresése ügyében a fennálló törvényeken enyhítettek.

A nappali őrállítás kötelezettsége eltöröltetett.

A székek által beadott sérelmeket, melyek az egyes helységek ellen elkövetett visszaélések orvoslását célozták, tárgyalásba vették, s azok megszüntetéséről intézkedtek. Többi közt a csikszeredai csizmadia czéh eltöröltetett s ott iparszabadság engedélyeztetett; a marosszéki havasokon levő határvillongások megvizsgálására bizottságot küldtek ki; az aranyos-székiek az árendafizetéstől felmentettek; a Maroson levő hídon a székelő darabontok is fizetnek vámot.

Néhány újabb perrendtartási törvényt hoztak.

Abrudbányán a polgári telkektől a nemesek is tartoznak adót fizetni.

A bánfihunyadiak a nyomkövetéstől felmentettek, másnemű kötelezettségeik tekintetéből.

Hazafüsitáltak: Gyulafi László, Fekete Lőrincz, Gilányi Gergely, Pongrácz Gergely és Somorjai Gergely deák. ¹⁾

A törvényeket a fejedelem még az napon, február 20-án megerősítette.

Minthogy az árúk limitatiójára vonatkozó szabályok már hosszabb idő (1642) óta nem vizsgáltattak át, az országgyűlés a limitatoria egy bizottságot nevezett ki, mely munkálatával ez év júliusában készült el. ²⁾

De a háborúi előkészületek, diplomáciai tárgyalások ez idő alatt folyton tartottak. A dolgok fegyveres interventioig még nem értek, s Rákóczy sem volt végleg elhatározva, hogy kardját melyik oldalon vesse latba. A harmincz éves háború által kimerített Nyugat-Európa megkötötte ugyan a békét, de állandóságában a kibékült felek sem hittek. Még megvolt az antagonismus a cath. és prot. hatalmak közt s Rákóczy nem akarta magát a lengyelek karjaiba vetni, mert nem tartotta valószínűtlennek, hogy a protestans hatalmak közt új coalitio jó létre. Éppen ezért kereste az alkalmat, hogy ez utóbbiakkal szorosabb összeköttetésbe lépjen. 1654 végén Schaum Konstantint a protestans északi hatalmakhoz küldé: Svédországba, Hollandiába, Angliába. Lengyelországon keresztül

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXVII.

²⁾ L. Erdélyi Országgyűlési Emlékek X-ik k. 353. l. a jegyzet.

ment Svédországba s ott a királylyal magával hosszabb tárgyalásokat kezdett. ¹⁾ Innen elébb Dániába s utóbb Londonba ment. hol Cromwellel folytatta a tárgyalásokat — máj. 4—31. közt. ²⁾

E jövőre szolgáló előkészületek közt a jelen egy fontos kérdésének megoldására tett intézkedéseket. Tatárországban múlt év nyarán trónváltás történt s az új khán: Mohammed giráj követeket küldött hozzá. E követség nem találta őt székhelyén. s épen ezért nem küldhette ezekkel vissza saját követeit. Most hát 1655. márcz. 1-én Székely Istvánt és Rácz Gergelyt küldé ajándékkal a khánhoz, de egyszersmind azt is megtudni, hogy ez a kozák-lengyel háborúban melyik küzdő félnek a részére fog állani? s egyúttal egy lehető közös actio útját egyengetni. ³⁾

XIII.

A legégetőbb kérdés Rákóczyra nézve ez idő szerint mégis a havasalföldi volt, hol egy megbízható és hű szövetségésének elzavarása állott a koczkán. Hadait már készen tartá s minthogy hosszabb idő óta nem kapott hírt, intézkedett, hogy biztos értesítések küldessenek hozzá. ⁴⁾

Az új hírek a lázadás növekedéséről szólottak. Ily körülmények közt a szilisztriai basa. ki mint szomszéd, épen úgy volt érdekelve, mint Rákóczy, megnyeretvén Konstantin által, a fejedelemhez fordult, s figyelmeztette ezt, hogy a hatalmas császárnak kedves dolgot fognak cselekedni, ha ketten egyesülnek s helyreállítják az országban a nyugalmat és rendet. E felhívás megkönnyíté a fejedelem elhatározását. Összehívta a rendeket apr. 28-ára Fejérvárra részgyűlésre, ⁵⁾ hol ezeknek a dolgok állásáról előterjesztést tett. A rendek nem voltak idegenek attól, hogy a fejedelem s a basa egyesült erővel állítsák helyre a rendet Oláhországban, de óvatosságot aján-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXIX.

²⁾ Simonyi Londoni Okmánytár 220. l. és Okmánytár 163—182. ll.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXVIII.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXX.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXXI.

lottak s főként azt kívánták, tudja meg a fejedelem előre, hogy mi a hatalmas porta akarata? E czélból Száva Mihályt küldték a portára oly megbizással, hogy hazafeléjövet a nyerendő választ közölje a szilisztriai basával.¹⁾

A másik kérdés, mit a rendek elé terjesztett, a tatár khán követsége volt. De a rendek úgy találták, hogy elég most az oláhországi zavarokkal foglalkozni, egy másik küzdelmet ne vegyen a fejedelem nyakába.²⁾

A portáról Harsányi kedvező értesítést küldött a fejedelemnek: a porta nem ellenzi, ha a lázadást rendbe hozza.³⁾ E közben Konstantin a megbizhatatlan bojárok közül titkárával Buday Péterrel egy csapatot a fejedelemhez küldött, ki ezek közül 30-at letartóztatott Radnóthon, egy más csapatot pedig a megyesi úton,⁴⁾ s kiadta a hadfölkelési rendeletet.⁵⁾ Segesvárt jun. 12-én 30,000 ember felett tartott szemlét s Mikes Kelement némi előhadakkal előre bocsátá. Nyomban ezután maga is elindult s egyenesen a zendülők főtáborhelyének vette útját. Ploest közelében egy döntő ütközetben teljes diadalt aratott — a zendülők vezére Heriza a szilisztriai basához menekült, ki ezt levágott orral kiadta Rákóczynak. E diadal után a fejedelem hadaival visszaindult Erdélybe, Boros Jánost hagyva hátra hadai egy részével. A bojárok letették az esküt Konstantinnak s a nyugalom Oláhországban is helyre volt állítva.

Ez év utolsó hónapjaiban a fejedelem megtartotta a szokásos terminusokat.⁶⁾

XIV.

Rákóczy és a svéd király közt az érintkezés mind sűrűbbé vált, a nélkül azonban, hogy a két uralkodó közt véd- és daczszövetség jöhetett volna létre. X. Károly már rég megkezdte

¹⁾ Krauss I. 232.

²⁾ Krauss I. 232.

³⁾ Okmánytár 189. l.

⁴⁾ Krauss I. 134.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXXII.

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIII.

a háborút, a kozákoktól is zaklatott Lengyelország ellen, s azt rendkívüli szerencsével folytatta. Abban a meggyőződésben, hogy egymaga is képes lesz leverni Lengyelországot, nem is gondolt rá, hogy szövetségeseket szerezzen magának, nem akarván az elfoglalandó országból másnak is osztályrészt engedni. Összes diplomáciai törekvése arra volt irányozva, hogy azokat, kik Lengyelország szövetségeseivé lehettek volna, s így Rákóczyt is, a beavatkozástól visszatartsa. ¹⁾ A válasz, melyet Jakabfalvitól, Rákóczynak hozzáküldött követétől küldött ennek feltételeire, nyilván mutatta ezt. Semmi pozitív ígéretet sem tett Rákóczynak, de meg sem tagadott semmit - az egész ügyet függőben akarta tartani. ²⁾ S e számítása a svéd királyt nem is csalta meg: Rákóczy maga részéről hasonlólag függőben tartotta mindazon ajánlatokat, melyeket a lengyel király s Svédország más titkos és nyilvános ellenségei neki tettek.

E bizonytalanság közt találta az 1656-ik év eleje Rákóczyt, ki jan. 2-áról február 20-ára egyetemes országgyűlést hirdetett Fejérvárra. ³⁾

Mindenekelőtt köszönetet szavaztak a rendek a fejedelemnek, hogy az országot fenyegető veszélyt elhárítá, az oláhországi zavarokat lecsendesíté.

Az évi adót portánként 20 frtban állapíták meg, s a summát a városokra is a szokott összegben veték ki.

Nagy súlyt fektettek ez évben a haditörvényekre. Elrendelték, hogy a ki a mustrán valamelyik vármegye területén megjelen, ugyanazon vármegyén tartozik felülni. — A táborba szállásra vonatkozó törvényeket a tisztek hajtsák végre. A kik a részekben laknak, Erdélyben alkalmas katonákat állítsanak maguk helyett.

Az Approbatába becsuszott nyomdahibák kiigazítására bizottságot neveztek ki.

¹⁾ Lásd az erre vonatkozó adatokat összeállítva s részint az Okmánytár, részint más adatok alapján feldolgozva Budapesti Szemle 1875-diki folyamában »Első szövethozás Lengyelország felosztására 1656-ban.«

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXXV.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIV.

A múlt évben elrendelt limitatiót megerősítették.¹⁾

A birságokból a megillető részt mindenkinek a törvény tartalma értelmében szolgáltatassák ki.

A thordai híd vámját csonkítatlanul fizessék azok is, kik a folyón gázlón mennek át.

A bíróságokat a helységekben birtok-aránylag viseljék az ott lakók.

Törvényt hoztak az osztály-pereknél tapasztalt visszaélések megszüntetésére.

Tárgyalták a részekben felmerült magánügyi visszaéléseket, s ezek közt az Erdélyből a részekbe szökött jobbágyok ügyét.

A csehiek mutassák be kiváltságleveleiket, hogy a vármegye tiszteit miért nem bocsátják be területükre végrehajtásra.

Székelységen a bíróságot a veres darabontok, lovaspuskások s primipilusok egyaránt viseljék.

Szabályozták azon eseteket, melyekben a szászokat magánfelek a táblára idézhetik.

A toroczkaiai s aranyosszékiek közt fenforgó határvilongás ügyében bizottságot küldtek ki.

A borosjenei szücsöknek megengedettett, hogy áruikat Váradra s Debreczenbe bevihessék.

A szilágysági predicatorok kérelmére elrendelték, hogy egyházi jövedelmeket senkinek sem szabad visszatartani.

A törvényeket a fejedelem febr. 20. erősítette meg.²⁾

A gyűlés azonban ez nap még nem érte végét. Lorántfy Zsuzsánna fordult panaszával a gyűléshez. Erdélyi jószágai igazgatóját Szentpáli Istvánt küldte hozzájuk követül. A presbyterianusok s consistorialisok közt fenforgó villongás képezte a per tárgyát. Nehány papját a magyarországi püspök hivatalától ideiglenesen felfüggesztette, egy másikat, Liptay Sámuel a debreczeni egyházi generalisgyűlés elítélte, s a feje-

¹⁾ E limitatio egész szövege még lappang. Csak az a része ismert, mely Erd. Orsz. Eml. X. 341. s köv. ll. közölve van, s melyet ekkor is elfogadtak.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXXVI. a).

delemasszony ez ítélet megváltoztatását kívánta. Az országgyűlés nem teljesítette a fejedelemasszony kérését, s egy hozzáintézett felterjesztéssel indokolta azt.¹⁾ A fejedelemasszonyt mélyen sérté ez ítélet s panaszkodott is fiának, de eredménytelenül.²⁾

Ez időben Oláhországból nyugtalanító hírek érkeztek: Rukarnál egy csapat beütésre készül Erdélybe. A vajda sietett e hírt koholtnak jelenteni ki, s ugyanezen alkalommal kérte a fejedelmet, hogy a múlt évben Radnóthon letartatott boérokát bocsássa szabadon.³⁾

XV.

Rákóczy szerencséje tetőpontján állott: az a körülmény, hogy a két Oláhországot függésbe tudta hozni Erdélytől, annyira megszilárdítá tekintélyét, hogy minden olyan kérdésben, mely az északi államok alakulására vonatkozott, vele mint factorral számoltak az érdekelt felek. Ilyen kérdés volt ekkor a svéd-lengyel háború, s hogy ő e kérdésben is nyomatékkal léphessen fel, azon munkált, hogy elébb a kozákokkal kössön véd- és daczszövetséget. E czélból küldte Lucs Istvánt 1656. elején Czeherinbe, ki ott szíves fogadtatásra talált. A hetmán épen ebben az időben a tatárokkal s oroszokkal alkudozott s a mint ezekkel kiegyezett, nyomon követet küldött a fejedelemez, hogy most már ezzel kezdje meg az alkudozásokat. Rákóczynak a hír kedves volt, s ő viszont csaknem egyszerre két követet indított útnak (jul. 5.), egyet az orosz csárhoz s egyet a hetmánhoz. Az első csak ígéreteket s biztatásokat hozott haza, de az utóbbi kész szövetséget, melyre a kozákok sept. 7-én meg is esküdtek.

E szövetség most még értékesebbé tette Rákóczy barátságát. Ez alatt pedig egyfelül a svédek, másfelül a lengyelek mind sürgetőbben ostromlák, hogy lépjen ki a semlegességből. X. Károly váratlan sikereire hivatkozhatott: oly gyorsan, mely meglepte a világot, tette földönfutóvá János Kázmért. De

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXXVI. b).

²⁾ Rákóczy család levelezése. 502, 505, 509.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXXVII.

viszont a lengyel király sem csüggedt el, hanem komoly tevékenységgel látott hozzá, hogy veszteségeit helyre pótolja: s csak javára vált, hogy időközben a svédek az oroszokkal is háborúba keveredtek.

A lengyel király még 1655-ben ajánlatot tett Rákóczy-nak, hogy rögtön adandó segély fejében még életében királyllyá választatja s az uralkodást halála után át is veheti, fiát Ferenczet pedig utódjává választatja oly feltétel alatt azonban, hogy ez legyen catholicussá. Ez ajánlathoz 1656. aug. elején azt csatolta, hogy a rögtön adandó segély fejében keleti Galiciát vagy Podgorze egy részét még életében átadja.

A svéd király még fényesebb ajánlatokkal kínálta meg: ő a szétदारabolandó lengyel koronának nevezetes részét ajánlotta fel neki — mert a lengyel tartományokon a svédeken és erdélyin kívül, a brandenburginak s kozákoknak is kilátásba helyezte az osztozkodást. Most Rákóczy tanácsosai elé terjeszté a két fél ajánlatait: »svéd- és lengyel követek vannak nálunk, tesznek ajánlatokat, hogy frigyre lépünk velük. A lengyel király és királyné fiokká akarják fogadni fiunkat, örökösökké nevezik ki — de lelke veszteségével. A svédek neki ajánlják fel a lengyel korona nevezetes részét — melyik ajánlatot fogadja el?» kérdi tanácsosaitól.

Ezek véleményei elágaztak: de egyben egyetértettek — a lengyelben nem lehet bízni. A legjobb tanács, hogy ne lépjen ki még a semlegességből, nem volt kedves neki: s végre is, a mint a hetmántól megkapta a szövetséglevelet, decz. 6-án aláírta a svéd királyllyal kötött szövetséglevelet, melyet Károly még előbb nov. 16-án aláírt.¹⁾

Az utolsó perczben, de a szövetség ratificálása előtt érkezett hozzá követ a római császártól: Horváth György. A császár a lengyelek felhívására küldte azt, megtudni, ha igaz-e, hogy haddal készül a lengyelek ellen? Horváth egy nappal előbb volt kihallgatáson a fejedelelemnél, hogysem a svéd szövetséglevél alá lett volna írva, s világos feleletet épen ezért nem kapott.

¹⁾ Egy pár ezek közül megjelent az Okmánytárban. Nehányat pedig maga Rákóczy írt át egy 1659. aug. 15-én kelt kiadványába, melyet a maga helyén fogunk közleni.

Sohasem volt, mondá, ellenséges indulattal a lengyel respublica iránt — de nyomon utána felsorolt egy csomó sérelmet, melyekkel őt a lengyelek illették. Itéljen ő felsége — végzé szavait — nem lett volna-e elég oka ezek után elidegenedni a lengyelektől? ¹⁾

Már ekkor minden intézkedés meg volt téve, hogy a hadjáratot megkezdhesse. A portáról kapott hírek nem voltak ugyan biztatók, de annak lehetőségét sem zárták ki, hogy végre is megengesztelheti a divánt. Bakcsi-Szerailból a tatároktól sem kapott biztató híreket, de úgy hitte, hogy ezeket a kozákok által féken tarthatja. Mindez nem változtatott a dologon. Hadait megszorította, a seregszemléket megtartá, roppant tábori készletet halmozott össze, sőt még a diadalmas bevonuláshoz szükséges aranyos festett zászlókat, aranyos kopjákat, dízsátrákat is elkészítteté. Lovasság, gyalogság, tüzérség mind készen volt. Elindulását jan. 6-ára tűzte ki s Mármarosba érkezését jan. 14-re. Azután kiadta nyilatkozatát, melylyel táborbaszállását indokolá. a császárhoz pedig követet küldött Mednyánszky Jónást — s Wellinget. a svéd követet előre bocsátván ²⁾ a kozákokhoz, maga is megindult.

1657. jan. 17-én Viskén a táborában levő rendekkel egyetemes országgyűlést tartott, mely azonban gyorsan végezte a teendőket.

Hálával fogadták a rendek, hogy a fejedelem, azon czélból, hogy országának állandó békét szerezhessen, nem riadt vissza a hadjárat fáradalmaitól s kérék az Istent, hogy adjon annak szerencsés kimenetelt.

Megszavazták a portánkénti adót 20 friban s a taxas városokra kivetni szokott összegeket.

A vármegyék és székek otthon maradt tisztjei az igazságot az ország törvényei szerint fennakadás nélkül szolgáltatassák ki.

A hatalmaskodási perekben ez idő szerint nem lehetvén a szokott módon eljárni, az egy évi elévülés felfüggesztetett. ³⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXXVIII.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIX.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XL.

A törvényeket még az nap megerősítette a fejedelem, kormányzókká távolléte idejére Rhédey Ferenczet, Serédyt s Barcsay Ákost nevezte ki, de oly utasítással, hogy csak azon kiadványuk birjon érvénnyel, melyet mind hárman aláírnak. Másnap seregével, mely az oda rendelt oláh hadakkal együtt körül-belül 40,000 emberből állott, megindúlt, gyorsan folytatta útját, hogy a lengyelek által ostromolt Krakót felszabadítsa. Az előcsapatot Kemény János vezette — de az út kedvezőtlen volt, nagy hó és nagy olvadás váltották fel egymást, úgy, hogy a társzekereket csigákon húzták fel a hegyekre s a katonák övig jártak hólében. A sereg jan. 29-én ért lengyel földre, s a gyors előhaladást a rossz úton kívül a fejedelem néhány napi betegsége is feltartá — de annál jobban sietett előre, amint jobban lett.

Épen ebben az időben érkezett követe Mednyánszky Jónás Bécsbe, s jan. 31-én terjeszté Auersperg elé küldetése czélját. Két lengyel főúr volt nem régiben, mint követ a fejedelemnél, kérve őt, hogy hadaival nem mint ellenség, hanem mint barát jöjjön, ők készek lesznek királyokul elismerni. Hallja, hogy Hatzfeld császári tábornok őt megtámadni készül. Kéri Rákóczy a császárt, hogy Hatzfeldet e támadástól tiltsa el, mert ő nem forral semmi ellenséges terveket. A császárt nem nyugtatta meg ez izenet. Tett még egy kísérletet, hogy Rákóczyt visszatartsa végzetes útjáról: nagy sietve hozzá küldé Szelepcsényit, ki családjának régi bizalmas embere volt. A püspök Privocskon érte őt el — s mindent elkövetett, hogy visszatérésre bírja. Annyit megígért, hogy ha a lengyelek, kik őt meghívták a trónra, új követet küldenek hozzá, s módot nyújtanak neki hogy hite megsértése nélkül kiegyezzzék velek — meg fogja cselekedni.¹⁾ De a kiegyezésből, bár a lengyelek a Szepességet 44,000 aranyért, Lublót s a krakói vajdaságot ígérték neki, semmi sem lett.

Előre nyomúlt sergeivel, Krakót öt havi ostromzár után felszabadítá, s gyorsan haladt, hogy mennél előbb egyesüljön X. Károlylyal, ki hasonlólag sietett felé. Végre ápr. 10-én Rákóczy Christoporához érkezett Moidboscicze közelében, hol a

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XLl.

svéd király főhadiszállása volt s hol ő a hadi rendben felállított svédek által üdvölvésekkel fogadtatott. A fejedelem kísérete ragyogott a fénytől — s a találkozás a két régi ismerős közt szívélyes volt. A két had egyesülése ápr. 18-án hajtatott végre s e roppant sereg együtt valóban festői látványt nyújtott — melyet egy kitünő művész, a jelenet szemtanúja, Jönson Dahlberg két szép metszvényben meg is örökített. Rákóczy tisztjeitől Kemény Jánostól s a kozák vezértől kísérve, ellovagolt előtte levett süveggel. S a mint a király a fejedelem sátra felé lovagolt, minden magyar és kozák tiszt kíséretéhez csatlakozott, mely csakhamar néhány ezerre szaporodott.

Fényes és szép nap volt ez, melyet nem sokára keserű kiábrándulás követett.

TÖRVÉNYEK ÉS OKIRATOK.

I.

1649. jan. 23—m á r c z. 10.

Az országgyűlés törvényei és irományai.

a)

Törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transsylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum tertium mensis Januarij, anni domini millesimi sexcentissimi quadragiesimi noni, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis, et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, autoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia, ad diem 23. Mensis Januarij, anni domini millesimi sexcentissimi quadragiesimi noni, indictis ac celebratis conclusi.

Praefatio.

Elegendő hálakot nem adhatunk az felséges istennek, kegyelmes urunk fejedelmünk, ki az mi sok különbféle vétkeinkért a mi istenben boldogúl kimúlt kegyelmes urunknak, Nagyságod szerelmes atyjának, ez világból való kimúlásának szomorúságával meglátogatott ugyan, de mindazonáltal másfelől ugyanazon kegyelmes idvözült urunk, akurván mi reánk még holta után is kegyelmes gondviselését fentartani, az ő nagysága kegyelmes intimálásából, legkiváltképen az felséges mindenható istennek mint egy eleve látó igazgatásából és vezérléséből, meggondolván azt egész országúl, három nemzetül, hogy gyakorta az fejedelmeknek ez világból való kimúlások után sok egymás között való dissensiók és holmi alkalmatlanságok megtörténnek: hogy azért mind azokat szegény hazánkról eltávoztathassuk, az elmúlt 1642. esztendőbéli, ugyanezen fejevári városban, ugyanazon kegyelmes urunk edictumából celebrált generalis gyűlésünkben mindnyájan egész országúl, három nemzetül, egyet értvén, partiumban lakó atyáunkiai is communi suffragio et unanimi voto megnevezett kegyelmes urunk, Nagyságod szerelmes atyjának legitimus successorává, magunknak penig méltóságos fejedelmünké és urunkká választottuk volt Nagyságodat, melynek zsengeit csak immár is tapasztalhatóképen rajtunk megérzettük, mert Nagyságod magának mind ennyi szomorú és keserves állapotjában is nem kedvezvén, ez mostani gyűlés alatt következett sok gondok és búsításokkal nem gondolván, szegény hazánknak megmaradására és arra való gondviselésére Nagyságod generalis gyűlését országunknak promulgáltatta; melyet az felséges istennek segítségéből Nagyságod boldogúl is celebráltatni méltóztatott; kiért háláadással tartozunk az felséges istennek, könyörögvén azon ő felségének, hogy méltóságos székiné megfelelőlésére, hazánknak, szabadságunknak megmaradására s öregbülésére, nevedezésére, sok generalis gyűléseknek celebráltatására, adjon erőt isten ő felsége Nagyságodnak.

Articulus I.

Az 1630. esztendőbéli unio confirmáltatik.

Mivel az közönséges lelki és testi jókra nézve az nemes ország, kegyelmes urunk, concludált volt az unióról az elmúlt 1630. esztendőben, melyet mostan is az Nagyságod kegyelmességéből confirmálunk, hogy in omnibus punctis et clausulis observáltassék; úgy mindazáltal, hogy valahol ennekelőtte

az religiónak exercitiuma volt, ezután is azon modalitással observáltassék. Az hol pedig valamelyik religió eddig nem exerceáltatott, ennekutánna is ne exerceáltassék.

Articulus II.

Az liber quaestus libere exerceáltassék, concludáltatik, exceptis excipiendis.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk az quaestusnak liberum exercitiumát kegyelmességéből az hazafiainak megengedte salvus conductus impetrálása nélkül, mind itt ben Erdélyben s mind az partiumban (solutis tamen de jure solvendis), Nagyságodnak igen alázatosan megszolgáljuk, úgy mindazáltal kegyelmes urunk, hogy az viasz és mézzel való kereskedést magának reserválta. Hogy pedig Nagyságod hozzánk ebbéli kegyelmességét mutatta, nem kedvezvén az fiscus jövedelmének, ebbéli fogyatkozásának, hanem hogy az 1647. esztendőbeli articulus szerint az maga majorságából való mézet és viaszat, melyeket nem valami más praetextus alatt congregáltak, absque dolo et fraude proventuum fisci, sine solutione tricesimae, kiküldhessék, magok házok szükségére is, nem kereskedésre szabadosan akarkitől megvehessék; eltávoztatván azt sub poena in articulo 19. Anni 1633. expressa, hogy annak alkalmatosságával, elegendő méze és viasza lévén, azt eladja, és háza szükségére való vételnek praetextusával vásároljon másoktól mézet és viaszat. Sőt a szegénység és minden egyéb lakosi az országnak intra limites regni adhassák és vehessék mézeket és viaszokat szabadosan. De az országból kivinni, és itt ben is nem magok házok szükségére, hanem kereskedésre, csak az fiscus méz gyűjtőinek injuriá-jokra is eldrágítván, meg nem engedtetik, annál inkább Nagyságod kegyelmes annuenciája nélkül afféle felszedett mézet és viaszat kivinni kereskedésnek okáért. Hogy Nagyságod, kegyelmes urunk, kegyelmességéből az méz gyűjtőknek meg nem engedi semmi féle rendtől mézet és viaszat erőszakkal elvenni, sem pedig annak szállításával az nemességet vagy azoknak jószágát terhelni, sub poena in articulis expressa, Nagyságodnak igen alázatosan megszolgáljuk. Magunk is látjuk kegyelmes urunk, hogy az szolgálatra való lovaknak szűk volta miatt úgy megfogyatkoztunk, hogy az szükségnek idején kétszer árrát megadnók is, szerét nem tehetnők. Tetszett azért nekünk is országuúl, hogy az közönséges szolgálatban meg ne fogyatkozzunk, az lovaknak az országból való kihordása kereskedésre megtiltassék közönségesen. Hasonlóképpen por aranyat, kén-esőt, vad bőrt az országból kivinni szabad ne légyen, sub

poena in articulis expressa. Hogy az haza fiai, mind nemesek, mind kereskedő rendek, az jó pénzt kivihessék, az idegennek peniglen, úgymint görögöknek és egyéb nemzeteknek, ne légyen szabad kivinni s váltani sub amissioe omnium bonorum mobilium. Az tallérok váltása feljebb ne légyen száznyolczvan pénznél, az aranynak három forint s hatvan pénznél, annyi summának elvesztése alatt, valamennyit vált. Az partiumbéli atyánkfiai között eddig való quaestus observáltassék. Az nemességnek maga majorságából való kereskedésekről eddig írt articulus observáltassék, és harminczaddal ne tartozzanak. Hogy Nagyságod kegyelmességéből mézet, viaszat, más országból behozni magunk házunk szükségére megengedte, solutis de jure solvendis, Nagyságodnak igen alázatosan meg-szolgáljuk.

Articulus III.

Az latrok büntetése felől való articulus, anni 1630. articulus 2. confirmáltatik.

Az Nagyságod kegyelmes annuentiájából végeztük kegyelmes urunk, hogy az nyilván való latrok felől observáltassék az fiscus jószágában is az 1630. esztendőbeli II. articulus, tolláltatván az 1638. esztendőbeli 13. art. úgy mindazáltal, hogy az circálásban observáltassék az 1640. esztendőbeli 10. articulus; ezzel jobbitván, hogy az fiscus jószágában is circálásra és az latrok büntetésére az vármegye tiszteit Nagyságod kegyelmességéből bémenni megengedi, ea conditione, hogy mely latrot az circálás előtt az Nagyságod tisztviselői megfognak, az vármegyeibéli tisztek requiráltatván az Nagyságod tisztviselőitől tartozzanak törvény tenni kimenni, és az latrot érdeme szerint megbüntetni. Hogy Nagyságod kegyelmes urunk kegyelmességéből az kövári jószágot liber baronatussá nem teszi, Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak meg-szolgáljuk, és hogy oda futott jobbágyinkat, repetitorium mandatummal az tisztektől és ott lakos nemes emberektől felkérhessük; ha más privatus possessorok jószágokból mégyen Kővár vidékire valamely malefactor, ad instantiam laesae partis az kövári tisztek captiválják, és juxta demerita exequálják is pro quantitate delicti; ha penig valakinek valami kárt tött. azt az tisztek refundáltassák sub poena florenorum 200 per officiales mox et de facto exigendorum. Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak meg-szolgáljuk. Az fiscus kövári jószágiból elfutott jobbágyokat is repetitorium mandatummal kérjék fel, ne hatalommal reducálják.

Articulus IV.

Hogy az fiscus jószágában is minden legitimus processusok és executiók observáltassanak.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmessége is accedálván, hogy az törvényeknek minden legitimus processusi és executiói, hasonlóképpen az transmissio is, az 1619. esztendőbeli articulus szerint a fiscus jószágiban is az fiscus tisztei ellen observáltassék. Az poenában is az udvarbírák incurráljanak magok személyekben, per legitimum juris processum.

Articulus V.

Az legitimus processusok és executiók confirmáltatnak.

Sok illetlen, törvény kívül való, holmi processusok lehettek kegyelmes urunk közöttünk, mely az nemesi szabadságnak és az szegénységnek nagy romlására lehetett, mind az külömb-külobb féle executoroktól s mind az Nagyságod gondviselőitől. Végeztük azért, hogy a modo in posterum, mindenémű executorok coram iudicibus regni ordinariis emanáltatott sententiával menjenek ki executiókra, és idegen bírának törvény tételeket ne exequálják. Az curialis törvényekben is senki jószágát el ne veszesse, és ennek utána semmi illegitimus processus ne admittáltassék, hanem legitimo juris ordine determináltassanak mindenek. Az potentiákért az fiscalis tisztviselőket is ország törvénye szerint keressék.

Articulus VI.

Az fiscalis jókhoz tartozó jószágoknak connumeratiójában való modalitás decernáltatik.

Az Nagyságod kegyelmes intimatióját igen alázatosan vészszük; mi is egész országúl, három nemzetül, az partiumbéli atyánkfiaival együtt consentiálunk, az Nagyságod kegyelmes resolútiója szerint esztendő gyűléskorig minden fiscalis jószágokat, valamelyek sine controversia fiscalisok, regestáltatja, és az regestumokat az gyűlés előtt minden vármegyékre kiküldeni méltóztatja. Az gyűléskor pedig proponáltatja; az melyek helybenhagyattatnak sine controversia, azokat regestumban az káptalanban ad conservandum beadatja, és azféléknek recuperálásoknak módját az elébbeni articulus szerint observáltatja. Az melyekben pedig valami controversia vagy dubietas találtatnék, vagy az melyek nem tudva is fel nem

registáltatnának, afféléknek állapotjuk felől deliberáljunk akkor. Hogy peniglen Nagyságod kegyelmesen igéri, hogy az kik igazán fiscalis várakhoz való jószágokat certos ob respectus ez ideiglen nem inscribáltattak, Nagyságodat ez jövődő gyűlésig requirálni fogják, nem tartván jószágoknak amissiójától, Nagyságod kegyelmességéből inscribálja; ha mely jószágokat per defectum seminis, vagy per notam avagy contractum, az fiscus apprehendált, vagy apprehendálna, azzal hogy fiscalis várakhoz applicáltattak, fiscalisoknak ne tartassanak, hanem az fejedelem, az mely érdemes hívének akarja, mind örökké eladhassa, s inscriptióban is, és a mikor akarja kiválthassa, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus VII.

Az enyedi nemes és városi rend között lévő controversiának complanálása decernáltatik.

Az enyedi nemesség és városi rend között lévő controversiának eligazítására az ország constitutiója szerint idvezült kegyelmes urunk bizonyos commissariusokat destinált volt; az kiket azért azon böcsületes commissariusok finaliter decidáltanak, azok maradjanak in vigore. Az kik pedig in suspenso volnának, azokat in uno et brevi termino ugyan azon commissariusok által finaliter decidáltassanak. és az kik közülök in posterum az deliberatiót violálnák, az violans félen, toties quoties violálná, a nemességen az vármegye tisztei, az városi renden pedig az bíró, sub amissione honorum et officiorum ötszáz forintot exequáljanak.

Articulus VIII.

Extra viam juris occupáltatott bonumoknak brevis processus szerint való modalitása decernáltatik.

Hogy Nagyságod kegyelmesen igéri arra magát, hogy az kik közülünk Nagyságodat requirálni fogják s comprobálják, hogy jószágokat nem az articulusban specificált mód szerint, hanem in reali et pacifico dominio lévén, potentia mediante exturbáltattanak volna, másképpen contentáltatni igéri Nagyságod, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak. Ha pedig expositiójokban valami dubietas láttatik, az tanácsurakkal revideáltatni fogja, és az ő kegyelmek jó lelkek ismereti szerint való ítéletéhez alkalmaztatja Nagyságod az resolutióját. Ha kik pedig resolutiójokkal contentusok nem lehetnének, az közelebb következendő terminuson revideáltatja és finaliter decidáltatja is. Az kiknek pedig közülünk ilyen praetensióink

vagyon s külömben nem complanáltathatnak, tartozzanak az octavalis terminus előtt egy holnappal az directort vagy az udvarbíró, kinek inspectiója alatt találtatnak az occupált jók, certificálni, és ante alias omnes causas elővitetni és finaliter decidáltatni is, omnibus juridicis exceptionibus ac remedys abscissis, ulteriori termino denegato, revideáltassanak, az attestatiók is intempestiváknak ne ítéltessenek. Hasonlóképpen ha mely privata personáknál affíle fiscustól potentiose occupált jószágok találtatnának, azok in suo loco competenti juridico processu kerestessenek, és az tisztek ante alias omnes causas leválni tartozzanak. Az causánsok dolga pedig promiscue agitáltassék, és az erdélyi vármegyékre tartozó dolgok ott revideáltassanak, az partiumbéli uraink s atyáinkfiáié pedig az ő szokott terminusokon. Ha mely dolgok pedig el nem igazodhatnának azon terminusokon, következő közelebb gyűlésen vagy terminuson igazítottassanak és revideáltassanak.

Articulus IX.

Az 1640. esztendőbéli 5-dik articulus confirmáltatik az búza behordásban.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy minden exempta földekről, az kikből dézmával nem tartoznak, az takarodásnak idején gabonájokat az 1640. esztendőbéli 5-dik articulus szerint behordhassák.

Articulus X.

Az elmúlt 1648. esztendőbéli 14. articulus excepto Stephano Nadányi cassáltatik.

Hogy Nagyságod, kegyelmes urunk, ez elmúlt 1648. esztendőbéli 14-dik articulust kegyelmességéből remittálta és cassálta, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk. Nadányi István ellen pedig hogy in vigore megmaradjon, concludáltuk. Az director is pedig prosequálhassa, non obstante morte cel-sissimi principis.

Articulus XI.

Hogy senkit akarhatja ellen számadó tisztviselésre ne erőltessenek.

Hogy Nagyságod kegyelmesen resolválta magát, hogy egy nemes embert is kedve ellen számadó tisztviselésre nem kényszerít, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XII.

Az jobbágyoknak, kik fiscus jószágában szűktenek, azoknak reductiójuk decernáltatik.

Az fiscalis jószágokból reducálendő jobbágyoknak reductióját via juris Nagyságod megengedi, és ha az tisztviselők az ország törvénye szerint elnyernek, jobbágyok meg nem adattatnának, az poena az tisztviselőkön exigáltassék, végeztük az Nagyságod kegyelmes annuentiájából.

Articulus XIII.

Hogy az egyházi nemes emberek postaló adásására és ingyen való gazdálkodásra ne erőltessenek.

Hogy az országban lévő szegény egy házhelyi nemes atyámfiaira az útonjárók erővel ne szálljanak, és ingyen való gazdálkodásra, postaló adásra, ne kényszeríttessenek, mindazonáltal szállásadással és pénzért való gazdálkodással tartozzanak, s nemesi szabadságokban megtartassanak, végeztük az Nagyságod annuentiájából egész országúl.

Articulus XIV.

Száz forintig való liquidum debitumnak processusa.

Az liquidum debitum száz forintig mindenütt az országban azon székeken, azon brevis processussal, mint annyiban lévő zálogos jószág kerestethessék, minden exceptiók és appellatiók kirekesztetvén, végeztük.

Articulus XV.

Hogy az fiscalis jószág is az vármegyebéli privatus emberek jószágival egyenlő terhet viseljenek.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy az fiscus józága is egyenlő terhet viseljen az nemes ember jószágival, az vármegye tiszteitől dependeáljon törvényes dolgokban, inquisitóra, gonosztévőknek persecutiójára és executiójára is közikben mehessen, az articulus szerint az fugitivus jobbágyokat is reducálhassák. Ezt mindazáltal igen observálván, hogy az tisztviselők az fiscus jószágát is feljebb ne terheljék, mint egyebet.

Articulus XVI.

Az mikoron az mi kegyelmes urunk az országban lévő házai látogatására mégyen, az olyan állapotokban quártélyban való kiosztás ne légyen.

Vadnak kegyelmes urunk szegénységünknek sok megbántódási, úgy annyéra, hogy még csak esztendőnként praestálendő adajokat is, és az uraknak való szolgálatjokat, csak az úristen tudja mint affectuálhatják. Hogy ezért Nagyságod kegyelmesen arra ígéri magát, hogy az mikor országunkban lévő házaihoz talál menni, olyankor mellette lévőket quártélyban nem szállítja, Nagyságodnak híven meg szolgáljuk, szegénységünkül pénzre az közelebb való helyekről elegendő élelét szállítani ígérünk, illendő árra meglévén.

Articulus XVII.

Az vecturának az fiscalis várakban való hordozásának modalitása végeztetik.

Az Nagyságod kegyelmes annuantiájából végeztük kegyelmes urunk, hogy a modo in posterum a nemes emberek marhái az vecturának hordozásától immunisok légyenek; hasonlóképpen szegénységünknek marháit is semmi egyéb vecturának hordozásával ne erőltessék különben, hanem mikor az fiscalis várakban munitiókat visznek pro publico commodo, csak akkor fogják be szegénységünknek marhájokat. Az mikor pedig szegénységünknek marhájokat viszszabocsátják, ne sa-czoltassák. Ha kik pedig ezek ellen találnának vétetni, ha nemes ember, flor. 200, ha nemtelen lészen, flor. 100 mox et de facto convincáltassék, comperta rei veritate, vigore praesentis articuli, competens tiszti által, omnibus juridicis remedys exclusis, exequáltassanak, az laesa pars és az executorok között két felé osztassanak.

Articulus XVIII.

Az ujjonnan erigált malmoknak oculálása végeztetik.

Sokan panaszkodnak kegyelmes urunk, hogy némely atyánkfiái, magok hasznokat akarván keresni, mások kárával oly helyeken erigálnak malmokat, hogy sokaknak sok kárt tésznek. Hogy ezért Nagyságod kegyelmességéből, az ország törvényére akarván vigyázni, oculatorokat méltóztatik kibocsátani, kik isten s igasság szerint az dolgot complanálják, Nagyságodnak alázatosan meg szolgáljuk.

Articulus XIX.

Az váradi vár árka miatt destruált házak felől való contentatio jövőendő gyűlésen decernáltatik.

Az váradi vár árka miatt elrontatott házaknak dolgában, hogy azért kinek-kinek contentatiója felől az nemes országgal egy értelemből deliberálni ígéri magát jövőendő országgyűlésén, Nagyságodnak megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articulus XX.

Blényes ¹⁾ városában lakó nemes atyáinkfiainak immunitások decernáltatik.

Az Blényes városában lakó nemes atyáinkfiához Nagyságod kegyelmességét alázatosan megszolgáljuk, hogy ennek utánna az köztök lakó fiscalis udvarbírák, az közönséges címeres postákon kívül, az réz- és vasbányákról való, hol Váradra s Patakra, hol imide s hol amoda szállítandó réz- és vasszerszámoknak szállításával ennek utánna nem terhelik és nem kényszerítik őket; holott csak efiélékkel is, mint igaz és hadi expeditióban szolgáló nemes emberek, nem tartoznának.

Articulus XXI.

Az potentiák patráló udvarbírák ellen való processus decernáltatik.

Az Nagyságod kegyelmes annuentiájából végeztük kegyelmes urunk, hogy ha mely fiscalis tiszt valakik ellen közlünk potentiát patrál azon tisztiben, citáltassék az laesa parstól azon vármegyének törvényszékire, az hol az potentia patráltatik, ha addig tisztiben persistál; ha pedig ante finalem decisionem causae tisztiből kiállana, másuva akár hová menne, nem obstálván, ugyan azon széken az hol moveáltatott és inchoáltatott, ugyanott decidáltassék causája; és ha mi poenán convinctatatik, azon vármegye tisztjei juxta leges az convictus potentiariusnak mind személyén, mind javain, (nem az fiscusén), executiót tehessenek az executorok az deliberatio szerint. Ha pedig tisztiből kimenne, az laesa pars az potentiariust keresse az kártételért juris ordine vagy ott az hol personalis residentiaja vagyon, vagy ott az hol más tisztet fog viselni.

¹⁾ Belényes, Biharban.

Articulus XXII.

Az török földén lévő latroknak persecutiójának modalitása decernáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy valahova az partiumbéli vármegyék tisztjei az töröktől való félelem miatt nem czirkálhatnak, hogy az latrok büntetetlen ne maradjanak, az váradi kapitány olyan helyekre kiküldhessen, úgy mindazáltal, hogy az katonáktól az szegénységnek bántódása ne légyen.

Articulus XXIII.

Eszteendőként kibocsátandó articulusoknak pariaja praesidens és ítélőmesterek kezénél való tartása concludáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, az Nagyságos kegyelmes annuentiájából, hogy az diaetáknak idején, az régi jó szokás szerint, az praesidens és ítélőmesterek kezénél maradjanak az articulusok pariai praesidens pecsétje alatt, és úgy bocsátassanak ki in publicum, megtartván az ítélőmesterek az originált, vagy káptalanban adják.

Articulus XXIV.

Hogy az mely protocolumokat capitulumból kivittek volna, azoknak visszaadása végeztetik.

Hogy Nagyságod capitulumból kihozott protocolumokat, ha mik olyak volnának, visszaadadni megígérte, Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak megiszolgáljuk.

Articulus XXV.

Hogy az máramarusiak fenyőfáknak és gerendáknak szállításával ne terheltesse, végeztetik.

Tetszett az is kegyelmes urunk, hogy az máramarosi atyánkfiak fenyőfáknak és gerendáknak szállításával ne terheltesse.

Articulus XXVI.

Az publicált jószágoknak dilatio nélkül való revisiója végeztetik.

Sokaknak közüllünk publicatióban lévén jószágok, ugyan alkalmas üdőtől fogván mind országgyűlésen s mind terminuson fáradtanak és sokat költöttek. Hogy Nagyságod azoknak causájok revideáltatását directora által ígéri, Nagyságod kegyelmességét alázatosan várjuk.

Articulus XXVII.

Debreczenben az sóadás és vétel felől való turalyi tizenötödik articulus confirmáltatik.

Debreczenben az sóadás és vétel felől a minémű articulus in anno 1648. articulo 15. íratott, mivel eddig kevés effectuálását láttuk: végeztük kegyelmes urunk, hogy in omnibus punctis et clausulis confirmáltassék, mind az vámmal együtt, és effectuáltassa is Nagyságod ő kegyelmekkel kegyelmességéből.

Articulus XXVIII.

Az mely műveknek materiája Erdélyben feltaláltatik, azoknak írta hogy az limitatio szerint légyen, concludáltatik.

Tetszett azért kegyelmes urunk, hogy az mely műveknek materiája magunk hazánkban találtatik, az olyan műves embereknek műve az limitatio szerint adassék, és a kik ahoz nem tartanak magokat, azoknak büntetésére inspectorokat és executorokat rendeljen Nagyságod kegyelmességéből; vad börtököt is adjanak limitatio szerint az haza fiainak, nem görögöknek, kik ha effélét vásárlának, elvétessék tőlök.

Articulus XXIX.

Az drabontok közzé ment jobbágyoknak kiadásának mást annak helyében való állatásával való modalitás concludáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy ha kiknek közlünk az Nagyságod kék gyalogi közzé jobbágyok mennének, hogy ha mást illendőt, az melylyel az Nagyságod gyalog kapitányja contentus lehet, állathatna az dominus terrestris, tartozzék kapitány uram az zászló alól előbbeni földesurának kibocsátani. A míg jobbágyinkból álló drabontok az Nagyságod zászlója alatt szolgálnak, addig is az feleségek, gyermekek, tartozzanak praestálni az szolgálatot az dominus terrestrisnek. Az kik pedig itt akarnak tartani feleséget, gyermeket, gyalog kapitány uram tartozzék kiadatni az földesura requisitiójára. Az alternatim való szolgálat pedig ezután ne légyen.

Articulus XXX.

Az kik az ecclesiabéli szolgálatnak színe alatt magokat az hadi expeditiótól, avagy jobbágytságtól, subtrahálni akarnák, azok ellen való statutum.

Nagyságod kegyelmességéből concludáltuk azt is, hogy az kik az ecclesiabéli szolgálatnak színe alatt magokat az hadi

szolgálattól subtrahálni igyekeznének, authoritása legyen az tiszteknek mind vármegyén és székelységen az hadra való cogálásra, semmit nékiek az a praetextus nem használnván; hasonlóképpen az jobbágyok fiai is, szolgálk és inasok, ha kik ecclesiabéli szolgálatnak színe alatt lappanganának praedicátor uram mellett, comperta rei veritate megadassanak.

Articulus XXXI.

Az mely székelý drabantakot az gyalogok közzé idvezült kegyelmes urunk nem régiben béiratott volt, azoknak kibocsátatása ígértetik.

Az mely székelý drabantakot idvözült kegyelmes urunk nem régen az kék gyalogok közzé béiratott volt, hogy Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből valakiknek közzüllök az szolgálathoz kedvek nem lészen, elbocsátását ígéri, alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXXII.

Némely privatus embereknek és faluknak Udvarhely várához applicáltatott földeknek contentatiójának modalitása.

Az mely Udvarhely széki nemes atyánkfainak szántó-földök és rétek az udvarhelyi várhoz applicáltattak volt, hogy Nagyságod ő kigyelmeknek contentatiót avagy az földeknek restitutióját ígéri, kibocsátandó commissariusok előtt producálván igazságokat rólla, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXXIII.

Az romano catholicus uraink s atyánkfiai vicariusának privilegiuma confirmáltatik.

Volt kegyelmes urunk nem kevés panaszsza az három széki romano catholicus atyánkfainak, hogy az ő kegyelmek vicariussától az háromszéki romano catholicus papok semmiben dependeálni nem akarnának; ha mi excessust cselekesznek, azoknak animadversiojában ellenek hogy executiót tégyen, nem engedik, nem akarván semmiben az ecclesiastica disciplina alá canonok szerint magokat submittálni. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy valaminémű conditiókkal idvezült kegyelmes urunktól az vicariusságról való utólbi levele vagyon, minden részeiben az szerént tiszttiben eljárhasson vicarius uram; nőtelen pap is lehessen esperest, ha az nős papok is választják, Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXXIV.

Hogy Marusszékről Görgény várában gyalogok feljárni ne tartozzanak.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk az marusszéki gyalogokat Görgény várában való járástól immunisokká tőtte, és hogy ennek utánna ezzel ne tartozzanak, fejedelmi kegyelmességéből megengedni méltóztatott, Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak alázatosan megiszolgáljuk.

Articulus XXXV.

Hogy se szászság, se egyéb rendek sóhordással kedvek ellen ne terheltessenek.

Végeztük azt is Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy a modo deinceps se szászság se egyéb rendek az portusra való sószállításra kedvek ellen ne kényszeríttessenek; ha kiknek magoknak kedvek lészen hozzája, álljon az magok jó akaratján.

Articulus XXXVI.

Az szászság között az bornak pénz nélkül való foglalása tolláztatik.

Az szász uraink s atyáinkfiainak igen megbántódásokra lévén esztendőnként fiscus számára készpénz nélkül való boroknak foglalása. végeztük azért az Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy ennek utánna az fiscalis tisztek készpénzzel menjenek ő kegyelmek közzé, és a medgyesi limitatio szerint kinek-kinek közzöllök az bornak az árrát megadják, és fiscus jószágával is szállíttassák el az tisztek.

Articulus XXXVII.

Hogy az szászság az gratuitus labort pénzül praestálván, egyéb subsidiummal ne tartozzanak.

Az gratuitus labort kegyelmes urunk az szász uraink s atyáinkfiái praestálván az ország constitutiója szerint, végeztük azért, ebben is accedálván az Nagyságod kegyelmes annuentiája, hogy ő kegyelmek is ennek utánna ember és szekérbéli segítségére az fiscalis tisztektől ne erőltessenek.

Articulus XXXVIII.

Az dézmások insolentiájok ellen az 1630. esztendőbéli 72. articulus confirmáltatik.

Noha kegyelmes urunk az dézmások magok viselése felől az 1630. esztendőbéli 72. articulus igen világos, de mindazáltal

az dézmások azt posthabeálván, az szegénységen sok illetlen exactiókat és saczoltatásokat tésznek; az gabonának későn való megdézmlásával mind Nagyságodnak s mind pedig az szegénységnek nagy károkat tésznek. Végeztük azért, hogy ezek ellen az 1630. esztendőbeli 72. articulus observáltassék, az articulusban megírt poena is exequáltathassék.

Articulus XXXIX.

Az brassai posztócsinálókat, hogy törvénnyel keressék, decernáltatik.

Az brassai posztócsinálók kegyelmes urunk igen abutálván privilegiumokkal, és hogy Fogarasban bizonyos delegata personáknak deliberatiójához nem akarják magokat tartani, az közönséges posztót dupla posztó gyanánt adják el, nem is akarnak közpszerű dupla posztót csinálni: minthogy azért az szász atyánkfiai nem certificáltatták volt az posztócsinálókat, altera parte inaudita senkit nem damnálhatunk, annál inkább privilegiumokat nem bonthatunk, keressék ő kegyelmek ez dologért törvénnyel őket; ha violatorok találtatnak, magok lesznek okai privilegiumok romlásának.

Articulus XL.

Hogy az szászságon lévő műves emberek az ő műveknek materiáját, mely ez országban találtatik, az limitatio szerint vegyék.

Illendőnek ítéljük kegyelmes urunk az szász urainknak atyánkfiaiinak kívánságokat, hogy ha az ő kegyelmek között lévő műves embereknek az limitatio szerint kelljen műveket eladniok, ő kegyelmek is mi tőlünk azon limitatio szerint vegyék az materiát, úgymint bőrkötet, gyapjakot és egyéb efféléket.

Articulus XLI.

Az erővel való gazdálkodtatás és postálkodtatás tolláltatik, és ellenben az pénzért nem gazdálkodóknak is poena decernáltatik.

Noha elegendő articulusok extálnak, hogy se szászságon, se vármegyében, se székelyséken erővel való gazdálkodásra az szegénységet erőltetni senki ne mérésszelje, hasonlóképpen posta lónak adására is ne erőltesse: végeztük mindazáltal mostan is, hogy az gazdálkodás és postaló adás dolgából az 1642. esztendőbeli 12. articulus observáltassék, és annak contentiája szerint se vármegyében, se székelyséken, se szászságon, ingyen való gazdálkodással és postaló adással ne agra-

váltassék az szegénység, sub poena in praenotato articulo expressa. Ezzel meliorálván, hogy mind vármegyében, székelysége, százságon, és fiscus jószágiban is illendő szállás adással mind magoknak, lovainak tartozzanak, és esztendőnként az földnek terméséhez képest, limitálván mind vármegyében és székes helyeken az tiszttek az gabonának árrát, s tartozzanak az szerént pénzért gazdálkodni mindeneknek, az kik magok szükséges dolgokban járnak, ide nem értvén azokat, az kik faluról-falura élödni akarnak az szegénységen. Valakik pedig az fen specificált mód szerént szállást adni, pénzért gazdálkodni nem akarnának, eo facto kétszáz forinton maradjanak, melynek processusa és executiója légyen azon modalitással, melyet az erővel magok gazdálkodtatók ellen való articulások continéálnak. Az mi pedig az vitélő rend állapotját illeti, mivel abból Nagyságod oly rendelést méltóztatott tenni, melylyel palotázást és egyéb alkalmatlanságokat tollálni kegyelmesen ígérte, ahoz képest azoknak állapotjokat Nagyságod kegyelmes dispositiójára hagytuk aláztatosan; mivel magunk is úgy tudjuk, azoknak hol több hol kevesebb számmal való szolgáltatjok, ott az hol Nagyságod és az haza szolgálatja kívánja, kelletik lenniük, az szükségnek kívánsága szerint, s lehetetlen is, hogy mindenkor salvus conductus után várakozhassanak, Nagyságod az tisztviselőknék paroncsolván afféléknék jobb móddal való útijárások és szolgáltatjoknak rendi felől.

Articulus XLII.

Kapuszám után való s városok taxája.

Noha kegyelmes urunk az elmúlt esztendőben az üdönek sok külömb-külobbféle injuriái miatt szegénységünknek fogyatkozott állapotját tapasztalhatóképpen érezzük, mind pedig az kemény télnek rajtok létele miatt marhájokban lévő nagy károkat látjuk: mindazáltal az Nagyságod sok rendbéli országunk javára, csendes és békességes megmaradására, sok rendbéli szükséges expensáit előttünk viselvén, ígürünk Nagyságodnak minden kapuszám után adózásra flor. 20. az elébbeni szokás szerint négy rendbéli terminusokon, úgymint az szent György napinak felét ad 1. Juny, felét ad 1. Augusti, az szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. January anni proxime venturi az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiak, az szász uraink s atyánkfiakkal egyetemben ezen tereh viselésre ígérük magokat. Hasoulóképpen az székely uraink s atyánkfiak is, kiknek ő kegyelmek között az vármegyén jószágok vagyon. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus velle.

Kolosvár ád.....	flor. 2400.
Várad.....	flor. 1400.
Fejérvár.....	flor. 200.
Bánfi-Hunyad	flor. 200.
Udvarhely	flor. 260.
Kézdi-Vásárhely	flor. 180.
Sepsi-Szent-György	flor. 150.
Ilyefalva.....	flor. 150.
Egeres	flor. 150.
Nagy-Almás	flor. 125.

Articulus XLIII.

A végházak építésére gratuitus labor.

A végházaknak is építését igen szükségesnek látjuk kegyelmes urunk; hogy azért azokra is szegénységünknek mind ennyi szükséges állapotjukban is lehessen provisió, ígérünk Nagyságodnak azoknak is építésére minden kapuról flor. 1. És mivel annak adminisztrálása, ¹⁾ az adónak első terminusán, hoc est ad 1. Juny az Nagyságod tárházában beszolgáltatni készek leszünk. Várad és Jenő építésére az partiumbéli uraink, szász uraink, hasonlóképpen székely uraink s atyánkfiai is, kiknek vármegyéken jószágok vagyon, megígérik. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle Nagyságod, és székérbéli gratuitus labort ne kívánjon.

Articulus XLIV.

Az mely helyeken az partiumban harminczadoknak filialis nem voltanak, hogy ennek utánna se légyenek, decernáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az mely helyeken az harminczadnak filialisa eddig nem volt, ennek utánna se légyen.

Articulus XLV.

Az elmúlt 1648. esztendőbéli 13. articulus cum declaratione mitígtáltatik.

Noha az elmúlt 1648. esztendőben articulo 13 concludáltunk volt kegyelmes urunk az székelységen az hadi expeditiókból magokat absentálóknak megbüntetésekről, hogy az mustra után megindulván, ha zászló alatt nem találtatnának, halállal büntetessenek: de ez articulust Nagyságod kegyelmes

¹⁾ A nyomtatott példányból véletlenül kimaradtak ezen szavak: »rövidebb időt kíván.«

annuentiájából mitigáljuk cum hac declaratione, hogy az kik az hadban szükségnek idején jelen lenni nem találtnának, elsőben magok tiszték ellen mentsék magokat, és az tiszték Nagyságodhoz tartozó kötelességek szerint felczirkálván, ha rationabilis excusatiójok nem lészen, úgy incurráljanak az poenában.

Articulus XLVI.

Az kamora ispánok, hámore praefectus és harminczadosok ellen agitálandó causáknak processussa.

Nem kevés difficultások vagyou kegyelmes urunk Udvarhely, Csik és Gyirgyó székbéli atyánkfiainak, kiknek vagy az sófalvi aknához, vagy csiki hámorhoz tartozó emberekkel, vagy az harminczados előtt történik causájok, az kamora ispánok, hámore praefectus és harminczados előttök agitálandó causákkal, melyek ratione haereditatum moveáltattanak, az causansokat ad forum interrogatorium az közönségszék helyre appellatióban el nem bocsátják. Végeztünk azért, Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy ha örökség dolga pereltetik, menjen appellatióban az felső székre az causa.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia die 10. mensis Martij, anno domini millesimo sexcentesimo quadagesimo nono.

G. Rákóczy m. p. (P. H.)

Egykorú nyomtatott példánya, a fejedelem aláírásával és pecsétjével s ezen hájtjegyzettel: »Pro Generoso Domino Francisco Pásztói« az erd. Múzeumban (Jos. Con. Kemény Cod. Authent. Art. Diet. Trans. IV. köt.) — Hasonló hiteles példánya ugyanott (a Dónáth-gyűjteményben), aláírás és pecsét nélkül v. o. (a Mike-gyűjteményben).

b)

1649. febr. 14.

Az 1647. apr. 9-iki országgyűlésből Szalánczynak küldött levélre kívül a jobboldalra az 1649. febr. 14. tartott országgyűlés következő megerősítő határozata jegyeztetett.

Mi erdélyiek, egész országúl, három nemzetül az magyarországi partiumból ide delegatus atyánkfiai is velünk egyetértvén, ez mostani kegyelmes urunknak, fejedelmünknek megnyugodván reánk való szorgalmatos gondviselésében, ezen conclusiónkban specificált plenaria authoritást, melyet az ő nagysága szerelmes üdvözült atyjának nekünk kegyelmes urunknak adtunk volt, adunk és engedünk, sőt ő nagysága részére is confirmáljuk minden részeiben. Albae Juliae die 14. Februarii anno domini 1649.

Ambrosius Veres illustrissimi domini domini
principis Transylvaniae magister
protonotarius m. p.

c)

1649. febr. 18.

Az erdélyi rendek előterjesztése a szultánhoz, melyben az 5000 frt adó felverés elengedését kérik, s melylyel kinevezik a portai követség tagjait: Serédy Istvánt, Bánfi Zsigmondot, Kálnoki Istvánt s Fodor Istvánt.

Megjelent Török Magyarkori Államokmánytár VIII. 417. s k. II.

II.

1649. július 7.

Fejedelmi meghívó a portai követség ünnepélyes fogadására.

Georgius Rákóczy dei gratia etc.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Portára küldött követeinknek fáradságokat Isten megáldván immár Isten segítségiből hozzánk jövő útjokban vannak, nem is késnek; s egyszersmind hatalmas császártól kapucsi pasa is solenniter bocsáttatott hozzánk, kinek becsületes exceptiójára nézve fő renden lévő híveinek jelenléte kívánatván, hűségednek kegyelmesen parancsoljuk, dolgait házánál jó karba helyheztetvén, okvetetlen ez jelen való hónap 21. napján udvarunkban jelen legyen. Eidem de caetero gra-

tiose propensi manemus. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 7. mensis Julii anno domini 1649

G. Rákóczy m. p.

Külczim: Generoso Georgio Lazar Tabulae nostrae judiciariae jurato assessori etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában).

III.

Meghívók a törvénykezési terminusokra.

a)

1649. aug. 30. besztercei terminusokra.

Georgius Rákóczy dei gratia etc.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Fejedelmi hivatalunknak nem utolsó requisituma lévén az törvényeknek kiszolgáltatása, kire az ország constitutiója szerint kötelesek is lévén, annak Isten kegyelméből meg is igyekeznünk felelni; kiváltképpen pedig az elmúlt országunk gyűlésének nyolczadik articulusáról megemlékezvén, erre nézve az elébbeni szokásnál valamivel előbb kívántatott publicáltatnunk a Szent-Lukács octavájának terminusát, Besztercei városunkat itilvén annak kiszolgáltatására alkalmas helynek, melynek kezdetinek az jövődő Mindszent havának huszonötödik napján kelletvén lenni, ki Isten kegyelméből majd el is közelget. Kegyelmednek parancsoljuk kegyelmesen, azon az nap estin és helyen hivatalja szerint okvetetlen jelen legyen, hogy együtt kegyelmetekkel ezaránt is az igazságnak kiszolgáltatását azon napon elkezdhetvén, alkalmasahban vihezzük is végben. Secus non facturus. Eidem de coetero gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Szamosujvariensi die 30. mensis Augusti. Anno dni 1649.

G. Rákóczy m. p.

Külczim: Generoso Georgio Lazar de Gyalakuta, Tabulae nostrae Iudiciariae jurato Assessori etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában).

b)

1649. oct. 27. kolosvári terminusokra.

Georgius Rákóczy dei gratia etc.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Az nemes országnak tött igiretünk szerént partiumbéli híveinknek is Isten azt adván érünk szokott idejében ki akar-

ván szolgáltatni az terminust kolosvári városunkban, kegyelmednek kegyelmesen parancsoljuk, az megnevezett helyen az jövődő decembernek első napján hivatalja szerint jelen lenni el ne mulassa kegyelmed, hogy együtt kegyelmetekkel ez iránt is az igazságnak kiszolgáltatását azon napon elkezdhetvén, alkalmasabban is vihessük végben. Secus non facturus. Eidem in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Bisztricien. 27. die mensis Octobris anno domini 1649.

G. Rakoczy m. p.

Külczim : Generose Georgio Lazar stb. (*Lázár György kezével* : Anno 1649. die Novembris exhibitae in Besztercze).

(Eredetije a gr. Lázár család megyesfalvi levéltárában).

c)

1649. dec. 14. *segesvári terminusra.*

Georgius Rákóczy dei gratia stb.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Istennek kegyelmességéből mind Erdély vármegyékbeli hiveinknek s mind penig partiumbelieknek szokott octavalis terminusokon törvényeket kiszolgáltatván, székely hiveinkre ő kegyelmekre is azon kegyelmes gondviselésünket akarván terjeszteni, az szokás szerint vizkereszt napjának octaváját, mely léssen az jövődő januáriusnak tizenharmadik napján Segesváratt celebráltatni akarjuk : parancsoljuk azért serio kegyelmednek hivatalja szerint a megirt nap estin, úgymint azon januáriusnak tizenkettődik napján Segesváratt jelen legyen, hogy másnap Isten engedelméből az törvények kiszolgáltatásokhoz hozzá kezdehessünk. Secus non facturus. Eidem in reliquo benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra Colosvár die 14. mensis decembris anno 1649.

G. Rákóczy m. p.

Külczim : Generoso Georgio Lazar stb.

(Eredetije a gr. Lázár család megyesfalvi levéltárában).

IV.

1650. febr. 4.

Csáky István levele az erdélyi törvényhatóságokhoz, melyben peres ügyeit illetőleg támogatásukat kéri.

Prudentes ac circumspecti domini amici stb.

Az úristen stb.

Sok rendbéli megbántódott dolgainknak miatta az atyámfáival együtt az nemes országhoz kényszerítettünk folyamod-

nunk; melyeket jámbor szolgálk által az nemes ország eleiben kellek proponáltatnunk. Kiglteket annak okáért mint jóakaró szomszéd urimat s kedves atyámfiait kérem szeretettel, előtte viselvén maga és maradéka szabadságának megmaradását, az országgyűlésire delegálandó követ atyafiainak ne neheztelje instructiójokban adni: ő kglmeket jámbor szolgálk megtaalálván az országgyűlésében az unióról való articulusnak tartása szerint, legyenek ő kglmek jó promotori igazságos dolgainknak. En is igaz hazafia levén, Kiglteknek abbéli hozzánk megmutatandó jóakarátját fiaimmal együtt minden alkalmatossággal meg igyekezem szolgálni. De caetero easdem dnaones vestras quam diutissime feliciter valere stb. Datae Scepusii die 4. Febr. 1650.

Prudentum ac circumspectorum dnum vestrarum
amicus ad servitia paratissimus
Comes Stephanus de Csak.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis dominis N. N. iudici primario ac senatui liberae civitatis Segesvár etc. dominis amicis et vicinis observandissimis.

(Ered. Segesvár városi ltár A. No. 284.)

V.

1650. febr. 18.

Meghívók a márcz. 20-ikára hirdetett országgyűlésre.

a)

Georgius Rakoczy dei gratia stb.
Generose stb. Salutem cum favore.

Kegyelmetekre való kegyelmes gondviselésünknek és fejedelmi hivatalunknak ez részben is megakarván felelnünk, mind ennyi országos foglalatosságunk között is Kegyelmeteknek szokott generalis gyűlését tempestive akarjuk kiszolgáltatni; melynek kezdetinek idejét mellettünk lévő böcsületes tanácsúr híveinknek egyező tetszésekből rendeltük ez jövendő böjtmás havának huszadik napjára Fejérvári városunkban, Isten azt adván érnünk magunk személyének is jelenlétében, az holott publicatiók, transmissiók és egyéb gyűlések alatt discutiáltatni szokott causák is fognak revideáltatni. Ez mellett akaránk azt is Kegyelmednek értésére adni, hogy az miképpen ez elmúlt 1649. esztendőbéli gyűlés alatt Kegyelmeteknek egész országúl aláztos instantiájokra való kegyelmes tekintetünkéből annuáltunk vala annak, hogy az fiscális jószágoknak állapotját egy bizonyos jó rendben és igazításban fog-

nók vétetni, azt is megcselekedtük és bizonyos regestrumban minden vármegyékre megküldöttük. Minekokáért parancsoljuk kegyelmesen Kegyelmednek, az megnevezett napon és helyen személye szerint jelen lenni el ne mulassa, hogy egyező értelemről hazánk javára nézendő minden jó és hasznos dolgokat végezhesünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Eidem de caetero benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra Coronensi. 18. Febr. 1650.

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Generoso Georgio Lazar stb.

(*Lázár György saját kezével:* 1650. die 24. Februarii exhibitae in Gyalakuta.)

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

b)

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generose, fidelis nobis dilecte, salutem cum favore.

Kgltekre való klmes gondviselésünknek (*szószzerint mint a megelző meghívóban*). Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Eidem de caetero benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra Coronensi, die 18. Februarii, anno 1650.

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Generoso Petro Gavai, tabulae judicariae nostrae assessori jurata, ac fideli nobis dilecto.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Gyulafehérvári osztály.)

c)

Georgius Rakoczi etc.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti; salutem cum favore nostro. Hűségtekre való kegyelmes gondviselésünknek és fejedelmi hivatalunknak ez részben is megakarván felelnünk, mind ennyi országos foglalatosságink között is Hűségtek szokott generalis gyűlését tempestive akarjuk kiszolgáltatni, melynek kezdetinek idejét mellettünk levő becsületes tanácsúr híveinknek egyező tetszésekből rendeltük ez jövődő böjtmás havának 20. napjára Fejérvári városunkban, Isten azt adván érnünk, magunk személyének is jelenlétében, az hol publicatiók, transmissiók és egyéb gyűlések alatt discutiáltatni szokott causák is fognak revideáltatni. Ez mellett akarván Hűségteknek azt is értésére adni, hogy a miképpen ez elmúlt 1649. esztendőbeli gyűlés alatt Hűségtek alázatos instan-

tiájára való kegyelmes tekintetünkből annuáltunk vala annak, hogy az fiscalis jószágoknak állapotját egy bizonyos jó rendben, és igazításban fognók vétetni és azoknak regestumokat is minden vármegyékre idején kiadnánk, azt is megcselekedtük és connumeráltatván bizonyos regestumban, minden vármegyékre ezen alkolmatossággal megküldöttük. Hűségteket azért kegyelmesen intjük és parancsoljuk is, hogy az megnevezett napon és helyen bizonyos becsületes és értelmes atyjokfiak által compareálni el ne mulassa, kiket oly teljes tanúsággal is expedialjon, hogy azokkal egyező értelemről az szegény hazának megmaradására nézendő jó és hasznos dolgokat concludálhassunk. Secus sub poena in generali decreto superinde expressa non facturi. Quibus in reliquo benignitate nostra propensi manemus. Datum in civitate nostra Coronensi, die 18. Februarii anno 1650.

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis magistro civium regio et sedis iudicibus, villico, caeterisque juratis civibus civitatis nostrae et sedis Saxonicalis Segesvariensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a segesvári városi levéltárban. A. 650.)

d)

Rákóczy megerősíti a Mátéval kötött frigyet.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae etc. Recognoscimus et significamus per praesentes, quod ab ilmo dno principe Matthaeo Bazaraba, Valachiae Transalpiniae vajvoda ac perpetuo haerede, instanter requisiti, fide christiana et verbo principali assecuramus et certificamus tam suam dominationem, quam omnes fideles incolas et cives ditionis suae, quod omnes illas compositiones, foedera et pacta, quae olim cum exlmo quondam principe, dno patre et praedecessore nostro excelsi, ¹⁾ nominis, illmo dno principi praetitulato et fidelibus suis intervenerant observanda, quoad omnes continentias, articulos et puncta sancte et illibate observabimus, effectuatque reddemus, his annexis conditionibus. Primum, si sua etiam dnatio et fideles sui regnicolae cum praenominato principe dno patre et praedecessore nostro et statibus ac ordinibus regni hujusce nostri contracta foedera et pacta secundum suas omnes capitulationes intacte observaverint. Secundum si dnus vajvoda et regnicolae sui per gnsos Dragumer supremum vornik, Barbuly supremum stolnik, et Fenatie postelnik inpraesentiarum ad nos legatos suos primarios datas assecuratorias

¹⁾ *Javitva* : gloriosi.

in omnibus punctis recte observaverint¹⁾ et effectuarint. — Tertium si ilmus dnus vajvoda ad jam indicta comitia regni huiusce nostri ex praecipuis suis legatum expedire et per eum certas superinde reversales et fidejussionales toties memorato dno parenti datis per omnia similes et consonas transmittere minime intermiserit. Quibus acceptis nos etiam superinde assecuatorias suae dnationi, iisdem quas a dno nostro parente in hoc ipso negotio et conjunctionis pactis acceperat, conformes statim expediri faciemus et supraspecificatas memoratorum dnorum legatorum reversales restituimus, interim usque ad effectuationem et transmissionem praemissarum et non ultra harum nostrarum vigore permanente. Quas nos eo tempore nobis restitui et nunc chirographo ac sigillo nostro confirmari volumus. Datum in civitate nostra Coronensi, die decima octava Februarii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo.

Kivül: Forma assecuatoriarum ex parte suae eldnis Coronae 18. Febr. 1650.

Más kézzel írva: Ennek originalja van az vajdánál avagy az fővorníknál, melyet vissza kell hozni az végezés szerint.

(Egykorú másolat, javításokkal.)

VI.

1650. márcz 20.

A fejeérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod spectabiles magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum mensis Martii anni domini millesimi sexcentesimi quinquagesimi, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplices nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes, autoritate nostra principali benigne ac-

¹⁾ *Felibe írva:* adimpleverint.

ceptare, approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba :

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 20. mensis Martii anni praesentis 1650. in civitatem Albam Juliam indictis celebratis, conclusi.

Praefatio.

Buzgóságos háláadással magasztalhatjuk, kegyelmes urunk, az felséges mindenható úr Istennek nagy nevét, ki ingyen való irgalmából, majd ez világnak nagyobb részének ilyen felbódult állapotjában is, országának csendes békességes gubernálását engedte Nagyságodnak ; sőt vidám szível érezvén örvendetes szemmel nézzük azt is, hogy Nagyságod nemcsak az octavalis terminusoknak s kinek-kinek privatuma szerint való törvényének kiszolgáltatásában fáradoz, hanem fejedelmi kegyelmes indulatjából s hozzánk alázatos híveihez való nagy atyai buzgó szeretetiből viseltetvén, az közönséges haza javát, megmaradását, és annak jó karban való állattatását, legkiválképpen való főbb szükségesebb gondjának tartván, mostan is generalis gyűlésre bennünket convocáltatni Nagyságod el nem múltatta ; melyben ő felsége vezérelje Nagyságodat bölcs tanácsával s velünk alázatos híveivel együtt, minden üdvösséges, szent, szegény hazánk békességének épületinek, s megmaradására nézendő dolgoknak concludálására és végezésére, szívünk szerint kívánjuk. Amen.

Articulus I.

Adó egy kapura 20 forint s annak beszolgáltatásának napjai.

Jóllehet kegyelmes urunk sem az magunk sem az szegénységünk fogyatkozását :¹⁾ mindazáltal az Nagyságod sok rendbéli expensáit előttünk viselvén, rendeltünk kapuszám után 20 forintot, az szent György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii, az Nagyságod tárházában beszolgáltatni alázatosan könyörögvén, légyen contentus velle.

¹⁾ A nyomtatott szöveg itt hiányos ; kimaradt : nem titkolhatjuk.

A taxás városok pedig adnak.

Kolosvár	2400 for.
Várad	1400 »
Fejérvár	200 »
Bánfi-Hunyad	200 »
Udvarhely	260 »
Kézdi-Vásárhely	180 »
Szepsi-Szent-György	150 »
Illyefalva	150 »
Egeres	150 »
Nagy-Almás	125 »

Articulus II.

Végvárad építésére kapu szerint egy-egy forint az adónak első napjára.

Az végvárad építésére szükségesnek ítéljük kapuszám után egy-egy forintot rendelni, melyet az adó bészolgáltatásának első terminusára ígérünk Nagyságod tárlházában adminisztrálni. Az száz uraink és székely atyáukfiai is, kiknek az vármegyében jószágok vagyon, mind az partiumbéli urainkkal együtt az adó és gratuitus labor dolgából ezen terh viselésre ígírik magokat.

Articulus. III.

Tolvaj, gyilkos, házfelverő és égető latrok az 1623., lopók az 1640. esztendei articulus szerint büntetessenek.

Az latrok, tolvajok, gyilkosok, házfelverők, égetők és tüzzel fenyegetők ellen, kegyelmes urunk, 1623. esztendőbéli s több articulusok extálnak; az lopók, orvok ellen 1646. esztendőbéli szoros articulus is világos. A tisztek mindenütt hogy az articulusok rigorával kedvezés nélkül procedáljanak, országúl végeztük.

Articulus IV.

Fejér vármegye főispáni jelen nem lehetvén is, az több tisztek székeket ülhetnek; de avagy csak egyik legyen jelen, ország rendelésével ellenkező dolgokat lehetnek.

Hogy Nagyságod az Fejér vármegyebéli nemes uraink s atyáukfiai instantiájokra kegyelmesen accedálván, megengedte, hogy, ha mikor Nagyságod vagy az haza szolgálatjától az promulgáltatott törvényes székein az vármegyének főispán uraink.

jelen nem lehetnének, mindazonáltal viceispán, főbírák, assessor és notarius uraimék az széket ugyan celebrálhassák, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak. De hogy valami nagy alkalmatlanság ez dologból ne emergáljon, ugyan az Nagyságod kegyelméből egész országúl végeztük, hogy az mikor nagy akadályok nem interveniál, ha csak egyik is főispán uraimék között de jelen igyekezzék lenni; és ha oly inconvenientia suboriálódnék, mely az ország constitutióival ellenkezni láttatnék, abrogálhassák is.

Articulus V.

Az oláhok között kiknek legyen s ne legyen szabad fegyvert viselni, melyben executorok a vármegye tisztjei. Paraszt és béresktől némely ruhák tiltatnak, a lótarítás nekik is megengedettik.

Az fegyver hordozást, az nagyságod kegyelmessége is accedálván, az Szörény vármegyebéli s hódoltságon lakó oláhoknak extra limites regni admittáltuk; egyebütt lévő oláhságtól indifferenter mindenféle fegyver hordozást megtiltottunk; kinek executori az vármegye tisztjei legyenek; excipiálván szabadosokat, bírakat, pakulárokat, sós-szekerekkel járókat, molnárokat, puskásokat, és az kik urokat fegyverrel szolgálják. Parasztember és béres szolga penig hogy posztóruhát, nadrágot, csizmát, dupla és forintos süveget, golycsinget viselni ne merészeljenek, országúl interdicáltuk. Az lótarítást indifferenter nékiek is Nagyságod kegyelméből megengedtük.

Articulus VI.

Vámleveleket jövő országyűlésére hozzák elő az háczokiak és káránsebesiek.

Az Nagyságod annuentiájából végeztük kegyelmes urunk, hogy az jövő országyűlésére producálják privilegiumokat mind az háczoki dominus terrestres s mind az káránsebesi atyafiak az vám felől, sub amissione telonii ex parte querulantium debentis.

Articulus VII.

A káránsebesiek szabadságokkal élhetnek, adójok sem öregbitetik, mint a lugasiaké is, kiknek ez 1650. esztendőre el is engedtetik.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk az káránsebesi atyánkfiait, az minémű szabadsággal ez óráig éltek, ezután is azzal akarja éltetni Nagyságod, s mind köztök s mind az lugasi

atyámfiai között az fiscalis proventusokat nem akarja egyéb úton nevelni Nagyságod, mint eddig, sőt az lugasiak ez 1650. esztendőbeli adaját relaxálni méltóztatott, híven megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus VIII.

Vármegyében a vicebírák a tisztek ellen hivataljokat el ne hagyják 200 forint bírság alatt.

Végeztük ezt is egész országúl, három nemzetül, accedálván az Nagyságod kegyelmessége is, hogy a modo in posterum az vármegyéknek nemes vicebíráinak vármegye s tisztei ellen esztendejek előtt hivatalját elhagyni sub poena flor. 200 ne admittáltassék. x

Articulus IX.

Lovakat adhatnak s vehetnek az hazafiai, s a külső emberek is urunk engedelméből, de harminczadot adván egyébként marhá-joknak hármias árrán maradnak.

Hogy az hazafiai indifferenter szabadoson adhassanak vehessenek lovakat, Nagyságod kegyelmesen annuált, igaz hűséggel megszolgáljuk Nagyságodnak. Külső emberek pedig ne különben, hanem Nagyságodnak arról lévő annuentialis levele mellett, úgy mindazáltal, hogy az kik tudni illik az nemességen kívül ország statutumi szerént harminczadlással tartoznak, az fiscus harminczadját ne defraudálják; alioquin nem az triplumával, hanem az elszöktetett marhának triplum árrán maradjon, egész országúl, három nemzetül, concludáltuk.

Articulus X.

Fiscus helyein lakó nemesekről az 1631. esztendőbeli artic. tartassék az itt megjegyzett móddal, de a váradi fiscalis jószágébőlük producáljanak etc.

Hogy Nagyságod mindenütt lévő fiscalis városokban, falukban lakó nemesség dolgáról az országnak 1631. esztendőben irt articulusához ígiri magát tartani, és azt confirmálni ilyen declaratióval, hogy az kik üdvözült Bethlen Gábor idejében és attól fogva mindeddig immunitásokban megtartatának, ezután is megtartassanak, és ennek utánna productióval ne terheltessenek, Nagyságod kegyelmességéből aláztatosan végeztük; excipialván az váradi fiscalis jószágokban lakó nemességet, kik semel pro semper producálni tartozzanak, és az kiknek levelén exhibitából elucescál, hogy immár ennekelőtte x

producáltak volt, sine discussione literarum helyben maradjanak; az kik nem producáltak, avagy azután telepedtek oda, discussio alá vétessék levelek.

Articulus XI.

A fiscus emberit, kik jobbágyokat nem törvénytől, hanem hatalommal keresnek, felvenni akarnak és sarczoltatnak, megfoghatni, urunkhoz avagy várba vihetni, büntetéseket ő Nagyságára hagyván.

Hasonlóképpen az Nagyságod fejedelmi kegyelmes annuenciájából végeztük, hogy ha mely szabadosok, drabantok vagy katonák, az fiscus jószágiban felkelvén, jószágiban nem törvénytől hanem hatalommal járván, jobbágyokat onnat elvenni akarnak, vagy őket sarczoltatják, szabadoson megfogathassák s megfoghassák, Nagyságod eleiben vagy oly közel lévő várban vitethessük, s Nagyságodat felőle requirálván, azoknak büntetéseket Nagyságod arbitriumában hagyjuk.

Articulus XII.

Elveszett marháinak felvött nyoma valahol megáll, ott fizessék meg, mint a magyarok úgy a szászok is, magok magistratusa lévén executor.

Nem kicsin injuriánkra lévén az is kegyelmes urunk, hogy az mi jószágunk az szász urainktól elveszett marháknak nyomokat felvévén, valahol az nyom megáll, az articulusnak tartása szerint az károsoknak satisfactiót impendálnak az mi jobbágyink, e converso ő kegyelmek fel nem vészik, ha mely faluban felvészik is, de jobbágyinkból álló pásztorinkkal fizetetik meg, kihez képest mindkét részről csak az mi fogyatkozásinkot tapasztaltuk meg: végeztük azért az Nagyságod bölcs tetszéséből is, hogy az minémű processussal ő kegyelmek mi ellenünk élnek, mi is azon processussal éltethessük ő kegyelmeket, és intra limites territoriorum suorum az magok magistratusi légyenek executorok, contentálván az károsokat; ha pedig azok el nem járnának benne, az táblára evocáltathassanak érette.

Articulus XIII.

Az liber baronatusság letétetrén, a cirkálást Máramarosban is meg kell engedni 200 for. bírság alatt.

Mivel az liber baronatusság, excepto Fogaras, az ország ditiójában mindenütt in genere tolláltatott: végeztük az Nagy-

ságod tetszéséből, hogy in poena violationis articuli ducentos florenos faciente convincáltassanak, valakik az cirkálást Máramarosban nem admittálnák jószágokban, melyet az vármegye tisztei toties, quoties nem admittálnák, jószágokon exequáljanak, és újobban az cirkálásra bémenni kényszerítsék.

Articulus. XIV.

Az lompérti vám on a sóval s egyébbel kereskedő nemesek fél vámmal tartoznak.

Az lompérti vám micsoda privilegiummal bírassék, az patronusok arról privilegiomokat előnkben producálták. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az olyan nemes emberek, kik sóval kereskednek, és egyebek is, sőt nemcsak maga szekerén, ökrén is, hanem másoktól bérlik meg, hogy nemesi praerogativájának színe alatt az vám adástól immunissá tehesse magát, tartozzanak az félvámot megadni az patronusoknak.

Articulus XV.

A Bük erdő miatt való bántódásokat igazításban venni, erdélyi határból a jobbágyoknak hatalommal való kivételéseket megorvosolni, urunk kegyelmesen ígiri, az hatalmaskodókat is véteken megfogni engedi.

Hogy Nagyságod az Bük erdő miatt lévő megbántódásunkot igazításban ígiri jó alkalmatossággal venni, s ha kik jobbágyinkat az erdélyi határból hatalommal elvinnék, azt is kész megorvosolni, sőt azt is, hogy az hatalmaskodókat, ha mód nélkül való cselekedeteken deprehendálódnak, megfogathatni engedi Nagyságod, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus XVI.

Göngy nevű falunak Szatmár vármegyében lévő része a lopott marha nyomát ha az erdélyiektől fel nem vészi, ők is tőlök felvenni ne tartozzanak, sem kárt fizetni, a nyomot más bírodalomra általadhatván.

Az mely Göngy nevű falunak egy része Közép-Szolnok vármegyében, más része Szatmár vármegyében vagyon, kegyelmes urunk, vagyon ilyen megbántódásunk, hogy az erdélyi bírodalomból ellopott marhák nyomát ha által adjuk is, de az más párton fel nem vészik. Kihez képest Nagyságod kegyelmességéből concludáltuk egyező értelemmel, hogy ha ők az nyomot felvenni nem akarják, mi se legyünk ő tőlök astrictusok

felvenni; sőt ha mi más birodalomra az nyomot általadhatjuk is, ne tartozzunk az kárnak megfizetésével.

Articulus XVII.

Urunk jószági is nem vétetnek ki vármegye szükségére való szedő-vedőzésből, adózársból.

Hogy az maga jószágit is Nagyságod semminémű vármegye szükségére nézendő szedő-vedőzéstől, notarius fizetésétől, gyűlés-pénz adástól, az urak és nemesség jószági is hasonló terhet viselvén, nem eximálja, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus XVIII.

Publicatiókban a protestatio letétetik, s az nélkül is a contradictoroknak causájokat defendálniok megengedtetik.

Hogy Nagyságod ezután lévő publicatiókban az protestatiót kegyelmesen tollálni és az contradictoroknak vagy ingerenseknek anélkül is, expleto anniversario termino, causájokat defendálni megengedni méltóztatott, egész országúl, három nemzetül, híven megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articulus XIX.

Az a peres, a kinek perit tutori avagy elei kezdették, ha periben idézés kétszer lőtt volna is, calumnián nem marad. Az régi fenlehető törvénkedésnek letételében vagy leszállításában az előbbi mód tartassék.

Tetszett ez is egész országúl, három nemzetül, accedálván az Nagyságod fejedelmi annuentiája is, hogy ha kiknek tutori vagy praedecessori moveáltak valami causát és nem ő maga az peres, méltó, hogy ne incurraljon in poenam calumniae, ha szintén duplex citatio lőtt volna is: mindazáltal az adversa parsnak is fáradsága és expensája. hogy haszontalanúl ne légyen, cum poena homagiali condescendálván causája, esmét reinchoállhassa perét; ha ki penig vagy deponálni akarná régi fen lehető processusát, vagy magára condescendáltatni, azfélékben azelőtti mód observáltassék.

Articulus XX.

Ravás alól várasba futott jobbágyot felkérhetni s visszavihetni, ki a rá rakódott adót tartozik megadni. Zászló alá futott jobbágyoknak s feleségeknek hazaszállítása és állapotja felől azelőtti articulus tartassék.

Végeztük azt is Nagyságod kegyelmes resolútiója szerint, hogy az mely jobbágyok, rováson lévén, valamely város-

ban aufugiáluának, azt megrepetálván reducálhatják is; ha mi adó addég reájok rakodik, tartozzék megadni. Az zászlók alá futott jobbágyoknak magok feleségek reductiójokról s otthonn való állapotjokról observáltassanak az elébbeni articulusok.

Articulus XXI.

Az mely falu határán a vám, az csinálja az utakat, ha pedig a külső jószág csinálja, vámot ne adjon.

Nagyságod kegyelmes tetszéséből concludáltuk ezt is, hogy ha mely falu határán vám erigáltatik, tartozzék azon falu az utakat csinálni; ha pedig külső nemes ember jószága kénszerítettetik út csinálásra, ne tartozzék az olyan vám adással.

Articulus XXII.

Bihar vármegye és hajdúk között kellő igazítás jövőendő országgyűlésére halad.

Hogy Nagyságod az Bihar vármegyebéli nemes atyánkfiai és az hajduk között lévő difficultásokat az jövőendő országgyűlésén akarja eligazítani, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus XXIII.

Váradai hajdúk a közikbe szökött jobbágyokat törvény után adják ki. Váradai vár székesküdtinek fizetési a vármegye tiszteivel egyenlők.

Hogy Nagyságod az váradai hajdúknak is megparancsolta az közikben szökött jobbágyok kiadását, törvényt elnyervén; salariumokat is az vármegye tiszteivel egyenlővé rendelte az váradai vár székin lévő assessoroknak is, híven megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articulus XXIV.

Zaránd vármegyében a dézmálás legyen a régi szokás szerint.

Hogy Zaránd vármegyében az szegénység között való dézmáltatásban az régi szokást akarja Nagyságod követettni, informatiót vévén, miképpen volt azelőtt, híven megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus XXV.

A kik uroktól a jobbágyaság alól felszabadítottak, tartoznak adóval örökségekről.

Végeztük azt is kegyelmes urunk az Nagyságod méltóságos tetszéséből, hogy ha kik ugyan Zaránd vármegyében,

vagy másutt is, az uraktól manumittáltattak az jobbágyságból. mindazáltal, ha Nagyságod adajokat nem relaxálta, örökségekről tartozzanak az adót megadni.

Articulus XXVI.

Az úr és jobbággya fiait gyermekkorokban is felkértheti s megkötelezheti.

Az jobbággyok reductiójáról végeztük, kegyelmes urunk, hogy noha ennek előtte ifjú legény jobbágyinkat, még húszt esztendőtt nem attingálván, reducálnunk nem lehetett: mindazáltal az miatt sok kárunkat, régi és jobbágyinknak elidegenedését vettük eszünkben, s gyermekkorokban is azon igaz praetensiónk lévén hozzájuk, szabadoson mind repetáltathassuk s mind másképpen megköteleznünk légyen szabad.

Articulus XXVII.

Sidó sidóruhát, görög görögruhát viseljen, magyar s katona köntösben ne járjon 200 forint bírság alatt. Ezen kívül a sidók állapota urunk tetszésében.

Végeztük azt is egész országu, három nemzetű, acceálván az Nagyságod kegyelmessége is, hogy mind sidó mind görög tartson neme szerént való köntöst; ha ki pedig magyar katona köntöst viselne, légyen kétszáz forint büntetések. Mivel pedig a sidóknak kevés haszna van az országban az fiscusnak, azokat az Nagyságod dispositiójában hagytuk, mi karban állatja őket.

Articulus XXVIII.

Jó pénznek az országból való kihordása felől urunk ő Nagysága disponál.

Az kereskedő görögök supplicatiójokból, kegyelmes urunk, megértettük, hogy az jó pénznek szabados kihordása felől requirálták légyen Nagyságodat. Azért mi azon dolgot is az Nagyságod fejedelmi dispositiójára hagytuk, bizonyoson elhívén, mindeneket szegény hazánk épületire cselekedni el nem mulatja Nagyságod.

Articulus XXIX.

A székelyeknek szabad adás-vétel engedtetik öt módok alatt.

Hogy Nagyságod az székely uraink és atyáinkfiai mellett való alázatos könyörgésünket méltóságos szemei eleiben vévén, a szabad adás és vétel dolgából ő kegyelmek között, fejedelmi

kegyelmes indulatjából, ez következő punctumokra condescendal, alázatos hűséggel megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

1. Hogy az örökséggel kínálják meg elsőben a véreket, aztán a szomszédokat, kik ha nem vészik, a távoly valóknak legyen szabad megvenni.

Hogy az adásban és vételben observáltassék az országnak közönséges bévött törvénye és decretuma, tudni illik, hogy az közelebb való vérek, azután az vicinusok ammoneáltatván, ha azok meg nem akarnák venni, azután lehessen szabados az adás és vétel az távolyabban lévőeknek is; távoztatván mindazáltal efélében, olyan cautiók ne legyenek, hogy hirtelen való üdőre szorítván, vagy olyféle pénznek és egyéb marhának adására az vételhez való közel lévő személyeket ugyan studio erőltessék, az minéműnek szerét nem tehetvén, inkább idegen kézre jussón.

2. Sem adás sem vétés örökség árra felett ne lehessen, és nem feljebb, hanem csak a derék summának letétele által térjen urához, de az építésnek árrát megadván.

Sem az adás sem az vétel az örökség igaz valorán feljűl ne lehessen, sőt az summa, mely az valornak summáját excedálná, amittáltassék, és csak az capitalis summának depositiója által restituáltassék az igaz vérnek vagy venditornak az örökség; mindazáltal ha mit rajta interim építene az emptor, tartozzék juxta verum aedificiorum valorem neki refundálni az venditor, csak hogy őtet is az emptor fáradságáról, expensáiról, és haszna vételéről contentálja, ha simpliciter nem lévőljá az summát.

3. Vitézlő rend örökségét zálogbavetheti, de örök áron (az nemességen kívül) el nem adhatja, sem meg nem veheti, 500 forint bírság alatt.

Hogy örök áron, az nemességen kívül, hadban szolgáló vitézlő rend földét és örökségét semmiképpen el ne adhassa, hanem csak zálogban annak valoráig; az kik pedig adnák vagy vennék, azok ellen az elébbi poena és processus maradjon, úgy mint 500 forint.

4. Az hadban szolgálóknak örökségeket elsőben meglátván a tisztek, engedjék eladniok, ez nélkül az vevő is pénzét elveszti s az adó is eladott öröksége böcsűjén marad. Így az kiváltás is a tisztek által legyen, az

örökséget meglátván, a rajta tölt épületet megböcsülván. Az vévő nem akarván vissza-bocsátani örökségét az adónak, az 1648-béli articulus szerént légyen dolga.

Az mely hadban szolgáló ember (az nemességen kívül) el akarná zálogosítani örökségét, adja hírré az tiszteknek, kik kimenvén és oculálván az helyet, valora szerént engedjék meg eladását, s bocsássák kezében az emptornak; de ha találtatnának olyak, kik tisztek híre nélkül alkalmat celebrálnának. in hoc casu az emptor pénzét, melyet arra az örökségre adott, elveszesse, az venditor is az eladott örökségnek böcsűjén convincáltassék. Ellenben az redimálni akaró fél is az tisztet híja ki, s az oculálja, aestimálja is, ha mit rajta éppített az más fél, és úgy restituálja az vérnek, avagy ugyan az venditornak az örökségét; és ha contumaciter nem restituálná az emptor, procedáljon az 1648-béli processus szerént akár mennyi summában lévő örökség felől légyen is, és ha törvénynyel kell végít érnei, az feljebb írt mód szerint való poenán convincáltassék az venditor ellen, és az tisztt ellen is, költségét is adja meg az peresnek.

5. Ez rendelkezésnek, ha ebből a vitézlő rend fogyatozást venne, urunk ítéletin álljon megtartása vagy letétele.

Ez annuentia pedig mind addig fenmaradjon, míglen Nagyságod az vitézlő rendnek ez articulusunkkal fogyatozását nem animadvertálja, melyet eszében vévén légyen arbitriumában Nagyságodnak, ha akarja tollálhassa, egész országúl concludáltuk.

Articulus XXX.

Maros és Udvarhely szék peres határa eligazítására látó emberek rendeltetnek.

Hogy Nagyságod az Maros széki atyánkfiai alázatos instantiájokra az ő kegyelmek és Udvarhely széki atyánkfiai controversiákban forgó határoknak eligazítására oculatorokat denominálni kegyelmesen ígéri, alázatosan meg szolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus XXXI.

1. Fiscus jószáginak melyek tartassanak, azokat mint vegye vissza.

Megemlékezvén, kegyelmes urunk, az tavalyi esztendőben concludált nyolczadik articulusról az fiscalis jószágoknak rege-

stálásáról, ez mostani gyűlésünk alatt alázatosan requirálván Nagyságodat fejedelmi kegyelmes resolútiója szerint azoknak consignálásáról, felirattatásáról, tetszett egész országúl, három nemzetül, hogy az mely jószágok, várak, mostan sine controversia fiscalisoknak irattattak, valamint azelőtti articulus szerint az fiscalis várak, úgy azon jószágok is, in perpetuum fiscalisoknak tartassanak; azoknak rehabeálásában az fiscus kövesse az régi articulusokban megirt processust.

2. A kezében való controversumok felől legyen terminus. A melyek még kezében nincsenek, ha azokhoz jutis, mindazáltal a vesztő felek novummal felállathatják causájokat.

Az mely jószágokban penig contradictio és dubietas iratott az káptalanban beadandó regestumban, annak eligazítására octavalis vagy más extraordinarius terminus rendeltetvén, legyen determinálása akkor, így, hogy: ha mely contradictorok az fiscus kezénél levő controversum bonumokhoz perennale jussokat comprobálják, azzal az fiscustól nem obtineálhatják ugyan, hanem az fiscust csak arról vetik el, hogy az az controversum bonum nem fiscale, mindazáltal legitima juris via jussokat kereshetik. Az melyekben penig az fiscus extra dominium vagyon, és mostan controversiában irattak, ha szintén ez jövőendő terminuson consequálja is az fiscus, nihilominus jobb igazságokat találhatván, azután is az elébbeni resolútiója szerint Nagyságodnak, az novum cum gratiával reinchoálhassák causájokat az periclitans felek, végeztük.

3. Az mely jószágok dubietasban maradtak, a terminusig el nem zálagasíttatnak, s a Törcs várához való is.

Hogy pedig Nagyságod kegyelmesen ígiri arra magát, hogy az kiknek jószágok dubietasban marad, vagy jure perennali bírván jószágokat, vel alios certos ob respectus, az terminusig nem fognak inscribáltatni, mindazáltal ha fiscalisoknak ítiltetnek is, az consecutio után is fogja inscribálni, azt igen alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak: kivéven az Törcsvárához való falukat, hogy addig ámbár azok is legyenek controversia alatt, de ha akkor dolgokat az brassai atyánkfiai nem állathatják, tovább való út az inscribáltásra nekik ne engedtések; mivel mind az articulus s mind a generale decretum inter bona fiscalia connumerálja Törcsvárát, maga pedig Törcsvára sine controversia fiscalisnak tartassék.

4. Az melyek most fiscuséinak irattak és a melyek a terminuson néki ítiltetnek, azo-

kon kívül valamelyekhez jut ennek utánna, mind eladhassa.

Hozzá járulván ez is, kegyelmes urunk, hogy az mely jószágok mostan pure fiscalisoknak regestaltattanak, azok in perpetuum abban maradjanak; az mely jószágok pedig mostan controversiában fenmaradtak, az kik azok között fiscalisoknak íteltetni fognak az Nagyságodtól arra praefigálandó terminuson, azok is hasonlóképpen, de annakutánna soha több jószágok, melyek quoquo modo deveniálnának az fiscus kezében, sive per notam, contractum, vel defectum, fiscalisoknak ne tartassanak; sőt eddig is az mely jószágok azokon az úton deveniáltak volna az fiscus kezéhez, azok is hasonlóképpen, hanem mind jure perpetuo s mind másképpen is eladhassa az fiscus.

5. Ha mely jószágban a fiscus ezután valami just értene, egyéb utakat elhagyván, keresse úgy, mint az privatus nemesek szokták, melyet elnyervén, fiscusénak ne tartsa, hanem eladhassa örökösön is.

Ha mely jószágokban az fiscus ennek utánna valami latitáló és subterfugált just venne eszébe, azt nem per quindenalem productionem vagy egyéb extraordinarius processuson keresse, hanem eo juridico processu, valamint egymás között az privatus nemes atyáinkiai szoktanak perleni, inchoálja causáját a szerént az fiscus is, vagy donatarius, az bírák ítéletin állván brevist illeté az dolog, nem-e? És az mely jószágokat ezen modalitással a fiscus elnyerne, soha fiscalisoknak ne tartassanak, hanem valamint az 1588 előtt jure perennali eladott jószágok, úgy azon processuson acquirálandó jószágok is, mint per defectum avagy notam deveniáltak volna fiscus kezéhez, eladhassa jure perpetuo is.

6. Utolszor a fiscus jószágiban lévő nemes helyek és pertinentiák s azokon való jobbágyságok megtartassanak etc.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy az mely nemes atyáinkiai az fiscalis jószágok között nemes sessiókat és pertinentiákat s azokra telepített jobbágyságokat bírnak perennali jure, és az 1631. esztendőhéli articulushoz specificált időtől fogva dominiumokban megtartattanak, azok ezután is megtartassanak; az kik pedig afféléket is jure inscriptionis bírnak, azon jusból tartassanak. Ha kik pedig az fiscalis falukban az nemes sessiókon kívül való portiókat bírnak, hogy Nagyságod az contradictiót admittálja, úgy hogy az jövőendő terminusra producáljanak igazságokról, híven meg szolgáljuk Nagyságodnak.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae. et partium Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostri(s) de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 20. Mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo.

G. Rakoczy m p.

Egykorú nyomtatott példánya a fejedelem aláírásával az *erd. Muzéumban* (a *Mike-gyűjteményben*), hátára jegyezve: »Pro Provisore Udvarhelyiensi.« — Más két példánya, aláírás és pecsét nélkül, *ugyanott* (a *gr. Kemény József és Dónáth-gyűjteményében*.)

VII.

1650. jul. 28—aug. 20.

Bethlen Ferencz bécsi követségének irományai.

a)

1650. jul. 20.

Az utasítás.

Instructio pro generosis Francisco Bethlen de Keresd comite comitatus Albensis Transylvaniae, consiliario et supremo aulae praefecto; Johanne Horvat de Pálocz supremo secretario, ad sacram Caesar. Regiamque Maiestatem hoc tempore expeditis praecipuis ablegatis nostris.

1. Isten segedelmével megindulván ő kegyelmek, útjokat dirigálják úgy, hogy asszonyunkkal ő nagyságával és öcsém urammal szemben lehessenek, communicálván ő nagyságával s ő kegyelmével az ő kegyelmeknek adott instructionkat, ve-

gyék tetszéseket is, és ha miben vagy immutálni vagy ahoz addálni, vagy pediglen elhadni javallják, ő kegyelmekkel is egy értelemből, jól megdiscutiálván, szorgalmasan observálják. minket is pedig azokról éjjel-nappal tudósítanak; mely dologra ez lészen jelül ő kegyelmeknek, hogy ha az ott leendő discursus valamely okokból minékünk nem fogna tetszeni, tudósíttatván ő kegyelmektől, mindjárt fogunk replicálni és ő kegyelmeket instruálni az dologról, hogyha pedig nem replicálunk, abból esmerik meg ő kegyelmek, hogy mi is approbáltuk, és ő kegyelmek libere procedáljanak az dologban.

2. Útjok ő kegyelmeknek, mind általjabb mind pedig kevesebb költséggel járó az végekre volna, az holott az szokás szerint kísírni is fognák ő kegyelmeket egyik véghelyből az másikig; bátorságosb mindazáltal az Liptóságra, mert az bányavárasokra való út szoros és igen hegyes is; arról azért ő kegyelmek mind magokban gondolkodván, mind pediglen öcsém urammal és másokkal is, az kikkel illik, consultálkodván, az melyik bátorságosb és alkolmatosb lészen, azt kövessék. Irattunk ugyan levelet mind Veselyéni uramnak, mind Forgács Ádám uramnak, tudósítván az ő kegyelmek útjok felől, mely leveleket kezekhez juttatván az alkolmatosságnak hozása szerint ő kegyelmek, elhittük, ha miben kívántatik, minden jó akarattal és segítséggel, vagy kísírés vagy egyéb dologban kívántatik lenni, el nem mulatják; melyik útát fogják annak okáért választani, mind arról s mind azonkívül is ottan-ottan, valamikor az küldésben való alkolmatosságok adatik ő kegyelmeknek, tudósítani bennünket el ne mulassák minden szükséges dolgokról.

3. Bizontalan lévén, útjokban holott találkozhatnak érsek, vagy cancellarius, vagy palatinus urammal is, s többekkel is, kikhez levelünk vagy izenetünk lészen, vagy anélkül is szükségesnek itilik ő kegyelmek, abban is annak okáért ő kegyelmek kövessék az alkolmatosságot, és minden nagy emberekkel való szemben lételekben ő kegyelmek arra czélozzanak, miképpen az mi ő felségéhez való addictiónk és devotiónk. ő felsége után lévő nagy emberekhez jó akaratunk és az szegény haza békeségének szereteti, s az diplomáknak szentül való megtartására igyekező affectusunk felől ő felségét és ő kegyelmeket securussá tehessék, mind addig, valamig mi is azokban megtartatunk; ellenben minden rendeket s kiváltképpen az nagy embereket hozzánk való jó akaratra kapcsolhassák.

4. Felérkeztvén ő kegyelmek, ő felségével való szembenlétel dolgában az alkolmatosság és ő felsége körül lévő nagy embereknek és tiszteknek tetszések vétele fogja megtanyítani; kiben és minden egyéb dolgokban is ő kegyelmek úgy alkol-

maztassék magokat. hogy az ő felsége méltóságának megadásában, mindazáltal az mi becsületünknek is illendő módon való conserválásában fogatkozást ne tegyenek.

5. Ő felségével való szembenlételkor, levelünknek megadása mellett leendő köszöntésnek, annak felette az egyéb szükséges dolgoknak vagy szóval való proponálása, ha úgy kívántatnék lenni, kit mindazáltal nem reméllünk; hogy azoknak írásban való beadása felől ő kegyelmek magok között az útban deliberáljanak és conceptusokat csenáljanak, hogy az ott való szokásnak és rendtartásnak kívánása szerint procedálhassanak, és az üdőt is megnyerhessék.

6. Ő felségének küldött levelünknek megadása mellett kívántatik lenni az becsülettel való köszöntésnek, mely az ő felsége méltóságához illendő módon ugyan, mindazáltal hízelkedést vagy egyéb színezést mutató szóknak eltávoztatásával, illendő submissióval is ugyan, mindazáltal az mi fejedelmi állapotunknak és az hazának is becsületének observálásával, congratulálniok is kell ő kegyelmeknek nevünkkel jó egészséges életének. és halhatatlan emlékezetre méltó, dicsíretesen viselt és szerencsésen folytatott dolgainak.

NB. Az mint az hírek folynak és ő felsége mellett lévő nagy emberek is affirmative bizonyoson írják az imperialis békeségnek meglételét, melynek híre az ő kegyelmek felérkezéséig jobban megvilágosodik, ott pedig annál is jobban megfogják ő kegyelmek érteni, annak is azért vagy végbemene telinek vagy csak is reménség alatt való lételének mivoltához képest alkalmaztassák ő kegyelmek az congratulatiót.

NB. Öcsém urammal ő kegyelmével, és ha kívántatik ott fenn is belső nagy emberekkel, jóakaróinkkal communicálván, vegyenek tetszést ő kegyelmek arról, hogy ha császárnak ő felségének özvegy állapotjához képest mintegy condolentia felől emlékezetet szükséges-e vagy illik tenni avagy nem. s ahoz képest alkalmaztassák ő kegyelmek magokat. Az köszöntést és congratulatiót subsequálni kell az jó kívánságoknak, melyek szolgáljanak Istennek nevének dicsíretire, az egész keresztyénségnek, azok között az mi kevés magyar nemzetünknek is megmaradására és épületire, az ő felsége méltóságos nevének halhatatlan dicsírettel virágzó emlékezetre.

7. Ő felségének mind idvözült atyánkhoz mind mi hozzáunk és egész házunkhoz sokképpen declarált császári és királyi kegyelmességinek nagy hálaadással való recognitiója mellett megköszönjék ő kegyelmek ő felségének, és offerálják minden tőlünk lehetséges dolgokban engedelmes szolgálatunkkal leendő háládatosságunkat.

NB. Ez iránt is öcsém urammal ő kegyelmével consul-
tálkodjanak ő kegyelmek ilyen dologról (annak pedig ott fenn
is végére fognak mehetni, kiváltképpen ha az imperialis béke-
ség végben ment, azoknak conditiói nem is fognak lenni titok-
ban): mivel mi úgy tudjuk, hogy az imperialis tractatusban
nemcsak az confoederatus fejedelmek idvözült atyánk urunk-
kal az hadi expeditió előtt lött confoederatiójoknak kívánása
szerint, hanem az ő felsége részéről való commissariusok is.
ő felsége méltóságos neve alatt illendő módon includáltanak
minket is abban az universalis vagy imperialis paxban, hogy-
ha annak okáért úgy fog tetszeni öcsém uramnak és több jó-
akaróinknak is, azbeli ő felsége kegyelmességét és reánk való
atyai provisioját is köszönjék meg ő kegyelmek; ha pedig az
kétséges volna, vagy valami egyéb illetlenség látszatnék benne
lenni, elmulathatják ő kegyelmek; ne láttassunk vagy bizon-
talan vagy illetlen dolgot megköszönnünk; melynek mindazon-
által ha meg kelletik is lenni, de úgy, hogy az confoederatu-
soknak offensiójok nélkül legyen, kik minden bizonnyal tudjuk.
hogy az ő részekről comprehendáltak bennünket.

8. Kérni kell ő felségét, emekutánna is császári és ki-
rályi kegyelmességét mind rajtunk, familiánkon, alattunk lévő-
kön és hozzánk tartozókon ezután is fentartani méltóztassék.

9. Igen-igen submisse kövessék ő felségét arról, hogy az
magunk kívánságunk és tartozásunk szerint is az ő felsége
méltóságának megadására előbb felküldésével követinknek há-
laadó voltunkat és az ő felsége szolgálatjára kész indulatun-
kat nem declarálhattuk, mentvén bennünket idvözült atyánk
halálából következett szomorúságunkkal, s holta után reánk
maradott nemcsak ez hazának gondviselésében való foglal-
tosságinkkal, de az szomszéd országokban fenlévő háborúságos
állapotoknak vigyázására való vontatásunkkal.

10. Ugyanazon első audientiakor ő felségének rendelt
ajándékunkat is praesentálják ő kegyelmek, kérvén azon ő fel-
ségét, ő felsége méltóságával talál nem egyező mivoltát annak
nem tekintvén, vegye kegyelmesen azt, mint ő felsége szolgá-
latjára való kész indulatunknak jeléül.

11. Kell ő felségénél azon is instálni, mint ekkédiglen
igen méltóságoson megcselekedte, úgy ezután is, ha találko-
zék valaki, az ki mi felőlünk valami különböző és ő felsége
kegyelmességét tőlünk idegenítő informatiót teune, afféléknek
ő felsége hitelt nem adván, méltóztassék tőlünk is informatiót
venni, el nem mulatjuk ő felségét az dolognak igazsága szerint
informálni; sőt pedig abban ő felsége legyen assecuratus, hogy
azonkívül is minden tőlünk lehetséges dolgokban ő felségének
szolgálni igyekezzünk. és arra magunkat egészen devoveáltuk,

de kiváltképpen az diplomáknak minden részeiben szent igazsággal való observálására úgy intendálunk, hogy sem magunk, sem alattunk valóknak részekről abban semmi hiba és fogyatkozás ne találtathassék, melyet hasonlóképpen hiszünk lenni az ő felsége részéről is.

12. Requirálják ő kegyelmek ő felségét ilyen dologból, hogy az elmúlt időkbén conferáltunk volt valami libera dispositióról való *jus regium*ot tekintetes nagyságos Rosályi Kún István uramnak, kinek nagyobb részjósza és residentiája ugyan az erdélyi birodalomban vagy, mindazáltal Szakmár és Szabolcs vármegyékben is; a ki felküldvén az diplomáknak *continentiája* szerint az ő felsége ratificatiojáért és kegyelmes *confirmatiojáért*, csak valami *dilatoria resolutio*nak alkalmazásával ekkédiglen tőle denegáltatott; úgy reménlvén azért, hogy vagy eleiben sem ment ő felségének ezen dolog, ő felségének több és hatalmas sok országokra terjedett gondjai között, avagy ha ment is, de valamely idegen *informatio* tehetett akadályt benne: minek okáért ő felségét kérjük azon igen szorgalmatosan, ez iránt is ő felsége vigyáztván az diplomáknak *conditioira*, paraucsolja meg kegyelmesen expedíaltatását azon dologról való ő felsége *consensusának* és *confirmatiojának*.

Ebben úgy hiszszük vagy *cancellarius* uram vagy más valaki fog lenni ellenkező, mivel hallatik olyan dolog, mintha ő felsége másnak conferálta volna, ki felől ő kegyelmeknek igen nehéz panaszt is kell tenni, és megmutogatni, hogy az az dolog egyenesen ellenkezzék az diplomákkal; igen is arra vigyázzanak pedig ő kegyelmek *tam in hac materia quam etiam in aliis*, micsoda értelmekkel veszik és magyarázzák az diplomáknak szavait, melyről szóval bővebben is instruáltuk ő kegyelmeket. Fog lenni olyan *cautio* is az dologban, hogy valami még ezelőtt régen *interveníált contractus* is forogna ezen dologban, azt ő kegyelmeknek nem szükség *disputálniok*, hanem csak arra relegálniok, hogy az dolog midőn *inter privatas personas* leszen, ő dolgok fog lenni mit cselekesznek, és ha nem egyéb, a törvény eligazítja önnön köztök, és csak ő felsége cselekedje meg az mivel tartozik *vigore diplomatum*, azok lássák magok között mint alkusznak; el is hiszszük, hogy egyáltaljában denegálni nem fogják, hanemha ismét valami halogatásnak alkalmazásával élnek; de mivel ez dolog nekünk is méltóságunkba jár, és szükségesképpen meg is akarjuk tudni, hasonló dolgokban ezután is mit remélljünk, annak okáért ő kegyelmek ezt könnyen ne hagyják.

13. Minthogy mostan *denominálni* nem akarjuk, és ahoz képest ő felségét is nem kell megtagadni, úgymint immár megölt dologról, hanem ezen Kún István uram dolgának alkol-

matosságával kell azon is instálni ő felségénél. ha kik találkoznak olyak, kik az mi kezünk alatt való két vármegyébéli dolgokból ő felségét requirálnák, olyakból tudniillik, melyek az diplomák szerint mi reánk is nézendők, ő felsége ne különben, hanem accepta primum superinde informatione méltóztassék cselekedni; holott amint feljebb iránk, denominálni nem akarjuk, de tudunk nemcsak egy rendbelieket már, az kik donatiokat extrahaltanak az mi birodalmunk alatt lévő két vármegyébéli némely jószágokról.

14. Nyilván vagyon ő kegyelmeknél az is, mi karban legyen az Szatmár vármegyei főispánságnak állapotja, kiről irtunk volt is palatinus uramnak már jó idővel ezelőtt, de semmi válaszungk ő kegyelmétől nem jöve; communicálván annakokáért öcsém urammal ő kegyelmével, az mint illendőbbnek ismerik lenni, az oda fel lévő emberekkel is elméjeknek járásokhoz képest, ha ő felségét immediate vagy pedig palatinus uram által kellessék ő felségét requirálni ez dologról. az mi illendőbb lészén, cselekedjék azt ő kegyelmek; holott minapiban Károlyi Ádám uram instantiájára hihető parancsolt ő felsége az nemes vármegyére recipiálása felől, minket pedig seuki nem requirált felőle; fundálunk pedig azon, hogy még az idvözült császár conferálta volna neki az ispánságot. ez pediglen így volt: szegény idvözült császártól Károlyi Mihály impetrálta ugyan fia Károlyi Ádám részére azon vármegyének ispánságát, de oly időben, az melyben Bethlen Gábor fejedelem élvén, és azon vármegye az ő birodalma alatt lévén, az végezések szerint nem lehetett ereje szegény idvözült császár collatiójának, sőt egyenesen ellenkezett az diplomával; annak utánna redeálván az birodalom császárra, ezen elébbi collationak erőtelen fundamentumán újabb levél mellett akarták introducálni Károlyi Ádám uramat, és Kún Lászlót degradálni, mely is hasonlóképpen nem lehetett, mint az első; mert Bethlen Gábor fejedelem collatiójából lévén azon tisztben, azon collationak nemhogy megbántódni. de sőt akkori császártól informáltatni kellett volna ugyan az diplomának kívánsága szerint. Ha pedig azt causálják, mert Kún László nem confirmáltatta, az is nem rajta mult, mert idvözült császár idejében felküldött és kívánta az confirmatiót. de denegáltatott tőle, ismét ugyanaz diplomák ellen; mely dolog még azután való motusok között is emlékezetben forgott. Ugy vagyon, az nemes vármegye megholt császár idejében egyáltalójában declarálta volt magát, hogy Kún László életéig nem, de azután acceptálják Károlyi Ádám uramat, csakhogy itt nem annak kell kérdésben. forgani: mert az vármegye autoritásában nem áll valakit acceptálni vagy nem acceptálni

hanem inkább az vétetik *consideratió*ban. az ki *conferálja* legitime volt-é hatalmában annak vagy nem, és ha az *fundamentum*ban fogatkozás találtatik, az épület is meg nem állhat. Annak utánna *interveniálván* idvözült fejedelem indulatja, az időtől fogva viszont nemhogy *collatio* illetve volna ő felségét abban az állapotban az diplomák szerint, de ítéletünk szerint arról való *commissió*knak is nem kellett volna *expediál*tatniok.

15. *Requirált* volt ő felsége bennünket Bereg- és Ugocsa vármegyékbeli dézmák állapotjáról, mely ő felsége leveleinek *pariája* ő kegyelmeknél légyen; lévén pedig szándékunk ő kegyelmeknek előbb való *expeditió*jára: *differáltuk* volt az választételt, hogy ő kegyelmek által *alkolmatosbban* lehessen. Arról azért ő kegyelmek ő felségét úgy *informálják*, hogy igen szorgalmatosan *vigyázzunk* ez iránt is az diplomáknak *punctumira*. s mind pediglen az országnak *constitutióira*, kiről úgy tudjuk az *eperjesi tractatusban* is sok *discursusok* volt akkori *commissariusok*nak, noha teljességgel *conclusió*ban nem fogott mehetni. Valamikor annakokáért egri püspök uram ő kegyelme azon dézmákat akarja *reserválni*, nem tartjuk semmi *praetensió*nkat hozzá; de ha mikor el akarja *arendálni*, az ő felsége bölcs ítéleti és az szegény hazának jóvára *vigyázó atyai* szereteti szerint is azt reméljük, hogy *duplici etiam iure* inkább miuket mintsem más *privatus* embert illet annak megárendálása, elsőben azért, mert az országnak *törvénye* szerint is az *patronusok*at illeti *proxime* maga jószágá dézmájának megárendálása, Bereg vármegyében pedig, noha nem éppen, de nagyobb rész az mi jószágunkból áll; másodsor, mert az dézmák ab *antiquo* szoktanak megárendáltatni ad *intertentionem confinium*orum; ez két vármegyékbeli dézmák pedig *eléitől* fogva voltanak *applicáltatva* az szakmári *confinium*hoz, és így az *continuus usus*ra, az ország javára és hasznára nézve is vajon illendőbb-é valamely *privatus* embernek hasznának inkább faveálni, mintsem az haza közönséges javát *subleválni*, ő felsége kegyelmesen megítilheti. Nem lévén azért semmi *injuriájával* és kárával püspök uramnak, *letétetődvén* ő kegyelmének az igaz árenda mi tőlünk, nem különbben mint más *privatus* embertől; ezen *observatio practikáltatott* pedig mind idvözült Bethlen Gábor és idvözült fejedelem atyánk idejében is, várjuk azért ez iránt is az ő felsége kegyelmes *dispositió*ját.

16. Találtatott volt meg ő felsége bennünket valami *salétrum főzetés* dolgából is; az mi annakokáért illeti annak állapotját, nem tudjuk ki *informatió*jából ő felsége nevével mi tőlünk azt kívánták mind *palatinus* és *generalis* uraimék, hogy kiválasztva egynehány falukat Szabolcs vármegyében, azokban

tulajdon csak mind ő felsége számára főznének esztendőnként salétrumot, azok pedig oly faluk, az kiken kívül vagy semmit avagy csak igen keveset ha szoktak készíteni. Resolváltunk volt annakokáért palatinus uramnak, hogy nemcsak azon helyben, de egyebütt is Szabolcs- és Szakmár vármegyékben valahol szoktak salétrumot készíteni, éppen terciálítását éppen ő felsége számára percipiáltatni engedjük; de úgy vöttük eszünkben, hogy ő kegyelmek azzal nem igen fogtak lenni contentusok. Legyenek azon annak okáért ő kegyelmek, tehesenek oly intimatiót ő felségének felőle, ne terhelteessünk ő felsége tisztviselőinek alkolmatlan informatióiból származott kívánsággal, elégedjék meg ő felsége is azbeli oblatiónkkal, mert azon feljül, az mint feljebb iránk, mi számunkra sohu nem fognának mi számunkra salétrumot készíthetni. Tudva vagyon pedig ő felségénél, hogy mind magunk mind asszonyom anyánk és öcsém uram kezénél Magyarországnak szép házai vadnak, melyekben való munitiókra incumbál gondot viselnünk szükségesképpen, mely sohunna ki nem telhetik, ha azok a faluk éppen ő felsége számára convertáltatnának; egyébiránt az mi birodalmunk és kezünk alatt való végházaink megfogytatkozása nélkül igen örömetest készek vagyunk ő felségének kedveskedni.

17. Az harminczadok állapotjából is vagyon nem kicsin difficultas, ki felől is töttünk volt igiretet palatinus uramnak, hogy ő kegyelmét magunk embere által tudósítani fognók; elsőben is azért ő kegyelmével communicálván, igyekezze az dolgot jól megértetni, és ha kívántatik, az minthogy szükséges is, ő felségét felőle informálni. Azon harminczad állapotja pedig forgott eléggé emlékezetben az eperjesi tractatusok is, és mind akkor idvözült atyánk ő nagysága, mind pedig annak utánna mi is az ő felsége requisitiójára így resolváltunk, hogy az ország végezési azt tartván, intra limites regni egy harminczad vételnél többel a kereskedő rendek és regnicolák ne terhelteessenek, (felre tévén ez aránt az media tricesimát, mely extraordinarie az végeknek intertentiójára convertáltatott), mi is annak okáért örömetest megcselekeszszük azt, hogy valakik az felsége birodalmában megharminczadolnak, általérkezvén az mi birodalmunkra, semmit mi számunkra azoktól ne percipiáljanak harminczadosink, csak hasonlóképpen azkik az mi birodalmunk alatt lévő két vármegyebeli harminczadokon megharminczadolnak, az ő felsége harminczadira érkezhvén, ott újabb harminczad adással ne bántassanak; ekképpen mindaz ország végezési helyben maradnak, mind pediglen az kereskedő rendek nem panaszkodhatnak. Praetendálja az ő felsége kamarája ebben azt, hogy Bethlen Gábor fejedelem idejében

vétetődött félharminczad az fejedelem számára, viszont félharminczad ő felsége számára; de az akkori állapot sokkal különböz, mert Bethlen Gábor fejedelem az Lengyelországra kereskedő rendektől is proventusot vött. hírván azokra menő harminczadokat, sőt még maga birodalmán kívül is Ung vármegyében. csalhatatlanúl tudjuk s nem fogunk hibázni, hogy még Sáros vármegyében is filialis harminczadok voltak, (melynek ő kegyelmek útjokban is akkor üdöbéli emberektől bizonyosabban végére mehetnek), az fejedelem számára. Hihető fogják azt is forgatni, hogy cum solito proventu engedtetek mi kezünknel azok az vármegyék, az volt pediglen az solitum. hogy ő felsége birodalmának idején félharminczad exigáltatott az Tiszan innen, viszont félharminczad az Tiszán túl; ebben is más consideratio vagon, mert egy lévén az birodalom és az tárház, akár két akár három helyen percipiáltatott légyen, de azért ugyan mind azon egy tárházban administráltatott; egyébiránt azon egy authoritása vagon egyik harminczadnak mint a másíknak. és hanemha correspondentiából, de egyébiránt egyik harminczad az másíknak proventusát nem diminuálhatja, sem nem augeálhatja, és az harminczadnak nevezeti is magával azt hordozza, hogy egész harminczad exigáltassék azokon, és hanemha azon harminczadnak ura parancsolatjából, de különben mind az szokásnak s mind az igaz rationak ellene láttatnék lenni, hogy valamely harminczad maga mellett csak hivolkodó szemmel nézné, vagy félharminczadot exigálva bocsátaná el az kereskedő rendet más birodalombeli harminczadra. Iustálni kell azért ő felségének, legyen contentus ő felsége ekképpen való resolutiókkal, ez szerint minden rendeknek satisfactiója léssen; egyébiránt palatinus uramnak és másíknak is, nem ő felségének ugyan, eleiben kell ő kegyelmeknek adniok, hogy efféle dolgokból, az minemű ez harminczad felől való kívánság, az salétrumok állapotja, az dézmák dolga, nem egyebet teszen. mintha implicate az két vármegyét kívánnák kezünköl kibocsáttatni, sőt annál is súlyosabb, mert azzal netalán bennünket kevesebben vádolhatnának, mintsem ha kezünk alatt lévő váraknak és végházaknak gondviseletlenül való lételekből, ha az országnak valami kára következnék, mely könnyen meglehet ekképpen, hogy az dézmák privatus emberek hasznára usurpáltatván, az várak commeatusból, az salétrumok masuvá convertáltatván, munitiókból, az harminczadbeli kevés proventus masuvá transferáltatván, az praesidiumnak való fizetésből megfogyatkozván, az várak csak desolatióban maradnának. Ő felsége ezeket kegyelmes consideratióban veheti, s könnyen akárki is elhiheti, mi azoknak az

vármegyéknek annyi jövedelmét nem percipialjuk most is, az mennyivel az reájok való expensánkat megérnők.

18. Vadnak sok alkolmatlanságok ilyen dolgokból is. hogy némely Szakmár vármegyei jószágok felől egy s mások is sollicitálnak ottan-ottan bennünket, mely jószágoknak inscriptionalisok bizontalan állapotban lévén, esnek sok inconvenientiák és magunknak is szüntelen búsíttatásunk. Akarván annak okáért annak is obviálni és az közönséges igazat követni, azon legyenek ő kegyelmek, az liber regiusból kivegyék éppen az Szakmárhoz való jószágoknak donatióinak páriáit. ha szintén fizetéssel kell is.

19. Daróczi István dolgáról, ha palatinus uram emlékezetet téssen, secretarius uram kiváltképpen, noha hopmester uram is érthette elégségesképpen annak állapotját, evincálhatják igaz ratiókkal és kiváltképpen azzal, hogy maga vakmerőségének tulajdoníthatja, ha mi kára vagy injuriája következt, contemnálnván parancsolatunkat. és sem vármegyén, sem magunk eleiben nem akarván tempestive producálni és ítélet alá bocsátkozni.

20. Mindezeknek utánna Isten s az üdö, és az ott fenn való állapotok mutatják meg, miből mit kellessék ő kegyelmeknek instructiónk szerint vagy követni, vagy pedig (úgy kívánván a mi becsületünk és az közönséges jó) változtatni, s azt is kell ő kegyelmeknek követni; az minthogy meg is vagyunk nyugodva, hogy ő kegyelmek hozzánk való kötelességeket mindenekfelett szemek előtt viselvén, egyedül csak azokat fogják cselekedni és követni, a melyek hazánk nemzetünk javára és a mi méltóságunk oltalmazására tartoznak; kiért ő kegyelmek is az mi kegyelmességünket várhassák és vehessék. Segélje Isten minden jóra és hozza meg örvendetes állapattal. Datum in Civitate nostra Alba Julia die 28. Julii anno domini 1650.

G. Rakoczy m. p. (P. H.)

Eredetije az *Erd. Muzaeumban* (Gr. Kemény József, Erdély történetei eredeti levelekben VIII. köt.)

b)

1650. jul. 28.

Titkos utasítás.

Római császár ő felségéhez expediált követneinknek instructiójukhoz való.

1. Hogy ha török császárnak követje, az mint az híre vagyon, Bécsben tauál lenni az ő kegyelmek ott létele alatt, illendő ő kegyelmeknek vele szemben lenni; mely hogy jobb

móddal lehessen. ím leveleket is irattunk, melynek continentiája nagyobb részére csak *credentia*. Szemben lévén annak okáért vele, nevünkkel illendő módon köszöntsék, hatalmas császárukhoz való hűségünket és engedelmességünket declarálván, oda fel való küldésünknek occasiója felől is informálván, úgy minthogy mind az eleitől fogva fejedelmeknek elkövetett példájok és rendtartások s mind egyébiránt az szomszédságos fejedelmeknek szokása azt kívánta, kiváltképpen pedig az újontában való fejedelmeknek, hogy egymást meglátogassák és az szent békeségnek s jó szomszédságnak állapotja felől egymást tudósítsák. Másodszor mivel hatalmas császáruknak is az békeség dolgából fő követjeinek felmenetelét is értettük, nekünk is pedig hatalmas császáruktól az lenne parancsolva, hogy az kikkel ő hatalmasságának békesége vagyon, azok között pedig az némettel is, mi is megtartsuk. Harmadszor mivelhogy Magyarországhban római császár birodalma alatt lévő jószágink is vannak, és azokban lévő szükséges dolgaink, egyébiránt is hatalmas császáruk birodalmunk alatt lévő országára való vigyázásunk is azt kívánta, ez és több ehhez hasonló okokból kelletett felküldenünk ő kegyelmeket. Egyébiránt is beszélgetvén vele értekezzenek ő kegyelmek minden szükséges dolgokról, és legyenek vigyázásban, az mostani török és német közt lévő tractatusnak alkalmatosságáról szorgalmazatosan értekezzenek.

Az kolosváriak adóssága dolgából ő kegyelmek aszszonyunkkal ő nagyságával és öcsém urammal beszélgessenek, kiről irtam ugyan én is öcsém uramnak; az beszéd pedig ily renddel légyen, hogy az kolosváriak sollicitálván minket, nem adhattunk egyéb választ, hanem hogy sem nem az mi fejedelemségünknek idejében, sem nem az mi szükségünkre költött dolog, és mivel szegény urunk idejében is forgott fenn azon dolog, kiből mint és hogy resolvált légyen ő nagysága, és ő kegyelmek tudhatják, az szerint Klobosoczki uram is, mi, Isten látja, örömet ő nagyságát nem hűsittatnók velek, ha vagy mi magunk szükségére költöttük volna, vagy pedig egyébiránt értékkel győznők, de elbirhatatlan az rajtunk való számtalan expensa. Hogyha annak okáért ő nagyságával és ő kegyelmével valami jó és bizonyost concludálhatnak, azon legyenek, Klobosiczki urammal is beszélgetvén, mivel ő kegyelme jelen volt az tractatusban, melyben szegény urunk contentatiót fogott ígérni az kolosváriaknak; ha pedig ott semmi bizonyost nem concludálhat, az mint hogy kétséges is, Isten felvívén ő kegyelmeket, hihető fog lenni emlékezet ott is felőle: azt annak okáért ő kegyelmek távoztassák, hogy teljességgel mi reánk vállalják azon adósságnak megfizetését, az minthogy igazsá-

gosan nem is illet; mindazáltal mivel már az tractatusban is conclusióban ment volt, hogy meg kellessék lenni az contentationak, annak okáért ő kegyelmek dilatorie igyekezzenek feutartani az dolgot. nyavalyás kolosváriakat is megkárosítástól oltalmazni; melyben Thörös uram jó akarattjával és segítségével is élhet kegyelmetek, eleiben adván mind magunknak számtalan expensáit, mind pediglen asszonyunknak anyáknak mind egyébre s mind pedig ő felsége szükségére kiadott költségét, melyre úgy hiszszük lesz is respectus, holott az mivel halad, azzal el nem fog múlni.

Az Bornemisza László leánya dolgából az ő felsége requisitíójára mit cselekedtünk légyen, ő kegyelmeknél constál, azt is azért úgy accomodálják, miből mind ő felsége s mind mások experiálhassák, hogy volt tekintetünk az ő felsége és palatinus uram requisitíójára és az közönséges igazságra.

Ersek uramnak rendelt ajándékunkat secretarius uram kezéhez adtuk.

Poraranyat mostan nem küldöttünk, hanem ő kegyelmek experiálhatják, ha lenne-é kedves ő felségénél avagy nem, ígírvén ugyan mindazáltal, ha tudnók kedvességét lenni, más alkolmatossággal a felől is kedveskedni ő felségének el nem mulatnánk, palatinus uramnak pedig mind magunk. mind öcsém uram nem sok idővel ezelőtt küldöttünk volt.

Mind Patakról megindulásokba s mind pedig útjokból, kiváltképpen ha oly szükséges dolog occurral, ő kegyelmek gyakran tudósítsanak, az szerént az imperialis békeségnek meglétele és egyéb felső országokbeli hírek felől is.

Nekünk ő kegyelmek Bécsben egy factort is szerezzenek, oly hiteles embert, kivel ne csak in negotio commerciorum, hanem egyéb derekasabb dolgokból és secretumokból is correspondentiánk lehessen.

Az diplomák öcsém uramnál vadnak, az szerént az eperjesi tractatusok is, azokban ő kegyelmek vegyenek párt, magyarországi articulusokban pedig az diplomák inserálva vadnak, azt is ő kegyelmek ott tanálják meg bővebben.¹⁾

Alájegyezve ugyanazon kézzel: Mostani motusokat kell palatinus uram és cancellarius uram előtt. In scriptis ő felségét. Estek Magyarországba oly szók etc.

Eredetije az Erd. Muzeumban (Gr. Kemény József, Erdély tört. eredeti levelekben VIII. köt.)

Hogy ha ő kegyelmek valami sinceritást és igen titkos jó alkolmatossággal módját találhatják, tegyenek intimatiót ő felségének és declaratiót az mi mind keresztyén indulatunk s

¹⁾ Oldaljegyzet más kézzel: Klob. V. (Klobusiczki Vram) promisit.

mind ő felségéhez való bizodal munk felől, inculeálván ő felségének, hogy noha Istennek itéletiből az török torkában lévén vettetve ez szegény hazával együtt, s mind megadnánk az mivel neki tartozunk, és noha túlok semmi bántásunk, tartásunk Istennek hála most nincsen, sőt inkább felette nagy maga ajánlásival van az porta és vezérek, mindazáltal ő felsége úgy ne ítéljen felőlünk, hogy hozzájuk való ragaszkodásunkot feljebb böcsülnök az keresztyénséghez való bizodal munknál és keresztyéni kötelességünknel, azok között pedig mindennekfelett a minthogy ő felségéhez való additióunkat praeferáljuk, úgy mint keresztyén monarchában mindennekfelett való bizodal munkot is Isten után collocáltuk, elhívén azt, hogy considerálván ez szegény hazának állapotját bölcsen, noha ő felsége birodalmi közt nincs, mindazáltal mind természeti szerént szokott s mind keresztyén monarchai méltóságos hivatalja szerént, az egész keresztyénségért is, úgy vigyáz mind mi reánk s mind ez szegény hazára, hogy kit Isten távoztasson, ha attól az nemzettől tanálkoznék következni valami háborgatása vagy határiban vagy szabadságiban, úgymint antemurale totius Christianitatis, nem mulatná el kegyelmes provisióját és segedelmét, melyet ez szükséges időben ő felsége praedecessori is megcselekedtenek; azonban mostani törökkel való tractatust is úgy alkalmaztatja, hogy sem martalékul nem vettetik nekik ez szegény haza is, több ő felsége szomszédos provinciái között, sem keresztyéni provisiójának mediumit úgy nem praecludálja, hogy szükség idején ne succurrálhatna, ha mi keresztyéni szomszéd provinciának akarna. Efféle casusban pedig micsoda bizodalommal lehessünk, ő felsége méltóságos declaratióját igen titkoson kívánnók, hogy mi is ahoz képest alkalmaztatván magunkot, távoztatván ugyan minden okadásokat, mindazáltal tudhatnók esmerni ő felségét Isten után summus patronusunknak, és annyival nagyobb indulattal fordíthatnók minden cselekedetünket az ő felségének való kedveskedésre.

Eredetije külön papíron, az *Erd. Muzenumban* (e. h. VIII. köt.)

c)

Kemény János utasítása.

Memoriale némű-némű dolgaimról, melyekről requiráltam az én jóakaró uraimat atyámfiait, tekintetes és nemzetes Bethlen Ferencz uramat és fősecretarius Horváth János uramat.

1. Az kállai jószág dolgából miképpen kellett az mi kegyelmes urunkat ő nagyságát megtalálhoni, ő kegyelmeknél

nyilván vagyon, melyben ő nagysága kegyelmes donatiója noha járult, de szűkölködik császár ő felsége confirmatiója nélkül.

Az confirmatiót megadni ő felsége különben tartoznék, hanemha ezek lennének az obstaculumok; egyik hogy az diplomáknak sensusát ha kezdené különb magyarázatokra vonni, mely mindazáltal, hogy történjék még most nem remélhetem, mivel az nem is csak az én dolgomot fogna concernálni, hanem inkább tarthatnék attól, hogy valami módot keresnének elhalasztásában inkább mint sem denegálásában, mely haladékból egy egész elmúlása is az dolognak fogna következni; kérem annak okáért szeretettel ő kegyelmeket, az miben lehet, távoztassák azt az haladékot. Másodszor ne talán úgy fogna tetszeni, mintha az fiscus remélhetné azon jószághoz való juthatását, de az is különben vagyon, mert superstes fiú ág vagyon még négy vagy öt persona, kik között csak egy is nincsen nagy ember, hanem ifjúi rend emberek és gyermekek, leányágak pedig huszonötön is vadnak, az kik praetendensek, és ez mostani elmúlt eperjesi octaván is prosequálták az fiú ág ellen való causájakat, nagy reménsséggel is vagynak, mindazáltal in omnem eventum, hogyha az nem succedálna, akar-nánk ez úton is provideálni felőle. Harmadszor, ha valami olyan szó is lehetne, hogy immár ezelőtt valakinek conferáltott volna az jus regium, annyival inkább ő felségének semmi kára nincsen benne, a felől ő kegyelmek csak elvegyék az confirmatiót; hiszem az ország törvénye el fogja igazítani, midőn inter partes leszen arról való contentio. Ez feljebb megírt két motivákhoz pediglen, úgy minthogy superstes fiú ágak egynéhányan vadnak, és hogy mostan is perben vagyunk az fiú ággal járul ez is, hogy néhány esztendőktől fogva dominiumjában vagyunk az successió ért mindenik falukban.

Palatinus uram Barna György uram által requiráltatott volt ezen dologról Kassán lételében, ajánlotta is volt jóakaratját feleségem nénjének Perényi Sigmondné asszonynak, mivelhogy az causa conjuncta.

2. Ezen dologról való donatiót és az urunk ő nagysága intercessionalis leveleit császárnak ő felségének, érsek uramnak, palatinus uramnak és cancellarius uramnak szöllőkat ő kegyelmeknek kezekhez küldöttem; írtam én is palatinus uramnak, érsek uramnak, cancellarius uramnak és secretarius uramnak is, de az dolgot nem specificáltam, hanem csak generalitasban írva igazítottam az kegyelmetek declaratiójára; az leveleket azért ő kegyelmek intitulaltatván, mint és hogy kellessék azoknak megadásával élniek, álljon az ő kegyelmek jó ítéletiben.

3. Az nagy emberek között, kiknek kezek által efféle

dolgok szoktanak végben vitetni, ha kiknek és mivel tudhattam volna, örömet kedveskedtem volna, de azoknak állapotjokhoz illendőt az gerendi tárházban nem igen találtam: mindazáltal valami terra sigillatából csinált korsót, egy jakupot és valami négy török kezkenőt is küldöttem ő kegyelmek kezekben, ha valahova alkolmatosoknak ítilik ő kegyelmek, adják oda. Akarok vala egy török kaftánt is Kegyelmetek után küldeni, de az is nem igen tisztességes, és postán elküldeni is csak öszveroncsoltatásnak ítilem lenni.

4. Noha pedig az diplomáknak tartása szerént efféle confirmatióknak gratis kellene expediáltatni az ő felsége cancellariáján, mindazáltal hogy abban is inkább serénkednének az expeditorok, arra és egyéb aprólékos szükséges vásárlásimra küldtem ő kegyelmeknek kezekhez másfél száz tallért, az mint ítilik ő kegyelmek szükségesnek lenni, fordítsák arra.

5. Vásárlásim pedig ezek volnának:

Egy palotában való függő gyertyatartó, tisztességes örökséggel lévő.

Egy kalapos süveg fekete tollasból, de nem az mostani forma felette keskeny karimájú, hanem közép szerént való.

Valami csergő gombok, ölyvekre és karvalyokra valók, mind öregek és aprószerűek.

Vadnak afféle vadászó sípocskák, melyekkel az vadászok szarvasokat és őzeket s egyébféle vadokat is erdőkön magokhoz szoktak csalogatni.

Egy órámat is adattam secretarius uram ő kegyelme kezében, melynek is valami igazítás kívántatik, noha derekas bontakozása nincsen, csakhogy ottan-ottan megakadoz.

6. Gróf Pucham uramnak is irtam egy levelet, Bottyáni és Csáki László uraméknak is levelekre választ, azszerént Vesselenyi Ferencz uramnak is; kérem ő kegyelmeket, juttassák kezekhez, és ezmellet valamely jó occasióval ne nehezelték végére menni ezeknek is:

Keczer Sándor uram kívánván innét tőlem palatinus uram számára vagy két ménes lovat választva ménesem közzül, ajándékban adattam ő nagysága számára kettőt, maga számára is pedig egyet; bizontalan vagyok felőle, adta-e meg és mi formán.

Annakfelette tavaly esztendőben Gyulafi László uram által küldöttem volt gróf Pucham uramnak, melyet hogy ő kegyelme nem találkozáván Pucham urammal, más kezénél hadta, abban is bizontalan vagyok, jutott-e kezéhez nem-e? kérem ő kegyelmeket szeretettel, jó alkolmatossággal ezeket megtudni ne nehezelték.

7. Igen bizodalmosan kell ő kegyelmeket ilyen dologgal is terhelnem: ez mostani eperjesi octaván feleségem anyját és

több atyjafiait, melyhez közösök Thelegdi István és Pernyeszi uramék is, az surányi jószág felett kezdették volt perleni valami Ilosvai familiából való atyafiak, mely felől, az mint én tudósíttattam, valami contractus is fogott interveniálni közöttök, és valami obiter jött oly dolog fülemben, mintha már azon contractusnak alkalmatosságával mint valami proprium acquiritumát úgy tartanák az anyósék az több atyafiakkal, és valami idegen just akarnának bele vinni az jószágban, arra jus regiumot cum libera dispositione akarván impetrálni; az az én feleségemnek több atyjafiaival és gyermekinkkel együtt nem keveset fogna praejudicálni. Minek okáért ő kegyelmeket szeretettel kérem, csak igen sub rosa igyekezzenek megtudakozni, hogy ha valami efféle dolgot nem mozdítottanak-é az ő felsége cancellariáján, sőt ha olyat értenének, inkább igyekezzenek akadályt benne szerzeni, avagy csak dilatiót. De mind ezen dolog s mind pedig az kállai jószág felől való légyen ő kegyelmeknél csak magoknál tudva, mert nem akarnám, hogy idő előtt az dolog publicumra menne.

NB. Vagyon uraim ilyen dolog is, melyet jelentettem vala secretarius uramnak is, hogy ezen kállai jószágféle vagyon az hódoltságon is ez falukban, úgymint: Thúr, Tisza-Vársány, Kaczaperek; ezeket én az urunk ő nagysága levelében nem inseráltathattam, mivelhogy nem az ő nagysága birodalmában vadnak, hanem in comitatu Hevesiensi: mindazonáltal azokban is successiónk azon szerént megvagyón, valamint szintén az többiben, és quoad successionem dominiójában is vagyunk régtől fogva; minek okáért kegyelmeidet szeretettel kérem, legyen azon, hogy az ő felsége confirmatiójában inseráltassék.

Kegyelmeteknek atyjokfia szolgálja

Kemény János m. p.

Eredetije az *Erd. Muzeumban*. (Gr. Kemény József, *Erd. tört. eredeti levelekben VIII. köt.*)

d)

1650. júl. 28.

Rákóczy levele Lesliehez.

Illustris ac magnifice domine amice observande.

Cum sacram caesaream regiamque maiestatem per generosos Franciscum Bethlen de Keresd consiliarium et aulae magistrum ac comitem supremum comitatus Albensis, et Joannem Horvat de Palocz secretarium legatos nostros invisere officii et demissionis nostrae esse putaverimus, hac occasione illustrem ac magnificam Dominationem Vestram benevole salutamus, ac felicia quaeque eidem ex animo precantes, quo

candorem hunc nostrum boni consulat, legatis nostris fidem habeat, et pro re nata apud suam maiestatem negotia nostra promovere velit, amice requirimus, quod nos officiis mutuis compensare nulla occasione intermitteremus, et de caetero illustri ac magnificae Dominationi Vestrae studia nostra semper parata candide deferimus, ac vitae jucundioris diuturnitatem et prosperos rerum successus optamus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 28. Julii, anno 1650.

Illustris ac magnificae dominationes vestrae

Amicus benevolus ad officia paratus

G. Rakoczi m. p.

Kivül: Illustrissimo domino Ballthero Leszlie, sacri Romani imperii comiti, domino in Neusztald infra Methau, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario, camerario bellico aulico, ejusdemque corporis satellitum capitaneo, nec non artellariae campestris generali, et tam equestris quam pedestris ordinum colonello, domino amico observando.

Eredetije az *Erd. Muzeumban*. (Gróf Kemény József, *Erdély tört. levelekben*. VIII. köt.)

c)

1650. aug. 20.

A fejedelem levelei a követekhez.

Jó egészséggel áldja meg Isten kegyelmedet.

15-én irt kegyelmed levelét vettük, értjük asszonyunk ő nagysága miről beszélt legyen kegyelmeddel; az szók sokak, úgy panaszkok is voltak elhittük az mi részünkről is sokak, és már többire kegyelmednél is nyilván vannak, bizonságunk Isten, semminek okai nem vagyunk. Az kolosváriak adósságában mi bizony egy pénzt sem fizetünk; idvözült urunk méltóságát életünk letételével is oltalmazni készek vagyunk: de miből fizessünk, ha semmi pénze egy fillére reánk sem maradt. Mi is fizetünk az portára adósságot, mi bizony kolosváriak adósságában egy pénzt sem adunk, ha az ország nekünk nem ítéli megfizetését; ha az ország Erdély, nem ő nagysága reánk imponálja, megcselekszük.

Az mi Tokaj állapotját illeti, Klobusiczki uram beszédét értjük, mire néz az s abból mik gyühetnének ki: mi bizony árnyék reménységért nem fizetünk.

Bornemisza dolgárúl parancsolunk.¹⁾

Az paripák dolgát az mi illeti, mi illendő ajándékot rendeltünk, az temesvári jó ló, mit csináltak neki, nem tudjuk; az monaki is elmulatja, csak orvosolják. Öcsém uramnak az

¹⁾ Itt egy sor kitörölve, olvashatatlan.

paripák adásával nem kellett volna magát bántani; lám nem ex debito küldünk mi ajándékot oda fel, vették volna azok. kiknek rendeltük, mindazáltal ha ő kegyelmének így volt akaratja. az kiknek tetszett, adja, kegyelmek praesentálja, mást adunk, Isten behoznál ő kegyelmét. érettek ő kegyelmének. Palatinus számára való lovakat el ne vétsék, az Hasi nevű török ló, az fakó. paripa és az kék hadnagy paripa ő kegyelme számára való; a többi is írva van, öcsém uram adtákon kívül meg nem kell változni az lovaknak.

Parancsoltunk volt Székelyhidra lobogók (?) felől, Debreczenbe nem parancsoltunk csujtár felől, mert onnét is irt kegyelmed, ott is 4. adtunk, az kegyelmed helyében is mást adunk.

Az Kemény János minutáját rövidebb conceptusban irattuk, nekünk csak az tetszik, megjelentse kegyelmed, abból tanulhatunk; privatim in secreto legyen az lengyelországi izenet is, stimulat más több okok is ennek megtudására.

Az harminczad dolgából tartsa az instructióhoz magát kegyelmek, mi nem recedálunk az mellől, az ki itt megharminczadol Kállóban, attúl ne vétsék oda fel harminczad, viszont az ki túl ő felségének harminczadol, nekünk Kállóban ne adjon, különben nem cselekszünk.

Az németek dolgáról császár előtt nem kell expostulálni, meglett egyszer mi válaszunk, látta kegyelmed, semmi haszon több kár benne; hanem palatinus uram előtt kell emlékezetet tenni, inteni, vigyázzon hazája szabadságára, az hírek mint folyjanak fenyegetőzések, azt aperiálni, in tali casu extrema probanda.

Im Szunyog uramnak megküldtük az 1000 tallért, quietantiát vegyen kegyelmek ő kegyelmétől, leveleit is vegye kezéhez tüle, ajánlja ő kegyelmének jóakaratomkat, s rövid nap paripát is küldünk, kötelezze hozzánk jóakaratra, lám nem idegen-é. az sógor.

Isten felvívén kegyelmeket, szemben lévén ő felségével. mentest bocsássa vissza hozzánk ez levelünk vivő emberünket. Az portáról jó hírünk van, az vezér megváltozott ugyan. Isten szerencséltesse kegyelmek útját. Alba 20. Aug. 1650.

R. György m. p.

Eredeti, egészen Rákóczy keze írása, az *Erd. Muzéumban*, (*Gr. Kemény József, Erdély tört. ered. lev. VIII. köt.*) — *Rájegyezze*: 30. aug. hozták 1650.

13. 15. irt kegyelmek levelét vettük, az lovak felől kegyelmednek Bethlen Ferencz uramnak irtunk.

Útját arra dirigálja kegyelmek. melyre alkalmasb s bátorosabb. Supremus patronusságot hogy kegyelmek for-

gasson nem szükség, csak in secreto, bizván ő felsége jóakarataiban, ez mintha szerint, sok okokra nézve tetszik. Őcsém uramnak mást jobbakat adunk az lovakért; az új háموkkal nem érkeztek vala el az rosz emberek.

Császárnak emlékezni az németek felől, ki már egyszer meglett, nem ítéljük illendőnek, hasznosnak lenni, hanem inkább károsnak; hanemha fenyegetésekről palatinusnak, cancellariusnak meglehet.

Az kolosváriak adósságában mi bizony egy pénzt sem adunk, elég költségünk nekünk, kiben ő nagysága nem segít; 10 pénz atyánkról reánk nem maradt, mi most is atyánk adósságát, ha nem engednék, 24,000 tallért fizetünk.¹⁾

Az harminczadolás dolgából van instructiója kegyelme-
teknek, az mellől ne recedáljon kegyelme-
tek is, mindeneket
levélben irtunk, megolvassa azt is kegyelme-
tek.

Az Saxoniai herczegnek van válasza; mi nem adunk, ha törvénnyel megnyer, nincs mit tennünk.

Nem bátoríthatók az 100 aranynak felküldését Baitúl Szunyogh uramnak, tartván szerencsétlenségtől; hanem assecurálja kegyelme-
tek minden bizonynyal, ad 1. Octobris Klobusiczki uram kezébe küldjük Patakra, ott találja ő kegyelme embere.

Eredeti egészen Rákóczy keze írása, az *Erd. Muz. (e. h. VIII. k.)*

Az mely dologról pedig secrete instruáltuk vala Kegye-
meteket, hogy ő felségét requirálná, értjük, hogy parancsola-
tunk szerént asszonyunkkal és őcsém urammal communicáltak,
és nem javallották propóálni, el is hittük, nem helytelen
okokból; de úgy vélekedünk, nem érthették jól meg, hogy az
mi intentiónk nem az, mintha az által magunknak valami de-
rekas securitást ígírhetnénk, vagy oly synceritást remélhet-
nénk, hanem inkább experiálhatnók arra leendő resolútióból,
micsoda affectussal viseltessék hozzánk az ő felsége tanácsa,
és mind mi s mind török felől való szándéka. Járulván azért
az elébbi ratióink mellé az is, hogy megérkezvén Mikes Mihály
uram, (kit az király mind kívánság s mind reménység felett
való nagy böcsüllettel látott, cancellarius az szerént), általa az
cancellarius király nevével igen nagy confidentia alatt commu-
nicálta velünk az consiliumot, hogy az megholt királynak
propositumja szerént continuáltatnók az török ellen való hada-
kozásnak szándéka, kinek szemmel látott jelét is referálja;
mely consiliumban császár ő felsége biztató eszköz, hadainak
elbocsátását ez szükségre offerálván az királynak, velenczé-
sektől pedig és több sok fejedelmektől instigáltatván, ugyan

¹⁾ Oldalt jegyezve Bethlen Ferencz kezével: Portai adósság.

akkor jelen lévén mind ő felsége követje az királynál s mind több sok fejedelmeké. Hogyha annak okáért annak az igyekezetnek vagy most vagy ezután is tovább kell menni. az mi ítéletünk szerint egész lehetetlenségnek látszik, hogy más azt felkőthesse, hanem vagy római császár ő felsége, avagy ha nem ő felsége neve alatt is, lengyel vagy más. de az ő felsége tanácsával és segítségével. Valamikor pedig az lészen, lehetetlen dolog, hogy ez hazának meg ne kelljen zavarodni. Így elmélkedünk annak okáért, hogy ha az ő felsége részéről ez dolog nem kezdene velünk communicáltatni, minden kétség nélkül együtt s egyiránt való propositum kezdene fen lenni ellenünk, mely az török ellen, avagy ezelőtti valamely iniuriának ulciscálásáért, vagy felőlünk való oly opinioért, mintha egészben töröknek devoveáltuk volna magunkat, s nem is reputáltatnánk oly keresztyén fejedelemnek, az ki arra érdemesek volnánk; akar pedig azért, hogy ha bennünket ezféle társaságban admittálnának tudnák azt, hogy mi is nem különben hanem úgy associálóok magunkat, securitást csinálnánk mind hazánknak s mind religiönknak, kit ha nem cselekednének, prodálni fognók tanácskozásokat. sőt talám olyan casusban az elébbi példák szerint valami birodalom terjesztést is nem kívánnának kezünkre bocsátani. Az elsőben ha vagyon valami, úgymint az ellenünk való szándékban, midőn mi az ő felsége protectiója felől való bizodalmunkat declaráljuk, arra való resolútiójából ő felségének ha csak mit is lehetetlen ne tanulhassunk: mert vagy respuáltatunk és repulsát szenved bizodalmunk, kiből elég tanúság, vagy kegyes ajánlással resolvál ő felsége, kit inkább is hiszünk, mely is, ha lészen, quodam modo obligálja ő felségét. Az másikat, úgymint felőlünk való kétséget is, ezen alkalmatossággal ha mindenestől nem tollálhatjuk is, de valamiben alterálhatjuk; sőt talám vagy ezáltal utat nyithatunk az tovább való confidentiára, vagy pedig nem lehetetlen dolog, hogy ő felsége vagy maga avagy mások által is kezdjen valami jóakaratra és syuceritásra okot adni, s kegyelmetek ellenben tovább ne progrediáljon, instructiójok arra nem lévén, azzal is nagy kártétel lehetne. Hogy azért akar egyik akar másik úton mi rajtunk ne múlják, és se mások se magunk magunkat ne causálhassuk, nekünk az tetszik, s parancsoljuk is kegyelmesen kegyelmeteknek, hogy azmint azelőtt instruáltuk volt, igen circumspecte, az oda való állapotoknak hozzánk mutatkozásához képest ugyan, mindazáltal bátor gyengébben nyúlván hozzá, ne praetermittálja ő felségének proponálni csak azt az bizodalmunkat, hogy az mint örvendeztünk azon, hogy az Úristen megelégtelvén az keresztyénség között eddig való vérontást, az ő felsége boldog ide-

jében, halhatatlan emlékezettel dicsőrekes szorgalmatossága és gondviselése s kegyes atyai szereteti által, ez közönséges imperiumi békességet végben vinni engedte, úgy nagy reménységgel és bizodalommal vagyunk, hogy ő felsége megüresedvén azoktól az hatalmas distractióktól, tapasztalható és nem is utolsó gondjaviselését fogja terjeszteni az igen megromlott magyar nemzetre is mind közönségesen, s mind pedig azok között mi reánk is, a mennyiben mi is édes anyáinkkal s egész familiánkkal az ő felsége birodalmában kegyes árnyéka alatt nyugszunk, sőt hogy ez idegen és hatalmas nemzetek szomszédságiban avagy mondhatni torkokban telepített szegény hazát is velünk együtt, ha mikor és miben kívántatik (bölcs és istenes consideratióban vévén minden környül álló állapotit), nem rekeszti ki kegyelmes protectiója és oltalmazó szárnyai alól, mint több keresztyén szomszéd országokat is, úgy mint kire nézhetnek Isten után az gyengébb keresztyén nemzetek: mely ő felsége kegyes gondjaviselése felől az minémű erős reménységtől viseltetünk, hasonló bizodalommal is kérjük ő felségét.

Ekképpen kegyelmek proporálván, sem törököt expresse nem nevezi, sem törökhöz való idegenségiünket avagy kiválkóppen való tartásunkat nem jelenti, sem annak elhagyásával más protectort nem választ; tovább való dolgokra Isten és az ott való alkatmatosság tanítsa meg kegyelmeket. Azonban az mint bizodalomunkat, úgy keresztyén affectusunkat és ő felsége szolgálatjára való kész indulatunkat, egyszersmind diligentissime commendalni ő felségének minden jó alkatmatossággal el ne mulassák.

Oldalt jegyezzé: Kemény János fejedelem írása ifjabb Rákóczi György fejedelem akaratjából, az mikor szegény atyámat Bécsben felküldte követségben 1650. Ferdinandus tertiusához; ez írást az derék instructióhoz annectálták. Bethlen Elek. m. p.

Hátára írva Rákóczy György kezével: Jó akaratját nem protectióját kell kívánni.

Ez alá jegyezzé Bethlen Ferencz kezével: 30. Aug. hozták 1650.

Eredeti, Kemény János keze írása, az *Erd. Muz. (e. h. VIII. k.)*

P. S. Az németeknek aláhozások és Magyarországbán telepítések felől hogy immediate ő felségénél expostuláljon kegyelmek, mivel semmi használatját vagy szükséges voltát nem ismerjük; mert azzal az az tanács meg nem változik. Másodszor, mert már egyszer ő felségét magát is megtanúltuk fölöle írásunk által, és noha az ő felsége méltóságának sérelmét távoztató szóknak nemeivel ugyan, mindazáltal mind az diplomáknak, ország végezésinek, és az török ellen való szükségtelenségnek is említésével, kinek inkább békeségnek újé-

tására való szándék hallatik: erre már ő felségétől válaszunk is jött, kiből elég lument vehettünk, és noha az eddig meglőtt requisitióra vehettünk fundamentumot az diplomákból, úgy mint kit concernált is idvözült urunk után az diplomáknak punctumire való vigyázás, de ha mégis urgeáljuk tovább, azon végezésekből kezdik azt állatni, hogy nekünk in regni negotiis nem szükség különben, s nem is szabados magunkat egyvelitenünk, hanem csak annyiban mint egy commembrum regni. Járul ehhez az is, hogy mi ő felségének kedveskedni és ő felsége kegyelmes jóakarattját akarnánk az kegyelmek felküldésével keresni, ez dolognak urgeálása pedig azzal ellenkezőt fogna mutatni; holott az panasz valamely dolognak fájlasásából szokott következni, és ha megbántódásunkat tettetjük is; ha pedig ő felségét diplomáknak s ország vézésének megsértésével vádoljuk is, mindenikkel megbántjuk, nem confidentiát hanem diffidentiát szerzünk vele, és úgy fognak tartani, mint már megbántódott és csak occasiótól váró ellenséget, mely conceptus alkolmatosságot suppeditalhat talám ez ideig nem lött dispositiókra is. Ezekre és több sok ratiókra nézve is nem látjuk lenni szükségesnek, hogy ő felségénél expostuláljon felőle kegyelmek: mindazáltal ha ő felsége belső emberitől, nagy rendektől, valami alkolmatosság adatik reája, úgy viselje kegyelmek szavait, kiből esmerhessék meg azt, hogy az mi ítéletünk szerint láttatik ez dolog az diplomákkal és ország statutumival ellenkezni, és ne colligálják vagy cántálják azt akarmikor is, hogy mi is consentiáltunk az tőlünk nem is kérézett dologban.

Palatinus uramat is pedig noha már iteratis vicibus ezen dologról megtanáltuk, mindazáltal ő kegyelmét nem árt ha kegyelmek emlékezteti tisztre, kötelességére, úgymint kinek incumbál vigyázni az diplomáknak és ország statutuminak observáltatására, hogy vigyázzon mind eziránt való dolgokban s mind egyebekben.

Az kolosváriak dolgából mi mostan is egyebet kegyelmeknek nem írhatunk annál, az mit ezelőtt instructiójában adtunk; mint és hogy egyezhessünk meg azon, kinek kellessék őket contentálni, azt az üdő mutatja meg. Kegyelmek intimatiójára mostan bő szókkal nem replicálhatunk, csak arra kell kegyelmeknek mostan vigyázniok, hogy nyavalyás kolosváriaknak valami hirtelen való megkárosítások ne essék.

Az ajándékoknak praesentálását, az hova és mint alkolmatosabbnak ítéli és esmeri lenni, az szerént is cselekedjék kegyelmek.

Eredetije, a fejedelmi cancellarián írva, az *Erd. Maz. (c. k. VIII. k.)*

VIII.

1650. oct. 24—29.

A fiscalis jószágok végleges szabályozása.

a)

Az fiscalis jószágok lajstroma.

Fejedelmi hivatalunk szerént, az mint külső békességére, úgy belső csendességére is országunknak, vigyázásunknak kelletvén lenni, midőn értenők hiveinknek panaszkodásokat és bántódásokat, az fiscalis jószágoknak bizontalan száma és keresése miatt, hogy ezaránt is meghatározottatván és bizonyos számban vétetvén az fiscalis jószágok, minden panaszok lecsendesítettnek, tanácsúr hiveinknek egyenlő tetszésekből, megtaláltatván azonban az nemes országtól is, ez elmúlt 1650. esztendőben az melyek fiscalisoknak találtattanak, azokat külön seriesben irattuk, az melyek penig controversiában maradtak volt, azon esztendőbeli XXXI-dik articulusban arról bizonyos rendet irtanak, egy extraordinarius terminust kívánván azoknak eligazítására és bizonyos számban vételére. Melyre azon 1650. esztendőben mind-szent havának 24-dik napját rendelvén Medgyesi városunkban, tanácsúr hiveinkkel jelen lévén együtt az országnak hites bírái és tábla hites assessori, ez ide alá megírt jószágok örökösön fiscalisoknak találtattanak, melyek hogy nyilván légyenek és az fiscalis jószágoknak számát mindenek érthessék, ez okon az közönséges jóért, az kinyomtatás által közönségessé akartuk tenni, kiknek számok így következik:

Fejérvárhoz tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Tótfalud	Dorombár	Borbánd	Tövis
Metesd	Sós-Patak	Kisfalud	Magyar-Orbó
Gaurán	Strása	Saárd	Monora
Czélna	Dálya	Igen	Holdvilágh
Pojána	Poklos	Boros-Bocsárd	Preszáka
Dió-Mál	Felső-Gáld	Szent-Imreh	Nagy-Csergöd
Remete	Berve	Benedik	Kis-Csergöd
Ponor	Alamor	Csüged	Csanád
Tátthe	Oláh-Igen	Váradgya	Sulinka, puszta hely.

Kővárhoz tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Magyar-Berkesz	Somkút-Pataka	Dragumerfalva
Kovács	Remete	Berencze

Kölcese	Gropa	Magasfalva
Nagy-Nyíres	Sósmező	Nagy-Bozonta
Kis-Jeder, deserta	Kis-Magura	Szaszar
Fejér-Szék	Bozonta	Koltó
Somkút	Szakállosfalva	Katalinfalva
Alsó-Fentős	Karulya	Nagy-Bún
Pusztá-Fentős	Garbonáczfalva	Hosszúfalu
Szappan-Pataka	Kovas-Kapálnak	Aranyas-Mező
Kőlczer	Gyertyános	Pojnicza
Törökfalva.	Draga-Vilma	Fericz
Csölt	Hagymás-Lápos	Purkarecz
Gaura	Körtvélyes	Diós-Patak
Varajó	Köteles-Mező	Málfalva
Berkesz-Pataka	Lukácsfalva	Pribékfalva
Butácza	Aranyasfalva	Pirosfalva
Kis-Bún	Durusfalva	Csula
Kocsolát	Szakatura	Hidegkút
Kozla	Stizer	Haurilla
Kis-Nyíres	Csernafalva	Körtvély-Rév
Tehén-Pataka	Csokmány	Toplicza
Nagy-Ilonda	Ré-Kapálnak	Csokoteszt
Resztőcz	Laczkina	Litka
Preluka	Fanác	Szernicze
Sásza	Brétfalva	Tölgyes
Lemény	Kis-Körtvélyes	Nagy-Jeder
Kis-Berzó	Szurdok-Kapálnak	Ilonda-Pataka
Fringfalva	Monostor-Kapálnak	Felső-Fentős
Románfalva	Gyükeres	Nagy-Berzó
Csugasztra	Darfalva	Felső-Misz-Tótfalu.

Görgénhez tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Görgén-Szent-Imreh	Kéncses	Kis-Oroszfalu
Petelye	Orsova	Nagy-Oroszfalu
Magyar-Börkény	Libánfalva	Radnótfája
Alsó-Kőhér	Hodak, Görgénvize	Hétbük
Felső-Kőhér	mellett	Alsó-Oroszi
Oláh-Börkény	Kásva	Felső-Oroszi
Sarapháza	Adorján	Kakucs.
Szent-Mihálytelke	Sós-Szent-Márton	

Gyaluhoz tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Gyalu	Hideg-Szamos	Körösőfő
Hév-Szamos	Sólyomtelke	Vista

Nagy-Kapus	Szász-Lóna	Zilah
Daróc	Szász-Fenes	Oláh-Egerbegy.
Türe	Bács	

Kolosmonostorhoz tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok.

Kolosmonostor

Jegenye.

Huszt várához tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Huszt. a vámmal együtt	Hosszúmező Sziget	Bustyaháza Talaborfalva
Visk. a vámmal együtt	Felső-Róna Iza	Dulfalva.
Técső	Száldobos	

Szamosujvárhoz tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Gerla	Domokosfalva	Kötke
Ujvár-Németi	Debreczen	Szász-Kerlés
Füzes	Disznópataka	Árokalja
Bálványos-Váralja	Libaton	Székely-Ajj
Péterháza	Oláh-Lápos	Csoptelke
Kápolna	Tőkés	Debrek
Nikola	Macskamező	Gancz
Vasas-Szent-Ivány	Torda-Vilma	Lalfalva
Ormány	Rohi	Rogoz
Kérő	Karulyfalva	Alsó-Szőcs
Kohpataka	Szent-Márton	Felső-Szőcs
Negerfalva	Szék	Ünőmező
Retteg	Kentelke	Kupsafalva
Oláh-Nyíres	Szász-Nyíres	Dánpataka
Poján	Somkút	Ungurfalva
Oláh-Györgyfalva	Csicsó-Ujfalva	Sztojka falva.
Josip-Magyar-Lápos	Mező-Szilvás	

Fogarashoz tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Fogarás	Kis-Berivoj	Kopacsél
Betlen	Grid	Herszeny
Persány	Holbák	Illyén
Ohába	Sinka	Rusor
Vaad	Sarkanicza	Hurez
Sebes	Bucsum	Posorita
Nagy-Berivoj	Mondra	Nagy-Vajdafalva

Kis-Vajdafalva	Alsó-Szombatfalva	Kercsesora
Dridiff	Besimbak	Szaráta
Mardsina	Korbi	Szkorej
Bráza	Alsó-Vist	Alsó-Komána
Netót	Felső-Utsa	Felső-Komána
Desán	Alsó-Utsa	Alsó-Venicze
Felső-Szombatfalva	Alsó-Árpás	Felső-Venicze
Lucza	Felső-Árpás	Kocsoláta
Sestsór	Thordoricza	Lupsa
Szevesztrény	Rétse	Sárkány
Ludisor	Pojána-Marul	Parró
Lésza	Jás	Szunyogszeg.
Dragus	Alsó-Porumbák	
Vojla	Felső-Porumbák	

Váradhoz tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Hajó	Rusafalva	Szkej
Magura	Tenke	Lalest
Szentelek	Bélfenyér	Lunka
Betfia	Sali	Nyires, Sorbánfalva mellett
Vadásza	Csohi	Petrelin
Szalka	Józsefháza	Szavojen
Szőlős	Alsó-Solymos	Lakiczen
Nagy-Keer	Karbunár	Köszvényes
Csatár	Kis-Belényes	Rihen
Bihor	Burda	Vojen
Püspöki	Budarász	Tatárfalva
Ujlak	Bontest	Magyar Pusztá- Venter
Kresnia	Pocsavelest	Budest, Belényes vi- dékén
Tárkány	Szlavest	Czigánfalva
Bradest	Telek	Békafalva
Foltest	Szaka	Feketepatak
Petrócz	Kocsoba	Pojen
Kiskoh	Resztoka	Sonkolyos
Raczulen	Felső-Feketepatak	Talp
Felső-Solymos	Alsó-Feketepatak	Alsó-Fenes
Jánosfalva	Sződ	Füzegy, Bihor- ban
Varszád	Felső-Pojen	Praeszaka
Solymos	Alsó-Pojen	Forrófalva
Magyarökrös	Csomest	Oláhökrös
Lakottya	Harangmező	
Sorbánfalva	Belésen	
Nagy-Káránd	Tarka-Mest	
Kis-Káránd	Sukány	

Szent-Miklós, Szép-	Firicz	Alsó-Versár
lak vidékén	Felső-Kiskoh	Réz-Bánya
Sziget	Rumunest	Kis-Bánya
Csontaháza	Dobrován	Pojana
Siat	Határ	Fanacz
Sipót	Tulka	Szegesztiey
Pogány-Hodos	Szőkefalva	Felső-Kuppan
Ihar-Patak	Poklosa	Herczezen
Babostya	Kislaka	Szegesd
Oláh-Gyepes	Pali-Ujlak	Hegyköz-Pali
Pakalest	Száldobágy	Szeleste, Koh mel-
Tatamérfalva	Lehencze	lett
Felső-Mézes	Merágh	Vásárhelynek fele
Alsó-Mézes	Henkeresz	Mezged
Balilen	Almamező	Örményes
Hosszú-Aszó	Kalugyer	Hidastelek
Kólesd	Szohoda	Cseke
Tarkanicza	Kimpubboj	Rontó
Marczilla	Versest	Bucson
Kápolnás-Gyanta	Brihen	Dalom
Pogány-Hodos	Gurazuld	Pata
Vaskoh	Krajova	Pata-Ósi
Feketepatak	Buján	Kis-Hodos
Gyozán	Felső-Versár	Szeleste.

Zalatnához tartozó controversia nélkül való fiscalis jóságok:

Zalatna várasa	Praeszáka	Abrugyfalva
Petresán	Topánfalva	Körpönyös
Galacz	Kis-Aranyas	Bucsum
Fenes alias Fülesd,	Nagy-Aranyas	Muska
portio	Bisztra	Dupapiatra.

Dévához tartozó controversia nélkül való fiscalis jóságok:

Déva várasa	Koszolya	Alsó-Laposnyak
Szántóhalom	Herepen	Felső-Laposnyak
Szent-András, portió	Veczel	Sztoncest
Asszú-Almás	Aranyas	Plaj
Kersest	Völczes	Radulest
Popest	Jóffú várasa	Fagyatsen
Nagy-Munczel	Gerend, Hunyadban	Sztregonia
Kis-Munczel	László-Bregy	Felső-Prasnyak
Bretelien	Szász-Disor	Alsó-Prasnyak
Kuján	Mihalyesd	Roskány

Bank. Praedia	Kozest	Lesesd
Sziliste	Tej	Sess
Dragie	Bukurer	Korom.

Enyed várasa controversia nélkül fiscalis.¹⁾

Boros-Jenőhöz tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Székes-Agyag	Kender-ató	Nagy-Püly
Rakaszeg	Gella	Vári
Mogyorós	Feltót	Simánd
Felső-Kertes	Brusztur	Lavocz
Arok	Vályarév	Apa
Monostor	Haroklyán, portió	Gyarmat.

Lugas- és Káránsebeshez controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Lugas	Oláhság	Zábor
Káránsebes	Vízág	Berincz
Szelha	Zágos	Ohába, Zörinben
Bényes	Szentség	Fikatur
Válya-Lunga	Hodos	Baziás
Serge, praedium	Herendest	Zilágy
Ó-Lugas	Dragumeres	Vermes
Mikefalva, Zörinben	Domboricza	Karány.
Honoricz	Kastély	

Az 1650. esztendőbéli mindszent havának 24-dik napjára Medgyesen lett extraordinarius terminuson fiscus számára itéltetett jószágok lajstroma így következik:

Fejérvárhoz tartozó egész faluk:

Vládháza	Sorostély	Királypataka
Nyírmező	Akmár	Henningfalva.
Kis-Orbó	Karkó	
Fel-Gyógy	Tibur	

Portiók:

Miháczfalva Demeter-Pataka.

Kolosmonostorhoz tartozó egész faluk:

Bogártelke	Tiburcz	Kajántó.
------------	---------	----------

Portió: Makó.

Verestoronyhoz tartozó portio:

Korniczel.

¹⁾ Kézírtati megjegyzés utána: De 1657 nob.

Husztához tartozó egész faluk:

Fejér-Patak

Rahó.

Szamosujvárhoz tartozó egész faluk:

Felső-Gyékényes

Felőr

Ulfalu

Felső-Ilosva

Emberfő

Vice.

Oláh-Vásárhely

Csaba

Ispánmező

Baton

Portiók:

Hesdát

Alsó-Csobánka

Sajgó

Bonz-Nyíres.

Boros-Jenőhöz tartozó egész faluk:

Honczisor

Vasolicza

Boros-Telek

Balta

Brán-Ménés

Kömlos

Zöldes

Nádas

Marócz

Bratina

Alsó-Füzégy

Bakonszeg

Pravalin

Ples

Uj-Arkos

Kis-Kápolna

Plopp

Bernot, mindkettő

Nagy-Kápolna

Solymos

Sikola

Köved, mindahárom

Oszoly

Szent-Kereszt.

Csigérfalva

Martono[s?]

Felső-Ménés

Zomboly

Portiók:

Sebtely

Pankota.

Praediumok:

Pinkó

Szasznakfalva

Válcasazest

Alsó-Ménés

Felső-Füzégy

Bál Csiszer

Szilgovicza

Tömörd

Csele Csiszer

Csermely

Alsó-Komonicz

Majánosd

Alsó-Tibod

Felső-Komonicz

Felső-Aranyágh.

Felső-Tibod

Drégen

Váradhoz tartozó egész faluk:

Kalocsa

Kristor

Szörnyűfalva

Belényes, mezővá-

Patakfalva

ras szabadságá-

Illyeháza

ban marad.

Portiók:

Pontosest

Váradiősi

Széplak

Magyar-Remete.

Dévához tartozó egész faluk:

Bajnicza

Pesterő, Kőfalumel-

Marczina

Kelle-Ménés

lett

Jóffü

Dörczesd	Facs	Burzina
Igeczfalva	Piva	Pomadia.
Banyesd	Poruk	

Portiók:

Kozolya	Felső-Lapud	Poen.
Alsó-Lapud	Ohaba	

Praedium: Fintoágh.

Enyedhez tartozó egész faluk:

Fel-Enyed	Miriszló	Makszina.
-----------	----------	-----------

Nota.

Contractus és publicatio által örökösön
fiscusnak ítéltetett egész faluk:

Péterlaka, Tordában	Nagy-Csálya
Alsó-Idecz	Kis-Csálya
Semelnye } notán bírja az fiscus s con-	Gabonáz
Dengeleg } tradictióban vadnak.	Siri
Peterite, ez is contradictióban.	Galsa
Karaszó	Kása
Lókosháza	Aranyágh
Gemes	Kalodva
Tóttelek	Kasmer
Vaka	Panad
Bulczest	Szent-Márton
Uj-Bars	Köszönd
Groh	Makszina
Dabroc	Csót.
Ribicsora	

Portiók:

Lugozó	Bosova
Kápolnás-Kövesd	Hatincza
Felső-Árkos	Felső-Mogyorostya
Közép-Árkos	Sebes
Téts	Odvas
Osomótelke	Boros-Megyer.
Tipaly	

Vége.

G. Rákoczy m. p.

(Eredeti nyomtatott példánya a M. T. Akadémia birtokába.)

b)

1650 OCT. 29.

A Törzsvárát illető compositio.

Nos Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae *stb.* memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod gen. Franc. Kenossi de eadem Kénos, causarumstrarum fiscalium in Transylvania director, ratione officii sui, et ex clementi annuentia nostra ab una, ac prud. et cesp. Michael Eötvös primarius, alter Michael Herman projudices et Laurentius Belgerus jur. notarius civitatis nrae Coronensis in suis ipsorum propriis, necnon universorum juratorum civium et senatorum ac inhabitatorum ejusdem civitatis Coronensis personis et nominibus ab altera parte, coram nobis personaliter constituti: eadem ambae partes onera et quaelibet gravamina omnium eorum, quos videlicet infrascriptum de praesenti tangeret et concerneret, tangere et concernere in futurum sive vero de praesenti quovismodo posset negotium, matura primum intra sese deliberatione et consultatione praehabita, sponte et libere, vivaque vocis ipsarum partium oralibus fassae sunt et retulerunt in hunc modum:

Qualiter eadem partes litteris suis de et super compositione seu transactione inter fiscum nrum, ac praedictos inhabitatores praedictae civitatis nrae Coronensis, in facto totalis et integrae arcis Törzsvára, in com. Albensi Trans. existentis et pertinentis, ad eam arcem ab antiquo spectantes et pertinere debentes, sub termino extraordinario ad diem 24 mensis Octobris a. 1650 in civitatem nram Meggyes ex universorum statuum et ordinum regni Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum constitutione, per nos indictum celebrato, nobis exhibitis et porrectis, nativoque sermone conscriptis, consensus suos benevolos pariter et assensus praebuissent et adhibuissent hungaricis idiomatibus hunc tenorem continentes:

Mivelhogy Törzsvárát az nemes ország juxta constitutiones anni 1615. et reliquarum fundálván az generale decretumban is, azon hely felől lött emlékezetre fiscalis várnak declarálta; sőt üdvözült Bethlen Gábor fejedelem idejében ugyan az fiscus kezéhez adjudicaltatott és aplicaltatott is volt, mely vár és ahoz tartozandó jószág, u. m. Bácsfalu, Türkös, Czernátfalu, Hosszúfalu, Tatrang, Zayzon, Pulcherecz, Apácza, Krisbak vadnak in comitatu Albensi Transylvaniae, melyeket annakutánna ad humilimas dominorum Coronensium instantias azon időbeli fejedelem Bethlen Gábor bizonyos conditiok és módok alatt restitult e manibus et dominio fiscalibus, interveniálván

valami concambialis contentatioja az fiscusnak ezen megnevezett vár és jószágokért, az mint arról emanaltatott Bethlen Gábor donatiojában declarálva vagyou, mely concambialis donatioval statuáltatván magokat, annak virtusával manuteneálták mind-ez mai napig is, tanquam bona fiscalia perennali jure abalienare, neque per eosdem dnos Coronenses possideri poterat, az concambialis refusio peniglen igen inequalis, ac cum damno praejudicioque fisci, cum derogamine constitutionem regni lát-tatik lenni; per hoc juxta constitutionem anni praesentis 1650. újabban Töröczvára fiscalisnak expresse denomináltatott, ahoz való jószágok penig controversiában maradt jószágoknak írat-tattanak, ugy hogy ez mostani terminuson revideáltatván, azok-nak is állapotja finaliter decidáltassék. readjudicáltatván penig az fiscusnak, ezentúl az brassai uraim s atyámkfiainak ne is in-scribáltassék, hanem az fiscus kezéhez assignáltassanak. Lát-ván azért az megnevezett possessorok abbúl kevetkezendő nagy károkat, confugiáltanak az ő nga kegyelmességéhez iteratis vicibus, kiválképpen penig etiam post exhibitionem litterarum tam privilegialium, quam etiam concambialium, de ő nga az nemes ország cosntitutioira és azok szerént fejedelmi kötele-zettségeire vigyáztván, absolute magára ez dolegban való reso-lutioját nem assuálta, hanem böcsületes tanács és táblabírái-ból álló híveinek tetszéseket vétén, u. m. kiket az nemes ország ez terminuson agitálendo dolgoknak discussioira, az mi kgl's urunk ő nga méltóságos személye mellé adhibeált és megbírált, kiknek egyenlő tetszésekből az fenn megnevezett brassai atyánk-fiaival fejedelmi kegyelmessége szerént ilyen végezésekre con-descendalt, hac tamen praemissa conditione, hogyha az ne-mes ország ez közelb következő gyűlésen ez mostani ő nga di-spositioját és concessioit acceptálja és confirmálja, alioquin nem különben mint ez mostani terminuson ő nga, vagy az nemes or-szág statusival vagy penig az egyszer már megbírált tanácsúr és tábla fiaival, ugyanakkor finaliter decidáltassa ezen vár és jószágok állapotját. Az conditiok ezek: 1. Mivel fiscalis vár hagyatik az ő kglmek kezénél, annak okáért bizonyos summa pénz u. m. fl. 11.000 tartozzanak az ő nga tárházában admi-nistrálni, melylyel az fejedelmi lakó helyet és ország házait, kiválképpen az szükséges véghelyeket építtethesse, az ország-nak közönséges jóvára nézendő hasznos ususra convertálhassa ő nga. 2. Az concambialt jószágokban levő defectusnak supp-lementumára Szunyogszegh nevű falut in perpetuum az fiscus-nak assignálják, Bethlen Gábor idejében ugyan ezen dolog vé-gett az fiscus számára adatott Parho, Gríde. Persan, Holdacz és Sárkány nevű falukkal és azoknak minden pertinentiáival, nullum jus in iisdem sibi legitimisque suis successoribus reser-

vando, sőt quoad possessionem Szunyogszegh etiam cum cautione evictionis, úgy hogy ez megnevezett faluk in perpetuum pro fiscalibus tartassanak. 3. Propter majorem principis et regnicolarum securitatem és az igazságnak dictamenje szerint azont continealván mind az közönséges köteleesség, az országnak constitutioja és mind ezelőtti fejedelmekkel specialiter lött végezések: Törzsvárába magyar porkoláb legyen mindenkor, melyet az brassai uraink denomináljanak ugyan, de tartozzanak az mi kgl's urunkat és legitimus successor fejedelmeket requirálni felőle, és olyant állatni, melyet ő nga és legitimus successor fejedelmek elégségesnek ítélvén, kegyelmesen jóvalani, és admittálni fognak; az porkaláb és várban levő praesidium is, gyalogok, hitesek legyenek coram principis commissariis ad id destinandis, formamque ab eodem principe praescribendam az fejedelemnek és az nemes országnak hívségire. Hasonlóképpen az helynek oltalmazására és az possessoroknak is igazán való szolgálatra. 4. Valamikor és valamennyi praesidiumot az állapotok kívánsága szerént az fejedelem és az ország azon várban collocálni akar, mindenkor és annyit ad primam statim ammonitionem vel mandatum bevenni és azokkal az ország és fejedelmek jovokra nézendő dolgokban, nemcsak az várban levő porkoláb és praesidiariusok, de magok is az brassai atyánkfiai egyetérteni és juxta casum necessitatis segíteni tartozzanak; békeséges időben mindazáltal az ekkedig szokott praesidium tartassék csak, annál többel az brassai atyánkfiai ne terheltessenek. 5. Azon várnak építésére, benne elegendő munitiora és comaeatusra kötelesek legyenek, hasonlóképpen tilalmas' utaknak, ösvényeknek és passusoknak bevágására mind az országnak affélékről lött constitutioi s mind peng ezelőtti királyok és fejedelmek idejében lött contractusok, donatiokban és privilegiumokban specificalt conditiok szerént. 6. In signum autem concambialis permutationis és hogy az fejedelmek és az nemes ország e manibus fiscalibus adja és hagyja ő kglmeknél ez várat jószágival együtt, tempore expeditionis bellicae kapu szám után való lovast tartozzanak állatni az nemesség közzé, valamint az vármegyékben levő több jószágokról az hét bírák állatni szoktak, u. m. donatarius possessorok, de azon törzsvári jószágról az ország hadába, se az universitas gyalogi közzé, se az vármegye zászlói alá gyalogot állatni ne tartozzanak, hanem az szükségnek kívánsága szerént az is pro praesidio Törzsvariensi convertáltassék, secundum dispositionem principum de eo fiendam. 7. Az országnak constitutioi is azt dictálván, mind peng commembrumi lévén ő kglmek is az országnak, ezelőtti contractusok is ő kglmeknek azont erősítvén, minden szükséges casusokban, az országnak statusit akármely

nemzetből állókat városokban placide befogadni, házoknépeket javokkal együtt oltalmazni minden szaczoltatás nélkül tartozzanak, semmi szín és praetextusok alatt azokat jovokban meg ne károsítsák, se ellenségeknek ki ne adják, annak idejében ki-menő vagy jovokat kivívó szándékokban meg ne akadályozzák és egyébaránt is mint igaz hazafiakhoz illik minden atyafiúi szeretettel legyenek az több natiokhoz is. Mindezeket penig sub poena in contractu a. 1637. specificata tartozzanak praestalni, reliquis autem conditionibus in litteris contractualibus specificatis in vigore relictis. Ad quae praemissa et praemissorum singula firmiter et inviolabiliter (salvis conditionibus praedeclearatis permanentibus) observanda et praestanda eadem partes sese obstrinxissent et obligassent, prout obstrinxerunt et obligaverunt, imo consensus suos benevolos pariter et assensus praebuerunt et adhiberunt nostri in conspectu, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante.

Datum in civitate nra Medgyes die 29 mensis Oct. a. d. 1650.

(P. H.) Coram magistro Ambrosio Verös
illmi dni dni principis Transylvaniae
prothonotario mpa.

(Eredetije a vörösvári levéltárban capsza 29, fasc. 25. nr. 1.)

IX.

A Bécsbe küldött követek tárgyalásai.

a)

1650. sept. 14. — nov. 9.

A sept. 14-ki válasz.

Sacr. caes. regiaeque mtis dni dni nostri clmmi, benigna resolutio ad ea puncta, quae nomine dni principis Transylvaniae, grosi Franciscus Bettlen de Keresd, eiusdem principis consiliarius, aulae magister ac comes comitatus Albensis, et Joannes Horváth de Paloch secretarius, ad suam majestatem ablegati, praelibatae suae mti exhibuerunt.

Et imprimis quidem: Benigne contentam reddi suam mtem deuotione illa, quam idem princeps erga eandem comprobare et continuare contendit, quem vicissim sua sacr. mtas uti clementer assecuratum esse voluit de benigna et prona sui inclinatione, ita et de efficaci voluntate impendendi eidem omnem, iuxta contenta diplomatis, convenientem satisfactionem. Neque recordari hucusque intervenisse quorumpiam obliquas informationes, quibus occasio et ansa praebita fuisset,

diversumquid de principe sentiendi; si tamen imposterum simile quid contingeret, suam m^{tem} facturam esse, ut eidem quoque principi innotescat, talique pacto directuram hoc negotium, ut bonum principis suae m^{te} cordi fuisse deprehendatur: nihil addubitans de reciproco principis affectu, quin potius confidens, eundem pari voluntate in quibusvis occasionibus, quod in debiti et obligationis argumenta expediens et proficuum esse perspexerit, constanter et bono zelo perrecturum.

Secundo. Quod confirmationem collationis liberae dispositionis m^{gci} Stephani Kun, super bonis suis impertientiam attinet: sua m^{tas} diplomati, articulis, et juri suo regio inhaeret, tanto magis, quod sua m^{tas} intellexerit Barkoczium, jus suum in memoratis bonis principi produxisse, et principem annuisse, ne amplius negotium urgeatur.

Tertio. Si quippiam in praejudicium diplomatis, et potestatis eidem principi concessae, quo nimirum ad casus notae infidelitatis, de defectus seminis etc. diplomate expressos, hic in aula suae m^{tis} sollicitatum fuerit, in iis, sollicitatores ad principem ut relegentur, suam m^{tem} ordinaturam esse.

Quarto. Circa controversiam, super honore supremi comitatus de Zathmar: non dubitare suam m^{tem}, quin principi optime constet, qualenam jus habeat Adamus Karoly ad retinendam dignitatem honoris illius, adhuc ante tempora principis, non solum parti istius Karoly, sed ipsimet per praedefunctam suam m^{tem}, imperatorem Ferdinandum Secundum gloriosae reminiscendae, genitorem suae m^{tis} desideratissimum, benigne collatam, sed postmodum etiam per suam m^{tem} modernam, clementer confirmatam, de quo negotio cum in tractatu Thokaiensi mentio et certa conclusio iam antea facta fuisse perhibeatur, suam quoque m^{tem} huiusmodi tractatum perquiri curaturam, interim vero negotium in suo, quo nunc existit, statu relinquendum.

Quinto. Quoad decimas comitatum Beregh et Ugocha; ius arendationis earundem, ad fiscum regium pro confiniis, prae aliis pertinere, constat ex vi articuli diaetae anni millesimi sexcentissimi quadragessimis septimi, et aliorum ibidem specificatorum. Et quemadmodum antea praenotatae decimae ad ea confinia, ubi maior exigebat necessitas, conversae et applicatae fuerant, suam m^{tem} nunc quoque idem facturam.

Sexto. Tertiam porro salis nitri partem a principe gratis oblatam, sua m^{tas} benigne acceptat, non dubitans eundem principem, id quoque permissum, ut si officiales suae m^{tis} in maiori etiam quantitate, quam tertia illa pars constitueret, salnitrum coëmere necesse habuerint, liberam illud a praeparatoribus coëmendi facultatem attributurum esse.

Septimo. Demum, ne onerosa exactione tricesimarum negotiatores et quaestores adamplius graventur, constitutionibusque regni, ac proventibus fiscalibus consulatur, benigne annuit sua m^{tas}, quatenus in ditione sua superiorum regni Hungariae partium, tam ab inducendis quam educendis, media tricesima exigatur, dummodo princeps etiam in duobus comitatibus sibi concessis mediam similiter tricesimam solvendam ordinare non difficultet. De caetero sacr. caes. regiaque m^{tas} iisdem legatis gratiam et clementis animi propensionem benigne offert.

Per sacr. caes. regiamque m^{tem}, in castro Ebersdorff die 14. mensis Septembris, 1650.

And. Ruthkay mp.

Kivül: Grosis Francisco Bethlen de Keresd Ilmi Georgi Rakoczy, Transylvaniae principis stb. consiliario, aulae mgro, ac comiti comitatus Albensis, necnon Joanni Horváth de Palocz, eiusdem principis secretario, velut ablegatis officiose assignandum. (P. h.)

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

b)

1650. nov. 9.

Ferdinand császár-király tudatja Rákóczyval, hogy követekkel az alkudozások folyamba vannak véve.

Copia litterarum caesaris ad principem Transylvaniae 23. Novembris 1650.

Ferdinandus Tertius.

Illustrissime Princeps nobis honorande. Cursor synceritatis vestrae litteras eiusdem sub dato 2 labentis nobis reddidit, ex quibus sui erga nos affectus testificationem tanto gratius accepimus, quanto observantiae et gratitudinis studium, hac quoque occasione reditus ablegatorum suorum sibi resolvendum esse duxerit, quo et Maiestatis nostrae ulterioris gratiae propensionem, sibi magis ac magis deuinciat et demeretur. Quantum porro ad iteratam eorundem ablegatorum suorum replicam super qua benignior adhuc nostra constare videatur resolutio, nos omnino habita consideratione postulatorum, existimaverimus synceritatem vestram nostra superinde certum benignior facta declaratione, quam optime contentam reddi posse. Intimationem vero Moldaviae cladis tametsi ob tantam Christianitatis ruinam dolenti feramus animo, non ingratum tamen accidit eam relatione synceritatis vestrae nobis innotuisse, nihil dubitantes, quin deinceps etiam, ubi de similibus incidentiis certi quidpiam et explorati habuerit, id oportune sit nobis insinuatura per ipsum vicissim persvasum volen-

tes, non aliam nobis quoque esse mentem quam ea omnia praestrare velle, quae ad bonae synceritatis demonstrationem pertinere videbuntur. Qui in reliquo firmam valetudinem et prosperos ad vota successus compraecamur. Viennae 23 Novembris 1650.

(Fogalmazvány a bécsi titkos ltárban.)

X.

Meghívó a febr. 12-iki országgyűlésre.

Georgius Rakoci etc.

Prudentes etc. Salutem etc. Fejedelmi hivatalunk szerint az haza közönséges javára való gondviselésünk tőlünk azt kívánván esztendőnként szokott országunk generalis gyűlését isten áldomásából ez esztendőben is idein ki akarván szolgáltatni, tanácsúr híveinknek egyenlő tetszésekből rendeltük azt, ez jövődő bőtelő hónap tizenkettődik napjára Fejérvári városunkban celebráltatni. Parancsoljuk azért hűségteknek kegyelmesen, az megírt napra és helyre rendelje és bocsássa jó lelkiismeretű értelmes atyjafiait oly instructioval, hogy az több statusokkal egyenlő értelemből minden közönséges haza javára nézendő dolgokról hasznosan concludálhassunk; certificálván arról is hűségteket, isten segítségéből, minden gyűléseink alatt revideáltatni szokott törvényeket és eligazításra való dolgokat is kiszolgáltatni el nem mulatjuk. Secus etc. Datum in arce nostra Gialu die 11. mensis Januarii anno domini 1651.

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Prud. et circumsp. magistro civium regio ac sedis iudicibus caeterisque iuratis civibus civitatis ac sedis Saxonialis Cibi-niensis etc.

(Ered. a szász nemz. egyet. lt. Nr. 541.)

XI.

1651. febr. 12—márcz. 18.

A fejérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci Dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod spect. magn. generosi, egregii et nobiles caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 12. mensis Februarii anni domini millesimi sexcentissimi quinquagesimi primi, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati exhibuerunt nobis, et prae-

sentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis, et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta. ratos, gratos, et accepta habentes, autoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare, et confirmare dignemur. Quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba:

Articuli dominorum reuicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 12. mensis Februarii anni praesentis 1651. in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Kegyelmes Urunk mind az környülettünk lévő keresztyén országok s mind magunk nagy csudálkozással nézhetjük az felséges istennek Ngodon, és Ngóddal együtt szegény hazánkon tapasztalható nagy irgalmasságát, kegyelmességét, holott ő fge minket, ez egész keresztyén világnak ilyen felháborodott ideiben is, (midőn az hatalmas nagy nemzetek egymásnak elrontására felgerjedvén, óránként mind magoknak s mind hazájoknak romlását érőleg viselik), ilyen csendes békességes állapotban ekkédiglen megtartott, kiért áldassék az ő szent neve mind örökké.

Annakutána Ngodnak is mint Klmes Urunknak, igen alázatosan köszönjük, szegény hazánkra, s reánk alázatos hűveire való szorgalmas atyai gondviselését, holott nem kedvezvén magának éjjeli, nappali vigyázással, sem egészségét, sem sok rendbeli expensáját nem szánván édes hazájához szeretettel gerjedező szívvel, mind ez óráig úgy viselt gondot reánk, hogy semmi rendbeli idegen nemzetnek fegyvere szegény hazánkban nem hallatott, sőt ezen atyai reánk való gondviselését, következő időkre is kiterjeszteni akarván, ez alkalmatossággal bennünk közönséges országunk gyűlésére az régi jó szokás szerint bégyűjtött, hogy így akadályinkot megértvén, annak meg-orvoslásában, kegyes gondviselését terjeszthetné reánk; mely Ngod kegyes gondviselését magunkon érezvén, kívánjuk, hogy az Úristen Ngodot szegény hazánk oltalmazására sok eszten-deig éltesse, és több generalis gyűléseknek szolgáltatására adjon erőt s egészséget Ngodnak. Amen.

Articulus I.

Kapu szám után husz forint beszolgáltatásának terminusi.

Látjuk Klmes Urunk szemeinkkel és tapasztalhatóképen érezzük is szegénységünknek oly elfogyott állapotját, hogy az

mostani szűk üdő, és Istennek látogatása miá csaknem éhelhálásra jutottanak, marhájokat is az szükség miá mind eladták; ellenben az Ngod atyai gondviselését is megtapasztalván sok expensáira való kegyes gondviselését és az fényes porta contentatióját szemeink előtt viselvén s szegénységinknek ilyen nyomorult állapotjában sem kedvezhetünk, hanem Ndnak az tavalyi mód szerént való adót megígértük, úgymint egy kaputól fl. 20 ad diem 1. Junii, felét pedig ad 1. Augusti az Szent Györgynapinak, az Szent Mihálynapinak felét pedig ad diem 1. Novembris, felét, ad diem 1. Januarii anni futuri az Ngod tárházában beszolgáltatni.

A taxás városok pedig adnak.

Kolozsvár	2400 for
Várad	1400 »
Fejérvár	200 »
Bánfi Hunyad	200 »
Udvarhely	260 »
Kézdi Vásárhely.	160 »
Sepsi Sz. György	120 »
Illyefalva	150 »
Egeres	150 »
Nagy Almás	125 »

Articulus II.

Az végházak építtetésére minden kapu után egy-egy forint rendeltetik, melyet az adó beszolgáltatásának első terminusára kell adminisztrálni.

Szükségesnek itélvén Klmes Urunk, az végházak épületi felől való gondviselést is, három nemzetül, kiknek az vármegeken vagyon jószágok, az partiumbéli atyáinkfiaival együtt minden kapuszám után az végházak épületire ígérünk egy egy forintot, melyet az adó beszolgáltatásának első terminusára adminisztrálunk is.

Articulus III.

Az lopók büntetések s bélyegzések concludáltatik.

Bőséges articulusink extálnak Klmes Urunk az latroknak büntetések felől, de látjuk, hogy semmit nem szűnnek, hanem hovatovább öregbedik az az vétek országunkban; látván azért azoknak nevedekését, szükségesképen kellett büntetéseket

is öregbiteni ; kire képest végeztük az Ngod kegyelmes tetszéséből, hogy az ide alább megírt conditiok szerint minden helyeken büntetődjenek az lopók.

1. Hogy három forintot meghaladó első lopásért bélyegeztessék meg az lopó az tisztek authoritásával.

2. Ab emanatione praesentis articuli légyen ez az processus, azelőtti vétkeket ide nem értvén.

3. Hogy az tisztek szorgalmason procedálni artozzanak sub poena in articulis expressa.

4. Ez büntetésnek módja és egyenlő processusa mind az három natio között indifferenter, és az fiscus jószágiban, s Fogarasföldén is, ez casusban observáltassék ezen büntetésnek módja. Ezzel mindazáltal nem tolláltatván az ott való eddig observáltatott usus és törvények, de caetero az malefactoroknak büntetésében az eddig való articulusok nem tolláltatván.

Articulus IV.

Illyében szükségnek idején, hogy az dominus terrestris bebocsátassa az praesidiumot, és addig is az benn levő praesidium pro lubitu principum megmustráltassék, végeztetik.

Az Ngod fejedelmi gondja viselését ezaránt is megtapasztaltuk, hogy Illye vára véghely lévén, arra is oly gondot akar viselni, hogy abban levő praesidiumok nemlétele miatt, valami hirtelen való kár reánk ne következék. Hogy azért Ngod Kun István urunknak abbéli jó maga ígéretit, melyben igéri ő klme az várban kapitánt emberséges zálagos hazafiát tart, és continue az várban harmincz számu jó fegyvertfogható praesidiumot tart, interim, hogy Ngod, gyakorta maga is megmustráltatja tempore necessitatis praesidiumot is beléküldeni ígér, melyet Kun István uram bévenni tartozik, Ngodnak megszolgáljuk ebbéli reánk való gondviselését is.

Articulus V.

Az nemességnek mustrálása, és hadi fegyverekkel való tisztességes apparatusok concludáltatik.

Igen szükségesnek ítéljük Klmes Urunk, hogy az hadi expeditióra tempore pacis provideáljunk, s minden nemes ember az szükségnek idején fegyverrel, és egyéb ahoz való instrumentumokkal oly készen légyenek, hogy valamikor az főtisztek az Ngod kegyelmes parancsolatjából mustrát hirdetnek, az első mustrán ő klmek intsék meg az nemes embereket, hogy kiki értéke szerint az másik mustrán légyen jó készüllettel, és az ki nem cselekedné jó paripán s paripáson, s illendő fegyverrel, s

lobogós kopjával nem mustrálna, exequaltassék fl. 12 rajta eo facto; úgy pedig, hogy egyházi nemes ember egy kopjával, két lóval mustráló nemes ember két kopjával, az kiknek pedig jószágok kapuszámra telik, annak quantitása, és az elébbeni articulusok continentíájok szerint való kész állapottal legyenek.

Articulus VI.

Az lovakkal való idegen kereskedők arcedáltatnak.

Noha Klmcs Urunk az elmúlt esztendőben felszabadított volt az lóval való kereskedés, kiből az nemes országnak. sem az fiscusnak semmi hasznát nem experiálhattuk: végeztük azért Ngod kegyelmes annuentiájából, hogy az országnak lakos nemes rendi maga majorságából való lovait minden harminczad fizetés nélkül az országból kiviheesse, és eladhassa, sőt hogy nem minden nemes embernek vagyon módja abban hogy kiviheesse, vagy kiküldhesse lovait; annakokáért itt benn is az országban nemes ember akárkinek is maga méneséből való lovait eladhassa, és testimonialist adván mellette, kinek és hogy maga méneséből való lovait adta el, az mellett az megvévők is vihesék ki az országból, solutis tamen de jure solvendis; távoztatván mindazáltal effélében való fraust minden rendek, az harminczadokat defraudálók felől iratott poena alatt. Az partiumbéli atyánkfiai is ehez tartván magokat, egyenlő törvénnyel élvén velünk, az köztök és majorságokban termett lovakkal; az kiket peniglen úgy vesznek holdoltságon vagy másutt az erdélyi birodalmon kívül, azokkal szabadoson kereskedhessenek, solutis tamen de jure solvendis.

Articulus VII.

Az jobbágy kérdésben való proccssusban az 1638. esztendőbéli 2-kik articulus observáltassék, concludáltatik.

Az jobbágyok reductiójában való processus mind itt ben Erdélyben s mind Bihar vármegyében observáltassék az 1638. esztendőbéli 2-dik articulus szerint, végeztük.

Articulus VIII.

Az Törts váráról való contractus conditionibus subinsertis confirmáltatik.

Kegyelmes urunk az Ngod kegyelmes propositiója szerint szemünk eleibe vevén az brassai atyánkfiaiainak Ngoddal való contractusát, világosan megtapasztalván, hogy Ngod hős tanácsival együtt abban is szegény hazánknak nem kárára, sőt inkább hasznára igyekezik, mi is annak minden punctumit jóvalljuk és accep-

táljuk, úgy hogy az mely jószágot az brassai atyánkiai az contractusnak continentíája szerént in concambiūm adtanak, azok in perpetuum pro fiscalibus tartassanak; és az mely törtsvári jószágot, ezzel az concambiummal magoknak megerősítetttenek, azok in perpetuum ő klmeké légyenek; és az mely articulusok és privilegiumok ezzel ellenkezők ennekelőtte emanáltattanak, vagy praetendáltattanak, mindenek seponáltatván, tulajdon csak azon Ngod klmes collatiója és abban specificált conditiók és módok szerént birattathassanak, mind Törtsvára és ahoz tartozó jószágok, és nem mind fundus regiusból, hanem tanquam bona fiscalia in comitatu Albensi existentia, ac e manibus fiscalibus concambiata. Hoc etiam addito, hogy noha az törtsvári jószágok vármegyén vadnak ugyan, mindazonáltal kapuszám után való mind fiscalis, mind vármegyére való egyéb contributiótól és exactióktól immunisok légyenek. Az criminalis casusokban pedig halálra való büntetésre légyen autoritások az brassai tiszteknek az vármegyei tiszteknek praesentiája nélkül is. Mivel az vármegye tisztjei távol laknak, egyébaránt is azoknak az faluknak állapotjok mostan úgy kívánja, csakhogy ő klmek is ne abutáljanak, sőt az ország constitutiói szerént procedáljanak kedvezés nélkül.

Articulus IX.

Az vármegyék közönséges szükségére való exactiókban, hogy mind az fiscalis, s mind pedig egyéb rendek jószági, az előbbeni articulusok szerént egyenlő terhet viseljenek.

Az vármegyéknek közönséges szükségére való exactiókban, hogy Ngod kegyelmességéből, mind az fiscalis, mind pedig egyéb rendek jószágiban az elébbeni articulusok szerént egyenlő terhet viselni parancsolja Ngod, sőt hogy az tiszteket is az ország constitutiója szerént az contumaxok ellen autoritásokkal élni engedi, Ndnak aláztatosan megszolgáljuk.

Articulus X.

Az szász urainknak vármegyéken levő jószágokban, az vármegyebeli tiszteknek cirkálások, executióknak tétele és egyéb autoritások concludáltatik.

Voltanak ugyan eddig is az országnak articulusi, hogy az vármegyék tisztei az szász uraink jószágiban is latroknak inquisitiójára, és egyéb tisztek igazítását illető dologra bémehessenek, de hivatalokban, az ő klmek vármegyén lévő jószágokban nem procedálhattanak, és az executiókban ottan-ottan akadált szerettek; nem akarván azért az egyenetlenséget utrinque felhadni, az ide alább megirt conditiókkal való meggyeztetést és rendet decernáltuk communi suffragio.

1. Generalis malefactorum inquisitio, ac inde subsequenda executio fiat juxta consuetudines comitatus hactenus observatas, mint egyéb helyeken, és az cirkáláson kiadatott akármi néven nevezendő malefactoroknak büntetésekben magokat ne immisceálják, az szász tisztek és patronusok.

2. Az szász uraink s atyáinkfiai vármegye fundusán levő jószágiban megfogatandó akármely latrokat az vármegye tisztei kezében és nem másuvá tartozzanak vinni juxta regni constitutiones.

3. Conditio ugyanazon szász uraink specificált jószágiban ha ki az ő klmek jobbágyi közül ki nem adnának cirkáláson, és az cirkálás után valami criminalis vétekben találtatik, halállal büntetethessék. az szász tisztek is, úgy mindazáltal, hogy az vármegye viceispánját, vagy fő és viceszolgabíráját oda hivatni az törvénytételkor, nem bíróságra ugyan, sem executióra, hanem propter relationem adhibeálni tartozzanak.

Extra hos casus, mint az vármegyén levő több faluk, az szerént mindenekben tartsák magokat az ország statutumihoz, az szászságnak vármegyéken levő falui is, az minthogy indifferenter sok rendbéli articulusok extálnak, akárkinek is vármegyéken levő jószágoknak állapotja felől az malefactoroknak büntetésekben s egyebekben is.

Articulus XI.

Az fiscalitas alá íteltetett jószágokat kicsoda processussal keresnessék novum cum gratiával.

Noha klmes urunk az elmúlt 1650. esztendőben az fiscalis jószágoknak determinálásában elégséges világos articulusunk extál, és annak continentíája szerént nem kedvezvén Ngod magának és mellette levő tanácsuraknak és táblafiai híveinek az elmúlt medgyesi extraordinarius terminuson complanálta, mindazonáltal klmes urunk némely nemes atyáinkfiai igazságokról való leveleknek productiójában megfogyatkoztanak, úgy hogy akkor bizonyos impedimentumok miatt perennale jussokat nem comprobálhatták; hogy azért eleiktől hűséges szolgálatjokkal keresett jószágokban ne impediáltassanak, és az novum cum gratia mellett procedálhassanak: az Ngod klmes tetszéséből végeztük ilyen modalitással, hogy az mely atyáinkfainak jószágok fiscalisoknak íteltettenek, és novum cum gratia mellett perennale jussokat comprobálni akarják, observálják ő klmek az novum cum gratiával az táblán és vármegyéken való szokott processust és usust, és az ki mikor s melyik terminuson akarja perennale jussát keresni, szabad legyen, úgy hogy az erdélyiek az erdélyi terminusokon, az magyarországiak az magyarországi

terminusokon keressék; ezt is hozzá tévén, hogy az mely jószágok fiscalisoknak adjudicáltattanak. Ngod fejedelmi kegyelmességéből méltóztassék az possessoroknak inscribálni, az Ngod kegyelmességén állván az inscribálandó summának quantitása, és az inscribált jószágokat, hogyha az fiscus maga, avagy mások számára is redimálni akarja, deposita prius integra summa inscriptionali, foglaltassék el az possessorától; annak utána ha perennale jussát comprobálhatja, az novum cum gratia mellett tartozzék letenni azt az summát. az melyet réki letettek volt, és úgy adipiscálhassa az jószágot; az ki pedig fiscalisnak adjudicáltatott jószágot contumaciter nem inscribáltat, és Ngod elfoglaltatván, valamely hívének inscribálja summában, ha szintén az novum cum gratia mellett örökös igazságra elnyerné is az jószágot, tartozzék az manutenensnek az inscriptionális summát letenni, magának tulajdonítván, hogy elmullatta az inscribáltatást; az novumot pedig, toties, quoties per exceptionem condescendáltatná, mindannyiszor ujobbat extrahálhasson és élhessen véle.

Articulus XII.

Az lopott marháknak reduktiójáról való processus indifferenter az országban.

Az ellopott marhák dolgából klmes urunk, noha vadnak articulusink, de mindeddig is némely helyeken székely földén ha valamely lopott marhát feltaláltak, nem vehette az kárcs ember kezéhez azon brevis processuson, az mint az vármegyéken; hogy azért ez alkolmatlanság is tolláltassék: végeztük az Ngod klmességéből, hogy azoknak kézhez vételében, ez egész országban minden helyeken ez az processus tartassék. Hogy az hol az káros ember az lopott marhát feltalálja, ad quindecim tartassa meg, avagy ha igen távol lakó, két annyi üdöre, és akkor rámenvén, eskedjék reá az marhára, és adassék mindjárt kezéhez az marha. Az kinél az marha feltaláltatott állasson akkor szovatost az decretum continentiaja szerint, ki ha nem állathat, bizonyítsa meg hiteles emberekkel, áldomásívó felekkel is, hogy nem éjjel, nem is titkon, hanem nappal emberséges emberek előtt vette. Alioquin tanquam particeps facti az is hasonlóképen megbüntetődjék.

Az mészárosok is sok helyeken igen nagy eszközök voltak az lopott marháknak elrejtésében, holott akármely la-tortól is titkon, vagy mezőben olcsón megvévén, mingyárt megnyúzták és az bőrit is más rendbéli vargamestereknek eladván, vetették mingyárt hammasban. Tetszett azért, Ngod klmessége accedálván, azok felől is, hogy az feljebb specificált

módon, úgymint nem mezőn, nem is titkon, nem is éjjel, hanem hiteseberséges emberek jelenlétében vegyenek vagó marhát; alioquin in poena fl. 200 convincáltassanak.

Articulus XIII.

Az oláh esperestek illegitimum divortiumoktól arcedáltak, az kik pedig közülök efféléket cselekednének, poena decernáltatik.

Az oláh esperestek nem tudván az magok kötelességeket szemek előtt viselni, sok illetlen és alkolmatlan divortiumokat csinálnak, némelyeket felségétől elválasztanak cum plenaria absolutione, némelyeknek pediglen régen elhagyatott feleségeket visszaadják, isten parancsolatja és az keresztyén társaságnak bévőtt szokása ellen; minthogy azért absolutiójok vagyon, az tiszték meg nem merészelték büntetni érette; végeztük azért egész országúl az Ngod klmes annuentiájából is, hogy efféle illegitimum divortium celebráló esperesteknek élete fogyjon el érette, annak is az ki azt cselekedné, absolutionálisok is ne suffragáljon.

Articulus XIV.

Hogy az városokban futott rótt jobbágyokaak is utánok adassék az adó és praestálják is.

Noha klmes urunk az rovásban lévő, és fundusokról elszökött jobbágyoknak adott s adandó adajoknak megfizetése felől anni 1643. art. 17. extál, mindazáltal, ha valamely városba mentenek afféle rótt jobbágyink, az városi uraink s atyánkiai, azokkal az adót praestáltatni ekkéig nem akarták. Végeztük azért egész országúl, hogy ez megnevezett articulusunk ő klmekre is egyenlőképen extendáltassék, és observálják abban specificált módot minden városon.

Articulus XV.

Hogy az nyomot egyik vármegyéből az másikba vivén, az nyom hordozókat s káros embereket megháborgatni ne merészeljék, hanem tartozzanak az nyomot felvenni.

Szegény jobbágyinknak esett némely helyeken ilyen bántódások is, hogy lopott marhájoknak nyomokon megindulván, szolgabíró vélek lévén, mindaddig vitték az nyomot, míg más vármegyének avagy székeknek széliben érkezenek. De az más vármegyebéliek azt állatván, hogy az káros emberekkel nem volna az ő vármegyéjékbéli tiszt, ki az hitet feladná; nem-hogy az nyomot felvették volna, sőt inkább az káros embereket is megháborították. Hogy azért az alkalmatlanság tolláltassék,

és az míg más vármegyéből, avagy székből szolgabírót hijna, az nyom is el ne nyomattassék: tetszett minékünk klmes urunk, hogy az mely vármegyében az kár esett, ott feladván az hitet az szolgabíró, vagy székbeli eskütt s arról relatoriát adván, acceptáltassék az szomszéd vármegyében és székbén, és executio is szolgáltatassék azon falun, ki fel nem venné az nyomot.

Articulus XVI.

Az kit két vármegyére citálnak personalis comparitióra, és egyszersmind lenne az szé, egyik helyt dilatio adatik.

Az törvényes székeknek egyszersmind való lételek miatt volt némely nemes atyámfiaiinak akadállya, az ki mindaz két helyre personalis comparitióra lévén citatus, egyszersmind két helyben jelen nem lehetett. Végeztük azért az Ngod klmessége is accedálván, hogy az vármegyei főtiszt uraim az mennyire lehet értsék egymást az törvényszékeknek promulgálásában; ha pedig casu quo egy napon esnék két vármegyében szé, a hová mindkét helyre citatus volna egy ember personalis comparitióra, egyik helyen adassék dilatio néki.

Articulus XVII.

Hoyy az boradásban reá feleljenek, hány vedres, és kisebbet negyvenes gyanánt el ne adjanak sub poena.

Mivel klmes urunk az székely uraink s atyámfiai, többeken is sokan közülünk pénzen vésznek az szász uraink s atyámfiai között bort, melynek vételében eddig sok fogyatkozásokat ismértek lenni, mert az kit negyvenes gyanánt vettek meg, közel is ki nem tölt, az árrát pedig mint egész negyvenesnek megadták. Ndnak azért alázatosan könyörgünk, tartozzanak az szász uraink reá felelni, hány vedres hordó bort adnak el, az árrát is szabják ahoz ő klmek; melyet ha nem observálnának, az 1623. esztendőbéli 8-dik art. szerint légyen azon poenája, mely az ejtelek, vékák felől, 1624. esztendőbéli 10. articulusban declaráltatott.

Articulus XVIII.

Az topánfalviak is az ország közönséges törvényéhez tartásák magokat elveszett marhájoknak nyomának követésében sub poena.

Az Torda vármegyebéli uraink s nemes atyámfiai jelentik klmes urunk, hogy az topánfalviak és egyebek is az

tiscus jószágbéliek gondviseletlenül elhagyván marhájokat, kiket ha ellopnak, az nyomát csak magok hatalmával megindítják, néha öt s néha hat falu határán is általviszik, tisztet annak módja szerint hol egy hét mulva, néha későbbben is visznek reá, hogy az nyomra esküdjenek; az is ha feladja is az hütöt ha nem is, de ugyan reá eskesznek, kevés érő marhájokért sokkal többre annál az mit ért volna, azután azon falunak lakosait, valahol találják, kiváltképen Topánfalván megfogják, és addig el nem bocsátják, valameddig az ő kedvek szerint megsacsoztatják. Hogy azért az ilyen abusus tolláltassék, végeztük az Ngod kegyelmességéből, hogy mindaz topánfalviak s egyebek is tartsák az ország constitutioihoz magokat, különben kétszáz forintban incurraljanak az topánfalviak és mások is; az arestatiók felől tartsák az ország articulusihoz hasonlóképen magokat.

Articulus XIX.

Hogy az káránsebesiek ne adjanak Hátszokon vámot.

Tavalyi esztendőbeli gyűlésünkör lévén contentio az káránsebesi atyánkfiai és hátszaki domina terrestris között, kik azt állatták, hogy Hátszokon vámmal nem tartoználnak, praetendálván privilegiumokat, melynek eligazítását Ngod kegyelmességéből halasztottuk volt ez mostani gyűlésünkre, hogy mindkét részről igazságokat mostan adja elő. Mostan az káránsebesiek arról jó leveleket producáltak előnkben, melyet Ngod is klsen látott, in contrarium az hátszoki domina terrestris semmit nem producált. Tetszett azért nekünk is, az Ngod kegyelmessége accedálván, hogy ennekutánna az káránsebesiek Hátszokon vámot ne adjanak.

Articulus XX.

Lopott marhának nyomát pusztá falu határán miképen vihesék által.

Sok helyeken történt ilyen akadály köztünk klmes urunk, hogy az lopott marhának nyomát valamely pusztá falu határán vivén, senki ott fel nem vette, az káros ember is maga általvinni rajta nem merészelte, és így oda kellett elveszett marháját hadni. Ngodnak alázatoson könyörgünk, tartassék abban ennekutánna ilyen mód, hogy az ki felveszi az nyomot, vigye által az pusztá faluhely határin mindaddig, míg megült falu határára érnek véle, s úgy tartozzanak amazok felvenni; mely articulus indifferenter observáltassék mindenütt.

Articulus XXI.

Máramarosban mindenek jószágában tartozzanak admittálni sub poena az cirkálást, és ha az tiszt elmulatja, annak is poena decernáltatik.

Tavalyi esztendőben articulo 13. végeztük volt klmes urunk, hogy Máramarosban mindenek jószágában tartozzanak admittálni az cirkálást, de mostan mégis úgy esett értésünkre, hogy némelyek jószágában nem admittálnák, és az vicetisztek is némelyeknek jószágában bé nem mennének. Végeztük azért az Ngod kegyelmességéből, hogy az kik az vicetiszteket be nem bocsátának jószágok cirkálására, az tavalyi articulusban specificált poenát exequálják rajtok toties quoties, és ha az tiszték is cirkálni bé nem mennének, toties quoties bé nem mennek, flor. 500 exequáljanak rajtok.

Articulus XXII.

Szász-sombori és jánosfalvi határ eligazítása végeztetik.

Az jánosfalvi és szász-sombori határok eligazítását az mi illeti klmes urunk, mivel az szász uraim egész natiójul reá mentenek, hogy újabb igazítás legyen közöttök: nekünk is egész országúl Ngod kegyelmességéből úgy tetszik, hogy legyen újabb igazítás közöttök, mivel sok akadályokat látunk az határigazításban, üdvözült klmes urunk, Ngod is az akadályokat bölcs tanácsival együtt klmes szeme eleiben vevén, úgy parancsolt volt újabb igazítás felől, denomináljon Ngod kegyelmességéből újabb commissariusokat.

Articulus XXIII.

Székelységen lévő drabant rendnek só igírtetik cum conditione.

Hogy Ngod klmes urunk, az székelységen lévő drabant-rend atyáinkfiainak, az Ngod kegyelmességeig sőt ígér adat-tatni, úgy mindazonáltal hogy ők is praestálják azt, az mit mások, Ngodnak hiven megiszolgáljuk.

Articulus XXIV.

Az 1642. esztendőbéli 13-dik articulus abrogáltatik és in ea parte az 1619. esztendőbéli articulus corroboráltatik.

Az 1642. esztendőbéli 13-dik articulus, klmes urunk, nekünk nagy nehézségünkre látszik lenni, Ngodnak mint klmes urunknak igen alázatosan könyörgünk, méltóztassék tolláltatni, és az 1619. esztendőbéli articulus in ea parte is in vigore hadni, és pro perpetuo decreto observáltatni kegyelmesen.

Articulus XXV.

Az káros ember ha valamely falun megvászi elveszett marhájának árrát, az nyomnak ki nem adhatása miatt, annakutána az lator ha feltaláltathatik ki legyen, ne az káros embernek hanem az falunak fizessen.

Az nyomok kiadása felől klmes urunk, vagyon ilyen nehézségünk is, hogy ha az káros ember valamely ellopott marhájának nyomát falu határára követi, és azon falubeliek ki nem adhatnák az nyomot, az árrát az ellopott marhának megveszi, melylyel meg nem elégedvén, az malefactorokat is persecuálja, azon is újokban kárát exigálja. Végeztük azért klmes urunk Ngod kegyelmes annuentiójából, hogy a modo in posterum ha valamely falura ellopott marhának nyomát viszik, és ki nem adhatná az falu, s az árrát rajtok megveszik, azután az káros emberek az malefactorok persecutiójához semmi közü ne legyen, hanem az falu persecuálja, és az falut tartozzanak az-féle malefactorok contentálni, nem az káros embert.

Articulus XXVI.

Az tavalyi esztendőbeli harminczadik articulus effectualására újabb commissariusok delegáltatnak.

Hogy Ngod fejedelmi kegyelmességéből az tavalyi gyűlésünkben emanáltatott 30-dik articulust újabb commissariusok által effectuáltatni klmesen igéri, melyet director uram bizonyos respectusokból halasztott volt el: Ngodnak alázatosan meg-szolgáljuk, mint klmes urunknak.

Articulus XXVII.

Az harminczadosok sokadalmok idején indifferenter minden helyekre bémehessenek vigyázásnak okáért, és fiscus kára eltávoztatásáért, de az holott ekkédig in usu nem volt, zászlót bé ne vihessenek, végeztetik.

Az harminczadosok hogy az sokadalmoknak idején indifferenter minden helyekre bémehessenek, fiscus kárának eltávoztatására való vigyázásért, mindazáltal zászlót bévinni és erigálni oly helyeken, az holott akkédiglen in usu nem volt, szabados ne legyen, Ngod klmes tetszéséből mi is végeztük.

Articulus XXVIII.

Az kik a hazafiai közül, más ember pénzén, ez hazafián kívül való ember számára ámbár maga neve alatt marhát venne és gyűjtene, annak poenája decernáltatik.

Az marhákkal való szabad kereskedéssel miképen általában uémelyek, értjük az Ngod propositiójából. klmes

urunk; mi is azért közönségesen az fiscusnak kárát eltávoztatni igyekezvén, végeztük, hogy valaki ez hazafiai közül más ember pénzén, és hazafián kívül való ember számára, ámbár maga neve alatt marhát venne, ha az elhajtásáig megtudatik, amittálja azt az fraudulentur gyűjtött marhát, ha szintén megharminczadólna is; hogyha peniglen az elvitele után tudatik meg cselekedete, comperta prius rei veritate in tanta summa convincáltassék, az mint az marháért volna, annak megvételeben observáltatván az harminczadokat elkerülők ellen iratott processus anni 1647. art. 9. 1641. art. 3. in omnibus confirmáltatván.

Articulus XXIX.

Szurdokon Kabolapataknál hajó ne tartassék, concludáltatik.

Végeztük azt is az Ngod klmes tetszéséből, hogy Szurdokon Kabolapataknál hajó ne tartassék.

Articulus XXX.

Taploczáról az 1625. esztendőbeli 15. art. ha eddig nem effectuáltatott, confirmáltatik.

Taploczáról az 1625. esztendőbeli 15-dik articuluszt az dominus terrestrisek ha eddig nem effectuáltatták, s oculatorokot küldvén ki Ngod, ha úgy találtatik, hogy confirmálja Ngod, alázatosan megszolgáljuk, Ndnak mint klmes urunknak.

Articulus XXXI.

Az egész százság pusztulásának okait, hogy per inquisitionem () Nga kikereseteti, az nemes ország az Ő Nga klmes arbitriumára relegálja modalitását.

Mivel az százság között való nagy pusztulásnak egyik derekas nagy okának az sok illetlen exactiókat ismérjük lenni, klmes urunk, Ngod fejedelmi hivataljának incumbálván, hogy azokra is vigyázzon, és megorvosolja abbéli tapasztalható megbántodásokat, az Ngod klségéből mi is relegáltuk az Ngod klmes arbitriumára, mikor és kik commissariusága által akarja végben vitetni az inquisitiont, és mi modalitással.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum duorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac in-

corporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris [de verbo]¹⁾ ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 18. mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo.

(Egykorú nyomtatott, de aláírás nélküli példánya az Akadémia birtokában: Articuli Diaetales princ. Transylv.)

XII.

1651. apr. 25.

Rákóczy György frigylevele a havasalföldi vajda számára.

Nos Georgius Rakoczi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Notum facimus per praesentes omnibus quibus expedit. Quod cum celsissimus princeps praedecessor noster et pater excelsi nominis regnumque Transilvaniae primum in anno millesimo sexcentesimo tricesimo sexto cum illustrissimo domino Matthaeo Basaraba principe ac vajvoda Valachiae Transalpiniae et cum omnibus ejusdem regni baronibus nobilibus etc. omnibus militiae ordinibus atque proceribus certam inivisset confoederationem, iteratisque vicibus eandem confirmasset; quo divina ordinatione e vivis sublato, nobisque in solium ejus subsedentibus, idem dominus princeps vicinus noster observandus, nos etiam primum quidem per generosos et magnificos, Dragumorum primarium vornicum et regni judicem ac Barbul Ztoluicum, nunc autem jam ultimo Oresten Nasturel vicecancellarium superinde requisitos habuit; quapropter nos quocque considerantes unionem et concordiam utilem esse, praesertim cum in vicinis commoraremur terris: id circo nosmet ipsos obligamus et hoc foedere nostro jurandum exhibemus illustrissimo supradicto principi et ejus regno per bonam nostram fidem et per immutabile nostrum principale verbum. Quod

¹⁾ Ki van hagyva.

nullo modo nos illis numquam inimicos futuros esse, nec ipsi principi, nec illius regno, sed cum ipsis in pulchra et grata vicinitate permansuros, et si aliquando acciderit ipsi principi vel suo regno ex quavis parte inimicorum molestia et insultu, sive ex Turcis qui ab eorum iusatiabili rapacitate compulsi, aliquando tentarent pacta, quae ipse princeps et regnum ipsius cum porta Otthomanica habent, conculcare et perfringere et regni locum occupare, sive ex quavis alia parte et ex quibusvis hostibus et inimicis, qui iusurgere vellent, et sese illis opponere et nos in subsidium quovis tempore mature advocaverint: secundum ligam et foedus inter nos principes et inter nobiles regni Transilvaniae et nobiles regni Valachiae initum et factum et secundum iuramentum utriusque regni in omnibus praespecificatis periculis et necessitatibus, in quibus nostro auxilio egebunt, cum sufficienti praesidio secundum rerum exigentiam prompti paratique sine ulla mora et errore erimus et inven. . . t nos et hanc nostram et regni nostri obligationem et foedus plena integritate et rectitudine servabimus, quamdiu servabunt et principes regni Valachiae et regnum pacta et promissa nobiscum et cum regno nostro Transilvaniae, nimirum cum plena rectitudine et sine aliquo defectu et ad' majorem fidem praesentes literas dedimus manu nostra subscriptas et nostro sigillo confirmatas. Datum in civitate nostra Alba-Iulia, die vigesima quinta mensis Aprilis ao dni millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo.

Georgius Rokoczi (P. H.)

Kivül rájegyezve: Rákóczi uramnak Máté vajdának adott diplomája.

(Eredetije: Marosvásárhelytt a Teleki levéltárban.)

Jegyzet: Máté frigylevelét l. Okmánytár 61-ik l.

XIII.

1651. máj. 5.

Petki István a tatárok harczy készülődéséről értesíti a fejedelmet

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak. Az Úristen Nagyságodat stb.

Nagyságodnak. kegyelmes uram, akarám alázatosan értesére adnom az Csőbercsekre küldött emberem megérkezvén. micsoda czédolácskát küldött legyen az az István deák nevű ember, ez levelemben includálva Nagyságodnak kiküldöttem. nevét is, kegyelmes uram, nem merte megírni, félvén attól, hogy ha kézhez akadna levele, életével fizetne érte; mindazonáltal szóval is, kegyelmes uram, Nagyságodnak mit izent, megíratam. Szóval, kegyelmes uram azt izente, hogy az tatár

khám maga is készen vagyon az krimi tatárokkal, de még táborban nem szállott. Az pendsáki tatárok, kegyelmes uram, táborban vannak, közel Csőbercsekhez egy kőhidnál, melyet oláhul Podul Szakniamilornak hínak; úgy hiszem, Sebesi uram tudja, mi helyen vagyon; azok, kegyelmes uram, mint ezek az én embereim beszélnek, oly rosszak, kinél rosszabb had nem lehet, mert az lovok oly öszvér, sok előtte hajtja. Ezek táborokat is látták, az sok lóval nagynak látszik ugyan táborok, de magok nem volnának igen sokan. Az mint beszélnek, kegyelmes uram, nem igen sietnek elé, sőt ha az két vajda hadat nem ad melléjek, nem is segítik meg az kozákok, mert félnek igen csalárdságtól, hogy az kozákok megegyeznek az lengyelekkel; ha az két vajda peniglen hadat nem ad melléjek, az az híre tatár hám azt poroncsolta volna az szultánnak, hogy valahun az moldovai farkast feltalálja, felkeresse, s megfogja s az országát porrá tegye. Az mint ennekelőtte írtam volt. kegyelmes uram, Nagyságodnak, hogy az vajda Románvásárra akar jönni, abbeli szándékát meghalasztotta; mindazáltal azt mondják, hogy valóban felvigyáz is igen; nekem, kegyelmes uram, vigyázásom vagyon, ha mit érthetek, ennek utána is Nagyságodnak értésére adni el nem mulatom. Nagyságod írta volt, kegyelmes uram, hogy az fák leszállító (*sic*) embernek *salvus conductust* küldött Nagyságod; nékem, kegyelmes uram, nem hozták kezemben; az Máté vajdának szóló levelet is, kegyelmes uram, valahova tették avval együtt, az sem jött kezemhez. Nagyságod poroncsolt, kegyelmes uram, énnekem kegyelmesen, hogy innét Nagyságod számára, Kőhalomszékben kilenczszáz kilenczven szál deszkát szállíttatnék ki radnóti épületre valókat; talám kegyelmes uram, az írásban esett fogyatkozás, mert az az deszka több, ezer kilenczszáz kilenczven; Nagyságod poroncsoljon felőle, ha mind ki kell-é szállíttatni, vagy csak azt a kilenczszáz kilenczvent, melyről Nagyságod poroncsolt. Az kiszállítása felől, kegyelmes uram, ha Nagyságodnak tetszenék, s Radnótra kívántatnék, könnyebb volna az Maroson alászállítani; én innen Gyergyóban, kegyelmes uram, bevitetném; erről, kegyelmes uram, mentől hamarabb az Nagyságod kegyelmes poroncsolatját várom, mivel annak utána az Nagyságod kegyelmes engedelmeből én is Szent-Györgyre akarnék kimenni. Ezek után, kegyelmes uram, az Úristen Nagyságodat stb. Datum in Csicsó, die 5. Mensis Maii, ao d. 1651.

Nagyságodnak méltatlan alázatos szolgálja

Petki István m. p.

Alább, ugyancsak Petki kezével: Kegyelmes uram, az nyavalyás posta, mely Csőbercsekre járt, maga háza szükségére vett Moldvában egy kevés búzát, alázatosan könyörög Nagyságodnak, annak vámja felől méltóztatnék Nagyságod poroncsolni Garzó uramnak, engedné el.

Külczim: Illustriss. et celsiss. principi duo domino Georgio Rákóczy stb.

(Az egész levél Petki István írása: eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XIV.

1651. junius.

Göcs Pál kozákországi követnek adott utasítás.

Instructio pro (a név ki van hagyva).

1. Az hetmanhoz érkezhén, nevünkkel köszöntse, minden tőlünk lehetséges dolgokban fejedelmi jóakaratumkat ajánlja és szerencséltesse mind magát, s mind az vitézlő rendnek előtők járóit.

2. Jelentse meg, hogy ő klkhez expediált emberink békével megérkeztenek, kik által küldött leveleket, s izeneteket, s hozzánk való jó affectusokat, s szolgálatra való kész indulatokat kedvesen vöttük, és fejedelmi jó akarattal agnoscáltuk.

3. Hozzánk való jó akaratjok mi tőlünk is mind synceritást mind pedig kölcsön jó akaratot kívánván, nem akartunk egyiknek is megfogyatkozni, azmint eddig is minden tőlünk lehetséges dolgokban azont követtük, az mennyiben az idő, az alkalmatosságok és az egymástól távol létel, s passusoknak bátortalansága miatt az correspondentiában s talán az követségeknél is relatiójában esett fogyatkozások akadált nem csináltak.

4. Az synceritást ezelőtt is megmutattuk abba is, hogy az mit ártalmokra valót érthettünk, értékre adtuk, s akartuk volna inkább bár különben lött volna, de megteljesedését az mi intimatióknak ime valósággal tapasztalják ő klmek, minthogy azért ígértük volt továbbra is magukat. Im megérkezhén emberink az lengyelországi gyűlésből, mostan is azon synceritással izenhetjük ő klknek azoknak relatiójokból, hogy minden bizonynyal az az ellenek való tanács, hogy tracta alatt derekas idegen hadakat is conscribáljanak ellenek, mely had ha egyben gyülekezhetik, újabl bekéllés felől tractát indítsanak, de az tracta nem succedálván, emberi itélet szerént higyjék ő klmek, az szerencsének kimeneteli noha egyébiránt is Isten titkában vagyon, de igen félelmes leszen; mint kellések annakokáért ő klknek az állapotban magokat alkalmaztatni, elhisszük, mint expertus vitéz emberek, feltanálják.

5. Az jó akarat is mi bennünk ő klkhez oly kész resolútióval megvolt azelőtt is, megvagyon mostan is, hogy ha azelőtt is abban nem frustráltattunk volna, az mint az ő klmek izenetit nekünk referálták, sőt irások is tartotta, s tudniillik hogy útát nyitván, melyen megegyezhessünk ő klkkel, s tudósítatván arról, készek lettünk volna közikben menni, de különben római császár birodalmán passusunk nem volt, hanemha azzal is feltöttünk volna, mely megakadékoztatott volna számdekunkban, Moldván is nem lehetett, mind azért, hogy akkor azokhoz sem bízhattunk, mind pedig hogy az hadak nyomán hadaink is el nem mehettek volna, de nem is tudósítatánk ő kltől, azonban csak meghallánk, megbékélttenek. Mostan is azért az mi ő klkrol való jó akaratunk megváltozás nélkül vagyon fenn, kiről akartuk ujjobban mi is bizonyossá tenni ő kket, csak hogy az mint ezelőtt is megizentük ő klknek, igyekeztenek legyen az ily nagy dologban való derekas fundamentumoknak megszerzésében, kiről ezideig semmit sem érhetünk, mely kíváltképen áll az portán és tatár khámon. Az portán azért, még ha annak akaratja ellen is indúlnánk, mind dependentiánk levén onnan, s mind pedig torkokban lakásunk, valamikor akarnának, akkor impediálhatnának, az mint közel való példa, mint revocálák idvezült atyánkat szinte Morvából, az szerencsének virágzó állapotjából. — Az tatár khánnal azért, mert nem levén olyan assecuratiónk, mint ő klknek anélkül hogy egyveledhetnénk azon nemzetség közében, akárki is megítélheti; ezekről azért szükségképen kelle mind értenünk, mit efficiáltak ígíretek szerint, s mind pedig ő kket tudósítanunk.

6. Az mi pedig az fundamentumnak mediumit illeti, az ez volna, hogy az tatár chán hitlevelet küldjön, hogy mindekben velünk egyet fog érteni, nálunk nélkül az ellenséggel nem tractál, végez, és teljes erejével dolgainkat előmozdítani igyekezik, s minden ellenségeink ellen megoltalmaz országunkkal együtt. Az portáról is assecuratio kívántatnék, hogy dolgainkban meg nem akadékoztatnak. Ha valahonnan országunkra ellenség igyekeznék, az ellen oltalmazna. — NB. Hogy ha pedig az porta nemcsak nem assecurálva, hanem inkább impediálni akarna, az ellen is tatár khán oltalmazni tartozzék.

7. Adjuk azt is ő klknek értékre, hogy az mikor ő klkhez, ugyanakkor decernáltak követséget mi hozzánk is küldeni, ki ha meg nem változott azután, el is fog érkezni, mivel azt még nem tudjuk, mindazáltal elhisszük ezen mostan feválló materiáról; arról mindazáltal ő kket bizonyosokká tesszük, hogy minket ellenek való dologra nem indíthatnak.

8. Mivel pedig mi az ő klkhez való jó indulatunkért vagyunk mind suspitióban, s mind pedig következhetnék romlásunk is, kívántuk volt azelőtt is, de nem obtineálhattuk ő klktől, kívánjuk mostan is nem méltatlanul, legyen annyi respectusunk ő klknél, hogy ha ad tractatum deveniál az dolog, ő klmek és az király, s respublica között ne egyezzenek, sőt ne is tractáljanak különben. hanem kívánják azt. requiráljon az respublica is bennünket az királylyal együtt, s ő klkek is, ne más, hanem lehessünk mi mediatorok az békességben.

9. Ebből higyjék bizonynyal ő klmek, nem nézzük sem az magunk privatumát. sem az ő klmek csak jelen való hasznokat, hanem inkább jüvendőt, úgy vagyon jelen valót is anynyiban, hogy ő klknek szolgálhatnak; de másik haszon az volna, hogy magunk közt avagy arra rendelendő emberink által jüvendőre való minden jó hasznos szövetséget csinálhánánk egymás között, de az ki nagyobb, ha violáltatnék az lengyelek részéről, mint most is, az mediator salva conscientia, és mind az egész világnak idegen ítéleti nélkül insurgálhatna és oltalmazhatná az végezéseket megálló felet fegyverrel is, sőt. hoc facto, majd ugyan obligáltatnék is quodammodo az mediator pacis az deffensióra, ott az is offendáltatván, az hol amazok offendáltatnának.

10. Intimálni kell azt is, ha lehet Radzivil herczeget Lythvániával együtt ne tegyék ellenségekké, és ne mutassanak hostilitást ellenek, sőt inkább jó akaratot.

11. Említést kell arról is tenni, hogy noha Isten az győzedelmet már nehányszor kezekben adta, mindazáltal az győzelem után csak mingyárt úgy visszatértenek, vagy pedig békéltetnek, nem communicálván semmiben azbeli igyekezeteket; valljon tovább is nem azon utat fognák-e követni?

12. Az oláh vajdáktól is micsoda securitások vagyon, vagy nekik vagy nekünk nem kellene-é tartanunk, hogy akadált vessenek, és ha kívántatnék, vagy az mi emberinknek s hadainknak oda, vagy az övéknek hozzánk jüni, transitust engednének-é?

(Kemény János írása. Országos levéltár. Újabb lymbus.)

XV.

1652. febr. 18—márcz. 12.

A fejezérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoczi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus etc. etc.

Articuli universorum dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis Albae Juliae ad diem 18. mensis Februarii anni dni 1652. indictis et celebratis conclusi.

Praefatio.

Klmes Urunk fejedelmünk egész országúl három nemzetül az mindenható fges Úristennek nagy klségét tapasztalhatóképen érezzük eziránt is magunkon, hogy noha ő fge Ngod szerelmes édes atyjafiainak a dicsíretes emlékezetű néhai mlgos és ngos Rákóczi Sigmund urunknak véletlen szomorú halálával megsebezett szívének keserűségét annnyival is inkább öregbítette, hogy maga mlgos személyére is súlyos kezeit bocsátván, keserves betegséggel meglátogatta, mindazonáltal ő fge a mi szívbéli buzgóságos könyörgésünket meghallgatván, ime Ndat ugyan az mi jelenlétünk alatt elébbeni egészségre, mint amaz istenfélő Ezekiás királyt. majd a koporsónak ajtajáról megfordítá és súlyos betegségének nehéz terhe alól lábára újabban felállatá a mi örömünkre, és szegény hazánk jóvára, kiért az ő fge nagy neve legyen áldott örökké. Mely súlyos betegsége alatt is Ndnak a mi szegény hazánkra, s reánk alázatos híveire való fejedelmi klmes gondviselését, éjjeli, nap-pali szorgalmatos vigyázását nyilván tapasztaljuk, hogy mindennyi alkalmatlansági közben is közönséges megmaradásunkra tartozó szükséges dolgok felől való concludálásra, nemcsak convocáltatni méltóztatott bennünket, hanem máig is gyenge egészsége szerint bölcs tanácsival együtt, a közönséges jónak előmozdításában fáradozni nehéz dolognak nem tartotta, sőt nemkülönben mint saját magzati felől eleve szorgalmatos gondot viselni akaró édesatya, nemcsak maga életében igyekezik bennünket csendességben megtartani, hanem jövőendő időkre is reánk való atyai kegyes gondviselését akarván kiterjeszteni, tanácsúr hívei által klmesen intimáltatja, hogy míg az Úristen ő fge Ndat ez ílethen szemeink előtt megtartaná, addig kellene gondolkodnunk szegény hazánknek jövőendőbeli igazgatására állítandó fejedelemnek választásáról, hogy így a Ngod következő interregnum által ingruálható veszedelmes állapotját szegény hazánknek távoztathatná. Melyért Ngodnak mint klmes urunknak életünkig való alázatos hívséges szolgálatunkot ajánljuk, könyörögvén az mindenható fges Istennek, ő fge Ndat naponkint jobbanis felépítvén kívánatos jó egészségének mértékére sokáig való örvendetes jó egészséges élet-

ben virágoztassa és tartsa meg hozzátartozó szerelmesivel együtt, és több hasonló szomorúságoktól őrizze és oltalmazza.

Articulus 1.

A fejedelemnek választásáról irt előbbeni articulus helyben maradván és megerősítettén, Rákóczi Ferencz ő nga választatik successor fejedelemmé bizonyos okok és módok alatt.

Noha klmes urunk boldog emlékezetű eleinknek idejekben kiváltképen való és nem kicsin okokra nézve erős constitutio statuáltatott volt arról, hogy gyermek idejű fejedelmet ne válosztanának, amely constitutióját a nemes országnak mostan is nem tolláljuk szegény hazánknek mostani állapotjához képest jövőndő megmaradására, így reménlvén hasznosabbnak lenni: Ndnak hirtelen és véletlenül érkezett súlyos betegsége ébresztgetvén bennünket, hogy jövőndőbéli állapotunk felől idejénkorán gondolkodnánk, in hoc unico cum communi et libero voto, ac suffragio, amint Ngod szerelmes fiát kívántuk úgy szabad választásunknak rendi szerint országunknak fejedelemségére eligáltuk és inauguráltuk az tekéntetes és mlgos Rákóczi Ferencz urunkat ő ngát bizonyos conditiók szerint, egész országúl, három nemzetül. Mely conditiókat országunk mostani articulusában specificie inseráltattuk. De mivel az ő nga mostani aetása azt nem engedi, hogy azokra az conditiókra és hazánknek mindennemű szabadságainak, törvényeinek megtartására az szokott mód szerint juramentumát ő nga deponálhassa, eleitől fogva pedig hazánkban az fejedelmek válosztásában observáltatott mód és rend szerint mi is országúl homágiumunkat nem deponalhatjuk, mindaddig, míglen ő nga is nekünk tartozó juramentumát a praescribált conditiók és hazánk szabadságának kívánsága szerint nem deponálhatja; de hogy homágiumunknak jövőndőben leendő depositiója és minden mi hívségünk felől bizonyosabb lehessen ő nga, vigore praesentis articuli assecuráljuk ő ngát, hogy mindaddig is, míglen az ő nga juramentumának depositiójára rendelt terminus eljő, és míg ő nga juramentumát akkori ideig nem deponálja is, de mindaddig ő ngát legitime választott fejedelmünknek agnoscáljuk, a juramentumnak deponálására rendelt terminusban deponálván ő nga nekünk is juramentumát a conditióknak kívánsága szerint, mi is egész országúl ordinarium fidelitatis nostrae homágium praestálni el nem mulatjuk, és ha ő nga medio temporis hazánknek szabadságát, és ha ő nga eleiben praescribált conditiókat nem impediálja és vio-

lálja, uraljuk, fejedelmünknek tartozó obedienciát és hívséget praestálunk, és juramentumának depositiójának idején az országnak guberniumját is ő ngának kezében assignáljuk, és ha kik az ő nga fejedelemsége ellen magokat opponálják, minden tehetségünkkel és erőnkkel ő ngát affélék ellen megoltalmazni igyekezünk. Ha pediglen regnicolák közül találkoznék lenni, a decretumban és ország constitutióiban specificált módok és processusok szerint ugyan azonokban megirt poenákbán incurráljon, úgy mindazáltal, hogy ő nga is a praescribált conditiókhöz tartván magát, országunkat és annak minden lakosit szabadságiban megtartsa és törvénytelenül azokat meg ne bántsa.

Annak felette miglen a rendelt terminusnak idején juramentumát nem deponálja, és az ország is a regiment ő ngának kezéhez nem assignálja, mindaddig is az ország guberniumjához semmiben és semmiképen nem nyúl, magát abban nem elegyíti, nemcsak addig, míg Isten ez mostani klmes urunkat ő ngát életben tartja, sőt azontúl is az országtól terminált ideig, és addig az mi klmes urunktól denomináltatott és országúl tőlünk acceptáltatott gubernátortól dependeáljon, az ki is nemcsak maga authoritásával, hanem a tanács egyező tetszéséből gubernáljon és dirigáljon minden az ország javára nézendő közönséges és a fejedelmi méltóságnak conservatiójára, s annak oltalmazására tartozandó dolgokban; a gubernator és tanács is pedig az eleinkben praescribált conditiókhöz és ország constitutióihoz alkalmaztatván magokat, melyek e szerint következnek:

Conditiones quibus mediantibus celsissimus princeps dnus dnus Franciscus Rakoczi in principem electus est.

Conditio 1-ma. Hogy occasione hujus electionis, amint a nemes ország propter evitandum majus periculum, csak ezen egy casusban követte el, de egyébaránt az 1607. esztendőbeli Kolosvárátt februáriusban emanált első articulust nem tollálta, sőt confirmálta, úgy hogy sem ezen electiónak alkalmazosságával, sem semmi egyéb praetextusból semminemű successióját praeter liberam regni electionem nem tartja, és az fejedelemségnek translatiója, vagy ahoz való egyéb praetensiója felől senkivel nem tractál, annálinkább nem concludál gubernator és az egész tanács hírek, tetszések, és az egész országnak consensusa nélkül, az országnak libera electióját teljes életében, semmi úton nem impediálja, hanem azt az országnak integre megtartja.

Conditio 2-a. Hogy a négy recepta religiókban, és

annak szokott exercitiiumiban az articulusok tartása szerint mindeneket szabadoson megtart, nevezet szerint pedig juxta articulos anni 1649. 1-mum et 33-um religiiónak respectusáért is senkit hazafiai közül meg nem vet, hanem ebből minden személy válogatás és discretio nélkül, az boldog emlékezetű fejedelmeknek dicséretes példájokat követi.

Conditio 3-a. Valamig Isten ez mostani klmes urunkat életben megtartja (kinek életét ő fge sok esztendőkre terjeszsze) mindaddig az országra és ország fejedelemségére nézendő semminémű dolgokban, guberniumban és directióban magát nem elegyíti egyebekben is, a mi az ő szerelmes atyjának mostani klmes urunknak becsületit, méltóságát, atyai authoritását megbántának.

Conditio 4-a. Hogy a fényes portától soha el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik, szokott illendő obsequiumát praestálja. Erdélynek a törökkel való régi frigyét intacte megtartja, és a portára járandó követeket is az előbbi dicséretes fejedelmeknek szokások és rendtartások szerint expediálja.

Conditio 5-a. Hogy minden szomszéd keresztyén országgal, császárokkal, királyokkal és fejedelmekkel a jó szomszédtságot és békességet minden tehetségével oltalmazni, és megtartani igyekezi, és azok ellen semminémű hadat offensive nem indít, ha méltó okot reá nem adnak, úgy is egész tanács és ország statusi hírek és consensusokból.

Conditio 6-a. Minden országos derék dolgokat, idegen országokra való legatiókat, tractátusokat, confoederatiókat nem különben instituál és cselekeszik, hanem a tanácsoknak hírével és consensusokból, azokat pedig pleno numero igyekezik megtartani, sokára nem halasztván, ha melyik közülök decedál, annak helybe állatását és nemhogy tanácsokat, de egyéb derekas tiszteket is kiváltképen, a kikre ország házai, fortalitiumi, fegyverei, sőt minden lovas és gyalog vitézlő rendei kincse szokott bizattatni, nem másokat, hanem nativus igaz hazafiait, avagy per solennem incorporationem recipiáltatott, s az ország közé köteleztetett, zálagos és érdemes embereket állat, úgy is az tanácsok hírével, kik is az ország törvényeire, szabadságára és hűségére fejedelmeknek tartozó kötelességek mellett hittel obligátusok légyenek.

Conditio 7-ma. Az országhoz tartozó birodalmokban semminémű erősségeket, végházakat, az országnak határit, munitióit, jövedelmit semminémű praetextusok alatt el nem idegeníti az országtól.

Conditio 8-va. Hogy urakat, nemeseket, kerített és mezővárosokat, székelységet, százságot régi és minden legitime

emanált privilegiumokban, donatiójokban, annuentiájokban, inscriptiójokban megtart.

Conditio 9-na. Az országnak közönséges és egyenlő akarathól való végezését, articulusit maga is megtartja, másokkal is megtartatja, szegénynek, boldognak személy válogatás nélkül igaz törvényt szolgáltat, a sententiáknak executiójokat nem impediálja, sőt terminusokon és diaetákon is semminémű törvénynek discussiójában be nem ül, holott ad suae celsitudinis praesentiam appellálják a törvényeket. mint summus justitiarius eleibe.

Conditio 10-na. Hogy soha senkit senkinek vádlására, uri nemes és egyéb szabadsággal élő rendek közül törvény előtt nem arestáltat semmi szín és mód alatt, hanem legitima citatione mediante juris ordine, in foro et coram iudicibus competentibus convictum et aggravatum, és semmi violentiákat akár kiktől is, alatta valói közül senkin exerceálni nem enged.

Conditio 11-na. Hogy a tanácsrendeknek, és országos gyűlésekben is mindeneknek szabados voxot enged mindenféle panaszolkodásoknak, és igazságoknak előszámolására.

Conditio 12-a. Hogy a fejevári gyűlésben végeztetett uniónak conditióit minden czikkelyeiben ő nga fogytakozás nélkül megtartja.

Conditio 13-a. Hogy akárkik másoknak veszedelmére hazánk szabadságának romlására ártalmas és törvénytelen dolgokra való tanácsokat adnának ő ngának, azokat az egész tanácsnak megjelenteni taztozzék. Affélék ellen pedig observáltassék az 1613. esztendőbeli akkori fejedelemnek 4-dik conditiója, és abban specificált poenával legitime megbüntettségék.

Conditio 14-a. Minthogy mind a magyar natio, s mind pedig a szászág magok natiójokból szoktanak magoknak főtiszteket, ispánokat választani, a székelység is nem utolsó tagja lévén a szegény hazának, ő nga kapitányokat, királybirákat, generálisokat, magok nemzetéből állókat és köztők lakókat adjon közikbe, megmaradván mindazonáltal mindenekben az ő nga jurisdictiója, és méltósága. A királybíráknak pedig választások specifice csakugyan az ő klmek székeének szabadságában álljon, főispánokat is azon várme gyében jószágos érdemes hazafiait adjon ő nga, és mindenféle főtiszteket sokáig vacantiában ne tartson, holott mind az fejedelmeknek, mind pedig az országnak afféléknek helyben nemlételekből nem kevés kára következhetnek.

Conditio 15-a. Mivel ennekelőtte való időkben is az ország diversis vicibus et proxime az idvezült fejedelmünk idejében is, mind pedig Catharina fejedelemasszony idejében effélékről consitutiókat statuált volt, melyre amint privatus

akármely rendek, úgy az fejedelmek is kötelesek. Annak okáért ez hazának elegendendő erőssége lévén, ez országnak mind közönséges, mind egyéb fiscalis jövedelmit, hogy ez országnak tárházaiban tartsa, sehova az országon kívül nem transportáltatja, arra bizonyos generalis perceptort és thesaurarium tartson, igaz hazafiaiból állókat, zálagos és hiteles személyeket, kik ezen hivatalnak igazán való administratiójára hittel légyenek kötelesek. Hasonlóképen a fegyvernek az országból kihordása is, az előbbi articulusok tartása szerint tilalomban lévén, munitiókat is sem in massa, sem másképen az országból ne abalienáljon, és azzal is ne exhauriálja.

Conditio 16-a. Hogy a hazának mostani és leendő első rendeit, tanácsit, érdemes tisztviselőit állapotjokban, tisztekben, hivataljokban, az kik megakarnak maradni, ő nga megtartja, megmaradni nem akarókat nem kényszerít, és semmi időben az hasznos hazafiait más idegenekért hátra nem veti, azoknak tanácsokkal és szolgálatjokkal él, kinek-kinek az ő állapotja szerint való becsületit illendőképen megadja, és azokat böcstelenséggel illetni senkinek alattavalói közül meg nem engedi.

Conditio 17-a. Hogy a mostani választott klmes fejedelmünk, a minémű religióban megkereszteltetett, és eddig édes atyjától neveltetett, azon religiójában mint holtig állhatatosan megmaradjon, hogy a közönséges veszedelemre és háborúságra religiójának változtatása is okot ne adjon, alioquin absolutusok legyenek minden statusok ő ngához való köteleiségektől és hűségektől.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy usque ad apprehensionem regiminis senkinek jószág, nevezetes tisztek, és derekas pénzbeli vagy egyéb jövedelembéli ígéreteket ő nga ne tégyen, ha pedig történnék is, nullius sint roboris ac firmitatis, sőt ha kik affélével akarnák circumveniálni ifjú fejedelmünket gubernator és tanács híre nélkül, comperiáltatván, az ártalmas tanácsokat adókról való articulusbéli poenával büntetődjenek; mindazonáltal az bene meritis hazafiainak és fejedelmeknek jámbor szolgálóinak, érdemes megjutalmaztatásokra a gubernatornak az egész tanácscsal egyenlő tetszésekből autoritások légyen a fejedelem neve alatt expediáltatván az levelek, mely leveleket a fejedelem, a gubernator és cancellarius, eo absente secretarius subscribáljon, a szerint idegen országokra expediálandó leveleket is.

Az ország guberniumjának apprehensiojának és a mostan választott fejedelmünk ő nga iuramentumának depositiojának terminusa ő ngának 20 esztendő állapotjában való ideje légyen.

Conditiones pro domino gubernatore.

Conditio 1-a. Hogy miglen a gubernatorságnak tisztiben lészen, ahoz tartozandó minden conditiókat, valamelyek mind mostan választott ifjú klmes urunk eleiben irattak, s mindazokon kívül minden dolgokat, valamelyek az országnak javára, szabadságára, s az fejedelmi méltóságnak conservatiójára, defensiójára nézendők, és az gubernátorságnak tisztit, hivatalját és authoritását illetik, mindazokat teljes tehetségével, erejével megtartani, s másokkal is megtartatni, miglen az gubernium az országnak rendelése szerint kezénél lészen, igyekezik; ezekkel ellenkező dolgokban penig magát semminemű szín és praetextus alatt nem elegyíti, sőt mindenekben az ország constitutiójihoz, és bévett decretumihoz alkalmaztatja magát.

Conditio 2-a. A mint mostani válosztott ifjú klmes urunk ő nga, azonképen az gubernator is tanács híre nélkül absoluta authoritate közönséges ország dolgaiban semmit ne cselekedjék, holott az elébbeni conditiókban is mindenütt conjungáltatott az gubernator és tanács authoritása, és ezután is aszerint légyen conjungálva.

Articulus 2.

Hogyha az mostan denomináltatott gubernatornak holta törtennék, mentől hamarébb más gubernator választassék helyében.

Hogyha az mostan választott gubernatornak holta törtennék, tartozzék az mostani klmes urunk egy holnap alatt az országot convocáltatni, és ezen mostani modalitas szerint az egész tanács és ország consensusából más gubernatort választani; ő ngának pedig holta után (kit Isten hosszú időkig távoztasson) az mostani választott ifjú fejedelmünknek az ország guberniumjára jutandó időig, az ő Nga melléje rendeltetett tanácsurak a gubernator halálának hírét hallván, mindjárast tartozzanak confluálni a fejedelem mellé minden hivatal nélkül, és az ifjú klmes urunknak fejedelmünknek mlgos neve alatt az országot egy holnap alatt convocáltatni, és az feljebb megírt módok szerint, az egész tanács és ország által gubernator választassék, úgy hogy eziránt is gubernatorság nélkül az ország ne maradjon, miglen ő ngának az regimen kezében assignáltatik; a gubernátornak választásáig pedig a gubernium és directio a tanács authoritása mellett légyen.

Articulus 3.

Az ifjú klmes urunk mellett találtathatandó ártalmas tanácsadóknak amovealására a gubernatornak és tanácsnak authoritás engedtetik.

Ha az gubernator valakiket ártalmas tanácsadókat értene lenni ifjú klmes urunk körül, a gubernatornak és tanácsnak legyen authoritások, hogy admoneálják azt az ártalmas tanácsadót, ki ha nem obtemperálna, ammoveálhassák a gubernator tanácsal együtt, mely amotiót ha ifjú fejedelem urunk impediálná, eo facto az conditiók ellen cselekedni láttassék és ítéltessek.

Articulus 4.

Hogy tempore necessitatis a gubernator és cancellarius avagy eo absente, a tanácsrend subscriptiója alatt emanáltatott parancsolatra kiki insurgálni tartozzék, concludáltatik.

Ha valamely nyughatatlan elméjű emberek akárki akaratjából lovast vagy gyalogot gyűjtenének és fogadnának gubernator és tanács híre nélkül, authoritása legyen a gubernatornak a tanácsal együtt azoknak elosztására, sőt ha derekasabb ellenkező igyekezetet bizonyoson érthetnének, tartozzék a gubernator és tanács parancsolatjára minden ember viritim sub poena in articulis expressa felülni magok és hazánk oltalmára.

Ilyen nagy derék casusban pedig, úgy, mintha közönséges insurrectióra való parancsolat lenne, az gubernatorral együtt, a tanácsnak nagyobb része subscribálja azon parancsolatokat. Ezt mindazonáltal ilyen értelemmel concludáltuk, hogy mivel az szegény hazánk mindenfelől külömb-külobbféle nemzetekkel vétetett környűl, és történhetnék oly repentinum imminens periculum, melyben csak egy óráig való késedelem is a hazára következendő veszedelmet öregbítené, annál inkább hosszas tanácsra való idő ártalmas lenne: az ilyen defensióknak casusában, hogy afféle hirtelen következendő veszedelem ne szálljon hazánkra, végeztük, hogy a gubernator és cancellarius subscriptiója alatt emanáltatott parancsolatokra, az haza oltalmára tartozzék közölünk kiki felülni, vagy ha cancellarius nem lenne az akkori fejedelem mellett találkozendó, tanácsrend az gubernatorral együtt subscribálja erről való leveleket.

Articulus 5.

Ifjú klmes urunk és gubernator között az conditiók szerint való reciproca observantiáknak modalitása.

Ha mostan választott ifjú klmes urunk ő Nga a denomínált gubernatornak vagy személye, vagy élete, vagy álla-

potja ellen valamit cselekedni igyekeznék, vagy mással cselekedtetnék, vagy titkon vagy nyilván, eo facto, comperta rei veritate, mindenenk absolutusok legyenek az ő Nga hívségitől, úgy, mint ki az ország végezéséhez nem tartotta magát, és a gubernator mellett tartozzék insurgálni mind az három nemzet, és állapotjában megoltalmazni magunk ígreti szerint; in praescripta ista causa econverso, hogyha a gubernator is ő Nga ellen valamit igyekeznék vagy személye, vagy méltósága, vagy fejedelemsége ellen, favort csinálna afféléből vagy ő nga és ország szolgálival, vagy egyebekkel, tanács és ország híre nélkül fegyvert hozna maga mellé vagy gyűlésben, vagy azonkívül: eo facto tisztitől privatus legyen, és senki gubernatornak ne agnoscálja, hanem választott ifjú klmes urunk mellett tartozzék insurgálni mind az három nemzet, és fejedelmi állapotjába megoltalmazni, azután az ország kereshesse törvínnyel suis modis. Hasonlóképen egyéb rendek közül is senki magának ártalmos favort ne csináljon, se vitézlő nép és egyéb státusok között. Ha pediglen az mi klmes választott ifjú urunk ő nga az conditiók ellen cselekednék, az gubernator egész tanácscsal együtt egyenlő akarathból idejénkorán admoneálja ő ngát, ha az admonitio után ugyan nem supersedeálna a conditiók ellen való cselekedetéből, a gubernator az egész tanács tetszéséből, etiam contradicente principe, mingyarást generalis diaetát publicáltasson, és ott az articulusoknak transgressióját az országnak megmutogatván, országúl, három nemzetül az ő nga hívségétől absolutusok legyenek, comperta rei veritate; viszontag ha az gubernator is a conditiók ellen cselekednék, az egész tanács az gubernatort idejénkorán admoneálja, és ha az admonitio után sem supersedeálna a conditiók ellen való cselekedetétől, a gubernator az egész tanács tetszéséből, etiam contradicente principe, mingyarást, és ott az articulusoknak transgressióját az országnak megmutogatván, ex unanimi consensu dnorum regnicolarum legyen az gubernator privatiója, comperta rei veritate.

Articulus 6.

A gubernator obsequiumára juramentumokat deponálni ígérik a statusok.

Hogy gubernator uram tisztiben a praescribált mód és conditiók szerint alkalmasban procedálhasson, országúl az ő klhez tartozandó obsequiumunknak praestálása felől securusabb lehessen ő klme is, juramentumát deponálván, mi is országúl ő klhez illendő kötelességünknek effectualására, valamikor az mi klmes urunk ő nga kívánja, megesküdni készek vagyunk.

Articulus 7.

Az mi klmés urunk ő ngától denomináltatott gubernator acceptáltatik.

Hogy pedig klmés urunk váloztott ifjú klmés urunk ő nga mellé Ngod bölcs tanácsi közül a tek. és ngos Gyerő-monostori Kemény János uramat jövendőbéli gubernatornak denominálja, az Ngod abbéli klmés tetszését értjük mi is egész országúl, három nemzetül, ő klmét, mint érdemes hazafiát javalljuk, acceptáljuk, és minden ő kegyelméhez illendő obsequiumunkat praestálni megírt mód szerint készek leszünk.

Articulus 8.

Ifjú urunk ő nga mellett leendő gubernator és tanácsoknak sustentatiójoknak modalitása.

Mivel klmés urunk ifjú urunk ő nga mlgos személye mellett gubernator urunk és tanácsuraink közül egynéhányoknak continue jelen kelletik lenni, az ő klmek az idő alatt való sustentatiója felől is ő klmeknek provideálnunk illendőnek ítéljük, tetszik azért minékünk egész országúl három nemzetül, hogy az 1558. esztendőbéli Izabella idejébéli emanáltatott 3-ik articulus szerént, az országnak közönséges jövedelméből légyen az ő kegyelmekre való provisio.

Articulus 9.

Az kapuszám után való adó és taxás városok contributiója.

Noha kegyelmes urunk szegénységinknek fogyatkozott állapotját nem tagadhatjuk, holott az elmúlt egynéhány esztendőben sem borok, sem buzájok nem termett, mely miatt sok helyeken szegény jobbágyink lakóhelyekből elbujdosni, és az kik közülök megmaradtanak is, az szűk idő miatt marhájokat eladni kényszerítetttenek: mindazonáltal Ngdnak is sok rendbeli expensáit szemünk előtt viselvén, hogy mind a fényes portának contentálására, s mind egyéb fejedelmi mlgos hivatalja szerént hazánknek közönséges megmaradására szükséges expensáinak megfelellessen, eziránt is szegény jobbágyinknak nem kedvezhetünk, hanem a tavalyi mód szerint Ngdnak vélek contribuáltatni készek vagyunk, úgymint, egy kaputól 20 forintot, melynek felét ad diem 1-mum Junii, felét pedig ad diem 1-um Augusti, a Sz.-György napinak. A Sz.-Mihály napinak pedig ad diem 1-um Novembris, felét ad diem 1-um Januarii anni proxime venturi az Ngod tárházába beszolgáltatjuk, mely terh-

viselésnek az partiumbéli uraink s atyánkfiái, hasonlóképen a székelly uraink s atyánkfiái is, kiknek az vármegyén jószágok vagyon, a szász urainkkal s atyánkfiáival együtt submitálni ígérnek magokat, könyörögvén Ngdnak mint klmes urunknak igen alázatosan, ebbeli contributiókkal contentus lenni méltóztassék.

A taxás városak adója.

Kolosvár	flor. 2400.
Váradé	» 1400.
Fejérvaré	» 200.
Bánffi-Hunyadé	» 200.
Udvarhelyé	» 260.
Kézdi-Vásárhelyé	» 180.
Sepsi-Szent-Györgyé ...	» 180.
Ilyefalváié	» 150.
Egeresé	» 150.
Nagy-Almásé	» 125.

Articulus 10.

Végházok építésére kapuszám után egy-egy forint ígértetik.

Mű is a Ngod klmes propositiójában való klmes intimatioja szerint az végházok építését szegény hazánknek jövőendőbeli securitására igen szükségesnek ítélvén lenni, minden kapuszám után annak véghezvitelére egy-egy forintot ígérünk egész országúl, három nemzetül, melyet az Ngod tárházába az adónak első terminusára administráltatunk is.

Articulus 11.

Az articulusok egybenszedésére bizonyos személyeknek, azon szükségre való költségnek, több accessoriumoknak rendelése.

Hogy az articulusoknak egyben szedetésére Ngod klmes urunk mostan is serkenget bennünket, és annak végbenvitelére bizonyos becsületes atyánkfiáit denominálni klmesen méltóztatott, Ngdnak abbéli klmes gondviselését is mint klmes urunknak alázatosan megiszolgáljuk. Mely dologra rendeltetett becsületes atyánkfiáinak azon dolog continuálása alatt való illendő sustentatiójára mi is ígérünk az adónak első terminusára kapuszám után húsz-húsz pénzt; a székelly uraink s atyánkfiái is közönségesen ígérnek adni 300 forintot; a szász uraink s atyánkfiái is hasonlóképen kapuszám után ígérnek húsz-húsz pénzt; a taxás városok 100 forint után ígérnek egy forintot, excepto Várad. A mely városok kapuszám után szoktanak

contribuálni, az megírt mód szerint kapuszám után húsz-húsz pénzt contribuáljanak. Melynek perceptiójára a Ngod klmes rendelése szerint Bárdi István requisitornak légyen gondja. Mely dolgot is hogy Ngod klségéből úgy akarja végbenvitetni, deputatus atyánkfiainak is oly instructiót adatni, hogy mi is országúl hasznát érezhessük, és semminémű articulások, melyek a haza javára szükségesek, ki ne rekesztessenek, s ha melyek közül a nemesi szabadság és minden rendek privilegiumok ellen irattattaknak lenni találkoznának, azoknak tolalását is oly consideratióban akarja venni, eziránt is Ngdnak mind klségét, s mind reánk való gondviselését megtapasztalassuk, Ngdnak, mint klmes urunknak, híven megiszolgáljuk.

Articulus 12.

A nemes ország Bihar vármegye mellett való alázatos instantiája urunk ő nga klsége, és hogy főispány nemléte nélkül viceispányok ne tétessenek, prohibitiója.

A Bihar vármegyebéli nemes uraink, s atyánkfiak szomorúan érezvén magokon Ngod nehézségét, hogy az elmúlt napokban nem lévén ő klmeknek főispányok, magoknak elmúlhatatlan szükséges dolgait praetendálván, ő klmek választattanak volt viceispányt magok között, főispányoknak nemlételében; kiről ő klmek iteratis vicibus igen alázatosan találának meg hennünket, hogy Ngod mlgos személye előtt instálnánk fejeként, méltóztassék szokott klsége szerint ez dologból ő klmekre terjedett nehézségét elvenni, mivel ő klmek nagy obtestatióval állatták előttünk, hogy soha szántszándékkal Ngod nehézségét magokra ezzel vonni nem igyekeztek ő klmek. sőt hogy azt ítélték volna, hogy Ngdnak indignatiója következhessek ő klmekre, minden fogyatkozásokat, melyek az viceispányoknak nemlétele miatt naponként ő klmek közt estenek, mind addig is elszenvették volna. Mely ő klmek mellett országúl való alázatos könyörgésünkre hogy Ngdnak fejedelmi klmségéből méltó tekinteti lett, és ő klknek ebbeli cselekedetét, úgymint maga mlgos személyében klsen megengedni méltóztatott, azzal mindazonáltal más privata personáknak nem praejudicálván, Ngdnak híven megiszolgáljuk, ezt mindazonáltal ilyen értelemmel, hogy se ő klknek, sem pediglen más vármegyebelieknek indifferenter semminémű helyeken ne legyen szabad főispányoknak nemlétele nélkül viceispányt választani, hanem a Ngod méltóságos collatióján állván az főispányságnak adása, az meglévén, a főispányok a vármegyével egyező tetszésből állasanak viceispányokat. Ngdnak azon is alázatosan könyörgünk, hogy az főtiszteknek nemlétele miatt ehhez hasonló és több

alkalmatlanságok ne következzenek köztünk, vármegyéinkben méltóztassék a főtiszteket hosszas halogatás nélkül creálni és subordinálni, Ngdnak híven megszolgáljuk, mint klmés urunknak.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium etc. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 12-ma mensis Martii anno domini 1652.

(Az Akadémia birtokában lévő újabbkori másolatról.)

XVI.

1652. márcz. 28.

Tárgyalások a jezsuiták ügyében.

a)

Haller István votuma a jezsuiták ügyében.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Ngodnak kglmes uramnak.

Ngod méltóságos levelét vettem, kiből Ngod parancsolatját értvén, Ngodnak engedelmességgel az én censurámat megírtam: az János király idejében való articulust kegyelmes uram nem láttam, arról írni nem tudok. Sigmond fejedelem idejében való articulust tudom kglmes uram, hogy az jezsuiták abban az articuluban teljességgel az országból kiküldessenek; azután való articulusat is mind az bódog emlékezetű Ngod nagyatyja és Bethlen Gábor urunk ő felsége idejebeli articulusat is tudom. Az articuluskoknak megtartására Ngodnak is, kglmes urunk fejedelmünk, és mindnyájunknak kötelességét tudván, annál egyebet mit mondhatnék; hanemha az 1630 és az 1649 esztendőbeli unióról való articuluskok mitigálnák az elébbi articuluskokat. Éltesse Isten és tartsa meg sokáig való jó egészségből boldogul Ngodat.

Datum in Szent-Pál die 28 Martii 1652.

Ngod alázatos szolgálója
Haller István.

(A levél egészen Haller írása.)

Külczim: Celsissimo Principi ac dno dno Georgio Rakoczy dei gratia stb. Dno mihi clementissimo.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

b)

1652. márcz. 30.

Rákóczy válasza a császárnak Fejérpataky küldetése alkalmából.

Sacr. Caes. Regiaque Mtas

Dne clementissimi.

Literis Mtis Vrae Sacr. ab internuntio egregio Raphael Fejérpataky cum observantia singulari acceptis, et ejusdem internuntii relatione intellecta, demisse animadverto patres Jesuitas de propria, praesertim autem status catholici injuria, et liberi religionis exercitii impedimento, aures Mtis Vrae informatione aequitati haud consona onerasse. Deum enim testem secura conscientia, et eorundem cognitionem conscientiosam appello: nulla fideles nostros in libero receptarum religionum usu et exercitio molestia ex toto gubernii mei tempore affectos, quin sine discretione honoribus et bonis secundum merita ornatos et promotos esse, nec minus statum ecclesiasticum muniis suis perfungi, ac receptarum religionum exercitium iuxta constitutiones regni hujusce antiquas permisos; siquidem nihil magis caveam, quam conscientia praedominari, et capitulationibus regiminis mei irritis, contra publica regni sancita, et fidem illis observandis datam, rigore et asperitate aliquos ex fidelibus meis immeritos lacessere. Cum autem indubius teneam Mtem etiam Vram, uti et alios omnes christianos reges et principes, fidelium suorum decreta et constitutiones ac puncta regiminis sui sancte observare et per alios observari summo studio intendere, nec, qui haec observant, sed qui contranitiuntur, censura notari meritos esse, persuasum mihi est, priusquam meam justam utique informationem, pro re nata intelligat, adversus aliorum expostulationibus haud quaquam locum daturam esse, imo negotio omni ad aequitatis lancem praeponderato, ubi fideles meos regimini meo divinitus addictos, secundum suas leges et libertates antiquas gubernari a me comperta fuerit, succensere magis illis, quam favere: perinde et ipse, si quid praeter velle et intentionem ex parte mea factum esset, admonitionem hoc pacto Mtis Vrae benignam, demisse observo. et obnixè rogo, plena fiducia assecurata esse velit exercitium religionis catholicae, uti et aliarum receptarum, ac ministros secundum constitutiones regni hujus inoffense observaturum esse, cui et ipsimet hactenus sine ulla justa querela acquievere. Confisus insimul Vram etiam Mtem nullis negotiis obligationi meae adversantibus impedire me velle, nec patres Jesuitas (si quos clam forte, magis quam aperte intra fines ditionis meae conversari contingeret) cognitis publicis superinde constitutionibus amplius molestaturos, nec postulationibus,

posse, et auctoritatem meam excedentibus ulterius offensuros, probe scientes suas principes regendi conditiones, praesertim sub fidei vinculo promissas, omni jure observare, nullo autem infringere, teneri. De caetero Mti Vrae Sacr. pro virili obsequia mea uti animo demisso offero, ita occasione quavis contestari paratus, Eandem diutissime rerum potiri ex animo voveo et precor. Datum in civitate mea Alba Julia, die 30 Martii, anno 1652.

Sacr. Mtis Vrae

studiosissimus et devotissimus
servitor

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Sacr. Romanorum Imperatoriae, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Mti etc. etc. Dno chmo.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XVII.

1652. szeptemb. 17.

Meghívó a szászrégeni tanácskozásra.

Georgius Rakoczy Dei gratia stb.

Generose stb. Salutem cum favore.

Poroncsoltunk vala az elmúlt tavasszal kegyelmednek, hogy az articulusoknak több arra rendeltetett, böcsületes hieinkkel való egybeszedegetésére, kegyelmed is arra praefigált bizonyos napra fejeérvári házunkhoz jönne, de akkor bizonyos okokra nézve el kellettén mulni, nem akarván azért ez idéről az nemes ország végezése szerént elhalasztani, kegyelmesen parancsoljuk kegyelmednek, ez levelünk megadatván, disponálja úgy magát és házánál való dolgait, hogy az dolognak véghezvitelére ad 20. Octobris okvetetlen Régenben lehessen, az hol arra rendeltetett több böcsületes hieink is lesznek, hogy az articulusoknak kiszedegetéséhez hozzá fogván, Isten segedelméből procedáljon is benne, magunk is azalatt Görgényben lakván, ha miben mi scrupulussa lenne, tőlünk is érthessen. Secus non facturus. Datum in castro nostro Balásfalviensi die 17. Septembris 1652.

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Generoso Georgio Lazar stb.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

XVIII.

1652. decz. 15.

Meghívó a fejevári országgyűlésre.

Georgius Rakoci etc.

Prudentes et circumspecti *stb.* Salutem *stb.* Noha fejedelmi hivatalunk kívánsága szerint ez esztendőben is hűségteknek generalis gyűlésének kiszolgáltatására alkalmas időt rendelni el nem mulattuk volt, melyre hűségtek is bizonyos atyjokfiat küldvén, azonban isten atyai látogatását bocsátván reánk, a mint kívántatott volna, az közönséges jóra nézendő dolgokról való elmélkedések és végezések nem vitethetnek végben, melyet isten engedelmeiből helyre akarván állatni, ez jövőendő esztendőnek is kezdeti szintén előttünk levén, tanácsúr híveinknek egyenlő tetszésekből hűségteknek generalis gyűlését rendeltük az jövőendő januariusnak 15-ik napjára Fejevári városunkban, az idő tájban reménlvén főkövetinknek is az portáról hozzánk minden jóval való megérkezéseket. Hűségteknek azért serio parancsoljuk, azon az napon és helyen arra rendelő bizonyos atyjokfiat expedálja úgy, lehessenek jelen idején, hogy hűségtekkel egyenlő értelemről az közönséges megmaradásról minden jót végezhezzünk; akarván azt is hűségteknek értésire adni, isten azt engedvén érnünk. minden gyűlések alatt eligazítani szokott pöröknek és dolgoknak is revisioját kiszolgáltatni el nem mulatjuk. Secus *stb.* Datum in civitate nostra Alba Julia die 15. Decembris. Anno domini 1652.

G. Rakoczy m. p.

Külszím: Prud. ac circump. magistro civium *stb.* civitatis nostrae Cibiniensis *stb.*

(Ered. a szász nemz. egyet. lt. No. 567.)

XIX.

1653. jan. 15.—m á r c z. 15.

A fejevári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

1653. jan.—febr.

A régeni fogalmazvány módosításai.

(P. III. T. XLVIII. A. 1.)

Fiak erkölcselenségéről.

Articulus 1. (*Lit.*) C.

Az erkölcselen fiak, kik atyjokat anyjokat nem böcsülik, sőt kesergetik, decernáltatott, hogy az olyan fiakot a tiszttek

vármegyéken és székes helyeken törvény szerint juxta demerita ipsorum pro qualitate delicti, megbüntettségük, a városokban azon szerint. (*Kitörülve*: ez mód observáltassék ez ilyen dologban; úgy) mindazáltal, mivelhogy personalis az actus, in persona luat poenam, non in bonis, és az poena decernáltassék pro qualitate delicti, azmint az birák előtt fog comperiáltatni. Ugy tudniillik, hogy ha atyját, anyját szidalmazza, vagy poeniten-tiáztassék, vagy egyébiránt castigáltassék az birák ítéleti szerint. Atyjoknak vagy anyjoknak megverésiért egyik kezek vágattassék el, megsebesítésekért vagy ölésekért, mint az kik atyjokfiaival cselekeszik, az decretumban írott azon poenán convincáltassanak. Ez két első casusban két széken decidáltassék a causa, az utolsó casus pedig dietán prosequáltassék, az vármegyén vagy székes helyeken az panaszló fél vagy az tisztek, az dietán az director prosequálja. De nemes ember ellen az paraszt bizonságok ne admittáltassanak ez casusban. (*Kemény írása*.) Melynek prosequutiója az

(*Lázár írása*.) Itt az értelem különbözni láttatik.

dietetára relegáltatott. Az több feljebb írt casusokban pedig az házi cselédeknek, szomszédságoknak, és egyéb rendbeli embereknek is; si sint honestae famae et conditionis homines egyébiránt is ország törvénye szerint való módon recipiáltatottak bizonságok admittáltassék. (*Eddig Kemény írása*.)

(95—96 ll.)

Art. 1. Ad literam D.

Az gyűlések alatt levő táblán pedig jobbágyi kérések, publicatiók és minden transmissiók indifferenter revideáltassanak, (*Kemény írása*.) hasonlóképen az, mely articulus casusoknak is discussióji azon akkori forumra relegáltattanak.

(97 lap.)

(*Kemény írása*.) Az jesuitai szerzetnek kirekesztésének módjáról és okáról.

(*Megvan az Approbatumban*.)

Edictum. (*Lázár írása*.)

Az megnevezett jesuitai szerzetbelieknek az ország constitutiói ellen találkozhatott factorinak engedelem adatott mindaddig való ezen dologbeli cselekedetekről, míglen legitime nem voltak admoneáltatva az jesuvita szerzetbeliek kimenetelek felől: ezután való cselekedetekért a fejedelmek gratiájában és szabadságokban áll, akarják prosequálni törvénnyel avagy nem. Az admonitio pedig volt pedig die 22. Januarii anni 1652,

(130—2 ll.)

P. III. T. XLVII. A. 2.

Latrok büntetéséről

Articulus 1. L.—C.

(Vége módosított ekképen.)

Ha pedig három forintnál többet érő lopásban találtatik, comperiáltatván az dolog, minden tovább való hallagatás, kedvezés és birságlás kívül csak felakasztassék, (*Kemény módosítása* :) ha az sententia előtt nem concordált a károssal, de ha az károssal megbékélt, diával változzék meg az lopó, és egyszeri vétkeéről adassék engedelem, mindazáltal az bélyegzés helyett füle vágattassék el első vétkejért, ha diát le nem teszi, hogy megesmertethessék arról, és ha azféle dolgáért vágott el (nem egyéb casusban), comperiáltatván másodszor vétke, felakasztassék, ha szinte concordált volna is. Ide kell írni az fent megírt ratiót. (*Kitörülve* : non obstante eo, ha szintén a károssal conveniált volna is.) Mert az ki mind az isten parancsolatjával, mind az országnak erős edictumával nem gondolván, azok ellen vakmerőképen cselekeszik, nincsen hatalmában az káros embernek, hogy az ő megbékélésével az isten, ország s fejedelmek ellen cselekedett vétekből az gonosztevőt absolválhassa.

(162—165 ll.)

(Kihúzva.)

Mihály vajda idejebeli némely donatiókról.

Az donatiókról írott ötödik articulushoz annectáltattak némely Mihály vajda idejebeli collatiók, melyek az országtól most is az előbbi végezések szerint helyben hagyattattanak. Vide sub litera D. (*Kemény oldaljegyzete* :) Ezt éppen ki kell hadni, mely csak pro memoria jegyeztetett, az lineázásig, mely van az utolsó faciesen.

Mivelhogy az ország hittel is assecurálta volt őket, az mely katonák az Mihály vajda megverésekor mint tyrannus és illegitimus fejedelem mellől ad unionem et fidelitatem regni redeáltak volt, azoknak személyekben akkor ígertetett nemesi praerogatívájok mostan is helyben hagyatott, sőt az harcz előtt azon katonák közül valóknak az mely jószágot Mihály vajda adott volt és birodalmokban voltanak, azok is nálok megmaradjanak azokról emanáltatott articulusoknak tartása szerint, mivel az országnak utolsó veszedelmébe forgó állapotjába szolgáltak.

(*Kemény oldaljegyzete* :) Ez íratassék oda szóról szóra : az hol az donatiók serisében az Mihály vajda adományi corruáltak utána consequenter.

(182. l.)

P. III. T. XL. A. 1.

Malmok felől.

(mint az Approbatumban, a czikk végén :)

(*Lázár írása :*) Itt a mustrákról egy articulust elhadtam, mely sub litera H. az hadakozásról írott articulusokban megíratott, többire mind ezen szókkal, ha szükség leszen conferálhatni.

(*Kemény írása :*) Csak legyen igen considerata collatiójok az szóknak is, illendőbb az hadi állapotokról való írásnak rendiben lenni. (Ki van húzva.)

Az mustrákról való articulus különböz, mely békességes időben is leszen, az hadi insurrectiótól, azért külön articulusban írassék az immár concludált szók szerént.

NB. Az műves embereknek privilegiumi, az szerént minden mesterembernek, micsoda conditiókkal tartassanak meg, az is kihagyatott: szükséges inserálni.

(186. l.)

Parázna személyekről.

A r t. 1.—C.

(*Kihúzva.*) Mind nős, nőtelen, paráznaságban találtatott személyekről, azoknak büntetéseknek neméjérül, az latrok felől írott articulusoknak seriesében vagyon írás (kitörülve: sub litera L.)

(*Kemény írása :*) Nem szükség be is írni, meglévén az articulusokban.

Portára s egyéb helyekre való küldésről.

A r t. 1.

Török császár portájára és egyéb külső országokra is az ország közönséges dolgaiban ne idegenek, hanem zálogos hazafiai és tanács tetszéséből küldessenek, az dologra alkalmas emberek, az régi jó mód és rendtartás szerint.

(*Kemény írása :* NB. Az nemes házakban lakó paraszt és egyéb sellyér emberek dolga restál, ezt fel kell keresni, s annak seriesében inserálni.)

Püspöki s csatári nemességről vagyon írás, hogy az paraszt funduson lakásokért adót adjanak, de nemes házakban lakó paraszt emberekről nem emlékezem. (*Ez a pont ki van húzva.*)

Felkerestem s megíratam az edictumok közé.

(*A két utóbbi pont Lázár írása.*)

(210. l.)

Edictum. XLVI.

Az marosszéki székely darabantok Görgény várához való szolgálattól eximáltattak, és az több székelyek közé azon szabadsággal incorporáltattak.

(*Lázár írása* :) Itt egy articulusnak helyet hagytam, mivel még derekas resolutio nincsen reá.

(*Kemény kézírása* :) NB. Nem kell elfelejteni, mert nem tudatik, melyik az.

Art. 12.

Megíratam.

(242. 1.)

Edictum. LVIII.

Az emberi emlékezettől fogva, mindenkor parochiális fundusnak tartatott helyeken lakó emberek, ha sem zászló alá valóok de jure regni, sem egyébiránt mások praetensiója alatt levők, falu közé való szolgálattal nem tartoznak: de az egyéb akármimódon biratott fundusokról a falubeliekkel egyiránt tartoznak.

(*Lázár írása* :) Itt az citatióinak modalitása felől való articulusnak helyet hagytam, mivel nem mind egyez az egész székelység; erről való bizonyos conclusomot akarván érteni.

(*Kemény írása* :) NB. Már meg van az egyezés.

Articulus.

(*Kihúzza. Kemény írása*.)

Az szebeniek ellen in anno 1610. végeztetett articulus tolláltatott, és cassáltatott anno 1614. Ez a proscriptiókról írott art. comprehendáltatik.

(260. 1.)

Tisztek állapotjáról.

Art. 1.

Noha annak seriesében az tisztviselőknek hivatalokról, abban el nem járásoknak büntetésekről, az tiszteknek helyben állatásáról vagy megváltoztatásokról, kiváltképen az vármegyéken levőkről vagyon emlékezet, mely azon szerént helyben is hagyattatik mind azon specificált dolgokban és casusokban; tetszett mindazáltal ez helyben az tisztek felől való némely végezéseket inserálni és elsőben is, hogy mind vármegyékben, várakban, székes helyekben, végekben és egyéb tisztviselésekben zálogos és böcsületes hazafiait és nem idegeneket constituál-

janak és collocáljanak az fejedelmek, kik az fejedelmek hűségére és az ország törvényére, s annak szabadságára, oltalmazásra kötelesek legyenek, azoknak vacantiájokban sokáig való halasztások ne legyenek, affélékből következhetendő károk és alkalmatlanságok eltávoztassanak.

(*Rákóczy György írása* :) NB. Az öklmek replicájában az volt: végbeli tiszteket kiváltképen hazafiainak adjunk, ha azért minket arra köteleznek az mennyivel kívántuk az hazafiait felvenni kiket érdemesnek ítélvén megkinálunk.

(280. l.)

Töröcsvára és ahoz való jószágáról.

Art. 1.

Töröcsvára, és ahoz való jószágáról.

(*Kemény írása* :) Az mint in anno 1625. végeztetett volt hogy Töröcs váráról és ahoz való jószágokról privilegiomokat producálnák két hónap alatt az brassaiak sub amissione omnium bonorum, és akkor succumbálván, az fiscus apprehendálván is, bizonyos respectusokból ismét restituáltatott volt, de újonnan az fiscale bonumoknak bizonyosabb karban állittatását kívánván az ország, és az brassaiaknak ahoz való igazságokat is szorgalmatosan megvizsgálván in anno 1651, arról lött végezés mostan is confirmáltatott, mely ekképen következik.

(*Lázár írása* :) Ide az brassaiak privilegiumát kellene inserálni, de nincsen nálam. (*Kemény írása* :) Az articulus alkalmasint declarálja, de az liber regiusból secretarius uram communicálja ítélőmester urammal.

(282 l.)

P. III. T. LXXXII. végéhez.

Hozzátevéen ezt is, hogy ha az feljebb is lött írás szerint qualicumque sub praetextu valamely város valami titkos interdictumok, magok között való constitutiók által (*kihúzza*: vagy egyéb módok által impediálná az venditiót, annak is prosecutiója és következendő poenája azon rendben megírt mód szerint). (*Kemény írása* :) Ha pedig az harmadik punctumban megírt mód szerint háborúságos időkben bemenő lakó, kijövő embereknek dolgokban violálnák az constitutiókat: in amissione privilegiorum ac immunitatum incurrálnának azon processus szerint, mint feljebb van írva, az házak vétele dolgában.

(290 l.)

(Eredeti fogalmazvány. Országos levéltár. Gyulafehérvári osztály.)

b)

1653. márcz. 5.

Derkay jezsuita útlevelet kér.

Spectabilis ac magnifice dne, domine patrone gratosissime, religiosa cum humili precium oblatione obsequia.

Értésére vagyon úgy gondolom Ngodnak pater Mikó István uramnak a követtel való kimenetele. Én még eddig itt Monostoron váraoztam, nem egyéb októl viseltetvén, hanem hogy az országgyűlésének végét megvárnám, és bizonyoson megérteném, ha ugyan abban az resolútióban maradt az ország urunkkal ő Ngával, a melyet a követnek adott; gondolván azt, hogy a változás alá vettett emberi elme, mely ha ma egyet javall, holnap másokra nézve mást s a tegnapival ellenkezőt javallhat. Így ha urunk ő Nga, és az nemes ország az mi proscriptiónkról való articulusokon fundált is, akkor történhetnék, hogy a gyűlésnek végén abban valami limitatio, vagy dispensatio lehetne, és így én csak egyedül és eddig való residentiában megmaradhatnék. De ha ugyan aeternumnak kell lenni az egyszer rólunk kiadott sententiának: én sem opponálom magamat ő Nga és az ország ellen csakhogy ennyi sok ellentünk objiciált szókra nézve majd az én kimenetelem nem látszik bátorságosnak egyébiránt lenni, hanemha a mi kegyelmes urunk ő Nga dimissionálissa mellett liber passus engedtetik. Annakokáért alázatosan könyörgök Ngodnak méltóztassék Ngod urunktól ő Ngától nekem egy útlevelet impetrálni, mely mellett kimenetelem bátorságos lehessen. Mely Ngodnak hozzám és a mi religiónkhoz mutatandó kegyelmességét, mind én s mind az egész religió Ngodtul háláadással veszi, és tehetőség szerént velem együtt megszolgálására igyekszik. Ezekután Ngodnak hosszú szerencsés életet kívánván, kegyelmes választ várok, mivel indulásomat addig bátorságosnak nem ítélem, míg az Ngod patrociniuma által urunk ő Nga gratiája meg nem batorít. Datum in Kolosmonostor 5 Marti 1653.

Spectabili ac magf. dom. vestrae.

humillimus servus, et cliens devotus.

. Derkay.

Sacerdos catholicus soc. Jesu.

Külről: Spectab. ac magnif. Domine Joanni Kemény de Gyerőmonostor. Illust. celsiss. principis intimo consiliario, necnon universorum militum generali; aulacque militae Capitaneo. Arcis et praesidii Fogarasiens. capitaneo comit. Albensis supr. comiti, decimarum per Transilv. arendatori supremo etc. Dno ac patrono observandissimo.

(Gyulafehérvári könyvtár.)

c)

1653. MÁRCZ. 7.

A százszok első protestatioji.

Nos requisitiore litterarum et litteralium instrumentorum in sacristia sive conservatorio capituli Albensis Transsylvaniae requisitarum et locatorum ac quarumlibet iudiciarum deliberationum, legitimorum mandatorum illustrissimi domini domini principis domini nostri clementissimi executores damus pro memoria per praesentes, quod nobiles prudentes ac circumspecti Joannes Waldorffi, et Joannes Simonius hic iuratus notarius Cibiniensis ille Bistriciensis, nominibus et in personis prudentium ac circumsectorum primarii et regii iudicum caeterorumque civium et senatorum, necnon totius universitatis Saxonicae nationis regni Transsylvaniae existentium et commorantium nostram personaliter veniendo in praesentiam per modum et formam solennis protestationis, contradictionis et inhibitionis significaverunt et detegerunt in hunc modum: qualiter prout ipsi intelligere et percipere potuissent in generalibus dominorum procerum et magnatum caeterorumque statuum et ordinum trium nationum regni nostri Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum comitiis ad diem 15. mensis Januarii anni 1653. in civitate Alba Julia ex benigno illustrissimi principis Georgii Rakoci dei gratia principis Transsylvaniae edicto celebratis congregatione, et praefatorum dominorum regnicolarum consensu quidam articulus editus et conscriptus esset, quod nimirum hominibus Hungariae nationis in regno Transsylvaniae existentibus liberum licitumque sit in civitatibus Saxonicae nationis domos et haeredetates pecuniis emere et comparare; deinde privatarum personarum ad tabulam suae celsitudinis evocatione in damnum et praeiudicium derogamenque privilegiorum, immunitatum et praerogativarum antiquarum a divis olim regibus et principibus felicitis reminiscendae eidem praefatae nationi Saxonicae indultarum et gratiose concessarum, hactenusque iisdem gavisarum manifestum. Unde facta super inde solemni protestatione, ut status et ordines dominorum regnicolarum, quamvis eundem articulum illustrissimo ac celsissimo principi domino domino nostro clementissimo ad corroborandum confirmandumque exhiberent, tamen nequaquam observarent contra privilegia indulta et libertates nationi Saxonicae a divis regibus concessa ac concedita, praeterea antequam negotium illud communicarent cum caeteris civibus et incolis Saxonicarum civitatum, non autem ex quadam contumacia aut temeritate ducti, sed necessitate adacti atque impuls, in quantum videlicet privilegiis, in-

dultis libertatibusque eorundem derogaret. iterum super eo his terque protestati sunt, quod si quoslibet ex Saxoniae nationis hominibus ob id regnicolae impedirent, turbarent et damnificarent tempore suo prepetiti protestantes laud quamquam silentio praeterirent, sed suis ob id modis eosdem perquirere vel-
lent, prout protestati sunt inhibueruntque et contradixerunt nostri in conspectu publice et manifeste, ac etiam super his omnibus coram praenominatis dominis statibus et ordinibus regni tunc statim protestati sunt harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum feria sexta proxima post dominicam Invocavit. (Márcz. 7.) Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo tertio.

Correcta per eosdem repositoires Albensium.

(Másolat a segesvári vár. lt. No 303.)

d)

1653. márcz. 15.

A százszok második protestatioja.

Nos Georgius Rakoci etc. Memoriae commendamus etc. quod sub generali dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transsylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum congregatione, per nos ad diem decimum quintum mensis Januarii proxime praeteriti in civitatem nostram Albam Juliam indicta, ad quam utputa generalem congregationem nos revisiones et discussiones etiam certarum quarum causarum, factum videlicet publicationis bonorum et iurium possessionariorum quorumcunque ab hac vice sine haeredum utriusque sexus solatio decedentium, ac iuxta veterem et approbatam huius regni nostri legem et consuetudinem in nos fiscumque nostrum rite et legitime redactorum ac aliarum quarumlibet breviarum iuris processu determinari solitarum meritum tangentium et concernentium generaliter distuleramus, unacum fidelibus nostris generoso Acatio Bartsai de Nagy-Barcsa comite comitatus Hunyadiensis ac districtuum Lugossienseis et Carasebessienseis bano supremo, consiliario nostro intimo et iudiciis in persona praesidenti, magistrisque nostris prothonotariis ac iuratis sedis nostrae iudiciariae assessoribus, pro faciendo causarum iudicio moderativo in eadem sede nostra iudiciaria pro tribunali sedentibus, prudentes ac circumspecti legati nationum Saxonicalium nostri ac universorum statuum et ordinum regni nostri Transsylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum, suis ipsorumque propriis ac totius universae Saxonicae nationis in regno nostro Transsylvaniae degentibus et commorantibus veniendo in praesentiam, per modum et formam solen-

nis protestationis nobis significare in hunc modum: qualiter praedicti legati diversis vicibus coram nobis et statibus regni nostri Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum protestati fuissent, quod competitioni dictorum statuum et ordinum regni nostri Transsylvaniae et partium regni Hungariae eidem incorporatarum super domorum et haereditatum in medio ipsorum emptione, privatarumque personarum immediate in nostri praesentia evocatione conclusa, minime consentirent; sed iuxta usum et consuetudinem ipsorum antiquitus observari solitum continentiis privilegiorum suorum adhaerere et nequaquam ab eis recedere vellent; super quo iterum atque iterum solenniter protestati sunt. Unde super huiusmodi fidelium nostrorum protestatione praesentes litteras nostras testimoniales iurium ipsorum futuram ad cautelam necessarias dandas esse duximus, communi iustitia et aequitato suadente. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 15. mensis Martii anno domini 1653.

Lecta.

(Másolat a segesvári vár. lt. No 303.)

e)

Az 1653-iki articulusok.

Articulus. I.

Fejérvármegyében Oláh-Lapádon lakó Szegedi István és Péter Oláh-Rákosi falujok, és Aranyas-Székben levő Hidas nevű falu között commissariusok által, bizonyos erdő felől határjárás végeztetik.

Fejérvármegyében Oláh-Lapádon lakó Szegedi István és Péter nemes atyámfiai jelentik Klmes urunk, hogy ugyanazon vármegyében Oláh-Rákos nevű jószágoknak erdejében az hidasaktól (kik Aranyos-Székhez tartoznak) szünetlen háborgattatnának. Hogy azért mind az két félnek igazsága kiszolgáltatódjék, és kiki az ő sajátját birhassa békességesen, Ngod kegyelmességéből végeztük, hogy egy bizonyos illendő napra Huszár Péter, Bethlen János, Lázár György, Thorma Péter atyámfiai vélek együtt lévén az fejérvári kaptalan, Bárdi István, és az kolosmonostori convent Pálffi István, ad faciem loci litigiosi kimenjenek, és ott mind az két félnek igazságát megértvén, exhibitáit discussio alá vevén, igazítsák finaliter úgy köztök az dolgot, hogy az egyenetlenség köztök megszűnjék.

Articulus II.

Az ki praedikátori renddel perel, kezest állasson, hogy az mely bíróságokon litis intermedio marad, satisfaciálhasson; et converso az praedikátorok is ha nemes emberrel perelnek.

Estenek, klmes urunk, némely nemes atyánkfiainak ilyen akadályi. hogy ha praedicatori renddel perleni kezdettek, kezest kívántanak tőlök arról, hogy az interlocutorie esett birságokból satisfaciál. Ndnak azért alázatosan könyörgünk, observáltassék ez az mód köztünk és ő klmek között reciproce; úgy hogy, ha ő klmek mi tőlünk kezest kívánnak midőn vélek perlünk, hasonlóképen ha ő klmek velünk perlenek, tartozzanak kezest állatni.

Articulus III.

Az fiscalis jószágokban lakó nemesség mint foghasson parlagból szőlőt fel, annak modalitása végeztetik.

Végeztük azt is, az Ngod fejedelmi kegyelmessége accedálván, hogy az mely nemes atyánkfiak az fiscalis jószágokban laknak, hogy ha parlagból szőlőt akarnak építeni, elsőben találják meg az Ngod praefectusát, avagy az fiscusnak azon helyben lakó udvarbiráját, és az ott való tiszt megbeecsültetvén s látván az helyet, ha az fiscus jobbbágyi nem akarják mívelni, annakutána az megnevezett nemes atyánkfiak szabadon fel-foghassák, építhessék s bírassák, az igaz dézmát administrálván az fiscusnak belőle.

Articulus IV.

Az mely residentiátlan tisztviselők az fiskusnak jószágában lakván, potentiát patráltnak, azok ellen emanáltatott sententiák executiójának modalitása.

Noha Klmes urunk ennekelőtte is concludáltunk volt az Ngod fejedelmi consensusából arról, hogy az fiscalis jószágokban való udvarbirák, ha valamely nemes atyánkfiain potentiát patráltnak, mi formán kerestessenek, és mint convincáltassanak, de azok közül némelyek residentiátlanok lévén, az ellenek pronuntiált sententia nem mehet executióban. — Ndnak azért mint klmes urunknak alázatosan könyörgünk, hogy ha ez ilyen residentiátlan tisztviselői ellen az fiscusnak sententia pronuncióltatik, ha valami javok találtatik az fiscus jószágában, nyúlhasson ahoz az executor, úgy mindazáltal, hogy az fiscus udvarházaira ne menjen. Ngod fejedelmi klségét alázatosan meg-szolgáljuk Ndnak, mint klmes urunknak.

A r t i c u l u s V.

Hogy az oláh nemzet mint alacsomb, nem praescribálhat az magyar natiónak az innepi tartásban.

Noha az oláh nemzet propter bonum publicum admittáltatott ez hazában, mindazáltal nem vévén eszében allapatjának alacson voltát, némely nemes atyánkfiait impediálták, hogy az ő innepeken ne legyen szabad munkálkodni. Végeztük azért azok ellen, az Ngod klmes consensusából, hogy az magyar natiónak ne praescribáljanak, és ennekutána senkit is az feljebb megírt okból meg ne háborítsanak.

A r t i c u l u s VI.

Az csúcsi vámnak eligazítása végeztetik.

Nem kevés bántódása vagyon klmes urunk szegény jobbágyinknak az miatt, hogy az csúcsi dnus terrestis (nekünk úgy látszik) minden méltó ok nélkül vámot vétet jobbágyinkon. Ngod mlgos személye előtt azért alázatosan iustálunk, annak az helynek possessorával produkáltassa az vámról való igazságát, melynek revisójában Ndat, mint klmes urunkat országul megbíráljuk.

A r t i c u l u s VII.

Udvarhely városához applicált földek és rétek felől való conclusum.

Noha klmes urunk ennekelőtte alázatosan könyörgésünkkel megtalálván Ndat, az Udvarhely várához applicáltatott (melyek bizonyos atyánkfiaitól foglaltattak volt el) földeknek és réteknek restitutioja felől, és akkor fejedelmi kegyelmességéből némelyeknek közülünk restituáltattak is, mindazáltal vadnak oly atyánkfiai, kiknek szántóföldek rétek még eddig oda vadnak: hogy azért mostan Ngod szokott kegyelmessége szerint, azoknak is ad requisitionem eorundem, vagy megadatni, avagy őket róla contentáltatni klsen ígéri, Ndnak mint klmes urunknak alázatosan megszolgáljuk.

A r t i c u l u s VIII.

Parajd és Sófalva közt controversiában forgó határnak eligazítására bizonyos commissariusok rendeltetnek.

Régtől fogván lévén Udvarhely székbén lévő Parajd és Sófalva nevű faluk közt határ végett controversia, nem akarván köztünk azt szenvedni, hogy az erőtlemb az erősebbtől praeter jus et aequum elnyomattassék, az Ngod klmes annuentiájából végeztük, hogy egy bizonyos illendő napra, ad faciem loci litigiosi, itülmester Lázár György atyánkfia, az udvar-

helyszéki tisztekkel együtt kimenjen, és mind az két félnek igazságát előkivánván, igazítsa végképen el köztök az controver-siát, distinguálván az két falunak határát egymástól.

Articulus IX.

Az holdoltságon lévő nemesség állapotjáról.

Extálnak ennekelötte írott articulusok ugyan klmes urunk az holdoltságon lakó nemességnek állapotja felől, mi módon tartozzanak szükségnek idején az haza mellett szolgálni; de mivel békességes időn ők is szintén úgy akarnak élni nemesi szabadságokkal mint mi, az ő felölök tött articulusokat ezzel melioráljuk, hogy szükségnek idején ennekutána ők is, mint mi, viritim üljenek fel, ha fel nem ülnének, amittálják nobilitatiójokat; Jenőben penig az eddig való rendtartás szerint, cirkálókat tartsanak, és ha kiket az jenei kapitányok arra illendőket itilnek, tartozzanak az híreket hűségesen bevinni Jenőben sub poena fl. 200, toties quoties peccaverint, melyet exequáltathasson az jenei tiszt mox et de facto, comperta tamen rei veritate.

Articulus X.

Hogy az váradí sessionatus nemes emberek, és az városi rend között léő controversiának hátramaradt része bizonyos commissariusok által constituáltassék, és el is végeztessek, concludáltatik.

Ndnál nyilván vagy on klmes urunk, mennyi időtől fogván való egyenetlenség vagy on fen az váradí sessionatus nemes atyánkfnai és azon helyben lévő városi rend között, kik között való controversia, hogy bizonyos commissariusok által eligazítassék, két izben is articulusokban íratott, melyeknek continentiája szerint az akkori fő renden való kibocsáttatott commissariusok noha némely részét complanálták, de az egyenetlenség köztök máig is nem sopiáltatott. Ndnak alázatosan könyör-günk, annak hátramaradott részének eligazítására méltóztat-sék bizonyos commissariusokat rendelni, az kik előtt szakadjon vége az köztök ennyi ideig fenforgó egyenetlenségnek. -- Ndnak mint klmes urunknak híven megsszolgáljuk.

Articulus XI.

Hogy az kik az országnak statutumi ellen protestatiót tennének, azoknak ereje ne legyen, végeztetik.

Estenek néha klmes urunk köztünk ilyen casusok is, hogy némelyek az ország publica constitutiói és articulusi ellen protestatiót töttek, testimonialist is vevén ki róla; hogy azért ez aránt valami alkalmatlanság ne következék, végeztük, az

Ngod fejedelmi consensusa járulván hozzá, hogy az kik protesztálni akarnak, legyen szabados ámbár, de az olyan protestatiók publice legyenek és elolvastassanak, hogy így constálván mind az fejedelmeknél, s mind az országnál, invigillállasson maga végezésére; de ha szintén az ország articulusi ellen való protestatiók meglesznek is, erőtlenekek legyenek. Privata personák közt való protestatiókat ide nem értvén.

Articulus XII.

Az kik nem fiscalis jószágot bírván, producálni nem akarnak, azok felől az ország articulusi confirmáltatnak.

(Keresztül van húzva.) Vadnak az fiscusnak ilyen akadályai is, hogy némelyek, (az kiknek az fiscus jure inscriptitio conferált nem fiscalis jószágot) sem pénzeket fel nem veszik, sem pedig producálni nem akarnak. Ezek felől Klmes urunk observáltassanak az országnak eddig íratott articulusi. Nduak mint klmes urunknak alázatosan megsegzolgáljuk.

Articulus XIII.

Az harminczadokat defraudálók ellen való processus concludáltatik.

Bőséges articulusink extálnak klmes urunk az harminczadokat defraudálók ellen, melyek hogy ennekutána is observáltassanak, Ngod klségéből mi is javalljuk, ezt addálván hozzá, hogy az kiket ilyeneket a fent megírt processuson prosequálni akarnak, az harminczadosok prosequáljanak az szerint, és ha az alsó forumon való törvény nem tetszenék, transmittáltassék az táblára. Hasonlóképen az kik havasalyföldi vagy moldvai háttárban hajtják marhájokat, avagy az szíiben legeltetik, hogy ha akár foltonként, avagy egyébaránt eladnák, tartozzanak az fiscusnak megadni a harminczadot, melyet ha nem cselekednének, az harminczadot defraudálók ellen íratott articulus szerint procedáljanak ellenek az harminczadosok.

Articulus XIV.

Hogy a százsáság (Barczaságon kívül) bárány dézmaadással tartozik az fiscusnak, végeztetik.

Tudván azt, Klmes urunk, hogy az dézma fiscalis proventus, és az mely helyekben árendának adásával szoktuk is redimálni a dézmát, mindazáltal az bárány dézma fiscus számára exigáltatni szokott. Annálisinkább illendőnek ítéljük, hogy az egész százsáságon (mely az fiscusnak peculiuma) az báránydezma fiscus számára exigáltassék, excepto Barczaság,

mivel ők nem az magok, hanem inkább az havasalföldi határon tarthatnak juhokat. És Besztercze vidéke.

Articulus XV.

Az adóról.

Noha, klmes urunk, nem tagadhatjuk, szegény jobbágyinknak fogyatkozott állapotját, mindazáltal az közönséges haza javára nézendő dolgokban nem kedvezhetünk nekik is; ígírünk azért országúl adóba, az Ngod sok rendbeli expensáit és az fényes porta contentálását előttünk viselvén, kapuszám után húsz forintot, az szokott terminusokra beszolgáltatni, úgymint az Szent-György napinak felét ad 1. Junii, felét pedig ad 1. Augusti. Az Szent-Mihály napinak felét ad diem 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni proxime venturi. Mely terehviselésre az székely és szász uraink is, az mely jószágokat ő klmek az vármegyéken bírnak, reá ígírik magokat, hasonlóképen a partiumbéli atyámfiai is, Ndnak mint klmes urunknak alázatosan könyörgünk, legyen contentus véle.

Articulus XVI.

Az végházak építésére pénzbeli gratuitus labor ígértetik, és az Kustanczinápolyban levő Erdélyi ház építésére is hasonlóképen.

Az végházak építése is nem utolsó szükséges dolog lévén szegény hazánkban klmes urunk, hogy az többi között, signanter Jenőben elkezdett épület continuáltathassék, ígírünk kapuszám után ez szükségre, az adónak első terminusán beszolgáltatni, egy-egy forintot, úgy mindazonáltal, hogy annak huszonötöt pénze az Kustanczinápolyban levő Erdélyi háznak építésére fordíttassék, mivel az, mint halljuk, igen romlott állapottal vagyon.

(P. H.)

Barcsai Ákos m. p.
praesidens.

Magister Georgius Lázár
dni dni principis Transylvaniae
protonotarius.

(Eredeti. Országos levéltár: gyulafehérvári osztály.)

f)

Az Approbata fjejedelmi megerősítése.

Nos Georgius Rakoczi II., dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit, universis. Quod cum inter praecipua recte regendi et regnandi requisita, iustitiae tropheum erigere, et astraeam terris revocare haud minimum esse, et hoc non-nisi beneficio legum pro renata elaboratum et recte dispositarum obtinere posse noverimus; sollicite eam ob rem, et a dnis regnicolis sollicitati, studio tam utili, et cumprimis principi et magistratui christiano competenti, ab ipsis principatus nostri auspiciis nonnihil intenti fuimus, in id consiliorum nostrorum vela extendentes, quo pacto iusta et necessaria haec sollicitudo ad numinis divini gloriam, et publicam ditionum nostrarum quietem et emolumentum, optato terminaretur colophone: siquidem minus nos fugiat, recte dispositas, et bono ac usui communi accommodatas leges instar animae esse, ut enim haec corpori vigorem et nitorem, imo ipsum esse suppetitat, ita illae rebus publicis, et dominantium thronis stabilimen, et robur afferre solent, principes fidelibus suis reciproco amoris vinculo connectunt instillantes et ingenerantes cordibus eorum observantiae mutuae zelum, in unum corpus coagulant: unde et pacis amoenitatem, et imperiorum incrementa scaturire, experientia testis est. Nec mirum, auctore enim Deo natae, a Mose protonotario excerptae et subsequentibus seculis, secundam diversas nationes, regna et urbes, per viros ingenio plurimum valentes acquisitae, variatae, et moribus hominum applicatae, progressum summere: quorum altos titulos et nomina clara, si quidem nil nisi extrema mundi periodus delere possit, recensere minus necessarium ducentes, unius Justiniani, magni illius imperatoris meminisse juvat, qui arte ac Marte potens, tantum operae in methodica legum dispositione impendit, ut totum juris civilis syntagma, a nomine eius hodie Justinianum audiat.

Nec defuit hoc in gente nostra legum studium, ut decreta regum antiquorum attestantur, maximo sub Vladislao rege collaboratore magistro Stephano Verbőczy (qui authoris Juris Tripartiti nomen illo apud nos meruit) in eodem scopum magnum illi viri operis Quadripartiti compilatores vigiliis suis collimarunt; et postmodum *Ferdinando I. et Joanne* regibus de summa rerum infoelici eventu concernantibus gens nostra diu victoriosissima, intestini et externi belli fluctibus miserandum in modum obruta, et ad incitas redacta; haec vero patriae pars, quae hodie regni Transylvaniae titulum obtinet, sub peculiari principatu sibi salutem querere, non sine furore martiali coacta, quamvis inter arma sileant leges, nihilominus earum curae deditissimam, se fuisse multis consuetudiniibus et decretis pro re nata ingeniose adinventis declaravit. Hac

autem nostra tempestate celmus etiam princeps, dnus pater et praedecessor noster, excelsi nominis, eadem legum componendarum propensione ductus, sancita avitica ex publicis comitatum et civitatum archivis et protocollis colligi et erui procuraverat, nisi gravia regnanti negotia, otia ei rei sufficientia subtraxissent, et rebus pacatis triumphanti vitae fila abrupta fuissent, consimili etiam voto et conamine, ante eum laudatissimus princeps, *Gabriel Bethlen*, in anno 1619. legibus ordinandis manu et consilio admoto, non contemnendum juridici processus specimen ediderat, cujus ductus in dicendis juribus et hodie plerumque observari solet; verum ut illud necessitate fatali interruptum; ita hoc pro praesenti rerum statu, justo compendiosius esse, nec priscorum statutorum succum plene exhausisse, nec sat distincta methodo rerum momenta discriminasse videtur: plenius itaque et distinctius aliquod juris enchiridion meditati, quo semota confusionum caligine, et iudicum et litigantium, sed et juris dicendi studiosorum commodo consuleremus, in comitiis superioris anni (qui nobis obitu fratris charissimi et nostro, ac nostrum morbo desperato non nihil novercatus est): certum antiquorum et recentium decretorum ab anno videlicet 1540. ad hunc praesentem in unum systema colligendi modum, virtute publicae constitutionis praescripsimus, nominatis ad id idoneis, et iurium ac consvetudinum patriarum peritis viris, quorum industria laudabili propositum istud eodem ipso anno suum etiam sortitum est finem. Angoribus tandem deo propitio anni illius superatis, ut primum praesens millesimus sexcentessimus quinquagesimus tertius affulsit, actutum a 15. Januarii mensis, dominis regnicolis trium nationum regni nostri Transilvaniae, et annexarum partium Hungariae, diacetam anniversariam, in hanc civitatem nostram Albam Juliam, tractandis rebus publicis, et examini ac dispositioni collectorum articulorum indicere, e re esse visum est. Quibus congregatis et praecedaneis comitiorum sollemnitatibus more modoque consvetudo peractis, inter caetera negotia publica, revisioni collectorum articulorum opera multa impensa est, ac primum etiam privatim in senatu examinati, et in convenientem ordinem redacti, formam libelli acceperunt: qui ut eliminator prodiret, eum iterato dnorum consiliariorum examine trutinatus, tandem in consessu etiam dnorum regnicolarum publice lectus et relectus, et ad amussis iurium rerumque patriarum recognitum, in tales sessiones, non logico quidem, sed usuali ordine partiri visum est.

Primo etiam cum cura rerum ecclesiasticarum disponitur.

Secundo negotia principum, statum et fiscum concernentia pertractantur.

Tertio duos regnicolas tangentia rerum momenta indignantur.

Quarto causae forenses in suum ordinem rediguntur.

Quinto edictorum publicorum series subjicitur. Quibus ea etiam, quae juxta propositiones nostras, in praesenti hoc conventu in articulos concludenda fuerant, ut rerum occasio jubebat, inserere placuit, totumque opus in forma libelli pure conscriptum, domini et status trium ordinum regni Transilvaniae, et annexarum partium Hungariae nobis obtulere, demisse supplicantes, cum ipsi libellum publico calculo toties examinatum, jurium suorum et justitiae administrationi proficuum, et in omnibus clausulis consonum agnovissent. Nos etiam idem et omnia in eo contenta admittere et approbare, eisdemque et eorum haeredibus ac posteritatibus, pro legibus et consuetudinibus valiturum, autoritate nostra principali roborare et confirmare dignaremur: cujus quidem libelli tenor sequitur in hunc modum.

(Következnek az »Approbatae Constitutiones«, mely több kiadást érvén s könnyen hozzáférhető levén, lenyomatása nem tartatott szükségesnek.)

Conclusio.

Nos itaque, qui nihil prius potiusque habemus, quam ditiones nostras legibus et statutis aequae ac armis regere et defendere, accepto tali constitutionum systemate, votisque ac supplicationibus dnorum regnicolarum benevole exauditis, cum opus illud nihil nisi antiquis et recentioribus decretis, et juribus consonum experiamur, et rem earum cum legibus et sancitis prioribus, et recepta consuetudine, methodo licet diversa, usui quippe accomodatori, contineat; non potuimus non illi assentiri; imo quoad omnes continentias, articulos et puncta ratas, gratas et acceptas habentes, pro dnis regnicolis et eorum posteris universis valituras acceptavimus, approbavimus, et confirmavimus, promittentes nos benigne, omnia in illis contenta tam nos ipsos observare quam per alios observare facere: prout acceptamus, approbamus, et confirmamus, harum nostrarum chirographo et sigillo nostro munitarum vigore, et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia, die decima quinta Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo tertio, principatus vero nostri quinto. Spectabilibus, magnificis, gnosis ac egregiis Stephano Haller de Hallerkő, Kükölliensis, Francisco Rédei de Kis-Réde, Maromarosensis, Stephano Serédi de Görcsön, arcis et praesidii nostri Szathmariensis capitaneo supremo, et Kraszna ac Szolnok mediocris: Johanne Kemény de

Gyerő-Monostor, exercituum nostrorum campestrium generali, consiliario, aulae nostrae, ac arcis et districtus Fogarasiensis capitaneo supremo, decimarum universarum arendatore etiam supremo, et Albensis Transilvaniae (qui adornando isto opere plurimus fuit); Francisco Bethlen de Keresd, aulae nostrae magistro supremo, et dicti Albensis Transilvaniae: Stephano Sulyok de Szopor, thesaurario nostro, et dicti Küküllőiensis; Acacio Bartsai de Nagy-Bartsa, districtum Karansebesiensis et Lugosiensis hano, in judiciis locumtenente nostro, et Hunyadiensis; Gabriele Haller, de dicta Hallerkő, arcis et praesidii nostri Borosjenciensis capitaneo supremo et de Zaránd, comitatum honores tenentibus. Item Thoma Bassa de Zabola, trium sedium Siculialium, Sepsi, Kézdi et Orbai; ac Stephano Petki de Királyhalma, sedium itidem Siculicalium Csík, Gyergyó et Kászón, capitaneis supremis, consiliariis nostris, operis praetacti examinadoribus, censoribus et approbadoribus; item Johanne Bethlen, de dicta Keresd, comite supremo comitatus Tordensis; Georgio Vitéz de Bikallya; Francisco Orbán de Lengyelfalva; Petro Thorma de Giróth; et Stephano Szentpáli de Homoród Szent-Pál. tabulae nostrae judicariae assessoribus, magistro Georgio Lázár, de Gyalakuta, protonotario nostro; Stephano Virginás de Várad, in partibus Hungariae regno nostro Transilvaniae annexis; et Martino Sárpataki de eadem, in memorato regno nostro Transilvaniae causarum fiscalium directoribus, nec non Stephano Körösi, Michaelae Károlyi de dicta Várad, et Francisco Farkas de Bögöz; prudentibus item et circumspectis Johanne Rayzner, civitatis nostrae et sedis Saxonicalis Cibiniensis consule, ac Johanne Literato, civitatis etiam nostrae Bistriciensis syndico, collectionem articulo- rum industrie operantibus.

(Az 1653. Váradon nyomtatott példányból.)

g)

1653. szept. 7.

Az Approbata nyomtatásra vonatkozó rendeletek.

Georgius Rákóczi dei gratia stb.

Generose fidelis nobis dilecte: Salutem stb.

Az articulusoknak nyomtatását már jobbrészent elvégezvén, Kegyelmednek kegyelmesen megparancsoljuk ez leve-
lünk megadatván, az mi még híja vagyon, úgy mint az taxa s
egyéb is küldje ki Kegyelmed, hadd végezhessek el, hova ha-
marébb annak jó nyomtatását. Eidem sic facturo, gratiose
propensi manemus. Datum in curia nostra Görgeniensi die
7. Septembris anno domini 1653.

G. Rakoczy m. p.

Kirül: Generoso Georgio Lazar stb.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

h)

1653. szept. 14.

Georgius Rakoczi dei gratia stb.

Generose fidelis nobis dilecte: Salutem stb.

Kegyelmed 13. praesentis irt levelét elvettük s im iratunk secretarius uramnak. hogy a levelek taxájáról való regestrumot elküldje, egyéb a mi az articulusokhoz való dolog kívántatik végezze ezt is, s küldje ki Kegyelmed. Eidem in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in Civitate nostra Segesvar die 14. Septembris 1653.

G. Rakoczy m. p.

Kirül: Generoso Georgio Lazar stb.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

XX.

1653. máj. 22.

A brassaiak hitlevele a fejedelemnek.

Mű brassai bíró, tanácsi és az egész communitás etc.

Megemlékezvén arról, hogy minden legitimus ország fejedelmeknek, mind békességnek, mind pedig az szükségnek idein is igaz tökéletes hűséggel tartozzunk; és noha ennekelőtte való időben úgymint in anno 1637. üdvezült klmes urunknak és minden legitimus successorinak erről való erős obligatiókat adtunk: mindazáltal most is újobban sponte assecuráljuk ez mostani klmes urunkat ő ngát, az mlgos, ttes és ngos Rákóczy Györgyöt, fejedelmünket, hogy ha ez mostani állapotokhoz képest, vagy magának ő ngának, vagy pedig az ő nga hívei közül valakinek, úgymint ennek az országnak igaz hazafiának (kit isten oltalmaztasson) oly szorulása történnék, hogy városunkban kellene beszorulnia, tehát örömost bebocsátjuk ő ngát az véle levőkkel együtt, és az közönséges haza javára egyező értelemmel vigyázunk; az ellenséggel ő nga avagy arra rendelt tisztviselői hírek s akaratjok nélkül tractálni, annálinkább practicálni és senkit se személyében, se marhájában károsítani nem igyekezünk. Melyre sub bona fide nostra christiana obligáljuk magunkat és pro majori assecuratione adtuk ez levelünket s városi pecsétünkkel confirmáltuk. Remélvén viszont, hogy az mi klmes urunk és minden hívei ő ngának kötelessé-

gek szerint bennünket szabadságunkban megtartani fognak.
Datum Corona, die 22. Maii, anno 1653.

(P. H.)

(Eredeti. Orsz. levéltár újabb lybus.)

XXI.

1653. dec. 16.

Meghívó a gyulafehérvári országgyűlésre.

Georgius Rakoczi *stb.*

Prudentes et circumspecti *stb.* Isten kglmességéből az moldavai állapotoknak lecsendesítésében való fáradozásunk ekkeddig szerencsétlétvén, és immáron tágulván is, mivel fejedelmi hivatalunk kívánsága szerint az közönséges jóra nézve, ez jövődő esztendőbeli országunk közönséges gyűlését is sokára halasztani nem akarjuk. Ez okon mellettünk levő tanácsúr híveinknek egyenlő tetszésekből rendeltük azt ez jövődő esztendőbeli Boldogasszony havának tizennyolczadik napjára itt fejevári székeshelyünkben. Hűségteknek azért serio parancsoljuk arra az napra és helyre jó idején rendelje és bocsássa értelmes atyjokfiat oly instructióval, hogy velek együtt egyenlő értelemmel minden közönséges jóra nézendő dolgokról hasznosan végezhesünk. Akarók pedig ezt is Hűségteknek értésére tenni, ezen alkalmatossággal minden gyűlések alatt szokott dolgokat, villongásokat, és pereket is igazításban venni el nem mulatjuk. Secus sub poena in generali decreto expressa nequaquam facturis. Eisdem de caetero gratiose propensi manemus. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die 16. Decembris, anno 1653.

G. Rakoczi m. p.

Az tavalyi végezésekben egy exemplart küldöttünk Hűségteknek.

Külczön: Prudentibus etc.

(Eredetije Segesvár városi ltár. A. Nro. 666.)

XXII.

1654. j a n. 18.

a)

A fejevári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes,

quibus expedit universis: quod spect. magn. grosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem decimum octavum mensis Januarii, anni dni millesimi sexcentissimi quinquagesimi quarti, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praeberentes autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare, confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulo-rum tenor talis est.

Articuli universorum dnorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia ad diem 18. Februarii ¹⁾ anni dni millesimi, DCLIV. indictis celebratis conclusi.

Praefatio.

Klmes urunk fejedelmünk az mindenható fges Istennek ez hazának körülöttünk lakozó gonosz akaróinak ellenünk forralt szándéka ellen csudálatos megtartásában való bölcs tanácsa, és egyszersmind atyai kegyelmes gondviselése az minthogy álmélkodásra mindeneket, úgy háladásra minket egész orszá-gúl felindíthat, holott veszedelmünkre immár felfegyverkezett gonosz szomszédunknak ártalmas tanácsát bölcs ítéletiből ő fge nemcsak eloszlatá, hanem melléje romlásunkra magát csatlott idegen nemzetből álló segítséget is nem kevés magokbéli kár-ral megszégyenítvén, minket elébbeni csendes békességes állapatainkra édes hazánkban, honjunkban haza telepítte, melyért az ő fge dicsőséges nagy neve áldassék örökké.

Ez felett Ngdnak is reánk alázatos híveire való kegyes atyai gondviselését, és éjjeli nappali szorgalmatos vigyázását mint klmes urunknak igaz alázatos hűséggel meg szolgáljuk, ki nem várván az ellenünk felgerjesztendő tűznek fellobbanását, ideinkorán arról tanácskozni méltóztatott, mi módon az immár szintén lángot vetendő szikra megoltatnék, mely Ngod fejedelmi méltóságos hivatalja szerint való bölcs elmélkedését, boldog előmenetellel az nagy Isten meg is koronázza, mert hazánk

¹⁾ Nyomda hiba »Januarii« helyett.

tagjainak egy részit több feles fizetett hadaival együtt országa határin kívül léptetvén, Ngod azok által Istennek klmes segítségé is érkezvén, ellenségünket ellenünk való ártalmas igyekezetiben megzaboláza; ez új esztendőnek belépésin is penig azon kegyelmességét akarván Ngod rajtunk continuálni, fejedelmi lakó helyében egész országul az közönséges jóról és jövőendői békességes megmaradásunkról való concludálásra bennünket convocálni méltóztatott. Melyekért Ngodnak fejünk fenállásáig való tökéletes és alázatos szolgálatunkat ajánljuk. Könyörögvén az mindenható fges Istennek, hogy ennekutána is nagy neve dicsőségére és szegény hazánkknak oltalmazására, Ndat sok esztendőikig éltesse virágzó jó egészségben.

Articulus I.

Kapuszám után való contributio végeztetik.

Látván klmes urunk Ngdnak reánk való klmes gondviselésében mennyi sok kíválképen való szükségei legyenek, az fényes portának contentatióit, udvara népe, és mezei hadainak fizetésit, és ezeken kívül való sok extra ordinaria expensáit is szemünk előtt viselvén, az mennyire szegénységink elérkezhetnek, és hogy Ngdnak is meg ne fogyatkozzunk, ígérünk Ngdnak ez esztendőbéli két rendbéli kapuszám után való adóban minden kaputól húsz forintot, és ezeken az terminusokon: úgymint az Szent-György napinak felét ad primum diem Maji, felét ad primum Julii, az Szent-Mihály napinak felét ad primum Octobris, felét ad primum Novembris anni praesentis az Ngod tárházában fogyatkozás nélkül bészolgáltatni; az partiumbéli uraink s atyánkfiái is, hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiái is, kiknek az vármegyén jószágok vagyon, az szász urainkkal s atyánkfiáival együtt ezen terviselésre (*így!*) ígérük magokat: Ngdnak mint klmes urunknak alázatosan könyörögünk: ebbéli contributióinkkal méltóztassék contentus lenni.

Az taxás városok adaja.

Kolosváré.....	2400 for.
Váradé.....	1400 »
Fejérvaré.....	200 »
Bánfi-Hunyadé.....	200 »
Udvarhelyé.....	260 »
Kézdi-Vásárhelyé.....	180 »
Sepsi-Sz.-Györgyé.....	180 »
Illyefalváé.....	150 »
Egeresé.....	150 »
Nagy-Almásé.....	125 »

Articulus II.

Az végházak építése gratuitus labor.

Szegény hazánknak jövődöbéli securitására nézve, az végházaknak építését is igen szükségesnek ítélvén lenni, minden kapuszám után annak véghezvitelére országúl három nemzetül egy forintot igérünk. Ezen kívül az Constantina-poliban lévő erdélyi háznak épületire ötven pénzt, melyet az adónak első terminusán administrálunk is. Az kik pedig az elmúlt 1653. esztendőben az egyházi nemes uraink közül azon portai ház épületire az huszonöt, öt (*így!*) pénzt meg nem adták s megadni nem akarnák, az tisztek minden helyeken szorgalmatosan exigálhassák, ez szerént az oláh papokon is.

Articulus III.

Zsidók és egyéb kereskedő rendek ez országban behozott semmiműü árrú marhákat, intra ambitum regni, hogy meg ne vehessenek.

Az zsidók és egyéb idegen kereskedő rendek is klmes urunk, az kiknek kereskedések a végre engedtetett meg, hogy az országot inkább bővítsék, hogysen mint szűkítenék, az kik engedelemből adatott kereskedéseknek állapotjával az kereskedő hazafiainak injuriájokra, nyilvánvaló foggyatkozásokra abutálnak, melyre képest klmes urunk az Ngod klmes tetszéséből végeztük egész országúl három nemzetül, hogy ennekutána az zsidók és egyéb idegen kereskedő rendek sub poena ducentorum florenorum ez országban hozandó árrú marhákat intra limites regni semmi praetextus alatt megvenni és megvásárolni ne merészeljenek, hanem idegen országból magok hozzák az marhát, ha kik pedig ez ellen impingálnának, requiráltván felőle, az mi klmes urunk ő nga, vigore praesentis articuli exequáltathassa az megírt poenát.

Articulus IV.

Az mely falukon esztendőnként nemesember bíró szokott lenni, hogy mustrákon és táborozásnak idein honn maradhasson, concludáltatik.

Vármegyéinkben lévő sessionatus nemes atyánkfiai közül, klmes urunk, az kik esztendőnként az bíróságnak tisztit és terhét supportálják, az olyan faluk hogy táborozásnak idein is férő ember nélkül ne maradjanak ennekután is, az Ngod fejedelmi klmes annuentiájából mű is országúl három nemzetül concludáltuk, hogy az olyan bírák otthon maradhassanak.

Articulus V.

Régi szabados útakat, hogy se nemes, se paraszt rendű ember el ne foglaljon, poena decernáltatik.

Sok helyeken az régi szabados útakat mind nemes mind paraszt emberek el akarván foglalni az ott alá- s feljáró emberekre rátámadván, nagy insolentiákat cselekedtenek, sokakat futva szalasztván, efféle útakon. Végeztük azért klmes urunk az Ngod klmes tetszéséből, hogy ennekutána az régi szabados útakat senki, se nemes, se paraszt sub poena flor. 12 el ne merészeljen foglalni. Ez constitutióknk ellen ha valaki cselekedvén deprehendáltatik, azon vármegyéknek, székeknek és helyeknek tisztái az feljül megírt poenát saltem vigore prae-sentis articuli exequálják.

Articulus VI.

Hogy az tiszték akár mulctalis akár criminalis dolgokban, melyek processualisok, nemes embereket, vármegye eskütteit is adhibeáljanak, concludáltatik.

Végeztük azt is klmes urunk egész országúl, az Ngod klsége is accedálván, hogy a vármegyéken a tiszték akár mulctális, akár criminalis dolgokban, melyek processualisok, nemes embereket, sőt ha mikor kaphatnák, vármegye eskütteit is adhibeálják az olyan törvénytételben.

Articulus VII.

Az 1653. esztendőbeli constitutióban par. 5. írott 30. edictumban poena decernáltatik.

Klmes urunk fejedelmünk, az 1653. esztendőbeli constitutióban par. 5. írott harminczadik edictumban expressa poena nem lévén; végeztük, hogy kétszáz forinton convincáltassanak, mint a constitutióknak nem observálói, az több articulusokban és edictumokban is, a hol expressa poena nincsen, fl. 200 legyen az poena.

Articulus VIII.

Fejérváratt lakó nemességnek Limba ellenében lévő szigetről, annuentia.

Klmes urunk, hogy Ngod klségéből annak annuál, hogy Fejérváratt lakó nemes atyáknkiai Limba ellenében való szigetet irtsák és lovakat füveljék rajta, úgy hogy az Ngod réti-ben kárt ne tétessenek, Ngdnak mint klmes urunknak aláza-toson megszolgáljuk.

Articulus IX.

Az révhajókra magunk számára szállítandó jóunktól, hogy annyi vámot ne adjunk mint az jobbágyok, az révészek is annyira ne exigálják, végeztetik.

Nem kicsin injuriánkra vagy on ez is klmes urunk, hogy magunk számára szállítandó jóvunktól is az révhajókon vámot úgy vésznek, mint szintén az jobbágy emberektől, hogy azért klmes urunk ennekutána vámadásra úgy ne kényszeríttessünk. az révészek is annyit ne exigáljanak rajtunk, mint az jobbágy embereken, az Ngod klmes jóvallásából, mű is concludáltuk.

Articulus X.

Az paraszt ember semmi szín és praetextus alatt az nemes ember borára bort vinni és korcsomárolni ne merészeljen, ujjobban végeztetik.

Noha klmes urunk elég articulusok extálnak arról, hogy az paraszt ember nemes ember borára ne korcsomároljon és annak mind poenája s mind processusa extál, mindazáltal az parasztság újabb ravaszságot találván fel, azt cselekeszi, hogy huszonötön vagy harminczan az faluknak nagy vagy kicsin voltához képest, az kik valamennyire értékesek, az faluban összebeszélgetvén, magok közül egyet borvételre elküldenek, és hordóstól bort hozatván be az faluba, czégért nem tesznek ugyan, de azt a bort hordják és isszák annyira, hogy tíz hordó bort hoznak addig be, az meddig az nemes embernek egy hordó bora elkél; ha ispánt akarunk executióra vinni, azzal mentik magokat, hogy czégért nem töttenek, és így a korcsomából lévén szegény nemes atyánkfiaiának kicsin jövedelmek, avval az cautelával azt is teljességgel defraudálják.

Némely paraszt emberek pediglen bizván ahoz is, hogy az viceispánok távol laknak, és addig egynéhány hordó bora elkél, az míg executióra ő ellene kihíhatják, melynek nyereségéből az fl. 12 könnyen megadhatják, czégért tévén is bátron korcsomárolhatnak. Az Ngod klmes annuentiájából azért végeztiik egész országu, hogy akár micsoda szín és praetextus alatt vigyen bort be az paraszt ember ennekutána az nemes ember korcsomárlása idein, tegyenek executiót az articulus szerént az tiszték ellene, hogy ha peniglen az viceispánok, főbírák és székeknek fő- és vicekirálybírái távollételek avagy egyéb foglalatosságok miatt ki nem mehetnének, tartozzanak az viceszolgabírák és az székeknek eskütte is assessorí executiót tenni az paraszt emberen.

A r t i c u l u s X I.

Az póstálkodásról.

Megértettük klmes urunk az Ngod klmes resolútióját az póstálkodás felől; úgy vagyon klmes urunk, hogy nem tagadhatjuk azt, hogy némely helyek az póstálkodásból némely alkalmatlanságok által magokat kivonták, nem tartván oly marhákat, melyeket postálkodásra elvihessenek. Végeztük annak okáért klmes urunk egész országúl három nemzetül, hogy az postálkodó helyeken sub poena fl. 200 postálkodásra való alkalmatos lovakot tartsanak.

C o n c l u s i o.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum duorum regnicularum trium nationum regni nostri Transilvaniae, et partium Hungariae, eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus, imo acceptamus, approbamus, ratificamus, et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 18. mensis Januarii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto.

Georgius Rakoczy m. p.

(Eredeti nyomtatott s a fejedelem által aláírt példánya az Akad. birtokában. *Hátán a fejedelem kezével*: Pro g. d. Martino Sárpataki direttore.)

b)

1654. febr. 28.

Az adó bejizetésére vonatkozó rendelet.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae duus et saeculorum comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte, salutem cum favore.

Az nemes ország az vármegye contribútiója adminisztrálásának első terminusát, ad primum Maii rendelvén, mivel

addig az articulusok ki nem kelhetnek, hogy a miatt fogyatkozás ne essék administratiójában, kegyelmesen és serio parancsoljuk hűségednek, úgy provideáljon, hogy az feljől megírt terminusra okvetetlen administrálhassa tárházunkba, több parancsolatunkot nem várván. Secus non facturus.

Datum in arce Fogaras, die 22. Februarii 1654.

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Egregio Petro Illyei, contributionum fiscalium comitatus Hunyadiensis perceptori etc. Fideli nobis grato.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Gyulafehérvári osztály.)

XXIII.

1654. máj. 22 jul.

Rákóczy követsége a lengyel respublicához.

a)

1654. máj. 22.

A követek megbízó levele.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transilvaniae etc. Damus pro memoria per praesentes: quod cum grosos Andream Klobusocki, honorum in Hungaria praefectum et Michaellem Mikes de Zabola, equitatus nostri aulici vicecolonellum, tabulaeque judicariae juratum assessorem, fideles nobis dilectos, ad sermam regiam Majestatem et rempublicam incliti regni Poloniae, tractandorum et concludendorum eorum caussa, quae initae benevolentiae continuationi et confirmationi competunt et subserviunt, legatos expediverimus, eisdem plenipotentiam etiam ad negotium isthoc recte peragendum attribuimus, ratum atque firmum promittentes habituros, quidquid illi cum sua Mte regia et republica in bona vicinitatis, mutuaeque correspondentiae et benevolentiae commercio tractaverint et concluderint. Datum in arce nostra Radnot, die vigesima secunda mensis Maii, anno dni millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto.

G. Rakoczy m. p. (P. h.)

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

b)

1654. jul.

Rákóczy Ferencz lengyel indigenatusa.

Resolutio generosis, illmi principis Transilvaniae legatis, in comitiis generalibus

Varsaviensibus. Anni 1654. ad puncta legationis data.

1. Ea est sac. regiae Mtis continuo in illum principem integre culta benevolentia. et nil sit de votis illmi principis intermissum, quod s. r. Mtis non fulciretur promptitudine. Proinde et pro continuatione comitiorum grsos nuncios, ab illo principe missos, quo par est, recepit affectu, et publica coram ordinibus regni iisdem data audientia, tantum auctoritate sua regia apud eosdem institit ordines, quantum desiderii illmi principis posset suffragari. — Et certe, si grossi nuntii, pro parte illmi principis, ea fuissent instructi potestate, qua scia regia Mtas de consensu ordinum regni, tum ad coniunctionem armorum contra communem hostem cum illo principe Transylvaniae concludendam, descendi potuisset; sed cum absque assensu portae Ottomanicae id fieri ex parte illmi principis minime posse asseruissent, iustae eorum s. r. Mtas annuendo excusationi, hunc mutuae amicitiae nexum differendum censuit, anxius de occasione sublata, qua per grossum Nicolaum Bieganowski vexilliferum Leopoliensem suum ad portam Ottomanicam nuncium, potuisset hac in parte a porta illa aliquid obtineri, nunc tamen litteris suis ad principem (Othomannicum in dies dirigendis elaborabit s. r. Mtas ut quae in hoc negotio imp. Turcico insit intentio, quantocius expiscari possit. Quum vero, cum magno Tartarorum chamo ea ratione firmata pacta, ut integritas illmi principis, eiusque dominiorum una cum foederatis palatinis tute, vigore pactorum cum s. r. Mte servetur, non est quod comminatio magni chami illo principi cordi haereat, cum ille ad pacta integre servanda quibus et illmus princeps inductoratus est, iuramento se se, per modernum legatum suum Solymanum Aga, obligaturum submiserit. Potius s. r. Mtas et omnes regni ordines ab illo principe postulandum ducunt, ut hac ingruente reip. necessitate contra foedifragum hostem s. r. Mtis suam contestetur assistentiam, illud de s. r. Mte persuasus, quod occasione id postulante, syncerum, candidum sac. r. Mtis semper erga se experturus sit amicum. Quia vero per grossum nuncium suum Marium Jaskolskj, quem ad magnum chamum ex praesentibus dirigit comitiis, instat s. r. Mtas, ut ipse magnus cham Tartarorum suis ab illo principe Transylvaniae literis, subsidia armorum contra communem hostem Moschum requirat, quod, ubi a magno chamo factum fuerit, certe de eiusdem in illum principem Transylvaniae amicabili affectu bene sibi persuadendum. Intererit pro tunc illo principi, ut sic a magno chamo requisitus, votis eius velit respondere, et insimul s. r. Mti affectum suum, multoties propositum, re ipsa comprobare.

2. Maximum illmi principis ad declarandum orbi christiano, nobis, et universae reip. nostrae coniunctionis vinculum, videlicet dilectissimi filii electi Transylvaniae principis, et aliorum Dei benignitate nascendorum liberorum, indigenatu regni inaugurationio; quae eo libentius a s. r. Mte et universis ordinibus subscripta, quo melius persuasum s. r. Mti et universae reip. nostrae, hanc liberrimam nobilitatis Polonae communicationem strictius mutuae coniunctioni inter illum principem dominia eius, et s. r. Mtem regnumque hoc eius amplissimum, suffragaturam. Non recessit illmus princeps a sanctissimo tramite Bathoreanae familiae simili indigenatu gaudentis, nec s. r. Mtas in retinenda amicitia, quam affinis haec illmi principis dom. semper ab antecessoribus s. r. Mtis integre accepit, deviaabit. — Proinde liberis illmi principis, eo iure indigenatus regni patebit, quo omnibus exteris principibus permittendum antecessores sermi censuere, videlicet, ut charissima illmi principis proles, cui diuina dispositione principatum Transylvaniae possidere contigerit, ad electionem serenissimorum regum Poloniae ullatenus pertinere poterunt. Reliqui ex liberis illmi principis, ubi possessionem in regno acquirant, iuramentum fidelitatis sermo regi et reipublicae praestabunt; quod etiam iuramentum fidelitatis, magnatae illmi principis, videlicet mfgicus Joannes Kōmeni, mgcus Franciscus Redei de Kis-Rede, mgcus Stephanus Petki ad instantiam illmi principis simili indegenatui adscripti, ubi bona haereditaria in regno acquirant, praestare tenebuntur. Hoc praestito, tamquam possessionis incolis regni, illmae proli illmi principis, et specificatis mgcis indigenis ad omnes praeeminencias omnium dignitatum reip. Polonae, patebit aditus. Interim praedictus indigenatus iam constitutione modernorum comitiorum firmatus, e maiore cancellaria illmi Stephani de Pilca Korycinskj supremi cancellari regni Varsaviensis Oycoviensis Wolbramensis praefecti Mtis regiae sigillo communitus, pro ea qua par est euiternae gloriae memoria extradetur.

3. Quantum attinet bona per grosus capitaneum Crusui-ciensem illmae socri illmi principis adempta, restat ut hac in causa illmus princeps, vel illma eius socrus, per plenipotentem suum iure regni agat. Srma regia mtas pro sua in illum principem propensione, curatura est, ut hoc in negotio, quae aequitatis erunt, a iudicio tribunalitio celeriter definiri possint. Datum Varsaviae die (*üres hely*) men. Iulii a. d. 1654.

(Orsz. ltár. újabb lymbus.)

XXIV.

1654. máj. 27.

Krisztina tudatja Rákóczyval lemondását a svéd trónról.

Christina dei gratia Suecorum, Gothorum, Vandalorum-
que regina, magna princeps Finlandiae, dux Esthoniae, Ca-
reliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Caszubiae et
Vandaliae, principis Rugiae nec non domina Ingriae et Wis-
mariae etc.

Clsme princeps, amice charissime; quandoquidem nobis
certis gravibusque de causis constitutum est, nos propediem
regno nostro haereditario abdicare, eandemque rerum summam
in consanguineum nostrum charissimum, srmum principem
dominum Carolum Gustavum, regni Sveciae principem haere-
ditarium, comitem palatinum Rheni, Bavariae, Juliaci, Cliviae
et Montium ducem transferre; utpote, quem variis et prae-
stantibus animi corporisque dotibus, quae reges inprimis de-
ceant, condecoratum perspeximus. Voluimus propterea Dilm
Vram pro eximio illo studio, quo nos semper prosequuta est,
de hoc nostro instituto certiore reddere; certo sperantes,
sicut hoc ipsum regno nostro utile orbique christiano, ut con-
fidimus, commodum maxime futurum sit, ita Vrae quoque
Dilni acceptum fiat; simulque maximas Dilni Vrae gratias
habemus, quod omni eo tempore, quo gubernaculis regni nostri
assedimus, clarissima semper insignis erga nos affectus sui
amicitiaeque indicia ostenderit. Cujus affectus memoriam sicut
nos perpetuo conservaturae sumus, ita non dubitamus quin
Diltio Vra in tam salutari instituto erga srmum dnum suc-
cessorem nostrum eodem affectu studioque persistat, prout nos
vicissim ipsi suadebimus, ut nullam unquam rem omittat in
qua singularem aliquam Dilni Vrae benevolentiam possit tes-
tificari. Quibus finientes Dilni Vrae bonam valetudinem, for-
tunamque laetam optamus. Dabantur Upsaliae die 27. Maii
anno 1654.

Dilectionis Vrae bona amica

Christina m. p.

Külczim: Clmo principi amico nostro charissimo dno Georgio
Rakoczy, principi Transilvaniae, partium regni Hungariae duo et sicu-
lorum comiti.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XXV.

1654. jun. 22—jul. 4.

Rákóczy portai kapikihájának jelentései Lupul és a kozákok dolgairól.

a)

Isten ő fge Ndat klmes uram minden üdvességes jókkal szerencsés hosszú élettel áldja meg szerelmesivel egyetemben.

Nduak mint klmes uramnak akarám értésére adnom, hogy Lupullal die 20. hora vespertina érkezének egyik kiszálló helyre, portusra, és ugyanott is hált az hajóban; 21. jó reggel felviteté az vezér és szemben lévén véle, ugyanott az házában adott ebédet enni és mind estig ott benn volt; egy régi kapikiháját Dumitrasko nevűt hivatta az vezér tihaja és szemben lévén véle, én is kérdeztem mit mond, de ő azt mondja, hogy semmit nem mondott, csak kérdezé, mint vagyon, de ő szabad vele mit mond. Ez kls uram bizonyoson így vagyon, külömben nincsen, én szememmel nem láttam ugyan, mivel az vezér házából ki nem jött, de az mely tatárok hozták, azokban láttam, meg is kaftányozta az vezér őket. Ilyen kls uram az *tatár hán assecuratiójában*, mi következhetik belőle, isten tudja, jóllehet azt mondja az kapikihája Dumitrasko, az ki most Stephan vajdának is kapikihája, bizonyoson tudja, hogy az Jediculában viszik, de félő, hogy csak az adót várják be, addig tudom semmi nem leszen. Az Ngod postái gyakrabban járjanak kls uram, mivel *Constantinnal nem beszél*, (?) Ngod valóban reá *vigyázzon*. *Juszuf pasával* szemben voltam, az végbeliek felől kértem, hogy az vezérnek persuadeálják, hogy fenýitse meg őket, mert ha mire okot adnak és veszekedés újban indítatik, magok legyenek okai; az czédulát, melyet Tömösvárról küldöttek volt ki, paríáltatta és az vezérnek ígírte bevinni, *Lupul* felől ugyan protestáltam, hogy sem Ngod, sem az más két *ország nem szenved*i, levén az hatalmas császár országiban örökké észvesztő, ő biztat ugyan, hogy helyben nem állatják, de az *vezér igen jóakarója*, mi következék kls uram belőle, vigyázásom leszen és Ndnak értésére adni el nem mulatom, módom levén az elküldésben.

Most semmi oly hírek nincsenek, melyekről Ndat tudósítani szükségesnek ítélném, mivel ennekelőtte, úgy mint 18. praesentis küldöttem Ndnak levelet, melyben bőségesen írtam Ndnak, megküldvén Constantin vajda ő nga is. — Isten ő fge Ndat kls uram sok esztendőig szerencsés álla-

potban és jó egészségben éltesse és tartsa meg szerelmessivel egyetemben.

Datum Constantinopoli, die 22. Junii, anno domini 1654.

Ndnak alázatos szolgálja

Thordaj Ferencz m. p.

Küldetm : Ilmo ac Chmo principi dno dno Georgio Rakocj etc.

(P. h.)

(Eredeti. Orsz. levéltár. Gyulafehérvári osztály.)

Jegyzet. A dült betűkkel szedettek titkos írással.

b)

1654. júl. 14.

Isten ő szent fge Ndat klmes uram minden üdvességes jókkal, jó szerencsés hosszú élettel áldja meg szerelmessivel egyetemben.

Istennek legyen hála klmes uram, most itt semmi oly hírek és állapotok nincsenek Ngod személyére sem házára nézendő, melyről szükségesképen kellene Ndat tudósítanom, mindazonáltal lévén alkalmatosságom az levélnek expedialásában, akarám Ndat ide nézendő és köztünk folyó bizonyos hírekkel tudósítani. Die 12. Julii hozák hírét, hogy annakelőtte két nappal, úgymint tizedik, negyven sajkákkal kozákok levén háromezeren, ütöttek egy Ereghly nevű török városra, az hol az gályákat szokták csináltatni, az kapuczi pasát, mely arra rendeltetett gondviselő volt, elfogták, az várost megégették, az népnek ifjút elrablatták, véneit levágták, és gályákat azokhoz való épülendő fákkal megégették. Dolgokat végezvén, békével elmentenek, az mely város ide júni menni szárazon is egy napi járó föld; postát küldvén az *vezér*, meghozta bizonyosan úgy lenni az dolgot, de az mellettem levő *jancsár* oly emberrel beszéllett, az mely ugyan ott volt, és az szerént mondotta. *Murát pasa segítséget kér*, de nem akarnak *többet veszteti*, akármit csináljon. Ez klmes uram oly *eszereszett nép*, *hogy ha az keresztények egyetértének, eljött volna ő rájok etc.* Lévén klmes uram diványban *Uzon Ali aga*, menvén be az vezérhez, eliben menvén, akarván köntöséhez békélleni, nem engedé, hanem az kezemet megfogá és megszorítá, melyből nem reméllek idegenséget; most érkezvén klmes uram reájok az romozan, egynehány nap nem bánthatjuk őket, de ismét két-három nap múlva elmegyek hozzája, és végére megyek mi okon halogatja az *ajándékot* elvenni. Rezeffendinek és csauszpasának Ngod köszöntését és hamar üdön való Ngod megláto-

gaitatását jelentvén, kedvesen vöttek, és ajánlják magokat az Ngod szolgálatjára. Az *Huszain anyja* commendálta ember kimenvén egy csiflekében, emberét küldötte hozzám, magam az diványban lévén, szemben nem lehetett velem, hanem Har-sány uramnak azt mondotta, hogy énnekem mondja meg, hogy ennyin az ő kapuja és aítai (*egy*) most mindenfelé mutatni kioszlottak, készítvén magokat az bőjthöz, de szeredán kezdenek az romozanhoz és begyülekeznek, szemben lévén véle, az mire magát ígiri, Ndat tudósítom felőle. Egy lengyel vagy on klmes uram, ki ennekelötte is idetartott az kapikihákhoz, volt ennekelötte az kozákoknak tolmácsa, most is ugyan ő vele fordittatja meg az agának kozák lengyel leveleit, hű igaz ember, Ngod kegyelmességét várja, ennekelötte is volt Ngod jó akarattal neki az Ngod kegyelmessége. Ennekelötte való levelemben Ndat holmi dolgokról bővenben tudósítottam, ha mi oly következik, lévén alkalmatosságom Ndnak értésére adni el nem mulatom.

Isten ő fge klmes uram Ndat sok esztendőig szerencsés jó egészségben éltesse és tartsa meg Ndat szerelmesivel együtt.

Datum Constantinopoli die 14. Julii a. d. 1654.

Ndnak alázatos szolgálja
Thordai Ferencz m. p.

Küül: Illustrissimo ac Clmo principi dno dno Georgio Rakoczi etc.

(Eredeti, gyulafehérvári Batthyányi könyvtár. Cod. Auth. Nro 5. IV. 5.)

Jegyzet. A dült betűkkel szedettek sejtelmések.

XXVI.

1654. aug. 16—oct. 11.

Rákóczy tárgyalásai a moldvai és oláh vajdákkal.

“)

Ilme a clme princeps, dne dne nobis honorande.

Servitorum vicinitatemque nostram paratissimum commendamus.

Dimkul Szaul nevű kozák hatmany követje mi végre s követségre jött légyen hozzánk, Ndnak megirtuk, az mely írásunkat, úgy gondolnók, hogy eddig el is vette Ngod, de még akkor minden kívánságít és szándékit olyan declarálván meg nem jelentette mint most, mivel igen nagy gondja volt, s kértelkedett szívében, hogy színes ajánló szókat mutatjak hozzája s fogadásunkat meg nem álljuk; de immáron látván erős fogadásunkat és hozzájuk való mutatott szeretetünket és megtapasztalván ebben bennünket, és Konsztantin vajda ő klmétől

is engedelmes válasza jüvén, nem valami darabason, annak felette evvel is igen biztattuk őtet, hogy az micsoda keresztény fejedelem és nagy elmével bíró, kétség nélkül elhiggye, hogy Ngod sem mutatja ő klméhez idegenségét, hanem inkább jó akarátját mutatja, ebben bizonyos legyen bár, mivel mi is abban nem kételkedjük. Ezt értvén az követ, ő is jobb szívét vőn magának, és nagyobb bátorsággal az szívét megnyitá és minden izenetet és titkos végezéseket megmondotta ilyformán, hogy az muszka császár[nak] egyéb akarátja avagy szándékja nincsen, hanem személye szerint, semmi okvetetlen nélkül az törökre akar menni, most Litfában vagyon és Lengyelországot megnyervén, Krakóban akar telelni, és kikeletkor onnat felkelvén, az Ngod országán által akarna menni az török földre. Chmielniczki felől, mind eddig is azt tudtuk mi, hogy az muszkával egyezik meg, mivel az hírek is mind azonképen folytak vala, de ez az követ nem azt beszéli, hanem azt mondja, hogy Chmielniczki onnat az helyből egyfelé sem mozdúl minden hadával és az muszkától küldött 25 ezer emberrel, ki felől a minap írtuk vala Ndnak, mert számtalan nagy gályákat készíttetnek az tengeren, és úgy végeztek az doni kozákokkal és az kalmuczijokkal, hogy ők is az tengeren menjenek és Krimben csapjanak; mind ezeket, bizván igaz szomszédságunkban, nagy titkon megbeszélyette sok esküvés által; azért Ngod ezeket az Ngod nagy elmével megintézvén, bölcs ítéletivel megítélheti Ngod. Ngod ebben bizonyos, az mint eszünkbe vesszük, az kozák hatmany erre is akarna minket viinni, hogy megígíriük magunkat ő klmének, hogy mikorra szorulna megsegítsük, de mi erre semmi bizonyos választ nem adhattuk, avál mentgetvén magunkat, hogy ilyen dolgokra Ngod híre s akarátja nélkül nem köthetjük, sem nem ígírihetjük magunkat arra, mivel az porta ellen is semmit nem mozdíthatjuk, hanem egyéb atyafisággal és szomszédságos jó akarattal lenni készek lesziünk. Annakokáért Ndat mint jóakaró urunkat kérjük, mindezekről mit kellessék felelnünk s cselekednünk, írása által svadeálni ne nehezteljen, mihamarább válaszuk legyen Ndtől, hadd tudhassuk mi is ahoz az Ngod tanácsához alkalmaztatni állapatunkat és minden dolgainkat. De caetero Illmae et Cels. Vrae quam diutius viventem foeliciter, ac regnantem precamur Deum. In civitate Jász die 16. Aug. a. 1654.

Ilr. a Cels. Vrae

vicinus benevolus servitor paratissimus
(*a vajda aláírása.*)

P. S. Ngod ezt is bizonyoson tudja meg, hogy mind az egész kereszténységen terjedett híre az muszka császárnak és

minden keresztények óhajtják, valamit adjon. mivel tegnap szombaton, úgymint 15. praesentis érkezett ide az kozák követekhez az ráczoktól és az bosznajaktól és püspököktől egy igen emberséges becsületes ember, az ki az muszka császárhoz levelekkel megyen, és mihent az ide érkezett, az egyik követ az Piszár feljött hozzánk és ezeket megbeszélyette és azt is mondotta az az ember, hogy mihelt az szélyhez közelget az muszka, ők is készek vélek együtt fegyvert ragadozni az pogányok ellen.

Kirül: Ilmo ac Cels. principi d. d. Georgio Rakoczi *sth.*

(Eredeti, gyulafehérvári Batthyányi könyvtár. Codex authenticorum. Nro. 5. IV. 5.)

b)

1654. s e p t. 4.

Ilme ac cels. princeps due vicine nobis confidentissime.
Servitiorum nrorum vicinitatemque etc.

Az Ngod portai postája kimenő alkalmatosságával nem akarók elmulatni, hogy Ndat levelünk által meg ne látogassuk, kívánván istentől találja örvendetes állapotban Ndat; köszönjük Ndnak mint bizodalmas jóakaró szomszédunknak, hogy megparancsolta Ngod az portán levő Ngod hiteles kaphának, hogy ez mi dolgainkra is vigyázzanak, most is ő klmek tudósít, hogy *Ehri* Haszon pasának neheztelese van mi rajtunk, maga mi megparancsoltuk emberinknek, hogy mind az Ngod jóakaróit s mind az mieinket gyakorolják, de nem tudhatjuk mint lött az dolog; ennekutána azért jobban vigyázzunk az ilyen dolgokra és ő klmek is meg nem fogyatkoznak jó akaratunkban. Tartsa meg isten sokáig jó egészségben Ndat.

Datum in civitate nra Bukurest die 4. Sept. 1654.

Ilmae Cels. Vrae vicinus benevolus

(az oláh vajda aláírása.)

Kirül: Ilmo ac Cels. principi dno Georgio Rakoczi etc. etc.

(Eredeti, gyulafehérvári Batthyányi könyvtár. Codex authenticorum. Nr. 5. IV. 5.)

c)

1654. oct. 11.

Ilme ac celsissime princeps due due nobis colendiss.

Servitiorum vicinitatemque nram etc.

Ngod jámbor szolgájától Déssi János uramtól Ngod levelét megadá. elolvastatván, értettük kívánságát Ndnak mi

legyen; azért mi is az Ngod méltóságos tekintetét előttünk viselvén, az mely boerinknál arra való paripákat értettük, az Ngod jámbor szolgáját reá igazítottuk, és boerinknek is megparancsoltuk, hogy Ndtől megtartsák, sőt illendő áron bocsásásák, az mint a Ngod jámbor szolgálja is látta, és vélek megalkudván, az Ngod kívánsága szerint pénzt is adtuk az lovak vételére százharmincz tallért, két lónak az árrát, (azonkívül még két paripát), egyét az főposztelniknak küldötte az másikat esmét pénzzel fizette meg. Az lovas katonák eleiben küldettük emberünket, de még be nem érkeztenek, várunk azért, azon két nap alatt hogy be is érkezzenek, és az míg isten Ndat behozza, itt lesznek és provideálunk ő kegyelmekre, csakhogy pénznek nehezen tehetjük szerit. Az Úristen Ndat sokáig jó egészségben tartsa meg. Datum in Jász die 11. Octobris a. 1654.

Illmae Cels. Vrae amicusac vicinus benevolus servitor paratissimus.

(a moldvai vajda aláírása.)

Kirül: Ilmo ac cels principi duo duo Georgio Rakoczi etc.

(Ered. gynlafelhérvári Batthyányi könyvtár. Codex authenticorum No 5. IV. 5.)

XXVII.

1655. febr. 20.

a)

A kolosvári gyűlés-törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod spect., magn., grosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum mensis Februarii, anni domini millesimi sexcentissimi quinquagesimi quinti, in civitate nostra Colosvar ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli universorum dnorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem vigesimum mensis Februarii, anni millesimi sexcentesimali quinquagesimi quinti, in civitatem nostram Colosvar indictis, conclusi.

Praefatio.

Klmes urunk mlságos fejedelmünk, nagy háláadással tartozunk az mindenható fges istennek egész országúl, ki ingyen való kegyelmességéből, atyai kegyes gondviselésének őriző szárnyaival ugyan reménységünk felett minket bfedezvén, édes hazánkban, hounjunba még eddig békességes állapotba megtartott, sőt midőn körülöttünk lévő nemzetek fegyverben lévén, egymást naponként pusztítják, mi azoknak felháborodott állapotjokat csendességbe nyugován, csak hírrel halljuk, és midőn sok helyeken az szomorú döghalál szomszédságinkban lakó keresztyén atyánkfiait óránként fogyatja, abbéli ostorát is még eddig ő fge reánk nem bocsátotta, úgy hogy méltán mondhatjuk az sz. Dávid királylyal együtt, hogy ha elesnek is mellőlünk egyfelől ezeren, és másfelől tizezeren, mindazáltal mihozzánk nem közelget az veszedelem. Mely ő fge reánk való atyai kegyelmességeért légyen áldott neve örökké.

Ndnak is penig klmes urunk, hogy feje feliben áradott sok rendbéli terhes gondjai között, magának semmit nem kedvezvén, szegény hazánkban jövődöbéli megmaradására oly szorgalmatos vigyázása volt, hogy minden igyekezetit arra fordította, miként bennünket alázatos liveit ez városában Ngod convocáltatván, velünk együtt ez hazának közönséges jóváról és megmaradásáról végezhetne. Mely Ngod fejedelmi kegyelmességét, fejünk fennállásáig Ndnak igaz hűséggel megszolgálni igyekezzük. Könyörögvén az mindenható istennek ő fgének, hogy Ndnak továbbra is életét s egészségét megtartsa, s arra való időt s alkalmatosságot szolgáltasson, hogy többször is ilyen szép csendes állapotban többször is az közönséges jóról való concludálásra Ngod bennünket öszvegyűjthessen.

Articulus I.

Az ország közönséges kapuszám után való adója rendeltetik.

Legelsőbben is penig klmes urunk tudván azt, hogy istennek gondviselése után ez hazában való békességes megmaradásunk az fényes portához tartozó engedelmességünknek és szokott ideiben beszolgáltatandó adónak praestálásában áll, illendőnek itiltük, hogy mindennekkelölte arról provideálnánk, miként Ndat annak contentatiójában is meg ne

fogyatkoztatnók. Noha azért szegénységinknek sok rendbéli fogyathozásit is szemeinkkel látjuk, holott immáron is sok helyen az buzának és bornak vékony termése miatt szegénységink életeket is csak isten tudja mint táplálhatják, mindazáltal ezzel sem gondolván, mind az fényes porta contentatiojára, mind udvari s mezei hadai tartására, s egyéb szükséges fejedelmi expensaira ígérünk Ndnak kapuszám után fl. 20 az Ngod tárházában bészolgáltatni négy terminusokon, úgymint a sz. György napinak felét ad primum Junii, felét ad 1. Augusti, sz. Mihály napinak felét az 1. Novembris, felét ad 1. Januarii, anni venturi. Az partiumbéli atyánkfiai az szász atyánkfiaival együtt, hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiai, kiknek vármegyéken vagyon jószágok, ezen terhviselésre ígirik magokat, könyörögvén Ndnak legyen contentus véle.

Ezenkívül az végházak építésére kapuszám után d. 50 az adónak első terminusára praestáltatni akarunk szegénységünkkel Ndnak.

Az taxás városok adaja :

Kolosváre	2400 for.
Váradé	1400 »
Fejérváre	200 »
Bánfi Hunyadé	200 »
Udvarhelyé	260 »
Kézdi Vásárhelyé	180 »
Sepsi Szentgyörgyé	180 »
Illyefalváé	150 »
Egeresé	150 »
Nagy Almásé	125 »

Articulus II.

Konstantinápolyban lévő erdélyi ház építésére bizonyos contributio ígértetik.

Hasonlóképen az portai háznak építésére kapuszám után d. 50 ad 1. maji contribuáltatunk, és az fejérvári káptalan Bárdi István kezében administráltatjuk, könyörögvén Ndnak mint klmes urunknak légyen contentus véle. Hogy penig klmes urunk ez közönséges haza szükségére nézendő épületre való contributióból az szász papok is exemptusok ne legyenek, nekünk tetszett, Ngod consensusa is accedálván, adjanak fl. 300. Hasonlóképen az görög és zsidó kereskedő rendek is conjunctim flor. 300. Viszont az olá papok singulatim d. 25, a vármegyéken lakó egy házhelyü nemes emberek d. 15. Az taxás városok is kiki állapotjához képest illendőképen contribuálván ez közönséges jóra Ndnak böles tetszése szerint. Hasonlóké-

pen az szász atyánkfiai is kapuszám után mint az vármegyék
készek contribuálni.

Articulus III.

*Az váradi egyházi nemesség és városi rend közös való contro-
versiának eligazítására commissariusok rendeltetnek.*

Az váradi egyházi nemesség és városi rend között való
controversiának eligazítására hogy Ngod commissariusokat
rendelt volt, az Ngod klmes propositiójából alázatosan értjük
klmes urunk, kik némelyeket közülök connumeráltak ugyan,
de bizonyos respectusból egyet is közülök adóra nem írták.
Mivel penig ő klmek tudják azon felírtaknak conditióját, hogy
Ngod ugyanazon commissarius livei által rendeltesse el, ki
mennyit tartozik contribuálni, végeztük; mely rendelés után is
ha contumacia ducti nem akarnák megadni az 1638. eszten-
dőbéli deliberatio szerint, toties quoties nem praestálnák,
tizenkét forinttal büntetessenek mindezek, s mindazok, kik
azelőtt contributióra íratattak volt. Mely ez szerint végben
menvén, se Ndat se minket ennekutána egyik fél is ne busítson
ezen dologról.

Articulus IV.

*Az Jenőben lévő fundusoknak revideálására commissariusok
bocsáttatnak.*

Jenőben micsoda nagy haszontalan puszta helyek légyenek
az városban klmes urunk, magunk is alkalmasint tudjuk, me-
lyekre az vitélő rend építene házakot, nem kevés haszna követ-
keznék az véghelyeknek: tetszik azért minékünk is klmes urunk
az Ngod bölcs intimatiója szerint, hogy az jenei fő- és vicekapi-
tányok s az vármegye tisztei rendeljék el jó móddal az olyan
helyeket, úgy hogy az mostani possessor számára az helynek
mivoltához képest elégedendő tágasságu fundust excindálja-
nak, s az mi superfluum lészen, deponálja az árrát, az ki reá
házat akar építeni, tekintet levén arra is, hogy az kiknek az mos-
tani possessorok közül feles gyermeki volnának, azok felneve-
kedvén, ne kényszeríttessenek azután mástól lakó helyet szer-
zeni, hanem az mostani kezeknél lévőkből hagyassék annyi
nálók, az mennyi illendő lészen.

Articulus V.

*Az szökött jobbágyoknak reductiója, ad arbitrium causantium
hagyatik, ha széken-e vagy táblán prosequilják: az partiumbeli
régházakon kívül.*

Mivel in causis brevi juridico processu adjudicarum (így)
solitis, in arbitrio causantium állott eddig is, hogy ha táblán

vagy competens vármegyék forumán prosequálják-e causájakot, az egy jobbágy kérésén kívül, vévén eszünkbe ebbéli sok fogyatkozásunkot, most ujobban az Ngod klmes consensusa is accedálván, végeztük, hogy az jobbágy kérés is, mint egyéb brevis processusok, légyen az causansoknak szabadságokban, ha táblán-e, vagy penig competens vármegyéje forumán, és azokon szokott processusokon keressék, ide nem értvén az partiumbéli végházakat.

Articulus VI.

Az novum cum gratia alatt lévő causáknak revideáltatása ígértetik.

Az kiknek klmes urunk controvertált jószágok novum cum gratia alatt vadnak, mivel azoknak revisiója az elmúlt medgyesi octavalis terminusról differáltatott, hogy Ngod azoknak dolgokat az közelbik országgyűlésén (ha azon causáknak revisiójára extraordinarius terminust nem promulgáltathatna, és az jövőendő őszi octavalis terminus is ki nem szolgáltathatnék), revideáltatni kegyelmesen ígéri, Ndnak mint klmes urunknak alázatosan megiszolgáljuk.

Articulus VII.

Az praesidiariusok közé transfugiált jobbágyoknak feleségek kiadassanak.

Noha az ország constitutiói szerint jobbágyainknak feleségei, még ha szintén az urok az praesidiariusok között lagnék is, az földes uroknak szolgálatjára, és az adó supportálására kötelesek volnának, találkoztak mindazonáltal, kik miatt ebben fogyatkozások estenek: végeztük azért, az Ngod klmes consensusa is accedálván, hogy ennekutána az végházakból is oda transfugiált jobbágyinknak feleségei, földes uroknak szolgálatjára, és az adónak supportálására, sub poena violationis publici articuli flor. 200 faciente, kiadassanak.

Articulus VIII.

Jenő vára alatt való szigetbeliek közül az hazafiai jobbágyi kiadassanak.

Jenő vára alatt levő szigetbelieknek privilegiumok is azt contineálván, hogy senkit hazafiai jobbágyi közül közikben bé ne fogadjanak: végeztük az Ngod klmes annuentiájából, hogy ha találkoznának olyak, comperta rei veritate tartozzanak kiadni az kapitányok.

Articulus IX.

Sokadalmokban és vásárokon, midőn az görög kereskedő rendel árulnak, az haza fiait is hogy szabadon árulhassanak, végeztetik.

Váradon és Debreczenben lakó török marhákkal kereskedő atyámfiai panaszából értjük klmes urunk, hogy akár-mely szabados sokadalmokban az idegen kereskedő görögök sokadalmok napjának előtte harmad nappal az ő marhájokat szabadon árulják, mely az haza fiaitól megtiltatik nyilván való károkra. Végeztük azért és concludáltuk az Ngod klmes consensusából, hogy mikor az görögök árulnak, áruljon más is, az városbéliel is penig az sokadalmoknak napját ne vontassák, hogy az alatt magok hasznára nézvén, mind az vevő és adó feleket tartóztassák az adásnak és vételnek tilalmazásában, az egy vasárnapon kívül.

Articulus X.

Jenőben az ötves és borbély czéheken kívül az több czéhek elbontatnak.

Jenőben az mives embereknek czéheket, az ötves és borbély czéheken kívül károsnak inkább, mintsem hasznosnak látjuk lenni, klmes urunk, holott az haza közönséges szolgálatjára, ha mely jövény legények, vagy az fizetett nép közé, vagy az nemesség közé oda akarnának telepedni, az czéheknek nagy sanczoltatások miatt bé nem állhatnak: illendőnek itéltük azért lenni az Ngod kegyelmes engelméből, hogy az ötves és borbély czéheken kívül az több czéhek Jenőben, az ott való helynek állapotja úgy kívánván, tolláltassanak.

Articulus XI.

Az Zaránd vármegyei holdoltság azelőtti vékával éljen.

Noha klmes urunk hogy az partiumban az vékák a váradi vékához alkalmaztassanak, constitutio iratott felőle, de Zaránd vármegyei atyámfiai ebből nem kevés károkat vévén magoknak eszekben, ha vármegyéjekben lévő holdoltság között az véka megkisebbedik, találták volt meg Ndat velünk együtt alázatosan, hogy vármegyéjekben lévő holdoltság élhessen az előbbi vékával. Melyet hogy Ngod klmesen megengedett, Ndnak híven megszolgáljuk.

Articulus XII.

A csucsi vám tolláltatik.

Az csucsi vám felől decernáltuk volt klmes urunk ezelőtt való gyűlésünkben, hogy az patronus arról való privilegiumát

producálni esztendő alatt tartozzék, hogy vétethessék igazításban, helyesen, nem-e? de nem tudatik mire való gondolatjából. az productiót praetermittálta; tetszék azért néküink klmes urunk egész országúl, hogy az csucsi vám tolláltassék ir perpetuum.

Articulus XIII.

Az potentiariusnak, ki az vármegyétől, vagy széktől az igaz haeresnek restituáltatott jószágot ismét visszafoglalná, poena decernáltatik.

Noha klmes urunk az potentiárusoknak kezekből mi módon restituáltassék az verus haereseknek hatalmasúl elfoglalt jószágok, világos articulus decernáltatott felőle, mindazáltal találkoznak némelyek, kik az ország végezésének contumaciter opponálván magokat az articulusban megírt processus szerint tisztek által restituáltatott jószágokat ismét visszafoglalják, kik hogy inkább refrenáltassanak: végeztük az Ngod böles tanácsival együtt való tetszéséből, hogy ha ki másodszor is reoccupálná az egyszer törvényesen restituáltatott jószágot, comprobálván vármegyéjin, vagy székin, eo facto maior potentian convincáltassék; ha harmadszor patrálna, semminemű gratia neki nem suffragálván, üttessék el az feje, servatis tamen de jure servandis.

Articulus XIV.

Az vladikával való perlekedésnek mólja decernáltatik.

Vadnak ilyen megbántódása szegény nemes atyánkfiai-nak, hogy vagy magokon, kik közülök azon az sectán vadnak, vagy jobbbágyinkon törvénytelen büntetéseket cselekesznek. az vladika is olyan dolgokban elegyíti magát, melyek nem az ő tisztit illetik. Ha kik pedig ezféle excessusért in jus akarnak adtrahálni, residentiátlan ember lévén, hol lehessen competens foruma, nem tudják. Végeztük azért és concludáltuk, acedálván az Ngod böles ítéleti is, hogy az megbántódott félnek arbitriumában legyen, ha vármegyén akarja-e keresni, vagy táblán az olyan dolgokat patráló vladikát, az vármegyéről pedig transmittálhatják táblára, ha az causának merituma úgy kívánja. Az vladika pedig tartozzék kétszáz forintig kezest állatni, hogy az törvényt végig állja, s legyen is miből az triumphans félnek satisfactiót impendálni.

Articulus XV.

Az egyházi személyek hivataljokon kívül való dolgoknak patrálásában az ország törvényének és annak processusának subja-cedáljanak.

Közép-Szolnok vármegyebéli atyánkfiaitól értjük klmes

urunk, hogy vármegyéjekben az nemes embernek lovát ellopván, az nyomát az praedikátor házához nyomozták volna, honét az lator elszaladván, lovait az káros embernek még tiszt kérésére is ki nem adta volna, praetendálván azt, hogy semmi-ben néki az vármegye nem praescribál. Mivel penig az olyan dolognak patrálása papi hivatalján kívül vagy, és nem úgy papi, mint nemesi szabadsággal élő emberek ő klmek is: annakokáért illendőnek íteltük sőt deliberáltuk is az Ngod tesszéséből, hogy az ország törvényének és annak processusának subjaceáljanak ez ilyen casusokban az egyházi rendek is, nem kisebb szabadsággal mindazáltal, mint más nemes emberek ellen, procedáljanak az tisztek ő klmek ellen is.

Articulus XVI.

Az perceptorok az adót midőn be akarják szolgáltatni, hogy kísérni tartozzék az nemesség, nem imponáltatik.

Hallatnak panaszok Klmes urunk az perceptorokra is, kik az adót az Ngod tárházában be akarván szolgáltatni, szegény nemes atyánkfiait vetették késérésére; melyet hogy Ngod szegény nemes atyánkfiainak nem imponál, Ndnak mint klmes urunknak híven megszolgáljuk, csak administrálja az perceptor az tárházban.

Articulus XVII.

Az lugosiak privilegiuma acceptáltatik.

Megértettük klmes urunk, minémű szorgalmatos vigyázása légyen Ndnak szegény hazánkra, csak ebből is, hogy maga tárházában bészolgáltatandó jövedelmének kisebbedését is közönséges jovunkért nem tekéntvén, lugosi atyánkfiait, kik ennek-előtte adófizetés alá connumeráltatott állapotban, lévén esztendőnként bizonyos summát szolgáltatának bé az Ngod tárházában, minden paraszt munkától és szolgálattól eximálni méltóztatott, hogy inkább ez hely Ndnak ilyen nagy klmességével megajándékoztatván, mind mostani lakosi az hazának fegyverekkel való szolgálatjára alkalmasabbak lehetnének, s mind mások ez szép immunitást értvén, idegeny helyekről az haza közönséges szolgálatjára oda telepedjenek. Mely Ngod hozzájuk való klségét alázatosan értvén, mi is minden punctiban acceptáljuk, approbáljuk és ratificáljuk, úgy hogy minden ott lakó rendek magokat ahhoz accommodálják, de ez hazafiainak oda ment, vagy ezután odamenendő jobbágyinak semmi részébe ne suffragáljon.

Articulus XVIII.

Az székelységen az causákban két helyes exceptio admittáltatik.

Voltak klmes urunk az székel atyáinkfainak ilyen difficultások, hogy az elmúlt esztendőben írott approbata constitutionokban teljességgel az condescensióról való exceptiókkal hogy ne élhessenek, articulus íratott volt, mely az nemes országnak törvényével, és az 1619. esztendőbeli articulussal láttatott ellenkezni. Hogy azért Ngod kegyelmességéből ő klmeknek is méltóztatott megengedni, hogy két helyes exceptióval az condescensióról élhessenek, Ndnak mint kegyelmes urunknak alázatosan megszolgálgjuk, csakkogy valami frivola exceptióval ne fáraszták az causánsokat.

Articulus XIX.

Az nyom dolgjáról való articulus világosítottatik, és valami részből mitigáltatik.

Noha az elveszett marháknak nyoma felől extálnak ugyan articulusink klmes urunk, mint kellessék felvenni és követni, mindazáltal szükségesnek itéltük lenni, hogy (mivel gyakorta történik, hogy az embernek nemcsak lábas marháját, hanem egyéb jóvait is lopják el az gonosz emberek, melyeket vagy magok vészik csak el, vagy szekérre rakván hordják el) minden féle nyomot, akár embernym, akár szekérnyom legyen, tartozzanak felvenni és követni is, ha az káros ember annak módja szerint megmutathatja az nyomot.

Az holott pedig nyomkövetésre tisztet ki nem visznek, in hoc casu az tiszt fizetést se kívánjon.

Articulus XX.

Az nappali őrizés dolgából az articulus tolláltatik.

Noha mind éjjel s mind nappal az őrizések hogy minde-nütt meglégyenek sub poena fl. 12, toties quoties negligálnak erigendorum, végeztük volt; mindazáltal hogy az nappali őrizések oly szükségesképen és büntetés alatt megkívántassanak, szükségesnek nem itéljük. Végeztük azért az Ngod klmes indultumából, hogy ez részben az articulus tolláltassék, és ha hol az nappali őrizést nem contineálhatnák is, poenája ne légyen.

Articulus XXI.

Az zetelakiak ellen az legitima executiónak turbálásáért, hogy az director procedálgjon és interim az elfoglalt örökség az tisztek által restituáltassék, decernáltatik.

Extál ugyan articulus klmes urunk az zetelakiak felől, hogy törvények dolgából az széktől dependeáljanak, mindaz-

által ezen constitutio ellen is magokat contumaciter opponálják, mert történt oly dolog, hogy nemes ember atyámfia kezénél lévő örökség felől magok között törvént tévén, kezéből az örökséget kifoglalták, és midőn az laesa pars az articulus szerint az székre provocálta volna causáját, ott az zetelakiak törvénye emendáltatott, és arról való sententiát adván az székek, executióra kiment az megbántódott fél, az zetelakiak repulsiót tévén, exequálni nem engedték az sententiát; ennek is okadására az székre ammoneáltatván, nem compareáltak, hanem az más fél újabb sententiát extrahálván az széktől, ismét annak continentiaja szerint az széktől denomináltatott executorokkal az örökségnek visszafoglalására elment, holott másodszor is repulsiót nem tettek ugyan, de az örökséget visszafoglalták ismét. Kik ellen hogy Ngod klmesen poroncsolni méltóztatott az directornak, hogy evocáltassa őket, az legitima executiónak turbalóji ellen való processust követvén, Ndnak alázatosan megszolgáljuk.

Azonban penig hogy az elfoglalt örökséget cum refusione damni tiszt uramék restituálják, Ngod klmes resolútiója szerint illendőnek lenni végeztük.

Articulus XXII.

Az csiki harminczados hámosi praefectus előtt való perlekedésnek módja, örökség dolgából.

Csiki atyámfiainak is klmes urunk vagyon ilyen bántódások, hogy az csiki hámoson, harminczadokon és örökön lévő gondviselők nem akarnának az vitézlő rendeknek törvént szolgáltatni. Végeztük azért Ngod klmes tetszéséből, hogy a modo in posterum ha kiknek nemes, lófő és darabantok közül lenne örökség dolgából valami törvények, tehát az ott lévő gondviselők tartozzanak az vicetiszteket és assessorokat az törvénytételre behívatni, és ha azok oly törvényt tennének, hogy valamelyik félnek nem tetszenék, per viam appellationis transmittál-tassék az főtisztek eleiben az derék székre.

Articulus XXIII.

Az ser korcsomállás az székelységen minden embernek felszabadítottatik.

Az székelly atyámfiai jelentik klmes urunk, hogy az articulusban az serkorcsomállás tilalomban lévén borkorcsomállásnak idein, az szegénységnek sok fogyatkozása volna miatta, holott bor köztök nem teremvén, nem érkezhetnek reá az lófő és darabanti rend, hogy bort korcsomárolhasson, és így az serkorcsoma is megtiltatván, semmi jövedelmek nem volna, mely-

ből csak az haza szolgálatjára való fegyvernek szerzésére is reá nem érkezhetnének. Végeztük azért az Ngod kegyelmes tettségéből, hogy az ki sert akar árultatni közülök, indifferenter legyen szabados árulni mindenkinek.

Articulus XXIV.

Az szentegyház erdeje dolgából az eddig való usus observáltatni végeztetik.

Vadnak Három-Széken és egyebütt is az székelységen klmes urunk oly darab erdők, melyek szentegyház erdeinek hivattatik, melyeknek mind gondviselése, mind kis jövedelmének erogálása eddig az falubeliek dispositiójában állott, mostan pengi az authoritást az egyházi rendek magoknak akarják vindicálni. Végeztük azért az Ngod kegyelmességéből ezt is, hogy ez dologból eddig observáltatott régi usus tartassék meg, és abból való proventus templom építésére convertáltassék.

Articulus XXV.

Az marosszéki havasokon határ dolgából lévő controversiának eligazítására commissariusok denomináltatnak.

Hogy Ngod klmes urunk az marosszéki havasokon ugyan az marosszéki atyánkfiai és parajdiak közt lévő controversiának eligazítására Bethlen János, Béli Pál és Szalánczy Gábor atyánkfiait méltóztatott denominálni, Ndnak mint klmes urunknak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXVI.

A csikszeredai csizmadiáknak czéhök elbontatik.

Mivel az csikszeredai csizmadiák műekkel az tartománt elégségesképen el nem tarthatják, végeztük az Ngod klmes consensusából, hogy másunnét is azféle mies emberek mehessenek bé szabadoson, és műeket exerceálhassák, mind ott s mind az közel való falukon.

Articulus XXVII.

Az aranyasszékiek árendafizetésre, hogy ne evöltessenek, concludáltatott.

Noha az aranyasszéki atyánkfiai a memoria hominum árendafizetéssel nem tartoztanak, mégis mindazáltal szabadságok ellen némely tisztviselőktől árendafizetésre kényszerítettnek, praetendálván azt, hogy régen Thorda vármegyéhez lévén az az hely incorporáltatva, az árendafizető hely közé registráltatott volna. Hogy azért Ngod mostan is őket, kik post ade-

ptam saeculorum libertatem árendát nem fizettek, ez terhviscéléstől immunisoknak engedé lenni, Ndnak mint klmes urunknak alázatosan megsegzolgájuk.

Articulus XXVIII.

A compulsorium mandatumokkal, az kik regius funduson valatni akarnak, miképen procedáljanak, modalitás decernáltatik.

Noha Klmes urunk az Ngod méltólságos neve alatt emanáltatott compulsorium mandatumok mindenekre in genere sonálnak, kik az Ngod birodalmában lakuak, mindazonáltal az százsz atyánkfiak az exponenstől denomináltatott napra és helyre kimenni nem akarnak, hanem az magok székes helyére kívánták mindenkor, hogy az exponens fáradjon, ott is penig magok emberi előtt akarták az fassiókat recipiáltatni. Concludáltatott azért az Ngod bölcs tetszéséből, hogy az eddig való usus tartassék meg annyiban, hogy polgár lehessen az cancellisták vagy egyéb legitimus regiusok mellett, tempore attestationis, ilyen qualificatióval mindazáltal, hogy mind az fejedelmi méltóság az compulsoriumnak authoritása mellett, s mind az interessatus más statusbéli rendek meg ne bántódjanak; annakokáért az regiusok ne tartozzanak divertálni, hanem recta mehessenek oda, az hol inquirálni akarnak az fundus regiuson, az falusi bírának incumbáljon az, ha tudósítják-e az tiszteket, nem-e? és a székes helyből küldenek polgárt, admittálják magok mellett az regiusok azon polgárt is; nihilominus ugyan nem az polgárok nevek alatt peragáltassék és expediáltassék az inquisitio. Ha mikor penig az fundus regiuson kívül való helyre akarnak kiírni attestatióra, azzal ne tartozzanak, excipiáltatván, ha határ igazítása vagy valamely oly casus interveniálna, melyben ad faciem loci kívántatnék menniek, ebben is az feljebb megírt modalitás observáltassék.

Articulus XXIX.

Az legitimum executionale mandatumok mellett való processus az százszság között.

Mint az inquisitio dolgában, ugyan executiókban is in arbitrio exponentis szokott lenni, kit akar regiusnak íratni, csak légyen ordinarius, és arra competens személy és executor, melyre képest az cancelláriákon levő hites deákok közönséges kötelességgel tartozván minden rendeknek, nem excludáltathatnak az legitimum mandátumok mellett való executiók dolgából; mindazonáltal az megírt mód szerint adhibeáltatnak az polgároknak is, de az kikre dirigáltatnak az executionale mandatumok, nem lehet, hogy mások vegyék az jutalmakat, meg-

lássák azért, méltatlanul valami executiókat ne tegyenek, alioquin tanquam illegitimi executores úgy büntetődjenek.

Articulus XXX.

A marosvásárhelyi vámós hidon általjáró darabanti rend vámadással tartozzék.

Az marosvásárhelyi atyáinkiai, az mely hidat a Maros vizén tartanak, mivel privilegiumok extál az ott való vámról, végeztük egész országul, az Ngod klmes tetszése is accedálván, hogy az székelység közt lévő darabanti rend is az vámadástól immunis ne légyen, sőt mások is, kik quaestus gratia holmi vecturákat általvisznek, azon vámós hidon, ha nem magok majsorságokból való, félvámval tartozzanak.

Articulus XXXI.

Az abrukbányai nemesség az civilis fundusról contribuálni, és az közönséges jóban egyenlő terhet viselni tartoznak.

Abrukbányán civilis fundust bíró dolgából is végeztük klmes urunk, hogy ha házok nem exempta, azzal hogy magok személyekbe nemesek, ne vonhassák ki magokat az város közti való contributióból, hanem tartozzanak contribuálni az civilis fundusokról, több adóval nem terhelvén az városiak ezeket is, mint magokat, hasonlóképen az közönséges jóra nézendő dologban is tartozzanak egyenlő terhet supportálni az városi rendekkel.

Articulus XXXII.

Bánfi-Hunyad az nyomköveteléstől eximáltatik.

Az bánfi-hunyadiak klmes urunk, noha jobbágyság alatt vadnak, de mivelhogy regalissal hivattatnak, oppidum lévén, az diaetára, sok terhviselések is vagyon: méltónak itéltük, hogy mint az több mezővárosok, úgy ők is az nyomnak felvételével, és követésével ne tartozzanak, magok is hasonlóképen az ő nyomoknak felvételével ne tartozzanak.

Articulus XXXIII.

Az fenyediek instantiájára határok véjett való difficultásnak eligazítására commissariusok denomináltanak.

Udvarhelyszéken Fenyed nevű falubélieknek lévén controversiájok Zetelaka és Kikellő-Keményfalva nevű falukkal régoltától fogva, Egetvesz, Derság Szegeleti, Köristető, Telekságbüki, Heveder Dűki (*ügy*), Keteláza, Sárosfenyő, Barabás-útja, Fenyeddormája és Nagyszegelet nevű helyek felől, melyeket ab antiquo közönségesen birtak az három falubéliek, s hasított

határok nem is volt, az megnevezett keményfalviak és zetelakiak, az megemlített helyeknek bírástól az fenyedieket ellenzik. Hogy azért klmés urunk ez köztők való egyenletlenségnek eligazítására egyik ítélőmester Lázár György, Bethlen János és Dániel Ferencz atyánkfiait rendelte, hogy kimenjenek és mindenik félnek igazságát meglátván, ha compariáltatik, hogy ab antiquo közönségesképen bírták, hagyják azon állapotban. Ha pedig osztva volt határok és arról bizonyos documentumok találhatók határjárásokról, az szerint distinguálják és separálják az határt köztők, Nának mint klmés urunknak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXXIV.

1654. esztendőbeli articulus continentíája szerint, az mint extál, par 3. tit. 41. pagin. 113. recipiáltatnak az hazafiai és statusok közé ez böcsületes személyek, az mi klmés urunk kegyelmességéből és az ország consensusából, tek. nagys. Rátóthi Gyulaffi László uram, nemz. és vitézlő Fekete Lőrincz, Gillányi Gergely, Pongrácz Gergely és Samarjai Péter deák uramék, és ugyanakkor fel (*így*) solemne juramentumokat deponálták, az mi klmés urunk szolgálatjára, és haza szabadságinak s törvényinek megtartására.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum duorum regnicularum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac singula omnia in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benigne quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per illos, quorum interest, seu intererit, observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Colosvar, die 20. mensis Februarii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quinto.

G. Rakoczy mp.

(P. h.)

Kivül: Pro. G. D. Mart. Sárpataki direttore.

(Eredeti nyomtatott s a fejedelem által aláírt példánya az Akademia birtokában.)

b)

Aló beszoigáltatási számadás.

Anno dni 1655.

Az kolosvári gyűlésen felvetett pénznek administratiója.

1655. die 30. Aprilis. Rosnyai Lőrincz szebeni polgármester uram az universitástól administráltatott Albae fl. 600.

2. Maii. Petki István uram Fejér vármegyéből királyhalmi és hidegkúti negyedfél kapuitól administráltatott Albae fl. 1 d. 75. ¹⁾

5. Maii. Enyed. Bedőházi Tamás uram Fejér vármegyéből Csókaházáról egy kapuról administráltatott d. 50.

18. Maii. Hermannus Lukács szász püspök uram pro anno praesenti 1655. medgyesi főpap és generalis decanus Sárosi János uram által administráltatott fl. 300.

22. Maii. Marosszékből Kovács György és Kovács István által fl. 60.

23. Maii. Aranyosszéki kapitány Vas István uram Polyanban lakó Török István, és Nagy Ferencz uramék által administrált fl. 31 d. 56, restál 44.

1. Junii. Bassa Tamás uram Háromszékről, Szent-Györgyön lakó Sylvester János által administrált fl. 93.

5. Julii. Fejérvármegyéből Szakmári János perceptor uram administrált fl. 226 d. 65.

Eo die csekefalvi Biró György uram [által] administrált nemzetes Dániel Ferencz uram Udvarhelyszékről fl. 70.

22. Julii Bán István uram Közép-Szolnokból administrált fl. 75.

30. Julii. Fejérvármegyéből Szakmári János uram kapuszámoktól administrált fl. 5 d. 35; 13 nemesembertől Sárpatokról administrált fl. 1 d. 95, summa fl. 7 d. 30.

12. Aug. Albae, Tholnai István alias Decsi Küköllő vármegyei perceptor azon vármegyéből kapuszámoktól administrált fl. 100;

53 nemesemberektől administrált fl. 7 d. 95.

Eo die máramarasi viceispán Pogány Menyhárt uram Máramarosból 15 kaputól fl. 7 d. 50; 44 olá papoktól fl. 22, summa fl. 29 d. 50, administráltatott Vámosi György által.

Eo die az fejérvári nemesség administrált fl. 23 d. 88.

¹⁾ E pont ki van húzva és oldalt ez áll: »5. Julii az fejérvármegyei perceptort quietáltam, erről universaliter.«

1. Decembris. Zaránd vármegyéből Maguliczán lakó Menyhárt deák szolgabíró maga járásából 22 kaputól adminisztrált fl. 13 d. 50.

13. Decembris. Szakmári János uram Fejér vármegyéből pro anno 1654. 8 — pro anno 1655. fl. 5 — idest adminisztrált fl. 13.

ANNO DNI 1656.

14. Januarii. Ribiczei Gábor uram Zaránd vármegyéből felső-járásból Sebessi Pál uram által adminisztrált fl. 23.

5. Martii. Ugyan Ribiczei Gábor uram adminisztrált, die 6. ezzel telik ad fl. 23 - - ebből quietantiámat elvesztették, mást adtam helyében mai datumra.

6. Martii. Dromáli esperest, Miklós pap, 28 oláh pap által adminisztrált fl. 4 d. 50.

(Egykorú példány, orsz. lev. gyfvári oszt.)

XXVIII.

1655. márcz. 1.

Rákóczy utasítása a tatár khánhoz küldött követei számára.

Instructio pro egr. Stephano Szekely et Georgio Racza ad sermum Tartarorum hamum expeditis internunciis nostris.

Isten engedelmeiből megindulván, és útjokat az időnek és utaknak mivoltához képest continuálván, Moldova felé menjenek, az holott az vajdának szóló levelinket megadván, mind késérőket, mind penig egyéb útjokra nézendő, és szükséges alkalmatosságokat felkeresvén, igyekezzenek mentől hamarább menni az hánhoz ő fgéhez.

Elsőbben is azért az vezérrel szemben lévén, levelinket neki küldött ajándékinkkal együtt köszöntésink mellett praesentálják, alattomban mindazáltal tanúságot vevén tőle arról, hogy ha neki küldött ajándékinknak praesentálása nyilván, vagy alattomban legyen.

Az tőle mutatandó alkalmatosság szerint annakutánna úgy legyenek szemben az hánnal ő fgével, ott is levelünk, ajándékink mellett illendő módon szerencséltetvén és köszöntvén az hánt ő fgét, megjelentvén, hogy minapiban hozzánk bocsátott ő fge követje Erdély birodalmunkban nem találván, együtt az ő fge követjével követinket is nem bocsáthattuk, s noha penig az német birodalom felé tevő szélbeli tartományokban vigyázásnak okáért kellett volt kimennünk, úgy kívánván méltóságos állapotbeli hivatalunk, hogy hatalmas császáruk országára,

sőt Erdélyen kívül levő birodalmunkra is kellessék vigyáznunk, és szorgalmatos gondot viselnünk; az hova noha vissza kellett mennünk, szintén mostan gyűjtvéni öszve római császár (avagy az mint ők szokták nevezni, az német király) azokat az tartományokat, az melyek a mi birodalmunk széleiben vannak, mindazáltal minapiban tött irásunk és izenetünk szerint mint-hogy szavainkban hibázni nem szoktunk, mi csak könnyű szerrel berugaszkodtunk Erdély birodalmunkban, azvégre, hogy hamarébb őket expediálhassuk, az minthogy általok ugyan mostan köszöntetjük, szerencsétetjük és általok azt az szövetséget, szeretetbeli jóakaratot, mely volt az nagy emlékeztető ő fge eleivel,¹⁾ mely hogy bizonyosabb és nyilvánb való legyen mindeneknél, ime őket az végre bocsátottuk, belső indulatunkat külső ajándékbeli jelenségekkel is akarván megmutatnunk és bizonyítanunk, kérvén ő fgét, hogy az ő fge részéről is azon jóakarát és szövetség megújéttatván, jóakarátjában és oltalmában venni bennünket hlmas császár országával együtt méltóztassék.

4. Annakutánna kérjék azon ő fgét, hogy nem késlelvén őket, minden kívánatos jó válaszsza bocsássa vissza hozzánk, és minden szükséges dolgokrúl kíváltképen penig muszkák, kozákság állapotjárúl és lengyelekéröl bennünket tudósítani méltóztassék.

5. Magoktól is szorgalmatos vigyázásban és értekezésben legyenek, hogy minden állapotokot tudhassanak, és megérkezvén, azokról informálhassanak is, nevezet szerint mennyire való erővel segéttették legyen meg az lengyeleket, és tovább is mint s hogy akarják segéteni, hátok megé az kalmukokkal most mint vagyon dolgok. — Az muszkának és kozáknak hadok, hol és mi állapottal vagyon, és az szerencse melyik felé láttatik inkább hajlani.

6. Hogy ha ő tőlök vagy az hán, vagy az vezér, akár penig egyebek kérdezkedni és tudakozni fognak arról, hogy mi lengyellel-e vagy kozákkal tartjuk barátságunkat, arra azt feleljék, úgy értették, hogy az hán ő fge minekünk azt írta legyen, hogy mivel ő fge is az lengyelekkel csinált szövetséget és egyben is eskettenek. ahozképest mi is azoknak vagyunk barátai és jóakarói, az kik hatalmas császáruink és az felséges hánnak, kötelességünk is azont kívánván.

7. Ha olyan kérdést tesznek, segítjük-e, mikor és mennyivel az lengyeleket, arra csak azt feleljék, abba semmi bizonyost nem tudnak, és semmi tanuságok arról nincsen, mivel hogy mi

¹⁾ Islamgiráj, a ki 1654. júl. halt meg s utódja Mohammed-giráj lett.

is addig semmit nem tudtunk cselekedni, miglen azt meg nem értettük, az hán ő fge melyikkel fogja az dolgot tartani, lengyelle-e avagy kozákokkal? azt peniglen az hán csak mostanában adta értésünkre; azt tudják ő magok is, hogy szorgalmatosan igyekeztünk annak megtudásában. Azt is megmondhatják, hogy innen való megindulásokig az lengyelekkel semmi oly bizonyos szövetségünk nem volt, mert mostanában lengyel követ nálunk nem volt, ezelőtt penig, midőn volt, akkor még az hán ő fge székiben is nem érkezett volt, avagy ha érkezett volna is, de még akkor az lengyelekkel semmi szövetsége nem volt, nekünk is attól kellett várunk; elindulásokkor penig akartunk küldeni az lengyel királyhoz, megtudni, mi legyen akarátja és kívánsága tőlünk az had és segítség küldésből, és akar-e valami szövetséget csinálni velünk, mivel hlmas császár országabeli vitézeket bizontalanul más nemzetek közé nem küldhetjük; tegyenek azért ők is ilyen kérdést, mivel-hogy még az lengyelekkel is semmi oly kötelességünk és szövetségünk nincsen, hogyha annakokáért az úgy találna lenni, hogy az ő fge és lengyelek ellenségei, úgymint kozák és muszka ellen, az ő fge javallása szerint, hadat bocsátanánk, ő fge biztat-e bennünket, hogy valamint az lengyelekkel, úgy az mi hadainkkal is azon egyező értelem, oltalom és segítség lenne? melyre micsoda válaszokat és feleleteket fognak tenni, arra igen szorgalmatosan reá vigyázzanak, sőt ha ajánlást és ígéretet tesznek, mondják azt: ők csak emberek, hazaérkezésekig is meghalhatnak, az szók csak elmúlnak, azért írásban küldjék.

8. Az szultánoknak küldött levelünket is, nekik küldött ajándékinkkal együtt anuak módja szerint praesentálják.

9. Ha onnét adatik alkalmatosság reá, úgy annál inkább: de ha onnét nem adatnék, magok is keressenek alkalmatosságot reá, minthogy írták volt ezelőtt is az vezérnek kíváncsian, hogy kozák követek jöttek volt hozzánk, kívánván az velek való barátságnak megújítását, kiknek mi olyan választ töttünk, hogy ha ők is az fges hánnal való régi jóakaratot és szövetséget megújítják, és megtartják, mi is készek leszünk reájá, de különben nem leszen. Arról azért assecurálják az hánt ő fgét, hogy mi nem egyébre, hanem arra igyekeztünk, miképen az muszkák mellől őket elvonhatnók, és az ő fgével való előbbi szövetségre hozhatnók, melyben való fáradozásunkat az lengyelek is kívánták; hogyha annakokáért ő fgének is tetszik, emberünknek azon kozák követekkel együtt bátorságos és szabados menetelre kívánjanak oly elégséges assecuratiót, melyre azok is merészelnének elmenni.

10. Azt peniglen jól eszekben vegyék, hogy általjában ne mondják, mint bizonyost, az segítség küldést, hanem mindenkor

conditiókkal, úgy mint ha más szomszéd országokról valami akadályunk nem leszen, és ha ő fgétől elégséges biztatásunk leszen, s az lengyeltől is, úgy, az mivel lehet, segétjük az lengyeleket.

11. Ha mondják, hlmas császár országabeli híveit levélbeli biztatás nélkül is nem szokták ők bántani: arra azt feleljék, megvolt bizatása mint Máté vajdának, Stephannak s nekünk is harmadévi, afelől ugyan hadainkra indultak vala. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Colosvar, prima Martii, anno 1655.

G. Rakoczy m. p. (P. h.)

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XXIX.

1655. m á r c z.

Schaum Konstantin jelentése svédországi küldetése eredményeiről.

Contenta expeditionis meae in Suecia. Sermo meus ad ill. Sueciae cancellarium Ericum Oxenstiernam.

Sermo
ad regni
cancellarium
primo
acc. 1655.

Ad serenissimum ac potentissimum inclyti huius regni regem celmus Transylvaniae princeps, dominus meus clementissimus ab ultimis propemodum christianitatis terminis in partibus orientalibus internuncium me esse voluit tum suae celsitudinis studii tum officii amico principe digni sermae regiae Sueciae maiestati deferentem argumenta. Cum ergo iam feliciter in regnum eiusdem regiae maiestatis appulerim ad hunc usque augustam regiam id imprimis illustrissimae Vestrae Excellentiae significandum duxi, enixe petens et expetens, ut ad serenissimam suam mattem simulac deus optimus eandem feliciter reducem praestiterit, si dignum videbitur, mihi pateat accessus, ut tam litteras a celmo Transylvaniae principe missas ea reverentia qua decet, offerre possim, quam coram serma sua matte exponere, quae in commissis habeo. Non sunt quidem speciatim mihi litterae ad illrmam Vestram Excellentiam, quia in re eo excusatio erit celmus Transylvaniae princeps, quo remotior suae celsitudinis; abhinc distet terra, ut in tanta intervallorum intercapedine difficile sit exacte nosse, tam procul dissiti regni omni modo statum et munia cum nominibus omnium procerum. Quia vero sua celsitudo arctiorem correspondentiam more praedecessorum suorum cum inclyto hoc regno fovere conabitur, quod nunc omissum est, sua celsi-

tudo erga illrnam Vestram Excellentiam ampliore studio compensabit, interim ut mihi mandatum est omnibus regni proceribus benevolentissimam salutationem suae celsitudinis quam decentissime impertiri, ita eandem illrmae Vrae Excellentiae nomine et verbis celsissimi principis ac domini mei dico et offero. Coeterum cum hinc ulterius iter meum dirigendum sit, et reditus meus in Transylvaniam quam citissime fieri potest, desideretur, tanto gravior mihi erit adventus in has oras. quantocius ad ulterius pergendum dimittar. In quo promovendo singularem gratiam illrmae Excellentiae Vrae experturum me spero. Quod ut fiat, quam devotissime illrnam Vram Excellentiam exoro.

Contenta responsionis cancellarii.

His dictis dn. cancellarius respondebat.

1. Contestans acceptissimam fore suae matti praesentiam meam, quod a tanto principe tam amico inviseretur.

Contenta
responsi-
onis can-
cellarii.

2. Regiam mattem quidem non adesse, sed sperari post aliquot horarum spacium simulac sua mattas veniret, se operam daturum, ut quam citissime accessus mihi pateret ad exponenda ea, quae in commissis haberem.

3. Optime se scire difficile fuisse ad omnes regis ministros litteras dare, muniaque singulorum scire, praesertim in tanta mutatione regni, ubi non solum regimen regni ad novum regem delatum est, verum se etiam non ita pridem munia haec subisse succedentem defuncto parenti suo.

4. Pro salutatione nomine principis facta solenissimas egit gratias cum contestatione omnium studiorum suorum erga celmum Transylvaniae principem.

5. Ultimo quandoquidem sic expedit se in eo laboraturum, ut dimittar propediem.

Colloquium meum cum cancellario.

His finitis inter sedendum iterum repetiit dn. cancellarius, fore suae matti hanc meam ad se ablegationem gratissimam. Aliquoties enim suam mattem honorificentissimam fecisse mentionem celmi Transylvaniae principis, se posse assequere celmum Transylvaniae principem tantum amicum habiturum ex sua regia matte, quantum unquam desiderare possit. Praesertim cum arctissimam amicitiam habuerit sua mattas, cum adhuc princeps esset in castris cum illmo suae celsitudinis fratre Sigismundo Rakoczy. Posse fortassis recordari suam celsitudinem modernam suam mattem tunc principem fuisse in castris maxime eo nomine aiebat fore acceptissimam hanc visitationem regi, si venirem cum argumento amicitiae.

Collo-
quium
cum reg-
ni can-
cellario.

Cui respondi, nihil me afferre aliud, quam amicitiae notas et futurae desideria. Coeterum credere me bene recordari posse suam celsitudinem suae mattis tunc in castris praesentiae, quamvis sua celsitudo non fuerit in castris tunc sed administraverit principatum, divo parente tunc in castris occupato.

Perrexit ille interrogare, ubi reliquerim celsum principem et quando ab eo discesserim.

Cui et locum dixi et tempus discessus mei.

Tandem in qua valetudine reliquerim suam celsitudinem exquisite interrogavit.

Cum dicerem in bona et optata valetudine, ille porro perrexit, an fruerentur terrae nostrae pace.

Ad quae respondi alta et firma pace bello Moldavico sepulto.

Tunc ille quae causa fuit, quod sua celsitudo arma vertere in vicinum Moldaviae palatinum coacta sit et sibi hostes fecerit Cozacos.

Dixi quantum mihi constat, causam fuisse exitiosam palatini conspiracy, quam fecerat contra Walachiae palatinum, amicum, foederatum et ex parte subiectum Transylvaniae principi, quem Moldavus mediantibus Cozaxis eiectionem volebat eamque terram sibi subiectam reddere. Et cum sub defensione et protectione esset palatinus Walachiae suae celsitudinis, eius causam celsum Transylvaniae principem agere oportebat. Haec causa et hinc initia belli cum palatino Moldaviae et Cozaxis.

Vicissim ille, iam bello sopito in quo statu sunt res principis, an milites, quos tunc habebat, dimissi sunt?

Neutiquam dixi, imo aucti sunt. Auxit enim exercitum Germanicum aliquot millibus.

Ad quid ergo ille perrexit, siquidem pax est miles alitur?

Beatam dixi illam remp., quae pacis tempore arma servat, quia vero orbis terrarum in motu est, et concussione omnesque anguli iterum bella velle videntur, sibi merito prospicit celsum princeps.

Ergo ne sic paratus est, ut possit cuivis hosti opponere militem sufficientem.

Ego sic paratum dixi, ut nobis nihil desit quam hostis.

Hoc audiens subridendo dixit: Hostem invenire facile est.

Ego sic ad haec: Imo non facile videtur invenire hostem et simul iustam causam.

Perrexit ad alia, et interrogavit, quomodo conveniret celsum princeps cum Porta Ottomanica.

Respondi optime convenire suam celsitudinem cum Porta, ut nihil amplius desiderari possit.

Iterum interrogavit, an non aliqua amicitia interveniret celmo principi cum Russis, aut odium siquidem attrectant vicinam Poloniam, ut eo modo metuendi sint etiam fortassis principi.

Respondi sic: Nulla est evidens amicitia nisi talis, quam alter alteri naturaliter debet, hoc est, non laesus non laedenti. Metum quod spectat, nullus est. Nihil quippe nocere potest adhuc Russo principi, ubi in Polonia grassatur, id remotum est. Deinde ultra id nihil subegit, nisi quod olim ad Moschoviae regnum pertinuit, suos saltem limites recuperavit, alienos nondum transiit, Cozacos vero misisse legatos, dixi, exoratum clementiam principis, qui etiam cum sat bona spe dimissi sunt. Hinc videtur pax futura esse cum Cozacis et nullum negotium interventurum cum Moscheis, ut qui nos non laeserint, nec fortassis laedere possint.

Interrogare perrexit de Polonis, quantum auxilii submisserit celmus princeps Polonis.

Cui dixi, nihil sane auxilii.

At qui id aliter nobis dictum est, constatque ex publico rumore dixit.

Nihil equidem repetii datum esse auxilii hactenus Polonis. An vero sua celsitudo de auxilio dando sollicitata fuerit, cum iterato ibi legati fuerint, mihi non constare. Hoc vero me optime scire nulla pacta hactenus intercessisse inter Poloniae regnum et Transylvaniae principem.

Tandem cum laeti animi iudicio dixit, nos e terris longinquis et circum circa nihil aliud videmus et audimus, quam signa amicitiae, nulla autem inimicitiae, quam etiam modo experimur a celmo Transylvaniae principe.

Quibus respondi: Illam esse magnam felicitatem, precans ut deus istam porro ratam haberet.

Salutatio regi dicta.

Simulac serenissimam Mattem Vram celmus Transylvaniae princeps, dominus meus clementissimus omnium procerum inclyti huius regni consensu, quin cum admirando universae christianitatis regum, principum, rerumque publicarum applausu ad scepra, coronam soliumque regium, quod felix et faustum esse iubeat ille, qui regna et scepra distribuit, eventam esse et sublimatam intellexerit, nihil in votis magis habuit, quam tantae felicitati, quam summa virtus meruit, cum reliquis orbis principibus una applaudere. Et sane suae celsitudinis haec animi studia, quantumvis in tanta locorum di-

Sermo
ad regem
Suetiae
salutato-
rius no-
mine cel-
sissimi
principis

stantia non ultima fuissent, aut hucusque dilata, si licuisset per domestica impedimenta citius haec aequa et iusta exequi munia. Cum enim variis hactenus sua celsitudo distractionibus (belli quippe Moldavici etiam tempestate cessante fluctus tam cito tranquillari non potuerunt) innodata fuerit, nunc demum ubi amoenior quietis aura et chalcyonia spirant (sperans ista apud serenissimam Mattem Vram tardioris missionis excusationem ultro meritura), quod hucusque quasi per necessitatem differre debuit, cumulatione voto compensare sustinet.

Delato ergo cum officiis amico principe dignis, salutationis voto, quam decentissime sermae Matti Vrae in hoc augusti regiminis limine omnium rerum precatur prosperitatem. Annos nempe felices et longaevos, regnum aeternum et stabile, populum fidelem, intus pacem, foris victorias et triumphos, et quicquid porro serma Mattas Vra sibi ac regno suo salutare exoptari desiderat.

Et quia inter gloriosum hoc Sueciae regnum et Transylvaniae principatum a multis iam retro annis amoris et animorum necessitudo cum totius christianitatis saepe emolumento intercessit, ut per sermam Mattem Vram in his mutuis amoris et correspondentiae nexibus, porro stare liceat sua celsitudo unice desiderat, in quo iusto et praeclaro desiderio, ut gloriosos antecessores suos ac recens sacrae memoriae parentem suum imitari vult: ita sua celsitudo etiam illos superare conabitur nullatenus dubitans, quin serma Mattas Vra vicissim eius celsitudinem reciproca favius propensione ad instar praedecessorum suorum prosecutura sit. Atque hoc illud est, cui testando haec a celmo principe meo mihi decreta est functio. Cuius desiderii sui non solum me interpretem designare voluit, sed illud ipsum per praesentes litteras ad sermam Mattem Vram, quas demisse offero, testatur.

His rex ipse verbis Germanicis, quia nemo aderat, respondebat.

Respon-
sio regis
ad supe-
riorem
sermo-
nem.

1. Se postquam ad thronum regium evectus fuerit, multorum regum ac principum applausu et votis decoratam esse, inter quae vota sibi quoque gratissimum quod e tam remota terra applausum simul intelligeret amici principis. Cui more praedecessorum suorum omnem amicitiam vicissim debet ex multis quidem respectibus.

2. Optime se scire, quantis occupationibus sua celsitudo Transylvaniae princeps oneratus fuerit, ut nullo modo opus sit tardioris missionis excusatione, se vero laetari magnopere, bello feliciter finito ac cum immortalis gloria suam celsitu-

dinem frui tranquillitate, in qua ut diu conservetur, animitus se precari.

3. Se vicissim omnem suae celsitudini precari prosperitatem et omnium rerum pro animo et voto suae celsitudinis successum.

4. Scire se probe, quantopere utrinque profuerit amicitia, quae dudum inter Sueciae regnum et Transylvaniae principatum fuit, quantumque adhuc prodesse possit. Ideo se eandem velle sibi esse haereditariam, omniaque studia sua eo dirigere, ut illa in dies magis magisque augesceret et cresceret. Quam satis evidenter testatam videret a sua celsitudine per me suae celsitudinis nuncium.

Quae omnia prolixè et amplissimis verbis dilatabat.

Colloquium cum rege.

His absolutis convertit se rex ad privatum discursum interrogans de prosperitate celmi principis, coniugis et iuvenis principis, imo totius familiae multis et prolixis verbis modo in hanc modo in illam quaestionem dilapsus. Maximopere percontabatur de aetate iuvenis principis et valetudinis eius firmitate.

Collo-
quium
cum rege

Cum ad haec omnia responderem, ansam illi praeberi de aliis loquendi. Ubi statim se ad bellicas quaestiones composuit dicens, se arctissimam fovisse notitiam et amicitiam cum defuncto gloriosae memoriae principe Sigismundo Rakoczy tempore coniunctionis armorum Suevicorum et Transnicorum; eo nomine sperare notum se esse potuisse tunc privatum celmo principi. Et cum illa amicitia cum domo et familia celmi principis in statu privato iacta sit, se eam firmitus nexurum, postquam deus ad alium ipsum statum promoverit.

1. Mox perrexit ad militiae statum, an adhuc habeat paratum exercitum celmus princeps.

Cui dixi habere suam celsitudinem exercitum insignem tam domesticum, quam exoticum, in exotico dixi esse Germanos bene exercitatos, et non in exiguo numero sub duce Gaudio, qui et regi notus erat, et aliis officiariis. Dixi porro praeter Germanos alii praeterea non in exiguo numero equites Walachos et Raschecos pedites, qui in peditatu eximiam laudem merentur.

2. Porro interrogare institit de magnifico dno Kemény János et Bakos Gábor, an adhuc in vivis essent.

Cum dicerem esse utrumque in vivis gestiens quasi iterum dixit: Vivitne Bakos Gábor! Cum vivere dicerem, ille denuo replicuit, oportet illum iam senem esse, et fortassis totum canitie respersum. Dixi senem esse, sed vegetum et

adhuc Ungarici peditatus ducem supremum, mediocri etiam cautie coloratum.

3. Tandem adhuc interrogavit, an adhuc Siculi eo modo militarent principi, sicut ante soliti fuerunt.

Eo modo plane dixi, si necessitas exigit. Hos summo opere laudabat a fortitudine et patientia, rex unum atque alterum eorum narrans experimentum.

4. Iterum repetiit an in bona valetudine esset Johannes Kemény, et num ille militiae praeesset.

Ubi illud asserui hoc affirmari: Nempe quod generalis dux sit totius exercitus, seu militiae celmi principis.

5. Ultimo pauca interrogavit de bello Moldavico, nempe de occasione, progressu et fine. Item ubi nunc locorum eiectus esset palatinus.

Ad quae omnia ipsi pro notitia mea respondebam ad eum modum, quo modo cancellario respondi talia quoque interroganti.

Cum hic rex interrogationibus suis subsisteret, dixi me adhuc alia quaedam habere proponenda, hinc petere me clementissimam informationem, an serenus rex mandaret eo alii tempori reservari, an in praesens proponenda statueret.

Ad haec rex proponat statim, quod restat, ipse prius audiam, postea delegabo quoque quendam, qui porro fusiorem audiet explicationem.

Haec cum intelligerem, quaedam puncta praemeditata ex instructione suae celsitudinis desumpta et verbis saltem exculta et colorata, quae pro verum circumstantiis concinnata verbis Germanicis, quia regi idioma latinum non arridere videbam edisserui.

Et cum ex litteris suae celsitudinis viderem ad dn. Comenium scriptis esse clementissimam voluntatem suae celsitudinis, ut me quoque instrueret dn. Comenius consilio, inivi consilia cum illo de his punctis, quae ille in hunc sensum proponenda suasit.

Puncta regiae matti Sueciae vigore instructionis et vi rerum circumstantiarum dicta.

Puncta
regi
dicta.

1. Cum non obscuris iudiciis fama ad celum Transylvaniae principem dominum meum clementissimum pervenerit de CONFOEDERATIONE Suecico-Angliae pro communi christiani populi libertate et tranquillitate, ideo his tantorum principum heroicis conatibus: quia nihil inde quam orbis salus sperari poterit. si in effectum ducantur. si res se habet, ut fama tulit, sua Celsitudo pro ea propensione, quam habet erga bonum publicum, multum gratulatur et simul desiderium suum,

ut propositum hoc constans sit, significare in praesentiarum sustinet.

2. Et siquidem in tam fructuoso negotio omnium rerum felicitas speranda est, si coniuncto opere opus hoc suscipiatur, et orbis terrarum quantumvis inter se dissitus, quasi colligetur amicitiae mutuae et correspondentiae vinculo, celmus Transylvaniae princeps animi sui indicia mittit, quibus studia sua defert suae serenitati votis suis, quibus una servire desiderat bono publico, quantum in se quantumque circumstantiae status et principatus sui permittunt.

3. Et quia hoc constanter fieri nequit, nisi poenitius sciat sua cel^{do} intentionem christianorum principum: ideo si dignum videbitur ser^{ma} regia maiestate, exoptat sua cel^{do}, ut in tam auspicato opere voluntatem et intentionem eius ser^{mae} mattis liquido intelligere possit. Qua intellecta flectet eo sua cel^{do} consilia, ut tempestive sibi prospiciat in eo, quod non solum ad muniendum mature regnum suum, sed quoque ad bonum publicum promovendum una facere visum fuerit.

4. Etsi quidem porro hoc non in commissis habeo, quia vero rumor passim pervagatur diversas regiones, atque in hoc ipso regno in omnium ore est, quasi sumptuosa illa praeparamenta bellica, quae a ser^{ma} V^{ra} Matte suscipiuntur contra Moschorum hostilitatem, quae praesumitur, convertenda sint, in eo si fieri posset demisse expetere auderem certam aliquam informationem a ser^{ma} V^{ra} Matte cel^{mo} principi meo domino meo referendam. Quae aperte intellecta fortassis utrinque proficua esse possit. Praesertim cum Cozaci coniuncti Moscheis amici clementiam suae cel^{nis} magno ambitu non solum affectent, sed implorent et exorent. Ne in illa illorum affectatione suscipienda aliquid praecipitanter fiat, quod utrinque detrimentosum esse possit. Multum intererit, si inde liquidam informationem suae celⁿⁱ afferam.

Quae omnia si sua cel^{do} intelligere possit, id maximo-pere sibi gratum fore testatur, et quibuslibet officiorum generibus demereri studebit.

Ad ista omnia puncta constante memoria nullo puncto praetermisso his plane verbis, quantum memoria mea retinere potuit, clare et perspicue respondebat.

Responsio regia ad proposita puncta.

Ad primum. Inter Sueciae hoc regnum et modernam anglicanam rempublicam sunt firma amicitiae fundamenta, imo et foederum, iacta iam a regina Christina, non tamen ulterius sese extendentia, quam ad respectum mutuorum commerciorum. Pro communi bono et publica salute nulla adhuc

Respon-
sio regis
ad ista
puncta.

facta est coniunctio aut armorum, aut animorum. Nec licuit etiam, cum Angliae protector tot domesticis turbis implicitus fuerit et negotiis, quae nondum sopita sunt, cum Gallis. Ego interim (sic enim rex semper quamdiu mecum locutus est, in singulari numero locutus est) nisi ablegatum meum ad protectorem, qui etiamnum ibi subsistit et honorifice habetur, non tantum ut vetera commerciorum foedera confirmet, sed et nova superaddat, quibus propius communis boni rem attingamus, et quia seditiones domesticae ibi ferme sedatae sunt, ac pacis conformatio cum Gallis propediem speratur, spero propositi mei bonum eventum. Ista pro tempore renuncio celsissimo Tranniae principi, eidem quae porro fient non occultaturus. Cordi mihi nihil est, quam stadium boni publici et christiani populi tranquillitas et libertas. Cuius deus mihi testis est. Si audire voluissent consilia mea christiani principes, quae ex hoc regno ipsis meo calculo suggerebantur, in pacificatione Monasteriensi longe firmiorem pacem habuissent et amoeniorum libertatem, quam qua nunc fruuntur. Sed cum praeterita facilius reprehendi possint, quam corrigi, quicquid in me situm erit, eo conferam, ut publica salus et dei gloria inde augmentum sentiat. Et hoc ipsum est, quo omnes vires intendam, et nulli operae aut sumptibus parcam. Nihil me movet aliud, quam dei gloria, et publica salus. Privata non est, quod operose curem. Nemo mihi, quod meum est, eripiet. Sedeo enim hic intra septa saxorum et montium, non tam facile me aliquis accedet ad eiiciendum me. Spectat alia animus, quam ut pro privata securitate, aut commodo tantam belli molem cogam. Quod eo fervidius curabo, cum in iisdem esse videam suam celnem Tranniae principem cogitationibus. Cum quo ut correspondentiae nexus in his omnibus magis aut magis stringam, omnem operam dabo, ac re ipsa ostendam.

A d s e c u n d u m. Non possum alia via procedere, quam prius firmare pedem regni mei. Lubricum est et inane publica gestare, antequam privata bene stent. Ordinanda mihi prius sunt, quae intus in novo regno meo remedio opus habent: stabilienda ea quoque, quae foris ad muniendum regnum pertinebunt. His firmis omnia firma erunt, et feliciter procedent. Quibus firmatis, si deus vitam concesserit, cetera sponte fluent. Interim quod ad bonum publicum promovendum spectabit, rem cum aliis conferre nullo modo intermittam.

A d t e r t i u m. Ut suae celni Tranniae principi voluntatis meae propositum declarem, aliam dicere non possum, quam quod communis orbis concussio me quoque ad arma induenda cogat. Quocunque oculos vertimus, apparatus videmus bellicos. In tanto orbis motu me otiosum sedere non

oportet. Ceterum nullum quidem specialem hostem habeo. Cum vicino rege Daniae nobis pax est, nec ullus belli metus. In imperio quoque adhuc pax durat: quamvis et ibi saepe pacis instrumentum violatum esse videatur. Nec ullus praeterea alius nobis dat occasionem. Cum Poloniae rege fateor, nobis haereditarium odium est: de meo enim et tuo agitur. Ille enim quod meum est, mihi eripere an nititur, nec ullas iustae pacis conditiones amplecti vult. Verum cum illis pactorum nondum expiravit terminus. An vero illum expectare consultum sit, deus novit, quandoquidem illi ipsi nulla futurae pacis media, aut amplecti voluat oblata, aut alia sincere quaerere. Misisse illos quidem, quod certum est, internuncium, sed cum tam spinosis nexibus, qui manifeste currunt contra tractatum imo honorem nostrum et contra regni decreta. In his terminis, si mea (*sic!*) defensum eo, nemo vitio dabit. Credo tamen illos se accommodaturos et fore, ut per mediatores difficultates, quae intercedunt, componi possint.

Ad quartum. Cum Moschcis nobis firma pacta sunt, ac neutra ex parte violata: nihil quoque hostile ostendit magnus Moschcovitarum dux. Misi eo legatum meum, qui tanto cum plausu receptus est, ut nihil amplius desiderari possit. Sic omnes mei subditi eo commerciorum gratia euntes honorifice tractantur, nec in vicinia ullus subditorum meorum ab iis laeditur. Sic ex illis externis nihil ominari possumus, quam amicitiam et observantiam pactorum. Ceterum quicquid in corde est, meum non est indagare. Juvat tamen ad utramque fortunam paratum esse, tam pacem, quam bellum erga quemvis.

Haec sua mattas responsionis loco dabat.

Novae quaestiones regiae eodem die et hora propositae.

1. Quomodo cel^{mus} princeps cum porta Ottomanica conveniret, interrogavit tam quoad imperatorem, quam quoad ministros.

Continuatio colloquii cum rege

Ad hoc ego sic. Quantum mihi negotia portae (quae ad meam notitiam non veniunt, cum ego alia agam tractemque) in genere nota sunt in magno aestimio esse, ubi principem dicere possum, ut merito dici possit, vix ullum ex praedecessoribus eius cel^{nis} talem in porta obtinuisse observantiae locum. Ministri quoque omnes nunc dediti sunt principi, praesertim postquam magnus vezerius deiectus est, qui paulo videbatur alienior.

2. Rex perquirebat conditionem deiecti.

Dixi credere me redactum illum esse ad privatum sta-

tum. Quod satis poenae est, quia quo gloriosior fuisse videtur, eo miserius mutato statu vivere eo modo cogetur.

3. In quo statu comprehensus sit celmus princeps cum Polonis. An foedera mutua auxilia sibi invicem praestanda spectantia facta sint inter illos et principem, et quomodo se gerant Tartari erga principem.

Ad hoc dixi suae matti, quod ante cancellario idem interroganti dixi. Nempe nulla esse talia foedera inter Polonam gentem et celsissimum principem et hactenus durante bello cum Moschco nulla auxilia Polonis data esse, meram saltem amicitiam esse sine ullis foederibus interpositis, talem nempe, quam vicinus vicino debet. Ceterum an foedera posthac speranda sint, me nescire. Hoc vero scire saepe ad celmum principem meare a rege legatos. Interim si privatum iudicium proferre deberem, vix videre me posse fore, ut sua cel^{do} se implicet aliquando tam turbidis Polonorum rebus in tanta confusione et discordia, quae in illo regno viget. Tartaros quod spectat, sat amice hactenus sese gesserint erga suam celnem. Eo ipso die cum a sua celne discederem, nuncium allatum est, legatos a chamo venisse in terram suae celnis, ideo suam celnem ex partibus Ungariae Eczedino se recipere voluisse in Transylvaniam ad regiam suam ibique legatos audire. Quid vero attulerint, nescire me, cum nihil litterarum a tempore discessus mei acceperim. Addidi fuisse etiam legatos Cozacos, qui cum admiranda submissione clementiam suae celnis exorarunt et praeteritorum veniam. Hos sua cel^{do} duriter prima fronte excepit, sed mora interposita mitius tractavit et dimisit. Misso suo homine ad Chmielnicium, ut cognosceret, quae meus animi ducis et an ista serio expetantur. Ille principis ablegatus me praesente nondum redierat. Quid iam attulerit, incertum mihi est.

3. An non constaret suae celni misisse Polonos ad portam auxilia ab imperatore Orientali sollicitantes contra Moschcos et Cozacos cum hac persuasionem moliri Moschcos et Cozacos suis progressibus restitutionem Graeci imperii, et quid obtinuerint a Turca, sibi enim certo dictum esse eo nomine expeditam esse Polonis legationem.

Resp. Nihil me audivisse suam celnem ista scire. Illud interim certum esse et in propatulo fuisse legatum Polonum apud portam, quid vero proposuerit, incertum esse. Si talia proposuerit legatus Polonicus, et si plausibile argumentum videtur, dubitare me tamen, an persuaserit. Cum minus ex progressu Moschci timere possit Turca restitutionem Graeci imperii eo quod in Graecia tam firmiter stabilitam rem habet Turca, ut nunquam praesentibus Moschci viribus turbari possit. Deinde

novit optime Turca pugnantibus christianis, illos se ipsos in aequali balance detinere, ne alteruter tantopere crescat, ut sibi tertio nocere possit. Vix ergo credibile est aliquid a Polonis obtentum esse. Si ista ratio proposita fuisset ab alio quopiam quam Polonis aliquid valoris habere posset. Dum vero Turca Polonis neque non fudit, ac Moschcis ac Cozacis et ista non prius revelata sunt a polonis, quam ubi hostes senserunt Moschcos, vix ullum habebunt Pondus. Facile crevent Turcae id odio nunc dici. Cum et in porta prudentia reperiatur et providentia.

4. Ultimo interrogavit de electione regis Ungariae, quare tam tarde procedat.

Dixi regni proceres circa electionem occupatos esse: tarditatem vero oriri electionis ex difficultatibus nonnullis de quibus disceptant.

Hic substitit rex, et nostrum colloquium finitum est, quod ultra trihorium ferme protractum est, quod solus cum rege habui, nemine praesente, in prima audientia.

Secundum colloquium meum cum illrmo regni cancellario.

Quinta Martii iterum ad me misit illrmus dn. cancellarius, velle circa horam tertiam pomeridianam suam excellentiam mecum colloqui.

Hora tertia denominata cum in conclavi una essemus dixit, sibi iniunctum esse a regia matte, ut mecum adhuc colloquium haberet de rebus quibusdam, quae ad informationem servire possent suae matti.

Idcirco si adhuc aliquid haberem, quod proponendum esset, dixit me posse id nunc facere, si heri forte coram rege aliquid omissum esset.

Cui respondebam. Heri me regiae matti omnia, quae dicenda erant, dixisse, et sufficientem et claram accepisse responsionem, ut vix clariorem possem expectare. Ceterum si fortasse aliquid interpretatione opus haberet, quod heri a me dictum esset suae matti, velle me ea omnia repetere coram sua excellentia, si illud necessum esse iudicaret. Quod quidem ipsi placuit.

Eisdem ergo verbis ea repetii legendo ex scripto, quae regi proposueram idque latinis verbis. Cum cancellario enim semper latine agebam.

His perlectis eandem responsionem accepi, quam dabat rex ipse.

Hac responsione cancellarii percepta, ille se conferebat iterum ad quaestiones.

Secundum colloquium cum cancellario regni.

1. Nempe sermam regiam mattem scire desiderare, quo se reflectat intentio celmi Tranniae principis, et quo, si aliquid tentandum, vim convertendam esse optaret sua celdo.

Nodose id proponebatur, ideo sic me explicui, reflexio celmi principis ac domini mei mihi non manifesta est, nec a sua celne revelata, imo sua celdo eam vix secum pro certo constitutam habere potest, cum eius celnis oculus huc intentus sit, et in intentionem directus, velut in cynosuram principum in partibus his septentrionalibus et occidentalibus. Ideo hac vice sua celdo nihil aliud statuit secum, quam scire, quo in tanta orbis concussione et commotione se flectant tam consilia serenissimi ac potentissimi regis Sueciae, quam aliorum regum et principum christianorum, ut sua consilia dirigere quoque possit in eo, quod ad muniendum se regnum suum pertinere possit. Haec mihi manifestata sunt, in reliqua penetrare nec posse nec debere me dixi, quae sua celdo mente volvit. Ideo me nihil amplius dicere posse.

2. Interim (ille pergebat) facile hoc constare posse, quid fieri optaret sua celdo. An contra domum Austriacam, an contra alium vim vertendam esse censeret.

Respondi, illud quidem mihi non constare. Si inde aliquid certi nosse vellent e re futurum si ablegatum suum expedirent ad suam celnem. Quae proculdubio se evidenter explicaret, quid fieri optaret. Mihi nihil commissum et iniunctum, quam id, quod a me dictum et propositum est. Cum domo Austriaca dixi amicitiam, esse talem qualem: quam sua celdo non rumpet, nisi ab altera parte ausa praebeatur, aut prius laedatur. Cum aliis populis vicinis dixi nos circumcirca pacem habere, adeo ut nullam apertum hostem nossem.

3. An si occasio ita ferret, ut sermus Sueciae rex vel contra Polonum, vel contra Moschcum arma vertere cogeretur, an sua mattas certa esse posset, non offensum iri ea re suam celnem Tranniae principem, aut principem se non addicturum alicui ex chis auxilio.

Respondi his plane verbis. Illima Vra Excellentia dura a me reposcit, nempe ut futura contingentia praedicam. Quomodo enim suam mattem certam reddere debeam in iis, quae futura sunt et mihi incerta? Dixi semel et multoties suam celnem non habere cum Polonis pacta mutua auxilia concernentia. Inde sua mattas pro inexhausta sua sapientia facile conclusionem facere poterit, quid sentiendum sit de offensione vel auxiliis subministrandis. Non enim video, quomodo offendi posset sua celdo, si aliquid contingeret illi, cum quo nulla pacta sunt suae celni, nec video, quomodo tunc illi auxiliari deberet, cui nulla auxilia debet. Pro Moschco quoque offendi

vel auxilia producere multo minus credibile est: cum quo nequidem amicitia ulla intercedit, ne dum pacta; nisi sola nominis notitia. Praestaret interim, si aliquid solidi de hac re scire vellent, ut per aliam occasionem illud indagarent. Me non missum esse ad constituendum aliquem contractum, aut pacta facienda; sed salutatum duntaxat suam mattem. Si ad has et similes quaestiones aliquid certi affirmare vellem, non facerem hoc pro instructione suae celni, sed pro meo privato arbitrio et sententia, quae nihil solidi ostendere posset. Si desiderarent certa, medium optimum esse mittere aliquem ad suam celnem, qui certa foedera pangat. Crederem non defuturam suam celnem regiae mattis iustis desideriis.

Hoc meo sermone finito magno cum doloris et commotionis iudicio cancellarius querebatur de Polonis, quod non sincere sed dolose plane agant cum Sueciae regno. Quod nempe spernant omnia legitima iusta et cum honore regni Poloniae media, quae pacis perpetuae ergo ipsa Suecia suggessit. Addidit, quod quidem ablegatus missus sit, sed tantis cum tricis et modis ut nihil concludi possit. Aut putant Poloni (dixit) nos adeo rudes esse, ut rem non intelligamus, aut revera tam subtiles sunt, ut capere nequeamus, quid velint. In tam dolosa tergiversatione nihil iustius esse potest, quam sua ab hac gente armis quaerere. Et si hoc fieret, iustitiae efficacia ponderata non crederemus celnum Tranniae principem armis auxiliorum iniquitati illorum.

His conclusit cum assertionem se omnia mea verba regi relaturum, iterumque certificabat suam celnem de intima amicitia regis erga suam celnem.

Expediit mea ab ipso rege mihi data. Sermo regis ad me post acceptas litteras.

Quam grata nobis fuerit denunciatio amicitiae celsissimi Transylvaniae principis, iam ante declaravimus et illud ipsum per litteras nostras suae celni significavimus. Illud nunc restat, ut suae celni omnium rerum felicem successum optamus, ac omnem prosperitatem. Quam vero necessarium sit, ut firma inter nos nectamus amicitiae vincula nos probe prospicimus. Dabimus operam, ut re ipsa illud praestemus. Et ubi deus dederit nos solutiores esse a curis, quibus obruimur, brevi luculentiore contestatione hoc manifestabimus. Interim studia et propensionem nostram suae celni pro hac vice sinceriter deferimus, quae omnia suae celni renuntiare velit.

Expediit mea.
Regis
sermo ad
me.

Eodem sermonis stylo, quo me rex allocutus est, respondi.

Mea se-
spansio
ad regem
et vale-
dictio.

Quodcumque a serma Matte Vra suae celni celmo Transilvaniae principi domino meo clementissimo denunciandum tam in proximo, quam praesente ad sermam Mattem Vram accessu clementissime mihi concreditum est, illud suae celni quam fidelissime a me insinuari debet cum celebratione summae regiae affectionis contestatae erga suam celnem, quam serma Vra Mattas passim lucere fecit. Quod sua celdo summe recognoscet illudque pro fundamento principalis felicitatis suae habitura est.

Igitur in hoc meo recessu nomine suae celnis, principis, ac domini mei sermae Matti Vrae valedicere volo, eidem a deo omnem comprecans prosperitatem ac faustum in omnibus conatibus successum cum possessione longaevae vitae et quam felicissimi regiminis.

Ista utrinque dicta sunt in praesentia duorum senatorum, qui circa regem erant.

Ultimum colloquium cum rege.

Ultimum
colloqui-
um cum
rege.

Hoc sermone finito cum abscedere vellem, rex adhuc me detinuit sermone suo praesentibus duobus istis senatoribus proloquens haec verba paulo subridendo et quasi gaudens.

Dicat mihi, quid faciant vestri Siculi, suntne adhuc armis prompti, et pugnarentne tam bene, quam ante, si occasio daretur.

Dixi, tam prompti sane sunt, quam ante, et cum nunquam exercitium pugnandi ab iis intermittitur, crederem data occasione illos aequae strenue ac ante pugnatos.

Hoc audito convertit se ad hos senatores dicens: Profecto boni milites sunt et ferme regni Transylvaniae robur.

Perrexit interrogare, quot numero, si evocarentur, possent armis praesto esse.

Dixi me quidem exacte nescire illud. Crederem tamen 30, 40 usque ad 50 millia posse ex illis evocari tam peditum quam equitum, exceptis Ungaris.

Iterum asperxit senatores dixitque: Videte potentiam.

Rursus interrogavit an durante militia celmus princeps stipendio illos sustentare teneretur.

Me vix id credere dixi. Nam si intra regni viscera manent, commeatum habent a subditis principatus. Ceterum gens libera est, quae nihil tributi pendit. Pro hac libertate militare suo stipendio, ni fallor, tenentur. Solet tamen prin-

ceps si strenue rem agunt, pro principali liberalitate illos remunerari.

Tandem de porta interrogabat, quot annorum esset modernus imperator.

Dixi, si bene audiui sedecim circiter annorum est.

Dixit porro, quod contra Venetos hactenus nihil profecerint Turcae.

Dixi id fortunae partim adscribendum, quae non eodem tramite semper currere solet etiam apud potentissimos, partim malae administrationi ministrorum, qui proculdubio imperatore hactenus in tenella aetate existente corrupti sunt pecunia.

Administratio ut audimus hactenus partim a matre imperatoris, partim a purpuratis gesta fuit.

Respondi. Prout mihi innotuit, sic est. Iam vero sensim ille ipse ad administrationem accedit. Nam si communi rumori credendum, dictum est, matrem iam subductam esse ab aula eiusque administratione.

His finitis dixit: Audimus Dominationem Vram etiam in Angliam pergere.

Id in mandatis habeo, dixi.

Qua via igitur iterum rediit in Transylvaniam.

Ex Anglia in Belgium, dixi, e Belgio aut navali itinere Dantiscum per Poloniam, aut terrestri itinere per Germaniam.

Rex iterum: Longum iter habet.

Nos ipsi precamur omnem felicitatem, ut omnia feliciter expediat, et quam propere fieri potest ad suam celum redeat. Hoc dicto porrexit mihi manum denuncians mihi favorem regium et omnem clementiam.

(Ered. m. k. orsz. ltár. Történelmi emlékek.)

XXX.

1655. márcz. 29.

Georgius Rakoci dei gracia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generosi fideles nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Az havasalföldi állapotok felől már egynéhány napoktól fogva semmit nem érthetvén, mi karban légyenek, nem tudjuk. Kegyelmeteknek annakokáért kegyelmesen parancsoljuk, bizonyos emberét szüntelenül jártassa Havasalföldében; kíváltképpen Kegyelmednek Béli uram lévén arravaló oláh ember, kik oda be szoktak járni, azok által alattomban

is végére mehet az ottben való állapotoknak, melyekről hogy bennünket gyakorlatossággal tudósítson, kegyelmesen kívánjuk. Az vitézlő rendnek készen létele felől, az mint ennek-előtte parancsoltunk, igen serio committáljon kegyelmetek. lovokat abrakon szénán ben tartsák, ne vesztegessék. jó fegyverekkel mind lovas és gyalog rendek készen legyenek minden órára. Secus non facturi. Quibus in reliquo gratiose propensi manentes. Datum Albae Juliae die 29. Martii. Anno d. 1655. G. Rakoczi m. p.

Igen vigyázzon kegyelmetek s tudósítson, ha mit hall.

Küül: Generosis Thomae Basa de Zabola, consiliario nostro, et capitaneo, Paulo Béli de Vzon, judici regio, supremis, trium sedium Siculicalium Sepsi, Kezdi, et Orbaý etc. Fidelibus nobis syncere dilectis.

Rájegyezve: 1. Aprillis Uzon.

Eredetije, melyben az aláírás és az utóirat a fejedelem kezeírása, az Erd. Múzeumban (Gr. Kemény József, Erdély tört. ered. lev. VIII. k.)

XXXI.

1655. ápr. 4.

Meghívó a fehérvári részleges országgyűlésre.

Georgius Rákóczy dei gratia stb.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem stb.

Emlékezetében lehet kegyelmednek, az elmúlt kolosvári gyűlés alatt intimatiót tettünk vala, ha oly dolgok fognak occurrálni, kegyelmeteket partiális gyűlésre convocáltatjuk; occurálván azért mostan, közönségesen országul kegyelmetekre nézendő némely dolgok, melyekről egy értelemből akarván discourálni és concludálni kegyelmetekkel, arra nézve ez jelenvaló áprilisnek 24-dik napjára rendeltük fehérvári városunkban kegyelmeteknek országul partiális gyűlést promulgáltatnunk. Kegyelmesen parancsoljuk annakokáért kegyelmednek az megírt napon és helyen jelen lenni el ne mulassa, hogy kegyelmeddel is egy értelemből ez haza közönséges jóvára és megmaradására minden jó és hasznos dolgokat végezhesünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturur. Eidem de reliquo gratiose propensi manemus. Datum in castro nostro Alvinciensi die 4. Aprilis. Anno domini 1655.

G. Rákóczy m. p.

Külczim: Generoso magistro Georgio Lazar de Gyalakuta, proto-notario nostro. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyeszéki levéltárában).

XXXII.

1655. j u n. 7.

Intézkedés a táborbaszállás ügyében.

Adjon Isten egészséget kegyelmeteknek.

Kegyelmed Béldi uram 5. írt levelét ez estve vettük, hogy vigyáz jól cselekszi. Noha tegnap azt írtuk, 14. szálljon ki kegyelmetek, de mihent e levelünket veszi, szállítsa ki az hadakat, menjen híre Havasalföldében, kiszállott kegyelmetek. Az Bozatorokban ha lehetne, nem kellene szállani, arra menvén mi is, talál oly helyet kegyelmetek, hova szállhat; csak mi előttünk való helyeket ne étesse el, az hova minékünk is szállanunk kell. Az alatt vigyáztasson kegyelmetek igen. Im Petki uramnak is megparancsoltuk, az csiki had kiszálljon. Isten kegyelmetekkel. Radnót, 7. Junii 1655. reggel 4 óra után.

R. György m. p.

Tudósítson kegyelmetek, lehetne-é mód házok népe felverésében, kik havasra szorúltak, Teleteni torkában kik vadnak, hozzájuk férhetni-é; ha kicsapna, azon csapna ki, Kirilában vannak, affelé is kell vigyázni.

Oldaljegyzet: Legyen 3 hétre való élések.

Kívül: Híveinknek nemzetes Basa Tamás és Béldi Pál uraimnak adassék.

Eredetije, egészen a fejedelem kezeírása, az *Erdélyi Múzeumban* (Gr. Kemény József, *Erdély tört. ered. levelekben VIII. köt.*)

XXXIII.

1655. n o v. 1.

A fejedelem meghívója a kolosvári törvényszéki terminusra.

Georgius Rákóczy dei gratia stb.

Generose stb. Salutem cum favore stb.

Fejedelmi hivatalunkra tartozó dolog lévén az törvényeknek kiszolgáltatására való gondviselés, mivel Isten kegyelméből az partiumbeli híveink közönséges törvényeknek is szokott terminusa, úgymint prima dies Decembris majd elközelget, kire nézve akkor az törvényeknek kiszolgáltatásához hozzá kezdetvén, az szokás szerint való ideig continuáltatni is akarjuk, melynek helyét kolosvári városunkban rendelvén, kegyelmesen parancsoljuk kegyelmednek, az megírt napon és helyen,

hivatalja szerint jelen lenni el ne mulassa, hogy táblánknak több becsületes fiaival együtt isten kegyelméből annak módja szerint az törvényeknek kiszolgáltatásához boldogúl hozzá kezdvén, continuálhassa is annak szokott idejéig; melyben praesidensnek Kegyelmetek elejében becsületes hívünket nemzetes Barcsai Ákos uramat, tanácsunkat, Hunyadvármegyének főispánját, és karánsebesi s lugosi főbánt rendeltük, parancsolván kegyelmesen, esmérje, vegye, becsülje, és hallgassa, mint mi tőlünk, abban az dologban rendelt praesidensét. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Bistriciensis die 1. Novembris. Anno 1655.

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Generoso Georgio Lazar stb. Protonotario nostro stb.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában).

XXXIV.

1656. j a n. 2.

Meghívó a fejérvári országgyűlésre.

Georgius Rakoczi dei gratia princeps Transilvaniae, partium Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Spectabilis ac magnifice, fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Fejedelmi tisztünk szerint Kegyelmetek javára, megmaradására való vigyázásunkból akarván ez idén is kegyelmeteknek generalis gyűlését kiszolgáltatni, becsületes tanácsúr híveink tetszéséből is rendeltük Fejérvári városunkban lenni ez jövő böjtelő havának huszadik napján kezdetni. Kegyelmednek azért kegyelmesen parancsoljuk, az feljebb megírt napon és helyen jelen lenni el ne mulassa kegyelmed, hogy kegyelmetekkel egy értelemből minden, hazánk közönséges javára nézendő dolgokat végezhesünk. Tudva lenni akarván azt is kegyelmednél, hogy minden gyűlés alatt agitáltatni szokott causák revideáltatni fognak; melyről akartuk kegyelmedet ezért tudósítani, hogy ha mi dolgai vannak olyak, tudhasson felőle idején provideálni. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Datum in arce nostra Szamos-Ujvár, die 2. Januarii, 1656.

G. Rakoczi m. k.

Czimzet: Spectabili ac magnifico Francisco Kornis de Ruszka, alteri supremo comiti comitatus Kolozsiensis etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztesi Papp Miklósnál.)

XXXV.

1656. jan. 17.

A svéd király válasza a Rákóczy által tett szövethkezési javaslatokra.

Sacrae regiae mtis Suecicae resolutio.

Data clsmi Transylvaniae principis ablegato groso Nicolao Jakabffalvi de Sarospatak super memoriali sibi exhibito in Borussiae oppido Schiffenbejl die 17. Januarii 1656.

Quod clmus princeps Transylvaniae voluerit non modo ablegatum suum ad sac. reg. mtem mittere, sed simul etiam oblatione suorum officiorum et addito voto pro felici rerum agendarum successu eandem certiolem reddere de sua constanti affectione. Id equidem est, quod sac. reg. mtas in omnia benevolentiae et reciprocae affectionis studia semper parata nunc grato animo complectitur. Quemadmodum sac. sua reg. mtas per suum ablegatum Gotthardum Velling contestata est se teneri desiderio, non modo renovandi et continuandi correspondentiam illam confidentem, quae jam a longo tempore inter sac. reg. mtis antecessores reges Sueciae ex una, et clmos principes Transylvaniae ex altera parte intercessit, sed eandem arctiori etiam vinculo firmandi opereque aliquo relinquere clmo moderno Transylvaniae principi pignus perennaturae suae affectionis. Ita cum sac. reg. mtas sit adhuc ejusdem sinceræ intentionis, optasset dnum ablegatum potuisse sibi aliquanto penitius aperire mentem et interesse clmi Transylvaniae principis circa praesentes Poloniae motus, ut gratificandi affectum tanto magis exprimere posset. Neque nam praejudiciosum sac. reg. mti existere posset, si amicus et foederatus princeps rerum omnium in Polonia et vicinis regionibus gnarus propositum et rationes suas expandisset.

Sac. reg. mtas sperat fore: ut paccata nunc Borussia omnibusque a tergo tutis et ad votum dispositis inde sibi nascatur occasio obviandi iis, qui Borussiacos motus in perniciem sac. reg. mtis vertere et sine inde progressibus suis obicem ponere studuerunt. Et ut sac. reg. mtas mentem suam utroque ablegato intimius patefecit. Ita constituta in locis Transylvaniae magis vicinis, expectabit clmi principis uberiolem animi explicationem. Nam sac. reg. mtas non potest nisi pro tesserâ constantis amicitiae et singulari affectu bonae intentionis interpretari, quod clmus princeps Transylvaniae oblationibus regis Casimiri sac. reg. mtis Suecicae amicitiam pro-

tulerit atque dicti postulata sac. reg. mti et regno Sueciae praejudiciosa plane rejecerit; sac. reg. mtis reciproca ut realis correspondentia constabit vicissim clmo principi in omnibus occasionibus et rebus quae a sac. reg. mte praestari et clmi principis commodo et honori servire poterunt.

Quod attinet reconciliationis negotium a rege Joanne Casimiro propositum ut clmo Transylvaniae principi commendatum videt sac. reg. mtas tam ex resolutione de super data quam reliqua duorum punctorum declaratione clmi Transylvaniae principis non modo dexterrimam prudentiam sed singularem etiam affectionem erga sac. reg. mtem, curamque ejus pro communi protestantium evangelicaeque rei commodo. Acta publice huc donata a sac. reg. mte contra regem Joannem Casimirum inter alias belli causas, ostendunt, quot modis tractatus pacis Lubecae repetitis vicibus inchoatos interrumpit et Sueciae in illis illuserit.

Et postquam bellum a sac. reg. mte Sueciae contra se apparari et geri vidit, missis legatis et variis internuntiis, pacis studium piaie setulit. Sed revera nihil actum, ut etiam propositum fuit, quod intentionem cum sac. reg. mte transigendi declararet. Hinc sac. reg. mti data est ansa persequendi suum hostem, et arma magis magisque proferendi, non sine magnis et impensis et laboribus.

Quo autem loco res suae mtis nunc sint in Polonia et illis adnexis provinciis, referret clmo Transylvaniae principi ejusdem legatio redux in patriam. Unde alte memoratus princeps facile cognoscet sac. reg. mtis nunc post rejectas ab hoste tractandi occasiones commodas, sane propositione videri insidiosam et in speciem tantum protrahendo tempori factam: regem vero Casimirum interea alios sac. reg. mti hostes excitare, et infinita moliri. In quo rerum articulo sac. reg. mtas sollicita est non tam de tractatibus, quibus promovendis mediatores frustra hactenus insudarunt et sac. reg. mtas operam omnem perdidit, quam de tuendis et conservandis acquisitis ditionibus. Sac. reg. mtas ex lege pactorum inter Sueciam et Moscoviam conventorum nunc apud magnum Moscoviae ducem habet suam legationem ad pacta ejusmodi roboranda.

Inter sac. et reg. mtem et Cosakkos bona etiam intercedit correspondentia.

Quod clmus princeps Transylvaniae coeperit conciliari sac. reg. mti Sueciae affectum et animum imperatoris Turcarum, in eo satisfactum est et voto et desiderio sac. reg. mtis, rogaus eadem sac. reg. mtas, ut clmus princeps in id post hac quoque studium incumbat, continui belli actiones ita destituerunt hactenus sac. reg. mtem, ut non potuerit aliquem su-

orum ad portam ottomanicam ablegare. Nunc vero mota tum consilio clmi principis, tum aliis rationibus eo animum penitus intendit. Sac. reg. mtas freta cum prioribus constantibus amicitiae officiis sibi a clmo Transylvaniae principe variis modis declaratis, commendat ejusdem affectioni sua commoda et interesse omi meliori, quo fieri potest, provehenda. Assecurans eundem de constanti et sincera sua intentione in utriusque commodum et communis causae conservationem, propensa sac. reg. mtas hoc ipso confirmat. Clmi principis Transylvaniae ablegato regiam suam gratiam adprecata, eidem felicem et optatum in patriam reditum. Actum ut supra.

Carolus Gustavus m. p.

(Egykorú másolat. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XXXVI.

1656. febr. 20 márcz. 11.

A gyulafehérvári országgyűlés irománjai s törvényei.

a)

Törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi egregii et nobiles ceterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transsylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum mensis Februarii, anni domini millesimi sexcentissimi quinquagesimi sexti, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplices nobis humillime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli universorum dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae, et partium Hungariae eidem

annexarum, in generalibus eorum comitiis Albae Juliae ad diem vigesimum mensis Februarii, anni domini millesimi sexcentissimi quinquagesimi sexti, indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Méltán nagy hálaadással tartozunk klmes urunk az mindenható fges istennek, ki midőn ez világnak felháborodott tengerében majd minden országok az visszavonásoknak és háboruságoknak veszedelmes szélvészzeitől ide s tova hanyattatnának, és csaknem szomorú hajótörést szenvedni láttatnának, az mi szegény hazánkat, mely is ez habok között kezdett vala elveszni, nyugalmas kikötő partra hatalmas karjainak ereivel kihozá, és minket az veszedelemből kiragadván, és bátorságos kikötőhelyre állatván, Ngddal együtt szerelmesink közé békeségesen meghozá, Ngdnak is klmes urunk illendő reánk való serény vigyázását hálaadóképen megköszönnünk, hogy midőn hallaná ez szomszéd országban urok ellen pártot ütött latrokat hazájokban lévő főrendeknek hamisan elprédált javokkal naponként osztozni, és ártatlan vérben megrészegedett fegyvereket mi reánk köszörülni igyekező dühös szándékokot értené, mint amaz hűséges pásztor nyája felé közelgetni látván az farkast, eleibe menni, maga méltóságos személyében is nem tartotta nehéznek, hanem életét is országának jóvánál drágábbnak nem állítván, szemben szállott vélek, és midőn ők Góliát módjára fegyverekben vetvén reménségeket, Ngdra és hadaira kevélyen jönnének, Ngod az seregeknek urának és az izrael népének istenének nevét segítségül híván, tisztos győzelemmel őket megverte, és magokbéli sok kárral urok hűségére ismét visszahajtván, ellenünk feltött szándékokban megszégyenítette; legközelebb pedig ez új esztendőben is újabb fejedelmi gondviselését reánk terjeszteni el nem mulatta, hanem im mostan is bennünket országul, három nemzetül, jövődöbéli megmaradásunkról való végezésre maga fejedelmi lakó helyére egyben gyűjtött. Mely fáradhatatlan reánk való gondviselését Ndnak, mint klmes urunknak alázatosan megszolgáljuk, könyörögvén az mindenható fges istennek ezen, hogy ezután is Ngdra őriző szemeivel vigyázzon, életét, egészségét tartsa meg, szerencsáját öregbítse, méltóságos hírét nevét terjeszsze, és minden istenes szándékát boldog kimenetellel koronázza meg. Amen.

Articulus I.

Az kapuszám után való adó limitáltatik.

Szemeinkkel látjuk klmes urunk, Ngdnak szegény hazánkra való fejedelmi fáradhatatlan gondviselése mellett mennyi rend-

beli expensái legyenek, holott az fényes portához tartozó kötelességünknek megmutatása az adónak szokott ideiben való beszolgáltatásában állván, azt Ngod idejénkorán administráltatni el nem mulatja, udvari fizetett népének tartásán kívül az szomszéd országbeli állapotok hadainak számosan való megtöbbitését kívánták, kiket is, az mi közönséges jónkra vigyázván Ngod, megkevesíteni nem akart, az mellett hazánk jövőndöbeli securitása úgy kívánván, mint eddig úgy ezután is végházunkot építeni el nem mulatja, sőt külömb-külobm országokból Ngdhoz jövő követeknek excipiálása, az fényes portára küldendő honoráriumokkal együtt mennyi költségében teljék Ngdnak, vizsgálnunk nem illik, de ellenben szegénységinknek is rettenetes fogyatkozását nem tagadhatjuk, kik az elmúlt esztendőbeli termésnek szűk volta miatt annyira jutottanak, hogyha mégis továbbra való contributióra fogjuk őket erőltetni, félő, sokak lakó helyeket el ne hagyják; mindazáltal ezzel is nem gondolhatván, ígérünk Ndnak szegénységinkkel kapuszám után fl. 20 contribuáltatni, melyet az szokott terminusokon az Ngod tárházában be is szolgáltatunk; klmes tekinteti lévén Ngdnak szegénységink mostani fogyatkozására, hogy minden-némű expensáira legyen contentus véle, Ngdnak alázatosan könyörgünk.

Articulus II.

Az taxás városok contributiója.

Kolosváré	2400 for.
Váradé	1400 »
Fejérvaré	200 »
Bánfi-Hunyadé	200 »
Udvarhelyé	260 »
Kézdi-Vásárhelyé	180 »
Sepsi-Szent-Györgyé....	180 »
Ilyefalvái	150 »
Egeresé	150 »
Nagy-Almásé	125 »

Articulus III.

Hogy kiki az mely vármegyében és székbén megmustrál, azon esztendőben ugyanott tartozzék felülni.

Az nemességnek szabad akaratjára hagyattatott klmes urunk az előbbi articulus szerént ki melyik vármegyében akar felülni, az melyben láttatik az tisztekre nézve valami alkalmatlanság lenni, holott nem tudhatják kik üljenek fel kinek-

kinek tisztí alatt. Concludáltuk azért az Ngod egyező értelméből, hogy mivel az országnak constitutiói azt tartják, hogy minden esztendőben egyszer mustra legyen, az ki egy esztendőben melyik vármegyében megmustrál, azon esztendőben azon vármegyében mustráljon és üljön fel is ha kívántatik, más esztendőben lejendő mustráig.

Articulus IV.

Hadakozásnak idején mint kellessék kinek-kinek felülni.

Extál klmes urunk articulusunk róla, hogy az szükségnek idején miiformán kellessék kinek-kinek felülni, melyet hogy Ngod ezután helyben maradni klmesen akar, Ngdnak mint klmes urunknak híven meg szolgáljuk, és hogy az tisztek kötelességek szerint reája vigyázzván, effectuálja, kit az articulus continentiaja szerint igen méltónak s szükségesnek lenni ítéltük.

Articulus V.

Magyarországban lakó urak Erdélyben lévő jószágokról, hogy illendő zsoldosokat állassanak, végeztetett.

Vadnak klmes urunk, kik magok ez hazán kívül lakván, köztünk feles jószágokat birnak, mégis az szükségnek idején valami rossz szabadosokat semmi haszonra valókat ültetnek fel, mivel azért sokaknál közülünk több részek vagyon ez hazában, végeztük az Ngod klmes tetszéséből, hogy az szükségnek ideén alkalmas és az szolgálatra illendő lovasokat tartozzának állatni, kikre is az tiszteknek legyen vigyázása. Az soldosok penig, ha az articulusok szerint még az hadnak leszállása előtt elszöknének, vagy zászlójokat szokott helyre nem késérnék, méltó hogy büntetést szenvedjenek, kik, az Ngod klmes tetszése szerint, ha residentiajuk lesznek, bünhődjenek díoknak fizetésével, melyet, comperta rei veritate, ingó javaikból exequáljanak az tisztek; az residentiatlanok penig, ha díkot le nem tehetik, büntetessenek illendő ideig való fogsággal az cselekedetnek mivoltához képest.

Articulus VI.

Az articulusok kinyomatásában esett fogyatkozásoknak jobbitására bizonyos személyek neveztetnek.

Articulus VII.

Az elmúlt esztendőben kinyomtatott limitatio helybenhagyatik.

Az mint klmes urunk Ngod az elmúlt kolosvári gyűlés-kor az universitástól tött és előnkben producált limitatiót Ngod kinyomtatta volt, azt az szerént helybenhagytuk, könyörögvén Ngdnak mint klmes urunknak, hogy minden rendekkel s az új keresztyénekkal is megtartatni méltóztassék.

Articulus VIII.

Az perlekedésben lőtt birságokból hogy részek kiadassék az pereseknek, végeztetik.

Az országnak decretumában vagyon irás felőle, hogy az perlekedésben lőtt birságokból az pereseknek mennyi részek legyen, mindazonáltal némely birák azzal abutálván, az olyan birságokat csak magoknak tartják, még az homagiumnak poenáját is, mely csak az perest illetné, mely miatt az peres csak héjában fárad. Tetszett azért minékünk egész országul, hogy minden székeken és vármegyéken az causánsoknak causájokból emergálandó poenákból kinek-kinek rata portiója az decretumnak tartása szerént kiadassék.

Articulus IX.

Thordánál az Aranyason való hídon hogy az vámot megadják azok is, kik az híd mellett mennek el, végeztetett.

Minemü költséggel építsék az oh-thordai szegény atyáinkfiai az Aranyason való hídat, magunk is tudjuk klmes urunk, és noha majd száraz vámnak láttatnék azokon vámot venni, kik vagy télben az jégen, vagy egyéb üdőben gázlóban az híd mellett elmehetnek, de mindazt meggondolván, minemü derék országútjában legyen az híd, s mind peng előnkben producált privilegiumokból eszünkben vévén, hogy ennekelőtte is azon autoritás engedtetett legyen nekik: végeztük egész országul az Ngod bölcs tetszéséből, hogy privilegiumok tartása szerént való ususokkal élhessenek ezután is. Ide nem értvén az nemeseknek szekereit, midőn tudniillik magok szükségére, magok vagy jobbágyok szekerein holmi vecturákat vitetnek, vagy urok szolgálatjára mennek szegénységink.

Articulus X.

Hogy az bíróság viseltetés az vármegyén juxta quantitatem bonorum legyen.

Vadnak némely nemes atyánkfiainak ilyen bántódások, hogy némely faluban egy vagy két házhelyeket birván, az na-

gyobb patronusok, kik tíz vagy tizenhat, vagy több jobbágyot vagy fundusokat birnak is, csak egyenlőképen akarják jobbággyokkal az bíróságot viseltetni az kevesebb portiót bírószegény nemes emberrel, ellenben penig az korcsomárlásból és határ bírásból való jövedelmet az articululus szerént nem akarják percipiálni. Az közönséges igazságnak láttatván azért ez ellene lenni, concludáltuk az Ngod bölcse tetszéséből, hogy az bíróság viseltetés is az vármegyéken, mint szintén az korcsomárlásnak és az határnak bírása legyen juxta quantitatem portionis possessionariae.

Articululus XI.

Divisio dolgában hogy minden dolgokért külön-külön ne exigitassék az repulsio onusta.

Találkoznak némely nyughatatlan elméjű és másokat kárban ejteni igyekező emberek, kik divisiót kívánván valamely atyjokfiától, hogy az repulsiónak onusát tétetessék le vele, egynehány rendben s külömb-külobb marháira extrahálnak divisionale mandatumot, melyből néha az sok rendbeli repulsiónak onusa annyira nevededik, hogy az dolognak meritumát feljülhaladni láttatik, mivel azért fraus et dolus nemini debet patrocinari, ha az olyan peres dolgát nem obtineálhatja, épen tartozzék refundálni az causában deponált onust, és ha oly bonumokra veszen divisiót, melyet egy divisionale mandatummal peragálhatott volna, ha szintén többször kénszerítettett volna repulsiót tenni az alperes, de tempore levationum causae, hogy egy repulsiónak onusával megérje, az Ngod klmes resolútiója szerint végeztük.

Articululus XII.

Berettyó-Ujfalun felül való klmes ígéreti ő ngának.

Bihar vármegyei atyánkfiak jelentik klmes urunk, hogy Berettyó-Ujfalun noha az articululusban az hajduvárosok közé volna írva, de volna azon helyben oly rész, melyet eleitől fogva nem hajdu, hanem nemesi igazsággal bírtak, és mostan is magok is nemes szernek híják, külön bíróság és tizedek alatt vagyon az a rész, melyet hogy (Ngdot isten kívívén) eligazítani igiri, Ngdnak mint klmes urunknak alázasaton megszolgáljuk.

Articululus XIII.

Az konyáriak ellen poena decernáltatik az törvénytelen vámaxigálásért.

Az debreczeni atyánkfiainak előnkben producált privilegiumokból értjük klmes urunk, hogy az vámadástól exem-

ptusok volnának, de ezzel nem gondolván konyári hajdu vitézek, privilegiumok ellen támadásra kényszerítik őket, mely hántódások hogy ezután megorvosoltassék, végeztük az Ngod klmes tetszéséből, hogy ha ezután privilegiumok ellen őket megvámolják, toties quoties cselekszik, tizenkét-két forinton convincáltassanak, melynek két része az querulánsoké, harmada az executoroké legyen. Az executorok penig az váradi szombati szék bírái legyenek.

Articulus XIV.

Az Erdélyből kiszökött jobbágyoknak visszahozása felől írt articulusnak megvilágosítása.

Articulust írtunk volt klmes urunk ennekelőtte, hogy az Erdélyből kiszökött jobbágyok akárminémű alkalmas-sággal, ha az erdélyi birodalomban kaphatnak, minden jóvokkal együtt arestáltathassanak. Melylyel az mint partiumbéli atyánkfiától értjük, némelyek igen kezdettek abutálni, mert az kiknek Erdélyből partiumba szökött jobbágyok, az articulus színe alatt nem törvénnyel reducálják, hanem ha az erdélyi határban találják, mindjárast megfogják. Mely inconvenientia hogy ezután tolláltassék, Ngod klmes tetszéséből végeztük, hogy mivel az nemes országnak s az partiumbélieknek nincs különböző törvények, az mint az partiumbéliék nem arestálják az erdélyi jobbágyot, úgy az erdélyiek is az partiumbéliéket, hanem törvényes útjok vagyon azoknak reducálásában.

Articulus XV.

Az más párton lévők, az mely új határhalmokat erigálták, azokról való provisio.

Minémű sok károkat szenvedjenek az Szakmár várme-gyebéliektől annak szomszédságában lévő atyánkfiái panaszokból értjük, holott az régi határhalmokat elhagyván, csak nem régen is új halmokat erigáltanak hazánk határinak küsebbítésére; kik felől concludáltuk az Ngod klmes tetszéséből, hogy az ujlag erigált határhalmokat meg ne engedjék az várme-gyék és azoknak tisztei, de azonban az régieket is ne bolygas-sák, mignem annak idejében mindkét országnak constitutíói szerént per commissarios delegatos igazításban nem vétetnek az méták.

Articulus XVI.

† *Az szilágycschieknek imponáltatik, hogy privelegiumokat producálják arról, miért nem engedik, hogy az tisztek közikben executióra bémenjenek.*

Panasz hallatik klmes uram Czéh (így) városa ellen, hogy az vármegye tiszteit akárminemű contractus és kezeslevél mellett is executióra bé nem bocsátják, privilegiumokat praetendálván; kik hogy arról való privilegiumokat producálják, az jövőendő közelbik országgyűlésére, végeztük. alioquin articulus iratik ellenek, hogy az tisztek menjenek bé közikben executióra.

Articulus XVII.

Székelységeen hogy az bíróságot mind az veres drabantok, s mind az lovas puskások s mind az régi primipilusok egyaránt viseljék.

Az székely atyámfiai jelentik klmes urunk, hogy eddig ő klmek között a hol elégséges veres drabantok voltak, azok viselték az falusi bíróságot, az hol penig azok nem voltak, az primipilusok is viselték. De miolta az Ngod klsége után az lovas puskások löfő szabadsággal megajándékoztattak, azolta az bíróságviseléstől teljességgel immunisok akarnak lenni; mivel penig némely helyeken annyira feliratták az darabantok az lovas puskások közé magokat, hogy némely falukban egy sem maradott, kimagát fel nem iratta volna. Hogy azért ebből is ő klmek valami fogyatkozások ne essék, végeztük az Ngod klmes tetszéséből, hogy az veres darabantokkal együtt mind az mostani lovas puskások, mind az régi primipilusok rendszerént viseljék az falusi bíróságot.

Articulus XVIII.

Az százszágon minémű causákban evocáltathassanak az privata personák immediate táblára.

Az szász uraink s atyámfiai Ngod mlságos személye eleiben nyujtott alázatos könyörgésekből értjük klmes urunk, hogy Ngod fejedelmi klségéből arra hajlott volna, hogy bizonyos casusokon kívül ő klmek közül privata personák immediate táblára ne evocáltatnának. Mű is azért klmes urunk, accedálván az Ngod mlságos tetszése is, végeztük, hogy quinque casusokat, gyilkosságot és depositumokat concernáló casusokon kívül senki ő klmek közül privata personát directe táblára ne evocáltathasson, hanem az alsó forumon, coram

judicibus competentibus, prosequálja kiki peresét. Ezen recipatio observáltatván azok között is, ha kiknek ő klmek közül az nemességgel valami casusok occurálna. Az megírt causákban penig légyen in arbitrio actoris, ha táblán-e vagy alsó forumon prosequálja. Ide nem értvén az fugitivus jobbágyok és szolgák dolgát, melyekért tiszteket vagy communitást szoktunk evocáltatni, mert ez causákban az eddig való usus és articulus szerént akarunk procedálni.

Articulus XIX.

Az thoroczko-szentgyörggyiek instantiajára határigazításra commissáriusok denomináltatnak.

Az thoroczko-szentgyörgyi possessoroknak alázatos könyörgésekből értjük klmes urunk, hogy egy Várhely némű ¹⁾ határok végett volna az aranyasszékiekkel controversiájok, mely hogy közülök kivétessék, végeztük az Ngod klmes dispositiójából, hogy itilómester Lázár György, Huszár Péter, Ebeni István és Mikes Mihály atyánkfiai kimenvén az helynek színiére, azon controversiában forgó határnak dolgát igazítsák el.

Articulus XX.

Az borosjenei szöcsök hogy míeket szabados sokadalomban vihessék, adhassák, végeztetik.

Alázatos könyörgésekkel találának meg bennünket klmes urunk az borosjenei szöcsmesterek, jelentvén, hogy míeket sem Váradra, sem Debreczemből eladásra vinni szabad nem volna; kiknek azaránt való fogyatkozásokat akarván megorvosolni, végeztük az Ngod klmes resolútiója szerént, hogy mindenütt szabad sokadalomokban bévihessék míeket eladásra.

Articulus XXI.

Az Szilágyságon lévő tanítóknak hogy régi szokott jövedelmek kiszolgáltassék.

Az Szilágyságon lévő régi predikátori rendek közinkben küldött atyjokfiai panaszokból értjük, klmes urunk, hogy volnának némelyek, kik ő klknek régoltától fogván szokott jövedelmeket administrálni és az eddig való szokás szerént az dézmát kiadni nem akarnák. Lévéen azért ennekelötte is erről való constitutióknak, hogy senki az ecclesiasticus proventusokat

¹⁾ Hibásan: »nevű« helyett.

maga ususára ne convertálja, most is újabbán az Ngod bölcs tetszéséből végeztük, hogy az országnak constitutiói szerént való jövedelemmel, az papoknak tartozzanak minden rendek. azt tőlök el se tarthassák, ha pedig más falu határán vét valaki, az ott való papnak tartozik dézmával az régi usus szerént, avval el nem tarthatja, hogy más falu határára vét s nem hallgatja praedicatióját. Az hol pedig vékával szoktak fizetni az egyházi rendeknek, azzal hogy most a véka kisebbedett, bérek nem minualódhatnak, hanem annyi búzát s egyéb gabonát adjanak, mint azelőtt járt, könnyű azt felintézni igazságon.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, ac incorporatarum, exaudita et praemissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac singula omnia in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus: offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harumstrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima mensis Februarii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo sexto.

G. Rakoczy m. p. (P. H.)

Kívül: Pro gen. dno. directore Martino Saarpataki.

(Eredeti nyomtatott aláírt és megpecsételt példánya az Akadémia birtokában.)

Jegyzet. Az országos ltár gyulafehérvári osztályában őriztetik ez articulusok egy fragmentuma: a VII-dik articuluson kezdve. Ez azon példány, melyet a rendek bemutattak megerősítés végett a fejedelemnek. Aláírták és megpecsételték:

(P. H.)
Barcziaj Ákos
praesidens m. p.

(P. H.)
Cseffej László
m. p.

(P. H.)
Georgius Lázár
m. p.

b)

1656. márcz. 11.

A rendek válasza az özvegy fejedelemasszonynak.

Tekintetes méltóságos Fejedelemasszony, nekünk kegyelmes asszonyunk, minden hozzánk illendő engedelmes szolgálatunknak ajánlása után istentől lelki, testi áldásokat kívánunk Nagyságodnak.

Az Nagyságod levelét három nemzettől illendő engedelmességgel vöttük. Erdélyi jószáginak praefectusa Szent-Páli István atyánkfia követségét előttünk proponálván, instructióját is beadván, mindeneket megértettünk. Noha azért (kiváltképen mi evangelicus statusok) de közönségesen is kívántuk volna, hogy ha az Nagyságod méltóságos requisitiója más alkalmatosságból érkezett volna közinkben, úgyis peniglen, hogy inaudita altera parte, ne láttattunk volna ítélet tennünk, azminthogy az nálunk nem constál, hogy azok certificatusok lőttek volna, kikre az Nagyságod méltóságos izeneti, és instructiója mutatni láttatnának; noha egyébbaránt is az magyarországi püspöknek teljes dependentiája mi tőlünk nem lévén, különben hivatalát illető dolgokban magunkat nem elegyíthetjük, hanem csak az mennyiben az mi kegyelmes urunk ő nagysága erdélyi birodalmabelieket az dolog illethetné. Mindazáltal az dologot is az mennyiben informáltatunk consideratióban vévén, nem láthatjuk, hogy az magyarországi püspök az partiumban levő esperesekkel együtt hazánkban közönséges articulusa ellen vétettek volna az magok directiója alatt levő néhány papok ellen való cselekedetben, kik noha nagyobb animadversiót is méltán érdemelhettek volna magok engedelmességekért, de mégis nem priváltatlanak teljességgel hivataloktól, hanem csak bizonyos ideig tiltattak meg, hogy szokott hivatalokat ne gyakorolják. Mely feníték egyik recepta religión levő ecclesiáknak moderátoritól is nem interdicáltatott alattok levő ecclesiastica personák ellen. Sőt az articulusok inkább autoritást adnak magok között, és csak magokra nézendő dolgokban az egyházi rendeknek. Országunknak constitutiói is penig, melyeken mentségeket fundálják, semmiképen nekik nem patrocínálnak. Mely néz azokra, kik nem illetvén recepta religióinknak fundamentomit és articulissit, csak az ecclesiáknak épületeire, és külső ritusára nézendő dolgokban valamely szentírás szerént való értelmeket az mindenütt jól rendeltetett helyekben s az mi hazánkban is observáltatott, s közönséges constitutióinkban is exprimáltatott mód és rend

szerént szokták proponálni s nem penig csak magok vakmerőségével az ecclesiában gyakorlani, az mint azok cselekedtenek. kik ellen az mostani ecclesiai feniték lőtt. Tagadhatatlan dolog lévén, hogy az privata ammonitióknál nagyobb és publicum interdictomok nyilván voltak előttök. Az mint Nagyságod teszen emlékezetet Lipói Sámuelnek megbántódása felől is, az ki midőn az Nagyságod méltóságos izenetit Debreczenben az papok generalis gyűlésében proponálni kezdette volna, illetlenül tractáltatott volna ő kegyelmektől, erre az alkalmatlanságra (az mint értésünkre vagyon) kiváltképen maga adott okot, holott az Tiszántúl való ecclesiátúl depositus lévén. papi tisztet és méltóságot tulajdonítván magának, azzal indította fel a generalis synodust méltó nehézségére maga ellen. Az orthodoxus erdélyi püspök uram ő kegyelme cselekedetiben penig annál is inkább fogyatkozást ezaránt nem látunk, az kinek mint eddig, úgy ennekutánna is kötelességében jár tiszti alatt levő egyházi rendekre hogy szorgalmatosan vigyázzon, és az tőlök eshető fogyatkozásokat illendő admonitióval meg-orvosolja; melyet cselekedvén, az fogarasi prédicator is penig mind az országnak constitutióit szeme előtt viselvén, mind peniglen vakmerő, és botránkoztató nevet (hihető) viselni nem akarván, magát az intésnek nem opponálta, és accomodálta az recepta orthodoxa evangelica religiön levő atyánkfiainak ecclesiájokban ekkédiglen observáltatott jó rendtartáshoz magát. Ezek azért így lévén, Nagyságodat felette igen kérjük, úgy mint, kitől mind külső és belső állapotiban szegény hazánk-nak minden jó akaratot, segítséget inkább várunk, és reméljük, és kinek mi is minden tőlünk lehető dolgokban engedelmességgel szolgálni kívánunk, Nagyságod is méltóztassék az mi közön-séges, és minden jó végeket néző információnkra, mintsem némely privatus akármilyen rendbeli emberekre tekinteni, s mind magát azoknak búsításától megüresíteni, s mind penig minket azokért országúl nem terhelni, s ekkédig köztünk levő négy recepta religióinknak csendességét megháborítani ez ország-beli Nagyságod jószágiban levő egyházi rendeknek ne engedje; kiért isten Nagyságodat megáldja. Mi is peniglen Nagyságod-nak engedelmességgel meg szolgáljuk, istennek ő felségének szent gondviselése alá ajánlván Nagyságodat. Datum Albae Juliae sub generali diaeta regni Transylvaniae, et partium Hungariae ejusd. annexarum, die 11. mensis Martii. Anno domini 1656.

Három nemzetről álló nemes ország Nagyságodnak engedelmességgel szolgál.

Külczim : Illustrissimae principissae dominae Susannae Lorantffy, celsissimí quond. principis domini domini Georgii Rakoczi al. Dei gratia principis Transylvaniae partium regni Hungar. domini, et siculorum comitis et relictæ viduæ et dominae nobis gratiosissimæ.

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

XXXVII.

1656. máj. 27.

A havasalföldi vajda átirata a fejedelemezhez a múlt évben elfogott bojárrok szabadon bocsátása ügyében.

Ilme ac cels. princeps dne vicine nobis colendissime.

Servitiorum et vicinitatem nram stb.

Az szent isten Ngdat jó egészséges hosszú étettel, békeséges uralkodással áldja meg. Oda bocsátott bojirinktól jöven embereink értven ilyen dolgot, hogy Rukarnál volnának kétezer számú embereink, azirt elhigyje Ngod nem vagyunk oly értelem nélkül valók, hogy meg nem tudók gondolni az dolgot, úgy vagyon, hogy ennyi megmondhatatlan sok hamis hazugságokra, hírekre nézve, melyeket hallván, mintegy megbódultanak s filemlettenek országunkban az emberek, ahöz képest vigyázásnak okáért gyülekeztenek, de az Ngddal való egyszeri tött kötésünket, szívből igazán és tökéletesen, s állhatatosan, hibázás nélkül megakarjuk tartanunk, úgy hogy Ngod fogyatkozást nem találván bennünk, sőt holtunkig az Ngod oltalma és szárnyai alatt akarunk nyugodnunk, az Ngod szomszédságos jóakarátjában lévén bizodalmunk; annakokáért kérjük Ngdat, hogyha szintén más valami oly idegen szándékkal és gondolattal volna is Ngod hozzánk, azt is Ngod fordítsa javunkra. Továbbá az Ngodhoz és Ngod országához folyamodott bojeriuknak vissza és hazajöveletek felől is kérjük Ngdat többi között, mivel főposztelnik Cosztandin uram nem is idegenük. Itt mind az egész szolgáló rendek és minden egyéb rendbeliek kicsintől fogva nagyig nagy erős hittel fogadják, hogy ennekutána semmi bántódások tőlök nem leszen (!), sőt ha ki valamit akarna indítani és cselekedni, annak fegyver miatt kellessék exequáltatni és elveszni. Budgya kapitán is mind házanépestől megjött, de nemhogy valaki ártana neki, de inkább akarják megjövételit mindnyájan.

Ngdat ezen is kérjük felette igen, még minekelötte oda-bocsátott bojerink megjönnének, Ngod mostan annakelőtte hamarjában küldje ide hozzánk egy bizonyos böcsületes em-

berét, nagyobb hitelnek okáért, hadd lássák közösen mindenek, kivel vélek együtt minden jót végezhesünk, más az hadd lássák Ngdnál való hitelünket és Ngdnak is viszont hozzánk. Tartsa meg isten Ngdat sok bódog esztendőig. In aula nra Tergovista die 27. Maii a. 1655.

Ilmae ac Cels. Vrae vicinus benevolus

(*oláh aláírás.*)

Kívül: Ilmo ac Cels. Principi Georgio Rakoczi etc.

(Ered. gyulafehérvári Batthyányi könyvtár Codex authenticorum
Nro. 5. IV. 5.)

XXXVIII.

1656. dec. 19.

Horváth Gy. jelentése követségéről Rákóczyhoz.

Sacrae imperator dne dne clemme.

Posteaquam Mtas Vra Sac., ad instantiam ablegatorum Poloniae, attunc apud Mtem Vram Sac. existentium, me ad principem Transylvaniae, proxime expeditum clementer constituisset, memet die decima septima immediate euoluti mensis Novembris ordinario postae cursu itineri accinxi, illudque pro benigna Mtis Vrae Sac. intentione et mandato, pro omni mea possibilitate accelerare satagens, nulla iacta mora, in Transylvaniam, et consequenter castrum Radnod dictum, ubi recte principem attunc morari intellexeram, paucis milliaribus ab Alba Julia, solito nimirum principis residentiae loco distans, festinaui, neque tamen ob inexplicabiles viarum, et temporis difficultates, continuas nempe pluvias, brevitatem dierum, prout et defectum ultra Tibiscum postarum, prius, quam spatio octodecim dierum, die utpote tertia labentis mensis Decembris, ad praedictum castrum Radnod circa meridiem pertingere potui: ibidemque ipsa die circa horam tertiam pomeridianam, servatis in similibus servati solitis, memoratum principem accessi, ac tandem praevia imprimis salutatione, nomine Mtis Vrae competenti modo prolata, literisque Mtis Vrae Sac. credentialibus ipsi exhibitis, rem mihi concreditam declaravi; qualiter nimirum legati Poloniae, ex eo quod ex vulgi rumore in dies increbescente, non parum apprehenderint ipsum principem hostilia contra regem et regnum Poloniae moliturum esse, petierint Mtem Vram Sac., ut eundem principem, ab eiusmodi hostilitatis molitionibus digua-

retur dehortari. Et quamvisquidem Mtas Vra Sac. praefatos legatos de optima dicti principis mente et contestato pacis studio securos reddiderit, eiusmodique rumores nonnisi a malevolis spargi crediderit. Attamen ne Vra Mtas Sac. videatur ulla in re, hoc afflicto rerum statu, regi, regnoque Poloniae deesse, noluerit Mtas Vra Sac. intermittere, quin saepesatum principem ab his cogitationibus dehortaretur: eo potissimum fine, ut si princeps re ipsa comprobauerit optimam suam intentionem, Vra quoque Mtas Sac. possit eo magis regem, regnumque Poloniae, de optima eiusdem principis mente in rem polonam confirmare, sufficienter et fusius ex rationibus in instructione per Mtem Vram mihi data expressis, omnino tenore praecitatae instructionis meae declaravi et recensui.

Quibus omnibus memoratus princeps debito venerationis cultu, erecto corpore, et detecto capite diligenter auditis et intellectis respondit, se intentionem hanc Vrae Mtis Sac. debito cum honore intellexisse, quia autem rem hanc ulteriori consideratione egere dignosceret, sic finalem quoque replicam suam differendam esse deberet. Quo respectu die tandem huius propositionis meae post tertia, quinta nimirum die superscripti mensis huius Decembris, circa horam duodecimam meridianam, idem princeps mihi, sui in praesentiam accersito, ad referendum Mti Vrae Sac. loco responsi dedit. Cumprimis non dissimili honore et veneratione atque modo ut praemissum Mtem Vram Sac. salutando, declaravit, se nunquam fuisse aliena mente erga rempublicam Poloniae, fuisse potius semper bono zelo additum, et esse etiam num.

Verum quia boni Poloni, primo quidem filium eius unigenitum Franciscum Rakoczy pro rege Poloniae coronando invitassent, tandem certis praegnantibus ex rationibus, praesertim religionis respectu, ipsomet principe renuente; demum quoque ipsimet principi offerentes, eundem pro rege, et quidem ipsomet altero legato Poloniae apud Mtem Vram Sac. existente Vielopolszky vocato (ut idipsum literis ipsius ad manus suas in specie habitis princeps testaretur) cooperante, petiissent, et ultro institissent; iam vero ad Vram Mtem Sac. confugiendo, eandem dignitatem regiam Mti Vrae offerent, ex quo non obscure adverteret princeps, se per bonos polonos, non sine laesione honoris, quem quilibet, prout et ipse princeps, charius vitae aestimaret, manifesto vexari.

Praeterea iidem poloni certos curros donariis, seu muneribus ab electore Saxoniae sibi oblati, oneratos et expeditos, in comitatu Aruensi, absque omni causa violenter inuasissent et despectuose perfregerint.

Denique hominem pariter, siue tabellarium eiusdem, ad regem Sueciae literas deportantem, simili modo violenter inuaserint, ablatisque ab eodem praetactis literis, ipsum vinculis ligatum, tanquam publicum malefactorem, ad arcem Lyublyo captivum abduxerint.

Quibus ex causis et rationibus, quod si etiam quidpiam contra dictos polonos moliendi in animo haberet an non merito, et ex aequo facere sibi liceret, et posset, sapienti Mti Vrae Sac. iudicio ponderandum subijcit.

Porro intellecta hac principis resolutione, quasi ambigua, volens ulterius quoque, pro debita fidelitate mea, erga Mtem Vram Sac. habita. intentionem eiusdem principis limpidius indagare, mihi per modum discursus referenti, qualiter nempe circa Tibiscum et partes illas viciniore, vulgi rumore circumferretur, suam cldnem, magnam copiam militum collegisse, neque tamen constare quonam eam sua cltudo conuersura foret. Idem princeps suauiter respondi: inquit, moris semper fuisse, quod prout principes Transylvaniae pedem stapedibus continuo fixum haberent, ita quoque modo interrupto bellicis promptos fuisse, et esse debere; sic et se habere militem collectum, et de facto colligi curare non negauerit; nihil tamen per hoc contra Mtem Vram Sac. vel in minimo intendere, dummodo diploma secum conclusum, ex parte Mti Vrae Sac. seruetur intactum.

Et haec Mti Vrae Sac. cum profunda humilitate habui fideliter referenda. Seruet deus Mtem Vram Sac. diutissime saluam et incolumem, atque toto orbe foeliciter imperantem. Datum Posonii die 19. Decembris, anno dni 1656.

Mtis Vrae Sac.

humillimus et perpetuo fidelis subditus
Georgius Horuath Kisseuith m. p.

Kivül: Ad Sac. Caes. et Regiam Mtem, dnum dnum clsmum
humillima relatio

Georgii Horuath Kisseuith, camerae m. v. Hungar. secretarii, et pro nunc ablegati internuntii a principe Transylvaniae Rakoczy redeuntis.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XXXIX.

1656. decz. 21.

Rákóczy a moldvai vajdának ajánlja a kozákokhoz menő svéd követet.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes *stb.*

Ilme dne princeps, vicine nobis benevole. Sveciai király ő fge követe Gotthard Welling uram menvén tőlünk az kozák hetmánhoz ő klhez, kldet jóakarattal requiráljuk, mind az ura s mind az mi tekintetünkért legyen ő klméhez jóakarattal, melyre egyéberánt maga személyére nézve is érdemes, Kldtől veszszük kedvesen. Tartsa isten Kldet sok esztendőig jó egészségben. Datum in castro nostro Colosmonostor, 21. Decembris, 1656.

Ilmae dnis Vrae vicinus benevolus.

G. Rakoczy m. p.

(*Rákóczi írása*). Az ezer egy százat aranyúl kezében adassa Kld Welling uramnak, fogyatkozást ebben ne tegyen.

Külczim: Ilmo dni principi Georgio Stephan, dei gratia regni Moldaviae vajvodae et perpetuo haeredi etc. vicino nobis benevolo.

Jegyzet. Mint e levél mutatja az Okmánytár 499. l. közlött levél utóirata, mely külön álló czédulára van írva, nem tartozik a nov. 21-iki levélhez. Ez december végén kelt.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XL.

1657. jan. 17.

A visk-i országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes *etc.* Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod spect., mfici, grosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ob modernam bellicam expeditionem in itinere ad diem decimum septimum mensis Januarii, anni domini millesimi sexcentesimali quinquagesimo

gesimi septimi in oppido Visk ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humillime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta. ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes auctoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli universorum dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in oppido Visk ad diem decimum septimum mensis Januarii, anni domini millesimi sexcentissimi quinquagesimi septimi indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Az fges mindenható istennek nagy háládással tartozunk klmes urunk, hogy ő fge Ngdra klmes szemeivel vigyázván ekédiglen kedves jó egészségben megtartotta, könyörögvén azon ő fgének mint szunyathatatlanul vigyázó seregeknek urának istenének, hogy ennekutána is Ngdra és országára klmes szemmel tekintvén, ez világnak mindenféle ártalmas háboruitól és széveszeitől és azokból való következhetendő alkalmatlanságoktól vigyázó szent szemeivel Nagyságodat és országát klmesen szemlélvén megoltalmazza és édes hazánknak békességes megmaradására virágzó életét kedvelje. Ngdnak mi is klmes urunk nem kicsin háládással tartozunk, hogy Ngod mlgos fejedelmi székiből szép csendes nyugalomból maga mlgos személyének is nem kedvezvén, édes hazánknak jövődöbéli csendes békességes megmaradására szép securitas szerzésre csipőjét felövezvén, és édes hazánk oltalmára, javára felkelvén, sanyarú útjában is, számtalan sok gondos dolgai, fáradsági és elmélkedési között is el nem felejtvén bennünket, szegény hazánkról Ngod klmesen provideálni méltóztatott, mely ebbéli édes atyai szerelméből ez aránt is reánk terjesztett klmes gondviselését Ngdnak mint klmes urunknak alázatos igaz hűséggel meg szolgáljuk. Könyörögvén azon az könyörülő fges istennek, hogy ezután is Ngdra klmesen vigyázzon, szerencsés életét kedvelje, jó egészségének megtartásával mostani útját megáldja, és minden istenes szándékát promoveálja, mlgos

hírét, nevét terjeszsze, és minden feltött czélját örvendetes jó véggel megkoronázza neve dicsőségére. Amen.

Articulus I.

Az kapuszám után való adó limitáltatik.

Kegyelmes urunk az szegénységinknek mostani fogyatkozását sem tekintvén, Ngdnak mindenféle expensáira kapuszám után ígértünk húsz forintot az szokott terminusokon Ngod tárházában beszolgáltatni. Az székely atyánkfiai is, kiknek vármegyékben jószágok vagyon, ezen terh viselés alá ígérnek magokat, Ngdnak alázatosan könyörgünk legyen contentus véle ezt penig *ad primum Aprilis* ígérjük beszolgáltatni.

Articulus II.

Az taxás városok contributiója.

Kolosváre	2400 for.
Váradé.....	1400 »
Fejérváre	200 »
Bánfi-Hunyadé	200 »
Udvarhelyé	260 »
Kézdi-Vásárhelyé	180 »
Sepsi-Szent-Györgyé ...	180 »
Illyefalvaé	150 »
Egeresé	150 »
Nagy-Almásé	125 »

Articulus III.

Méltónak íteltük klmes urunk s végeztük is az Ngod klségéből, hogy az vármegyéknek és székeknek hon maradott tisztei vármegyékben és székekben az processusoknak megkülönböztése nélkül, tisztekben, az ide levőknek járásokban is az gonoszaknak büntetésekben *juxta constitutiones regni* kedvezés nélkül eljárassanak: ide nem értvén az generalis czirkálásokat, az székely atyánkfiai eddig való *ususokban* megmaradván.

Articulus IV.

Végeztük azt is Ngod klségéből, hogy történhetnek potentiák is, és az articulusok szerént nem procedálhatván az megbántódott felek, azalatt az annuális revolutio expirálván, hogy ennekutánna efféle esendő potentiák, sőt eddig is ha löttek, s el nem igazíttathattak, az megbántódó fél requirálván

az hon maradó tiszteket ante revolutionem anni, ha szinte véget nem érhet is dolgában, arról való testimonialis suffragáljon úgy, hogy azután is élhessen az rövid processussal afféle potentiákban.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dnorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa; praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus: offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in oppido Visk die decimo septimo mensis Januarii, anno dni millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo.

I. Rákóczy Ferencz írása: Celsissimo principe dno parente nro absente

Franciscus Rakoczy m. p. (P. h.)

Jegyzet. Felül: Pro generoso dno Sárpataky direttore.

(Eredeti nyomtatott példány az Akadémia birtokában).

XLI.

Szelepcsényi követsége Rákóczyhoz.

a)

31. Januarii 1657.

Mednyánszky követsége a császárhoz.

Protocollum propositorum apud excellentissimum dominum principem ab Auersperg per Mednianski.

Die 31. Januarii 1657. in aedibus principis ab Auersperg.

Accessit me Jonas Mednianski ablegatus principis Transylvaniae exhibitis literis fiduciariis et praemissis officiorum oblationibus, et omnibus iis, quae ad promonendam suam ex-

peditionem facere possunt, dixit, se duo praecipue mihi significanda in mandatis a principe habere. Primum duos non ita pridem a regni Poloniae proceribus legatos principi adfuisse, qui peterent, ut expeditionem suam ad proximum ver differret, vel si id fieri non possit saltem ut amicus veniret, paratos enim esse se principem pro rege habere, saluis tamen suis priuilegiis religionem et libertatem concernentibus.

Alterum est rumorem inualuisse se ab exercitu Caesareo, sub ductu comitis Hazfeldii Cracouia repellendum esse, quum primum is eo appropinquaret, proinde principem me enixe rogare, ut his consiliis ego tempestiue anteuertem, jurare enim se nihil hactenus contra suam Mtem Caesam, vel consilio actitasse, vel tale quidpiam cum quouis initurum esse, quod vel ad minimam Suae Mttis offensionem pertinere posset, quod si vero horum aliquid Hazfeldius, contra se moliretur, matura se tum iure usurum et suis et foederatorum viribus.

Inter colloquendum dixit expectari a suo principe Mosci legatum Cosacos misisse principi triginta millia militum eosque summopere expeditionem hanc in Poloniam urgere, regem Sueciae facile passurum, ut princeps in Poloniae regem eligatur, retenta tamen sibi Prussia.

Respondi praemissis curialibus me data occasione rationem habiturum eorum omnium, quae mihi narrauit, non habere me a multo tempore litteras a comite Hatzfeldio, neque scire quid rerum ibi agatur etc. tandem cum urgeret suam breuem expeditionem respondi me desiderium hoc suum suae Caesae Mtti relaturum.

b)

Szelepcsényi követjelentése.

Srma Caesar. Regiaque Mttas dne dne Clemente. Pridie festi sancti Matthiae apostoli, quae erat 23 praesentis mensis Februarii conueni illustrissimum principem Transylvaniae in castris ad Torky positis, ubi factis congruis nomine Mttis Vrae Srmae salutationis actibus, expositaque eiusdem Mttis Vrae Scrae legatione tandem post ultro citroque factos discursus, quibus cum mixta mente Mttis Vrae ab ulteriore progressu suo reuocare conatus sum, hodie in hunc sensum mihi replicuit: se nunquam expeditionem hanc hostili aliquo contra Mattem vestram Scram animo suscepisse, neque eo fine, cum ullo unquam confoederasse, quin potius semper consuetam in eandem deuotionem suam in dies magis adaugere studuisse; vero cum iam loco mouerit, perque tot et tam ardua itinera multo labore ac fatigio hucusque peruenerit,

non videre modum, quo salua existimatione sua et fide successorum regi data regressum suum, *iam statim* instituere possit; nihilominus, ut debitum tam benignae Mttis Vrae Sermae interpositionis respectum se prae oculis habere contestetur paratum se inire tractatum cum dnis Polonis a quibus antea inuitatus erat, dummodo proponant media talia quae fidei suae confederatis datae non praeiudiciat; inde me quoque requisivit ut Illmo regni Poloniae mareschalco hoc ipsum significem per litteras, hasque ad Mttem Vram Srmam pro declarando suo praesenti erga Mttem Vram respectu, quantocius transmittam. Ego quoque statim ac praefati mareschalkii responsum accipere, Mttem Vr. Srmam tam de eo, quam etiam de ulterioribus meis negotiationibus certiore reddere non intermittam. Seruet deus Mttem Vr. Srmam toto orbi christiano saluam et incolumem ac foelicissime gubernante. Datum in castris ad civitatem Prinocsko positis die 28. mensis Februarii. Anno d. 1657.

Ejusdem Mattis Vrae Sacr.

humillimus subditus
ac capellanus
Georgius Szelepcsényi
Eppus Nitr. m. p.

(Eredeti a bécsi állami titkos ltban.)

XXV. FEJEZET.

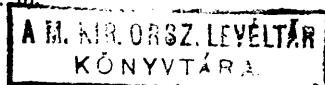
I.

Rákóczy diadalmas előnyomulása a lengyel földön s egyesülése a svéd királlyal, Erdélyben és a részeken egyforma lelkesedéssel fogadtatott. Annál leverőbben hatottak az ezeket gyorsan követő hírek, hogy a tatárok Erdélyt készülnek megtámadni, hogy sem a porta, sem a császár nem helyeselvén e vállalatot, az ő oldaluk felől is veszély fenyegetheti Erdélyt s ezen felül még egy lengyel támadástól is van okuk tartani. Első sorban a tatár beütéstől tartottak, kiket — mint híre járt — a szultán Erdély megtámadására ki is rendelt. Barcsay Ákos, ki egymaga volt a kormányzók közül ez időben Fejérvárt, jun. 4-éről jun. 12-ére Fejérvárra országgyűlést hirdetett. ¹⁾

Az országgyűlés a kitűzött időben megtartatott. Az ott hozott végzések bizonyítványai a leverő hangulatnak, melyet a naponként érkező rosz hírek ébresztettek. Mindenek előtt a haragvó Isten megengesztelésére bűjtöt rendeltek el, s szigorú büntetést szabtak azokra, kik azt nem tartanák meg. Azután oly nagy mérvű hadfőlkelést rendeltek el, milyent a legkivételesebb esetben szoktak alkalmazni: általános fölkelés volt ez, s azok, kik személy szerint nem kötelesek felúlni, helyettest tartoztak maguk helyett állítani. A szász papok, városok, universitas lovast, gyalogot szerelnek fel, az özvegyasszonyok s azok, kik a lengyel hadjáratban vesznek személyesen részt, most helyettest állítanak — s minden olyan törvény, mely valakit a hadviseléstől fölment, ez alkalomra hatályon kívül helyezettetett. ²⁾ A helytartók a táborba szállás helyéül a Szamosfalva

¹⁾ L. Törvények és Okiratok I. a).

²⁾ L. Ugyanott I. b).



alatti tért tüzték ki, hová mintegy 5 6000-nyi tábor össze is gyűlt.¹⁾

De a tatár veszedelemnél sokkal hamarább megjött a lengyel veszedelem. Lubomirszky György a XIII szepesi város palatinusa »főmarsalk« épen az erdélyi hadak gyülekezése idejében jun. derekán a Beszkéden nagy erővel Rákóczy jószágaira tört, tűzzel, vassal pusztítva mindent Munkáctól Szatmár-Németi-ig, de onnan az erdélyi hadak gyülekezésének hírére megfordult s Viskig pusztítva mindent, az úton, melyen át Rákóczy Lengyelországba nyomult, zsákmánynyal megrakodva visszatért Lengyelországba.

Ez első fergeteg, mely gyorsan elvonult, mintegy előre jelezte a következőket. Leopold. ki 1657. ápr. elején vette át atyja halála után az uralkodást, már máj. 27-én megköté az újabb szövetséget a lengyel királylyal s ennek 16,000 főből álló segélyt azonnal meg is indított. Már akkor X. Károly és Rákóczy egyesült hadai bevették az erős Brzest várát (máj. 13-án capitulált). Itt kapta meg Károly a Rákóczyra nézve annyira végzetes hírt, hogy a még III. Ferdinánd által felbújtatott dán király Svédországba tört. Egy közös haditanács abban állapodott meg, hogy Károly király visszafordul ugyan a sereg egy részével, de a fősereg Stenbock vezérlete alatt maradjon Rákóczy mellett. Úgy is történt: a király elvált, de Stenbock és Rákóczy Varsó ellen mentek s az jun. 9. capitulált. Ez volt az egyesült sereg utolsó fegyverténye: itt Stenbock parancsot kapott a királytól, hogy azonnal forduljon vissza egész seregével.

Rákóczyt leverte e hír. Károly rideg számító önzése összes ellenségei martalékául dobta őt oda, s míg maga úgy szólva nagyobb baj nélkül húzta ki magát a veszedelmes helyzetből, Rákóczyt cynicus önzéssel feláldozá. A két tábor jan. 23-án vált el egymástól, s Rákóczy Erdélynek vette útját. De mennél tovább haladt visszafelé, útja annál nehezebbé lőn: jul. 2-án meglehetősen rendetlen volt átkelése a Visztulán. Most

¹⁾ Krauss I. 278. »Bán uram — t. i. Barcsay Ákos — ma Szamosfalván leszen az erdélyi haddal és az föld népével; úgy halljuk, vagyon ötezer számú jó hada, Szamosujvárnál gyülekeznek még.«

már a kozákok is elváltak tőle, ellenben a lengyelek mindenütt nyomában voltak, üldözék, fáraszták. De Rákóczy már nem volt képes megütközni ezekkel: s júl. 22-én Czarny Osrowban békét kötött a lengyelekkel — melynek azonban oly súlyosak voltak feltételei, hogy inkább capitulatiohoz hasonlítottak. ¹⁾ Ez azonban nem biztosítja Rákóczyt, hogy hadait békében vezeti haza: júl. 26-án hírt vettek az erdélyiek a lengyelektől, hogy a tatár chám már indult, Kamenitznél táborozik, sőt hogy már 500 főből álló előcsapat meg is érkezett. Itt gyorsan kellett cselekedni. A haditanács azt határozta, hogy a fejedelem néhányad magával álruhában, álöltözetben menjen Erdélybe, a főszereg pedig külön folytassa útját Erdélynek. Úgy történt, a fejedelem azonnal visszafordult csekély kíséretével — de Kemény Jánost, kire a sereg parancsnoksága maradt, a tatárok utolérték s kemény küzdelem és hitetlen alkudozások után az egész tábor júl. 31-én elfogták s Krimbe hurczolták rabságba.

Aránylag legkevesebbet szenvedett a Bethlen János alatt Krakóban hagyott őrség: ez aug. 14-én szabad elvonulást nyert Erdélybe. ²⁾

II.

Rákóczy sok hányatás után s veszélyek közt álúton aug. 4-én Ecsed várába ért. Törődött, fáradt volt, s egy pár napot pihenésre szentelt, s csak egy rövid látogatást tett anyjánál, ki e célból Venczellőre jött. De mi történt a főszereggel? Sokáig hírt sem hallott róla, Károlyi Mihály egy szolgája, kinek sikerült a táborból megszöknie, elbeszélé a derék sereg szomorú sorsát. Most már nem volt idő a késedelemre, azonnal megindult s aug. 17-ére Szamosújvárra érkezett, ³⁾ honnan szept. 2-ára Deésre a legsürgősebb teendők elintézésére részleges országgyűlést hirdetett, ⁴⁾ melynek megnyitása előtt néhány nappal egy tatár követ érkezett a fejedelemhez. ⁵⁾

¹⁾ L. a frigylevelet s a menedékleveleket Okmánytár 550—562. II.

²⁾ L. Törvények és Okiratok II. V. ö. Krauss I. k. 307.

³⁾ Szalárdy 331. I.

⁴⁾ Krauss I. 302. Szalárdy szept. 3-ára teszi.

⁵⁾ Krauss I. k. 315. De hogy portai követ is jött volna a gyűlésre, abban Krauss téved.

De a gyűlés nem ott tartatott meg. A fejedelmet a sok kiállott sanyarúság, izgatottság beteggé tette s talán tartott is attól, hogy nyílt helyen találkozzék a rendekkel oly időben, midőn tudta, hogy az izgatottság roppant nagy ellene s a felkorbácsolt szenvedélyek kitörésétől is félt — tudván, hogy nincs család az országban, melynek gyásza ne volna. Áttette az országgyűlést Szamosujvárra s a rendek tanácskozásait ennek közelében, a gerlafalvi csűrben tartották.

De hogy a hangulat a fejedelemre nézve nem volt kedvező, mutatta, hogy a fejedelmi propositiók beküldése előtt szept. 2-án már megkezdék a rendek tanácskozásait. S ott azonnal indítványozák: hogy felelősségre kell vonni azokat a tanácsurakat, kik a hadjárat okai voltak; hogy meg kell engesztelni a portát s a tatár rabokat ki kell szabadítani. A két utóbbit szó nélkül elfogadták, az elsőre nézve elhatározzák megkérdezni a fejedelmet, hogy ki tanácslá a hadjáratot?

A fejedelmet kellemetlenül érintette a rendek ez elhatározása s a felelet elől igyekezett kitérni. Szept. 3-án beküldötte propositióit. Óhajtotta volna, hogy a gyűlést hálaadó örvendezéssel kezdhessék meg: de isten másképen határozott. Kéri a rendeket, hogy istennek sujtó kezét békével tűrjék. Azután áttér az utolsó események vázlatos előadására. Elődje példájára hazája hatalmának megszilárdításán munkált ő is s az ország beleegyezésével vezette ki sergeit az országból. Részletesen felsorolja hogyan tanácskozott künn és a szerencsétlenség napjaiban tanácsuraival, s a mit tett, azok megegyezésével tette. Mi pedig előterjesztéseit illeti, készségét jelenti ki, hogy a mit a rendek az Approbatán javítani akarnak, abba beleegyeznek, s ajánlja, hogy törvényt hozzanak, hogy az országból a hadak kivitelét ezután csak országgyűlés rendelkezése el fejedelmi beleegyezéssel. Gondoskodjanak a rendek jó eleve a porta megengeszteléséről. A rabok kiszabadításához tehetőség szerint ő is kész hozzájárulni.

De a rendek a fejedelmi előterjesztésről hallani sem akartak mindaddig, míg választ nem kapnak arra nézve, hogy ki tanácsolta ezt a szerencsétlen háborút? A tatár követtel együtt érkezett meg Kemény Jánosnak egy Ráduly nevű szol-

gája is Krimiből, kitől ő egy memorandumot küldött a fejedelemhez, melyben saját és fogoly társai kiszabadítását sürgette s előadta a módokat, melyek alatt azt legkönnyebben és leggyorsabban lehetne eszközölni.¹⁾ A hangulat Keményre nézve határozottan kedvező volt — de a következő tárgyalások azt egészen megfordíták. A rendek Petki István és Mikes Mihálytól küldék meg az izenetet a fejedelemnek, hogy a míg ők kérdésükre választ nem kapnak, tárgyalásokba nem bocsátkoznak.

A fejedelem próbált kitérő választ adni. Az 1644-ik évben a svédek és öreg Rákóczy György közt létrejött szövetség alapján szólítá fel őt a svéd király szövetkezésre: s ő a svéd nemzet hatalmasságát tekintve határozta el magát e hadjáratra. De tanácsurai tudta nélkül semmit sem tett. Miután már egy bevégzett ténnyel állanak szemben, álljanak el a további keresettől — jövőre a rendek megkérdezése nélkül nem fog semmihez kezdeni.

A rendek azonban épen nem állottak el a keresettől. Egyenesen a tanácsurakhoz fordultak: ha már ők tudták, miért titkolták el a rendek előtt? A tanácsurak nem kevésbé ijedtek meg s mentegették magukat: velők közölte ugyan a fejedelem a hadjáratot, de nem annak okait,²⁾ s midőn ők akkor Kemény Jánoshoz erre vonatkozólag kérdést intéztek, ez azt felelte, hogy ha az inge tudná, még azt is elégetné. E válaszzsal elfordíták ugyan az ingerültséget maguk fejről, de annak egész áradatát a távol levő, rabságban synlődő Keményre zúditák. Csak nehezen sikerült azt Kemény fiainak Simonnak és Ferencznek atyjok fejről elfordítani, kik arra kérték a rendeket, hogy atyjukat kihallgatatlanul ne ítéljék el.

Egy megrázó jelenet segélyükre jött. Egy egész sereg gyászba öltözött asszony, anyák és nők, kiknek fiaik, férjeik tatár rabságba synlődtek, jelent meg a rendek előtt követelve, hogy a foglyokat szabadítsák ki. Most hát a rabok kérdését

¹⁾ Az aug. 6-án kelt emlékiratot egész terjedelmében közli Szalárdy 332—336. ll. De ő a tatár követről nem tesz említést. Hogy azonban csakugyan jött, igazolja Krauss, ki, mint írja, saját szemeivel látta. (315. l.)

²⁾ Néhány votumok közül kiadva Okmánytár 445. s. köv. ll.

vették elő: megizenték a fejedelemnek, hogy addig semmihez sem nyúlhatnak, míg a fejedelem a rabok kiszabadítása iránt nem fog intézkedni. A fejedelem válasza elutasítólag hangzott: a három hadjárat: az oláh, a moldvai s a lengyel, pénztárát egészen kiüríté, aztán még előtte áll a lengyeleknek fizetendő roppant sarcz.

Másnap újra összeültek a rendek, s határoztak a fejedelmi izenet felett: minthogy a fejedelem ingerelte fel a portát, tehát igyekezzék meg is engesztelni s a békét helyreállítani. Minthogy pedig az összegnek, melyet Bethlen Gábor ilyen nagy szükség esetére hagyott az országnak, meg kell lenni, fordítsák ezt a rabok kiváltására. De hát hol van ez az összeg? kérde a fejedelem az országtól. Patakon és Munkácson felelék ezek neki. No jó, felelé a fejedelem: anyám éppen ben van az országban, kérdést fogok hozzá intézni.

Ilyes módon nem haladtak a tanácskozások: legalább nem úgy, mint a válságos idők követelték volna. Ezalatt Bethlen János és Gaudy András megérkeztek Lengyelországból s még a gyűlés tartama alatt sept. 8-án megjelentek Szamosújvártt. De végre is határozni kellett valamit — a kölcsönös recriminációkkal úgy sem mentek semmire, s azok, kik az eredményt nem tudták bevárni, már külön is kezdtek intézkedni kedveseik kiváltásáról.¹⁾ S végre is a rendek tanácskozás alá vették Kemény János memorandumát. Egyelőre abban állapodtak meg, hogy a feltámadt vihart követéségek által fogják lecsendesíteni. Balogh Mátét a tatár khánhoz küldék, hogy ő a rabok kiváltása ügyében alkudozásokat kezdjen. oly módon, hogy az összes foglyokat egy összeg pénzért igyekezzenek kiváltani. Ha ez nem volna kivihető s Kemény János és Kornis Ferencz külön sarczoltatnának, ezek sarczának egy negyed részét a rendek magukra vettek — s ehhez képest adót is vetettek ki.²⁾ A portára pedig — minthogy önként senki sem ajánlkozott — Sebessy Ferenczet rendelék ki fényes

¹⁾ I. Törvények és Okiratok III. A szamosújvári törvények lapanganak. V. ö. 1658. áprilisi törvények 2-dik articulusával.

²⁾ Szalárdy és Krauss i. h.

ígéretekkel, de egyszersmind szigorú büntetéssel való fenyegetéssel. ¹⁾

De a megrémült fejedelem bőven osztogatott ígéretek az ország jogainak helyreállításáról és sérelmei orvoslásáról is. A szászok ez ügyben postulatumot is adtak be: s minthogy a gyűlés alatt nem adott nekik választ, a gyűlés után tett ígéretet, hogy az Approbatából a kiváltságaikkal ellenkező törvényeket ki fogja törölni. ²⁾

Sem megnyugodva, sem kiengesztelődve nem oszlott el a gyűlés. A ridegség, melylyel a fejedelem velök bánt, sokat elidegenített tőle, s még betegségében sem találtak mentséget, sőt el sem hitték, hogy beteg lett volna.

III.

A deési részleges országgyűlés eloszlása után pár héttel kitűnt a helyzet tarthatatlansága, kétségbeesett volta. E gyűlés még remélte, hogy Rákóczynak sikerülend a portát megengesztelnie. Hiszen már két hadjáratához kezdett ő a porta előleges beleegyezése s tudta nélkül — s utólagosan kivitte, hogy mindkettőt elnézték. Mi lehetetlenség van hát abban, hogy a harmadikra nézve is kinyerje a porta elnézését? Csakhogy a két első hadjáratot diadalmasan végezte be, a harmadikról megtörve, megverve jött haza. De egyik esetben sem vette figyelembe, hogy a porta nem szívesen látja, hogy egy vazallusa önállóságra törekszik s gondolhatta volna, hogy a kedvező alkalmat egy ilyen vazallusának megbuktatására nem fogja felhasználatlanul elszalasztani.

S csakugyan egymásra érkeztek a rozszabbnál rozszabb hírek. Levelek és követek a portáról, a budai vezértől, tatár khántól, melyek mindnyájan azt követelték, hogy az ország tegye le Rákóczyt a fejedelemségről s válaszszon magának más fejedelmet: akárkit, csak olyant, a ki a porta híve.

A dolog ezzel élére volt állítva s Rákóczy nem, tehetett

¹⁾ Okmánytár 578. »Mert hogy az portára nem akarok vala el-menni, némelyeknek voxá az volt, hogy proscibáljanak, ha az levélnék késedelme miatt valami veszedelem találna az országnak lenni.« Hogy még ez az országgyűlés rendelte ki l. Krauss 315—6. ll. és 318. l.

²⁾ Szalárdi 330—337. Krauss, ki jóval kimerítőbb, 302—314. ll.

mást, mint hogy octóber 25-ére Fejérvárra országgyűlésre összehívta a rendeket. ¹⁾

Maga a fejedelem is ez nap érkezett meg székvárosába s tartá bevonulását. A gyűlés tényleg oct. 27-én vette kezdetét. A főurak s a három nemzet képviselői teljes számban megjelentek — de a partiumból senki sem jött. Írt napon reggel 7 órakor a rendek megjelentek az országházán s hódoló követséget küldtek a fejedelemhez, ki ezek által megizente a rendeknek, hogy a portáról levelek érkeztek az országhoz — s ő, a fejedelem reméli, hogy midőn a rendek ezeket tárgyalásra veszik, nem fognak letett esküjükről megfélemedezni. ²⁾

A portai követség elfogadásával s az országgyűlés elvezetésével Barcsay Ákost bízták meg, ki a nagy és előkelő követséget bevezette az országházába. Barcsay Ákos levett füveggel vette át a selyem takaróba varrt áthnámet, mialatt az egész gyűlés fedetlen fővel volt. Barcsay üdvözlő beszéde után a főveget mindnyájan feltették.

A rendes szokást akarták követni, hogy a fermánt maguk közt, a követség eltávozása után bontják s olvassák fel. De a kapucsi basa nem egyezett bele. Meg van parancsolva, hogy a fermán az egész ország jelenlétében bontassék fel s ők jelen fognak lenni. Úgy történt. A fermán kivétetett atlasz tokjából és felolvastatott s a tolmács által lefordíttatott: ez írat egyenként felsorolta Rákóczy engedetlenségeit, árulásait s elrendelé, hogy azonnal új fejedelmet választssanak helyette. ³⁾ Van-e még — kérdé Barcsay ennek végeztével — szóbeli közlendő is? Más nincs — mondá a kapucsi basa — mint az, hogy azonnal fogjatok új fejedelem választásához.

Mielőtt ezt tették volna a rendek, elhatározzák, hogy a fermánt közölni fogják Rákóczyval, s azonnal felküldék hozzá.

Rákóczy azonnal válaszolt. A vádak alaptalanok. Csak mikor már Lengyelországban volt, kapott a budai vezértől s egri basától leveleket, hogy forduljon vissza: de már nem tehet.

¹⁾ L. Törvények és Okiratok. IV.

²⁾ Lásd a fejedelmi propositiókat Bethlen Imre II. Rákóczy György ideje 75. s köv. 11.

³⁾ Lásd a fermánt Bethlen Imre II. Rákóczy György ideje 155. követk. 11.

Az oláhországi hadjáratra Ipser basa hívta be. Ő azt hiszi, hogy meg kellene még egy követséggel próbálni a portát kiengesztelni.

A rendek ezután a fermán tárgyalásába bocsátkoztak, de megállapodásra nem jutottak.

Oct. 28-án — vasárnap volt — újra korán fogtak a tanácskozáshoz. De mindnyájan érezék, hogy a dologgal sietni kell, nehogy a követség elutazzék. Daniel Ferenczet a fejedelemhez küldék, hogy ő tegye meg az első resolútiót: de a fejedelem azt kívánta, hogy először az ország határozzon.

S most hosszas tárgyalás vette kezdetét. Eleinte teljhatalmu bizottságot akartak a fejedelemhez küldeni, hogy ezzel tárgyaljanak: de azt csakhamar elejtették. Aztán az az indítvány merült fel, hogy meg kell próbálni követség és ajándékok által kiengesztelni a portát s az ott levő törököktől haladékat kérni addig, míg a portai követektől válasz érkeznék. Végre abban állapodtak meg, hogy addig is, míg a portáról s Budáról válasz érkeznék, meg kellene a fejedelemtől tudni, hogy a portai tagadó válasz esetében minő feltételek alatt volna ő hajlandó lemondani.

Csakugyan beküldötte Rákóczy feltételeit kilencz pontban: biztosíttatni kívánta magának erdélyi s magyarországi jószágait, ezen felül Husztot kívánta; hogy senki sem fogja gyalázó szavakkal illetni, s hogy pontozatait az első tartandó országgyűlés törvénybe igtatja.¹⁾

A rendek azonnal feleltek. Némli módosításokat kívántak e pontokon — de maguk is három feltételt tűztek ki: a fejedelem se háborgassa őket javaikban; a lengyeleknél zálogban levő főurakat váltsa ki, s fejtse ki, hogyan akarja a törökök megengesztelni?²⁾

Most hát a főurak s néhányan a rendek közül a fejedelemhez hivattak. Hosszas tanácskozás után a fejedelem kijelenté, hogy ő végleg lemondani nem fog mindaddig, míg kövei vissza nem érkeznek — de abba beleegyezik, hogy addig az uralkodástól visszavonúl, válaszszanak az ügyek vezetésére egy

¹⁾ Törvények és Irományok V. b) első pont.

²⁾ Ugyanott, második s harmadik pont.

kormányzót. Ekkor jelenték, hogy a tatár khántól s Konstantin vajdától követek érkeztek a fejedelemhez — kiket ő azonnal fogadott.

Oct. 30-án újra összegyűltek a rendek. A fejedelemtől izenet érkezett hozzájuk, hogy a tatár khántól az országhoz is jött levél — válaszoljanak arra azonnal. Erre kitört a vihar: a portai követek már egy hete itt vannak, ezekre kell előbb válaszolni.

Rákóczy tapintatlanságával, hogy már hosszabb idő óta huzza-halasztja a dolgok lebonyolítását, maga ellen ingerelte a közvéleményt, s a tárgyalások mind élesebb színt öltöttek. Hiába csendesítette Barcsay őket, hiába szólaltak fel mások is: kemény és kiméretlen szemrehányásokkal illették a fejedelmet s bírálták és ítélték el különösen külpolitikáját, melylyel annyi ellenséget szerzett az országnak. Végre is hangosan követelték, hogy resignáljon.

Ki vigye meg e hirt neki? volt a kérdés.

Ki más, mint az elnök: felelék.

De ez nem akarta elvállalni, s végre is az ítélőmester vezetése alatt a három nemzetből nagy és ünnepélyes követséget választottak meg, mely felszólította őt a resignálásra.

A fejedelem nagy megdöbbenéssel vette az ország elhatározását, de belátta, hogy olyan kényszerhelyzettel áll szemben, melynek engednie kell. De hogy végleg lemondjon, arról még hallani sem akart, s csak annyiba egyezett bele, hogy egy időre visszavonúl az uralkodástól s hogy válaszszanak addig kormányzót. Egyidejűleg észrevételeit a többi pontokra is megtette.¹⁾

A rendek látták, hogy ilyen módon haladni nem fognak. Újlag egy nagy bizottságot küldtek be a fejedelemhez, hogy ők attól, a mit a szultáni fermán rendel, el nem állhatnak. A fejedelem fogadta a követséget s kijelenté, hogy választát másnap fogja velük közleni.

Oct. 31-én 8 órakor jöttek össze a rendek — s a fejedelem nem sokáig váratoft izenetére. Feltételei mellől ő nem áll el. De a rendek se szakítsanak vele olyan könnyen — ha ő

¹⁾ Lásd Törvények és Okmányok V. b) 4-ik és követk. pontokat.

nem nézné keresztyénségét, volna fegyver a kezében. Ez izenetet a rendek nyilvánosságos fenyegetésnek vették: elhatározták, hogy többé egy szót sem fognak szólani, de fegyver alatt nem szavaznak. Ám lássa a fejedelem a következményeket s feleljen értők.

E válaszra Rákóczy meghökkent s mentegette magát hogy ő nem akart fenyegetni, fegyverre hivatkozásával csak a külső ellenségeket értette. Vesse ki hát a nemes ország e gondolatokat fejéből s lépjen a biztosítási pontok tárgyalására. Megtörtént s még az nap fogalmazták mind a fejedelem, mind az ország által kiállítandó assecuratio szövegét.¹⁾

Azután a három nemzetről egy 27 tagu bizottságot neveztek ki, mely az újon megválasztandó fejedelem feltételeit készítse el. Ugyanazon pontok voltak ezek, melyek az utolsó fejedelmi választások alkalmával állapítottak meg, némi módosításokkal azonban: a vármegyék főispánjainak legalább száz forintot érő zálogot adjon a fejedelem s ha a főispánság megürül, betöltéséről azonnal gondoskodjék; a szabad kereskedést nem akadályozza; a magvaszakadás által a fiscusra szállott jószágokat érdemes hazafiaknak adományozza.²⁾

Nov. 1-én megerősítették e pontokat s aláírták Rákóczy assecuratióját.

Másnap, nov. 2-ka volt a választásra kitűzve. A rendek összegyűlvén az országházában, megválasztották a szavazatszedő bizottságot: Haller Gábort a magyarok, Dániel Ferenczet a székelyek, Lutsch Jánost a szászok részéről. S ezzel mindnyájan kimentek a teremből, hogy a megválasztandó fejedelem személyére nézve egyetértésre jussanak.

Eleinte nagyon szétágaztak a vélemények. Legelőbb Kemény János nevét kezdték emlegetni — de hisz ez volt minden baj oka s tatár rabságban van; azután Barcsay Ákosra gondoltak — de hisz az nem nagy jószágú és oláh; de hát nem volna itt Bethlen Gábornak valami rokona? az még a török előtt is kedves lenne. Van, mondák, az első tanácsúr, Rhédey Ferencz, Bethlen Gábor sógora. S az ő személyében meg is

¹⁾ Lásd Irományok és Okiratok V. c), d).

²⁾ Lásd a pontozatokat Törvények és Okiratok e).

nyugodtak. Azzal hozzá fogtak a szavazáshoz: írásban tették be a szavazatszedő bizottság előtt egy azon célra oda helyezett kalpagba.

Épen a szavazás folyama alatt történt, hogy Rákóczy gyalog, karddal oldalán kijött a fejedelmi palotából kíséretével együtt s a vár tulsó részébe ment, hol a kirendelt kocsi várt reá.

Pont egy órákor behivattak a rendek az országházához, hol a szavazás eredménye kihirdettetett a cancellár által: a rendek egyező szavazatával Rhédey Ferencz megválasztatott fejedelemmé. Most Rhédey magára vette a fejedelmi palástot, feltette süvegét s a díszbe öltözött deputatioval megjelent az országházán. A megtörtént hódolat után legelőbb a tatár követeket fogadta; azután a török követséget hívta be. Ezek is díszöltözetben jelentek meg, hol a rendek elnöke elmondá neki, hogy a szultán parancsának engedelmeskedve, új fejedelmet választottak s mint ilyent bemutatta Rhédeyt. Az ország ezután is a szultán ruhájába kapaszkodik s kéri ő felségét, hogy az országot és fejedelmét Szoliman szultán által adott kiváltságokban s jogokban továbbra is tartsa meg.¹⁾

S most a rendek parancsokat intéztek a várak kapitányaihoz, hogy az új fejedelemnek azonnal tegyék le a hűségcsökjét.²⁾ A portára — hova Sebessy már elúszott — Keresztessy Ferenczet küldték, a budai basához pedig Bánffy Zsigmondot — kihez Rákóczy is izent — szívére kötvén, hogy igyekezzék megnyerni a vezért, hogy ez tegyen kísérletet a porta megengesztelésére.³⁾

De Budán nagy volt az ellenséges indulat Rákóczy ellen: ott s általán a többi török birtokokban is, nagy mérvű hadi készületek tétettek Erdély megtámadására. A vezér basa 60,000 tallért s 300,000 mérő gabonát vetett ki, hogy a támadást Erdély ellen, ha Rákóczyt nem akarnák elmozdítani, megkezdhesse. Nov. 8-án egy kapucsi basa jött Budára kérni a szokatlan teher megváltoztatását — de eredménytelenül. A tatárok fel-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok V. a). Trausch II. 70.

²⁾ L. Törvények és Okiratok V. f.

³⁾ Szalárdy 339. l. Okmánytár 581. l.

ültetéséről is szó volt s már a táborba szállás napja is kitűzve ¹⁾ — s mindezt csak Rhédey megválasztásának híre csendesítette le némileg — habár oly feltétel árán, mely az országra nézve végzetessé lett.

IV.

Daczára a bevégzett tényeknek, Rákóczy nem távozott el Erdélyből (Gyaluba ment) nem »tette le a directiót« s Rhédey nem lépett az egész erdélyi fejedelemség tényleges birtokába. A várak kapitányai közül a legtöbb megtagadta a hűségeskü letételét, ²⁾ sőt még a fiscalis javak igazgatói sem engedelmessékedtek. ³⁾ Az ellenzék élére Gyulai Ferencz váradi kapitány állott, azzal indokolván e tettét, hogy az elmúlt fejevári gyűlésen a részek nem voltak képviselve. Intette a jeneieket, sarkadiakat, hogy a hűség esküjét ne tegyék le, bujtogatta a hajdúkapitányokat, s midőn ezeknek a budai basától szigorú parancs jött, hogy Rhédeynek hódoljanak meg, behivatta magához ezeket s a már eleve elkészített választ, hogy ők régi uruktól, fejedelmüktől nem akarnak elállani, velük aláíratta s megpecsételtette. ⁴⁾

S ürügy volt az ellenállásra: a budai basa Jenőt kezdte követelni. És ezen kívül Gyulai a hajdúsággal elhitette, hogy az új fejedelem őket át fogja adni a töröknek s ezzel a visszavonás konkolya el volt hintve. Magának Rákóczynak kedvére volt a dolog. Nehányan az udvari szolgálai közül, kiket a dolgok új fordulata gazdag prebendájoktól megfosztott, hozzá fordultak s biztatták, hogy az uralkodást vegye ismét kezébe. A székelyek, Petky Lázár s a Mikesek azzal biztatták, hogy az egész székelység vele tart, hát csak jöjjön bízvást. Nem sok kellett hozzá, hogy erre rávegyék. Mert amint nem szívesen mondott le az uralkodásról, úgy annak visszavételére a készség is megvolt benne. Szemrehányásokat tett az új fejedelemnek, hogy a feltételeket ő nem tartotta meg, Rhédey ellenben elhárította a vádat magáról. A tény pedig az volt, hogy a kiegyezés

¹⁾ L. Törvények és Okiratok VI. cz.

²⁾ L. Törvények és Okiratok VII.

³⁾ L. Törvények és Okiratok VIII.

⁴⁾ Szalárdy 340—7. ll.

már csak papíron létezett. Ily viszonyok közt nem lehetett mást tenni, minthogy a kiegyezést új országgyűlés elé terjeszszék revisio végett.¹⁾

Rhédey ez okból decz. 12-én a bizonytalan állapotok megszüntetésére s a Budáról visszatérő követek meghallgatására 1658. jan. 9-ére Megyesre egyetemes országgyűlést hírdetett.²⁾ E meghívó ellenében Rákóczy is küldött Kolos-Monostorról decz. 18-ról körlevelet a törvényhatóságokhoz: ki fogja a rendek előtt mutatni, hogy a török, mely most Jenőt követeli, az ország romlására tör.³⁾

A kitűzött időben összegyűlt rendek mindenek előtt kísérletet tettek a vizsályt békes úton egyenlítőni ki. Rákóczyhoz Gyaluba Bánffy Dénest küldék jan. 14-kén kelt levelükkel, melyben szemrehányásokkal illették, hogy a múlt gyűlésen létrejött kiegyezést nem tartotta meg, néhány pontot tűztek elébe megtartás végett, többi közt, hogy Váradot, Jenőt eressze ki kezéből, s kérték, hogy könyörüljön az országon s ne tegye ki törökök dühének s várja be, míg az ország követség által visszahelyezését kieszközölheti.

Ugyanakkor a hajdúsághoz Pankotay Györgyöt küldék az ország levelével, intve ezeket, hogy maradjanak csendesen. De Pankotayt Gyulay Ferencz letartóztatta. mielőtt a hajdúkhoz érhetett volna, az ország levelére pedig maga Rákóczy válaszolt tüzetesen már jan. 16-án. Keserű szemrehányásokat tesz a rendeknek, hogy a pontokat ők nem tartották meg, sem a portán, sem a khánnál szót sem tettek érdekében, s épen ezért követeléseiket nem fogja teljesíteni: hite alól senkit sem ment fel, Váradot, Jenőt s a hajdúságot nem adja ki kezéből s hadait szaporítani fogja. Ellenkezőleg ha Rhédeynek leteszik a hűség esküjét s az ő híveit háborgatni fogják, az országot veszélybe fogják dönteni. Ő meg fogja Jenőt védeni, a tatár khánnak már adott 40,000 tallért, hogy ügyét mozgítsa elő a portán. Különben azoknak, kik ellene vétettek, ha megtérnek, általános amnestiát fog adni.

¹⁾ Szalárdy 351. Krauss I. 330.

²⁾ L. Törvények és Okiratok IX.

³⁾ L. Törvények és Okiratok X.

E válaszszaal a rendek nem voltak megelégedve, kiknek többsége Rákóczy-ellenes volt ugyan, de nem akarta szakadásra vezetni a dolgokat, s a tárgyalást folytatni akarták vele, remélve, hogy mégis engedékenységre fogják bírni. De a gyűlés egy része határozott Rákóczy-párti volt, s ez elhatározta, hogy vissza fogja őt ültetni székébe. Remélte, hogy ezt megfélemlítés által is kiviszi s e célból gyorsan intézkedett, hogy egy székelő csapat Megyes alá jőjjön, Fogarásról pedig ágyúkat hozzanak.

A rendek a székelőket visszatérésre bírták ugyan, s Sebessy Ferenczet, ki csak nem rég jött vissza a portáról, török segély-hadak siettetésére küldék, érezvén, hogy egymagukban nem eléggé erősek Rákóczyval szembeszállhatni,¹⁾ ki már maga is sereg élén közeledett Medgyes felé. Most már világos volt, hogy békés kiegyenlítésről többé szó sem lehet.

Ily körülmények közt a további teendőkre nézve két út állott a rendek előtt: vagy az országgyűlésről eltávoznak, vagy hogy a tények kényszerűsége előtt meghajolnak. Az első polgárháborút jelentett volna — s ők, hogy azt kikerüljék, az utóbbit választák. Jan. 14-én kijelenték, hogy Rákóczyt visszaültetik a fejedelmi székbe. Felesketésére s a homagium letételére jövő pénteket jan. 19-ét jelölték ki. Jan. 15-én pedig a végházak kapitányait körlevélben felhívták, hogy másnak ne engedelmeskedjenek, Rákóczyt ismerjék uruknak s az esküt neki tegyék le.²⁾

Maga Rhédey is nagy aggodalmak közt volt: hogy mit fog Rákóczy tenni, azt senki sem tudta, legkevesbé pedig ő — s hogy mégis biztosítson magának egy menhelyet, térítvényt vett a szebeniektől, hogy veszély esetére őt és családját be fogják városukba fogadni.³⁾

De a jan. 14-iki határozatok daczára még nem volt megtörve az ellenzék, s még tett egy erőfeszítést, hogy Rákóczyt visszatérésre bírja. Rákóczy jan. 19-én még nem jött be Megyesre: ezt az időt akarták felhasználni a rendek arra, hogy

¹⁾ Guncsek II. 70.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XI. a).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XI. c).

őt szándéka megváltoztatására birják. Aggodalmuk, félelmök nagyon is indokolt volt — a törököktől visszajött követek a legszomorúbb színekkel ecsetelték a helyzetet. Bánffy a budai vezérbasához küldött követ azt a hírt hozta, hogy a vezér kijelenté, hogy százezer aranyért sem lép fel a portán mint közvetítő. Ezenkívül hírt vettek, hogy a tatár khán hadai átjöttek a Dnieszteren s várják a parancsot a beütésre. És készen állának a végeken levő pasák is hasonló czállal. Erre a rendek még egy kísérletre határozták el magukat: jan. 19-én Barcsay Ákost, Dániel Ferenczet és Csák Dávidot a három nemzet részéről Rákóczyhoz küldék, megtenni az utolsó kísérletet, hogy őt visszavonulásra birják. Már elindultak ezek, midőn a legrosszabb hír megérkezett: s ezt Sztojka Simon hozta, a portai követ. Drinápolyban találta a szultánt, s ez kimondá ultimátumát, hogy ha Rákóczy vissza nem vonúl s az új fejedelemtől követség nem érkezik hozzá — ő megindul s azután már minden késő lesz.

A rendek e két oldalról fenyegető veszélylyel szemben megadák magukat. A havasalföldi vajdát felhívták, hogy, mint hite tartja, ne váljon el az országtól. Azután körlevelet intéztek a törvényhatóságokhoz — egy protestatiót a fenyegető veszélylyel szemben, hogy ők a bekövetkezendő romlásnak okai nem lesznek.¹⁾

De hát mit is tehettek volna egyebet? Rákóczy a nyakukon volt, a szultán pedig még távol — de ez békét csak az esetben ígért, ha Jenőről lemondanak. S mi legrosszabb, gyorsan kellett határozni.

Rákóczy nem bocsátotta vissza a követeket. A helyett Nagy-Ekemezőről jan. 20-áról levelet írt, azzal a kijelentéssel, hogy visszatérni nem fog, a meghódolóknak amnestiát ígért.²⁾ Egy

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XI. d) e).

²⁾ Krauss I. 331. közölte az amnestia levelet, mely így hangzik: »Nos Georgius Rakoczy *stb.* Adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, hogy fejedelemségünkötől fogván, mind penig cessiónk idei alatt mind eddig az erdélyi és partiumbeli nemzetből volnának, minden rendei egy szovokkal vagy cselekedetekkel vagy írásokkal vagy akármi úton-módon, követség és levélhordozással, ha kik most követségben vagy postaságban volnának és láttattanak volna megbántani vagy ugyan meg-

perczig ellenállásra gondoltak: s meg is tették az előkészületeket. Most Rákóczy is komolyan készült a támadásra. Gaudit a német katonákkal rohamra indítá a Farkas kapu ellen. Ez döntött. Rhédey hívei kétségbe estek a védelem iránt s alku-dozásba indultak Rákóczyval. Kiegyeztek vele, hogy vissza-ültetik a fejedelemségbe s Rhédey a rendekkel kiment elibe s őt ünnepélyesen fogadván, bevezette jan. 22-én Megyesre. ¹⁾ Ezzel megtörtént a meghódolás: a rendek letették a hűség esküjét.

Jan. 24-én meghozták a törvényeket. A porta, mondák az előszóban, kimutatta a maga csalfaságát, midőn eleinte csak Rákóczy elmozdítását követelte s most pedig már utólagosan Jenőt is kívánja. El akarja a pásztort a nyájtól szakasztani, hogy könnyebben leigázhassa az országot. Hálás köszönettel veszik tehát, hogy fejedelmök viszont élökre állt s velök együtt tanácskozik az ország megmentésének eszközein.

A kapuszám utáni adót, tekintve az ország sanyarú állapotát, 15 frtban állapíták meg s a városokra egy összegben vetették ki.

Hálával fogadják, hogy a fejedelem megígérte, hogy az ország kiváltságain esett sérelmeket a legközelebb tartandó országgyűlésen megorvosolja.

Általános hadfölkelést rendeltek, oly módon, hogy mindenki állítsa ki, a mennyivel tartozik: végszükségben az egész ország köteles felülni még az esetben is, ha a zsoldosok táborban vannak.

Az 1655-ben leégett Kolosvár adóját elengedik.

A törvényeket Rákóczy jan. 14-én erősítette meg. ²⁾

bántattanak volna mind személyünkben és mind pedig méltóságunkban, azokat örök felelősségben hadgyuk, soha arról meg nem emléke-zünk, azért bosszúval senkit nem illetünk, károsítunk, becsületekben meg nem sértjük sem magunk, sem mások által, sőt ha eddig is oly indulat lőtt volna bennünk is, azt is remittáljuk, melyről ő kegyelmeket keresztény hitünkkel és fejedelmi szónkkal assecuráljuk praesentium sigillo nro principali confirmatarum literarum vigore mediante. Datum in possessione Saxonicali Nagy-Ekemező die 20. Jun. a. 1658.

¹⁾ Krauss I. 332.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XI. f).

Másnap a rendek általános amnestiát hirdettek minden eddig esett vétségre nézve. ¹⁾

Jan. 29-én Rhédey Ferencz már mint tanácsúr, s jan. 31-én Kemény Simon a Kemény János fia tették le a hűség esküjét. ²⁾

E gyűlés tartama alatt a fejedelem Bánffy Dénest követül a császárhoz küldé — ki ez időben Frankfurtban volt — hogy a portánál közbenjárást vagy esetleg segílyt eszközöljön ki számára. ³⁾

Irtak a rendek e gyűlés alatt a budai basának is. A fényes portától nem akarnak elszakadni, s mindvégig állhatatosan hívek akarnak maradni. De hívek akarnak urokhöz, fejedelmükhöz Rákóczy Györgyhöz is maradni s ezt székébe visszaültették. Kérik a pasát, törekedjék a portán, hogy ott Jenő követelésével hagyjanak fel, s az országot tartsák meg szabadságaiban. ⁴⁾ Maga Rákóczy is írt a budai basának: Rhédey gyenge és képtelen ember, s azért kellett újra az ország igazgatásához nyulnia. Azért ő és az ország hívek maradtak a fényes portához abban a reményben, hogy ez kegyelmet fog gyakorolni.

Gyűlés végeztével Rákóczy körlevelet intézett a törvényhatóságokhoz. A porta Jenőt követeli, mint a kibékülés árát — tartsanak mustrát s kérdezzék meg, ha vajjon átadja-e e végvárat a töröknek, vagy pedig készek-e ők azt utolsó csepp vérökig védelmezni? A beérkezett válaszok abban egyet értettek, hogy Jenőt meg kell az országnak tartani. ⁵⁾

V.

Nem sokkal e gyűlés eloszlása után Rákóczy hírt vett, hogy Balogh Máté, a tatár khánhoz küldött követe, útban van haza felé. Érezve, hogy az országnak egyik legnagyobb és leg-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XI. g).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XI. h) i).

³⁾ Krauss I. k. 333. l. Okmánytár 607. s köv. 11.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XI. k). XVIII. c).

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XII.

sajgóbb sebe a tatár rabok sorsa — kísérletet akart tenni kiszabadításukra. A mint székét újra elfoglalta, Stefan moldvai vajdával, régi vasallusával, kinek magatartását utolsó időben nem igen correctnek találta, újabb egyezkedésbe bocsátkozott s a kibékülés egyik feltételeül azt tűzte ki, hogy a tatár khánnak a fejedelem által ígért 50,000 tallért kifizeti. ¹⁾ Elkészett dolog volt: a vajdát apr. 3-kán lovászmestere Ghika kizavarta székéből.

E közben márcz. 9-éről részint Balogh Máté követségének meghallgatására, részint Jenő dolgában apr. 9-én Fejérvárra egyetemes gyűlést hirdetett. ²⁾ De egyúttal tanácsuraihoz felszólítást intézett, hogy e két ügyben votumaikat küldjék be. ³⁾

De a dolgok már akkorra, hogy a votumok beérkeztek, oda fejlődtek, hogy ezek többé sem a fejedelemnek, sem az országnak irányadóul nem szolgálhattak. A porta nagy mérvű előkészületeket tett. Márcz. 19-kén visszabocsátotta Rákóczy követét azzal az izenettel, hogy fel fogják keresni országában; ugyanakkor a tatár khánnak kardot s tizezer aranyat küldtek, hogy szálljon táborba Akermanhoz s várja a parancsot, hogy Erdélybe üssön. Rákóczy két vasallusát, a két oláh vajdát kizavarták birtokaikból s Oláhországot, hol Konstantin ellenállást kísérett meg, mely célra Kákóczytól segélycsapatokat is kapott, rettenetesen felprédálták — kik aztán Erdélybe szaladtak. ⁴⁾

A portai készülődésekből, az oláhországi viszonyokból, a tatárok felkeléséből annyi mégis kiszivárgott, mennyi elég volt arra, hogy a hangulatot kétségbeesetté tegye. Hátha Jenő átadásának árán meg lehetne a portát engesztelni? e kérdést vetették fel némelyek — de épen ez volt az a feltétel, melyben a fejedelem semmi concessióra sem volt hajlandó. Az apr. 9-én összeült rendeknek kellett ez ügyben határozni — s ők, bár kedvök ellen, úgy határoztak mint a fejedelem akarta.

Örökös és megváltozhatatlan törvényül fogadták el, hogy még az is, a ki szóba is hozná Jenőnek, vagy bármely más vég-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XIII.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XIV.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XV.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XVIII.

háznak elidegenítését indítványba hozná, maga és utódai is örökös hűtlenségi büntetésbe essenek.

Aztán meghallgatták a Balogh Máté követségét, kivel egyszerre érkezett meg Sélyey István ref. lelkész is, kit a tatárok saját maga kezességére bocsátottak szabadon. Ő is jelentést tett az országnak s bemutatta Kemény levelét. ¹⁾ Rossz hírt hoztak ezek: a tatár khán nem egyezett bele az egy összegben való kiváltásba: Keményért 116,000, Kornisért 60,000 tallér sarcot követelt. Az ország ennek negyedrészt megigérté: s erre a portákon kívüli adót (a zsidókét, görögökét, új keresztényekét, oláh és szász papokét, mesterekét, molnároket, cigányokét stb.) szánta. Ha ebből nem telnék ki, Fogaras adjon 3000 tallért, s ezenkívül minden egyes porta 5—5 frtot. E törvényeket a fejedelem még az nap apr. 9-én megerősítette. ²⁾

De ezzel még a legégetőbb kérdés nem volt elintézve. Mi történjék akkor, ha a porta határozottan továbbra is követeli a fejedelem elmozdítását? Rákóczynak követei voltak a római császárnál. A magyarországi főurak közt számos jó barátja: sőt maga Szelepcsényi is szívesen nyújtott neki segédkezet. De a követ Kövér Gábor, kit márcz. 27-én küldött a császárhoz, még csak pár hét előtt indult el, s ő küldetésének sikerébe vetett hittel, végleges határozathozatal előtt, haladékat szeretett volna nyerni. Másfelől pedig kelle valamit tennie, hogy a törököt megengesztelje, s e czélból követség küldését határozták a portára, követté Pünkösdy Györgyöt nevezvén ki apr. 14-én. ³⁾ Abban egyezett tehát meg a rendekkel: arra az esetre, ha a porta csakugyan csak az ő személye ellen van elkeseredve, s letételét követeli, inkább, hogysem az országot végromlásba döntse, kész lemondani, de azon feltétel alatt, hogy a porta is mondjon le területkövetelésről s adjon az országnak athnamét, hogy azt kiváltságaiban megtartja. Ez esetben a fejedelemnek s fiának Ferencznek inscribálták:

Gyalut 40 ezer, Csanádot 24,000, Fogarast a korábbi összegekben.

¹⁾ Krauss 334., Szalárdy 356.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XVI a).

³⁾ Török-Magyarokori Államokmánytár VII. 389.

Magyarországi jószágaiban megvédi őt.

Erdélyben lakását nem impediálják.

S mindezt a legközelebbi országgyűlésen visszavonhatatlan törvényczikkbe írják.

Az erre vonatkozó térítvényt apr. 16-án állították ki s fejenként mind aláírták. ¹⁾

Ezzel a gyűlés eloszlott, a fejedelem Szamosújvárra utazott, honnan Lázár Györgyöt magához rendelé. ²⁾

VI.

Kövér Gábor megbízatása szerint gyorsan járt. Már korábban is volt a császárnál tapogatózni, s most határozott ajánlatokkal küldetett el. Megbízatását márcz. 27-én kapta meg. A levél, melyet magával vitt, nyilván mutatta, hogy ura egészen a császár karjaiba akarja magát vetni. Két reversalist küldött tőle: egyikben kötelezte magát, hogy ha a császár érdekében hadat indít a török ellen, ő nem fog külön békét kötni, a másikban, hogy ha segíti hadaival, határozottan vele fog küzdeni. Küldetésének lényege pedig abban állott, hogy addig is, míg ünnepélyes nagy követség menne hozzá, tegyen határozott ígéretet, hogy azon esetre, ha Jenőt az erdélyiek török kézbe akarnák adni, ő azt a császárnak resignálja. Minthogy pedig akkor a császár igen messze Frankfurtban volt, kérjen 1500 muskatélyost, s a szükséghez képest segélycsapatokat, melyek hozzá közel legyenek.

Ápril 14-én Kövér Bécsben volt, s ápril végén Frankfurtban a császár által fogadtatott. Kövér mindezt előterjeszté a császárnak, rajzolván a veszélyeket, melyek Jenő bukása után Magyarországra következnének, hol első sorban Kállót foglalná el a török. Be is adta ugyanekkor részletezve ura kívánatait s azokat pontokba foglalva a császárnak. ³⁾

De Kövér ápr. 30-áról kitérő választ kapott a császártól ez utasította Gonzagát, hogy tegye meg a szükséges intézkedé-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XVI. b).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XVII.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XIX.

seket,¹⁾ s ezzel Kövér nyomon haza indult. De a török veszély naponként fenyegetőbbé lett s Rákóczy kiadta a hadfölkelési rendeletet. E közben azonban nemcsak a Kövér, hanem más török követek jöveteléről is vett hírt s most máj. 11-éről felhívást bocsátott ki, hogy Alvinczre máj. 22-ére a követségek meghallgatására részgyűlésre jelenjenek meg a rendek.²⁾

Nem Alvinczen, hanem Fejérvártt tartatott ez meg. A tárgyalásokat máj. 24-én kezdték meg. Kövért megelőzte a januári gyűlésből felküldött Bánffy Dénes, ki hasonlólag Frankfurtban járt. A tőle küldött resolútióban semmi biztos ígélet nem volt a jelenre, hanem azon esetre, ha a kiegyezés létrejöhetne, Rákóczy megsegállítását kilátásba helyezte.

Azután a török és tatár követek kihallgatására került a sor. Legelőször a khánét hallgatták ki, s a magával hozott levelet lefordíttatták. Utána a négy török követet: Mustafa agát a császár zászlótartóját, a budai basa s a többi szomszéd basák követeit. Mindnyájan egyet hoztak: Rákóczy visszahelyezéséről a porta hallani sem akar, ültessék vissza Rhédeyt vagy válaszszerzőt mást. De ha kegyelmet akarnak nyerni, Rákóczyt s az Erdélybe menekült két oláh vajdát kötözve küldjék a portára.³⁾

Mit tegyenek e zaklatott helyzetben? A rendek Petki Ferenczet s több nemest a fejedelemhez küldik censurája meghallgatása végett. A fejedelem eleinte habozott. Később visszaküldé a követeket: ő csak egy ember, mondják meg a rendek, mit gondolnak.

Másnap, máj. 25-én korán összegyűltek a rendek. Torma Istvánt felküldék a fejedelemhez azon kérelemmel, hogy közölje velük censuráját. De Tormával a fejedelem beszédbe sem ereszkedett — hanem idő várta tanácsosai közül Mikes Mihály korlátnokot és Lutsch Jánost a rendekhez küldé: »a confidentia mellett sokszor diffidentia van; épen azért tőlök szeretné hallani, hogy mit tartanak szükségesnek az ország javának előmozdítására. Barcsay az elnök is sürgette az ország

¹⁾ L. Okmánytár 620. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XX.

³⁾ A nagyvezér két levelét: a rendekhez s Rákóczyhoz kiadta: Bethlen Imre II. Rákóczy György ideje 173. s köv. II.

válaszát — de ezek a confidentiára és diffidentiára való czélzást nagyon homályosnak találták s maradtak előbbi határozatuk mellett. Az izenettel Bánffy Dénest küldték vissza hozzá — de így sem haladt a dolog.

Végre a fejedelem rászánta magát, hogy az ország kívánatát teljesíti. Írásban küldte be a rendeknek propositióit. A kinevezett egyik portai követ halála s a temesvári basa személyes haragja Barcsayra eddigelé a követek elutazását hátráltatták. Ő kész saját költségen »folyó követeket« küldeni az illető helyekre, azon utasítással, hogy tudják ki, ha a porta haragja ellene vagy az ország ellen van-e irányulva? A követek pedig — s ilyenekké Bánffy György, Dániel Ferencz és Lutsch János neveztettek ki ¹⁾ — már következő nap el fognának indulni, s ha azzal a válaszzsal jönnek vissza, hogy ellene irányul a porta haragja s ez az ápril 16-iki térítvényben kikötött pontokat elfogadja — ő le fog lépni a fejedelmi székből.

Az expedíciók ez értelemben elkészültek s a máj. 27-én tartott ülésben bemutatattak. Megjelentek ezen a török követek is mindannyian. A leveleket Musztafa agának kézbesítették, azon kéréssel, hogy igyekezzék a porta haragját enyhíteni. Ha azonban ezt nem lehetne elérni, kijelenték, hogy Rákóczy vissza fog lépni, úgy azonban, hogy a porta athnamet adjon, hogy Jenőt nem fogja követelni s az ország szabadságait megtartja.

Jó jó, mondá Musztafa aga, igyekezni fogok rajtatok segíteni — s ezzel elhallgatott.

Van-e még valami mondani valója? kérdék a rendek.

Van, felelé ez. Nekem meg van hagyva, hogy kérdezzem meg, ha visszafogadjátok-e Rhédeyt? s elűzitek-e Rákóczyt fiastól? Nyilatkozatok.

De a rendek hallgattak s Musztafa folytatá: a Rákóczy-nemzetséget nem tűri meg a porta. Ha pedig Rhédey nem akarja újra felvenni a fejedelemséget, válaszzatok meg más emberséges főurat. Ime lássátok instructiómat: s azt ő azonnal felolvasta s lefordíttatta a rendeknek.

E tárgyalások közben érkezett levél a portáról Sebesy

¹⁾ Lutsch 286.

Ferencztől, melyet azonnal felolvastak. Ha Rákóczy azonnal nem hagyja el az országot s más fejedelmet nem választanak, az ország végső romlás elé néz. A nagyvezér máj. 3-án elindult s átkelt a Dunán. S most ha Rákóczy egy kopját szúrna le a földre s azt arannyal borítaná is el — kegyelmet úgy se kapna. A mufti már be is jegyezte a defterbe, hogy ő és nemzetsége nem juthat fejedelemségre.

És megint jött egy követ, kit a fejedelem kikerülésével az országhoz vezettek, az ő követsége is teljesen megegyezett a Musztafa aga instructiójával.

Máj. 29-én a budai vezértől jött új követ intő és figyelmeztető a rendeket, hogy ne rohanjanak hanyatt-homlok a veszedelembe. A rendek most Bánffy Dénest küldték a fejedelemhez, megkérdezni tőle, hogy mittevők legyenek? Rákóczy izenetét Bethlen Jánostól és Lutsch Jánostól küldé meg: izenjké meg a rendek neki, hogy hívek akarnak-e letett hitökhöz maradni, vagy fegyverhez akarnak nyúlui? A kérdés megzavarta a rendeket s csüggedten oszlottak szét.

Máj. 30-án a rendek tanácskozásának első tárgya lett volna, felelni a fejedelem kérdéseire. Hosszas habozás után Barcsay az elnök felállt, s azt ajánlá, hogy mielőtt efelett határozniának, tegyék tanácskozás tárgyává a sürgösb napi kérdéseket, a budai és temesvári basák fenyegető támadásának elhárítását. Mindenekelőtt ezekhez kellene követeket küldeni s a válaszokat ezek leveleire fogalmazványban elé is terjeszté, melyet a rendek el is fogadtak, s elküldésöket elhatározák.

Ezután áttértek a fejedelemnek adandó válaszra. s a tanácsurakat a gyűlésbe kérették. Mikest és Lutschot nem ereszté vissza a fejedelem. S most nagy zaj keletkezett. Végre abban állapodtak meg, kérjké meg a fejedelmet, hogy találjon ő más módöt, mely öket a zavarból kihozza. A válaszsza! Mikest akarták a fejedelemhez küldeni, de ez tanácsúri állására hivatkozva nem fogadta el a megbizatást. S most Keresztessyt küldték a fejedelemhez egy megyei követtel s Kraussal a fennérített határozattal. Rákóczy megtagadta a választ: először az ország határozza el magát a válaszra — különben ő feloldja az országot esküje alól. De az annyit tett, mint a polgárháború üszkét dobni az országba, mert Rákóczynak még nagy

pártja volt a rendek közt. Barcsay most mentegetőzni kezdett, hogy ő nem oka annak, hogy a fejedelem Kolosvárról Megyesre jött — hanem a Bánffy által vitt levélnek éles hangja ingerelte fel őt: valamint annak sem ő az oka, hogy Rákóczy nem távozott el az országból.

Hosszas tárgyalás és vitatkozás után a tanácsurak a fejedelemhez mentek, s onnat két óra múlva tértek vissza a válaszzal: adjon az ország határozott választ: védeni akarja-e magát vele együtt, vagy megadni magát a töröknek? A rendek nem akartak határozott választ adni, sokat beszéltek jobbra-balra, míg végre felállott Tholdalagi Mihály s harsány hangon elkiáltá magát: Két rossz közül válaszzuk a kisebbet. Ha a fejedelem bízik magában, hogy olyan hatalmas ellenségnek ellenáll: ám keljen fel a nemesi szabadság védelmére, különben ragaszkodjanak erősen a portához.

Ez a hirtelen kimondott szó hatott. S az egész gyűlés egy torokkal elkiáltá magát: Tholdalagi uram voxán vagyunk. De ezen már Tholdalagi ijedt meg s elkezdé szavait magyarázni. Késő volt. Indítványa határozatba ment. Ehez adták a Barcsay által indítványozott indokolást: »látván elégtelenségünket, hogy semmiképpen nem resistálhatunk« s az ország votumát Kendeffy Miklós által megküldték a fejedelemnek.

A fejedelem, a rendek nagy bosszúságára, sokáig nem válaszolt. Csak 5-ére küldte meg Bethlen János és Lutsch által válaszát. Más reménységben volt felülök — izené — de ő más véleményben van, mint a rendek. Belátja, hogy a nemesség s székelység nélkül oly hatalmas ellenségnek nem felel meg, mégis szerencséjére bízza magát és zsoldosaival kíséri meg a szerencsét. Ha az országon mi esik, őt ne okolják. De tudják meg, hogy pár óra előtt kapott hírt, hogy a moldvai vajda készülődik, szabad rablásra fog betörni. Lássá az ország, hogyan fogja magát védeni.

A rendek még egy határozatot hoztak: Kemény és Korinis váltságdíjának negyedét múlhatatlanul fizessék be jul. 13-áig Szebenben.

Az idő már későre járt s a rendek eloszlottak.¹⁾

¹⁾ Krauss I. 333—342. II. Guncsek II. 71.

VII.

A májusi gyűlés lefolyása mutatta, hogy Rákóczy pártja Erdélyben nagyon megcsappant. A rendek már ráléptek az elpártolás útjára, s még csak egy lépés volt hátra, hogy új fejedelmet válasszszanak maguknak: hanem ezt a lépést vonakodtak megtenni. Ez a határozatlanság volt pedig a legrosszabb: azzal a portát nem elégítették ki, s Rákóczyt elkeserítették, a ki pedig el volt határozva, hogy végsőig fogja székét védelmezni.

Abba vetette reményét, hogy a portától elszakadása után a császár és a nyugoti hatalmak magukévá fogják tenni ügyét — s e célból megkezdett actióját kettőzött erővel folytatta. Kövér Gábor biztatásokat hozott haza Frankfurtból a választófejedelmektől s ennek alapján Mikest a korlátnokot akarván a további tárgyalásokkal megbízni, utasította őt, hogy a még mindig Frankfurtban időző császárhoz s választókhoz készítse el a megsegállését sürgető leveleket.¹⁾ Intézkedett, hogy az erdélyi tisztségeket híveivel töltsse be,²⁾ helytartóivá Barcsay Ákost, Petky Istvánt és Hermann Mihályt nevezve ki, a megtámadott Jenő felé vette útját, a Kaján-útján Haller Gábort és Bethlen Jánost magával vivén.³⁾

A császár — úgy látszik még korábban — megígérte neki, hogy azon esetre, ha a török erdélyi birtokaiból kizavarná, magyarországi birtokaiban háborítatlanul megtartja. Rákóczy ez alapon kiállította a térítvényt, melyben maga és családja nevében hűséget fogadott Leopoldnak és családjának, s midőn értesült, hogy a tárgyalások folytatásával Gonzaga van megbízva,⁴⁾ Solymosról újra megsürgette a segílyt Mednyánszky által⁵⁾ s Arad és Gyula közt török területen táborba szállt. A szerencse eleinte kedvezett neki. A hajdúság és ónodiak némi segílyt adtak neki s ő juun. 26-án az ellene

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXI.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXII.

³⁾ Lutsch Diariuma 287. Szalárdy 357.

⁴⁾ Okmánytár 620. l.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXIV.

nyomúlt budai vezért egy heves és véres ütközetben megverte ¹⁾ s néhány nappal utóbb júl. 5-én a török hadakon még egy diadalt aratott, ²⁾ melyekben jelentékeny török had veszett el.

Rákóczy maga is érezte, hogy egy magában a kivívott előnyök daczára sem lesz képes sokáig folytatni az ellenállást. A megvert budai basa engesztelékeny hangú levelet írt ugyan neki, melyben ajánlja közbenjárását s tanácsul adja neki, hogy addig is, míg ez megtörténhetnék, vonuljon félre. ³⁾ De ő nem bízott a basa őszinteségében s még kevésbé hitte, hogy a portát megengesztelheti. Jobbna láta a megkezdett úton haladni. Fenn akarta magát tartani legalább odáig, míg a császárral folytatott alkudozásai sikerre vezetnek s e célból Erdélyből akart hadakat kapni. Intézkedett, hogy a helytartók a fegyveres táborbaszállást rendeljék el, mit jun. 30-iki körlevelükkel teljesítettek is, ⁴⁾ júl. 9-ére Ilyére tűzván ki a megjelenés idejét. Ő maga a lippai harcz után Váradra, onnan Székelyhidra, Ecsedre ment, s egy rövid látogatást tett anyjánál. Ezalatt Mikes Mihályt Bethlen Farkassal útnak indítá a császárhoz sürgetni a segílyt. ⁵⁾

De Erdélyben felfordult világ volt — minél rosszabb hírek jöttek, annál nagyobb csüggettség fogta el az embereket s az ilyei táborba épen nem siettek. Egy görög posta Marin, kit a nagyvezérhez küldtek, jelenté júl. 21-én, hogy ő a nagyvezért Szófiában találta: négy dolgot követelt tőletek a szultán mondá neki Panajut a tolmács: Jenő feladását, az adó felemelését, a két vajda kézhez adását s a fejedelem kézhez adását. Ha csak kettőt megtettetek volna, nem volna bajotok — így végromlásra juttok.

»Hát a levelet, melyet hoztál, ki küldé?« kérdé tőle a nagyvezér?

»Az ország«, felelé Marin.

»De ki adta kezedbe?«

»Bán uram« (t. i. Barcsay).

¹⁾ Krauss I. 344. Törvények és Okiratok XXVII.

²⁾ Lutsch naplója 288. Szalárdy 358.

³⁾ Nagy Iván Rhédey László történeti maradványai 50. k. II.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXV.

⁵⁾ Szalárdy 372. Krauss 345.

»Az a fejedelem kajmekámja ott.«

Hanem azért megsugta neki Panajut, hogy szívesen vennék, ha Barcsayt tennék fejedelemmé.

De azért Marin azt a meggyőződést hozta magával, hogy a törökök roppant előkészületeket tesznek Erdély kirablására.¹⁾ S a hangulat Rákóczy ellen ellenséges volt — a remény, hogy német segítség jön, némileg megnyugtatta ugyan a kedélyeket, de arra, hogy komoly ellenállásra készüljenek nem gondoltak.²⁾ A török indolentia egy nemével megadták magokat sorsuknak s várták a bekövetkezendő eseményeket.

Ezt a helyzetet Rákóczy egészen félreértette. Élt benne a remény, hogy a törökön aratott két diadala megengesztelte az ellenséges kedélyeket s azt hitte, hogy egy a törökök ellen intézendő nagyobb actióra megnyerheti az országot. Kilátásai voltak a császár segélyére, Németországban még a cath. tartományokban is szabad toborzást engedtek neki³⁾ s a helytartók által aug. 1-ére Fejérvárra országgyűlésre hivatta össze a rendeket,⁴⁾ hogy a részekben levő hadát s a felülendő erdélyi sereget a török ellen közös actióban egyesítse.

A májusi országgyűlés által kirendelt három követ, kiknek megbízatása volt, Drinápolyba menni, csak júl. 5-én tette meg az előkészületeket s oly lassan haladt, hogy még júl. 22-én is csak Kornyesten volt. Itt kapták Barcsay parancsát, hogy térjenek vissza. Már júl. 23-án Fejérvártt voltak s 24-én Barcsay néhány táborban levő úrral értekezletet tartott, kik aztán azt határozták, hogy a követség ne folytassa útját s a tábor is haza oszlott.⁵⁾

Be akarták várni a fejérvári országgyűlés eredményét, mely a kitűzött időben összeült. A fejedelmi előterjesztés, melyet a helytartókhoz küldött Tasnádról, hol ez időben tartózkodott, azt kívánta az országtól, hogy csatlakozzék hozzá s közös erővel álljanak ellent a töröknek. De egészen más volt az, midőn ő személyesen befolyásolhatta a gyűlést: távollétében

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXVI.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXVII.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXIX.

⁴⁾ Krauss I. 345.

⁵⁾ Lutsch 288—9. ll.

szabadabban kitörhetett az ellenséges indulat. Most már kétségtelen volt, hogy törökök, tatárok, oláhok három felől kényszerülnek megrohanni a védtelenül hagyott országot — s a Rákóczy által ígért ellenállásban nem bíztak. Hosszas tanácskozás után aug. 3-án elhatározták, hogy Rákóczyt rábíráják, hogy mondjon le az uralkodásról s a portát engeszteljék meg. ¹⁾ Rákóczyt a lemondásra követség által szólíták fel s ennek tagjaivá Bethlen Jánost, Csulay György püspököt, Nemes Jánost s a beszercei jegyzőt Waldorfot nevezték ki. ²⁾ Mialatt a követek odajártak, két levél is jött Rákóczytól — melyekben sürgetőleg kívánta az ország assecuratióját, hogy nem áll el mellőle, s melyet az ország állhatatosan megtagadott lemondását várván tőle. Ily módon nem egyezhettek ki s az egymásra érkező rossz hírek a rendeket haza kergették, hogy saját biztonságukról gondoskodjanak, ³⁾ míg Rákóczy ezzel ellentétben folytonosan hadai szaporításán munkált, ⁴⁾ daczára, hogy a miben legjobban bízott, s mire szívós ellenállását legalább részben építé: a császár egyenes intervenciójának reménye mindjobban csökkent — mígnem Mikes egyenesen megírta, hogy erre ne számíton. Frigyét a császár nem fogja megtörni, bár részvétel kíséri küzdelmeit. hacsak valamely vár megtámadása által a török erre nem fog okot szolgáltatni. S mi legkülönösebb, éppen diadala szolgáltatott ürügyet, hogy a már felkészült segély visszatartassék. ⁵⁾

VIII.

Keleten, nyugoton és északon három nagy fenyegető tábor állt, mely várta a parancsot, hogy Erdély előzönlésére siessen. A Barcaságnál s Székelyföldnél a tatár khán és szilisztriai basa, Temesvárnál maga a nagyvezér s északon a budai basa. Azzal az idétlen feleseléssel, melyet az ország Rákóczyval folytatott, hogy adjanak-e assecuratoriát a fejed-

¹⁾ Krauss 345. l. De az a propositio mi tévedésből van oda igitatva, nem ezen, hanem az 1657-iki szamosujvári országgyűlésen tárgyalatott.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXVIII.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXXII.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXXI.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXX.

lemnek, a legbecsesb idő tétlenül múlt el. Az ország teljesen előkészületlenül nézett a legnehezebb napok elé; összedugott kézzel várta a történendőket.

A beütéstől már csak napok választották el az országot, s az ellenségeskedések a Barcaság szélén már meg is kezdődtek, ¹⁾ midőn a helytartók aug. 18-ára Nagy-Sinkre országgyűlést hirdettek, hogy a békés kiegyenlítésre még egy kísérletet tegyenek.

Kevesen gyűltek össze. A kormányzók közül csak Barcsay, a tanácsurak közül Haller Gábor, Bethlen János és Lázár György. Egy pár nemes, néhány székely s aránylag legtöbb szász.

Aug. 19-én megkezdődött a tanácskozás, hogy mikép hárítsák el a fenyegető veszélyt — de az nap semmit sem határoztak.

Másnap aug. 20-án újra összejöttek. Elhatározták, hogy megpróbálják a nagyvezért megengesztelni, s követekké Lutschot, Dániel Ferenczet és Bánffy Györgyöt nevezték ki. ²⁾ Nem sok kedvök volt — de engedniök kellett a rendek sürgető kérésének: »az kegyelmek elmenetelek — mondák — az fővezérhez ő nagyságához az mű megmaradásunk; az kegyelmek visszavonása és el nem menése a mű veszedelmünk és elpusztulásunk.« S azonnal elutaztak, hogy az útra szükséges előkészületeket megtehessék: a többi rendek pedig együtt maradtak folytatni a tanácskozásokat. Másnap aug. 21-én érkezett hozzájuk a hír, hogy a Barcaságot és Háromszéket már ellepték a tatár-török csapatok, s rabolva, pusztítva nyumólnak elő. A kik együtt voltak azok is szétszaladtak. Barcsay Lutschhoz postát küldött, hogy azonnal készüljön fel s siessen hozzá Dévára: hova maga is elindult.

Tartarián Alvincztól nem messze aug. 23. vette a nagyvezérnek Rákóczyhoz intézett utolsó felszólítását. Szemrehányásokat tesz neki a múltakért, hogy athnaméja pontjait nem

¹⁾ Fundgruben. Neue Folge 346. 1.

²⁾ Lutsch magát és Dániel Ferenczet említi, de Krauss világosan elbeszéli, hogy elébb Bánffyt és Lutschot nevezék ki, s csak azután, hogy az első nem fogadta el, gondoltak Dánielre. A dolog úgy volt, hogy a hármat egyszerre nevezték ki.

tartá meg, az országnak, hogy Rhédey elmozdításával a császár világos parancsát megszegte — de nyitva hagyja a kegyelem ajtaját. Felhívja Rákóczyt, hogy ha valóban híve a portának, jelenjen meg személyesen előtte, esküvel biztosítja, hogy nem lesz bántódása: ő maga lesz érte a kezes. ¹⁾

S a mint Barcsay e levelet kezéhez vette, azonnal megküldte Rákóczynak. Melegen ajánlotta neki az elmenetelt, s ajánlotta, hogy ő maga személyesen elkiséri. ²⁾ Ugyanakkor körlevelet küldött szét, hogy a rendek haladéktalanul gyűljenek táborba Kenyérmezején vagy a fejérvári mezőn. ³⁾

De a táborba szállás ideje már elmúlt: a török és tatár csapatok rabolva, dúlva száguldozták be az ország déli részeit. Most már csak arra lehetett gondolni, hogy a további dúlásnak útját állják. Haderő hiányában ennek egy módja volt, rábírní a nagyvezért, hogy a hordáknak visszatérést parancsoljon. Aug. 25-én gyorsposta által felszólította Lutschot, hogy a ki-rendelt követtség felvételére azonnal jelentkezzék nála. ⁴⁾ A másik követ Dániel Ferencz hasonlólag megjelent, de a harmadik Bánffy nem jött el — ő átállott a Rákóczy pártjára.

Déván találkoztak. Négy napot töltöttek ottan s nagy szívbeli fájdalommal hallották, hogy már Szerdahely és Szász-Sebes székeket fosztogatja az ellenség, Gyula-Fejérvár környéket is előzőnlötte. Szept. 1-én megjött Sebessy Ferencz a nagyvezértől, izenetet hozva ettől, hogy sietve jöjjön be hozzá, mert a tatár khán Kemény Jánosnak szánta a fejedelemséget. Bánffy elmaradása miatt nem volt harmadik követ s az ott levő rendek kérve kérték Barcsayt, hogy ő menjen harmadiknak a nagyvezér táborába. ⁵⁾

S csakugyan szept. 2-án megindultak. S épen ez napon adta fel magát Jenő a nagyvezérnek kardcsapás nélkül, az

¹⁾ Szalárdy 373. E levelet a lippai harcz utáni időre teszi: de hogy aug. 23-án kapta Barcsay, kitűnik leveléből Törvények és Okiratok XXXIII. sz.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIII.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIV.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXXV.

⁵⁾ Lutsch 294. 1.

ellenállásra kísérletet sem téve, be sem várva Rákóczyt, ki pedig hadaival felmentésére sietett.

Siettek előre Barcsayék is — már szept. 7-én a nagyvezér táborában voltak. De eddig s azalatt is, míg ők ott tárgyaltak, folyt a dúlás és égetés. Brassóból Fogaras vidékén át Szeben alá mentek s azt megsarczolták (szept. 3.). Had nem állta útját sehol, s egymásután rabolta ki a szász városokat. Szept. 5-én már Fejérvár alatt állottak s ezt rendszeresen rabolták ki: a templomot, collegiumot, iskolát, a fejedelmi palotát, a könyv- és levéltárakat. Azután Enyedet, Torockót, Tordát, Kolosvárt megsarczolták, mialatt egyes csapatok szerteszét száguldoztak s innen szept. 13-án Várad alá értek.

Erdélynek egy nagy része fel volt dúlva, temérdek ember rabszijra fűzve, s a mi pénz az országban volt, váltságdíj fejében összeharácsolva.

I.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

a)

1657. j u n. 4.

Meghívó a jun. 12-iki országgyűlésre.

Prudentes ac circumspecti etc. Istentől etc.

Tudására lehet kegyelmeteknek is az tatárnak ez hazára régtől fogván való fenyegetődzése, kik is az mi kegyelmes urunknak az hazán kívül való létele alatt annak bételjesítői ne legyenek, illendő vigyáznunk, melyre való nézve hogy ez hazának megtartására javára maradására közönséges értelemmel valamit végezhesünk, igen helyesnek láttatik. Azért minden vármegyéből székekből ide Fejérvárra az embereknek nagyjai ad 12. praesentis Junii confluálnak. Kegyelmetek is azért az felyebb megírt napra az universitás képében bocsássa becsületes atyjafiait, az kik az haza megmaradására való jónak conclusumiban legyenek jelen, melyet is hogy Kegyelmetek el ne múlasson, szeretettel kérem, autoritate functionis officii parancsolom is. Ezek után etc. Datum Albae Juliae die 4. Junii, anno 1657.

Prudentium ac circumsp. Dominationum Vestrarum benevolus ad serviendum paratissimus

Achatius Barczay m. p.

Külczim: Prud. ac circumsp. dominis etc. etc. totique universitati Saxonicae nationis etc.

(Ered. a százsz. nemz. egyet. lt. No. 652.)

b)

1657. j u n i u s 14.

Az országgyűlésen alkotott törvények.

Anno 1657. die 14-ta Junii Albae Juliae. Conclusiones dnorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae Albae Juliae. Die 14-ta mensis Junii 1657. congregatorum pro moderno tempore.

1-mo. Az fges istent mostani felháborodott állapotakban külömb külömb hírekhez képest eleinknek dicsiretes áhítatos szokásokat akarván követnünk, áhítatos könyörgéssel akarván engesztelnünk és bőjtöléssel: végeztük, hogy ennekutána az esztendőben esendő, és következő Szent Margit asszony napig minden vasárnapot kétszeri predikatio hallgatással, kétszeri könyörgéssel, estvélig való étlenséggel, itlansággal való bőjtöléssel egész országul megiljűk mindennemű isten ellen való szitkolódásokat, muzsikákat, vasárnapokon estvéig borárulás is az eddig való tilalom és edictum szerint, megtilalmazván.

2-o. A fő rendek közül valakik e conclusio ellen cselekedni comperiáltatnak a vármegyéken, a vármegye tisztjei, a székely uraimék között a tisztek flor. 12 exigáljanak, a városok eddig való modalitásokat observálják a büntetésben. Melynek két része légyen azé az ecclesiáé, a mely ecclesiabéli, melyet administráljanak fideliter a tisztek, harmadrésze legyen az executoroké.

3-o. A parasztemberek pedig kézi kalodával büntettesenek a predicatio, és könyörgés véghez viteléig. Ez edictum és conclusum alól nem excipiálván a több országhéli idegen nemzeteket.

4-o. Hazánknak, magunk feleségünknek, gyermekeinknek, és minden jóvainak oltalmára végeztük egyenlő consensusból, hogy a szász papok, városok és universitás régi ususok szerint lovast, gyalogot állatni sub poena in articulis expressa, minden rendbeliek, valakik itthon honnjokban, vagynak személyek szerint tartozzanak locumtenens uram parancsolatjára felülni, a számadó tisztek magok helyén lovast állatni. Mely végezésünk ellen cselekedvén, comperiáltatván, az vármegyék tisztjeinek authoritást adván, kihez hozzá nyúlhasanak, magokkal együtt az táborba elvihessék. Ha penig a tisztek ellen magokat opponálnák, locumtenens ő klme authoritate functionis ez mostani szükséghez képest hozzá nyúlhasson, az felülésre úgy is erőltethesse.

5-to. Az özvegy asszonyok juxta quantitatem bonorum, ez mostani állapathoz képest lovas, gyalog ellátással tartozzanak.

6-to. Az kik mostani hadi expeditióban vagynak is, azoknak jószágokról ez szükséghez képest lovas, gyalog állatással tartozzanak.

7-o. A szegény nemes asszonyok is, a vármegye tisztjei jó lélekisméreték szerint, megvizsgálván, rendelések szerint tartozzanak lovast állatni legalább tizen.

8-o. Az mely becsületes özvegy asszonyoknak prorogátá-

jok volna is, ez mostani állapotokhoz képest, a lovas és gyalog állatásból ne eximáltassanak. Datum die et anno supra-notatis.

(Az Akadémia birtokában levő Halmágyi példányról.)

II.

1657. a u g. 14.

Bethlen Jánosnak a krakói őrség parancsnokának engedett szabad elvonulás.

Concesso a serenissimo Poloniae rege, praesidii Cracoviensis sub generalatu illustrissimi Jani Bethlehem militibus Transylvanis libero ex urbe Cracovia abitu, Transylvaniam versus, ego infrascriptus vigore harum litterarum omnibus et singulis, serenissimae regiae Maiestatis Hungariae et Bohemiae militibus, meae jurisdictioni addictis hisce commendo, praedictos Transylvanos milites omnes et singulos, cum suis officialibus, superioribus et inferioribus, necnon impedimentis, currubus et appertinentiis sub poena capitali et irremissibili, libere Transylvaniam versus et usque ad limites patriae iter facere, sine ulla difficultate sinant, ullumque illos offendendi praetextum nequiquam quaerant. Secus enim facturi et mandatis his non parituri poena praedicta se non exemptos fore certo sciant, in cuius rei fidem manum propriam supposui, litterasque has meo sigillo confirmavi. Signatum in castris ante Cracoviam, die 14. Augusti ao 1657.

Serenissimae regiae Maiestatis Hungariae et Bohemiae intimus ac belli consiliarius, generalis mareschallus campi, et colonellus equestris et pedestris.

M. von Hazfeld m. p.

(Pecsét.)

(Eredetiről.)

III.

1657. szept. 2—3.

a)

1657. szept. 3.

Rákóczy fejedelem propositiói.

Clmi principis Transylvaniae partium regni Hungariae dni et siculorum comitis ad universos status et ordines trium nationum regni Transylvaniae et partium eidem annexarum propositio.

Kivántuk volna, hogy az Klnek mostani összevgyülését is az bő irgalmu istennek reánk árasztani szokott klmességéről

hálaadó örvendezéssel kezdhethnők el, de ha azon emberi elmétől elrejtetett is, az felbonthatatlan tanácsu istennek úgy tetszett, hogy az szegény hazának sok esztendőől fogván fényeskedett szerencséje meghomályosodván, az világi boldogságnak holdnál világosb állhatatlansággal ilyen szomorú esetivel is nemzetünknek czégyésétnők: keresztyénségünk kívánja hogy az istennek rajtunk megnehezedett kezét is békével és hálaadással szenvedjük és békételen zúgolódással annak megsúlyosodására okot tovább ne adjunk; megemlékezvén, hogy *judicia dui vera justificata in semet ipsa*; hogy penig az jó tanácsot az szerencsés kimeneteltől fontolni szokott embereknek balitéleteket eltörölhessük, szükségesnek ítélők ezeket Kltek eleibe terjeszteni.

1. Elöttünk levő boldog emlékezetű s nagy hírű eleinknek mindentől dicsértetett példájokat általván hivalkodó szemmel nézni, igyekeztünk azon fáradságunkkal, költségünkkel és magunk személyünknek és életünknek kockáztatásával is, hogy az szegény hazának barátit, jóakaróit számosítanánk, ellenséginek penig romlására fegyverkezett igyekezeteket megelőzván, eltávoztathatnánk; melyek is az királyok és fejedelmek kezeit hadra és ujjait harczra izgató istennek kegyelme által meg nem bántható és nem szégyenítő kimenetellel vittük egynehány úttal véghez. Ez elmúlt télben is emberi okoskodás és ítélet szerint kézben szakadhatatlan alkalmatosság mutatván magát az hazának megerősödésére; győzedelmes és hatalmas nemzeteknek hívásokra és erős hittel való kötelességekhez bízunkban, istennek is leginkább irgalmasságát remélvén, tanács hiveinknek elsőbben kötelességünk szerint hírré tevén, azután máramarosi gyűlésünkben az egész országgal közölvén, ő kknk ellenmondása nélkül fegyvert fogtunk vala, melylyel egy ideig győzedelmeskedvén mind az hazafiainak zúgolódások nélkül, azután a szerencse hátot fordítván, értvén kedvetlenségeket ő kknk, szorgalmatoskodtunk, azon velünk levő tanács úr hiveinkkel tanácskozván, mint s mely úton hozhatnók kár nélkül hadainkat hazánkba s éjjeli nappali jövessel is követtük az utat, mely bátorságosabbnak tetszett ő kknk. De az lengyelek elérkezések és más nemzetekből álló társaiunknak mellőlünk elszökéséből kitetszik, hogy az emberi okosság haszontalan, s minden szorgalmatosságunk igen gyenge pais az magosságbóli kézből reánk rótt nyilnak megtompítására. Jóllehet az lengyeleknek fegyvereiktől is hadainknak bátorságát értékünk felett való ígértétélünkkel is szerzeni nem nehezteltünk.

Azonban 26. Julii későn estve az tatárok előljáróinak az lengyelek táborára való elérkezéseket megértvén, Kemény János, Petki István, Kornis Ferencz az cancellarius urakkal és

több böcsületes hiveinkkel, az kiket előltaláltathattuk olyan szoros állapotban (mivel az setétség miatt senkinek szállását nem tudhattuk) tanácskozáván, tetszik ő kknak, hogy az mi személyünknek jelenléte senkinek oltalmára és segítségére nem használhatna, sőt keresésünk az valóságot képtelenül és hasonlítatlanul meghaladó hírrel gerjesztené inkább az tatár chám-nak pénzt szomjuhozó kívánságát, im csak azért reá jönne hadainkra. Ellenben pedig megértvén magunknak hazánkban való jövésünket, tartana attól, portától el ne idegenednénk és kevesebb summával megengesztelődne tracta által. Mely hogy könnyebben véghez mehessen, sok adományunkkal és ígértésselünkkel hadaink mellett hadtunk egy tatárul tudó és velek esméretes lengyel urat, kit magunk személye mellé rendelték vala az hethmonok s minthogy pedig sokaknak s az tábor nagyobb részének igen megbágyadt és fáradott lovai miatt lehetetlen volt siető útunkban velünk elérkezni, azoknak az fent megírt mód szerint való gondjok viselésére rendeltük vala Sebesi Miklós és Domokos Thamás uramékat; az kiknek lovok pedig bírná az útát, azoknak eljöveteleket nem ellenzenők.

27. Junii hajnalban az egész had rendkívül felúlván, azomban Kemény János uramnak tetszik, hogy ő klme maga is ott maradna, melyet mi, jóllehet nem javallánk, mivel már ő klme maga is sok ratiókkal megállotta vala, estve károsnak lenni ott való maradását, velünk eljövésre ígérte magát, mint-hogy az tábornak is főrendeinek és jó lovasinak is el kellett volna jönni, mindazonáltal nem is kényszerítők ő klmét eljövételére, hanem cancellariusunkat küldők ő klmével az hadakhoz, hogy értésekre adná az dolgot, fejedelmi hitűnkre esküvéssel izenvén, hogy ha az ő klmek securitására s bátorságos megmaradásokra szolgálna ott való lételünk, melyet az cancellariusunk az szerint megmondván Kemény János uramnak, ott való maradása sokakat ott megtartóztatott. Az kiknek pedig akaratjuk volt, bennünköt követének.

2. Szomorúvan értjük azt is, hogy némely fejedelemnek személyét gyűlölségben hozni igyekező s lelkiismeretekkel tusakodó emberek azzal mocskoltak bennünköt, hogy az moldovai vajdának mi írtuk volna. vágatná el az többtől elszakadott részhadainkot, mely tökéletlen kóbor formált hírnek megczáfolására mi az moldovai vajdának arról bán uramnak ő klnak írott levelét in specie leküldettük Klnak és ítéljenek helytelen voltából több ehez hasonló híreknek hamisságokról.

3. Hogy az atyai szeretettel buzgó indulásunkot és gondviselésünket Kkhez megmutassuk, ha mit Kknek nehézségekre való dolgot az eddig írott articulusokban eszünkbe vehettünk, azokat Kkel együtt egy értelemben tollálni, corrigálni, meliorálni

készek vagyunk. Többi között, hogy ilyen véletlen és romlás eset ne kövesse többé az szegény hazát, klmesen annuáljuk: az hazafiai hazájoknak határán kívül menni hadakozni semmiképen ennek utána ne tartozzanak, hanem csak az ország gyűlésében közönséges és szabad suffragium által végeztetett és jóvá hagyatott ügyben.

4. Mivel pedig az portának hozzánk való indulatjától függ az szegény haza mind jó s mind ellenkező sorssa, annak kedve kereséséről is szükségképen illik Kknek jó idein gondolkodni, miről való Kknek jó tetszését kívánjuk is kegyelmesen értenünk.

5. Nyavalyás szerencsétlenségben esett atyánkfiainknak megszabadításokban hogy Kltek velünk együtt munkálkodni, s annak módjától végezni ne halassza, mind az jó keresztyénség, mind az atyai vér kívánják, magunk pedig valamire az jó isten segít bennünket, igyekezünk azon, hogy atyai szorgalmatosságunkat magok megmaradásával experiálhassa Klmek.

(Siebenbürgische Chronik von Georg Krauss I. 345. közölve, de hibásan az 1658-ik évbe igtatva.)

b)

1657. szept. 3.

Eltálozóság a tatár rabok kiszabadítására.

(*Eleje hiányzik.*) . . . ő klmeket conferált és e . . . ok azon irredentibiler Kassai Miklós öcsém uramnak tatár kézből . . . megszabadulására leváltam egészen pro . . . anibus, nem [ta] lálván semmi útát s alkalmatosságot most[anában] szegény rab öcsémnek Kassai Miklósnak tatár kézből való megszabadulásában, vevén magamra, feleségemre Báufi Sárára success [orinkra] és atyámfiaira oly evictiót, assecurálván ő klket, hogy az specificált jószágoknak dominiumjában se egyképen, se más képen meg nem háborgatják, másokkal sem háborgattatják, melyet ha cselekednének vagy cselekedni akarnának, in poena calumniae et summa trecentorum aureorum veri ponderis convincáltassanak, mox [et de facto], nem obátálván semminemű remedium nec inhibito contradic[tio] . . .], hanem simplex et gratiosum, hanem ő klme szabadon exequálhassa, s őt más impetitorok ellen magunk és . . . kat . . . umokkal juxta posteritates utriusque sexus, ta . . . hal uramat, Bikki Sára jószágát, és ő klmét . . . való és leendő posteritásokat, legatariusokat is . . . mind az mind az kötelendi és fejrdi portiókban plenani . . . jobbágyok Kötelendről fel találának kérni . . . reducáltatni, azon jobbágy helyett tartozunk más jobbágyot őklmeknek sub poena calumniae adni . . . remota omni dilatione, szabadságok is legyen őklmeknek . . . reducálandó jobbágyért, mást

hasonlót akarunk elfoglalni modo supraspecificato, semmi törv. nem obstatván, se inhibito, contradictio, replica vel grat. um. Erre is ő klneknek kötem maga ha az specificált kötelendi, fejezdi, ott levő két azokhoz való minden kertemet. aiban is, azoknak olan nem itélek) meg nem oltalmazhatuának, annyi quantitásu jószágot magamnak, vagy successorimnak jószágiból ő klnnek sson remota omni dilatione, exequáltassanak. Mely dolognak n[agyobb] assecuratiójáért arra ígírtém magamat, hogy data prima occasione, becsületemre, az káptalanban bemegyek, és ott is adósom pénzének levalását és kötésemet fateáalom az káptalanok előtt, ez szerént. Melyről adom Frater Mihály uramnak, Bikki Sára asszonyomnak, és ő klneknek mindkét ágon levő maradékának ez jelen való levelemet pecsétem és kezem írása alatt meg erősítettet.

Datum in comitiis partialibus Szamosujvariensibus, a. 1657. die 3. Septembris.

Idem qui supra.

(Egykorú rongált példány orsz. levéltár gyfvári oszt.)

IV.

1657. oct. 13.

Meghívó a fejezérvári részgyűlésre.

Georgius Rákóczi, dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis grati, salutem cum favore. Török követség jöven az országhoz s egyéb dolgok is occurálván, ismét kelleték Kegyelmeteknek partialis gyűlést fejezérvári városunkban ad diem 25 Octobris promulgáltatnunk. Intjük annak okáért Kegyelmeteket és serio poroncsoljuk is, bizonyos értelmes atyjokfiait bocsássa oly tanúsággal, hogy ő kegyelmekkel is egy értelemből az szegény haza megmaradására szükséges dolgokról végezhezzünk. Eisdem secus sub poena in articulis expressa non facturis gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 13. Octobris 1657.

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis primario judici, ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Cibiniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a szász nemzeti egyetem levéltárában. Nro. 784.)

V.

1657. oct. 25—nov. 2.

A fejezérvári részgyűlés vívmányai.

a)

Napló az országgyűlés lefolyásáról.

Nonnulla consignata super partialis conventus regnicolarum Transilvaniensium Albae Juliae 1657. die 25. Octobris celebrati acta.

1657. die 23. Octobr. Cibiño proficiscuntur dñi officiales ambo, Herschelkerius notarius, Andr. Unkenti in sedem usque Szelist, ibique pernoctati, altero die puta 24-a Octob. Albam apulimus.

Die 25. Octobr. Post meridiem hora 5-a illmus princeps ingreditur urbem, stipatus tribus phalangibus equitum campestrium et trecentis peditibus germanicis eidem obviam factus rheda insidens cum Achatio Bartsai, Michael Mikes, procedebat eum rheda cui insidebant marechallus aulae Steph. Petki, magn. Gabriel Haller, Ladislaus Ebeni. et has rhedas sequebantur: vexilifer aulicus, princeps et aliquot proceres, jam appropinquant portam S. Georgii, exploduntur sclopeti a germanis peditibus in area civitatis.

Die 26. Octobr. Nihil agitur publici ob majorem in partem absentes et mnondum conflucos ad comitia.

Die 27. Octobr. Glocke 7 Vormittag confluit das edle Land in dem Országház, di Consiliarii intimi Herr Rhédai Ferencz, Haller Gábor, Bartsai Akos, Petki István, Bassa Tamás. Item die assessores Lázár György, itilőmester Mikes Mihály, cancellarius Bethlen János, Dániel Ferencz, Lázár Ferencz, Sárpataki István, von den proceribus Haller Pál, Haller János, Kappi György, Kemény Simon, Bánfi György, Bánfi Dénes, Bánfi Christóf, Tholdalagi Mihály, Ebeni László, Ebeni István, Gyulai Ferencz, Petki Ferencz, Földvári Ferencz etc. Item die Zekler, die Vármegyék, ausgenommen die Partiumbéliék, so nicht angekommen gewesen. Item die Sachsen; und anfangs wird vorgebracht, wie das von nöthen sein würde, Ihro Fürstl. Gnaden anzukündigen der Regnicolarum ihre Ankunft, um weiter zu vernehmen, was Ihro F. G. befehlen oder vorgeben wollen, und wird bei Ihro F. G. vorgeschicket Bánfi György, welcher diese Resolution gebracht, dasz Ihro F. G. in gnaden angenommen derer Regnicolarum auf dero Befehlig in Lieferung dero presenz bezeigte Unterthänigkeit, es wäre aber

dieses die meiste Ursach, weilen von türkischen Kayser eine Legation ankommen sey im Lande, welcher Instruction wie auch Briefe an die 3 Nationes lautete und nicht an seine Person; als trügen Ihro F. G. den guten Wahn, dasz das Land würde gethenen Eytes und versprochene Treue vor Augen haben und also dergestalt verfahren, welches nicht wieder Ihro F. G., noch zu des Landes Verderben gereichen würde.

Nach diesem wird discuriert von den 3 Ständen, dasz man sollte die Legaten herauf holen lassen, und werden Bänke mit Tapetereyen bedekt, und von allen 3 Nationen ein Mensch entgegen geschickt, benebst den Mezös, Kattnern, unter dessen giebt der Herr Bartsai Ákos vor: weiln er in unterschiedlichen Landtügen Praesident gewesen, wie auch diese Zeit über als unwürdiger Locumtenens, und Ihro F. G. Person representirt, als würde es sich anjetzo nicht schicken, weiln die Legation nicht an den Fürsten, sondern di 3 Nationes dirigirt, dasz er sich dessen unterstehen sollte, weiln auch zu vermuthen, dasz es wieder Ihro F. G. seyn möchte, sollte demnach dasz Land sich einen Oratorem erwählen, welcher die Türken empfahe und mit Ihnen reden könne, Antwort geben und dergleichen. Es sagten aber alle einmüthig, dasz er Herr Bartsai dasz thun sollte als ein vornehmstes Mitglied und Hazafi. Er thuts die Türken kommen hinein in zimlicher Anzahl, feine Leute, junge, mittelmäszige und hohen Alters, und stehend proponirt der förderste mit gravitätischen Worten und Geberden, wie dasz sie auf Befehl ihres unüberwindlichen Kayser und Monarchens der Welt angekommen seyen, und von Selbem einen Brief wie auch von Budaivezer dem Muffti an der Pforten brächten, an die 3 Geschlechter dieses Landes, Unger, Seckler und Sachsen dirigirt, die solln man in Gegenwart Ihrer publico verlesen, und dem in denselben verlaszten Befehlig als Unterthanen ein Genüge thun. Der Praesident Achacius Bartsai mit entblößtem Haupt, wie auch dasz ganze Land, nimt die Briefe in die Hände und wünschet dasz dem Kayser und seiner unüberwindlichen Macht wohl ergehen möchte, damit wie dasz meiste Theil der Welt, also auch dasz Uebertheil seine Feinde mögen die Häupter neigen, und unter die Schärfe seines Säbels gebracht werden. Nach diesem sezten alle Regnicolae die Hütte auf und begehrt das President wie es vormalis im Gebrauch gewesen, als wollte das Land in gebührlicher Unterthänigkeit die Briefe lesen verdolmetschen, darauf numeriren und Ihre Kays. Maytt. in Unterthänigkeit antworten und die Legatos certificiren, wenn solches alles geschehen. Auf dieses Antworten die Türken mit Schüttelung der Häupter, jener Türken aller, welche vermuthlich in der ungrischen Sprach erfahren

waren und alles verstanden gehabt, und sagte der Oberste Türk mit nichten wollten sie es anders zulassen als wie es ihnen befohlen sey, man sollte des Türkischen Kayzers Brief in Gegenwart aller dem Land vorlesen. Ad hoc Presidens per Interpretem, die Türken sollten versichert seyn, dasz wir den Brief wie er an ihm selbst von Wort zu Wort seyn würde, also wollten sie Selben dem Landt sine augmentatione et diminutione vorlesen, sie sollten Ihnen trauen; nolunt Turcae nequaquam. Ad hoc Presidens: unser Dolmetsch, als ein Christ, ist nicht perfect in der Türkischen Sprache, dasz er alsobald in Vorlesung den Brief könnte dem Land und dessen eigentlichen Inhalts verstand vorzehlen, sollten demnach nochmalen gebeten seyn und ihren Verheisz und Redlichkeit trauen; nolunt Turci.

Nach diesem wird des türkischen Kayzers Brief in roth Atlas genäht geöffnet und durch den Tolmetsch Maitner András vorlesen; der Anfang und der Titul war an die 3 Nationes oder Geschlechter gerichtet, der Inhalt aber dieser: Weiln der Rákóczi György, welchen wir wie auch seinen Vater (welcher sich besser verhalten wie er) zum Fürsten unsers mit Waffen uns eigen gemachten Landes gemacht und confirmirt, auch mit einem Pfahn und Regierstab oder Busgans und Kleyd investirt unter gewissen Conditionen, wie unsre im Paradies ruhende Vorfahren, insonderheit Sultan Soliman und seine Nachfolger bis auf uns observirt, an diesem allen treulos verrätherisch und partheiisch worden, wieder unsern Willen auf so viel abhalten, wieder die Pohlen in den Krieg gezogen, mit den Kozáken unsern Feinden sich in den Bund gelassen, unser Erbland die Wallachey mit Kriegesmacht vor 2 Jahren überzogen, deszelbe verwüstet und sich zinsbar gemacht, dasz Siebenbürger Land, welches wir ihme anvertraut, verlassen und in Gefahr gebracht, indeme die meisten des Volks niedergehauen oder gefangen worden, von unsern getreuen, welche wir mit unsern Befehlig dazu erkieset (den Tartar Cham) N. N. dasz er ihm dem Rákóczi sollte nachjagen, und wo möglich fangen, als unsern Untreuen, zum Abtrünigen und Verräther geworden, welchen er nicht hat in die Hände bekommen können, sondern mit etlichen wenigen Koborloken ihnen entworden als bestehlen wir dasz meinend unter den Einwohnern unsers Landes in vor seinen Herrn erkennen soll, sondern alsobald zusammentreten, und ohne allen Aufschub nicht Stund, Tag, Woche, Monath oder Jahr dazu nehmen, dieweil unser Kriegesvolk im Feld oder auf den Füßen ist, einen unter den 3 Nationen zum Fürsten zu wehlen, und darnach unserm getreuen dem budai Vezér solches kund und offen-

bar machen, welcher mir wird Bericht thun, und ich alsdenn wie gebräuchlich confirmiren will. Nach diesem fragt der Praesident den Türken ob er nicht zugleich Befehlig hätte, nebeust der Schrift mündlich etwasz anzuzeigen? antwortet der Türk: anders nichts als dieses, dasz der Türkische Kayser und sein Rath den zum Verräther und Abtrünigen gewordenen Rákóczi György nicht wollte dulden in Fürstenthum, sondern dasz Land sollte einen geschikten und tauglichen Herrn von ihnen wehlen, und dasz sobald es immer itzunder seyn könnte. Nach diesem wurden die Status eins, dasz man sollte Ihro F. G. den Brief communiciren, weiln der meiste Inhalt Ihro F. G. Person und dessen Würde concerniren; wird also der Brief nomine Statuum hineingetragen und hatten die Status regni an, damit doch Ihro F. G. in diesen schweren Laufen und gefährlichen Zeiten sein Bedenken darüber dem Edlen Land gnädigst und unbeschwert möchte entdecken, und communiciren; halde kommt der Kanzler, und bringt den verdolmetschten Brief des Kayzers, derselbe wird vorlesen, und ist sehr weitläufig verdolmetschet, kommt doch mit der extemporation interpretatione übereins; ehe und bevor aber die Status anfangen davon zu reden, sagte der Kanzler also zum Land: Ihro F. G. hätten mit betrübten Herzen den Brief gelesen und bestunden dasz allermeist seine Person und fürstliche Würde betreffe, erkannte solchen groszen Fall der Ungrischen Nation, wie auch dieses Landes gefährlichen Zustand vor einer sonderbare Straf Gottes, und dessen Er beschuldigt wird, erkennt er sich unschuldig, und bezeuget solches mit Gott und seinen Ehren, dasz vom Kayser ihme keine Brief jemalen weder im Land, noch nach dem Auszug zukommen sey, sondern wie er schon in Pohlen gewesen, hätte ihm der Vezér von Budai und Egri Bassa zugeschrieben, dasz er zurückkommen sollte, den der Kayser solchen seinen Auszug beschwerlich annehme; es hätte sich aber dazumahlen nicht schicken wollen, die Hauptstadt wäre allbereits in seinen Händen gewesen, wie auch unterschiedliche Festungen und das Kriegesvolk in zimlicher Anzahl in Besatzungen vertheilet. Anbelangen den Krieg in der Wallachey geführt, da hätte der Ipzer Bassa ihn gerufen, welcher ingleichen zu Felde gelegen, und nach gedämpften und zerstreuten rebellischen Zimenen allda, hätte der Türkische Kayser solches ihme sehr gefallen laszen, und wenn nicht mit den Venetianern ihme dasz Glück also gefehlt, hätte er wie gewiszer Bericht gekommen, Ihro F. G. noch mit einer besondern Legation beschicken und remuneriren in Willen gehabt: sollte derohalb dasz Land in gar gute Betrachtung nehmen, damit seine F. G. Würde und Méltóság und des Lan-

des Bleiben ungeschwächt verbleibe. Nach diesen wurde discuriert dasz man würde sollen zur Sache thun und des Türkischen Kayzers Brief und sein Befehlig ans Land vornehmen und ruminiren, welchergestalt und wie ein genügen demselben möge, damit nicht der Fürst sambt dem Land zugleich überging oder aber eins allein.

Ein Theil sagt, zugleich könnte es nicht seyn, den im Fall dasz Land, wie der Kayserliche Brief leutet, Ihn Rákóczi György nicht sollte vor seinen Herrn erkennen und halten venerirens und seinen Befehlig pariren, so würde der Fürst resigniren müssen, und abziehen, alsdenn könne erst die occasion den andern Punkt des Türkischen Kayzers Brief zu adimpliren, nemlich einen andern Fürsten zu wählen. Andre discuriiren, dasz man nicht alsobald auf des Kayzers Missile Mandatum sollte von Ihro F. G. abtrünnig werden, es könnte eine tentation seyn, und der angrenzender Türken Arglistigkeit, den es könnte ins künftige gar aus einer geringen Sache ein oder der andre Landt-Herr den Fürsten bey der Ottomanischen Pforten angeben, deme würde geglaubt und Brief gegeben, dasz man sollte alsobald im Landt eine Mutation und Wechslung anstellen des Fürsthenthums, so wären nimmer ein ruhiger Zustand zu hoffen im Landt.

Die 28-ten Oct. sehr frühe mit Hintanzetzung des Sonntäglichen Gottesdienstes confluiren die Status regni sich und nehmen zu Anfang in den discours, vasz doch zu thun sey, man käme zu keinem Zweck, und wie zu befürchten, die Türkische Legation, welche mit groszem Verdrusz auf die Versammlung gewartet, möchte aufbrechen und davon ziehen, so würde alsden dasz böse ärger werden. Sie finden auf: mann sollte Ihro F. G. ersuchen, damit sie doch dero gutdenken und Meynung dem Landt entdecken möchten. Ihro F. G. resolviren sich durch den Statuum zu ihm geschickten Legaten Dániel Ferencz: dasz Landt sollte zu ersten thun, nachdem wollten sie mit allen ihren Sinnen und vermögenden Kräften dahin gedenken und trachten wie dasz Ihro F. G. existimation ungeschwächt und dasz Land unverwüestet verbleiben möge.

Diese des Landes Resolution wird Ihro F. G. hineinge-tragen. Herr Praesident wird aufgefordert und geht zu Ihro F. G., bald kommt er wieder ins Landhaus und als von sich selbst giebt er den Statibus vor, dasz Landt und der Fürst würde mit einander müssen reden und sich umeinander müssen vernehmen; nun ist billig nicht, auch nicht rühmlich dasz Er in dasz Landhaus bey uns komme, noch ist bequem, dasz das Land die Delegati aller Örter so cum Regalibus gerufen werden sollten hinein zu Ihro F. G. gehen, den der Ort könnte

sich nicht tragen der Menge wegen, zu den offenbaren Fürsten in solchen Nothfällen nicht gerne jederman indifferenter wie jezunder dasz Land stehet, dero heimliches Bedenken, sondern sagt er: mein Rath ist dieser, im Fall selbiger den Statibus trium Nationum seu Regni gefallen möchte, Einer jedweden Nation birält vollmachtige authenticirt zwen Menschen und gehen dieselbige bey Ihro F. G. und reden ab und schlieszen was Gutes. *Uno oro clamant, quod nolint*, sondern es sollte scriptis zu wege gebracht werden, denn sagen sie, sollten sie oraliter mit Ihro F. G. conferiren, die Sache gehet Ihro F. G. am meisten an, so würde jeder sich scheuen die Wahrheit zu sagen von den Plenipotentionirten, ausz Furcht dasz nicht etwan Ihro F. G. sie würden notiren und ins künftige einigen Unmuth von sich merken laszen; die übrigen wären alsdenn ausgehoben. Nach diesen stehet der Praesident auf und sagt zu den Statibus regni, dasz Ihro F. G. dasz Land im Frieden zu erhalten, und von der bevorstehenden Gefahr und Verwüstung zu behüten nicht wollten sparen Fleisz Mühe geben und dergleichen; und im Fall nit anders nichts, *sub conditionibus praespecificandis* auch mit eigens Würde entäuszrung möchte er es thun, im Fall er Assecuration von Land gewisz hätte. Dasz Edle Land möchte demnach wohl zu schauen, damit es nicht von dem vorgestellten Krugen vor dasz süsse Honig den bitteren Gift ausseugn, und dieses, sagte er, rede ich nicht, dasz ich von Ihro F. G., oder von jemand anders dazu angelegnet sey, sondern als ein rechtschafenes Mitglied des Vaterlandes. wie auch Liebhaber derselben. Nun wird von Ihro F. G. durch den Ebeni István den statibus regni intimirt, wie auch durch den Cancellarium mit einer *persvasoria allocutione* persuadirt, weiln vor dem Land in nächstgehaltenen partial Landtag zum Szamos-Ujvár, wie auch itzunder Ihro F. G. genugsam von sich getrieben die Beschuldigungen, und dasz Ihro F. G. unschuldigerweisz als des üblen, so vorgangen, einzig und allein ein Ursache sey beschuldigt, wäre also vor Gott und Menschen unverantwortlich, auf der Türken Brief und Begehren, also bald von ihm abzufallen, und einen andern Fürsten zü erwählen, wenn es schon seyn sollte und das Land einen Anfang machen sollte, würde es schwer zu wege gehn, denn in Land wären zum Gebieten zwar Herr genug, aber zum Auszführen des Fürstl. Regierstandes würde der gröszte Mangel seyn; itziger Herr und Fürst, wie auch seine liebe Fr. Mutter als welche von groszem Reichthum seyn, hohen Geschlechts und mit mächtigen Potentaten verbunden, werde Dero Ehre so leicht nicht mindern laszen, und ohne Versuch nur auf Dräunungen sich des Fürstenthums äuszern, weil Selbige ohne desz

in demselben die meisten Güter haben; sollte derowegen dasz Edle Land, damit es nicht dasz Ansehn gewinne, als wollten die SS. und OO. wieder ihre Treue und Eydes-Pflicht thun und handeln, des versuchen, und eine Legation an die Pforte und den budai Vezér abgehen laszen von 3 Nationen bestehend, benebst, Ihro F. G. zu intercediren, Ihro F. G. wollten an Geld und Geschenken nichts ermangeln laszen, nur damit dem Land geholfen und Ihro F. G. Méltóság empor bliebe, und wenn etwas denn nichts hoffen wollt, und vergebens wäre, so wollten Ihro F. G. nicht ein Stück Landes oder eines oder jenes Grenz-Hauses Hingebung wegen sich bey Würde erhalten, sondern (bizonyos conditiók alatt) seiner Würde die Wohlfahrt des Landes vorziehen laszen, obzwar Ihro F. G. mehr verbunden seyn vor sich, Ihro F. G. Gemahlin, seinen Sohn, welcher erwählter Fürst und vom Türkischen Kayser confirmirt, eben auch zu sorgen, wie vor desz Land. Status regni nolunt; pretendirend dasz periculum in mora sey, des Kayzers Brief Stund, Tag, Woche, Monath, Jahreszeit ausz durch dasz Wort alsbald; der Türk so zu Felde lieget, zum Einfall und Krieg gerüstet ist uns auf den Fersen, zu dem möchten wir durch diese intercession uns alles deszen beschuldiget machen, wasz der Kayser dem Fürsten allein imputiret, und itzund noch gegen dasz Land zu keinem Weg, keine Indignationem sich spüren und merken lässet. Etliche sagen zwar, wenn wir und dasz ganze Land auch diejenige so da verschicket würden werden, könnten assecurirt seyn, dasz kein Einfall irgendz woher unter der Zeit bisz diese Legation verrichtet würde und auch den Legaten kein Leid geschehe. Alii dicunt: wir können nicht auf 2 Tage versichert seyn; dieses wird Ihro F. G. hineingetragen, und entbietend Ihro F. G. dem Land: Die Gefahr ist nicht so nahe und grosz wie die Furcht bey den meisten, es könnte gar wohl seyn. Nach diesem werden sie eins, dasz sie wollten versuchen villeicht dasz mit jetziger Legation der Türken unsere Legaten mitzögen und auch unter der Zeit nichts dörfte der im Felde bey Temesvár und Erla liegendes Türkische Tábor vornehmen, bisz nicht auf Begehren und Intercession des Landes von der Porte und dem budai vezér antwort käme, als dann wollte dasz Land zur Election schreiten. Item discurren sie davon dasz man itzunder von Ihro F. G. ehe denn von der Pforte Antwort ankäme, die Conditiones herauszer begehren. Ihro F. G. schicken selbige herausz und sind Nro 9. et quidem 1-mo. Dasz alle die Schlösser, Flecken, Dörfer, portionen so Ihro F. G. eigenthümlich, non ut princeps Transylvaniae besitzen, Seine Fr. Mutter, die Fürstin, der Junge Fürst, auch diejenigen so da per contractum Ihnen

ins künftige zufallen würden, sollten ihm und gedechten seinen Posteris unturbiret verbleiben, auch diejenigen Dörfer so Fiscales zwar sind, sollen nicht abgerissen werden auf keinerley Art, Weise, Vorrecht, sondern die mäulichen pacifice nicht nur in dominio et successione masculini sexus verbleiben und von ihnen nicht können ausgelöset werden, sondern auch beschützt werden wieder alle Turbatores.

2-da. Man sollte Ihro F. G. Ihm Fr. Mutter, Dero Jüngern Herrschaft, wie auch dero Nachkömmling Jószágen mit nicht mehres Bürden und Auflagen beschweret, wie andre.

3-tio. Niemanden so sich bey Ihnen in Diensten geben würde, hindern oder abschrecken.

4-to. Wenn es Ihnen in Siebenbürgen auf Dero Erbgütern zu wohnen beliebe, sollte es Ihnen ungehindert seyn.

5-to. Diejenige so Ihro F. G., wie auch dero zugethanen zum Spott, Schimpf, oder Despect etwas reden würden, nach dem contentement zu bestrafen.

6-to. Ihro F. G. Dero Fr. Mutter, die Fr. Fürstin und Jungen Fürsten in dero Gütern in Ungarn helfen beschützen und manutiniren.

7-mo. Wegen des Schloszes Huszt und dazu gehörigen Jószág den zu machenden Contract mit dem gn. Herrn Rhédai Ferentz in vigore zu erhalten, dasz nemlich pro Taal. 50,000 sollen heimfallen, und wasz gehauet würde, sollten die Expensen in aequales partes getheilt werden.

8-o. Dasz die Status sollten behülflich seyn, dasz nach Inhalt des Athname oder der Assecuration Schrift bey den Türkischen Kayser alles möge erhalten werden.

9-o. Und diese Conditiones wenn sie werden von Land bewilligt seyn, solle man alsobald selbst in die Articulos sezen, und in denen Electionibus derer Fürsten zwischen andre Conditiones gesetzt werden und darauf verbunden seyn als auf ein perpetuum decretum.

Resolutio ad puncta proposita.

Ad 1-mo. Wird jemand Anspruch haben zu etwa einem Schlosz, Dorf oder Portion, und mit Recht dazu greifen, können wir nicht verbieten und in dasz uns verobligen, einzuwilligen was wir uns selbst nicht begehren, dasz es uns wiederfahren möcht. Ad 2-do. Dasz bewilligen die Status in totum. Ad 3-tio. Freye Personen, welche niemand anders verbunden, noch Jobbágyen seyn, sollen ungehindert seyn. Ad 4-ta. Was wir ohne Verletzung der Contractual Schriften mit intercediren thun können, soll geschehen. Ad 5-ta. Ohne Gunst nach Rechts-Erkenntnisz sollen solche Verläünder gestraft werden.

Ad 6-ta. Es kann nicht verhindert seyn, nur dasz sie nichts feindseliges beginnen. Ad 7-ta. Wo sie sich können vergleichen, so wirds nicht wieder die Status seyn. Ad 8-va. Mit intercediren wollen die Status gerne behülflich seyn. Ad 9-na. Es kann zwischen die Articul geschrieben werden.

Auf diese des Landes Resolutiones Antworten Ihro F. G. folgendergestalt. Ad 1-mo. Mit Wehmuth hätt er vernommen, dasz sich ihrer viele Ständen gedachte seinen Jószágen zu beschädigen, von welchem er nichts gewusst hätt in dem glücklichen Zustand, gleich wie er dazumahlen den Rechten wollte gestanden seyn, also ist er auch in dieser unglücklichen Zeit bereit gerichtlicher Weise zu antworten. Ad 3-tia. Wir verstehen vornehme Leute, Adels-Personen. Ad 4-ta et 5-ta. Contentus fuit. Ad 6-ta. Contentus. Ad 7-ma. Vor sich der Gn. Herr und Fürst und seinen Sohn will er antworten, dasz wo er die Jószágen in Siebenbürgen possediren will, dasz er dem Land nichts zuwieder thun will, geschiehts, so wird man ihn mit den Jószágen zu strafen wiszen. De reliquis contentus. Dieser Tag kombt an der gnädigen Fr. Fürstin Hofmeister Gyorgyoi Josi. Eben wie vorgemeldet, will sich niemand zum Zweck oder Scopo wenden, sondern gehn nur um die Brey, denn die Potiores werden hineingefordert, die Intimi Consiliarii, die Assessores von den Nationibus ingeleichen in die Audientz-Stube allda zu discuiriren, aber vetebat multum presentia turri (?), weiln Ihro F. G. sich oft Gelegenheit genommen auf und ab, ausz und ein zugehen, und Geschäfte gesuchet, welches denn zimlich impedirt und von discours abgehalten. Endlich wie sich die allda anwesenden keines gewissen Schluszes unterfangen wollen, pretendirend, dasz sie das wenigste und geringste Theil des Landes wären, und von denen im Országház gebliebenen nicht authorisirt, noch plenipotentionirt, als dürften sie auch weiters nichts thun, sondern seyen nur bloß Referendarii, dasz wasz sie hörten, wohin Ihro F. G. Gemüth und Sinn tendirte anzuzeigen, Ihro F. G. auf dieses erklärt, sich unterschiedliche Mahl mit wiederholten Worten, dasz Er mit nichten wollte resigniren, den er hätte auf allen Seiten mit nicht geringen Gaben, wie auch Geschenken an der Pforte, bey dem Tartar Cham, bey den Vezéren seyne abgefertigte Leute, und deren wäre noch keiner angekommen, wäre ungewisz, ob selbige gute oder böse Nachrichten brächten heute oder morgen, und insonderheit wie noch dieser Brief, wie auch des Tartar Cham sein Schreiben emaniret seyen, wäre noch keiner ankommen gewesen, warum er denn also bald auf bloße Schrift und in derselben verfaszte Drauungen seiner Fürstl. Würde und seinem Sohne zugleich, welcher

erwehlter und vom Türkischen Kayser bekräftigter Fürst sey, die Schmach und böses Gericht vor der Welt aurichten und machen sollte; sondern unterdeszen, dasz seine abgeschickte Legaten ankämen; wollte er auf eine Seiten ein wenig weichen und einen Gubernatorem setzen, wäre alsdenn nichts zu erhalten und müste die unbefohlene Election eines andern Fürsten geschehen, und vorgehen, wollte er nicht mit zweyen Menschen unschuldigen Todt, geschweige denn mit des ganzen Siebenbürger Landes Zerstörung und Verwüstung seine Méltóság schützen oder behalten, sondern gerne resigniren. Zu Abend diesen Tag kommt eine laufende oder Post-Legation von Tartar an, bestehend in 12 Personen, unansehnlich und scheusztlich bekleidet, welche alsobald bey Hof geholet werden, auch unter derselben eine Post von Wallachischen Woywoden Kosztándino und weiln der Tartar die Briefe Sr. F. G. eingehändigt, und des Woywods Mensch, welcher auch ein Dolmetscher in der Wallachey gewesen, vorgeben, dasz der Brief nicht ans Land, sondern an Ihro F. G. dirigiret sey, hat Ihro F. G. den Török Deák Márton András zu sich rufen laszen und den Brief geöffnet, derselbe alsobald geschehen und vernommen, dasz der Brief ans Land laute und ist diese Nacht vertirt worden.

Die 30. Octobr. Confluirte sich dasz Land abermalen im Land-Hausz und wird anfangs vorgebracht vom Herrn Presidenten, wie des gestrigen Tages ein Tartarischer Cham nebst 12 Personen angekommen sey und unterschiedliche Briefe gebracht, und des Tartar Cham seinen Brief dem Fürsten in die Hände gegeben, Ihro F. G. hätten selbigen erbrochen, auf des wallachischen Tolmetsch, so mit dem Tartar gekommene information, weiln aber der Török Deák nach verlesenen Brief aus dem Inhalt vernommen und gesehen, dasz der Brief den Statibus trium nationum laute, als würde ja das Land wieder dasz nicht seyn, weiln Ihro F. G. den Brief aufgebrochen und verdolmetschen laszen, denn unsre Pflicht und Treue hättts doch erfordert, dasz wir auch ohne dasz den Inhalt des Briefes Ihro F. G. hätten communiciren sollen: sollten dennach die Status dazu thun und mit Ihro F. G. davon reden, welchergestalt man sollte auch dem Tartar Cham den Brief beantworten. Die Vármegey anfangs, darnach die Zechler fangen an zuschreien, des Türkischen Kayzers Brief mit dem sie sich nun 8 Tage hero plagten, den sollt man beantworten, von dannen wäre die gröste Gefahr, der wäre ein Schutz-Herr des Landes, der confirmirte die Fürsten. Auf dieses sagte der President: dasz Edle Land eile in so schwerer vorgefallener Sache nicht, den Ihro F. G. sind unsres Geblüts, und christlich Namens ein Herr, wir in gleichen

haben kein anders Vaterland als dies Siebenbürgen. Ihro F. G. in gleichen possediren auszer dem Fürstlich und Herrn Stand die meisten Gütern vor andern Herrn, dasz angesehen müssen wir mit Bescheidenheit Ihro F. G. bevorkommen und nicht alsobald abfallen, und von uns stossen, denn wer weisz ist nicht nur versuchsweise gethan, damit wir utereinander uns in die Haare fallen und selbst verderben und ruiniren möchten, hernach tertius interveniens dasz beste bekommen und davon tragen möchten. Ad haec Regnum: wir können anders nicht dadurch kommen, noch den türkischen Befehligen ein Genüge thun, es sey denn dasz Ihro F. G. resigniren, anders musz dasz ganzen Land und deszen Einwohner in dasz äusserste Verderben gerathen, und noch ärgeres, als wie den vornehmsten des Landes in der Tartarey itzo gefangnen und zum theil hin und wieder verkauften leyder wiederfahren.

Etliche discurren: weiln keine Möglichkeit dasz diese beyde Stück zugleich stehen können ohne variation, 1-mo Die Genugthuung des Befehls des türkischen Kayzers, durch welche dem Land den Untergang gedrauet wird, wie auch vom Tartar Cham.

2-do. Ihro F. G. estimation und Verbleibung beim Fürstenthum: derentwegen wäre periculum in mora. Die türkische Legation wäre unwillig sich länger aufhalten zu laszen, demnach das Land welches noch in einem guten Gedächtnisz ist, nicht in gleiche indignation gerathe, wie Ihro F. G. wo anders nicht würden die Status bey den Türken gehen müssen und sich dessen beklagen, dasz sie nicht gesonnen seyn anders zu thun als wie der großmächtigste Kayser befohlen; allein der Fürst wolle nicht resigniren, so könnte sie ihm auch nicht zwingen. Ad haec Praeses: Wenn dieser Vorschlag sollte geschehen, so müssen wir allesamt zu Grunde gehen, denn der türkische Kayser wird alsbald uns als ungehorsame überziehen mit Heeres-Macht und in den Grund verderben und selbst das Jus eligendi principem an sich reizen, welches diesem Lande ein unwiederbringliches Schade seyn würde. Weiln wir demnach nirgends wohin wiszen zu fliehen, es sey denn dasz wir zum Feind uns kehrten, welche von allen Seiten drauf lauren, als da seid unsrn nächsten Nachbarn rund um uns herum liegende Kozaken, Tartar, Pohlen, beyde Wallacheyen, Teutsche und Türken, denen wir allen gesündigt und zu Feinden gemacht. Anno 45. wieder die Teutschen, welche ohne allen Zweifel dieses Urtheils meistens Stifter und Praedikanten seyn, wieder die Moldauer und Kozaken anno 53. wieder die Wallachen anno 54. wieder Pohlen und Tartar anno 57. welche wir alle mit Krieg angefallen, und uns zu Feinden gemacht,

in Fall wir nun unter einander uns nicht vernehmen können, sondern auf die Seite ziehen. so ists mit uns und unsern Kindern geschehen. Allein mein Rath ist dieser, Gott soll mein Richter seyn dasz ich, der ich keine Kinder habe, weder dem Fürsten noch seiner Fürstl. Würde Bleiben wegen (des Landes Wohlfahrt ausgeschloszen) rede, sondern als ein rechtschaffenes Mitglied, der ich kein ander Vaterland habe, dasz nemlich die Vornehmste aus allen 3 Nationen, aus den Vármegye, Stuhl und Städten Ihro F. G. sollten personaliter ersuchen, und könyörgésképen, bietweis, flehentlich mit Vorstellung der überaus groszen Noth und Gefahr so alle Stund zu erwarten, damit Ihro F. G. als ein Christlicher Potentat doch beherzigen möchte und zu Gemüthe führen wie standhaftig und treulich dasz Land in allen Kriegs-Expeditionem sich eingestellt, Leib, Gut und Leben auf die Schanze gesetzt und auch itzunder der Kern des Landes und der Adelschaft in die Rab-ság, in Tartar und Türken Land zerstreut gerathen, ihrer etliche 1000 ohne die Pohlen durch Hunger, Schärfe des Schwertes umkommen und in den Gebirgen erschlagen worden; dasz arme Land mit Unterhaltung der vielen besoldeten auch Rationen und Schazungen ganz ausgeschöpft wird und von Geldes Mitteln kaput gemacht; damit doch die Erfüllung Kayserlich Befehligs, der endliche Ruin dieses Landes möge verhütet werden. Gott würde schon wissen nach diesen Drauungen und erbitterte Gemüther, so gleichsam als in der Aschen dasz glimmende Feuer hervor leuchten, in etwas gelindert und aus dem Wege gebracht würde, alles in den vorigen Ehrengard und Stand zu ersetzen. Aclamant omnes: es wäre gut. Quaeritur: wer sollte dieses dem Fürsten anzeigen? Die Status regni sagen, es könnte es keiner besser thun als der es verzehlt hätte und die modalitäten vorgegeben, fallen in den Presidenten demnach an, er sollte es thun dem Vaterland zu gut und Ihro F. G. würde es auch von keinem gütiger aufnehmen, als von seiner Person, so sonderlicher Gratia und in affecten einer Annehmlichkeit ergeben. Der President stehet auf und entschuldiget solches zu thun aus folgender Ursach, sagendt: soll ich der ich von des gn. Herrn und Fürstens Herrn Vater von Jugend auf erzogen, und der mir mit groszer Gnad aller Zeit bevorkommen und promovirt, der jetzige gnädige Herr hatt nicht weniger gutes an mir gethan, soll ich denn der vergessen und undankbare Mensch seyen und Ihro F. G. deszen Locumtenens ich gewest bin eine zimliche Zeit hero, Ihm den Urlaub ankündigen, und zu resigniren den Fürstenthum ansagen. Bedenke und erwäge doch dasz Land, werde ich nicht bey maniglichen in die Suspi-

tion gerathen als trachtete ich nach Hoheit und Gewalt, weiln obschon bereits bekannt, dasz ich von den türkischen Bassan zu zweymahlen dazu bin angehalten worden, mich des Fürstlichen Amtes zu unterfangen; et sic consequenter keiner will der Katze die Schelle anhangen. Endlich wird dasz Land eines in communi, man sollte durch den Itélő-Mester aus den vornehmsten Land-Herren, die Hälfte aus den Senatoribus, 3 von Assessoribus, 3 von Saxonibus, 3 von Siculis, 3 von Comitatus ansprecken, und wenn sie vorlesen würden, müsten aufstehen und sich nacheinander versamen: Herr Redai Ferentz consiliarus, Petki István Hofmeister und consil, Bassa Thamás consil., Mikessi Mihály cancell., Keresztesi Ferentz assess., Bánfi Sigmond assess., Kappi György, Bánfi György, Bánfi Christoff, Horányi Mihály, Torma Pál, Seredi Benedek, Haller János, Ebeni László, Ebeni István, Dániel Ferentz, Farkas Ferentz, Luts János, Péter Deák, segesvári királybíró, brassai követ Pókai Gáspár, Sebessi Boldisár, Lázár István, Francner István, Keszeli István Bihar vármegyebéli notarius, György deák, Váradi Miklós kolosvári bíró etc. Diese kommen und bringen diese Resolution vom Fürsten, dasz mit Schmerz von denselben Ihro F. G. vernommen, wie dasz so wenige von denen Statibus Regni sich Ihrer hivság und Eydes-Pflicht und Treu, mit welcher Sie vom ganzen Land Ihro F. G. Verbundes erinnerten, und abständen von derselben unabsoolvirt, dasz gleichwohl nicht angesehen bezeugten Ihro F. G. vor Gott dasz in seinen Gedanken niemals kommen dem geringsten Einwohner im Land, Leid und Unrecht zu thun, viel weniger des ganzen Landes Verderbung eine Ursache zu sein, und wenn er nur mit eines Menschen Tod sich bey seiner Fürstlichen Méltóság erhalten könnte, so wär er ein solcher Christ, und von solchem Gewiszen, dasz er lieber wollt des Fürstenthums müzig gehen und sich auf die Seiten machen. Er sehe aber noch keine solche Gefahr, die dem Lande so noch bevor stände, dasz wenn nicht könnte an die Pforte, gegen Buda einen Versuch thun und Mittel an die Hand nehmen, wollte demnach von seinen Ehren nicht so leichte abstehen. Er hätte die Waffen in den Händen, und hielt den Spott und die derogation dem Todte gleich, dasz Land und den Frieden zu erhalten, nicht immer mit Gut und Bluth, sondern auch mit seinen Leben wäre er allezeit, wie auch itzunder erbietig. Schicket demnach etliche Conditiones hinein, im Fall dasz Land dieselbige würde bewilligen, als wollte er ad tempus sich der Fürstlichen Administration äuszern, bis das Botschaft käme und die Intercession des Landes geschehen sey an die Pforte, wie auch zu Buda, könts demnach also und dergestalt dem türkischen Legaten antworten.

Unter andern conditionibus waren diese: den dasz Land erwählen würde, sollte 1-mo keinen fürstlichen Titul haben, sondern nur Gubernator. 2-do. Sollte er des Fürsten Sache befördern helfen und nicht seine. 3-tio. Wenn die Sache zu einem erwünschten Ende auszuschlüge, mox et de facto resigniren. 4-to. Dasz Land sollte gleichwohl ihn vor seinen Fürsten erkennen. 5-to. Mit Rath des Fürsten handeln und tractiren. 6-to. Wenn es schon jezunder müsse geschehen, sollten doch ins künftig die beyden Comitatus Bihar und Szakmár gelaszen werden unter seiner Comitatus. 7-mo. Einen sichern Ort zeigen, da Er sich aushalten könnte etc. vide aliter.

Die status regni repliciren darauf, sehend dasz ein Tag nach dem andern verlaufft. und der Türk unwillig wird durch so langes Aufhalten und dasz durch diese procrastination die Gefahr grösser und der Feind Türk und Tartar so auf den Fersen nahe kommt, werden darüber eins und schicken die andere Helfte der Procerum, consiliarios, assessores und beider Nationen Siculicae et Saxonicae, wie auch Comitatum delegatos in groszer Anzahl hinein, als Hr. Haller Cons., Petki István Cons. etc. dasz sie nicht weiter gehen konnten als wie des türkischen Briefes Inhalt sey, überschicken demnach Ihro F. G. Conditiones hinein. 1-mo Ihro F. G. sollten einen Fürsten erwählen laszen, damit Türk und Tartar keine Ursache haben konten ins Land zu fallen, unterdeszen sollte der Eligendus und dasz Land Ihro F. G. Bestes und Restitution ad pristinam dignitatem befördern. 2-do. Ihro F. G. sollten sich in keine Regierungs Sache mengen. 3-tio. Keine provenus regni percipiren. 4-to. Den Zins den Türken de Anno 1657. verordnen etc. 5-to. Ehe dasz Land zur Election den Anfang mache, soll man Ihro F. G. Raths pflegen, welche selbige von andern tüchtig dazu erkennen. 6-to. Soll der Eligendus sich keines wegs fürstlichen Tituls inner noch auszer Landes gebreuchen, auszer wenn er an den Türken oder den Tartar schriebe etc. Ihro F. G. antworten darauf, desz ersten Punct wollte er schon pasziren laszen, dasz Wort Fejedelem sollte Gubernator sein, dasz mit Schaden des Landes und eines oder des anders despect, zu dem wenn Ihro F. G. wie sie hoffen, gute Botschaft und Antwort bekämen, und wie vormals den Stuhl besitzen würde, müsse desz Eligendi sein Titul, sampt Administration cesziren, ad 2-dum wollte Er sich nicht aperte der Regierung annehmen, sondern es sollte durch seinen Rath zwar geschehen, aber im Namen des Eligendi emanirt und getrieben werden, den Ihro F. G. wollten nicht, dasz die Türken sollten einen Argwohn faszen, als spielete dergestalt mit ihnen, verhieszen sie so und thaten sie doch anders.

Ad 3-tio. Im Fall der Eligendus würde die Proventus Regni percipiren, sollte selbiger auch den Zins verschaffen und die necessitates Regni versehen etc. Die Status entbieten durch den Hofmeister, dasz Sie mit nichten könnten abstehen von dem türkischen Brief. Ihro F. G. entbieten weiln es Recht wäre, und die Sache grosz und wichtig, und nicht könte in so kurzer Zeit durchgesehen werden, sondern leichte übersehen werden, als wollten Ihro F. G. bis Morgen frühe der Sache beszer nachdenken, die Status sollens in gleichen thun, damit Ihro F. G. fürstl. existimation nicht zu genau geschehe, des Landes Pflcht nicht gebrochen, noch dem Vaterland die Verwüstung und Ruin aufgedruckt werde.

Die 31. Oct. Confluirte dasz Land sehr langsam im Landhaus und bringen eine zimliche weiln zu mit privat discurren, endlich um Glocke 8 bringt der Kanzler von Ihro F. G. etliche Conditiones hinein dem Land, die selbige zu ruminiren, denn so kurz abgeschickten dem Fürstenthum zu resigniren sei Er noch lange nicht gesonnen, und sollten die Status nicht so leichtlich von Ihrem Herrn abfallen, und unzeitigen gegen Ihro F. G. böses affectionirten Spaltungen zu machen geflieszen sein. einen Wetter-Hahn glauben und sich entfremden laszen, oder recidiren, denn wenn er nicht sein Christenthum bedächte, so hätte Er dasz Gewehr in Händen. Als die SS. Regni dasz vernommen, haben sie wunderbare Discurs unter einander gehabt, eines theils haben sie vermeynet, Ihro F. G. würden solch Vornehmen haben, wie beim Báthori Sigmund Fürsten in Siebenbürgen, welcher 5 Landherren enthaupten laszen in Klausenburg. Andre und zwar solche, die sich in discursen etwas liberal herausgelaszen haben, vermeynet, dasz (wie auch nicht zu zweifeln) heimliche Spionen im Land seyen, und ein und den anders bey Ihro F. G. angeben, wurde demnach alle 3 Nationes darüber eins, dasz sie zu nichts reden wollten, und sich mit Wehr oder Waffen zu keiner voxolás wollten treiben laszen. Ihro F. G. sollten zuschauen und auch verantworten, im Fall die Türken ohne Antwort von dannen zögen und dasz Land über und überginge. Als Ihro F. G. diese desz Landes Entrüstung vernommen, haben sie durch den Cancellarium hinein entboten, dasz Selbige mit Schmerzen vernommen, wie desz ausz dem Wort Wehr und Waffen ein so schädlicher Miszverstand von etlichen unruhigen Gemüthern ausgesetzt sey, welches in seinen Sinn nicht gekommen, sondern sein Verstand deren Worte sey, dasz Ihro F. G. zweyerley Mittel und Wege vor der Hand hätten. 1. Seine fürstl. existimation und Landes-Regierung auf eine gewisse Zeit unter gewisse Bedingungen zu äuszern.

2. Sich mit Wehr und Waffen zu schützen, wie auch dasz Land so ihm Eydes-Pflicht verbunden. Hätten auch so viele Kriegsvölker auf den Füßen als er gehabt, auch noch mehr wie er im König-Reich Pohlen verreisest, mit denen er sich getreute nicht nur zu stehen und eine Schlacht zu liefern denen zusammen rotirten Gränz-Türken, sondern hoffe auch nächst Gott, wenn es dazu kommen sollte, Ihnen überlegen zu seyn, wenn Er nicht dem Nachdruck oder consequenz oder wie man pflegt zu sagen: ha nem nézném az utolsó botot: wenn Er nicht betrachtete den letzten Streich, und seinen zum Fürsten erwehlten lieben Sohn. Dasz Edle Land sollte demnach solche gefaszte Gedanken aus dem Sinn schlagen und auf gütliche Conditiones, Assecurationes bedacht seyn.

Die Conditiones werden concipirt wie auch die Assecurations-Form und Ihro F. G. repliciren, bis sie endlich zusammen accordiren, Ihro F. G. in gleichen geben Conditiones vor und begehren assecurirt zu werden. Auch werden 27 Personen aus den 3 Nationen vom Land denominirt dem futuro eligendo principi conditiones vorzuschreiben, coloriren schon die ganze Nacht durch und machten der Conditiones 20. Wie die status regni ganz nicht in die von Ihro F. G. überschickte Conditiones willigen wollen, sondern entschlossen dem Türkischen Kayser Brief ein Genüge zu thun, als entbieten Ihro F. G. durch den Cancellarium, dasz Ihro Fürstl. Gnad. bereiteten sich mitten unter die Regnicolas zu treten, und sollte dasz Land ihm sein Haupt sampt seiner Méltóság benehmen, ehe er sich sollt zu seinem grösten Despect und der Welt Urtheil unterwerfen, sondern mit gewissen Conditionen wollte Er sich der Regierung äuszern, und sich von der Sitz auf die Seiten machen, und begehrt vom Land, dasz man unter andern Conditionen ilme sollte einen Ort; dasz Land specifiret Kővár, denn allda stozeten auch die Jószágen zusammen, aus welchem Zufuhr geschehen könnte. Die Conditiones futuri Eligendi Principis sind folgende:

(Lásd a conditiókat e) szám alatt.)

Die 1. Novembris. Werde Anfangs im Landhaus durch den Bedőházi fiscalem procuratorem verlesen diese Conditiones eligendi principis und werden vom Land approbiret. Nach diesem wird Ihro F. G. Georgius Rákóczi vom Land assecuriret, und dasz Land ebenmäszig mit gewissen Conditionen von Ihro F. G. Die Assecuration war folgende:

(Lásd c) és d) számokat.)

Die 2. Novembris. Confluit das Land sich sehr frühe und wollen um die bis dato unter Händen gehabte schwere Sache continuiren, endlich kompts so weit, dasz dasz Land 3 Personen deputiret, als Gabrielem Haller magn. et cons. intim., von Seiten der Ungar: Daniel Ferentz háromszéki királybíró, von Seite der Seckler: Johannem Lutsch comitem von der Sächsischen Seite, die andern Proceribus und alle dasz andre Volk gehen ausz dem Landhausz zu discuriren um die suffragia schriftlich zu machen und geben in optimem (*sic!*) aller Herrn trium nationum. In den äussersten palatiis versamlen sich Trupweise die Vármegyék, Nationes, die Städte, die Förendek, die Assessores, die Regalisten, die Nemes emberek und discuriren, ein Theil discurirt, dasz man sollte den Joh. Kemény, so in der Türkischen rabság ist, zum Fürsten elegiren, als welcher sowohl des Verstandes, wie auch Krieges-Erfahrung wegen bekannt ist, und würde also verhütet werden, dasz man ihn ins künftige dem Land nicht würde mit Gewalt obtrudiren können. Contra sagen etliche, was wir verhüten wollen, in das möchten wir incuriren, in den Untergang nehmlichen und Verderben unserer aller; die meiste Ursache dieses unglücklichen Krieges in nächst gehaltenen partial Landtag zu Szamos-Ujvár bey hohen Worten und Fürstlichen Eyd würden auf ihn geworfen werden; zu dem ist er itzund unter eines andern Gewalt, ein Gefangener, ausz dessen künftiger Freyheit dasz Land nichts gewiszes schliessen, noch sagen kann; wenn er nun sollt erwehlt werden, hätte der Tartar den Braten in der Hand, wie hoch er ihn anbringen wollte, und müste das Land (es wäre denn die election nur eine Spiegelfechter) satisfaction thun, wäre er also ein gekaufter Fürst, welches fürstlicher authorität viel derogiren und Verächtlichkeiten nebst andern absurditeten gebahren könnte. Alii aliter: Der Edle Herr Achatius Bartsai ist nur schier ein sehr lang dieses Landes Gubernator gewesen, und sich zimlich wohl qualificirt gemacht in allerhand vorgefallenen schweren casibus, hat auch grosze Kundschaft bey denen Türken und Gunst, ist ein durchlöcherter politischer Herr, aur jezige praktische Welt trefflich aptiret, hat wegen seine liberalitas und familiarische Conversation mit jederman, auch beim gemeinen Mann Gunst und ist beliebt, ist etliche Jahre her in denen Landtagen Praesident gewesen, hat etliche Legationes in fremdes Ländern vollbracht, und also verdient gemacht, dasz ihm sein Stand durch diese vorgefallene Gelegenheit gehöchert werde. Contra: Es ist dem zwar also, aber dieses ist zu bedeuten, und wohl in acht zu nehmen, wenn der Méltóságos Nahmen Fürst gegeben werden solle, dasz zuvör-

derst angesehen solle werden. 1. Gottesfurcht, Weisheit und Verstand, Geschlecht, Reichthum. Der gedachte Edle Herr ist zwar kein notorischer Bettler nicht, noch gleichwohl ist er von geringer Herkunft und zwar Nation ein Wallach, hat wenig Jószágen und Würde durch seine allgemeine Familiarität und Poszenreiszers fürstl. autorität sampt der Person in Verachtung kommen. hat keine Kinder. auch keine Hoffnung bey dieser Ehe, solche können gar leichtlich, wenns ihme nicht nach Ihren Köpfen gehet, aufsezig und desparat spielen, hergegen der Kinder wegen und dero künftiger Wohlfahrt halber die Eltern viel thun, und sich wieder die Natur zwingen und persvadiren laszen. Zudem würden diejenigen so ausz alten vornehmen Geschlechte sein und von vielen Jahren her Landesherren gewesen, nicht leichtlich einen sobald gewachsenen und angenommenen Fürsten veneriren, sondern in Uneinigkeit und Misztrauen leben, welches dem publico regni statui schädlicher als nützlich sein würde.

Etliche discuirren: dasz sie gehört von den Türken, so itzunder abgezogen wären, dasz der Kayser sollte gefragt haben, ob nicht ausz der Bethlenischen Familie noch jemand übrig so tüchtig sein könne zur Regierung des Landes, man sollte einen Siebenbürgischen Herrn und keinen Ungarlender nehmen, denn es wäre noch niemals gelungen; sagen demnach, dasz der Rhédai Ferentz des Bethlen Gábors Bruders Tochter habe, wäre vornehmen und hohen Geschlechtes Selbsten, Ihro Fürstl. Gnad. Georgi Rákoczi ohne einen fürnehmster Rath, Gottesfürchtig und sanftmüthig, ein Herr vermögend an Schloszern, Jószágen und Dörfern, hätte eine Grafschaft, denselben sollten die status regni eligiren, den Selbiger würde mit Glimpf regiren und sich der bedrängten ausz dem Christenthum annehmen.

Nach diesem schreiben alle status und delegate Personen aller Orts ihre suffragia. Es stund ein Edelmann in der Thür und ausz allen 3 Nationen die bestellte Personen, haben vor sich liegen einen Huth, in demselben wirft jeder Ort durch seinen Legatum dasz geschrieben und zusammen gebrachte suffragium hinein und gehet abermals hinausz. Unter dieser Election gehen der resignirte Fürst Georgi Rákoczi zu Fusz, den Säbel an sich gegürtet und zur Strasze prepariret zum Thörlein hinausz und folgen ihm etliche und sehr wenige Edelleute nach bis jenseits des Schloszes, da sizet er auf den Wagen seines Herrn Vater Bruder Sohn Ladislaum Rákoczi bey sich habend.

Ihme folgten alsobald die Teutschen Völker von Fogaras nach und etliche hundert ungrische Trabanten, mit zwey

Pfählen. Item zweihundert Mezß-Kattner des Szilágyi János und Nagy János Kommendirender Untergebner.

Glocke eins wird dasz Landhaus ins Landhaus gerufen, und anfangs von den Stimmen einnehmen ausz den drey Nationen den intimis Consiliariis und Assessoribus angemeldet, hernacher publice dem ganzen Land durch den Cancellarium und wird der fromme Herr Franciscus Rhédai, welchem Gott seinen Beistand leisten und den heiligen Geist reichlicher verleihen wolle, zu einem Fürsten creirt. in die Oberste Stelle in einen mit rothen Samet überzogenen Sessel gesezet. Nach offerirtem Fürstenthum hat er eine zwar kurze (aber) oration gethan, cum admonitione, dasz der Fürst. welchen Gott erwählet, sollte seyn Gregis suae Pastor fidelis, qui animam et vitam suam dat ovibus, die Regnicolae ebenmäszig sollten unterthänig und gehorsamliche Treue erzeigen, Gott was Gottes ist, und der Obrigkeit wasz der Obrigkeit gebühret, ohne Murren geben.

Nach diesem führen die vornehmsten des Landes den Erwählten Fürsten des Landes in ein sonderliches Palatium, und legten ihm seine fürstliche Kleider an, die andern so Ihme begleiteten ingleichen ziehen saubere Kleyder an, kommen also mit dem Fürsten ins Landhausz, alsobald wird der Tartarische Legatus hinein geholet, der Brief überantwortet, balde schicket man nach der Türkischen Legation und läset Selbige ins Landhaus hohlen, der nun erwählte Fürst sitzt im Stuhl mit bedecktem Haupt, denen Türken, welche man antwortete, schicket man aus jeder Nation zween entgegen, als Selbige ins Landhausz kamen, waren Sie alle prächtig angekleidet und stehend erzehlte der Praesident, und zeigte den Fürsten mit gebedrden, welchen das Land auf Befehl des Türkischen Kayzers erwählet hätte, wünschte, dasz sein Reich bestätigtet und alle Seiner unüberwindlichsten Macht Feinde unter die Schärfe Seines Säbels gebracht werden möchten. Es vertrauten dem alle dieses Landes Einwohner, hohen und niedrigen Standes sich an den Saum Seines Kleides hielten, und Seine getreuen seyn wollten und bleiben, Ihro Kayserliche Majestät in gleichen sollten das Land und den gnädigen Fürsten bey den uhralten und von allen Türkischen Kaysern confirmirten Freyheiten erhalten, von denen Zeiten hero Zultan Solimans, von dem Land nichts mehreres begeherten, als vormahlen zu geben schuldig gewesen.

Nota ad 2. Novembris. Ihro F. G. Georgius Rákoczi schicken den Kanzler vor dasz Land anzeigend, weiln Ihro F. G. gleichsam in allem Begehren sich unterschrieben, und des Landes Willen sich accomodiret, als sollte das Edle

Land auch sich im Gegentheile erzeigen und vor den Ort, den sie Ihro F. G. bestimmt zu occupiren, als Kővár und dazu gehörige Landschaft, wie auch Szamos-Ujvár einzunehmen und zu bewohnen vergönnen.

Status regni nequaquam volunt permutare primam resolutionem.

(Erdélyi nemzeti Múzeum.)

b)

1657. oct. 28.

Az országgyűlés irományai.

Puncta ex parte suae clnis dnis statibus regni proponenda etc.

1. Erdélyi birodalomban levő minden jószágiban ő nga megtartassék, semmi úton módon vagy színek alatt ő nga, édes anyja. méltóságos felesége, gyermeke és maradéki meg ne háboríttassanak, sőt ha kívántatnék, oltalmaztassanak, nevezet szerint Balásfalvában, Rodnotében, Székelyhidban, Sólyomkőben, Tasnádban, Bábolnában, Kotorban, Vingartóban, Örményesiben, hozzájuk mostan biratott jószágokkal, possessiójokkal, portiókkal és minden pertinentiákkal. És mivel fiscalisok is vadnak köztök, nevezet szerint Gyalu, Görgény, Fogaras, Csanád, Sorostély, Monora, Holdvilág, Csörged kettő. Az nemes ország assecurálja ő ngát, magától ő ngától, mélgos édes anyjától, feleségétől, gyermekétől s fiágon levő maradékitól ki nem váltatnak.

2. Magyarországi jószágiban is az nemes országtól (háborgatói ha találtatnának lenni, kik nem iure, hanem hatalommal járnának) ő nga megoltalmaztatik. És noha az atnámében császár assecurálta ő ngát, de mint egyben meg nem tartatik, az kisebbhez kevesebb reménsége lehet ő ngának. Azért az nemes ország ott is assecuratiót szerezni igyekezik.

3. Erdélyi birodalomban lakások ő ngoknak ha lenne, abban semmi úton módon nem impediáltatnak.

4. Mivel ártatlanul is az boldogtalan állapotban az nem jó lelkiismerettel bíró emberek nem szűnnek nyelvekkel mocskolódni, ha kik olyak találkoznának, kik ő ngát gyalázzattal illetnék, azok ad contentamentum suae clnis haladék nélkül megbüntetődnek.

5. Ha kik ő ngokot szolgálni akarnák, akármi rendbeli emberek legyenek azok, semmi úton módon nem impediáltatnak, sem személyekben, sem jószágokban, sem jóvokban meg nem bántatnak, károsítatnak, hanem szabados legyen szolgálni.

6. Vadnak oly jószágok, kik per contractum ő ngára szállandók, vagy szállottak is némelyek, azoknak birodalmában, apprehensiójában semmi úton módon ő nga, mlgos felesége, gyermeke, és maradéki nem impediáltatnak.

7. Az ő ngok józági nagyobb terehviseléssel nem terheltetnek mint az másoké.

8. Ha az huszti várról és józágról az úrral, Rédei Ferencz urammal leendő contractusa ő ngának végben mehet, hogy az szerént maga ő nga, méltóságos felesége és maradéki az ötvenezer arany summában bírassák, ha mit rajta építendőkk lennének, azt megböcsültetvén, tempore redemptionis deponáltassék az derék summával együtt, az summa is penig in simili moneta simul et semel deponáltassék.

9. Ez punctumokat első országgyűlésében az nemes ország articulusban iratja pro perpetuo et irrevocabili immutabilique decreto et statuto, úgy hogy az soha per contrarias constitutiones ne tolláltathassék semmi szín alatt, és semmi úton módon és praetextussal, sőt fejedelmeknek választásakor is mindenkor az fejedelmeket specifice azoknak megtartására és tartatására is kötelezni fogja az nemes ország.

Mostani partialis gyűlésben is in bona et authentica forma assecurálja mind az feljebb specificált punctumokról az nemes ország ő ngát.

Ad puncta ex parte suae Cldnis dnis statibus regni proposita humillima replicatio dnorum regnicolarum etc.

Ad 1-mum. Minden jószágiban készek ő ngát minden illegitimus turbatorok ellen megtartani. Az fiscalis józágról articulusok extálnak, melyek mellől ő klmek nem recedálhatnak, hanem az mely igazsággal több hazafiait az fejedelmek eddig éltettenek, ő ngokot is azzal akarják éltetni.

Ad 2-dum. Ő nga lehet bizonság, hogy ha fegyverekhez valami bizodalmok lehetne, most az ő nga méltósága megtartásáért, az szegény haza veszedelmek eltávoztatásáért, ahoz nyúlának ő klmek inkább, mintsem ez szomorú ügyben ilyen változást szenvednének: de erejekhez semmit nem bizhatván, azzal ő ngát nem assecurálhatják, hanem valamit törekedésekkel mind az hatalmas császár előtt, mind mások előtt, kikkel diplomájok vagyon, annak megsértődése nélkül végben vihetnek, készek örömet megcselekedni.

Ad 3-um. Isten oltalmazzon csak gondolatjától is, hogy ő ngokot az köztünk való lakásban impediálókk.

Ad 4-um. Az ő nga megbántódása nekünk is közönségesen fájna, melyekhez képest, ha kik olyak találkoznának, minden kedvezés nélkül az olyanok érdemek szerint megbüntettetnek törvénnyel.

Ad 5-tum. Az mely nemes emberek és főrendek is, az kiknek valakihez kötelességek nincsen. ő ngokot szolgálni akarják, álljon szabadságokban.

Ad 6-tum. Azokban is ő ngokot mint több jószágiban minden potentiariusok ellen megoltalmazni készek leszünk.

Ad 7-mum. Arra is örömet igérjük magunkat országúl.

Ad 8-vum. Micsoda jussal bírja az Bethlen familia Husztot hozzá való pertinentiáival, articulus extálván róla, ő nga tudhatja, ha azért ő nga az haereseket contentálja, mi országúl benne ellentartók nem leszünk, hanem, hogy ő ngok is azon jussal birhassák, annuálunk.

Ad 9-num. Erre is rá megyünk.

Mindezekre pengig klmes urunk azért léptünk s lépünk :

1. Hogy Ngod is assecuráljon bennünket, hogy sem Ngod, sem maradéki bennünket sem fegyverrel, sem egyéb útakon, sem békességünkben, sem szabadságunkban megbántani nem ügyekezik, hanem minden közönséges jóra nézendő dologban mind Ngod, mind maradéki velünk egyetért.

2. Hogy az mely atyáinkfiai az lengyeleknél zálogban vadnak, azoknak hazajövetelében is Ngod találjon módot.

3. Ez mostani veszedelmes állapotnak lecsendesítésében is micsoda utat akar követni Ngod, declarálja ugyan most, míg az törökök itt lesznek.

Suae cldinis resolutio ad dnorum regnicolarum replicationem.

Ad 1. Halljuk, sokan támadtanak jószáginknak peresi, kiknek hírét ezelőtt nem is hallottuk. Az keserves, most nyílt az útjuk ő klmeknek, ezelőtt nem keresték. Még az isten kezei nem rövidültek, előbbi boldog állapotunk fel nem virradhatna. Ha kik jure legitimo iuris ordine keresnek, mind boldog, mind boldogtalan állapotunkban ő kknak megfelelni, ha élünk, készek leszünk. — Jus ligatumot nem kívánunk ő kktől contra conscientiam. Jobb, mi nyomorult étellel éljünk, ha isten arra szorítana is, mintsem jus ligatumot kívánjunk. — Az fiscalis jószágok felől ő klmek országúl hogy oly difficilisek legyenek, meg sem gondoltuk, remélvén azt, az mi szeretetünk, kereszténységünk ő klmek jóvára meggyőzi ő klmeket, és feljebb kezdjen bővílködni engedelmisségek. De ám legyen! kívánjuk csak azt ő klktől, fiscalis jószágink édes anyántól, tőlünk, fele-

ségünktől, fiünktől Ferkótól ki ne váltassanak. Gyalut, fiscalis jószágival inscribáljuk in talleros negyvenezer.

Görgént huszonkétezer tallérban.

Több fiscalis jószágokat, kiket most azokhoz az denomínált házainkhoz bírnak, huszonnégyezer tallérban, holott csak Csanádért is nyolcezer forint tétetett le.

Fogarasnak van inscriptiója.

Ad 2. Kévánjuk a híréért is ő klktől, tehetségek szerint ebben bennünket segítsenek.

Ad 4. Ha most is némelyeknek nem fáj az magok szabadságok sérelme, se pedig az mi állapotunk, boldogtalan állapotunkban annál kevésben.

Ad 5. Nemes, főrendekről értjük, nem parasztokról. Sine conditione helybe maradni kívánjuk.

Ad 6. Nem oltalmat kívánunk ebben, hanem csak impedimento ő klmek ne legyenek: helybe maradni kívánjuk.

Replicatio suae eldinis ad postulata duorum regnicolarum.

Ad 1. Ha mi az mi keresztyénységünkől ő klmek jóvára vigyázunk mostani állapotjokban, hogy cselekednénk mi hát ő klmek romlására ezután is? Nem oly lelkiismerettel bírnak. Maradékink dolgáról nem felelhetünk, azok elméjét, indulatját ki tudhatná? Elhiszszük, azok is az hazának tagai lévén, ahoz való szeretetét viselik magokban.

Ad 2. Igyekezzünk, eddig is igyekeztünk.

Ad 3. Ezekre ő klmek resolválván, declaráljuk magunkot ő klknek.

Ad resolutionem suae elnis duorum regnicolarum iterata humillima replicatio etc.

Ad 1-mum. Az kik fiscalis jószágok, készek vagyunk Ngdnak megírt kívánsága szerint inscribálni.

Ad 2. Tehetségünk szerint örömet igyekezzük Ngdot segíteni, valamit diplománknak megsértődése nélkül cselekedhetünk.

Ad 4. Mielta isten Ngdot méltóságos székebe ültette, Ngod is (kiért istenünk bő áldása szálljon Ngdra) csak legkülsőbbiket is közölünk törvény útja kívül nem bántotta, nekünk is klmes urunk abban módunk nincsen, hogy valakit törvény nélkül vagy személyében, vagy jovaiban megháborítsunk, hanem ha találatná valaki, ki az Ngod méltóságos személyét mocskolni merésznél, törvénnyel minden kedvezés nélkül megbüntetni készek leszünk.

Ad 5-tum. Ngod írása szerint annuálunk nemes és főrendek felől.

Ad 6-tum. Az ország nem impediálja.

Ad replicationem suae cldnis super postulata dnorum regnicolarum eorundem replicatio.

Ad 1-mum. Előbbi kívánságok szerint Ngod maga mlgos személyéről assecuráljon bennünket. Remélljük, ifjú urunk ő nga felől is, hogy ez hazának tagja lévén, azon indultal fogja magát ő nga is hozzánk viselni.

Ad 2. Ngdnak könyörgünk alázatosan, abbeli igyekezetit Ngod assecurálni is ne halaszsa, ne kellessék szegény atyáinkfiainak hazánkon kívül mégis tovább nyomorgani.

Ad 3. Ngdnak könyörgünk alázatosan, mélgos tetszését declarálni ne halaszsa, mivel, az mint látjuk, az török is siet elmenni, egyébaránt is hirtelen reánk jövő veszedelemtől félünk.

Ad replicationem dnorum regnicolarum iterata resolutio suae cldnis.

Ad 1-mum. Noha mostan is elegendő jelét mutatjuk ez hazához bennünk meggyökerezett jó indulatunknak s tökéletes szeretetünknek. az melylyel is contentusok lehetnek ő klmek, annak megváltozásáról nem volna okok csak gondolkodniok is, mindazonáltal attól is idegenek nem vagyunk ő klket assecurálni magunk személyéről, oly conditióval, hogy ha az igaz ítéltű istennek felbonthatatlan végezéséből kénszerítetténk is fejedelmi méltóságunktól üresek lenni, sem az országtól, sem annak uraitól méltatlan injuriákkal nem provocáltatunk, mostani contractusban lévő conditiókban illibate megtartatunk.

Ad 2. Szorgalmatoskodni abban el nem mulatjuk.

Volt az nemes országnak többi között ez punctumokról való conclusuma is.

1. Az országtól oly fejedelem neveztessek, ha klmes urunk fejedelemsége mellé vissza nem állhatna, ugyanazon maradhasson az fejedelemség.

2. Az nevezett fejedelemnek bizonyos conditiók ugyan most irassanak eleiben, melyek szerint igazgassa az országot, ha bot, zászló annak hozatik az portáról.

3. Az urunk ő nga dolgát szívesen forgassák az ország követei, ő nga arra való elegendő költséget adván, az mostani országnak adaját is beszolgáltatván.

4. Ha ő nga fejedelemsége mellé visszaállhat (melyet is engedje isten), minden szók és cselekedetek amnistiában menjenek.

5. Ő nga assecurálja az országot, hogy isten kegyelméből az fejedelemség mellé visszaálltathatván, mindennemű megbántódásit, és szabadságtalanságait az országnak, melyeket akkor ő ngának eleiben fogunk adni, tollálja, és szabadságot minden rendeknek helyben állítja.

6. Míg függőben leszen az ő nga állapotja, az országnak semminemű igazgatásában magát ő nga nem elegyíti, sem ország jövedelmét maga vagy mások által nem percipálja és percipáltatja, hanem az nevezendő fejedelemnek dispositiójában álljon, ki is ország szükségére fordítsa, hogy így a töröknek is inkább kedvét kereshessük.

7. Az fejedelem ő nga az országhoz ez szoros ígyében való kegyelmességét mutatván és magát az aránt megalázván, az ország is assecurálja ő ngát, hogy az portán ő ngának dolga jó karban álltathatván, viszont ő ngát fejedelemnek agnoscálja.

8. Minden feljebb írt punctumokról assecurálja ő nga is az országot.

Az nemes ország az mint Ndat assecurálta, arról való minuta is kezemnél vagyon klmes uram, de az authenticbe levén adattatva az káptalonban, ujabban leiratni szükségesnek nem ítéltm. Lehettek többek is klmes uram, de én nálam ezeknél több nincsen, ezeket pedig irattam fide mediante és szokott pecsétem alatt a Ngod mlgos poroncsolatjára kiadtam. Datum in possessione Szereda Szent-Anna die 11. mensis Novembris anni 1657.

Lázár Georgi m. p.

(Orsz. levéltár újabb lymbus).

c)

1657. nov. 1.

A fejedelem biztosítólevele az országnak.

Mi Rákoczi György Isten kegyelmességéből Erdélynek fejedelme, Magyarországnak részének ura, és székelyek ispánja etc.

Adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, ez levelünk által, hogy az világi boldogságot szerencsétlenséggel megelégitő istennek rendelkezéséből oly csapás esvén rajtunk, hogy az országra következő veszedelemnek eltávoztatására egyéb re-

medium nem találtathatott, hanem az magunk méltóságunknak egyideig való megalázásában: ez okon bizonyos conditiók alatt az országtúl assecuráltatván valamig végképpen elmetesződik az fényes portán dolgunknak jó karban állíthatásának reménsége, addig el kellett magunkat vonnunk fejedelmi szé-künkől és az ország directióját másnak engedni. Assecuráljuk azért az nemes országot:

1. Hogy istennek kegyelmességéből ha régi fejedelmi méltóságunkban visszaállhatunk, minden szók és cselekedetek amnistiában menjenek.

2. Az országnak mindennemű megbántódásit és szabadságtalanságát, melyeket akkor ő kegyelmek előnkben fognak terjeszteni, tolláljuk és szabadságát minden rendeknek helybenállatjuk az országnak kívánsága szerint.

3. Míg függőben lészen peng állapotunk; az országnak semminemű igazgatásában magunkat nem elegítjük, sem ország jövedelmit magunk, vagy mások által nem percipiáljuk és percipiáltatjuk.

4. Hogy ha peng az igaz ítéletű istennek fölbonthatatlan végezéséből kényszerítettünk is fejedelmi méltóságunktól üressé lenni végképpen, az nemes országot és annak lakosait se fegyverrel, se egyéb úton, se békeségiben, se szabadságokban megbántani nem igyekeztünk, sőt minden közönséges jóra nézendő dolgokban ő kigyelmekkel egyetértünk, úgy mindazonáltal, ha mi is sem az országtúl, sem annak uraitól méltatlan injuriákkal nem provocáltatunk, mostani contractusban levő conditiókban illibate megtartatunk.

5. Hogy az Lengyelországban mostan zálagban levő ő kegyelmek atyjokfiaink is hazajöveletekben is módot találni minthogy eddig is igyekeztünk, úgy ezután is igyekeztünk s azbeli igyekezetünknek effectuálásában szorgalmatoskodni el nem mulatjuk.

6. Mivel peng az nemes ország assecurált bennünket, hogy az törökökhöz portára és egyéb helyekre küldendő követek által szívesen forgatja dolgunkat, mi is elegendő költséget adván a követeknek, mostani ország adaját is beszoaláltatjuk.

Ez feljebb megírt punctumoknak igazán való megtartásáról assecuráljuk az nemes országot verbo principali et bona fide christiana, pro cujus rei futuro testimonio ez kezünk írásával és pecsétünkkel megerősített levelünket adtuk.

Datum in civitate nostra Alba Julia die prima mensis Novembris anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo. Et subscriptum erat a sinistra parte circa mar-

ginem Georgius Rakoczi mppria, sigilloque aulico majori in medio litterarum ad finem erat roboratum.

Correcta per
(P. H.) eundem requisitorem.

Kívül: Teleki Mihály kezével: Rákoczi fejedelem országnak adott levele az fejedelemség letételéről.

Az erdélyi káptalan kiadványa, a pecsét körirata: *Sigil. Capituli Ecclesiae Transylvanien. 1609.*

(Eredetije a mvhelyi gr. Teleki ltban 3649. sz.)

d)

1657. nov. 1.

Az ország biztosítólevele a fejedelemnek.

Mi három nemzetből álló nemes Erdély országa, kívántuk volna az felséges istentől, hogy az mi kegyelmes urunkhoz ő nagyságához az méltóságos Rákoczi Györgyhez nekünk országúl Magyarországnak hozzánk incorporáltatott részével együtt, kegyelmes urunkhoz fejedelmünkhöz, az mint eddég, úgy most is ő nagyságának virágzó jó szerencsés állapotjában mutathattuk volna igaz hűségünket és kedveskedő szeretetünket, de mivel az felséges isten az mi bűneinkért keserves ostorát bocsátván mind az megnevezett kegyelmes urunkkal együtt reánk, elsőbben idegen földön szerelmes nemzetünknek nagyobb részét keserves rabságra vetette, avagy fegyvernek élével levágatta, annak utánna az hatalmas török császárnak és felséges tatár chámnak elméjét kegyelmes urunk ellen haragra indítván, azoktól eddig ebben az hazában nem látott szokatlan kemény parancsolat érkezett reánk az mi kegyelmes urunknak méltóságos fejedelemségéből való exturbálás felől, az kinek fegyverétől az egész keresztyénvilág rettegven, mi is magunkat opponálni nem mertük; mindazonáltal ilyen szoros igyünkben is, az mennyire isten és ez mostani boldogtalan alkalmatosság engedi, meg nem hűlvén bennünk az mi kegyelmes urunkhoz való igaz szeretetünk, ez ide alább megírt dolgokról és modalitással egész országúl három nemzetül ő nagyságát igazságoson assecurálni akarjuk bona fide christiana.

Inscribáljuk azért ő nagyságának és fiának Rákóczi Ferencz urunknak szerelmes anyjával az méltóságos Báthori Sophia asszonynyal együtt ezeket az jószágokat:

Görgényt pro tallér 22,000 hozzá való fiscalis jószágokkal.

Gyalut pro tallér 40,000 hozzá való fiscalis jószágokkal. Csanádot, Sorostélt, Monorát. Holdvilágot két Csergedőt pro tallér 24,000.

Székelyhidhoz és Tasnádhoz való Hegyközpáli és Somkut falukkal együtt.

Fogaras az mennyi summában egyszer túllünk per constitutionem publicam inscribáltatott, azt is helyben hagyjuk. Ezen kívül Balásfalvában, Radnótban, Székelyhidban, Solyomkőben, Tasnádban, Bábolnában, Kodorban, Vingártban, Örményesben és hozzájuk mostan biratott jószágokban possessiókkal, portiókkal és minden pertinentiákkal együtt nem impediáljuk országúl, sőt minden illegitimus háborgatók ellen tehetségünk szerént megoltalmazzuk, intacte fennhagyván az legitimus impetitoroknak processusit.

Magyarországi jószágiban is hogy ha ő nagyságának háborgatói találnának lenni, mind az hatalmas császár előtt, mind mások előtt, valamit törekedésünkkel véghez vihetünk diplomáinknak megsértődése nélkül, készek vagyunk örömet cselekedni.

Hazánkban köztünk való lakását ő nagyságoknak soha sem impediáljuk, hogy ha kik találkoznának oly háládatlan indulatú emberek közülünk, az kik az ő nagysága méltóságos személyét illetlen szóval mocskolni merészelnék, az olyanokat igaz törvénynek útja szerént, juxta demerita, kedvezés nélkül megbüntetjük.

Ha kik ő nagyságát szolgálni akarnák, akár nagy, akár alacson [rend]beli nemes emberek, semmi úton módon nem impediáljuk sem személyekben, sem jószágokban, sem jovokban meg nem károsítjuk, hanem szabadosan szolgálhassanak.

Az mely jószágok per contractum ő nagyságára szállandók, vagy szállottak is, azoknak birodalmában mi országúl nem impediáljuk, intacte fennhagyván az legitimus inpetitorok processusit.

Az ő nagyságok jószágait mások jószáginál nagyobb terhel viseléssel nem terheljük.

Az mikor isten ő felsége generalis gyűlést országunknak békességes állapotjában engedí érnünk, ez mostani végezésünköt pro perpetuo et irrevocabili immutabilique decreto et statuto articulusban írjuk és soha per contrarias constitutiones nem tolláljuk semmi szín alatt és semmi úton, módon és praetextussal; sőt fejedelmeknek választásakor is mindenkor az fejedelmeket specifice ezeknek megtartására, és tartatására is kötelezzük egész országúl.

Mindezek az feljebb megírt punctumok peniglen nem különben végeztettenek általunk, hanem minekelőtte az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának s nekünk is ennek effectuálásához és observálásához kellene nyúlunk, annak előtte kötelezzük arra magunkat, hogy ő nagysága mellett mind az fényes portán, mind tatár chámnál és vezéreknél igen szorgalmatosan törekedni igyekezzünk; és hogy ha isten azoknak szívet ő nagyságához megengeszteli, mi is egész országuúl, három nemzetül, mind az mostan választandó fejedelmünkkel együtt ő nagyságát előbbeni méltóságos fejedelmi állapotjában recipiáljuk. arrúl bátorságos securitásunk meglévén az fényes portától, mely ez szerint végbemenvén ez az mi mostani assecratoriánk annihiláltassék, úgy mindazonáltal, hogy ő nagysága annak az dolognak véghezvitelére menendő követeknek elégséges költséget adjon, és ez esztendei adót is beküldje.

Mellynek nagyobb erősségére ez mi pecsétés levelünköt kezünk írásával is megerősítettük. Datum Albae Juliae in partiali congregatione nostra, die 1. Novembris anno domini 1657.

Status et ordines trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum.

Franciscus Rhedei mp.
Barcsai Ákos mp.
Gabriel Haller mp.
Petki István mp.
Thomas Basa mp.
Simon Kemény mp.
Kapi György mp.
Haller Pál mp.
Haller János mp.
Kemény Ferencz mp.
Michael Mikes mp.
Johannes Betlen mp.
Sigismundus Bánfi mp.
Georgius Bánfi mp.
Keresztési Ferencz mp.
Georgius Lázár mp.
Stephanus Ebeni mp.
Christophorus Bánfi mp.
Serédi Benedek mp.
Gabriel Kendeffi mp.
Michael Ibrányi mp.
Farkas Ferencz mp.

Franciscus Dániel mp.
Fehér vármegye követei mp.
Küküllő vármegye követei mp.
Thorda vármegye követei mp.
Kolos vármegye követi mp.
Zolnok vármegye követi mp.
Hunyad vármegye követi mp.
Bihar vármegye követi mp.
Kraszna vármegye követje mp.
Közép-Szolnok vármegye követi mp.
Máramarosi követek.
Zaránd vármegye követi mp.
Szöriny vármegye követi.
Udvarhelyszéki követek.
Háromszéki követek.
Csik, Gyergyó, Kászón követi.
Marosszéki követek.
Aranyasszéki követek.
Lucs János, szebeni királybíró mp.
Segesvári királybíró mp.

Brassai követek.	Nagysenki követek (<i>így</i>).
Kolozsvári követek.	Koholmi [= kőhalmi] király- bíró.
Debreczeni követek.	Szeredahelyszéki királybíró.
Várad várossa követi.	Ujgyházi királybíró.
Medgyesi polgármester. ¹⁾	Szászvárosi követek.
Beszterczei követek.	Marosvásárhelyi követek.
Belényesi követek mp.	
Szászsebesi királybíró.	

(P. H.)

(Eredetije a vörösvári levéltárban capsza 24. fasc. 1. nro. 2. Másolata egy erdélyi káptalani átiratban a mvhelyi gr. Teleki ltárban nro. 5188. Egy másik másolata a szász nemzeti ltárban 676. sz. a.)

e)

1657. nov. 3.

Rhédei Ferencz választási feltételei.

Conditiones pro electo principe.

1-ma conditio. Hogy mindeneket személyválogatás nélkül a négy recepta religiókban, és azoknak egyeránt való szabados exercitiumokban ő nga megtart, és másokkal is megtartat, és egyik religión levő ecclesiára is hatalmasúl nem küld, és el nem foglalja ő nga, religióknak respectusáért es senkit is hazafiai közül meg nem vét, hanem ebből minden személyválogatás és megkülönböztetés nélkül éltet minden rendeket.

2-da conditio. Hogy az országtól végeztetett és helybenhagyattatott unio conditióit minden czikkelyével fogyasztás nélkül megtartja, melyre minden jelen való rendek mostani gyűlésünkben megesküdjének, a kik pedig jelen nem volnának, székes helyeken effectuálják főtisztek előtt jövőndőben is esztendőnkint, az kik arra való időt most még nem érték volna, vagy gyűlésekben, vagy székes helyekben megesküdjének, ő nga nem impediálja.

3-a conditio. Hogy az fényes portától semmi üdőben el nem szakad, sem az országot elszakadni (*így*) nem ügyekezik, hanem mindenekben kedvét keresi, és ahoz illendő obsequiumát praestálja. Erdélynek az török császárral való régi frigyét intacte megtartja, és az portára járandó követeket, az elébbi dicséretes fejedelmek szokása szerint, expediálja. Az portáról hozandó athnaménak impetrálásában is nem annyira az maga

¹⁾ Német betűkkel.

személyére, mint az országnak közönséges hasznára és megmaradására vigyáz, azt peniglen mi formában köllessék solicitálni, az egész tanács consensusából végezi, meghozatván az portáról, első közelebbik gyűlésen publicáltatja, és az országgal közli.

4-ta *conditio*. Hogy minden reudekkel az szomszéd-ságot és szép békességet minden tehetségével oltalmazza és megtartja, és senki ellen semminemű hadat, offensiót nem indít, ha méltó okot reá nem adnak, és ha szinte adnak is, az egész országnak statusi megegyezett consensusokból cselekeszi, az portát is arról való annuentiáért nem solicitálja ország engedelme nélkül.

5-ta *conditio*. Hogy semmi követségeket valamelyek az országot és közönséges dolgokat illetik, tanács nélkül meg ne hallgasson, és azokra való választ ő nga ne adjon, sem követséget ne instituáljon az tanácsoknak tetszése és megegyezett akarata nélkül. Confoederatiókat peniglen akármely szomszéd, vagy távul való országokkal, királyokkal és fejedelmekkel nemkülönben, hanem az egész erszágnak minden statusinak megegyezett akaratiokból országgyűlésében tészen ő nga.

6-ta *conditio*. Hogy az országnak határit és végházait semmi úton és módon ő nga nem abalienálja és el nem ígéri.

7-a *conditio*. Hogy az országnak libera electióját teljes életében semmi úton nem impediálja, hanem az országnak azt integre megtartja, és senkire az fejedelemséget nem transferálja, nem is tractál arról senkivel is, sem az országnak soha nem proponáltatja, senkinek is nem intimáltatja, sem penig tacite arról senkivel is nem colludál.

8-a *conditio*. Hogy az tanács és minden egyéb rendeknek minden országos gyűlésekben mindazon kívül is, libera voxot enged ő nga, sem fenyegetőzéssel, sem ígéretekkel, sem adományokkal, sem valakikkel külön való beszélgetéssel, vagy mások által való intimatiókkal, sem semmi egyéb úton, módon azt nem impediálja, és senkire az szabados voxért indignatióját nem veti, mindenféle panaszolkodásoknak és igazságoknak előszámlálására szabadságot enged.

9-a *conditio*. Hogy minden rendeknek és mindaz három natióknak eleitől fogván bécsúszott, és articulusokban iratattatott, avagy szokásban vett szabadságtalanságit és megbántódásit első közönséges országgyűlésében ő nga megorvosolja, és az szabadsággal ellenkező articulusokat az országgal együtt tollálja.

10-a *conditio*. Hogy urakat, nemeseket, kerétett és mezővárosokat, székelységet, szászságot régi, és minden legi-

time emanáltatott privilegiumokban, donatiókban, annuenciákban, inscriptiókban, assecuratiókban, consensusokban salvo jure alieno, és szabadságokban megtart.

11-a conditio. Hogy az decretum és articulusok tartása szerint mindeneknek személyválogatás nélkül igaz törvényt szolgáltat ő nga, és méltó executiókat tétet, senkit sem személyében. sem jószágában, sem semminemű javaiban törvény nélkül meg nem bánt, sem másoknak bántani nem enged, úri, nemesi és egyéb szabadságban élő rendek közül törvény előtt senkit is nem arestáltat semmi szín és mód alatt, hanem a ki legitima citatione mediante juris ordine in foro et coram iudicibus competentibus convictus et aggravatus esset, és semmi violentiákat és törvénytelenéseket akárkitül is alattavalói közül senkin exerceálni nem enged, terminusokon és diaetákon is semminemű törvényeknek discussiójában be nem ül, holott ad suae cldnis praesentiam appellálják az törvényt, mint summus justitiarius eleibe; mely ő nga eleiben appellálandó törvényekben az tanács rendeknek nagyobb részének voxá álljon meg, kik is az decretum és articulus szerint tartozzanak törvényt tenni ő ngával együtt.

12-a conditio. Hogy az országnak közönséges és egyenlő akarathúl való végezését, articulusit, melyek per contrarias constitutiones nem tolláltattak, vagy jövendőben is nem tolláltatnának, maga is megtartja, másakkal is megtartatja.

13-a conditio. Hogy az hazának mostani és leendő rendeit, tanácsit, érdemes gondviselőit tisztekben, állapotokban, hivataljokban, a kik meg akarnak maradni, ő nga megtartja, megmaradni nem akarókat nem kényszerít, és semmi időben az hasznos hazafiait más idegenekért hátra nem veti, azoknak tanácsokkal és szolgálatjokkal él, kinek-kinek, alsó és felső rendnek, az ő állapotja szerint való becsületit megadja, és azokat becsstelenséggel illetni senkinek is alattavalói közül meg nem engedi.

14-a conditio. Hogy az tanácsokat pleno numero azaz 12 számuakat mindenik natióból az ország válosztváu, ő nga confirmálja, kik közül ha decedálnának, első közelebbik gyűlésen, az megírt mód szerint, helybe állattassanak, kik is juramentumokat deponálják az ország és fejedelem hűségére ugyan az ország előtt, kiknek tanácsadásokhoz oly köteles legyen ő nga, hogy azoknak megegyezett akaratjuk nélkül derekas országos dolgokat ne igazgasson, főtisztoket is azok tetszése nélkül ne osszon, ha penig az tanácsok közül országunk törvényi, szabadsága, decretuma ellen valamelyik lölke-isméretit nem tekéntvén, veszedelmes és ártalmas tanácsra indítanak ő ngát, comperta rei veritate, aféle tanácsadót ked-

vezés nélkül proscriptióval és notoriussággal büntessenek. Az tanácsrenden kívül, ha kik másoknak veszedelmire, hazáuk szabadságának romlására, ártalmas és törvénytelen dolgokra való tanácsokat adnának, ő nga azokat az egész tanácsnak megjelenteni tartozzék, kik is a feljebb megírt poenával modo praemisso büntetessenek.

15-a conditio. Hogy vármegyékben főispányokat azon vármegyében elegendő, legalább ezer forint erő zálaguakat adjon ő nga, kiknek ha vacantiájok történnék, másakat helyekbe rendelni el ne halaszson, hogy azoknak nemléte miatt a legitima executiók ne inturbáltassanak; fiscalis és egyéb végvárbeli főkapitányokat és minden egyéb derekas tiszteket, kiváltképen az kikre országházai, fortalitiumi, fegyvere, sőt minden lovas, gyalog vitézlő rendei szoktak biztatni, nem másakat, hanem nativus igaz hazafiait, avagy per solennem incorporationem recipiáltatott, és az ország közé köteleztetött zálagos és érdemes embereket állat, így is az tanácsok tetszéséből, kik is az ország törvényére, szabadságára és hűségére fejedelmeknek tartozó kötelességek mellett hittel legyenek kötelesek, kiknek száma felől ő nagysága az országgal együtt végezzen. Idegen nemzetből hadakat is az országnak akarátja nélkül ne tartson. Az vitézlő népnek senki személyén és jószágán semminémű injuriákat cselekedni ne engedjen.

16-a conditio. Hogy a székelységen generálisokat, kapitányokat magok nemzetekből állókat és közöttök lakókat adjon ő nga, az főkirálybíráknak penig választása, és azoknak megváltoztatások specificice csakugyan az ő klmek szabadságán álljon.

17-a conditio. Az szász natio is ez hazának egyik becsületes tagja lévén, királybírákat és minden egyéb tisztöket váloszhassanak ő magok, csak szintén az szebeni királybírák confirmatiója állván az ő nga authoritásában, mivel az comes universitatis Saxonum.

18-a conditio. Hogy az ország jövedelminek percipiálására az országnak főrendiből álló thesaurarius rendeltessék ő ngától és az országtól, ki is az ország jövedelmének erogálásában micsoda modalitást kövessen, ugyan most ő nga az egész tanács tetszéséből deliberáljon felőle, ha penig annak vacantiája történnék, mentül hamarébb a tanácsok egyenlő értelméből mást alkalmatost substituáljon ő nga, és az következő gyűlésen az ország is approbáljon.

19-a conditio. Hogy az liber quaestust semmi úton és módon ő nga nem impediálja, hasonlóképen az salvus passust is az hazafiaitól.

20-a c o n d i t i o. Hogy az mely jószágok per notam vagy deffectum szállanának vagy eddig is szállottak fiscusra, azokat magánál ne tartsa ő nga, hanem bene merita personáknak adja ő nga. nem is igyeközik különben az fiscus jószágát szaporítani, hanem csak decretumban és articulushban megírt úton és módokon.

Az mi mostan választott urunk kglmes fejedelmünk bona fide christiana assecurálja az országot, hogy mindaddig, míg előbbeni klmcs urunk állapotja in pendentí lészen, az eleibe adandó conditiók szerént igazgatja az országot, és ha mikor kívántatik, azon conditióknak observálására juramentumát deponálja.

Mű Rhédei Ferencz, istennek kegyelmességéből Erdély országának választott fejedelme, Magyarországnak részének ura és székelyek ispánja, mind az feljebb megírt conditióknak megtartásáról assecuráljuk az nemes országot bona fide christiana, mivel penig még az fejedelmi pecsétünk el nem készühetett, privato sigillo, ez kezünk írásával roboráltuk. Datum in civitate nostra Alba Julia die 3-a Novembris anno domini 1657. Et subscriptum erat in sinistra parte, Franciscus Redei m. p. Sigilloque usuali eiusdem D. P. erant obsignata. X

Correcta per eundem requisitorem.

(P. H.)

Sigil. capituli ecclesiae Transylvanensi.

(Másolat. Halmágyi gyűjtemény. Akadémia birtokában).

/f)

1657. nov. 3.

A rendek intézkedése, hogy a várák letegyék az esküt Rhédeynak.

Mű, Erdélyországnak három nemzetből álló, és Magyarország részének öszvegyült rendei, atyafiúi szeretettel való köszönetünk után parancsoljuk Kglteknek, hogy mivel az szamosujvári és kővári kapitányok, udvarbírák és az ott való praesidiumokban való vitézlő rendek homagiumjok praestálásokat, az mostan választott fejedelmünk a tekéntetes és mlgos Rédei Ferencz kglmes urunk hűségére Kgltek előtt rendeltük lenni, azért halogatás nélkül mindgyárast menjen el, és praestáltassa az homagiumot az megírt praesidiumokban való tiszviselőkkel és vitézlő rendekkel sub poena notae infidelitatis, az juramentumnak formáját azért praesidiumoknak szálló parancsolatunkkal együtt kgltek kezében küldöttük. Ez dolognak hiteles voltáért az gyulafejevári káptalan pecsétével ez

levelünket obsignáltuk. Datum Albae Juliae die tertia mensis Novembris anno dñi millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo.

Universi status et ordines trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum.

Külczim: Nobilibus requisitoribus literarum et literalium instrumentorum in conservatorio capituli ecclesiae Colosmonostrensis repositarum et locatorum ac aliarum judiciarum deliberationum legitimorumque mandatorum executorum etc.

(P. H.)

(Ered. Erd. Muz. Gaal-Coll.)

VI.

1657. nov. 17.

A budai basa intézkedései az Erdély ellen intézendő támadás megkezdésére.

Illustrissime et Excellentissime domine comes.

Praemissa officiorum nostrorum paratissima oblatione. Binas Excellentiae Vestrae litteras de septima et decima currentis mensis unacum in aperto inclusis ad suam sacram regiam Maiestatem dominum nostrum clementissimum accepimus, earumque tenorem bene intelleximus, quibus summe dictae suae Maiestati de more transmissis nostrum quoque tenue iudicium, quo pacto regno Hungariae afflicto pro tempore succurrendum esset, subiunximus, praestolaturi superinde benignam eiusdem resolutionem.

Quanta vero Turcae denuo cum ingenti manu Tartarorum adversus principem Transylvaniae moliantur, ex annexis paribus nobis Buda recenter allatis Excellentiae Vestrae uberius patebit, quae non adeo contemnenda duximus, ut non eadem quamprimum suae Maiestati demisse transmittere deberemus, quatenus benignam desuper reflexionem facere, et de iis, quae ad tuendum dictum regnum rebus sic stantibus requiruntur, tempestive prospici curare valeret, minime dubitantes, Excellentiae Vestrae interea haud exiguae curae fore, ut confinarii eidem concrediti quoad possibile fuerit, in praesidiis simul contineantur, nec per eos Turcis ulla occasio hostilitatis praebeatur, donec a summe repetita sua Maiestate ad refraenandos quosvis eorum insultus benigna ulterior dispositio fiat, prouti id ipsum quoque singulis supremis confiniorum capitaneis debite intimari curavimus.

Quae de cetero Excellentia Vestra de constituendis adhuc duabus postis et exolutione confiniorum innuit, non

defuinaus camerae Aulicae pro condigno quantocius remedio ponendo insinuare; pro fine eandem tutelae divinae commendantes. Dabantur Viennae decima septima mensis Novembris ao 1657.

Illustrissimae et Excellentissimae Dominationis Vestrae
paratissimi

N. et N. sacrae regiae Maiestatis relict
intimi et deputati consilarii.

Külczin: Illustrissimo et Excellentissimo domino comiti Francisco Wesseleni de Hadad perpetuo de Muran, sacrae regiae Hungariae et Bohemiae Maiestatis regni Hungariae palatino, iudici Cumanorum, ac per dictum regnum Hungariae locumtenenti, consiliario intimo, camerario, necnon partium eiusdem regni Hungariae superiorum supremo capitaneo. Domino nobis observandissimo.

(Eredetije a csász. biztosok 7 peesétjével, a m. k. orsz. levéltárban.

A levélben említett melléklet íme itt következik:

Extract Schreibens ausz Ofen vom 10. Novembrisz
A. 1657.

Von dem Grossen Sultan vndt Grosz Vesier kämbe den 8-ten dises ein Vornember Capicÿ Bassa mit bei sich habenden 12 Capitzlern nacher Ofen, welche noch selbigen abents bisz auff halbe nacht, mit demselben Vesier tractiert haben, den andern tag hernah vmb 9. Vhr hat der Vesier alle Raths vnd Ambtherrn in seinen Pallast berueffen lassen.

Alwoh Erstlich, einer von des Sultans aigener handt bekräftigeter befelch vorgelesen worden, das Nemblichen die Offner sambt Ihnen Vndergebenen Gränniz Völckhern von Ihrem einkomben, vnd der Vnderthanen Tribut, dem Türckischen Käyser auf Kriegs-Munition 60 m. Thaller, vndt solche der Kriegs Zahlmeister alda, aus der Schazcamer alsobalden bei Leib vnd lebens verliehrung Zue handen des Capicÿ Bassa erlegen, auch von allen Gränizen, vndt gehuldigten Vnderthanen, dreÿmahl hundert tausent Mezen geträydt, sambt so vil gersten eingesamlet vndt eÿlends zu Wasser dem Grosz Vezier nacher Griechischen Weissenburg eingeliefert werden sollen; Zum fall man disem befelch nit nachkomen wurde, wolle der Türckhische Käyser all Ihre einkommen vndt besoldungen einziehen lassen.

Anderten seindt von Demeswär dreissig tausent von Erla zwainzig tausent von Canisa auch zwainzig tausent Thaller, vnd alles gedachtem Capicÿ Bassa zue lieffern, begehrt worden, worüber sich in völligem Rath wider den Vezier vnd

Capicÿ Bassa ein gewalttighes geschreyÿ erhebt, und diser, wann Er sich nit in des Vesiers geheimbe Zimmer saluiert hette, von denen Völckhern Vnfehlbarlich were Vmbgebracht werden.

Folgenden Tags darauff khamen die Völckher zuesamen, sich zue berathschlagen, was in der sachen zue thuen wähere, vnd fügten sich abermahls zum Vesier, Bittendt, dem Türckichen Khäyser vnd Grossz Vesier zu remonstrieren das ohnnützlich (*sic*) wähere, solche Suma (*sic*) gelts, vnd so vill Geträydt beÿ denen Vnderthanen aufzubringen: in bedenckhen dieselbe so baldten Ihnen solches auffgelegt wurde, sich mit Verlassung Ihrer Märckht vnd Dörffer, in Ober-Hungarn verlauffen, vnd ärgere feindt alsz die Türckhen bishero gehabt haben, erzaigen dörrffen. Negst disem aber wäre guett, das der Vesier auff alle graniz Heüszler abschrifften von denen Ihme eingeloffenen schreiben auszschickhen vnd alle verstend-tige Leuth zu sich rueffen, auch mit denenselben deszwegen zue Rath gehen thätte; zum fall, Sie es Jemalsz gehört, das von einem Türkischen Käyser, oder Grosz Vesier von denen Gräniz Völckhern, eine solche Suma (*sic*) gelt oder geträyds einmahl begert, oder erlegt worden, wollen Sie es auch thuen: Hierüber hatt gedachter Vesier, an alle Gränizen schreiben auszgeschickht, Wormit dise Handel etliche tag bisz die beschriebene Leüth ankomen, eingestellt worden.

Nach disem khäme den 8-t. Novembris nachmittag vmb 2 Uhr von den Grossen Tartar Han ein vornemer Tartar: Imress, namens Mehemet Kÿraÿ, mit 9 Persohnen dahier an, welcher an dem Vesier schreiben mitgebracht, dises inhalts, der Türkische Sultan habe dem Tartar Han 2 mit Zobl gefürterte Cafftan, sambt einem Säbel zuegeschickht mit scharffen befelch, sich alsobalden mit ganzer Macht auf zu machen vndt in Sibenbürgen zu ziehen, alda von denen Stendten, vnd Ihnwohnern dem Ragoÿÿ sambt seinem Sohn zu begehren vnd Sie beede Ihme Sultan zustöllen; Zum fall aber das Landt zu wider wähere, solle besagter Han daszselbe ganz verwüesteten, Jedoch vorhero mit dem Vesier zue Ofen alles berathschlagen, vndt seinne Rath folgen. Sein bruder Caulgan Han seie schon mit 80 m. Man marschiert, lige anicz bei dem Wasser Surla; wohferne dem Vesier mit 40 m. Tartarn gedient wäre wolle Er dieselbe alsobalden gegen Demesvár zueschickhen.

Den 10. dis wirdt der Vesier seinen Grossen Zelt aufschlagen lassen, vnd den 13. mit dennen hiesigen Völckern wie auch denen, so von den Gränizen durch starcke Befelch berueffen worden, Persöhnlich zue Veldt gehen.

Drittens hat man gewisse nachricht, das der Meliut

Ahmed Bassa mit 100 m. Mann im anzug, vnd der Völckher Spahien zu Griechisch Weissenburg von Tag zu Tag mehrers ankomben auch der Gross Vesier sambt den Janizar Aga alda eheist erwartet wirdt.

Dasz geschray gehet, Es wolle der Gross Vesier beeden Herrn Graffen Batthÿani vndt Zerinj Vnuersehens einen strach versezen, daherr man sich selbigen orth wohl vor zu sehen haben dörrfte.

VII.

1657. nov. 17.

Fejedelmi intézkedések a fejeérvári országggüles törvényei alapján.

a)

Rhédey Ferencz parancsa a hűségeskü letétele ügyében.

Franciscus Redei dei gratia electus princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes, etc.

Prudens ac circumspecte fidelis nobis grate, salutem et favorem nrum. Hogy hűséged tudósított bennünket miképpen procedált az ország végezése szerént az szamosújvári praesidium dolgában, hűségedtől kegyelmesen vettük; noha azért az országúl rendeltetett juramentumnak formájából is kilátszik, mindazon által akarnók hűséged által azoknak intimáltatni, az kik az praesidiumokban levén deponálandók az juramentumat; sem az nemes országnak sem nekünk az dologban olyan intentionk nincsen, hogy kglmes urunktól fejedelmünktől idegen szívet viselvén ő nga ellen való hitre kényszerítnénk valakit, sőt inkább az ő nga fejedelmi méltóságának restitúciójába minden tehetségünk szerént szívesen igyekezzünk: hanem mint ilyen istennek ő flgnek súlyos látogatásából. szegény hazánkra szállott változó állapotban távoztatni akarja az nemes ország, ne történjék valamely fiscalis várnak ez hazátúl az hó közön olyan formán való elszakadása, az mint ennek előtte való időkbén Kővár és Huszt is elszakadott volt az országtúl, azér hűséged elkezdett dolgát maga mellé vevén tisztársát, peragálja és haladék nélkül minket is tudósítani felőle el ne mulassa. Secus non facturus. Datum in civitate nra Alba Julia die 17. Novembris anno 1657.

Franciscus Redei m. p.

Külczim: Prudenti ac circumspecto Gabrieli Szölösi inhabitatori civitatis nostrae Colosvar, requisitori literarum ac literalium instrumentorum et in sacristia sive conservatorio conventus Colosmonstrensis repositarum etc. Fideli nobis dilecto.

(Ered. Erl. Muz. Gaal-Coll.).

b)

1657. nov. 23.

A fejedelem intézkedése, hogy fizetések csak az ő rendeletére szolgáltatassanak ki.

Franciscus Redei dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et favorem nostram.

Az országnak és fiscalis jövedelmeknek directióját az mi kegyelmes urunk bizonyos modalitások alatt kezéből kibocsátván és minden directiót az nemes ország azon conditiók alatt kezünkben bízván: kegyelmesen parancsoljuk hűségednek, semmi rendbeli szolgáltnak az mi commissiónk nélkül ne erogáljon; mert ratiójában nem acceptáltatik. Secus non factururus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 23. Novembris. Ao 1657.

Franciscus Redei m. p.

Külczim: Egregio Georgio Nötecz bonorum nostrorum Váradensium provisorii et fideli nobis delicto.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

VIII.

1657. decz. 23—1658. jan. 1.

Barcsay Ákos jelentései a fejérvári országgyűlésről s a portai dolgokról.

a)

Barcsay levele Keményhez a fejérvári országgyűlésről.

Hogy isten kegyelmeteknek legyen rabságából kiszabadító s egészségét kiszolgáltató, szívből kívánom.

Az kegyelmed 15. Novembris Sídóvárbán írt levelét nagy örömmel vévén, egészségét örülöm, melyet istentől ezután is kiszabadításával s édes hazájában való kihozásával boldogítani kívánok.

Ugyan nem állhatám s türhetém, hogy magam szolgálmat kegyelmetek látogatására ne küldjem s egyszersmind általa meg ne jelenjem, ha bemehetne nyavalyás. Az kegyelmed írására való feleletem pedig s az itt való állapotokról is írván, sokat foglalna be, melylyel is terhelni kegyelmedet nem akarván, csak akarám mégis rövideden az itt való állapotokról

tudósítani; noha ha levelem megadatott, érthetett abból is. — Ez haza, uram, elég *veszedelemben* forog; egyik vízőzön el nem múlik, másik következik. Az *fejedelemség változtatásban* való kívánsága az *töröknek* végbenmenése után csahamar érzékek az *fővezértől Jenő* kívánságáról való levél, melynek is az *császár* leveliben még csak emlékezeti sem volt, vagy valami más fentartó kívánsága, hanem minden kegyelmességbeli indulati ígértettek, ha *fejedelmet* választunk; melyet is, nyugodjék meg benne kegyelmetek, nem egyenesen csak az császár levelire cselekedtek meg, mint ezekre az okokra nézve: 1. Bizonyosan beszéllették az elfogatott atyafiaknak megesküvéseket, hogy urunkot soha sem uralják, s el akarták távoztatni, itten kihozván kegyelmeteket, akar csak egymás között való veszedekést távoztassunk el. 2. Az kegyelmetek elbocsátásával való reá ígérés; ellenben az kegyelmetek veszedelmivel való ijesztés. 3. Okozván is: immár Bethhlen Gábor idejétől fogva nem szabadságban, mint szabadságtalanságban való éléseket. Úgy látom, nem egyenesen kiszolgáltató eszköz volt az *császár* levele, mint az ország megbántódott s megkeseredett szíveknél kinyilatkoztatásának alkalmatossága; melyet még Szamos-Ujvárátt végben visznek vala, csak egy lator ember héjával valának.

Az *fejedelem választásban* penig nagy discursus volt s járt kegyelmedeu elméjek; abban három, kiváltképen való akadályt találtak: 1. Nagy summa pénzen kellene kiváltani. 2. Jövendőben az *tatár is* beleegyednék az *fejedelmválasztásban*. 3. Félvén, sok késérői is lennének kegyelmednek.

Én *rajtam is* járt elméjek; én bennem azt az fogyatkozást találták, igen kemény vagyok s szintén annyit tenne, egyik jármat levetni akarván nyakokból, talám még súlyosabb jármat vesznek föl; hanem úgy választák azt az jámbor urat, oly rendet tartván, ki-ki voxát írja le s leírván, az kire több megyen az választassék s isten úgy hordozta szíveket, nem sok különbözés lött, hanem mint Regai (az *eredetiben titkos írással: Zgnmb*) uramra, mely is nem embertől, úgy mint istentől lött, melyben is isten az ő csudálatos rendelését s elrejtett tanácsát nyilatkoztatta ki, ki felől is senki azelőtt ötöd nappal nem gondolta, úgy legyen. Immár mint leszen kimeneteli dolgunknak s kegyelmetek kiszabadulásának, isten tudós benne; félő, ha *Jenőt* nem ígírjük, kegyelmetek kiszabadulása is vonódik; ha ígírnők is, az megadásban nem látok módot az *jeneiek* kedvek nélkül; azok pedig meg nem cselekszik; félő inkább, magunk között ne támaszszon isten egyenetlenséget; mivel ha ugyan urgeáljuk *Jenőt*, az hazának nincsen módja benne, opponálhassa magát olyan *naggy erőnek*, hanem ha esmét *urunk*

mellé állván, jó módok alatt, egy szívvel az *jeneiek* mellett leszünk, ha mit segíthetnénk, hanem ha isten az kicsin erő által nagy dolgot viszen végben, melyben is félni kell, kegyelmeteknek romlása ne legyen, kitől isten kegyelmeteket s mind minket szent fiáért oltalmazzon meg. Mindazáltal azon leszünk, *Jenő* állapotjából csak tractában sem indulunk, míg kegyelmetek kiszabadításában nem foglalatoskodunk, ráemlékeztetvén az *portát*, kegyelmetek kiszabadításáért cselekedtük törvényünk ellen; *urunk* ő nagysága is az végét nézvén az többinél inkább, renunciált ideig az fejedelemségnek, mely *fejedelem változtatásra* különben nem léptünk volna. Úgy vagyon, úgy látom nem *ígérik*, mivel ha *megígérnék is*, mint *Lippát*, úgy azt is per manus kívánnák kibocsátani, melyben nincsen mód. Az *fűvezér* micsoda levelet írt *Jenő felől*, paríáját megküldöttem. Az budai *vezér* Bánffy Sigmond uram előtt hasonlóul emlékezett az tolmácsa által, mivel ő kegyelme volt az országtól követ oda; Bánffy Sigmond uram is mit írt Budáról, levelét elküldöttem; útban vagyon maga is Bánffy uram.

Gyűlés Medgyesen leszen 9. Januarii, mind az *vezér* levelére s mind az *portára* küldendő követeknek expedálására nézve. Az *lengyelek is* kiküldötteinek az summa megadásának kívánságára az választott *fejedelemhez* s az országhoz. Minemű conditiók alatt renunciált urunk az *fejedelemségnek*, azt is megküldtem. Úgy látom, az ország igen megidegenedett urunktól, azért is Szamos-Ujvárott semmi kívánságokra az országnak nem mene (mindazált[al] nem is csuda. minemű nyomorultul vala) gondolván azt, ha most semmit nem cselekedik, ha megerősödik, annál inkább nem. Ugyanis mind annyi betegségében is nem kell vala oly keménséget mutatni az ország kívánságira. Nyugodjék meg kegyelmed benne; úgy látom, készebbek magokat elvágatni, hogysem elébbi szabadságtalanságban tartassanak, ha nem lágyúl s kívánságokra nem hajol. Úgy vagyon, rá ígerte magát ő nagysága, de kétségesek; hanem, úgy hiszem, most az gyűlésen megpróbálják, ha hajol, szívesen törekednek az *portán*. Az választott *fejedelem* szolgáltatja ki az gyűlést; *urunk* most Monostoron vagyon. Én is, isten velem lévén, az innepre oda megyek, parancsolatom lévén ő nagyságától. Az magyar király császárságra való választása elmúlt jövőendő esztendőre; most Prágában vagyon; úgy hallom, az gallus impediálja. — Nehezen kerüljük el az pestist. — Az kegyelmedei egészségben vannak. Az feleségem most kezdett az köszvényből felgyógyulni; kegyelmednek, Kornis Ferencz uramnak. Barcsay Andrásnak valami ingeket küldött, kinek-kinek az övén czédulája; Kegyelmetek megbocsásson, hogy nem vékonyabbak; szegény háztól ösztövér

pecsenye. Adja isten, édes hazájában jövő útjában viselje kegyelmeitek; ha pedig nem kegyelmeiteknek való, adja más rabtársainak, az kik inkább szűkölködnek kegyelmeiteknél.

Im én is küldöttem száz aranyat; ha Balog Máté uramtól fel nem vette az háromszáz aranyat, ezt ossza fel, kegyelmed maga, Kornis uram s az öcsém között; ha szintén felvette volna is, ha az szükség hozza, ezt is vegye magához.

Én, uram, kegyelmeitek igaz, szolgáló atyjafia vagyok s leszek míg élek s nem is szemelőtt pedig; tudván, szemelőtt s boldog állapotban sokan találtnak; boldogtalanban pedig kevesen. Kegyelmed megnyugodjék, kegyelmeitekhez való igaz tökéletességemben; nem neheztettem volna egy kis fapalaczkban erdélyi ürmösbort küldeni; de mivel igen savanyú, nem merek; félvén annál későbben igyekezik az megsanczoláshoz fogni, megkóstolván mostan termett savanyú borunkot s egyzersmind kevesességét (*sic!*) is; noha közpéldában szokták mondani: embernek hazájának még keserű füsti is édes. Kegyelmedet kérem, sanczoljon; mivel félek, én ez életben nem láthatom kegyelmeiteket, immár az betegségtől szintén el lévén nyomatva; melyet szívből kívánnék már egyszer.

Itt még oly becsületes ember meg nem holt; kegyelmed házánál sem értettem semmi kárt. Valóban jó őszi járnak; de dögösök. Bor, búza kevés vagyon.

Hogy az öcsémre való gondviselésre igéri magát, adja isten, szolgálhassam meg. Egy erdélyi sajtot, ha szolgálám elviheti, mégis küldöttem, hogy egészséggel költhesse el, engedje isten. Nem hallottam kegyelmed ellen semmi patvarkodást, egyebet az szánakozásnál; az húl pedig oly rosz ember találtnék, az ki valami költeménynyel láttatnék is gyalázní, az rosz ember akár dicsírje, akár gyalázza az nagy embert, mind egyet teszen; hadd ugasson az eb, csak meg ne sérthessen, marhasson. De csak isten kegyelmedet szabadítsa meg s nekem engedné látnom; bár gyaláznak, szólnak; tudván addig boldogságát embernek lenni, nág szólják, gyalázzák, irigylík állapotját. Azt bánom én, most is kegyelmedet többen szánják, mint gyalázzák.

Egy szép, rabságban lelkét vigasztaló könyvecskét küldöttem; noha pápista authora, de szép; adja isten, szolgáljon olvasása lelke vigasztalására. — Nem kételkedvén az öcsém kegyelmed mellett való megmaradhatása felől, írtam neki; ha immár kegyelmed mellett volt eddég, ennek túlján is szenvedjen együtt. Az választott *fejedelem* ő nagysága mellé engem rendelt az ország Haller Gábor és Betthlen János uramékkal együtt, melyet is az én részemről énnekem kételenségből kel-

lett cselekednem. Nagy Tamás uram felől semmit nem halunk. Én itt kételenségből vagyok. Úgy vagyom, nem is kívátnám itt; haza *nem mernek bocsátani*, félvén, az urunk *dolgot forgatom az tömösvári basa előtt*; nem sok dolgot közlenek velem, gondolván, urunkot tudósítom. Noha én ugyan az utolsót nem cselekedném, sőt innét is urunknak gyakran írok, hogy mentől csendesebben viselje magát. Úgy látom, az országnak ha módja leszen benne, örömet elállana mellőle; annál inkább, ha szabadságokat helyben nem állatja; hanem ha kegyelmed használhat ott s az egy Jenő állapotja, ha helyben állatja. Ezeket pedig azért kellett kegyelmednek megírnom, hogy odabe tudja magát ahoz alkalmaztatni s az *urunk* dolgait forgatni. Ezek után tartsa meg isten, éltesse s hozza ki is kegyelmeteket jó egészséghen. Datum Albae Juliae die 22. Decembris 1657.

Kegyelmed atyjafia szolgája

Barcsai Ákos m. p.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

Jegyzet. A cursívból szedetttek rejtelmes betűkkel vannak írva. Írva Kemény Jánosnak Balesiszerailjba.

b)

1658. j. a. n. 1.

Barcsay Ákos Rákóczynek a portai dolgokról.

Nekem kegyelmes uram, méltóságos fejedelmem, hogy az úr isten Nagyságodat ez jelen való új esztendőben szerelmesível együtt, kívánta jó egészséggel, s boldogabb szerencsével megáldja, szívből kívánom.

Az Nagyságod Monostoron 30. Decembris költ méltóságos levelét igen alázatosan vettem Enyeden, melyben kegyelmesen tudósít Száva Mihály felől; azért kegyelmes uram, ha Nagyságod kegyelmessége volna, Fogarasit kellene beküldeni, vinné el az leveleket, úgy viselvén magát, mintha választott fejedelem ő nagysága embere volna, Szávát pedig küldének egy erős helyre, tartanak úgy, még napfényt se látna. mivel az kihozatásában most módot nem látok, kinyilatkozván az dolog, azon is az ország meg ne induljon, sőt még onnét is Szávát bocsáttatnám el Fogarasival, az erdőkön állanak meg az útat, Szávát repítenék el, amaz az levelekkel bocsátának el; mindazáltal elhítem, Nagyságod tudja jobban, mi cselekedő leszen, ha bemegyen, elhítem eleget fecseg.

Az vajdák bemeneteleknek kívánsága csak hálóvetés,

melyet is egészségesnek nem tartok, immár az gyűlésig haladjon, talám nem ártana, valami kemény s nem bolond boerokat kiküldeni az gyűlésre, s az országot emlékeztetni az egymással való conföderatióra, s micsoda nagy ügyben, az hazának való szolgálatjokra, most is készek lévén ez hazával edgyütt minden útakot az megmaradásra elkövetni. Az hul penig az ország eláll hite mellől, protestáljanak, okai az hitszegésnek nem ők lesznek, mely mellől ha ők el akartak volna állani, az porta kívánságára cselekedni akarták volna, ez haza régen füstöt vetett volna; ezután is, ha az ország hitszegésben elegyíti magát, az ő dolgok könnyű, mivel csak az porta kívánsága szerint cselekedjenek, jól leszen dolgok *etc.*

Az mi az paripák dolgát illeti, kegyelmes uram, úgy vagyon, Ébeni uramnak mondtam vala, hogysem Nagyságod megbetegedjék, oda adom, melyhez képest az egyiket el is küldöttem, kívánván istentől, Nagyságodnak kedve szerént való legyen, az másikat megtartottam, melyet is örömet elküldöttem volna, de látja isten kegyelmes uram, csak egy paripám sincsen amaz nagy korhón kívül, melyet az szekerem eleiben akarok fogatni, nem szeretvén magaviseletét; az kit Nagyságod ada, azt Tordáról Tökölyi uramnak kelle küldenem, az Pap András-félét csak alig hozám ide. Az hul pedig írja Nagyságod, az Nagyságod istállójában leszen mindenkor lovam, abbeli kegyelmességét alázatossággal megszolgálni igyekezem, nem is leszen kétségem; csak hogy kegyelmes uram azt tanúltam, mindenkor jobb az ember házánál az sült kenyér, hogysem szomszédságában bizván, gyakran éhen maradjon.

Az vajdákat ha Nagyságod biztatja, az gyűlésig javallom, nem is messze lévén már. Hogy Nagyságod medgyesi gazdálkodtatással ígéri magát, engedelmesen veszem, leszen ott kegyelmes uram szolgám, az kit Monostorról valami kevés pénzzel küldöttem, hogy élést szerezzen, ha vesznek be fogja vinni, melyet is Nagyságod egészségiért, sok becsületes embe-
rekkel, isten egészségemet megtartván, fogok elkölteni.

Az mi az Száva dolgát illeti, kegyelmős uram, úgyis javallanám, az vajda ő nagysága egy könnyű magyar legénytől küldené el az leveleket, melyeket az választott fejedelem írt az portára, úgy viselvén magát az portán, s Keresztesi uram előtt is, mint ha az választott fejedelem embere volna.

Az törökök, kegyelmes uram, valamit éreznek, vagy akar-
nak, de valóban költöztetik az búzát hajókon által az Dunán.

Tökölyi uram 7. Decbris költ levelét is vévén, ilyen híreket ír; Krakkóban s azon innét igen kezdett grassálni az pestis, s úgy hallatik, hogy az mely magyar király ő felsége hadai,

Prussiában Toronya alatt voltak, elszállottak az téli quár-télyokban, Krakkónak innét való tartományában szándékoznak; Prussiában az svéciai király újabban bejött, és bizonyos, hogy az muszkával confoederált, és így ha Prussiában vagy, hihető, megbékélt dánussal is.

Nyavalyás Földvári Ferencz uram itt tekereg, kegyelmes uram, nyolczszáz tallér héját monda még sancsának lenni, csaknem bolondúl meg, nem tudván hul szerit tenni, s mint-hogy Nagyságod én előttem mondá, hatszáz tallérral meg-segitti, biztatám az Nagyságod kegyelmességével, melyet értvén, nem kevésbé vidula meg. Mely Nagyságod kegyelmes ígíretehez bízván, úgy hiszem, fel fog Nagyságodhoz menni, Nagyságodnak én is alázatosan könyörgök, istent tekintvén. méltóztassék kegyelmességét nyavalyáshoz mutatni.

Úgy értem, kegyelmes uram, az választott fejedelemhez ő nagyságához, tatár követ jött volna, melyet akarék Nagyságodnak értésére adni. Tartsa meg isten Nagyságodot sokáig jó egészségben. Datum Albae Juliae die 1. Januarii ao 1658.

Nagyságodnak méltatlan alázatos híve
szegény szolgálja

P. S. Török földin még csak emlékezetit sem akarják Nagyságodnak érteni az törökök.

Barcziai Ákos m. p.

Külsőim: Celsissimo principi domino dno Georgio Rakoczý dei gratia Transylvaniae principi, partium regni Hungariae domino et sicutorum comiti etc. Dno duo mihi clementissimo.

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

IX.

1657. decz. 12.

Meghívó a megyesi országgyűlésre.

a)

Franciscus Rédei dei gratia electus princeps Transylvaniae stb.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem stb.

Hazánkknak ez mostani bódogtalan időben fenforgó bizonytalan állapotja azt kívánván, remélvén azt is, hogy az mely böcsületes atyjafiait kegyelmetek országúl bocsátotta követségül Budára, addig meg fognak érkezni, közönséges országúnak

generalis gyűlését, mellettünk levő főrendeknek egyező tetszéséből rendeltük az jövőendő 1658. esztendőben, januariusnak kilenczedik napján Szász-Medgyesen lenni. Kegyelmesen parancsoljuk azért kegyelmednek, maga személye szerént legyen jelen, hogy ennek a szegény hazának megmaradására nézendő minden dolgokról concludálhasson közönségesen kegyelmetek és assecuratoriánk szerént adhasson instructiót is portára bocsátandó követeknek. Eidem sub poena in articulis regni expressa secus non facturo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 12. Decembris anno dni 1657.

Franciscus Redei mpria.

Hátirat : Ao 1657. die 12-ma Decembris. Fejedelem Rédei..... levele.

Külczim : Generoso Joanni Bethlen de Kis-Bún, comitatus de Küküllő comiti supremo, tabulaeque judicariae assessori jurato etc. fideli nobis sincere dilecto. (*A pecsét leasett.*)

(Eredetiről.)

b)

1657. decz. 12.

Franciscus Redei dei gratia electus princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Generosi prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti salutem et gratiam nostram. (*Mint az előbbeni rendeletben.*) Secus sub poena in generali articulo expressa non facturi. Quibus de coetero gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 12. Decembris 1657.

Franciscus Redei m. p.

Küül : Generosis, prudentibus ac circumspectis judici regio ac magistro civium coeterisque juratis civibus comitatus nostrae Szebeniensis. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a szász nemzeti levéltárban 690. sz.)

X.

1657. decz. 18.

Rákóczy átirata a törvényhatóságokhoz ugyanezen gyűlés ügyében.

a)

Georgius Rakoci dei gratia princeps Tranniae stb.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Közelebb elmúlt partialis gyűlésre ad 25. Octobris török követségnek meghallgatására convocáltatván kgték közönsé-

gesen, török császár levelének alkalmatosságával kgtek kívánságára mint kelle electiót engednünk; nyilván vagyon kgdnél tévén azt fel kgtek, csak az mi személyünkre volna fényes porta nehézsége és ha kgtek porta kívánságának eleget nem téssen, utolsó veszedelme követi, egyébként békeséget ígérhet magának. És noha partialis gyűlésre török követségnek hallgatására, nem fejedelem választásra hivattuk volt kgteket, mindazáltal kgtek kívánságára közönségesen kgtekhez való szeretet úgy meggyőzött, hogy halállal vetekedő böcstelen-ségre s megalázásra vöttük magunkat, hogy abból is nyilván valóvá tétessék kgtekhez való szeretetünk keresztyéni indulatunk. Az nagy istennel bizonyítunk, nem magunk privatumát s személyét respectálván, mint ellátván, az portának nem mi személyünkre csak, hanem miut pásztort, kgtek mellől előbb elszakasztván, ez szegény haza romlására igyekezeti és hogy végben vivén az fejedelem változtatását, kifakasztá fulánkját mérgesen lenni kgtek ellen, megizentük, szép szabadságára is hogy az nemes ország vigyázna, kit dicséretes elei vérrel oltalmaztak, intettük, de ha az akkori egyben gyűlt nemes ország statusi jó végre hogy már az mi atyai jó tanácsunkat nem vötték, szabadságok romlásával cselekedték, isten s az világ előtt okai nem vagyunk, adta volna bár isten, jövődő mondásunk ily szomorúan ne teljesedik vala bé; de ám kifokasztá fulánkját s megmutatá: kgtek mellől elszakasztván, ottan hamar Jenőt kéri, tetézvén budai válasz, hogy az ki Jenőt adja s úgy hódol, amint Bocskai idejében volt az haza, azé az fejedelemség, nem pénzt horgász, kereskedik, szép végházat kívánván az fejedelemségért, ezzel akarja végben vinni, nyakára üllessen ez hazának, alkalmatosságot nyújtson másoknak is, kik magok privatumát néznék, nem hazájok javát, határi, végházai eladásával való fejedelemség szerzésre; vajjon ha mi személyünk volna csak oly gyűlölséges, megadná-e Jenőért, kívánná-e kgtektől? Ma Jenőt kívánja, ottan hamar Lugast, azután Brasót vagy Szebent kívánhatja, végre Váradot, apródonként gyengítvén oltalmát, erejét, pasát helyhezteshet Erdélyben. Inkább akarnánk koldulással élnünk, feleségünkkel, kgteknek választott fejedelmével fiunkkal, mintsem édes hazánk, nemzetünk romlásával, végháza határi elidegenítésével uralkodnunk, rövid elműlő életünket dicséretes keresztyénséggel, magyarsággal bérekesztenünk, megmutatván azt is kgteknek, s ez világ eleiben terjeszván, nemzetemnek hazámnak igaz voltam. Értvén, hogy országúl kgteknek gyűlés hirdettetett, akaruk mi is kgteknek eleiben terjeszteni, s megmutatni, nem az mi személyünkre az nehézség csak, hanem isten után helyheztesztvén az török kgteknek megmaradását mi személyünkben,

akart elszakasztani kgtek mellől; az mint kgtek nekünk köteles, mi is kgteknek országúl azok vagyunk, kit is fentartani akarunk s míg isten ez világi életben megtart, mindaddig is kgteknek javára, szabadságának oltalmára vigyázván, annak sérelmének orvoslására is készek lévén; assecuratus lehet is kgtek, megtapasztalván kgteknek engedelmes hűségét, hazájához való szeretetét is, nem végház adással, se határi eladásával akarunk fejedelemséget keresni, hanem azért mindenünket elkölteni, életünket is letenni készek vagyunk. Eidem in reliquo benigne propensi manemus.

Datum in castro nostro Colosmonostoriensi die 18. Decembris ao 1657.

G. Rakoczi m. p.

Külezim: Generoso de Gálfalva Tabulae Judiciariae Jur. Ass. etc. fideli nobis delicto.

(Eredetije a mvhelyi gr. Teleki ltban 3650. sz.)

b)

1657. decz. 18.

Georgius Rákóczi etc.

Prudentes ac circumspecti fideles, nobis dilecti. Salutem cum favore. Közelsz elmúlt partialis gyűlésre *(stb. mint az előbbeni rendeletemben, csak 332. l. 8. sor felül mindazonáltal elé teendő »kirül követinek is ellenkező constructiójok nem lehetett«* — továbbá alól 4. sor: »országúl« szó ki van hagyva.) Quibus de coetero benigne propensi manemus. Datum in castro nostro Colosmonostoriensi, die 18. Decembris anno 1657.

G. Rakoczi m. p.

Külezim: Prudentibus ac circumspectis magistro civium regio et sedis iudicibus, ceterisque juratis civibus civitatis nostrae et sedis Saxonicalis Cibiiniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a szász nemzeti egyetem levéltárában. Nro. 668.)

XI.

1658. jan. 9—31.

A megyesi gyűlés törvényei és írommányai.

a)

1658. jan. 15. (kedden.)

A rendek levele a régékhez.

Tekéntetes ngos, nemzetes és vitézlő meghitt jó akaró atyáinkiai. Isten Kglteket *stb.*

Szegény hazánknak mostani veszedelemhez közelítő állapotjához képest az mi kglis urunk, választott fejedelmünk generalis gyűlésre convocáltatván, minemű hazánk megmaradására szolgáló végeztésekre kellett legyen egész országúl, három nemzetül lépnünk, Kglteknek is, mint ilyen szép végházunkban lakó igaz hazafiainak akarók ez levelünk által tudtára adni nem kételkedvén abban, hogy Kgltek is, mint ez hazának egyik vére-tagja az reánk következhethendő gonosznak idején való megelőzésében szíve szerint minden tehetségével fáradozni el nem mulatná, sőt az szép végházat idegen avagy leginkább pogány kezébe eséstől aanyéra nem féltene, hogy tiszteességes halálra inkább, mintsem annak megérésére később volna. Nyilván lenni Kglteknel hittük, hogy az elmúlt közelbik fejevári gyűlésünkben hatalmas császárnak, tatár chámnak, fő- és budai vezéreknek egyező értelmű levelek inkább minden végekből álló követek által érkezvén hozzánk, az mi kglis urunknak, az méltóságos Rákóczi György fejedelemnek fejedelemségének megváltoztatásáról minemű nagy szűbeli fájdalommal ez szegény hazának eddig bevött és megtartott szokása kívül kellett legyen gondolkodásinkat arra fordítanunk, hogy ő naga az ország directiójától magát megüresítené, míglen az fényes portának haragja csendesítettnek és ő nga állapotja az portán jobb karban állíttathatnék: igérvén mindazáltal mi is arra magunkot, hogy az ő nga mellett való törekedésben mind az hatalmas császár előtt, mind egyéb helyeken szívesen fáradozánk. Mely kedvünk ellen és olyan hatalmas nemzetségeknek fenyegetőzések miatt lött dologra soha nem ereszkedtünk volna, ha avagy csak ezelőtt egy kevés idővel levő karban lehetett volna a szegény hazánk; de hazánknak nagyobb része és annak elsőbb tagjai ki fegyver élével levágattattak, ki tatár és egyéb nemzetségek keserves rabságát szenvedik; mely miatt ezelőtti szegény hazánknak előbbi szomorú példáit is, midőn az töröktől elszakadván, más idegen nemzetekhez folyamodtak segítségért, szemünk előtt viselvén, miképpen opponálhattuk volna neki magunkat, akárki megítélheti. Mindennyi változó és utolsó romlásunkhoz közelítő állapotunkban is az ő nagához való igaz szeretetünk soha bennünk meg nem hült, hanem akkor is, midőn ő nga helyiben újabb successorsnak választásához nyúltunk, az ő naga jövődöbéli fejedelmi állapotját fentartottuk, és sem választott fejedelmünket addig meg nem eskettük, sem magunk ő nagának homagiomunkat nem praestáltuk, míglen ő nagának mitőlünk és viszont ő nagától minekünk adatott reciproca assecuratióknak conditióit nem effectuálnók. El is kezdtünk vala ugyan az budai vezérrel assecuratióunk szerint az ő nga állapotjának sollicitálását, de azzal

nehézséget vontunk inkább magunkra, mintsem valami hasznót nyerhettünk volna. De mind azzal is nem gondolván, ezen mostani gyűlésünkből akartunk az fényes portára solennis legatiót instituálni az ő naga elébbeni méltóságának helyben állíttatása felől, de ő naga levele érkeztén közinkbe szóval való izenetivel együtt, nyilván megértettük, hogy nem várván az mi assecuratiónk szerént való törekedésünktől, maga az regimenhez hozzá akarna nyúlui, sőt még levelének emanatiójának előtte is hozzá nyúlt; avagy inkább azt exerceálni meg sem szűnt volna. Melyhez képest látván, hogy ő naga az mi törekedésünk nélkül nem ítélné magát szűkölködni, mint olyan szükség kívül való dologban fáradozni szükségesnek lenni nem ítéltük, hanem az egész statusok ugyan az tegnapi napon választott fejedelmünket solenniter inaugurálni, publice megesküttetni és magok is homagiomokat praestálni akarták. De hogy mégis mind isten s mind az egész világ előtt constálna, hogy mi semminek okai nem vagyunk, mégis ex superabundanti ő nagát bizonyos főrendből álló atyánkfia és levelünk által megtaláltuk, hogy ezzel is ő naga személyéhez való jó akaratum és kegyes indulatum mindeneknél nyilván valóvá lehetne, mint ezt ugyan az ő nagának írt s Kglteknek küldött levelének mássából megértheti.

Kglteket azért mint jó akaró atyánkfiát kérjük s intjük szeretettel, hogy szemei előtt viselvén ez marokni kis magyarságnak s megczondorlott szegény hazánkunk igyefogyott állapotját, mégis ennél nagyobb romlásra okot adni ne igyekezzék, hanem szép végházunkat az haza és választott kghmes urunk számára mindenek ellen tartsa úgy meg, hogy az ország és ő naga egyező tetszések nélkül senkinek semminémű parancsolatokra, ígéretekre és fenyegetőzésekre meg ne adja, hanem mivel mi is az jövő közelbik pénteken választott kglis urunkat publice megesküteni, magunk is ő naga hűségére megeskünni akarunk, Kgltek is sub poena notae perpetuae infidelitatis választott kegyelmes urunk hűségére hitit letenni el ne mulassa. Mely Kgltek ez hazához és communi et libero voto eligáltatott legitimus fejedelméhez való tökéletességének mind ő nagától bőséges megjutalmaztatását magán megtapasztalja, mind mi egész országúl, három nemzetül kicsintől fogva nagyiglan az Kgltek oltalmazására, véghelyeink mind egy talpalatni földéig való megtartására minden úton módokon, és ha kívántatik, s más csendesebb mediomokkal véghez nem vihetjük, értékünket kiadni, vérünket kiontani és életünket is letenni készek vagyunk. Ajálván ezeknek felette Kglteknek tökéletes jó akaratumat és szeretetünket. Ezek után isten Kgltet éltesse, és szívét hazánk oltalmára való búzgosággal megáldja. Iratott

az mi közönséges gyűlésünkben Szász-Medgyesen, Boldogasz-szony havának 15. napján 1658. esztendőben.

Kglteknek jó akaró atyafiai, Erdély-országnak három nemzetről álló rendei Magyarországnak hozzá tartozó részeivel együtt.

(Fogalmazvány a gr. Lázárok medgyesfalvi ltárában.)

b)

1658. j a n. 16.

Rákóczy válasza a rendeknek a jan. 14-iki levelükre.

Georgius Rakoczy *sth.* Sples magci *sth.*

Literas Dñtionum Vrarum sub 14-a praesentis mensis ad nos datas accepimus. Paterno affectu exaratas ad Dñes Vras nostras literas qua mente et affectione perceperint, tum ex modo dictis literis, quam ex orali earundem denuntiatione intelleximus. Sperabamus oblationem nostram non talem effectum, vel proemium sortituram, quin potius christianam nostram et synceram erga hanc patriam, et consequenter Dñes Vras declaratam benevolentiam, amorem ac sollicitudinem, eisdem Dñes Vras, antequam ad violationem ejusdem contractus accederent judiciumque ferrent, et sese ipsamet absolutas pronunciarent, ultro obsequio se acceptaturas. Nonequidem Dñes Vrae ignem excitare volunt, verum rescire a nobis cupiunt, qualiter excitatam jam et in perniciem sui regni vergentem flammam extinguere, atque in sopienda, aut extinguenta eadem quem modum et viam habere possemus, sciscitantur; verum ut videmus Dñes Vrae sunt sibimet ipsis favorabiles judices, actores simul et contra nos testes. Abstrahi et separari a porta Ottomanica nunquam volumus, nec volumus, eandemque omnibus viis, et modis non solum cum proprio nostro, sed etiam Dñtionum Vrarum commodo et regni qujeta permansione complacatam reddere animitus desideramus. Captivos regni indigenas eliberare et in captivitate haud relinquere, uti iam in iisdem eliberandis dnus deus modum ostenderat, volumus. Ex suscepto regiminis nostri officio, dependentiam a Dñibus Vris aliquam habere nobis non fuit necessarium, siquidem Dñes Vras nostros obligatos fideles esse scivimus, atque per factam cessionem nostram, uti perscripsimus, imminens regno periculum non est sublatum, quin potius postulatione arcis Jeneő auctum, unde portae etiam Ottomanicae adversus Dñes Vras in discrimen regni, ira et offensio

prorumpit, liberam electionem impedivimus nunquam, libere electi sumus, non solum nos, sed etiam filius noster, denuo etiam praeter necessitatem electi sumus. Advertimus in quibus punctis, per nos contractus violatus exitisset. Quod primo, authentico sigillo tituloque principis ne utamur. Ad haec quis se obligavit? Et quis nos ab eo prohibuit? Ubi ejus in contractu mentio? Secundo: principatum non deposuimus, cur ergo eo uti non potuissemus. Ad secundum: Recordentur dñes Vrae, et iuxta conscientiarum suarum exigentiam recognoscant, an non Dñes Vrae nobis nuntiaverint, et nonne ad id sese obligarunt, ut si propter avertendum duntaxat eorum regni periculum, principem, quo postulationi Turcarum satisfecisse iudicaretur, eligi permiserimus, regnum ipsum debitam suam fidelitatem erga nos conservaturum, neque eligendo principi, et econtra idem quoque dnibus Vris sacramentum jurenti deposituras (*sic*) fore? Nos etiam posteaquam Alba Julia movissemus, medio dnorum Gabrielis Haller, et Michaelis Mikes Dñbus Vris denuntiari curavimus, quod nullum ab onere obligationis absolvere velimus, quin imo quemcunque sibi principem elegerint, eum quoque pro tali fidei nostro etiam post electionem agnoscemus, qualis erat ante ipsam electionem; si Varadini et aliis in locis iuramentum non deposuerunt, illi quoque indigenae regni existentes, obligationi suae satisfecerunt; si perscripsimus regnum ab obligatione nobis debita absolutum nos non declarasse, multominus ipsos absolutos pronuntiavimus, quid igitur hac quoque ratione deliquimus? Ad tertium. Proventibus regni, ubi manus nostras adhibuimus, doceant. Ad quartum. Per quem prohibiti sumus, aut utrum ita nosmet obstrinximus, ut res et negotia nostra propria promovere nequeamus, quis enim efficacius rebus suis invigilare potest, quam is, de cuius pelle agitur? Nomine regni cum nullo tractatus habuimus. Ad quintum. In eliberandis obsidibus laboravimus; doceant Dñes Vrae utrum dispositionem summae nos denegaverimus. Ad sextum. Cui minati sumus, doceant fide dignis personis, vel scriptis. Ad septimum. In quibusnam liberis oppidis contrarii fuimus, aut id ubinam in contractu prohibitum erat, ut si quae insolentiae ortae fuissent, iisdem ad nos delatis, nonne puniri curavimus?

Nos quidem Dñes Vras una cum regno judicare nolle-mus, verum ut Dñibus Vris et toto regno mundoque universo palam sit, contractum illum non nos, verum Dñes Vras subito post discessum nostrum Alba Julia, et emanationem earundem literarum contractualium 3-a et 4-a Novembris violasse. Volentes itaque nostram conscientiam tam coram deo et mundo universo illaesam conservare, nos quoque Dñibus Vris dete-

gendum duximus: violatis conditionibus, violantur pacta. Primo. Inclutum regnum, uti superius etiam scriptum, ad fidelitatem nobis eousque servandam, donec finaliter omnis spes nostra abscissa non fuerit, sese obligavit. Contra hoc autem punctum conclusit et determinavit, ut tam Varadini, Jeneő et in aliis fiscalibus arcibus officiales praesidarii, et non solum praesidiarii, verum in arcibus Varad et Jenő nobiles quoque et indigenae regni tali cautela juramentum deponant, ut casu quo licet etiam porta principatui nostro annuerit, sed tamen arces sine annuentia dni Redey et totius regni manibus nostris haud assignent; quorum omnium verissima paria authentice Dnibus Vris medio ablegatorum suorum transmittimus, quae omnia in violationem contractus tendunt. 2-o. Negotia nostra apud vezeros, Budae, apud portam et hamum Tartarorum sincere et diligenter promovebunt: horum quis effectus? nullus. Excepta Budensi legatione, quis legatus ad hamum et alios vezeros expeditus? nullus. Negotia nostra nullibi sincere, uti fieri debuit, verum sub aliquo tantum praetextu et colore sunt tractata, prouti id ex instructione dni Bánffy apparebit: ubi manifeste declaratur, quod si animadverteret ex rerum nostrarum in medium prolatione, alienum vezerii adversus regnum animum, negotia nostra non proferat neque promoveat. Quis tandem etiam legatus ad portam ottomanicam expeditus? nullus. In hac materia comitia indicare minus erat necessarium, siquidem in contractu per expressum declaratum erat; legatus etiam denominari amplius non debuit, quia iam erat deputatus. Tertio. Toti regno permisimus electionem, iam autem certa pars eandem electionem non approbat; quam ob causam legatos quoque deputare recusaret. Quarto. Nonnulli homines negotia et res nostras non stabilire, quin potius status et ordines regni muneribus et aliis pollicitis a fidelitate nobis debita abstrahere intendebant.

Quid autem d. Vrae a nobis exposcant id quoque percipimus; si gladium cervici nostrae impositum contempleremur et si principatui nostro renuntiare vellemus, ad id condescendere deberemus. — Quo ad I. Nullius reversales extradabimus, nullius fidem et obligationem solvemus; arces Varad, Jenő oppidaque haidonica de manibus nostris non exmitteremus. Ad 2-dum. Militem donec spirare potuerimus intertenebimus, non in offensionem sed in defensionem Dnum Vrarum, si affectui et bonae intentioni nostrae corresponderint. Ad 3. Militem nostrum non minuemus, sed augebimus, et quousque spiritum trahere valebimus, si dominium acquirere et princeps esse nequiverimus, omnem nostram substantiam in defensionem et promotionem tam Dominationum Vrarum (si bene-

volentia nostra abuti noluerint) quam eorum, qui nunc protectionem nostram non respuunt, profundemus. Ut in possessione bonorum nostrorum nos confirmet minus necessarium iudicamus, ex quo eadem partim per dnam genitricem, partim consortem nostram bono iure acquisita possidentur; iniuste et nullo praemisso iuris ordine si quis eadem a nobis adimere vellet vel posset, viderit, forte nos etiam ad faciendam repulsionem concurrere valebimus.

Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur, dicit sacra scriptura. Videmus enim Dnes Vras nonnullorum privata sua commoda querentium hominum consilia secutas, defensionem et oblationem nostrae contraire: illi autem homines licet sub coloratis suis verbis dulce mel exhibere Dhus Vris videntur, sed profecto occulto sub iisdem latent venena, christiana affectione nostra prorsus abutuntur, et in summum gentis Hungaricae despectum, sibi quae ipsis non postremam ruinam nos amotos esse cupiunt, cum alioquin in tali rerum statu non amovere, verum sibi ipsis ultro obligatos reddere deberent, et dum Dnes Vrae libertatem sibi quaerunt, eandem amiserunt.

Intra muros et sub armis libera vota esse non possunt, conscientis nonnulli dominari volunt, boni publici promotionem non desiderant, verum intestinis odiis excandendis in regni et sui periculationem sulphur addunt. Utatur sane Turcarum suppetiis, verum an id fiet permansioni regni proficuum? Est ne id secundum iura christianitatis? Decet ne legitimis, libertates regni defendentem principem injuriis afficere, eumque more Anglorum iudicare? Consulamus iudices non interessatos, diiudicent ii, iusta mentis trutina, an nos primo, vel Dnes Vrae contractum violaverimus; si per eos convicti fuerimus, bene quidem, alioquin Dnum Vrarum dijudicationi non cedemus. Nullos autem ab obligatione absolutos pronuntiabimus. Monemur Dnes Vras per deum immortalem, perque fortunas, et chara sua pignora, periculum cervicibus suis imminere velint avertere, neque sese illi ultro exponere, quin potius eo descendere velint, ut cuilibet libera vox concedatur, casu quo, si tum unanimi consensu nos pro suo dno et principe agnoscere voluerint, vi armorum dominari aut regnare haud velimus. Quod si autem iuramentum deposuerint, et aliis negotiis sese immiscuerint et prout fama fertur, homines nostros in publicis viis impedire curarent, coram deo, sanctisque angelis ac mundo universo solenniter protestamur nos minime fore in causa, si regno postrema ruina et periculum accelerabitur. Nos quoque una cum charissima nostra conjuge, et aliis nobiscum unum sentientibus, in conservanda arce Jenő omnes vias et modos exquirere necessitati sumus. In amicitiam hami Tartarorum,

non negamus profusione expensarum quadraginta millium tallerorum imperialium devenimus: qui res nostras in porta otthomanica promovet, viderint itaque Dnes Vrae quid sint facturae, Kozacus quoque et alii nostri sunt amici.

Si qui autem sub his turbulentis temporibus quidpiam obligationi suae, contrarii perpetrassent. fidelitate sua erga nos denuo declarata. cuncta per generalem amnistiam tolli et sepeliri faciemus.

Adhuc tamen coram deo, sanctis angelis et mundo universo protestamur, non nos. verum Dnes Vras causas fore regni suae ruinae. Datum Gyálu, 16. Januarii anno 1658.

(Egykorú másolat. Orsz. levélt. Transylvanica.)

c)

1658. j a n. 18.

A szebeniek hitlevele Rhédeynek.

Mi polgármester király és székbírák, az egész tanácsban levő esközt polgárok az száz emberekkel együtt Szebenben lakozók ez írásunk rendiben adunk tudtára, hogy ez mostani kegyelmes választott urunknak tekintetes és nagyságos Rédei Ferencz urunknak ő nagyságának szerelmes házastársát fejedelemasszonyunkat ő nagyságát, az urfiál ő nagyságával együtt mostani országunk conturbált állapotja azt kívánván szükségesképen, városunkban bevészük, oltalmazzuk és senkinek megháborítani ő nagyságokat nem engedjük, hanem minden tehetséggel resistálunk, hideget, hevet, boldog s boldogtalan állapotot egy erányú képen szenvedünk, fáradunk. senki kívánságára ki nem adjuk, hogyha az mi kegyelmes urunk ő nagysága fejedelmünk tanácsi úr híveivel együtt bennünket is assecurál, hogy városunkat mind belől s mind kívül való ellenségek ellen. ha kik találkoznának, protegál és segét oltalmazni, városunk szabadságunk és rendtartásinak bántódása és sértődése nélkül, melyet mi sub conditione reciprocata sancte et illibate tartani és praestálni ígírünk ő nagyságoknak. Actum Cibinii die 18. Januarii anno domini 1658.

(P. H.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).

d)

1658. jan. 19.

A rendek átirata a havasalföldi vajdához.

Tekintetes és méltóságos fejedelem, nekünk jó akaró urunk, szomszédunk; isten Nagodat etc.

Értésére lenni Nagodnak is nem kételkedünk, mi módon ez elmúlt napokban az hatalmas császárnak, tatár chánnak, fő- és budai vezéreknek egyértelmű levelei érkezvén hozzánk előbbeni fejedelmünknek az méltóságos Rákóczi György kglmes urunknak fejedelmi állapotjának megváltoztatása felől, kelleltett volt elmélkedésünket arra fordítanunk, hogy ő naga maga méltóságos tetszéséből ez hazának igazgatásától magát megüresítené. És noha szegény hazánknek ilyen megromlott állapotjában kényszerítettünk volt arra lépni; mindazonáltal akkor is az ő naga személye mi előttünk gyűlölségben nem volt, hanem egész országúl, három nemzetül ígértük volt arra magunkat, hogy az ő naga méltóságának előbbeni helyre való állításában, az mennyire végső romlásunk nélkül meglehet, mind portán s mind egyéb helyeken szívesen fáradoznánk. Mely ő nagához való jóakaratumk most is bennünk meg nem hűlt, hanem ennek megmutatására ez mai napon küldöttük ő nagához mindaz három nemzetből álló bizonyos jóakaró atyánkfiait, kik között főkövetnek választottuk tekintetes és nemzeti Barcsai Ákos uramat, hogy így is az ő naga személyéhez hajlandó jó indulatumkat megjelentenők.

Noha pedig ilyen romlásra hanyatlott állapotunkban az fényes portának magunkat nem obponálhatván kényszerítettünk fejedelmünköt változtatnunk; de tudván azt, hogy Nagoddal és az Nagod országával az mi eleinknek bizonyos confoederatiói interveniáltak volt, melyet országúl mindaz három nemzetből álló statusokkal megerősítvén articulusink közben be is irattunk; most is Nagoddal és az Nagod birodalmában levő minden igaz híveivel azon jó szomszedságot fenntartani, és ha Nagtok s Kgltek tőlünk kívánja, megerősíteni és közönséges gyűlésünkben is confirmálni készek vagyunk kérvén azon Nagodat, hogy Nagod is nekünk országúl tött ígéretit és jó szomszedságát szeme előtt viselvén, azon jóakaratumját ennekutánna is tartsa fenn, mi is Nagodnak azon tökéletes jó akaratumkat, szomszedságunkat és barátságunkat ígj(ük).

Isten Nagodat hozzánk való jó akaratjának megtartására éltesse sokáig jó egészségben. Iratott Száz-Medgyesen az mi

közönséges gyűlésünkben, Boldog-Asszony havának 19. napján 1658. esztendőben.

Nagodnak jó akaró szomszédi, Erdélyországnak három nemből álló rendei, Magyarországnak hozzá tartozó részeivel együtt.

Más kézzel: 1658. 19. Januarii az havaselföldi Kosztandi vajdának írt ország levelének pariaia.

(Egykorú másolat a gróf Lázárok medgyesfalvi ltárában).

e)

1658. j a n. 20.

A rendek körlevele a törvényhatóságokhoz, hogy az országhoz tartozó hűségben megmaradjanak.

Universi status et ordines trium nationum et ordinum regni Transilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum etc. Huc in civitatem Szász-Medgies ad generalia regni comitia die nona Januarii jam praeterita congregati, amicis nostris et fratribus, prudentibus ac circumspectis magistro civium regio ac sedis judicibus, caeterisque juratis civibus et senatoribus civitatis et sedis Saxonicalis Szeben, cunctis etiam aliis cujuscunque status, conditionis ordinis, gradus, honoris, officii, dignitatis, praecminentiaeque et functionis hominibus praesentium notitiam habituris salutem et amicitiam nostram paratam. Kegyelmeteknél nyilván vagyon, miképpen az elmúlt fejevári gyűléskor hatalmas törek császár, tatár chám, fővezér és egyéb vezéreknek, basáknak levelek érkeztén kezünkben, azoknak rettenetes fenyegetés és végső romlástól való félelem kényszerítvén arra, hogy az mi kglis urunk a méltóságos Rákóczi György fejedelem ő Naga helyett más fejedelmet válasszunk, melynek ő Naga is annuált, elégséges assecuratioja lévén nálunk országul arról, hogyha klmcs császárunk fényes portáján ő nagának kegyelem adatik és az státusoknak megbántódott állapotját és szabadságát helyreállítja az ország kívánsága szerint, készek vagyunk recipiálni ő nagát haladék nélkül; ő naga is bona fide christiana assecurálta az nemes országot arról, az míg az portán az ő naga állapotja is végben nem megyen, az directióhoz semmiképpen nem nyúl. Noha azért mindkét részről az szerint az végeztések szerint megvadnak, a portáról is ő nagának semmi kegyelem nem adatott az ő naga mellett való törekedésre; az mely atyánkfiait Budára küldetük volt, azoknak is az fővezértől oly válasz adatott, hogy

száz ezer aranyért is ő naga mellett törekedni nem merne; mindazáltal ezekkel is nem gondolván az méltóságos fejedelem Rákóczi György urunk, az török császár fényes portája kedve és akaratja ellen az directióhoz hozzá nyúlt; kgteket is, de közönségesen minnyájunkat fenyegetvén tűzzel, vassal, hogyha ő nagának engedelmesek nem leszünk. Melyet mihelt megcselekednénk a porta híre s akaratja nélkül, nem egyebet, hanem végső pusztulást várhatnánk az szegény hazára; most is eléggé siratják Erdélyben az török császártól való elszakadást az sok puszta faluk és kémények. Mindazáltal, hogy mind isten, s mindez világ előtt az mű ártatlanságunk meglássék, im mostan is bizonyos atyánkfiait küldöttük az méltóságos fejedelem urunkhoz ő nagához, úgymint Barcsai Akos, Dániel Ferencz, Csák Dávid atyánkfiait, kik által most is újbban kérjük ő nagát alázatosan: az klmes török császár kedve s akaratja nélkül az ország directiójához ne nyuljon, ne vonja annak az hatalmas nemzetnek számlálhatatlan hadait országunkra ez iránt való cselekedetével, hanem keresse kedvét az portának; ha ott ő nagát az hatalmas császár gratiájában veszi, és az státusoknak megbántódott szabadságát az országának kívánsági szerént helyére állatja, fejedelmünknek agnoscálni ő nagát készek vagyunk és leszünk; de mű az török császár kedve s akaratja ellen cselekedni nem merünk, kinek kész hadai mindenütt fenn vadnak, mert Galga szultán derekas tatár haddal alkalmas ideje az Neszteren általjött, a honnan igen könnyen öt napok alatt Háromszékre beérkezhetik, s az végbeliek is mindenütt készen vadnak, az kiknél ha több nem volna is, az mű veszedelmünkre bőségesen elegek. De mind ezek felett Stoyka Symon uram az kit az ország kapitihaságra küldött oda bé Fejérvárról, az mint referálja, postán visszajövéen Drinápolyból, az török császár maga személye szerint minden hadaival táborban ott vagyon, onnét bocsátotta vissza az fővezér az ország ellen való rettenetes fenyegetőzéssel, ha az méltóságos Rákóczi György urunkot fejedelmünknek úsmernők és szenvednénk. Sőt azt is parancsolja, hogy az ország és új fejedelem követi mindjárt induljanak, mert eskszik az isteure, hogy az országot megkeresi érette; ha az hadak pedig megindulnak, azután késő leszen. Azért mű mind isten, mind emberek előtt protestálunk, okai ne legyünk az ország romlásának, hogy meg nem jelentettük volna az reá következendő veszedelmet, romlást, mely mindjárt megleszen, ha hlms császár akaratja nélkül az másik kgls urunkot befogadjuk. Kgtek azért jól meggondolja, mit cselekszik, szánja meg feleségit, gyermekit, édes hazáját; úgy tetszik, most is elég sok ezer keresztyén lelkek vadnak oda rabságra

közülünk ; ne veszssen el az kevés számú maradék uép is, értsen az országgal mindenben egyet, úgy remélhetjük, hogy talám az úristen nem veszt el végképpen bennünket ; mert ha szakadások kezdenek lenni közöttünk, az leszen végső romlásunknak jelei és okai ; sőt mindenkben az ország végezésétől függjen kgltek, és az miben az ország parancsolatját érti, alkalmaztassa ahoz dolgait, igyekezze is végre vinni hűségesen haladék nélkül. Az kknél penig mostani választott kgls urunk czémere és leveli nem lészen, az olyanokat, ha kgltek között járnak, megfogja és az választott fejedelem ő nagyságának kezében küldje. Datum in generali congregatione nostra Szász-Medgiesiensi, ad diem nonam Januarii anni praesentis indicta die 20. Januarii anno domini 1658.

(P. H.)

Universi Status et Ordines trium
nationum et ordinum regni Tran-
niae et partium Hungariae eidem
annexarum.

Alatt a lap szélén más kézzel írva : Szebenszék.

(Ered. a szász nemz. egyet. ltárában nro 696).

ŋ)

1658. j. a. n. 24.

A megyesi országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod spect., mfici, gen., egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum quartum mensis Januarii, anni millesimi sexcentissimi quinquagesimi octavi, in civitate nostra Szász-Medgyes, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebeantes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dnorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in comitiis eorum generalibus, in civitatem Szász-Medgyes, ad diem vigesimum quartum mensis Januarii, anni millesimi, sexcentesimali, quinquagesimi octavi indictis celebratis conclusi.

Praefatio.

Ugy vagyon klmcs urunk, az elmúlt napokban, az hatalmas török császárnak utolsó pusztítással fenyegető kemény parancsolatja érkeztén hozzánk, kénszerítettünk volt elméledésünköt arra fordítanunk, hogy fellobbant haragjának csendítéséig Ngod mlgos fejedelmi székből kilépvén, ez haza igazgatásától magát megvonná, csak gondolván azt, hogy az portának nehézsége nem ez haza, hanem az Ngod mlgos személye ellen volna, Ngod is mint istenfélő keresztyén fejedelem, maga méltóságának ideig való megalázásával is, meg akarván mutatni hozzánk való atyai szeretetét, készebb lón maga méltóságos tetszéséből, magát az regimenttől megtartóztatni, mintsem ez hazát az pogány fegyvere és tüze miatt, utolsó pusztulásra jutni engedni. De hogy az porta ez fenyegetődésben, és az Ngod mlgos fejedelemségének megváltoztatása felől való parancsolatjában nem egyebet respectált légyen, hanem hogy Ngodot nemkülömben, hanem mint egy hűséges pásztort az nyáj mellől elszakasztván, minket Ngod pásztori gondviselése alatt lévő igaz híveit, szabadosabban megszaggathatná, és hazánknak határit magájévé tehetné, ebből is világosan kitetszik, hogy az első parancsolatjában az Ngod mlgos személyének letétetésinél egyéb kívánsága nem volt, hanem azután Jenőnek olyan szép végházunknak odaengedését is kívánta, gondolván azt, hogy Ngod az regimenttől magát megvonván, ebbéli kívánságának is beteljesítését tőle meg nem mernők tagadni, Ngod is (mint ki isten kegyelmességiből ez hazának kormányit egynéhány esztendőök alatt mlgos fejedelmi tisztiben boldogul igazgatta) látván országát nemkülömben mint egy veszedelmes tengernek közepiben minden felől az sok háborúknak veszedelmes szélvészai között hanyattatni, az reánk törő gonosz akaróinknak szándékát hivalkodó szemmel tovább nem nézhette, hanem minekelőtte utolsó hajótörésre jutna állapotunk, kezeit kormányozásunkra veté, és legelsőbbben is mindjárt ez városában együtt találván bennünket, szegény hazánknak megmaradása felől való dolgokról, velünk és bölcs tanácsival együtt, generalis gyűlést celebráltata. Mely Ngod hozzánk való fejedelmi klségít mint klmcs urunknak alázatosan meg szolgáljuk Ngodnak, könyörögvén azon az fges istennek

hogy Ngodnak minden dolgait szerencsessé tegye, és szegény hazánknak békességben való megtartására életét nyújtsa sok esztendőkre.

Articulus I.

Az kapuszám után való adónak ellimitálása az taxás városok contributiójával együtt.

Nem tagadhatjuk klmes urunk, hogy magunk is nem veunők eszünkben, Ngodnak mennyi sok rendbeli szükségre kellessék költséget fordítani, szegény hazánknak mostani állapotjához képest, de ellenben szemünk előtt kell viselnünk azt is, hogy az elmúlt esztendőben istennek igaz ítéletiből reánk szállott közönséges veszedelemben, sok adófizető jobbágyink oda-maradtanak, az kik itthon voltak is, az közönséges kapuszám után való adón kívül, nem gondolhatván azzal is, hogy mind borok, mind búzájok igen szűkön termett, az rabok váltóságára megannyi contributiót vetettünk reájok, az mennyit kapuszám után praestálniok kellett, ezenkívül az elmúlt százszebesi táborozáskor az lengyelek irruptiója és az pogánnak szüntelen való fenyegetőzése azt kívánván: kapuszám után gyalogokat is állattanak; nem utolsó ez is, hogy az hadaknak szegénységen való megfordulása miatt sok helyeken annyira jutottak, hogy majd semmiiek nem maradt, de hogy mégis teljességgel végső pusztulásra ne jussanak, és adójoknak is supportálására reá érkezhessenek, mindennyi megromlott állapotjokban is, ígírjük Ngodnak kapuszám után az szokott terminusokon tizenöt forintot administráltatni, az tavalyi articulusban specificált mód szerént. Az székely atyánkfiai is, kiknek az vármegyéken jószágok vagyon, ezen terhviselésre ígírik magokat. Hasonlóképen az szász natióon lévő atyánkfiai is. Könyörögrvén Ngodnak alázatosan, légyen contentus véle.

Az taxás városoknak contributiója.

Kolosváré.....	2400 for.
Váradé.....	1400 »
Fejérvaré.....	200 »
Bánfi-Hunyadé	200 »
Udvarhelyé	260 »
Kézdi-Vásárhelyé	180 »
Sepsi-Szent-Györgyé ...	180 »
Ilyefalváé.....	150 »
Egeresé	150 »
Nagy-Almásé.....	125 »

Articulus II.

*Az ország megbántódásának megorvoslása felől való kglmes
assecuratiója ü ngának.*

Jóllehet klmes urunk feles megbántódásink volnának, melyeknek megorvoslását Ngod kglmes ígíretében bízván, szükséges volna ugyan most Ngodtól kívánnunk, mivel Ngod maga onszol bennünköt, hogy régen kívánt szabadságunknak jó karban való állatásában, kegyelmességit valósággal experiálni ne halasztanók, de mostan arra alkalmatos üdönkönt nem látjuk, hanem hogy mégis Ngod sub verbo principali assecurál bennünket, hogy minden megbántódásinkot, az békességnek reménysege alatt celebrálandó közelbik gyűlésen az ország kívánsága szerént ígéri megorvoslani, Ngodnak mint klmes urunknak híven megszolgáljuk.

Articulus III.

Az hadi expeditióra való instructiónak modalitása:

Elhittük klmes urunk, hogy Ngod semmit nagyobb szorgalmatossággal nem igyekezik elkövetni, mint hogy fegyvervonás nélkül ez szegény hazát oltalmazhassa, mi is az Ngod gondviselése alatt békességben nyughassunk, de ha ugyan valamely megáltalkodott gonosz akaróink, ellenségesen reánk jönnek, és az defensát is minden csendes mediumokkal megpróbálván, nem complacálhatja Ngod, így az extrema necessitásban, ha in bello defensive fel kellett nék hadakozni ülnünk, az Ngod bölcs tanácsival egyező tetszések szerént, personalis insurrectio ne légyen, hanem minden rendbéli nemes, és hadba felülni tartozó ember maga személye helyett jó illendő soldost állasson, olyat, hogy az főtisztektől approbáltassék és alkalmatosnak ítéltessék, azonkívül az articulus szerént lovas, s gyalog állattassék kapuszám után; úgy mindazáltal, hogy ha az soldosok táborban volnának is, és az hazára szakadó veszedelemnek eltávoztatására azok elegendők nem lennének, etiam personaliter tartozzunk felülni, mintsem szegény hazánkot romlani szenvedjük, de ezt értjük az extrema necessitusról, úgy hogy (isten oly szoros állapotra ne juttassa ígyünköt) ha kedvetlenség szorgosabb lészen, mintsem gyűlésre való tágoságot engedjen, az olyan casusban Ngodnak tanács renden lévő híveinek tetszésekből is csak meglehessen; de különben, ha az dolog szenved, az ilyen personalis insurrectiónak mi-csoda casusban kellessék lenni, országunknak közönséges gyűlésében legyen conclusum felőle. Noha penig az eddig való articulusok szerént káptalanok, notáriusok, perceptorok, szolgál-

bírák hadakozások felől külömb usussal éltünk, de in isto casu, midőn tudniillik ellenség jó hazánkra, az articulusok mellől recedálni illendőnek ítéljük, úgy hogy azok is tartozzanak magok személyekről és jószágokról soldost állítani. Ha penig personalis insurrectio lesz, akkor is személyek szerint elmenni, vármegyéken az viceispánok, és székelységen az vicekirálybírák honnhagyása, hogy az hadakat utánok kergessék, és egyéb hon való dolgokra gondot viseljenek, álljon az vármegyéknek, székeknek és azoknak főtiszteinek dispositiójokban, az eddig való szokás szerint. Mindazáltal ez hazában vigyázásnak okáért kiket akarjon Ngod hon hadni, Ngod méltóságos arbitriumjába legyen, bölcs tanácsival együtt. Ez articulusunkkal penig klmes urunk az szolgálkról írott elébbeni articulusiunkot nem tolláljuk, az szolgálk közé nem értvén székek és fiscus tiszteit.

Articulus IV.

A kolosváriaknak ígért klmessége ő nagának.

Hogy az kolosvári atyánkfainak tűz miatt való romlott állapotjokra, klmes tekinteti lévén Ngodnak, adójokból illendő könnyehbséggel akar lenni Ngod, Ngodnak híven meg szolgáljuk.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dnorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, ut praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Szász-Medgyes die vigesima quarta mensis Januarii, anni millesimi, sexcentesimali, quinquagesimi octavi.

G. Rakoczy mp. (*Rákóczy sajátkezű írása.*)

(P. H.)

(Egykorú nyomtatott példány az Akadémia tulajdonában: Art. Diet. princ. Trans.)

g)

1658. j. a n. 25.

*A rendek általános amnestiája.**(A gyulafejevári káptalan 1658. febr. 8-án írja át a következő levelet: a szokásos átírási bevezetéssel ellátva.)*

Mi Erdély országának három nemzetből álló és ehez incorporáltatott Magyarország részeinek öszvegyült minden rendei adgyuk tutára mindeneknek az kiknek illik, hogy az méltóságos fejedelmünk Rákóczi György kegyelmes urunk fejedelemségétől fogva, mind penig cessiójának ideje alatt mind eddig, akár ő nagysága maga, akár ő nagyságának hívei vagy szolgálai vagy hozzátartozói, akár erdélyi, akár partiumbeli, vagy idegen fiak is vagy szavokkal, vagy cselekedetekkel, vagy írássokkal, vagy akármi úton módon való követség és levélhordozással, ha kik most követségben vagy postaságban voluának is, láttattanak volna minket megbántani, vagy ugyan megbántottanak volna mind személyünkben, becsületünkben s mind penig egyéb állapotunkban, azokat örök feledékenségben hadgyuk, soha arrúl meg nem emlékezünk, azért boszúval senkit nem illetünk, károsítunk, méltóságában ő nagyságát, és becsületekben ő nagához tartozókat meg nem sértünk sem magunk sem mások által; sőt ha eddig is oly indulat lött volna is bennünk, azt is remittaljuk, úgy mindazonáltal, hogy ha valakiknek közzülünk az országnak törvénye kívül jószágát vagy tisztét ígérte vagy conferálta volna, azokat kegyelmességéből ő naga remittalja az háromszéki főkapitányságon kívül, melyről azelőtt ő naga az széket assecurálta. Melyről megemlített keglis urunkat ő nagát és minden rendbeli ő naga híveit, szolgálait és minden ő nagához tartozandókat keresztyéni hitünkkel assecuráljuk tulajdon pecsétünk és kezünk írása alatt. Datum in publica nra congregatione Szász-Medgyes, die vigesima quinta Januarii, anno domini millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo octavo.

Rédei Ferencz mp.,
 Barcsai Ákos mp.,
 Haller Gábor mp.,
 Petki István mp.,
 Zolyomi Miklós mp.,
 Bánffy Sigmond mp.,
 Bánffy György mp.,
 Bethlen János mp..

Ebeni István mp. Kolosvármegye főispánja,
 Kapi György mp.,
 Kemény Simon mp.,
 Haller Paal mp.,
 Haller János mp.,
 Lázár György mp.,
 Bánffy Dienes mp.,

- Kuun Gergely mp.,
 Gergocz Mihály mp.,
 Bánffy Christoph mp.,
 Dániel Ferencz mp.,
 Kun István mp.,
 Kendeffy Gábor mp.,
 Tholdalagi Mihály mp.,
 Kőrispataki János és Szegedi
 István Fejérvármegye kö-
 vetei mp.,
 Járai István, Thamás Deák
 Thordavármegye követei
 mp.,
 Szamosközi Mihály Doboka-
 vármegye követe mp.,
 Maxai Ferencz és Semién
 Paal kükölldővármegyei kö-
 vetek mp.,
 Mikó Miklós és Benkő Bálint
 kolosvármegyei követek
 mp.,
 Boldai Márton, Incédi Mihály
 biharvármegyei követek
 mp.,
 Sztoyka Simon Máromaros-
 vármegye követtye mp.,
 Budai Sigmond Máromaros-
 vármegye követtye mp.,
 Paalfy István, Szombatffalvi
 István udvarhelyszéki kö-
 vetek mp.,
 Szikszai Sigmond Középszol-
 nokvármegye követe mp.,
 Belsőszolnokvármegye köve-
 tei Ferencz Deák és Csoma
 Miklós mp.,
 Thuri Mihály, Hegyessi An-
 drás zárandvármegyei kö-
 vetek mp.,
 Petrus Henter, Georgius Da-
 czó, Franciscus Donát, Ste-
 phanus Zeöredey három-
 széki követek mp.,
 Kádár János, Szöcs Mihály
 fejérvári követek mp.,
 Sándor Jánosék és Boték csiki
 követek mp.,
 Bakó István, Szent-Iváni Sá-
 muel marosszéki követek
 mp.,
 Mañadi Gáspár Középszol-
 nokvármegye követe mp.,
 Csipkés István, Szabó János
 aranyasszéki követek mp.,
 Tyvadar András Szörényvár-
 megye követe mp.,
 Pókai Gáspár és Szuczeli
 László hunyadvármegyei
 követek mp.,
 Szabó Mihály substitutus con-
 sul, Szabó János, szebeni
 kucsár mp.,
 Draved Simon, David Czak
 brassai követek mp.,
 Gregorius Heyselius, Geor-
 gius Thehuin segesvári kö-
 vetek mp.,
 Menyhárt Lian meggyesi pol-
 gármester,
 Andreas Szabó meggyesi kö-
 vet,
 János Deák, Szabó György
 beszterczei követek mp.,
 Petrus Kacsai, Mattias György
 kőhalmi követek mp.,
 Melczer Márton, Füstös János
 nagysinki követek mp.,
 Falk Márton, Herik Deák
 szerdaheli követek mp.,
 Sznél János, Nagy Thamás
 szászsebesi követek mp.,
 Kovács Ádám, Régeni András
 újegyházzéki követek mp.,
 Fodor István, Lucz Mihály
 szászvárosi követek mp.,
 Szőlőssi Gábor kolosvári fő-
 bíró mp.,
 Andreas Rau regius index ci-
 vit. Colosvar mp.,

Martinus Lengyel,	Joannes Nagy	Tivadar András enyedi kö-
marosvásárheli követek mp.,		vetek (<i>így</i>), Boltos Mihály,
Saldos Mihály, Sabo (<i>így</i>) János		Posta István mp.,
váradi követek mp.,		Karánsebesi követek mp.,
Kun István, Bartha Boldisár,		Nagy Balás, Bács megyei
Pesthi Máthé debreczeni köve-		István dési követek.
tek mp.,		

(*Következik a káptalani szokásos záradék*).

(Hiteles átirat, orsz. ltár Prot. Neminem Laede 17. 148. lapon).

(Eredetije orsz. ltár. Gyulafejérvári osztály.)

h)

1658. j a n. 29.

Rhédey hűségesküje az új fejedelemnek.

Én, Rédei Ferencz, az erdélyi méltóságos fejedelemnek tanácsa, Bihar és Máramaros vármegyéknek főispánja, esküszöm az élő istennek, ki atya, fiú, szentlélek, teljes szentháromság egy bizony örök isten, hogy az én kegyelmes uramnak az méltóságos, tekintetes és nagyságos Rákóczy György uramnak isten kegyelmességéből Erdélynek fejedelmének, Magyarország részeinek urának és székelyek ispánjának mindenekben igaz és hűve leszek, ellenségeinek ellensége, jóakaróinak jóakarója, se titkon se nyilván ő nagyságának méltósága ellen senkivel nem tractálok, annak megbántására nem igyekezem, valamit ő nagysága élete, méltósága s országlása ellen ártalmára valót hallanék vagy olvasnék, értésére adom, az ellen tehetségem szerént ellene is állani igyekezem; egy szóval mindenekben ő nagyságának tehetségem szerént igaz és hű leszek; kinek megállására s beteljesítésére isten engem meg is úgy segéljen s úgy idvözítsen, hogy én ezeket tehetségem szerént megállom s beteljesítem és azon is leszek minden tehetséggel, hogy az ő nagysága szerelmes fia is, az méltóságos Rákóczi Ferencz urunk ő nagysága erdélyi fejedelemségében és mindennemű jószágiban megmaradjon és isten azt az időt adván ő nagyságának érni, mikor az országnak juramentomát deponálja, ehhez hasonló reversalist kész leszek ő nagyságának is adni; mely feljebb megirt dolgokról adtam ő nagyságának ez reversalisomat kezem írása és pecsétének alatt. Datum in civitate Medgyes, die 29. Januarii 1658.

Rédei Ferencz. m. p.

(P. H.)

(Az egész Rédei írása.)

(Ered. a m. k. orsz. ltárban: egykorú más a Héderváry-gyűjteményben)

i)

1658. j a n. 31.

Kemény Simon hűségesküje az új fejedelemnek.

Én Gerőmonostori Kemény Simon mivel az mű kegyelmes urunk, az méltóságos Rákóczi György erdéli fejedelmünk nem nézván az én méltatlan voltamat, méltóztatott Udvarhelyszéknek főkapitánságát nekem adni, esküszem Istennek, ki atya, fiú, szentlélek teljes szentháromság egy bizony örök Isten, hogy én megemlített kegyelmes urunknak, kegyelmes asszonyunknak az méltóságos Bátori Sófának és ifjú választott fejedelmünknek méltóságos Rákóczi Ferencznek, hű igaz leszek, ellenségének ellensége, barátjának barátja, se titkon se nyilván, sem izenet által ő nagyságok méltóságok, fejedelemségek ellen nem practicálok, sőt valamit ő nagyságok ellen érthetek, hallhatok, ő nagyságoknak megjelentem, ellene is állani tehetségem szerint igyekezem; egy szóval mindenekben hű, igaz leszek, semmi kigondolható színek alatt ő nagyságokat el nem árulom, hűségektől se félelem, sem semmi ok el nem szakaszt, alattam valókat is ő nagyságok hűségében megtartani igyekezem minden úton; kinek megállására, beteljesítésére, Isten engem úgy segéljen, úgy adja lelkem üdvességét, ha én ezeket meg nem állom, beteljesítem. Datum in Medgyes die 31. Januarii anno 1658.

idem qui supra m. p.

(P. H.)

(A magy. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről).

k)

A rendek átirata a budai basához.

Válaszolnak a vezérek hozzájuk küldött levelére s jelentik, hogy Rákóczyt visszafogadták a fejedelemségbe. Kijelentik, hogy ők továbbra is hívek maradnak a portához, de kéri a basát, hogy Jenő kiadásánál kívánságával hagyjon fel s legyen jó törekedő a szultánnál.

(Egész terjedelmében lásd Bethlen Imre, II. Rákóczy György útleje 169—172. ll.)

1)

Jelentések az országgyűlés befolyásáról.

1.

De dato 8. Februarii Anno 1658. Cassovia.

Georgius Rákóczy Transsylvaniam ingressus, gubernationem reassumpsit et dirigit cuncta ut princeps. Dominus Redey sese in certam quandam Transsylvaniae civitatem, Brasso dictam, recepit, unde expediti sunt ad portam Ottomanicam certi ablegati, percunctaturi, in quonam cardine et statu dignitas noviter electi principis permansura sit. Circa Varadinum multa latrocinia et praedae patratur; quicumque fidelitatem erga Franciscum Redey servabant, cuncta eorum bona in praedam et rapinas convertantur; etiam consors domini Francisci Redey per milites Georgii Rakoczy spoliata est. Domini Zolyomy, Joannes Bethlehem et Gabriel Haller fuga sese salvarunt, bonis domini Haller in arce Jenő habitis in praedam conversis. Dicuntur etiam nonnalli ex Transsylvanis imploratum opem Turcarum ivisse, siquidem princeps Rakoczyus per vim principatum iterum suscepit. Insuper ferunt Joannem quoque Kemeny cum multis Tartarorum copiis adversus Transylvanos venire, quorum metu homines circa Varadinum perculsi sese et res suas in tutiora recipere oceperunt.

2.

Fuerunt apud me nonnalli praeciperi nobiles, qui retulerunt mihi praecedentem principem Transsylvaniae Georgium Rakoczy sedem suam occupasse et regimen iterum suscepisse, dominum autem Franciscum Redey ad bona sua recepissee; necnon milites moderni novi principis cum militibus Georgii Rakoczy, ubi occasionem nanciscuntur, certare, et sese invicem magno odio prosequi. Narrabant insuper hoc etiam, quod posteaquam Turcarum imperator vexillum et sceptrum recen-ter electo principi misisset, Georgius Rakoczy multis militibus suis legato Turcico obviam missis, ex Turcis ad duo millia curavit caedi, primarium vero legatum abrasis eidem barba et mystacibus in Turciam remisit, detento apud se sceptro quam vexillo; legatus vero Turcicus propterea cum tanta suorum manu venerat, quia timebat a militibus Rakoczii.

(Hivatalos kivonatok orsz. levéltár. Transsylvanica.)

XII.

1658. febr. 13 28.

Hadfölkelésre vonatkozó jelentések.

a)

Hunyadvármegyének jelentése.

Mi Galaczi Buda Péter, és Hosdati György, a nemes Hunyadvármegyének viceispányi, és onczokfalui Ramosz Miklós s Alsó-Nádasdi Pap Ferencz azon vármegyének főbírái. Adjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, de kiváltképpen az megírt vármegyénknek főispányának, tekintetes és nemzetes Nagy-Barcsai Ákos urunknak, hogy az jelen való 1658. esztendőben, az elmúlt bőjtelő havának 13. napján, vővén az mi kegyelmes urunknak az méltóságos Rákóczi György urunknak, kegyelmes és legitimus fejedelmünknek ő nagyságának méltóságos levelét, melyben ő nagysága nekünk kegyelmesen parancsolja, hogy vármegyénket megmustrálván, annak lovasának és gyaloginak számárúl ő nagyságát alázatosan tudósítsuk. Emellett azon méltóságos levelének inclusájában ő nagysága az portai fővezér levelének igaz pariáját is hozzánk küldötte, mely vezér levelének kívánságos tenora ez levén, hogy Boros-Jenőt ettől az szegény hazától elszakasztván, az töröknek beleszállani megengedjük, mely ő nagysága kegyelmes parancsolatját igen alázatos engedelmességgel vővén, vármegyénket megmustráltuk és annak lovasának, gyalogjának igaz regestumát ő nagyságának felhoztuk. Az mi pedig Jenő állapotját illeti, az mi kegyelmes urunkat fejedelmünket assecuráljuk mi az ide feljebb megírt személyek, az nemes vármegye képében, hogy mi egész vármegyéstől az fővezér illetlen és képtelen kívánságára Jenőt soha, míg közülünk egy emberi fő fennáll, meg nem adjuk, és az szegény erdélyi magyar nemzetől el nem szakasztjuk; hanem valámig az igaz ügyet hatalmasan megsegítő Isten, mostani kegyelmes urunkat, az méltóságos Rákóczi György legitimus fejedelmünket szemünk előtt élteti s megtartja, ő nagyságával és ő nagysága az szegény magyar nemzetet magyari szóval szerető minden igaz híveivel, s az országnak három nemzetből álló tökéletes és hív tagjaival együtt. Jenőt soha meg nem adván, készünk *(így)* leszünk inkább feleséginket, gyermekinket egy halomban vágatni, hogy sem mint ő nagysága mellől ez képtelen és keserves ügyben elállani hitetlenül, és mást illegitimust uralván, ő nagysága mellől elálljunk. Mely dolgot írtunk meg fide me-

diante kegyelmednek, úgy mint főispányunknak. Datae Albae Juliae. Anno et die suprascriptis.

Buda Péter mp. (P. h.) Ramoz Miklós mp. (P. h.)
Hosdati György mp. (P. h.) Pap Ferencz mp. (P. h.).

(A magy. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

b)

1658. febr. 25.

Alázatos szolgálatom ajánlása után Istentől ő szent fel-ségétől Nagyságodnak egészséges és szerencsés hosszú életet, minden dolgaiban boldog előmenetelt szívből kívánok.

Kötelességem tartván kegyelmes uram azokat Nagysá-godnak megjelenteni, melyekből Nagyságod maga méltóságos személyére, vagy hazánk romlására való akadályok következ-hetnének, noha féltem azon, másképen ne ítélne Nagyságod írásom felől, mindazonáltal megírt kötelességemnek megaka-rok felelni. Én kegyelmes uram, csak most távozván el az Nagyságod méltóságos udvarából, mingyárast sok panaszokat és idegenségeket kezdék eszemben venni, melyeket nem is titkon, hanem igen nyilván beszélének: attól igen félek, sem vármegyék, sem székelység nemhogy Jenőnek, de az magok oltalmára is fel nem ülnek, avagy ha felülnének is, de Nagy-ságodnak és mellette maradóknak bátorságos nem leszen. Az székelység között nyilván beszéllik, ha hadak jönnek reánk, csak erdőkre és erős helyekre mennek mindenestől, igen saj-nálják az megindított rossz hadaknak felültetését, azt mond-ják: Nagyságod azt ígírte volna nekik, egynehány esztendő-kig nem fogja hadba vinni. Legfeljebb, kegyelmos uram, azt neheztelik, hogy Nagyságod az ország határin kívül csak ilyen hamar is hadakat vitt ki, s azzal az törököt is ingerli az ha-zára. Jenőt is úgy látom, kegyelmes uram, készebbek meg-ígírni, hogysen oltalmára menni: félek avagy olyan választ tesznek az vármegyék, avagy semmit sem, holott azt mond-ják, azvégre nem mustrának, hanem országgyűlésének kellett volna hirdettetni. Az haza veszedelmének is igen okozzák Nagyságodat, az törökök kezében is küldött leveleket nem ajánlják, mind csak kételenségnek tartják, mondanak ilyeneket is, magok megmaradására gondot tudtak volna viselni, csak Nagyságodtól lett volna megengedve. Sok az dolog, ke-gyelmes uram, süketeknek szóllottam azokra, melyeket magam hallottam, megátalkodott szívek, adja Isten, ne legyen mind magoknak, mind hazánknak utolsó romlásával. Ilyen szavokat

is értettem, ha mi rossz állapot kezd fordulni, és Nagyságod látja szorosnak lenni a dolgot, feleségit, gyermekit mingyárást küldi Ecsedben, maga is ő nagyságoknak utánok menvén, ide hagyja romlásra az országot, Szeben avagy Görgény elég erős helyek volnának. Mi haszon, kegyelmes uram, bővebb szókkal írnom, semmi jót nem látok, azért mind ezeknek megorvoslásában, mint Meggyesen is alázatosan jelentettem vala, igyekezzék Nagyságod, különben igen meg fog Nagyságod az emberekben csalatkozni, akkor, midőn ingyen sem reménlené. Lehetnek olyak is, kegyelmes uram, kik az dolog előtt csak biztatják Nagyságodat, kiktől az szükségnek idején féltém Nagyságodat, melyeket Nagyságod nállamnál jobban általérthet, el is hittem, gondolkodik az mostani állapotokhoz képest. Nagyságodnak alázatosan könyörgök, igaz indulatból írt tökéletes írásomat gonoszra ne magyarázza, tudván azt, boldogtalan fejedelmek azok, kik előtt igazat mondani tilalmas vagy veszedelmes; hogy is tudna Nagyságod az jövődő állapotokról valóságosan gondolkodni, hacsak haszontalan hízelkedve avagy szíven kívül biztató szókkal kezdjük mindnyájan az Nagyságod méltóságos füleit terhelni avagy megcsalni. Ezek után éltesse Isten Nagyságodat sok esztendőig kedves jó egészségben. Datae in Szent-Pál, die 25. Februarii Anno 1658.

Nagyságodnak

alázatos híve élete fottáig
Haller Gábor mp.

Külső: Celsissimo principi ac domino domino Georgio Rakoci, dei gratia Transylvaniae principi, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti etc., domino mihi semper clementissimo.

(A m. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

c)

1658. febr. 28.

A Tordarárnegyiek jelentése.

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak. Isten Nagyságodat kívánsága szerint való lelki testi jókkal jó szerencsét és egészséget, hosszú életet, boldogul áldja meg Nagyságodat szívből kívánjuk.

Nagyságodnak közinkben küldött kegyelmes parancsolatját alázatosan vévén, az nemességet convocáltattuk szokott székes helyünkre, és ugyanott az kik az mostoni árvizeknek alkalmatlansága miatt compareálhattanak, s meg is mustrál-

tuk, kiknek nevekről való regestrumot Nagyságodnak méltóságos kezéhez küldöttük. A töröknek kívánsága felől is tudósíta Nagyságod bennünköt, arról való tetszésünk felől Nagyságodot tudósítsuk, kegyelmesen paraucsolja. Megtapasztaltuk kegyelmes urunk, Nagyságodnak ennekelőtte sok rendbeli auguratiói igazak voltak, mind pediglen az töröknek is szándokának végső czélozása hova nézett legyen. Ez mostani mustránkon levő személyeknek száma többire szolgál rendből állván, főispánink és vármegyénknek fővebb rendi közöttünk nem lévén, ő nagyságok s kegyelmek nélkül absoluta resolútióra való discursusra alkolmatlanok vagyunk, mindazáltal kegyelmes urunk, az mi csekély elménk szerint is Jenőnek az töröknek kívánságára való odaengedése közölünk csak az legkisebbiknek is nem tetszik, könnyörögvén igen alázatosan Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak kegyelmes tekinteti előtt viselvén szegény hazánknak megmaradását, végházainak megtartását ügyekezzeék teljes tehetségével édes hazánknak mostani fogyatkozott állapotjában ha lehet fegyver nélkül megtartani; kiben isten Nagyságodot minden alkolmatosságokban szerencsésen vezérelje, tiszta szívünk szerint kívánjuk. Isten Nagyságodot sok esztendeig boldogúl jó egészségben szerencsésen éltesse. Datum ex Bogát die 28. Februarii. Anno 1658.

Nagyságodnak alázatos hívi

Trauzner Sigmond,
Székely István,
Pápai György,
Szindi János.

Tordavármegye tisztei.

Cím: Illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Georgio Rakoczy dei gratia principi Transylvaniae partium regni Hungariae domino etc. Siculorum comiti etc. etc. domino domino nobis naturaliter colendissimo.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban).

XIII.

1658. márcz.

A két Oláhország összeköttetése Rákóczyval.

a)

Rákóczy levele Nádasdyhoz a havasalföldi mozgalmakról.

Translatio

literarum principis Transylvaniae Georgii Rakoczy ad comitem Franciscum de Nádasd Alba Julia Martii 1658. datarum.

Heri accepimus Illmae dominationis vestrae ad nos datas. Gabriel Kövér sua ad illmam dom. Vram digressionem nil sibi incommodavit. dum eatenus mandatum et omnimodam ejusdem voluntatem secutus fuerit, quod illma dom. Vestra negotiorum nostrorum promotioni studeat, acquiescentes alioquin etiam in benevolentia ejusdem reservemus eidem, et ob id illmae dominationis Vestrae amabili et placido nos commissimus amor; Ser. regi Hungariae servire veramque synceritatem imitari cupimus, certo sibi persvadeat. Istic res nostrae hactenus in tranquillitate fuere. Vaivodam Valachiae Transalpinæ decrepitus et tyrannus ille summus portae vezirius exturbare conatur, quem Galga sultan Silistriensis passa dictus invasit. Vaivoda quidem numerosum militem habuit, verum uti praesumpserant Transalpini, ubi ad rem eventum fuisset, altos suos animos fuga contestare non erubere, visis ferme vix mille Tartarorum equitibus, quorum generalis sine conflictu cum decem millibus hominum prope castra vaivodae stitit, suaeque castra metatus est; quod rescientes Hungari, cum ducentis equitibus egressi sunt. Cancellarius noster insigne militare facinus hungaricum edidit, vivos multos coeperunt, plurimos ceciderunt, et alios fugarunt. Sequenti quoque die idipsum comprobantes absque unius personae detrimento foeliciter; idem cancellarius non pluribus quam tribus millibus et quingentis Hungarorum militum Varadiense stipendium merentium poterat esse munitus, siquidem nec ipse vaivoda copiosiori numero militem a nobis expostulasset. Bonus vaivoda cum alteri vaivodae Matthaeo nec in militia, nec in intellectu et prudentia successerit; ex eo ipsi quoque boerii seu consiliarii sunt vecordes, qui ei contra mentem et voluntatem nostram versus alpes ritiridam svaserunt, super certis quibusdam literis Tartarici chami veziriorum assecura-

toriis fundantes, in quibus hoc scriptum erat: ecce nos necessitati progrediemur, quare tu recipias te in aliquod fortalitium et si prodesse tibi non poterimus, saltem non nocebimus; alioquin etiam innata est ei sylvarum et alpium dilectio, easque habet arcibus quibuscunque pro defensione sui fortiores; ubi Michael quondam vaivoda Sigismundi olim Bathorii succursus suppeditandi ejusdem praestolandi gratia se Turcis et Tartaris defensiva opposuerat. Ex hac parte longe propius is vaivoda castra metatus est, habet octo millia hominum selectissimorum; plebeos quosvis dimisit, accepto tamen prius ab iis solenni juramento, videlicet, ut dum et quandocunque ipsis demandaverit, mox ei adhaereant praestoque sint. In annona defectum patiuntur. Nos itaque unacum regno conjunctim dicto vaivodae opitulamur. Boerios sive consiliarios omnes penes se habet; si autem casu quo, (quod non speramus) eos ab eodem descire contingeret et regnum quodammodo liberari videtur, et nostrum quoque regnum iureiurando nobis est adstrictum, nam regnum cum regno conjuravit, sed principales penes vaivodam suum continui sunt. Chamus Tartarorum vaivodae suam offert benevolentiam, deditque in mandatis, quatenus regrediatur sultanus, siquidem cum Cosaccis et triginta duobus ducibus campestribus intra alpes, nomine seu in persona ejusdem chami ita conspirasset atque conjurasset. Turcicus quoque chausius ibidem existit, ne ullo modo impediri possimus; remansit et heitmanus; quapropter si nostrum aliquis impeditus fuerit, pax violabitur; ipse chamus depositionem juramenti evitare nequivit. Et hoc est certissimum, quod Adrionopoli existens Cosaccorum legatus, dixerit decrepito illi vezirio Cosaccos nimirum nunquam a nobis descissuros, quod propalandum (et si eum mori oporteret) in mandatis habuit. Vaivoda pro milite tam aere conscribendo, quam in pactorum suppeditando auxilio, misit ad heitmanum, jam negotia qualem successum sint habitura, illam dominationem vestram superinde reddemus certiore. Vaivoda ultra limites regni tribus aut quatuor distat milliaribus, residentia vero ejusdem quinque; Tartarus et Turca ibidem residere non possunt, omnia exussit vaivoda et alioquin etiam Tartarus juxta veterem suam consuetudinem acquisita praeda mox abitum parat. Chami vezirius admodum se nobis offert, jurant pagani, verum nos in Deo confidimus, optatum in finem nostra conversurus est negotia. Noster in porta praeter vezirium vel maximus adversarius est Panajot, interpret suae Majestatis pariformiter duorum quoque vaivodarum; is se apud vezirium fucare ingerit, omnem perfidiam proclamat, lucusque tamen haec omnia in secreto habuimus, sed jam significare debemus. Cami literae assecratoriae

prae manibus nostris sunt, quaecunque ibi percepit, singula nobis intimat, et verissimum est quidquid ibidem ex parte suae Majestatis actum fuit, ex ipso subito rescivimus. Reversales ejus si desiderat illma dom. Vra, mox transmitteremus eidem, dummodo literas nostras hic haberemus. Rogamus itaque dominationem Vram illmam siquidem ejus coma esset in manibus suae Majestatis regiae refrenetur hic proditor, et cupimus id a sua Majestate, dignetur suo residenti scribere, ut nostra negotia promoveat; nam si benignam suae Majestatis erga nos propensionem animadverterint, certo sibi persvadeat, quod utrique parti imo toti christianitati erit proficuum. Quando ad heitmannum missuri sumus militem, advocabimus, ut reperiamur parati. Si quidpiam novorum habuerimus, illmam dom. Vestram desuper certiore reddemus. Conservet Deus illmam dom. Vram diu salvam et incolumem.

Illmae dominationis vestrae

amicus sincerus
G. Rakoczy m. p.

Ex porta recenter proficiscitur chiazius ad suam Mattem regiam, qui uti conjicimus, negotia nobis quoque contraria est ibidem acturus; verum oportet eum praevenire benigna suae Mattis regiae erga nos propensionis declaratione.

Post hoc ultimo scriptum: Cosacus vaivodae Moldaviae intimat heitmannum Cosaccorum rebelles dissipasse Cosaccos negotiaque sua tranquillitati commendasse. Praeterea Muscovitam se apud eundem insinuare, eidemque jam certam legionem ad latus ordinasse.

Kirül: Translatio literarum principis Transylvaniae ad comitem Franciscum de Nadasd datarum.

(Hivatalos fordítás. Orsz. ltár. Transylvania.)

b)

Rákóczy egyezkedése István moldvai vajdával.

Mi Stefan vajda fogadjuk az mi keresztény hitűnkre, az boldogságos szűzre, hogy mi ez alább megirt dolgokat szentül megálljuk, beteljesítjük minden fogyatkozás nélkül, és hogy az erdéli fejedelemnek ő Ngának t. t. kedve kereső, kedvét töltő minden színezés nélkül leszünk, ellenséginék ellensége, jóakaróinak jóakarója.

1. Az mely ötvenezer tallért ígértünk ő Nga nevével az tatár hánnak, azt ha ő Nga jóvát végben viszi az hán az por-

tán ő Nga hírivel, akaratjából megadjuk, hol penig nem vinné végben, ő Nga kezéhez oda, az hova kívánja beszolgáltatjuk, ahoz adván még ő Ngának ötvenezer tallért, kiket addig is igyekezzünk megadni és okvetetlen ad diem 1. Apr. anni 1659. fogyatkozás nélkül megadjuk, sőt isten kit távoztasson, ő Ngának holta történnék, szerelmes házastársának t. t. s fiának t. t. megadjuk.

2. Minden esztendőben új szerint való husvét napra öt-ezer aranyat tartozunk ő Ngának adni.

3. Segítséget valamikor ő Nga annyit mennyit kíván, adunk, az mi fogyatkozások eddig ő Ngához való szeretetből bennünk estek, azok menjenek feledékenségre, ezután mindeneket eltávoztatunk.

3. *(így)* Más fejedelemmel ő Ngának fián kívül semmi kigondolható színek alatt nem végezünk, barátunk kik lesznek, ő Nga barátságára hozzuk.

4. Hitünket, szeretetünket ő Ngához végig állhatatosan megtartjuk, tökéletes igazsággal leszünk ő Ngához, fiához, kedveskedésünk ő Ngátul meg nem tagadtatik.

5. Tatárok részéről arra ígjük magunkat, hogy teljes tehetségünkkel azon szorgalmatoskodunk, hogy ő Ngának onnét bántódása, háborgatása ne következék, az portát is vele együtt ő Nga jóakarójává tegyük.

6. Az kozákok segítségét is végbenvisszük, hamarkodtatni fogjuk, isten székünkben bevívén, országunkon is békeséges átaljövetelt engedünk.

7. Az rabok kiszabadításabeli segítségünket is ígjük, abban munkálkodunk kölcsön pénzzel is, egyébként is az mi tehetségünk lehet, segíteni fogjuk.

Mindezeket ha mi meg nem állanók, be nem teljesítenők, Judással, Ariussal legyünk az más világon. Nagyobb bizonyására adtuk ez levelünket kezünk írásával, pecsétünkkel megerősítvén.

(Az egész II. Rákóczy György írása. Orsz. ltár újabb lymbus).

XIV.

1658. márcz. 9.

Meghívók a fejérvári országgyűlésre.

a)

Georgius Rákóczy dei gratia stb.

Generose stb. Salutem et gratiam stb.

Emlékezetiben lehet kegyelmednek az miképpen szamos-újvári közönséges gyűléséből bocsátottuk volt Balog Máté hí-vünket tatár chámhoz ő fölségéhez, többi között azvégre, hogy az rabságban lévő atyánkfiainak egy summában való kiváltása felől végezzen, kiknek váltságára ugyanakkor minden rendekre adót is vetett volt fel. Assecurálván az rabok között némely főrendeket, úgymint Kemény János, Kornis Ferencz uramékat, abból az summából ő kegyelmek váltságára adandó jóakarátja felől. Megérkezvén azért Balog Máté hívünk akarók kegyel-medet tudósítani: az raboknak közönségesen egy summában való kiváltását végben nem vihette, hanem külön külön való saczczolásra maradott állapotjuk, kik között némelyek meg-saczczoljanak nevezet szerint pedig Kemény János uram meg-saczczolván reménységünk az, hogy az moldai vajda kezes-ségére nem sokára ki fogna jőni, az többit is (hihető) naponként megsaczczolásokban igyekeznek. Hogy azért az kiknek kegyel-metek, közönségesen országul jó akarátját ígerte, azt idején-korán effectuálhassa is, az több rab atyánkfiainak is segítséggel lehessen, kegyelmesen intjük kegyelmedet az maga rendelése szerint felszedett summát igyekezze haladék nélkül felszedetni; mivel pedig magunk ahhoz nyúlni nem akarunk, hogy az rabok kiváltásában rendeltetett pénznek erogatiója felől és Jenőnek is állapotja (az mint kegyelmednek ez előtt értésére adtuk vala) mostan is függőben felforogván, igen szükséges jól szeme előtt viselvén édes hazájának megmaradását isten után egy felől arra való gondviselésben lenni. Kegyelmetek közönségesen hasznosan végezhessen, generalis országgyűlését tanácsúr hí-veink egyező tetszéséből rendeltük ez jelen való 1658. eszten-dőbeli aprilisnek kilenczedik napjára, fejérvári városunkban lenni. Kegyelmednek azért kegyelmesen parancsoljuk az meg-irt napra és helyre jelen legyen, hogy az megirt dolgokról concludálhasson velünk együtt kegyelmed ez hazának és ke-gyelmeteknek közönséges hasznára. Mi valamire isten segít az kegyelmetekre való közönséges gondviselésben az mi részünkről megfogyatkozni nem akarunk nem kételkedvén ez hazához, és hozzánk való igaz hűségében is kegyelmednek. Eidem de cae-

tero gratiam nostram principalem benigne propensi manemus. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 9. Martii anno 1658.

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Generoso Georgio Lazar *stb.*

(Eredetije a gróf Lázár család medgyesfalvi levéltárában).

b)

1658. márcz. 9.

Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes *etc.*

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Emlékezetiben lehet Kegyelmednek (*Mint az előbbeni meghívó*). Eidem de coetero gratia nostra principali benigne propensi manemus. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 9. Martii, anno domini 1658.

G. Rakoczy m. p.

Kirül Cseffi kezétől: Hozták kezemhez 18. Martii Beszterczén 1658.

Címzet: Generoso Ladislao Cseffi de Noszaly, supremo comiti comitatus Szolnok Interioris, nec non alteri magistro nostro prothonotario *etc.* fideli nobis dilecto.

(Eredetije a nemzeti Múzeumban.)

XV.

1658. ápr. 2.

Rhédey Ferencz votuma Jenő ügyében.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak. Az Úristen Nagyságodat mindennemű szent áldásával látogassa.

Kegyelmes uram Nagyságod parancsolja kegyelmesen, hogy én is Nagyságodnak írjam meg censurámat az rabok váltóságára való pénzről és Jenő állapotjáról. Az rabok váltóságára való pénz felől az miképen ő kegyelmek Szamos-Ujvárratt concludálának, úgy hiszem a mellül el sem mennek. Az mi az jenői állapotot illeti kegyelmes uram, hogy az ország ígérje avagy adja, soha olyan censuram nem volt s most sin-

csen, hanem inkább könyörgéssel, és ha különben nem lehet pénzbeli fizetéssel kellene elnyomni azt az kívánságot, az Istennek szent kezeiben levén az hatalmasoknak is szívek, ő szent felsége, mikor akarja meglágyíthatja. Az Úristen Nagyságodat kegyelmes uram sok esztendeig jó egészségben éltesse. In Kémer 2. április 1658.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Rédei Ferencz m. p.

Külcsm: Celsissimo principi domino, domino Georgio Rákóczy stb.

(Egész levél Rhédey F. írása.)

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban):

XVI.

1658. ápr. 9—16.

A fejeérvári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

1658. ápr. 9.

A törvények.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus, et Sicularum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod spect., mgfici, gurosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem nonum mensis Aprilis anni dni millesimi sexcentissimi quinquagesimi octavi, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infra-scriptos articulos in eisdem comitiis communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos universos et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli duorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus, eorum comitiis, ad diem nonum mensis Aprilis anni millesimi sexcentissimi quinquagesimi octavi, in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Klmes urunk fejedelmünk, sokképen megismértük, miscsoda nagy atyai szereteti, és buzgótsága legyen Ngodnak szegény hazánkhoz, ki noha mindenfelől ellenkező dolgoknak halálával naponként terheltetik, mindazonáltal az reánk való szorgalmatos vigyázástól meg nem szűnik, hanem szüntelen való elmélkedésit arra fordítja, mint minket édes atyai gondviselésének kebelében, gonosz akaróinknak reánk törő igyekezeti ellen megtarthasson, sőt még az ragadozó farkasoknak kegyetlensége miatt elszéledt nyáját is öszvegyűjteni igyekezik, melyre képest im most is bennünköt fejedelmi lakóhelyére közönséges gyűlésünkben öszvehivatott, hogy velünk egyetemben hazánknek megmaradása felől végezhesen. Mely fejedelmi gondviseléseért Ngodnak alázatos hálaadással tartozunk, könyörögvén az fges mindenható istennek azon, hogy Ngodot továbbá is hazánknek oltalmazására tartsa meg, boldog igyekezetit szerencséltesse, gonosz akaróit szégyenítse, és szegény hazánknek oltalmazására feltött szándékát szerencsés előmenetellel áldja meg.

Articulus I.

Hogy az országnak végházai semmi szín és praetextus alatt ez hazától el ne idegeníttessenek, végeztetik.

Keserves példánkkal s magunk szomorú kárunkkal vetjük eszünkbe klmes urunk, hogy némely nem jó lelkiismerettel bíró és hazájok szeretetitől elfajúlt emberek találkozhatnak, kik magok méltóságának öregbítéseért hazánknek szép végházait is pogány kézbe ejteni nem általlanák, csak nekik világi dicsőségeknek terjedésében kedvek telhessék. Mely siralmas esetre jutható igyitől tartó jenei atyánkiai megtalálására, végeztük egész országúl, három nemzetül, hogy ha ki Jenő várát vidékivel, sőt szegény hazánknek akármely vég helyét is, akár mi szín és praetextus alatt ez hazától elidegenítené, és pogány kézbe ejtené, sőt eddig is elígerte volna, vagy csak annak véghéztelében consentiálna is, eo facto in perpetuum proscríbáltassék, és mind maga s mind maradéki átkozottak legyenek, mind ezen s mind az más világon. Ez arti-

culusunkot penig oly örökös és állandóképen végezzük, hogy soha se magunk, se maradékink által, semminemű ígéretekre, parancsolatokra, fenyegetőzésekre per contrarias constitutiones ne tolláltassék, hanem inviolabiliter observáltassék. Az ki ezen articulusunknak tolláltatását proponálná vagy proponálatná is, ezen poenában incurraljon.

Articulus II.

Az rabok váltságára való contributióinak modalitása.

Az elmúlt őszi szamosujvári gyűlésünkben végeztük volt klmes urunk, hogy az pogány kéznél lévő rab atyánkfiak kiváltására bizonyos summa pénzt contribuálnánk, úgy, hogy ha közönségesen lehet megsaczolások, azon felvetett summa pénz convertáltassék épen arra az szükségre; ha penig az két úr, Kemény János és Kornis Ferencz uranék külön saczolnak is, saczoknak negyedrészt országúl ígértük megfizetni. Mivel penig azon gyűlésünkből rab atyánkfiak sarcza felől való tractálásra elküldött atyánkfia megjövén, úgy tudósít bennünköt, hogy az raboknak együtt való saczolását semmiképen véghez nem vihette volna, hanem Kemény János uram száztizenhat-ezer, Kornis Ferencz uram hatvanezer tallérba saczoltak volna meg. Melyre képest elébbeni végezésünköt most ezzel variáljuk, hogy akkori ígértünk szerént most is az két úrnak saczának negyedrészt megígérjük, ilyen declaratióval, hogy az mennyi contributiót sidókra, görögökre, újkeresztyénekre, oláh és szász papokra, mesterekre, kapuszám kívül való molnárokra, czigányokra és egyebekre is, kik egyébiránt kapuszám után nem contribuálnak, akkori gyűlésünkben felvetettünk volt, azt mindekneknek előtte szedjék fel, és azt comportáltván, ha negyedrésze az urak saczának abból kitelik, bene quidem, ehez számláltatván az Fogaras földi jószágnak is contributiója, ki, mivel az elmúlt hadi expeditióba se gyalog, se lovas állításbéli terhet nem viselt, adjon in universum háromezer tallért, melyet az ott való udvarbíróval Dávid István szedjen fel minden rendeken, és ad 15. diem Maji Fogarasban légyen készen az várba. Ennek supplementumára ígérünk az két urak váltságára kapuszám után öt-öt forintot, melyet ad 15. Maji minden vármegyéknek tisztei comportáltassanak Szebenbe, holott királybíró uram, az ott való tisztekkel együtt, annak percipiálására, és conserválására, rendeljenek bizonyos embert és helyet.

Az székelység ígér kétezer tallért.

Ezekén kívül az mint feljebb is meg vagy on írva, görögök, sidók, fiscus tisztei. uraknak nemes személyekből álló tisztei, egyházi nemesek. és minden rendek, kik kapuszám

után nem szoktak contribuálni, az szamosujvári deliberatio szerént contribuáljanak.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum duorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et acceptatos habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. — Datum in civitate nostra Alba Julia, die nono mensis Aprilis, anno dni millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo octavo.

(P. H.)

Kivül Rákóczy írása : Pro direttore.

(Eredeti nyomtatott példány a M. T. Akadémia birtoka.)

b)

1658. ápr. 16.

A rendek térítvénye Rákóczynak.

Mű három nemzethől álló nemes Erdélyország Magyarországnak hozzá tartozó részével együtt, tapasztalhatóképpen vesszük eszünkben az mi kegyelmes urunk fejedelmünk az tekintetes és méltóságos Rákóczi György kegyelmes urunk, Erdély országának fejedelme, Magyarország részeinek ura és székelyeknek ispánja, noha az elmúlt napokban is az hatalmas török császárnak az ő Nga méltóságos személye ellen értvén nehézségét, készebb volt maga méltóságos fejedelmi székiből kilépni, mintsem maga privatumával ez hazára közönséges romlást hozni és jól lehet akkor is vette volna eszében az hatalmas császárnak fenyegetőzésének főczélját nem az ő nga személye ellen lenni annyira, mintsem ő Ngát tőlünk hogy elszakasztván, szabadosabban mehetne elő ellenünk való go-

nosz szándékában, melyre képest újabban kezeit előbbeni birodalmának igazgatására kinyújtotta volna. Mindazonáltal most is újabban hatalmas császárunk hadainak gyülekezését, szegény hazánk pusztulására igyekező gonosz szándékát az ő Nga méltóságos személye ellen való gyűlölségnek praetextusa alatt lenni hallván, hogy ezzel is mind isten s mind ez világi emberek előtt bizonyossá tenne ő Nga, hogy mioltától fogva az mindenható felséges Istennek dispositiójából méltóságos fejedelmi székében ültetett, semmire úgy nem czélozott, mint hogy Isten dicsőségének terjedése után ez szegény haza ellenség lábainak nyomát ne viselné, fegyverinek élit ne szenvedné, háttárnak csak legkisebb részéből is ne fogyatkoznék. Sőt ki-k annak lakosi közül édes atyjának inkább, mintsem keménységgel uralkodó fejedelmének ismerné lenni. Melyre képest előbbeni hozzánk való atyai indulatját ezzel is megtetézni minden mi reménységünk és kívánságunk kívül kész ő Nga, hogyha az fényes portáról az országnak oly bizonyos athname adatik arról, melylyel ő Nga contentus lehessen az országgal együtt, hogy az porta Jenőről vagy ez hazájának más végheleiről való kívánságát végképen leteszi, adónkat feljebb nem neveli, az hódoltatást mostani állapotnál tovább nem terjeszti, sőt eleinknek szultán Szulimántól adatott athnamé szerint mindennemű szabadságinkban megtart s egyszer választott az fényes portától megerősített fejedelmünknek változtatását canonunk ellen nem parancsolja, kész maga méltóságának megalázásával is fejedelmi székiből kilépni és ezzel is megmutatni hogy maga privatumával ez szegény haza közönséges javát nagyobbra akarja böcsülni, csak ezzel szegény hazánkat az ellenségnek elpusztító tüzítől, annak lakosait fegyverének élitől vagy keserves rabságától oltalmazhassa. Mindezekre pedig ő Ngát maga submissiójával az minthogy magunk sem remélettük, úgy nem is kívánjuk lenni különben, hanem hogy az mint mind az budai vezér maga követei, mind egynéhány rendbeli levelei által intimálja, hogy szegény hazánknak jövődöbéli békességének tractálására, mindaz három nemzetből bizonyos meghitt atyánkfiait teljes instructióval bocsátanók, kiket ezen mostani országos gyűlésünkben el is rendeltünk, kik által, ha semmi úton módon az ő Nga méltóságos személye ellen való nehézség nem componáltathatik, hanem az ő Nga személye mellett való megmaradásunkért utolsó veszedelem követné szegény hazánkat, in isto casu kész ő Nga fejedelemségének az feljebb megirt conditiók alatt renuntálni, melyre való nézve mi is oly váratlan atyai kegyelmességét tapasztalván magunkon ő Ngának, hálaadatlanok ő Ngához lenni nem akartunk, hanem Isten ő Ngát is ez szomorú megalázásnak

ügyire ne juttassa, ha ugyan ilyen szoros állapotja következne a nemzetünknek, hálaadó voltunknak külső megmutatásunknak jelül ez alább megirt is akaratumkat és indulatunkat egész országúl három nemzetül ígérjük ő Ngának ez ide alább megirt módok szerint. — Inscibáljuk azért ő Ngának és fiának Rákóczy Ferencz urunknak szerelmes anyjával méltóságos Báthory Sópia asszonynyal együtt irredemptibiliter, ő ngok után pedig elsőbben fiú ágon és azoknak (kit Isten eltávoztasson) nem lételek vagy magvokszakadása után leány-ágon levő maradékinak redemptibiliter ezeket az jószágokat Görögént p. tallér 22,000 = huszonkétezer hozzá való fiscalis jószágokkal.

Gyalut p. tallér 40,000 = negyvenezer hozzá való fiscalis jószágokkal. Csanádot, Sorostélt, Monorát, Holdvilágot két Csergödét, p. tallér 24,000 = huszonnégyezer Székelyhidhoz és Tasnádhoz való négy Közpáli és Somkut falukkal együtt.

Fogaras az mennyi summában egyszer tőlünk per constitutionem publicam inscribáltatott, azt is helyben hagyjuk. Ezeken kívül Balásfalvában, Radnóthban, Székelyhidban, Solyomköben, Tasnádon, Bábólnán, Kodorban, Eörményesben és hozzájuk mostan birattatott jószágokban possessiókkal, portiókkal és minden pertinentiákkal együtt nem impediáljuk országúl, sőt minden illegitimus turbatorok ellen tehetségünk szerént megöltalmazzuk intacte, fennhagyván az legitimus impetitoroknak processusit és senki instantiájára, ösztöklésére, törvény útja kívül meg nem háborítjuk. Vingárthban is a szerént.

Magyarország jószágiban is, hogy ha ő Ngának háborogatói találúnak lenni, mind az hatalmas császár előttt, mind mások előttt, valamit törekedésünkkel véghez vihetünk diplománk megsértődése nélkül, készek vagyunk örömet megcselekedni.

Hazánkban köztünk való lakását ő Ngának sohasem impediáljuk, hogy ha kik találkozzanak oly háladatlan indulatú emberek közöttünk, azkik ő Nga méltóságos személyét illetlen szóval mocskolni merészelnék, az olyanokat igaz törvényünk útja szerént iuxta demerita kedvezés nélkül megbüntetjük.

Ha kik ő Ngkat szolgálni akarnák akár nagy, akár alacsony rendbeli nemes emberek semmi úton módon nem impediáljuk sem személyekben, sem javakban meg nem károsítjuk, hanem szabadosan szolgálhassák.

Az mely jószágok per contractum ő Ngára szállandók vagy szállottak is, azoknak birodalmában mi országúl nem im-

pediáljuk, intacte fennhagyván az legitimus impetitorok processusit.

Az ő Ngok jószágait mások jószáginál nagyobb terhelvissel nem terheljük.

Az mikor Isten ő felsége generalis gyűlést országunknak békességes állapotjában engedi érnünk, ez mostani végzésünket pro perpetuo et irrevocabili immutabilique decreto et statuto articulusban írjuk* és soha per contrarias constitutiones nem tolláljuk semmi szín alatt és semmi úton módon és praetextussal s fejedelmünknek választásakor is mindenkor az fejedelmeket specificice ezeknek megtartására és tartattatására is kötelezzük egész országul.

Melynek nagyobb erősségiért ez mi pecsétetes levelünköt kezünk írásával megerősítettük. Sub bona fide nostra christiana. Datum Albae Juliae in publica congregatione nostra die 16. mensis Aprilis anno dni 1658.

Barcsay Ákos m. p. (P. h.).	Kun István m. p. (P. h.).
Haller Gábor m. p. (P. h.).	Barcsai Gáspár m. p. (P. h.).
Petki István m. p. (P. h.).	Fejér vármegye (P. h.).
Zolyomi Miklós m. p. (P. h.).	Kükölli vármegye (P. h.).
Basa Thomas m. p. (P. h.).	Thorda vármegye (P. h.).
Bethlen János m. p. (P. h.).	Colos vármegye követe (P. h.).
Bánffi Sigmond m. p. (P. h.).	Doboka vármegye (P. h.).
Bánffi György m. p. (P. h.).	Belső-Szolnok vármegye követe (P. h.).
Lázár György m. p. (P. h.).	Hunyad vármegye (P. h.).
Lutsch János m. p. (P. h.).	Bihar vármegye követe (P. h.).
Michael Herrman m. p. (P. h.).	Karaszna vármegye (P. h.).
Kemény Simon m. p. (P. h.).	Közép-Szolnok vármegye (P. h.).
Kapi György m. p. (P. h.).	Zaránd vármegye (P. h.).
Haller János m. p. (P. h.).	Máramaros vármegye követe (P. h.).
Serédy Benedek m. p. (P. h.).	Szörény vármegye (P. h.).
Ebeny István m. p. (P. h.).	Udvarhelyszék (P. h.).
Kemény Péter m. p. (P. h.).	Maros-Szék (P. h.).
Tholdalagi Mihály mp. (P. h.).	Szeepszék (P. h.).
Dániel Ferencz m. p. (P. h.).	Kézdiszék (P. h.).
Farkas Ferencz m. p. (P. h.).	Orbaiszék (P. h.).
Pekri Ferencz m. p. (P. h.).	Csik-, Gyergyó-, Kászony-Szék (P. h.).
Boldai Márton m. p. (P. h.).	Aranyos-Szék (P. h.).
Kassai Ferencz m. p. (P. h.).	Szeben-Székek (P. h.).
Kopasz István m. p. (P. h.).	Brassó (P. h.).
Pókay Gáspár m. p. (P. h.).	Segesvár-Szék (P. h.).
Jósika Gábor m. p. (P. h.).	
Ebeni László m. p. (P. h.).	
Bethlen Domokos m. p. (P. h.).	

Megyes-Szék (P. h.).	Deés (P. h.).
Besztercze (P. h.).	Bánffi-Hunyad (P. h.).
Kóhalom-Szék (P. h.).	Nagy-Almás (P. h.).
Nagy-Sinkszék (P. h.).	Géres (P. h.).
Szerdahely-Szék (P. h.).	Kis-Marja (P. h.).
Szász-Sebes (P. h.).	Vizakna (P. h.).
Ujegyház-Szék (P. h.).	Torda (P. h.).
Szász-Városi (P. h.).	Colos (P. h.).
Kolosvári követek (P. h.).	Szék (P. h.).
Fehérvár követi (P. h.).	Kézdi-Vásárhely (P. h.).
Váradi követ (P. h.).	Sepsi-Szt.-György (P. h.).
Maros-Vásárhelyi követek (P. h.).	Illye-Falva (P. h.).
Karánsebesi követek (P. h.).	Zilah (P. h.).
Debreczen (P. h.).	Bélényes (P. h.).
	Udvarhely (P. h.).

(Eredetije a vörösvári levéltárban Caps. 22. fasc. 3. nro 12.)

XVII.

1658. ápr. 23.

A fejedelem Lázár Györgyöt magához rendeli.

Georgius Rákóczy dei *stb.*

Generose fidelis nobis *stb.* Salutem cum favore.

Occurrálván oly dolgok, melyekről kegyelmetekkel beszilgetnünk s tractálnunk szükséges, ez jövő kedden vagy szerdán (ha az országnak oly derekas dolgai nem érkeznek, melyek miatt Feirvárra költetnék mennünk) Radhnótra megyünk. Kegyelmesen parancsoljuk, kegyelmed is jőjjön oda. Secus non facturi gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Szamosújvariensi die 23. Aprilis 1658.

G. Rakoczy m. p.

Kívül: Generoso Georgio Lazar *stb.*

(Eredetije a gr. Lázár család medgyesfalvi levéltárában).

XVIII.

1658. ápr. 27.

Portai jelentések az Erdély ellen intézendő hadjárat előkészületeiről.

Illustrissime et excellentissime domine comes.

Praemissa officiorum nostrorum paratissima oblatione. Cum sua sacra regia Maiestas dominus noster clementissimus benigne resolverit, ex diuersis legionibus hinc et inde in prouincijs eius haereditarijs collocatis iustum exercitum componi, et citra ulteriorem dilationem recta uia in regnum Hungariae pro necessaria eiusdem defensione sub directione domini campi mareschalli Marchionis de Gonzaga induci debere, antequam vero haec introductio fiat, nostra tenui ex parte consultum iudicauerimus, quatenus dictus dominus campi marescallus prius cum excellentia Vestra et domino archiepiscopo Strigoniensi de modo introducendi praelibatum exercitum coram pluribus conferret.

Idcirco eandem hisce officiose requisitam uoluimus, ut simul cum domino archiepiscopo ad medium iter Posonio huc Viennam uersus ascendere, nosque de loco et die aduentus sui certiores reddere dignetur, quo repetitus dominus Marchio in tempore quoque hinc mouere et ibidem comparere possit, qui non minus se paratum exhibet, ubi excellentiae Vestrae, vel domino archiepiscopo forte incommodum foret, iuxta praemissa ad medium iter sese huc fatigare, Posonium usque ad excellentias Vestras descendere, et cum ysdem ibi conferentiam supramemoratam executioni demandare; ad quam tamen etiam dominum praesidem camerae Hungaricae ob diuersas commisiones a sua Maiestate ipsi in partibus regni superioribus iniunctas necessario uocandum esse censeremus, nullatenus dubitantes eundem libenter interfuturum. De reliquo excellentia Vestra ex paribus annexis uberius intelligere haud grauetur, quid denuo suae Maiestati residens eiusdem ad portam Ottomannicam in confirmationem priorum suarum relationum circa hostilem intentionem Turcarum contra Ragocium et Transyluaniam de decima praeterlapse mensis Martij, necnon tertia et octaua huius perscripserit, quod una praesentibus eidem pro notitia communicare officij nostri erat, prouti id ipsum quoque dominum archiepiscopum minime celauimus. Pro fine Excellenciam Vestram diuinae tutelae commendantes. Dabantur Viennae die vigesima septima mensis Aprilis. Ao 1658.

Illustrissimae et excellentissimae dominationis Vestrae
paratissimi

N. et N. suae sacrae Hungariae
Bohemiaeque regiae maiestatis con-
siliarii intimi et deputati Viennae
relicti.

Alól: Palatino Hungariae.

Külczim: Illustrissimo et excellentissimo domino domino comiti Francisco Wesseleni de Hadad perpetuo de Muran, sacrae regiae Hungariae et Bahemiae Maiestatis regni Hungariae palatino, iudici Cumanorum, ac per dictum regnum Hungariae locumtenenti, consiliario intimo, camerario nec non partium eiusdem regni Hungariae superiorum supremo capitaneo. Domino nobis obseruandissimo. (*A commissariusok hét vörös viaszba nyomott pecsétje*).

A levélben említett mellékletek:

a)

Extract

Schreibens von Herrn Residenten an der ottomanischen Portten an Herrn Baron von Schwarzenhorn etc. de dato Adrianopl 10. Martÿ 1658.

Es ist alles zum Krieg fertig. Innerhalb 14 tagen soll das Tui oder Standart ausgesteckt werden. Von des Sultans weitem raisz ist nichts gewisz zu melden, aber ob des Gross-Veziars aufbruch kein Zweifel. Diser Mann regiert absolute und thuet was Er will, hat erst diese Tag dem Janitschar Aga den Kopf abschlagen lassen, und ein andern nach seinen gefallen gesetzt, weillen nach und nach Avisen eingelangt, das sich Ragozi widersezen will, und von Unszeren Hungarischen etc. Ständen sotto mano hülf (*ügy*), als ist die militia aufs neu aus Asia hieher berueffen und alles sowohl Tartarn als Türckhen wider Ihm destiniert, wann Er sich retirirt und die Sibenbürger Ihren neuen Fürsten maintainen wollen, so ist allem Unheil abgeholfen, widrigens fahls werden Sie sich selbst in die eusserste ruin sezen, und auch das Königreich Hungarn improgliern, weillen Sie sich selbst berühenen, das Unszer Herr Hungarn mit Ihm halten. Ich widerspreche zwar alles, es ist aber mit guetten offitÿs bey dieser des Ragozi obstination wenig zu richten.

Hátlapon: Accessorium literarum consiliariorum intimorum et deputatorum Viennae relictorum de dato 27. Apr. 1658.

b)

(*Külön levél; oldalvást*): Duplicat. Reninger aus Adrianopel vom 3. April Ao 1658.

Allerdurchleuchtigster.

Den 23-ten verwichenen monats hat der Gross Vesier sein Tui oder Stendart auszstöcken lassen, Vor halben monath Maÿ iedoch wirdt er mit der armee schwerlich auffbrechen können; der Türcken Absehen wär sont hauptsachlich auf Cattaro, undt andere Venedische orth in Dalmatia. Weñlen aber die Sibenbürger Ihre ruin undt beurstehendes Vnhail von sich nicht abwendten, sondern beÿm Ragozÿ halten wollen, derselbe auch durch schreiben die ottomanische Porten gleichsamb raÿzt, alsz würdt sich der Grosz Vesier (den Verlaut nach) zu Griechisch Weissenburg sezen, eine armada in Dalmatia, die andere aber nebem dem Tartar Han in Sibenbürgen schicken; ist wohl zu bewainen, das Wegen eines menschen alberaith so uill Tausent Seelen thails vmbß leben kommen, thailß in höchstes Elendt gerathen vnd noch so vill Landt und Leuth seinetwegen leiden werden müssen. Er hat den Constantin vorigen Waÿuoda in der Wallacheÿ dahin persuadirt, Er solle nicht weichen, sodern per forza in posses verbleiben, hat ihme auch Sibentausedt, zum thail Hungarn, zum thail Teutsche Völcker succurs geschiekt, ist aber von Türckhen und Tartarn geschlagen worden, vnd neben Verlust alles des seinigen mit hartter mühe in Sibenbürgen entwichen, man kan nicht sagen, wie die Tartarn mit den armen Leuthen in der Wallacheÿ gehaust, sollen über zehen tausendt Seelen entführt, vnd wasz sie nicht füeglich führen können, alles nieder gehauet, vnd sogar der armen Kinder nicht verschontt haben, das auf etlich meil weegs Lauter Totte Körper zue sehen gewesen. Die in der Moldau werden ihren neuen Fürsten, welcher den 23. Martÿ abgeraist (zweifels ohne) gern acceptieren, vnd khein solches übel an sich ziehen.

Ausz disen baÿden Ländern Wallacheÿ vndt Moldau hat Ragozÿ weither kleine Hülf zu verhoffen, dessen aber vneracht, hatt Er (Laut der Beylaag) erst vnterm 12. Februarÿ an Gross Vesier geschriben, das, wan er kaine gnadt zu uerhoffen, nothwendig die Schlüssel zum Säbel suechen werde müssen, den Bassa in Silistria, vnd den Neuen Waÿuoda in der Wallacheÿ hat er eben messig schimpfflich und Pocherisch zue geschriben; den 19. verwichenen Monats hat man seinen Abgesantten, welcher den Tribut geliefert, vnd jüngst forth

hette sollen, entlassen. Solle den Ragozÿ die Post bringen, das man Ihn in kurzen suechen werde, massen dan auf ermeltes schreiben den Tartar Han neben einen schönen Säbel undt Cafftan 10 Tausend Duggaten zum praesent überschickt worden, damit er sich mit ganzer seiner Macht mouire, vnd bis auf weithere ordre beÿ Akherman gegen der Moldau halte, wan die Sibenbürger nicht balt remedieren, ein andern Fürsten Erwöhlen, undt den Ragozÿ Liefern, oder aufs wenigst aus dem Landt schaffen, so haben Sie den Tartar Han, vnd die Gränicz Türken, wie nit weniger baÿde Waÿuoden aus der Wallacheÿ und Moldau vnfeilbarlich am Halsz. Ich trage allerunterthenigst Sorg, der Tartar Han unterm vorwanth, das die Hungarn mit dem Ragozÿ unter der döckhen aus Sibenbürgen Leichtlich in das Königreich Hungarn einfallen, vndt mit solcher gelegenheit wohl gar nach Friaul durchbrechen möchte, dan erst dise tag von Bassa zu Canisa schreiben eingelangt, in welchen Er absonderlich die intelligenza zwischen denen Hungarischen Stendten und Ragozÿ exaggeriert. Ich lasse den Gross Vesir undt andere vornembe Ministros immerforth versichern, dass die Hungarn wider Eür königl. Majestät Allerniedigstes belieben sich mit dem Ragozÿ in nichts einlassen dörfen. Ich wünsche nur allein, dasz dem Landt Sibenbürgen khein schaden zuegefügt werde, Dann es seÿ in der Siduadorockischen Capitulation vorgesehen, dass die Tartarn vnd dise Nationes denen Christlichen Ländern kheinen schaden zufügen sollen, Man gibt mir zur Andtwortt, man soll den Ragozÿ Liefern, oder aus dem Landt thuen, So werde alles remediirt sein, beÿ disem beruehet es, vnd disz ist das ainzige Mittel sich vor den Türkischen Waffen zue praeseruieren. Ein Sibenbürger von Adel ist nach Ofen komen, vorgebent, dass Landt Sibenbürgen habe nicht gewust, das die Ottomanische Portten über den Ragozÿ so sehr erzürnet, beÿ so beschaffener Sach begehre man ilme weither zue kheinen Fürsten, der Bassa zue Ofen hat dise Persohn alhero geschickht, welche den Gross Vesier eben disz referiert, man hat Sie aber villmehr für ein Spion gehalten; ein Par tag hernach fragte ermelter von Adel dem Offnerischen Agenten, ob dan khein Mittel des Ragozÿ Sach zu aggiustieren, so haldt es der Gross Vesier vernomben, hat Er Ihn alsbaldt in die gefenckhnues werffen Lassen. Ich fürchte allerunterthenigst, beÿ disen Sibenbürgischen Weesen sowohl Venedig als Franckreich undt Schweenen den Ragozÿ fomentieren, vndt vermittelst seiner die Türckhische Waffen wider Eür königl. Majestät zue Wenden suechen. Der Caputschÿ Bassa, welcher in Monath Februar mit des Redey Ferenz

confirmation nach Sibenbürgen geschickht worden, hatt vnter Weegs andere Ordre gehabt, vndt gleich widerumb zuruckh müessen. Im übrigen ist alhier alles still vndt ruehig, die Militia würdt richtig bezahlt, ist sehr wohl zuefriden, das der Krieg zu Landt forth gehet. Von desz Sultans aufbruch ist weither nichts zu hören, würdt allen ansehen nach den Somer hier zuebringen.

Den 18. verwichenen Monats ist das gewönliche Opfer, nemblich jährlich 80 Tausend duggaten nach der Mecca abgeschickht worden; der Sultan schickht allezeith à parte ein Praesent von 50 Tausend, die Valida 30 tausend, Der Vezier undt Kislar Aga Jeder 10 tausend. Vndt mehr andere Almuesen, welche vornembe Reiche Türcken ausz Andacht mitschickhen.

Wegen desz Pasz nach Friaul wirdt weither nichts gemeldt, wan sich Ragozÿ reterirt, vnd dasz Ragozische Weesen zum widrigen kheine Vrsach gibt, Verhoffe Ich Allerunterthenigst an Eur königl. Majestät Erb Länder nichts feindliches verüebet, sondern die Thürckische Waffen dis Jahr allein gegen Dalmatien gewendt sollen werden.

Gestern seindt von Constantinopl 300 Wägen mit Hauen, Krampen vndt andern zum Schanzen gehörigen Instrumenten ankomben, Eur königl. Majestät.

A hátlapon, más kézzel: Accessorium ad Literas Consiliariorum Intimorum et Deputatorum Vienna relictorum de dato 27. Apr. 1658. Cum Suballegato.

c)

Substanz vnd Inhalt des Ragozi schreiben an Grosz Vezier ausz Alba Julia von 12-ten Febr. Anno 1658.

Dass schreiben welches Eure Exellenz an Vnserm Lieben getrewen Rédeÿ Ferenz geschikht ist mir eingehendiget worden, nachdem Ich nun gesehen, dasz der Sultan Vber mich erzürnet, hab' ich zugelassen, dasz man den Rédeÿ Ferenz zum Fürsten erwöhlt, genzlichen zue Versicht der Sultan werde sich Vber diese meine Diemueth bewegen und seinen Zorn fallen lassen, Weillen aber die gesambten Stendt befunden, dass Er Rédeÿ Ferenz viel zu schwach und den Landt nicht vorstehen werde können, dannenhero mit Villen Zählen mich gebetten, Ich wolle Sie doch nicht lassen, sondern den Säbel, welchen mir der Sultan geben, widerumb in die handt nemen. Als hab Ich solchen auff so nil bewegliches Wainen

und bitten mit den Pusican würckhlich widerumb ergriffen, doch sambt den Landt in Keines andern protection geben, sondern des Sultan getrewer Schlaiff bisz ins grab Verbleiben wollen, Vnd ob schon Ich wasz Verschuldt, werde es dem Sultan doch Vil rumblicher sein, wan Er gnad erthailt, alsz wan Er seine grosze macht wider eine mausz sezt. Er henge sich in des Sultans Klaidt, bitte diemüettiglich Vmb gnadt, welcher vermittels des Groszvesiers zuerhalten Verhoffe, Widrigesfahls muesz Er sambt den ganzen Landt nothwendig die Schlüssel zum Säbel suechen. Alba Julia den 12. Febr. Anno 1658.

d)

Extract schreibens an ihre königl. Majestät von dero Residenten an der Ottomanischen Porten, de dato Adrianopl den 8. April Ao 1658.

Wasz es mit der Türckhen Vorhabenden intention so woll wider den Ragozy Vnd Sibenbürgen, alsz wider Dalmatia für eine beschaffenheit, werden Ewer königl. Majestät aus vnterschiedlichen meinen relationibus, absonderlich von 19-ten letzten Februarii, 17. und 19. Martÿ vnd 3. diesz allergnädigst mit mehrern Vernomben haben. Wegen desz Pasz nach Friaul beschicht weiter kein meldung; ich hab auch nach und nach die sach dahin disponirt, dasz der Grosz Vesier diesz begern vnd die praetension wegen der Vestung Janoua in Sibenbürgen fallen vnd selbigen Ständten ihre freÿe wahl gelassen, auch die Völcker in Asia nicht alhero berueffen, sondern gleich von dort ausz nach Candia schickhen wollen; weillen aber seithero souil auisen, vnd von Ragozy selbst schreiben eingelangt, dasz er widerumb in possesso sich mit gewalt darinnen halten, vnd im fahl er keine gnad zuverhoffen, nothwendig die schliessel zum Säbl suchen müsse; alsz ist die Ottomannische Porten dermassen wider Ihn erbittert, dasz mit gueten officÿs weiter nichts zu richten. Ragozy und die Sibenbürger seindt in summa selbst an Ihrem Vnheil schuldig, vnd werden auch dasz königreich Vngarn improgliren: mit desz Ragozy retirada vnd mit der Wahl ihres neuen Fürsten were allen Unheil abgeholfen, Vnd an Sibenbürgen nichts feindliches tentirt worden. Nun ziehen sie die Türckhen vnd Tartarn ins Landt, vnd wirdt Sibenbürgen in ein ellendt gerathen, alsz wie Wallacheÿ, welches ebenmessig der Ragozy verursacht, weilen er selbigen Waiuoda Constantin zur sul-
lenation persuadirt, vnd noch $\frac{m}{7}$ manu succurs geschickht;

Ragozy ist daran schuldig, dasz die Asiatische militia ausserhalb Egiypten vnd Babilonia widerumb alhero berueffen; den 25. verwichenen Monaths hat der grosz Vesier sein Standart aussteckhen lassen; innerhalb wenig Tagen soll auch sein Zelt vor die Statt: souil zuhörn, wird der Sultan den Summer hier verbleiben, der grosz Vezier mit der Armata nach Griechischen Weissenburg sich Verfüegen, vnd von dort ausz solche in Dalmatia; die Gräniz Türckhen aber alsz Bassa zu Ofen, Erla, Temesuar vnd andere neben dem Tartar Han vnd baiden Waiuoden ausz der Wallacheÿ vnd Moldau über den Ragozy vnd Sibenbürgen lassen; Ich trage allerunterthenigst sorg, die Tartarn von dort ausz auch in dasz Königreich Hungarn einfallen, vnd mit solcher occasion wol gar nach friaul durchbrechen möchten, weilen die Ottomannische Porten souil vnd Vnterschiedliche nachricht, dasz sich die vornembsten Hungarischen Ständt mit dem Ragozy verstehen, vnd Ihme sotto mano hilff schickhen, wan er sich reteriert, so ist allem Vnheil abgeholfen, widrigesfahls gehen die Türckhische waffen in Sibenbürgen, vnd werden dass Landt erbörnlich zuerichten, wo nicht gar vntertruckhen; der Bassa zu Ofen solle albereith zu Erlau sein, vnd den Mustaffa gewesten Beg zu Gran mit etlich tausendt voran commandirt haben; der Tartar Han hat sich noch nicht mouirt, solle aber mit nehestem geschehen.

Im Vbrigen ist nicht allein alhier, sondern in ganzen Türckhischen Reich alles ruehig; die militia frewet sich, dasz der Krieg zu Landt vortgehet. Zu Constantinopl ist der Capitan Bassa albereith mit einer Squadra von etlich dreissig gallern abgefahrn, die übrige Schiff Armada soll mit ehestem Volgen. *etc.*

A hátlapon, más kézzel: Accessorium ad literas consiliariorum intimorum et deputatorum Viennae relictorum de dato 27. Apr. 1668.

(A m. k. orsz. levéltárban. Act. publica Fasc. 15. Nr. 5.)

XIX.

1658. márcz. 27—ápr. 30.

Kövér Gábor követsége a császárhoz.

a)

1658. márcz. 27.

Rákóczy levele a császárhoz.

Scrsme rex dne benignissime.

Prolixam Mtis Vrae benevolentiam, non minus per literas, quam per egr. Gabrielem Kövér, cubicularium meum, abunde testatam, tam grato alacrique animo excipio, quam syncero, deuotoque expetii. Neque est, quod Mti Vrae aliqua, de candido propensoque ad ei complacendum studio meo, dubitandi nubicula oboriatur; cum mihi nihil antiquius futurum sit, quam Mtem Vram augustamque domum ejus, quouis officiorum genere demereri. Cuius rei ut Mtas Vra tanto luculentius capiat experimentum, en eundem egrum cubicularium meum, cum debitae observantiae meae contestatione, iterum ad Mtem Vram mitto, simulque peto, ut eum regia gratia prosequi, ac quicquid meo nomine propositurus est, benigne audire, eique in omnibus fidem adhibere Mtas Vra dignetur. His Mti Vrae prosperrimam valetudinem, majoraque in dies regnatricis fastigii incrementa ex animo precatus, servitia ei mea officiosissime defero. Datum in civitate mea Alba Julia die 27. mensis Martii anno dni 1658.

Serenissimae Mtis Vrae

obsequentissimus servitor
G. Rakoczy.

(Egykorú másolat. Orsz. levélt. Tört. osztály).

b)

1658. márcz. 27.

Rákóczy térítvénye.

Mi Rákóci György, isten klméből Erdélynek fejedelme, Magyarország részeinek ura, székelyek ispánja. Mivel mi hlmas török császárnak, előttünk lévő fejedelmek példája, szultán Szulimán adta athnamé szerint, az adót igazán megadtuk, hűségét az ő rendiben elkövettük, de mégis az ellen reánk,

országunkkal, nagy harag gerjedvén, országunk végháza kíváncsítatik ez hazának, keresztyénségnek romlására, mely felgerjedt haragját, ha török császár continuálni fogja, le nem teszi fegyverét, ellenünk küld, az fges Leopold Magyar-, Cseh-, Dalmatia-, Horvátországoknak, Austriának archiduxa megsegít haddal török ellen, és continuálja az hadakozást kívánságunk szerint mellettünk; mi is assecuráljuk sub verbo principali et fide christiana, hogy ő fge híre nélkül, ő fge kárára véle meg nem békélünk, hanem defensive quam offensive ő fge mellett hadakozunk ellene. Kinek nagyobb bizonyosságára adtuk ez levelünket kezünk írásával pecsétünkkel megerősítvén. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima septima Martii, 1658.

G. Rakoczy m. p. (P. h.)

(Eredeti. Orsz. levélt. Tört. osztály).

c)

1658. márcz. 27.

Rákóczy egy másik térítvénye.

Mi Rákóci György, Erdélynek fejedelme, Magyarország részeinek ura, székekelyek ispánja. Mivel török császár Jenőt kívánja, kezébe bocsássa az ország, kiből mely nagy romlása következne az keresztyénségnek, keresztyénségünkkel is ellenkező dolog lévén, ha azért vennők eszünkbe az ország nem oltalmazza, az fges Leopold Magyar-, Cseh-, Dalmatia-, Horvátország királyát, Austriának archiduxát, ő fgét assecurálják, hogy ha ő fge segét hadával, kezébe bocsátjuk, és ő fge valamiket velünk communicál, s titokban kell lenni, titokban leszen és ő fge kárára nem fordítjuk, ő fgével syncere tractálunk, ő fge is minket királyi kedvében megtartván. Mindezekre sub verbo principali et fide christiana obligáljuk magunkat. Kinek nagyobb bizonyosságára adtuk ez levelünket kezünk írásával, pecsétünkkel megerősítvén. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima septima Martii, anno dni 1658.

G. Rakoczy m. p.

(P. h.)

(Eredetije. Orsz. levélt. Tört. osztály).

1658. márcz. 27. Rákóczy. 3710

d)

1658. ápr. 25.

Az esztergomi érsek levele Rákóczyhoz az alkudozások folyamáról.

Excellentissime princeps.

Négy rendbeli levelét vettem az tegnapival kegyelmednek, kikre hogy választ nem adtam eddig, oka az volt, hogy nem tudtam mit írni, nem jövőn egynehány rendbeli levelemre válaszom ő felségétől. Az úristen látja, mely igaz szívvél és sinceritással kívánok szolgálni kegyelmednek, mivel ajánlottam is magamat köteles lévén szegény hazámnak is és az keresztyénségnek. Mondhatatlan nehézségemre vagyok, ki miatt nem is mehetek dolgaiban elől, hogy ő felsége olyan messze vagyok, ki miatt sok idő is telik akármely dologban is, és az levél oly elevenen nem munkálkodhatik, mint maga az ember. Ha ő felsége Bécsben volna, felmennék magam eleiben állának ő felségének, mindent megmondanék, kimosnám kezeitől ratióit is némely német tanácsoknak; de így felette nehéz és galibás, holott még más tanácson is kell által menni etc.

Hivattam vala be Mednyánszki uramat ő kegyelme által aperiáltam kegyelmednek sincere ez dolgot, az én vékony tetzésemet is megjelentvén ő kegyelmének, vagy ő kegyelme által kegyelmednek kiből eszében veheti kegyelmed az én sinceritásomat és jóakaratomat. Az mely hadakat rendelt ő felsége mennél hamarább alájönni, kik is készen vannak immár, csak egyben kell gyűlniök és menni; nem kisebb semmivel Gecz hadánál. De attúl tartok, hogy az míg ezek oda érkeznék, addig meg léssen az vásár. Az generalisok is, Hannibal Gonzaga igen értelmes és böcsületes fejedelmi ember, ő felségeknek atyjafia, palatinus uramnak együtt kellene neki az hadak előtt lenni; de ő kegyelme igen beteges állapotallal lévén, alig hiszem, hogy megfelelhessen annak az nyughatatlanságuak. Derekasán, az mint írtam, referálok magamat arra, az kiket Mednyánszki uramnak mondtam, kegyelmednek bizony igaz szívből kívánok szolgálni. Éltesse isten kegyelmedet *stb.* Tyrnaviae die 25. Aprilis 1658.

Excellentiae Vrae

servus obligatissimus
Archieppus Strigoniensis m. p.*(Az egész az érsek írása.)**(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).*

e)

1658. ápr. 30.

Kövér Gábor előterjesztése a császárnál.

Propositiones ablegati internuntii principis Transylvaniae.

Siquidem fortalitium Jenő in partibus regni Ungariae superioribus cum Transylvania, versus plagam turcicam vicinitatibus omnium sit fortissimum, ideo conabatur Turca illud ab antiquo semper capere, ut ex eo tam in Hungariam, quam Poloniam et ipsam quoque Transylvaniam liberum passum habere potuisset. Et cum supremus vezírius Albae Graecae ad praesens existat, praememoratum fortalitium, quod alias ideo ambit et effectat, ne quaquam praeteribit; quo habito aliud quoque praesidium Kallo nuncupatum et consequenter reliquos prope adiacentes arces facillime poterit occupare. Ex praesidio vero hoc Kallouiensi omnes haidonicales civitates deuastandi modum ad manus habebit.

Princeps et dnus meus bengmus, syncere et conscientiose volens cum Mte Vra regia tractare, antequam solennis eius legatus, ad Mtem Vram regiam quamprimum expediendus advenerit, per me praemittendas esse duxit assecuratorias, ut si casu quo mens et animus regnicolarum, ratione defensionis Jenő mutare videretur, qui profecto contra tantam, in simili occasione, potentiam sunt insufficientes, dummodo ex parte Vrae Mtis regiae assecuretur idem princeps et dnus meus bgsimus, quod sit milite iuvandus, praerepetitum fortalitium Jenő, manibus Vrae Mtis regiae insignabit, nam si omnino eius, cuius supra est intentionis paganus, moram non protrahet, quocitius rem aggredietur, et fortiter quidem. Cum autem valde procul sit abhinc pronunc Mtas Vra regia, quoadusque eandem superinde certiore reddere posset idem princeps et dnus meus bgsimus, interim illud propugnaculum tanta potentia, non dubium, quin caperet et occuparet. Quod ipse princeps devitare volens, vel hoc potissimum ex capite, totis viribus in eo adlaborat, ne idem propugnaculum imparatum reperiatur, et propterea petit a Vra Mte regia mille, aut ad summum millequingentos musquetarios, ut dum et quandocunque Turcam aduersus Jenő mouisse subintellegerit, statim eos ibidem collocare possit, praeterea ut et ipse omnibus suis copiis defendere et Vra quoque Mte regia peti- tum succursum habere valent.

Si itaque praesenti lata assecuratione Vra Mtas regia contenta reddetur, dignetur etiam principem et dnum meum bgsimum clementer assecurare, quod ei certo milite succurrere velit. Vel si id difficultaverit et neque illos mille quingentos pedites musquetarios suppeditare voluerit, hac ex ratione, ne casu quo intrantes ditionem eiusdem principis et dni mei benignissimi in vanum laborarent, praesertim si interim neque ipse princeps, neque toties memoratum praesidium a Turca impediretur, et sic miles hic reuocandus esset, ut horum neutrum eueniat. En praesidium Kallo Turca petit et suum efficere conatur, ex quo facillime omnes haydonicales ciuitates funditus delere poterit, et hoc est, quod cordi impressum habentes sentiunt; nam si eae ciuitates partium harum hucusque scuta existentes deletae fuerint (quod deus clementer auertere dignetur) partibus Ungariae vicinantibus, cum Transyluania pereundum erit totaliter, praesidium vero hoc Kalouiense in comitatu de Zabolcz adiacet, itaque Mtas Vra regia clementer et serio demandare dignetur, quatenus iidem musquetarii in transitu ibidem condescendere velint ac debeant. Praeterea iniungatur eorum duci seu colonello, ut ubi princeps et dnus meus eidem scripserit, statim inde moveat et supradictum fortalitium Jenő pro parte Mtis Vrae regiae occupet.

Si vero Mtas Vra regia ne hac quidem assecuratione contenta redditur, dignetur totius christianitatis ruinam benigne considerare, et tales assecutorias marchioni Gonzagae mittere, quibus alias conformes ubi praedictus quoque princeps et dnus meus remiserit, dignetur ei tantum quantum postulauerit militem in succursum suppeditare: quia si Turca praeatactum praesidium Jenő coeperit, vel in Transyluania passum collocauerit, cum ditio Mtis Vrae regiae sit ei proxima et vicina, quo in periculo versabitur, recensere mihi non est necessum.

Si autem Mtas Vra regia dignabitur principi et dno meo benignissimo certo militis numero succurrere, is paratus erit ipsi militi annonam sufficientem subministrare. Et an stipendium etiam sit illi dandum et cui quantum? scire desiderat.

Quod autem princeps Mti Vrae regiae in suis assecutoriiis id scripserit, videlicet casu quo, ratione defensionis toties repetiti fortalitii Jenő mens et animus Transylvaniae mutaretur, ne aliam fore causam, quam ut ne videantur id sine scitu fecisse, deinde vero iuramentum ipsius principis id in se per expressum comprehendit, ne ullum praesidium absque scitu regni quoquo pacto abalienare praesumat. Et ideo diebus

hisce proxime praeteritis, diaetam habuere Transylvani, ac unus quisque iudicare poterit; ipsos pro defensione sui et patriae contra tantam potentiam esse prorsus insufficientes. Et cum christiani sint, malunt ut idem fortalitium Jenő ad Mtem Vram regiam, quam ad naturalem totius christianitatis hostem pertineat.

(Egykorú másolat. Orsz. levélt. Tört. osztály).

Transylv. k. u. b. i. w. 14. k. c. 15. n. o

f)

1658. ápr. 30.

A fejedelem kívánatai.

Expositio postulatorum principis Transylvaniae.

Princeps et dnus meus bgsimus serio mihi demaudavit, ut properem et Mtem Vram regiam eius nomine demisse salutem, ac simul etiam benignam Mtis Vrae regiae erga eundem propensionis significationem et factam oblationem humili obsequio recognoscam, summasque pro eadem gratiarum actiones referam. Et sane, cum pro sola hac Mtis Vrae rgae erga se inclinatione ingratus esse nolit, quanto magis ergo obligabitur ad servitia eusdem, ubi eandem ipsam inclinationem re ipsa experiri potuerit.

Procul omui dubio luculentissime constabit Mti Vrae regiae in qualinam ad praesens periculo versetur Transylvania, et Jenő dictum fortalitium praeterea utrumque regnum Valachicum. Turcarum enim firmissimum est hoc propositum, ut in quoduis regnum passam introducant et collocent, quod iam in Transalpina ipso effectu contestati sunt.

Quid autem principi et dno meo sperandum? nam licet Mtas Vra regia clementer et serio demandare dignata fuerit, ut ratione dicti fortalitii Jenő et Transylvaniae in porta Ottomanica, iuxta tractatum Zitthuatorokiensem sincere negotietur, pro qua clementi resolutione humillimas nomine eiusdem principis et dni mei bgsimi refero gratias. Verum itidem quoque Panaiotta contra eundem denuo practicat et molitur, hincque ex Hungaria inquieti sunt homines, quod Mti Vrae regiae hactenus innotescere potuit.

Sed si Transylvaniam, quae alioquin etiam occasione praesentis defensionis propriis tantae potentiae viribus resistere nequit, periclitari (quod deus clementer auertere dignetur) contigerit, quaenam exinde toti christianitati emergere

possit ruina, ditiones Mtis Vrae regiae cum sint propinquoiores, non est mihi recensendum.

Jenő dictum praesidium, cum omnino obsidere et expugnare decreuerit, ut illud tacito duntaxat passu praetereat neque cogitandum sit, habito enim illo Transylvaniam, Kalouium, Cassouiam et reliquas quoque arces, siue praesidia facile occupare poterit. Modus quidem redintegrationis, seu cum Turca fiendae reconciliationis, nullius prorsus esset difficultatis, si tantum idem praesidium Jenő, praelibatus princeps et dnus meus bgsimus, eidem offeret et in aperienda contra Venetos et totam christianitatem via assistere vellet; verum cum hoc ipsum negotium toti christianitati contrarietur, dummodo cum Vra Mtas regia inuadere dignetur, cum eadem viuere et mori paratus est, proditor et Juda christianitatis absit ut nominetur.

Quod Mtas Vra regia vel ex hoc ipso animaduertere dignabitur, siquidem idem princeps et dnus meus bgsimus, cum Mte Vra regia ante ablegationem solennis legati sui ad eandem cum sufficientibus plenipotentialibus expediendi, syncere et conscientiose intendat tractare. En praemisit assecutorias, quod si casu quo regnicolarum mens et animus in defendendo Jenő dicto propugnaculo immutaretur, tantum ex parte Mtis Vrae regiae securus reddatur, quod sit iuvandus et in bonis suis in ditionibus Mtis Vrae regiae adiacentibus neque mater, neque ipse, neque posteri sui, aut in persona, aut aliter qualitercunque turbandus, quin protegendus, fortalitiū Jenő Mti Vrae regiae offert et nunquam ad postulata Turcarum condescendet.

Jam ad initium mille duntaxat pedites Germanicos musquetarios dictos, dignetur Mtas Vra regia praememorato principi et dno meo bgsimo subministrando benigne demandare, ut statim atque periculum eidem praesidio imminuerit, idem eodem milite muniri et fortificari valeat. Quod si autem Mtas Vra regia, super hoc principis mei pio et christiano conatu sese resolvere dedignabitur, nomine eiusdem coram deo et toto mundo sollemniter protestor ipsum nullius rei causam futurum, si id cum pagano, quod alias cum christiano facere desiderabat, finaliter concludere necessitabitur.

Si qui ex ditionibus Mtis Vrae regiae nomen suum militiae dare satagentes, eidem principi et dno meo bgsimo ex beneplacito adhaerere voluerint, ne tales per quospiam quoquo pacto impediantur, supplico humillime.

Ultimo tandem iterum atque supplico, dignetur Mtas Vra regia totiesfato principi et dno meo bgsimo gratiosas

super praemissis recommendatitias ad summum pontificem et Venetos clementer elargiri.

(Egykorú másolat. Orsz. levélt. Tört. osztály). *Tractatus publici 16. fe. 11.*

g)

1658. ápr. 30.

A császár válasza Rákóczyhoz.

(Lásd egész terjedelmében Okmánytár 619 – 20. ll.).

XX.

1658. máj. 11.

Meghívók az alvinczi országgyűlésre.

a)

Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram.

Noha az hadak öszvegyűlését rendeltük volt az jövő szerdára az Kenyérmezőn lenni, azonban oly követek érkezvén, kik az országnak is levelet hoztanak, arra nézve az jövő szerdához egy hétre particularis gyűlést kelletik hirdetniünk, úgymint ad 22. May Alvinczhez. Kdnek ezen klmesen és igen serio parancsoljuk az megnevezett helyen, és napon jelen lenni el ne mulassa, hogy az követséget meghallgatván, Kdel is egy értelemből végezheessünk minden jót az haza megmaradására. Eidem secus sub poena in generali decreto non facturo, gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 11. mensis Maji 1658.

G. Rakoczy m. p.

Külsőim: Generoso Ladislao Cseffi de Tótör, comiti supremo comitatus Szolnok Interioris, nec non tabulae nostrae judicariae protonotario magistro alteri etc. Fideli nobis grato. (P. h.)

Más kézzel írva: Transmittat inde ex Vasarhely.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Gyulafehérvári osztály).

b)

1658. máj. 11.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Spect., mgei, gener., egr. et nobiles, fideles nobis syncere dilecti, salutem et favorem nostrum.

Noha az hadak összevgyülését rendeltük volt az jövő szerdára az Kenyérmezein lenni, de minthogy klknek..... kell ott jelen lenni, azonban oly követek érkezvén, melyek az országnak is levelet hoztanak; arra nézve ez jövő szeredához egy hétre klteknek országúl partialis gyűlést kellett hirdetniünk, úgymint ad 22. May Alvinczhez. Klknek azért klsen és igen serio parancsoljuk, bizonyos értelmes atyjokfiait válasszsa, kik az megnevezett helyen és napon, jelen lenni el ne mulassák, hogy az követségeket meghallgatván, klkkel is egy értelemből végezhesünk minden jót az haza megmaradására. Eisdem secus, sub poena in generali decreto expressa, secus non facturis, gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 11. mensis May, anno 1658.

G. Rakoci m. p.

Küldzm: Spect., Mgcis., Gen., Egr. et nobilibus supremi et vice comitibus, iudicibus nobilium etc.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Gyulafehérvári osztály).

XXI.

1658. máj. 27.

Gyulay Ferencz jelentése a felső-magyarországi részekben való viszonyokról.

Alázatos hűséges szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak Fejedelmemnek. Az úristen Nagyságodat minden dolgaiban szerencsésen áldja meg.

Kegyelmes uram fejedelmem, Nagyságodnak két rendbeli parancsolatját vettem, egyiket Molnár István, másikat czimeres postája által. Az hatszáz forintot, melyet Molnár Istvántól küldött Nagyságod, s mind az postától az kétszáz tallért meghozták, úgy hiszem kegyelmes uram az mostani fizetésre elég leszen, mert az kit Nagyságod most két izben kiküldött, úgymint egyszer öt, s másszor kétszáz tallért = tallér nr. 700. És Molnár István s az posta kihozott pénzzel s az nálam egybül másból maradott pénzzel, az mint ma computáltam lészen immár kétezerkétszáz egy nihány forint s egy nihány pinz; minthogy ma küldtem ki az mezei hadak fizetésére az perceptort Belényesi uramot Jánosdhoz, kezében adván mind az registromokat s mind az pénzt. Szuhai uram is ma érkezék Jánosdhoz mind az mezei haddal és hajdúsággal,

megírván Rácز János uramnak is, az perceptorral együtt mustráljuk meg az katonákat; magam is kimentem volna ma közikben, de mindkét könyökömben beleállott és egyik kezem fejében az köszvény, az lábommal semmit nem gondolnék kegyelmes uram, mert immár is hallom, hogy micsoda iszonyú dolgot cselekedtek az az hét hajdúvárosiak az útban, melyet az pogánynak sem kellene cselekednie, kire képest ha csak ágyban vitetem is ki magamot, kimegyek holnap, ha jobban el nem nehezedem. Nagyságodnak az istenért könyörgök, Szuhay uramnak engedjen és adjon plenaria autoritást, hogy deprimálhassa az Szabolcs vármegyeiket, mert ha kedvezünk nekik, bizony semmi becsületet és hasznót azzal nem teszünk. Úgy ismerem s oly embernek tudom lenni Szuhay uramot, bizony refrerálja is, csak legyen autoritása reá. Az paripát kegyelmes uram Nagyságod az istenért kérem Nagyságodat küldje el Szuhay uramnak, ha innét nem adat, mert úgy hallom semmi paripája nincs, most szégyénlette bejöni, hogy hívtam, beszélhettem s disponáltam volna ő hegyelmével. Itt kegyelmes uram iszonyú rettenetes nagyok az vizek. én nem tudom Jenő felé is miképen vihessük az hadakat, Ujlaki uram pedig valóban sollicitál, mennjünk; mivel tudom Nagyságod érthette, miképpen lött ő kegyelmeknek az lippaiakkal dolgok, melyre képest ugyan tegnap küldtem kétszáz lovaszt által az Keresen, hajó mellett osztatván fizetett katonák felét; féltem őket addig megadják az kölcsönt, még az tábor oda megyen, ha ugyan oda kell menni; mert úgy hozák hírit ma Sarkad felől, hogy még Gyula mellé szinte el nem érkezett volna az vezír, hanem Mező-Megyerre, mely nem messze Gyulához, az honnét az vezér mindjárt minden könnyű hadait elbocsátotta valamely felé csak az szekereket hagyta. Két felé gondolom kegyelmes uram, avagy hogy Jenőt akarja hamarjában megcsapni, s őket kicsalni, avagy hogy egyenesen Arad felé bocsátotta Temesvárra az hadait s maga pedig megyen Gyulára, tractát várja. Melyre képest Ujlaki uramnak is megírtam, valamiképen bizodalmat vévén ki ne mennjenek én hírem nélkül, hogy valamint lesve ne vigye őket, ha szintén alája mennének is. Immár kegyelmes uram én csak a Nagyságod kegyelmes dispositiójától várok, azmint ezelőtt is egy néhány napokkal megírtam Nagyságodnak, mihelyen arra Nagyságodtól válaszom jó, csak ahoz tartom magamot, offensive vagy defensive legyen? Az mi pedig kegyelmes uram az Nagyságod ott benn való dolgát illeti, azt Nagyságod tudja jobban. Az mennyi számú fizetett hadát írja Nagyságod lenni, az nem igen sok ugyan, de bizony nem is kevés, kíváltképpen ha oly állapot volna most, mint azelőtt két esztendővel etc. etc.; mind-

azonáltal mindezeknek is jó végét adhatja kegyelmes uram, ha istennek ő szent felségének dicsőségére lészen. Az mi az gyűlés dolgát illeti kegyelmes uram, ugyan az mutatja meg Isten után. Az mi pedig az kiszökött katonák dolgát illeti, azokért én elküldtem mindenűt, behajtatom az kiket kapathatok hennek, és a ki nevét meg nem változtatja. Az mi pedig kegyelmes uram Rácz János, Balogh Sigmond katonája dolgát illeti, elhigyje tökéletesen Nagyságod, egy katonát sem hozott ki magával, kántorpénzt sem vőtte most fel; ugyan én hagytam volt kegyelmes uram hogy ne vegyen: egy atyámfiat tartja kegyelmes uram, ki ide haza súlyos beteg, feles gyermeki lévén nem viselhetett volna gondot reájok, éhel is meghalhattak volna, azért is jött ki, egy olyan rosz ember nélkül el lehet az sereg, nem tagadhatom kegyelmes uram mert ugyan vér szerint való atyámfiai az nyavalyás apró gyermeki, kire gondviselése kívántatik. Az mi az Szabolcs vármegyében való hadfogadtatást illeti kegyelmes uram, én most többet nem fogadtatok, mert semmi szaporáját nem látám kegyelmes uram csak egyik zászló alól másik alá szökés jó ki belőle, s az pínzt vesztegetjük reájok. Úgy értem kegyelmes uram Kende Gábornak s Gyulai Lászlónak vagyon parancsolva, katonákat fogadjanak, de az én ítéletem szerint annak csak békét kellene hagyni; mert bizony nem látom semmi szaporáját; hallom hogy még olyant is mondanak, paptól, cigánytól szabad lovakat elvenni; noha elhiszem Nagyságod keresztyénképpen parancsal akármely szolgájának is, de ha az értetlen és bolond ember abutál az Nagyságod parancsolatjával, mit tehet Nagyságod róla. Ezek után az Úristennek kegyelmes gondviselése alá ajánlom Nagyságodat. Datum in arce Varad die 27. Maji anno domini 1658.

Nagyságod alázatos méltatlan szolgája

Gyulai Ferencz m. p.

Czum: Celsissimo principi domino domino Georgio Rakoczý dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae domino, et Siculorum comiti etc. Domino domino meo clementissimo.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban).

XXII.

1658. jun. 15.

Mikes János kinevezése Háromszéki főkapitánynyd.

Én Zabolai Mikes Kelemen, esküszöm Istenre, ki atya, fiú, szent lélek, telljes szent háromság egy örök Isten a boldogságos szüzre, Istennek minden szentére. Hogy én az én kegyelmes uramnak, az méltóságos és nagyságos Rákóczi Györgynek, Isten kegyelméből Erdély fejedelemnek, Magyarország részeinek urának, és székelyek ispánjának, és ő nagysága fiának, tekintetes és nagyságos Rákóczi Ferencznek, Isten kegyelméből Erdélynek választott fejedelmének, Magyarországrészeinek urának és székelyek ispánjának ez hivatalomban (háromszéki főcapitánságban) és minden állapotokban hű igaz leszek, ellenségeknek ellensége, barátjoknak barátja, semmi kigondolható, írható, ijeszthető színek alatt el nem árulom, hűségek mellől el nem állok, valamit életek, méltóságok ellen, hallok, olvasok, azt idején korán értékre adom, telljes tehetségem szerint annak ellene állani is igyekezem. Ez háromszéki kapitánság tisztiben míg leszek alattam valókat is ő nagysága hűségében megtartom, ő nagyságok hűségektől semmi színek alatt elidegeníteni nem igyekezem, az evangelica religiót (kit calvinistának neveznek közönségesen) nem opprimálom, azon valláson lévőket semmi kikeresett színek, utak, módok alatt elnyomni nem cselekszem, szabadságokban megtartom, segítem, religióért senkit nem gyűlölök, tiszteteket arra nézve le nem teszek, sőt annak adását is, kik érdemesek, ő nagyságokhoz igazak lesznek, nem másnak, azoknak adom inkább. Mindezeknek megállására, beteljesítésére, Isten, az Boldogságos szüz, és minden szentek úgy segélljenek, és úgy idvözítsenek, az mely igazán és híven ezeket megcselekszem. Kiről ő nagyságának megnevezett kegyelmes urunknak adtam ez reversalisomat kezem írása és pecsétem alatt. Actum et datum in Zabola, die 15. Junii, anno domini 1658.

Mikes Kelemen.
(L. S.)

Az tiszték adása kegyelmes uram nem csak rajtam áll, hanem az szék választ hármat, én nekem azok közül kell választanom.

[Eredeti. A gróf Erdődy család birtokában lévő és Vörösváron őrzött Rákóczy-féle okirattárból. Nro. 4. Cista 1. Fasc. 35.)

XXIII.

1658. j u n. 3.

Rákóczy György törekvései a császár segélye megnyerése ügyében.

a)

Rákóczy sürgeti korlátnokát, hogy a németországi fejedelmekhez az expedíciót készíttesse el.

Adjon isten egészséget kegyelmednek.

Velenczések s követek számára is levelet, plenipotentiát concipíáljon kegyelmed. Az mogontinusnak Kövér Gábor által tett oblatióját köszönje és ha maturálja aláküldését az hadnak, nagy emolumentumára lesz az keresztyénségnek, kérvén is, igazgassa úgy az dolgokat, az király késedelme miá ne szenvedjen az keresztyénség antemuraléja. Az több electorokhoz is concipíáljon levelet, látogatni, implorálni segítségeket kérni az királyt, ő felsége dolgait promoveálják úgy az török (készületi) miá, ha az ország Magyarország..... az pogányság szarva eleválódik írt..... keresztyénségre, kinek szándéka az in turbidam piscet, látván az keresztyénség közt levő egyenetlenséget, kinek egyébkint hatalma nem az kit szélek...nek ezzel az királyt is devinciáljuk..... Isten jót is hozhat, sietve küldünk fel.....oroknak. Az királynak is levelet írni osztán..... Gábor által tett declaratióját ígérni sinceritásunkat, és hogy kegyelmed indul, csakhogy oly messzire nem mehet, mi rajtunk semmi is nem múlik. Isten kegyelmeddel. Balásfalva, 3. Junii 1658. reggel 4 órakor.

R. György m. p.

Külső: Meghitt belső híviunknek cancellarius uramnak adassék.

(Az egész levél II. Rákóczy Gy. írása.)

(Eredetije a m. kir. országos leveltárban.)

b)

1658. j u n. 21.

Rákóczy térítvénye a császárnak, melyben hűségét ígéri s neki szükség esetében adandó menedékeit.

Nos Geor[gius Rakoci, dei gratia] princeps Transylvaniae, partium [regni Hungariae dnus] et Sicularum comes etc.

Damus pro memoria [Quod nos co]nsiderato eo, quam gravibus et exitiosi[bus injuriis quid]em regnum nostrum Transylvaniae, tum patria [et gens] nostra hungarica, ac consequenter tota christianitas, propter feroces et rabidos Turcarum christiani nominis hostium conatus implicata sit periculis et difficultatibus, id quod vel ex eo palam est, quod arrepta in praetextum odii persona nostra, magnis apparatus et ferocitate opprimere regnum nostrum Transylvaniae, et per consequens totam christianitatem moliantur. Ob hoc nos moti zelo et affectu christiano, augustaeque domus Austriacae gratiosam erga nos affectionem perspicue experti, signanter vero srmi principis ac dni dni Leopoldi regis Hungariae benignam assecurationem accipientes, quod videlicet sua mtas nobis, clmae genitrici, haeredibusque et posteritatibus nostris, securam in bona nostra in ditionibus suae mtis consistentia receptionem, ibique quietem et tranquillam permansionem, dictorumque honorum nostrorum omnium possessionem et fruitionem benigne pollicita fuerit. Igitur nos quoque nostro et dictae dnae genitricis, haeredumque et posteritatum nominibus, assecuratam reddimus praefatam mtem regiam, quod si porta ottomanica secundum assecurationem nostram incolis regni nostri Transylvaniae datam, arces et fortalitia dicti regni ultra non expetierit, tributum majus non postulaverit, et omnia omnino jura et libertates regnicolarum [regni nostri Transylvaniae servaverit] nobis autem propter evitand[a in casu non resignationis] Transylvaniae regno et toti christianitati pertinentia mala et pericula spon[te regnum nostrum] resignare, in bona nostra d[itionibus suae] mstatis subjecta nos recipere continga[mus ibidem] tranquille et pacate et cum regnicolis in bona vicinitate vivemus et residebimus neque in aliquas praejudiciosas ligas et confoederationes nos immitteremus, veram et synceram devotionem erga praefatam Mtem observantes. Ad quae nos memoratam dnam genitricem, haereditatesque et posteritates nostras, bona fide christiana, sub verbo nostro principali obligamus, dantes interea nostro, et memoratae dnae genitricis, haeredumque et posteritatum nostrarum nominibus praesentes nostras assecuratorias, manus nostrae subscriptione et sigillo roboratas. Datum in castris nostris ad possessionem Solymos, die vigesima prima mensis Junii, anno dni 1658.

G. Rakoczy m. p.
(P. h.)

(Eredeti. Országos levéltár. Történelmi osztály. Ugyanennek a tértívénynek van egy korábbi eredeti fogalmazványa, melyet

tractatus publ. 14. fe. 41. n°

a magyar tanácsosok küldtek Rákóczynak s melyen következő jegyzet olvasható :

Paria literarum per principem Rakoczyum suae Mti dandarum.)

XXIV.

1658. j u n. 22—j u l. 6.

Rákóczy alkudozása a császárral.

a)

Rákóczy levele korlátnokához a császárral folytatott alkudozások ügyében.

Adjon isten egészséget kegyelmednek.

17. irt kegyelmed levelét ma reggel vettük: az plenipotentiaival melyikkel jobb, böcsületesebb élni, kegyelmedek azzal éljen; mi kegyelmedben megnyugodtunk, religiójáért mi bizony kegyelmedben nem kételkedünk. Mi úgy látjuk, segítség adásban megfogytokozunk, elváltak ez addig, sőt most azt javallanák, tegnap hozának levelet, az fejedelemségben tennék cessiót; mert ő felsége törökkel való hadakozásban nem örömet egyvelednék. Az praesidiumot hova, mint mennyit vennék be; az előttünk álló állapotok tanítanak meg. Segítséget bárcsak 1000 gyalogot, 1000 dragont, 1000 fegyverest aduának; az segítségnek profuntjára gondunk lesz, török földén szabad nyereséget. Valamit csináltak az rudas lónak, az bizony ép volt; im Somlyórúl hagyunk vinni oda egyet. Lássanak jól hozzá Kővárban mit (*sic*) kívántatnék hozzájuk, vegyen az kővári udvarbíró.

Büdöskő, salétrom felől írtunk Rusitka (?) uramnak Fejérvárra.

Kegyelmed indulása ne haladjon már. Úgy látjuk Nádasdi uram leveléből, kit Homonnai uramnak írt, kinek verissima pariaját elküldtük kegyelmednek, Gonzaga herczegre bizatik az tracta. Csak induljon kegyelmed, isten áldásából. Az lóra való szerszámok egyelmedek költségére 1000 tallért, kiben 200. adjon kegyelmed Mednyánszki uram kezében, maga számára költségére Ecsedben adják kezéhez. Az czafragnak tűzöttnek skofiumosnak kell lenni; kardot mi oda vinni nem hagyunk, azt kegyelmed jó gondviselés alatt hagyja Ecsedben Rusilus (?) kezénél. Micsodás, arrúl todosítsen bolond Makai. Annál az törkézes pallosnál szebb nekünk most nincsen. Írtunk Somlyóra, Ecsedben vegyék az szekeres lovat; talán addig az rudas is meggyógyúl; azt is el kell vinni. —

Nádasdi uram Homonnai uramnak írt leveléből vehet fundamentumot kegyelmed, mit (ők) is készek sollicitálni azt urgeálni kell. Isten kegyelmeddel. Hidastelek, 22. Junii 1658.

R. György m. p.

Ha igen melegek lesznek, paripáinkat fogják be abrakra, szénára. Az porkoláb reversalisát nem küldé el kegyelmed.

Külczim: Generoso Michaeli Mikes de Zabola consiliario et cancellario nostro, arcisque et praesidii nostri Kőváriensis capitaneo supremo etc. Fideli nobis sincere dilecto.

(A levél II. Rákóczy Gy. írása).

(Eredetije a m. k. országos levéltárban).

b)

1658. júl. 6.

Az esztergomi érsek levele Rákóczyhoz.

Excellentissime princeps.

Az kegyelmed 25. Juny nekem írt levelét nagy böcsüllettel és kedvesen vettem, meg is igyekezem szolgálni szép ajánlatit. Azért ajánlatom szerint nagy confidenter jelentem az többi között kegyelmednek, hogy ilyent írnak ő felségének az portáról. Az budai vezér írja, hogy feles erdéli nemes ember ment volna Egerben, az kik azt mondották, csodálkoznak, hogy az porta neheztel Erdélyre, holott nem egyszer volt, hogy az fejedelem és porta között az ország interponálta magát, hagyjon békét az török Jenőnek és az dupla adónak; reá feleltek, hogy Rákóczi fejedelmet, az két vajdát és boérokat húsz nap alatt kézben adják, kihez képes zálogul húszat azok közül az nemesek közül megtartóztatott az vezér. Mi volt ez és ha van-e értésére kegyelmednek, nem tudom, az én sinceritásom és kötelességem hozza magával, hogy értésére adjam kegyelmednek, és hogy vigyázzon magára szorgalmasan kegyelmed. Azt is kívánja az porta, resolválja magát ő felsége, ugyan akarja-e Erdélt megsegíteni vagy nem, mert ő reá megyen általán véggel. Ha megsegítjük, minden erejét mi reánk fordítja.

Félek az német tanácsok puhaságától és az mi dolgainkban is tudatlanságától; bizonyos dolog az, hogy ha Erdély elvesz mi is elveszünk utána, sőt nem utána. hanem együtt, valami az Tiszán túl vagyon, azután az többi; ha közel volna ő felsége, szemtől szemben, hogy szólhatnánk, jó volna. de igen

nehéz távol. Bizony mindazáltal mind király urunknak resolútiójában, mind Leopold herczegnek az törökre való vágyódásában most vagyon egyszer szegény magyar nemzetnek sorsa feltéve. Tehát így írom kegyelmednek, mint igaz magyar igaz magyarnak, kérem is maradjon titokban. Egy hét alatt én is megindulok innét és sietek palatinus urammal és Nádasdi urammal, talán többekkel is conferálni, reménlem ő felsége Bécsbe jövetelit is Nagyboldogasszon napjára, csak addig meg ne lenne, valahogy balkézre az resolútió. Ha hamar meglesz és szerencsésen az electio, az mint írják, sokat fog használni, mert segítséget fog az imperiumtól kérni ő felsége etc. Ezek után maradván kegyelmednek igaz szolgálója, kívánom, hogy isten szerencséltesse kegyelmedet, tartsa és éltesse sok esztendeig jó egészségben. In thermis ad Trinchinium die 6. Julij 1658.

Excellentiae Vestrae

servus obligatissimus
 Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

(A magy. kir. orsz. ltárban levő eredetiről).

XXV.

1658. jun. 30.

Meghívó az illyei táborba.

Spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles domini, fratres et amici nobis observandissimi. Servitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Az mi kegyelmes urunk parancsolatjához akarván magunkot alkalmaztatnunk, az haza vigyázásában is hogy meg ne fogyatkozzunk, kegyelmeteket kérjük s hazájához való szeretetre is kényszerítjük, ez levelünköt vévén, sem órát, sem napot nem várván, éjjel-nappal Illyéhöz júni el ne mulassa elégedendő éléssel, társzekérrel, nem is soldosa által légyen az kegyelmetek megjelenése, hanem valaki nemesi szabadsággal élt s élni akar, eljőjjön, hon maradni ne merészeljen, mivel nem másnak, hanem édes hazánknak szolgálunk, hogy az mi vigyázatlanságunk miatt édes hazánk kordéul el ne romoljon, utolsó pusztulásra, romlásra ne jusson. Az kik penig vakmerőségre vetvén magokat, elmaradnak, a mi kárt magok, jószágok szenved, nem másnak mint magok vakmerőségének s hazájokhoz való idegenységeknek tulajdonítsák: kiki penig maga böcsületiért mentől jobb szerrel jühet, úgy jőjjön. Ebből senki ki nem vonván magát, az uratlan főasszonyok is értékek szerinti tartozzanak küldeni lovasokat. De coetero easdem

spectabiles, magnificas, generosas, egregias et nobiles Dominationes Vestras diu feliciter valere desidero. Datum Albae Juliae, die 30. Junii. Anno 1658.

Earundem fratres et amici benevoli paratissimi ad servandum

P. S. Kegyelmetek útját úgy igyekezze continuálni és dirigálni ad 12. Julii okvetetlen Illyéhez júni el ne mulassa.

Achatius Barcsai m. p.

Stephanus Petki m. p.

Michael Herrmann m. p.

P. S. minden okvetetlen 9. Julii kegyelmetek jűjen Maros-Szent-Királyra az holott főispán Keresztesi Ferencz uram lakik, mert mi az alsó-járás oda megyünk.

Pápai György m. p.

Nekem úgy tetszik komám uram, hogy 9. Julii Dátosnál egyezzünk meg, onnag menjünk aztán isten segítségéből Szent-Királyra.

Székely István.

Külczim: Spectabilibus magnificis generosis egregiis et nobilibus supremo et vicecomitibus, iudicibus vice judici nobilium ac toti etc. dominorum nobilium comitatus Thordensis, dominis etc.

(*Más kéz*): Anno 1658. die 3. Julii aperta per me Sigismundum Trausner supremum judicem nobilium comitatus Thordensis.

(Eredetije a gróf Lázárok medgyesfalvi ltárában).

XXVI.

1658. j a n. 2—j u l. 21.

Portai jelentések a törökök magatartásáról.

a)

1658. j u n. 2.

Kopasz István jelentése.

Relatio Stephani Kopasz.

Anno 1658. 2-da Junii cum domino bego Muztaffa Giulam appellens, sequenti die reddidit litteras idemmet begus vezerio. Tertio die consilium habuerunt usque ad vesperam, cui interfuit et bassa Teömcösvariensis. Quarta Junii veniens

ad me unus chausz, significavit Franciscum Sebessy sibi dixisse, quod tihaja vezirii retulisset me sine responso remissuros, neque in conspectum sui admissuros, siquidem ego litteras non praesentassem. Me ad ea respondente in litteris ipsis regni contineri fierique mentionem mei, quo fine sim expeditus. 6-ta Junii accedens me Franciscus Sebessy cum interprete vezirii, retulit, quod nullum dare velint responsum ad regni literas, neque amplius monere velle regnum, neque mecum colloqui. Ego institi apud illos, admittant me in sui praesentiam, nam si vacuus rediero, quid cogitabunt regnicolae. Tandem secreto interpretes mihi insinuavit, ut me ad audientiam praeparare adfuturos actutum chauszos, qui me accersant, ii tamen nonnisi altero die adfuerunt. 7-ma Junii iterum consilio habito a meridie, me quoque advocarunt, coram quibus comparens et nomine regni omnem submissionem eisdem deferens, deprecatus sum, velint ignoscere, quum tantocius onerent aures domini vezirii, non habentes post deum, ad quem confugiant. Interim interrogavit me vezirius, quidnam vellem; me respondente ideo me missum esse ad eundem, ut ad illas litteras regni, quas begus Muztaffa sibi praesentasset, responsum dare vellet quantocius, neque conventum soluturum eo usque donec redirem, spe enim magna in vezerio collocaruntur, fore nimirum, quod Magnificentiae Vrae intercessione preces illorum exauditurus esset potentissimus imperator. Ad quae respondit vezirius: nonne scitis vos potentissimi imperatoris subditos esse, obedire tamen renuitis; quoties jam admoniti estis et omnia obaudivistis, nulla amplius speranda gratia, nam omnia vestra negotia sunt merum mendacium, inconstantia et falsitas, viginti dies pacti fueratis, illi etiam evanuerunt. Perscripseram vobis ex mandato potentissimi imperatoris, ut perduellem illum comprehendatis, sed non ut hoc fecissetis, quin potius eundem pro vestro clementissimo domino scribitis, et quicquid ille voluerit, hoc vos etiam sequimini, nec animadvertit regnum perduellum illum nonnisi verbis vos sustinere et tempus extrahere, ut in majorem perniciem vos deducat. Experior manifeste vos, postpositis tot monitis, obedientiam recusare, sed ita me deus adjuvet, amplius vobis non scribam, sed iuxta mandatum potentissimi imperatoris procedam, habitis auxiliis, quae dietim expecto. Ad Tartarorum hamum ante decem dies bassam Duk expedi, ut statim moveat, invadam Transylvaniam, ut in cinerem redigam, et per biennium isthic habitabo. Ad quae ego respondi: quid debeat aliud facere regnum, nam fide est obstrictum principi et viceversa sua Celsitudo ipsi regno, a qua necdum est absolutus, et quidem eousque dum iuxta contenta

litterarum regni ad Magnificentiam Vestram datarum athname sive assecuratio data non fuerit. Alioquin etiam si quidpiam moliretur, suae Celsitudini regnum se opponere non potest, nam potentem habet exercitum, estque magnarum facultatum, prout et Vestra Magnificentia bene scit, et sic quid promeruit regnum undiquaque periculo expositum, nam, etiamsi exiverit ex regno et quidem invitus, eo casu Germanus vel alia aliqua natio sibi adhaerebit et hac quoque ratione pereundum nobis est per continuas nostri invasiones, sed si athname extradatum fuerit, sponte sua princeps regno exhibet sine omni turbatione. Quod concernit conclusionem viginti dierum, scit homo Vrae Magtiae illam denegatam. Interrogavit: quidnam cuperet regnum? Illud postulare, ne fortalitium Jeneő vel aliquid aliud confinium unquam petant, limites ulterius ne proferant, census ne adaugeant, principem adamplius tali modo, sicuti de facto, ne mutant, periculosum enim esset, si quotannis propter sinistram delationem deberet princeps mutari. Ad quae respondit Heleczy Hassan bassa hungarice: 1. Audisne, quomodo vocaris? Vocor talis et talis. Nominando itaque me, dixit debere me intelligere bassam nunciare regno, nos unam fidem habere, unum athname a szultano Szulimano editum, illud debere esse illaesum, sed ut nos vobis juremus et aliud athname detur, hoc nunquam fiet, nec dabitur. Quod vero vobis potentissimi imperatoris subditis existentibus non sit liberum ei talem principem, qui potentissimo nostro imperatori non est acceptus, ex proprio regno amandare, nec hoc unquam futurum. Ad quod regno referendum bina etiam vice serio monitus sum; quibus auditis, rogavi suam Magtiam etiam amore dei, ne verbis solum similia nuntiet, sed etiam scripto regnicolis hoc ipsum declaret. Ad quae respondit semel fidem suam interposuisse, se nunquam scripturum. Me ulterius perurgente, ut scribat, nam verbis meis ipsos fidem non facturos, et etiam de vita periclitabor, existimantibus me apud Magtiam Vram non fuisse. Tertiario etiam institi, ut aliud non scribat, quam quod sese allocutus fuisset et ipsum verbis nuntiasse; sed nec ad hoc potuit induci, dicendo, ne morer diutius hic, pro ultimo et hoc addendo, talem principem introducam, qui antea ne servus quidem illorum fieri potuisset. Dixit et hoc, intra triduum vel quadriduum mittat regnum certum hominem ad se, nam nisi venerit, ipsum statim moturum et hactenus solummodo auxilia expectasse. Dixit et hoc referendum regno, Agam Hussain unacum aliis Turcis statim dimittant, alioquin illos penitebit. Haec scripsi fide mediante, propria manu et sigillo etc.

(Hiteles fordítás az Orsz. Ivtárban. Trannica).

b)

1658. j u l. 21.

Görög Marin jelentése a fővezér izeneteiről.

Anno 1658. die 21. Julii Görög Marin, az fővezértől megérkezvén, ezeket beszélé.

Az vezért Drinápolyban nem találtam, hanem Mustafa-pasa hidjánál, Philippiben menvén véle, ott adtam be az leveleket. De nem akart választ adni, parancsolván, tatár Pasarscihoz menjek véle, és ott az kihajával szemben lévén, onnan Sophiához igazíta. Sophiában érkezhén, hivata az fővezér, választ ada szóval, azt mondván: mijért nem cseleküszik az ország hmas császárunk parancsolatja szerint, miért nem fogják meg Rákóczit, olyan nagy ország mijért nem birna véle? Melyre én mondtam, nincs az országnak módja, hogy hitje ellen megfogassa; melyre igen megszida, mondván: elmegyek én isten hírével, megtudom én fogni, kiüzöm, ha az ország nem cseleküszik, de megrontom az országot. Az tolmács Panajot aki azt mondá: mijért nem cseleküszik az ország az vezér kívánságait, holott csak négy dolgot kívánt: 1. Jenőt adták volna oda. 2. Az adót nevelték volna. Az két vajdát adták volna kézben. Az fejedelmet fogták volna meg; de bár csak ketteit cselekütték volna meg, az békesség végben ment volna, Jenőt adták volna oda, az adót nevelték volna. Melyre én mondtam: Jenő nem az fejedelemé, hanem országé, az ország nem adja; az adót, az mint szultán Szulimán idejében elrendeltetett, megadjuk.

Álgyut láttam hetvent.

Úgy gondolom, mindenestől fogva vadnak harmincz ezeren. Jancsár 7 ezer. Az vezér mondá: azt is ne gondoljátok, hogy az német nektek segítségét adjon.

Az velenczések Bojázhoz jüvín, szememmel láttam, hogy kétezernégyszáz jancsárt visszaküldé az vezér. Kérdeztem, hova akar menni, de bizonyoson nem tudják; ki azt mondja Erdélyre, ki azt mondja Zadva alá, szidják rútul az vezért. Landorfejevárra bizonyoson holnap érkezik.

Sophiában bejüvén, mivel én azelőtt két nappal bementem volt az oláh kapikihákkal, akkor láttam rendelt seregben őket, de többire gaz fegyvertelen nép, tiznek is nincs egy puskája.

Drágaság igen nagy köztök, egy font kenyér 7 pénzen jár. Egy sinek árpa 25 s 28 osporán.

Panajot, aki nekem azt is mondá: az törökök felette igen kívánnák, hogy bán uramot fejedelemnek választanak, háromszor is hivatott.

A fővezér kérdé azt is: ki küldi az levelet; mondtam, az ország; kérdé viszont, úgyde ki adta kezében? mondtam: bán uram, melyre mondá: kajmekámja az ott az fejedelemnek?

Havasalföldében érkezvén, holnap egy hete lesz, az vajdát székiben tanáltam, két nap ott mulattam. Az vajdával szemben lévén, tőlem csak azt izente: az falukon, városokon hirdessem meg, ne resteljék kimenni az havasokra; állják meg az útát, mert ő sem siet bejönni. Törököt, az mint értem, nincs két ezernél több Havasalföldében. Tatár felől semmit nem értettem.

Az vezér mellé az sophiai ulumelli és bosznai had nem érkezett volt, de várta melléje.

Az halepi pasán kívül az tengeren túl való hadak is véle vadnak, csak magával vadnak harmincezeren.

Az császárral is Drinápolyban feles hadak maradtanak.

(Egykorú másolat. Orsz. levéltár. Tört. osztály).

Immanuel per... 14...

XXVII.

1658. júl. 31.

Kövér Gábor levele a fejedelemhez: az erdélyi állapotokról tudósítja.

Kegyelmes uram, a szent isten Nagyságodat *stb.* megáldja *stb.*

Nagyságod méltóságos levelit nagy alázatossággal vettem; az szejmének ki nem jöttek, ha kijönnek. Nagyságod kegyelmes poroncsolatja szerint cselekszem mindenekben. Lip-pai aga akaratjából tizenöt hajúk jöttek fel kegyelmes uram; beszélük, budai vezér hadának a színe elveszett s magát is a vezért, hova lőtt, nem tudják. Nagyságod felől a törökök nagy emlékezettel vannak; szerencsés fejedelemnek tartják; hatalmas császár hogy méltatlan haragszik Nagyságodra, azt mondják. Perceptorokhoz mindenüvé elküldtem kegyelmes uram; eddig arval mentették magokat, hogy a terminusa el nem jött; isten már azt is elhozta. Nehézségére ne legyen Nagyságodnak, Dévára harminczadost állítok, mivel feles sőt adott el az ott való udvarbíró s lucromával eljött s a praesidiumnak két hava szintén telik s egy pénzt sem akar adni; az harminczadost állította praefectus uram helyiben; nem

kevés kárára volt Nagyságodnak eddig is; mert praefectus uram sem reversalist nem vött tőle, sem hűtös Nagyságodnak nem volt, az mint Nádudvari uram mondja; maga kérkedett vele Udvarhelyi. Az német segítség jövetelit hallván, kegyelmes uram, az emberek, úgy látom, csendesedtenek rajta; az király ő felsége Bécshez való jövetele meg fogja akadályozni fővezér ez haza ellen feltött szándékát; jól tudja, Nagyságodnak hűti tartja, a velenczéseket megsegéli; nálok az im igen titokban volt, hogy minden hadát török ellen fordítja; most már el fogja kezdeni. Palatinus uram szavai kegyelmes uram, hogy Csorbáson maradjanak, főkövete Nagyságodnak ott fenn lévén; de kíváltképen ez elfajúlt hazára s magyarországi jószágára nézve, Nagyságodnak maga mentőségének (*sic!*) bizonyosb s hadainak bátorságosabb kimeneteliért is Nagyságodnak jóakaróinak intimatiójához kell magát alkalmaztatni, ha az segítség eljő; mert az mint alázatosan Nagyságodnak megmondtam, a lengyelországi dologra nézve kíváltképen, azért nem akartak nekem levélben adni akármit is, hogy azt mondták, azzal békellenék meg Nagyságod. — Az pénzszerzésen valóban rajta voltam kegyelmes uram, de sehul semmit fel nem vehettem; az só szállításra való ezer forintot is meg nem adhattam; már az hajók megindultak s a jó pénzt örömet sem adnám sószállításra. Isten Nagyságodat *stb.* Datum Albae Juliae die ultima Julii 1658.

Nagyságod alázatos méltatlan szolgálja

Kövér Gábor m. p.

Kegyelmes uram, Nagyságod poroncsolja, hogy *vigyázzak*, melyet eddig is el nem mulattam, *Mikó s az többi* semmit le nem hagytanak a *dologban*. Trauznert ők bízatták kegyelmes uram, hogy ki ne menjen; mert őket is *hivatá* Nagyságod, de nem mentek. Sok illetlen szavai kíváltképen *Mikónak*. *Ha Balás* felől nem poroncsol vala Nagyságod, *megful vala*; *Stefán vajdát megfogják vala*, *ha Petki uram ellent nem tart benne s török kézben akarják vala adni*, vagy *hatvan ezer tallért kell vala adni*. Kegyelmes uram, Pünkösti uram írja, hogy a brassaiak az Bozzán s Ojtozban levő vámot övéknek mondják lenni; adta-e oda Nagyságod, nem-e, hadd tudja mihez tartani magát, kegyelmesen poroncsoljon róla, mert oly szándékkal vannak, hogy az Ojtózon menjen is be akárki, Brassóban harminczadoljon meg róla.

Kegyelmes uram, Bányán feles proventus vagyon; Nagyságod poroncsoljon felőle. Jó János dolgát el nem tudom igazítani. Most itt, kegyelmes uram, gyűlés leszen, már gyűlnek;

de az mint látom, ezek csak magokra várják az ellenséget, magokat sem akarják oltalmazni.

Külczim : Az méltóságos erdélyi fejedelemmek, nekem kegyelmes uramnak adassék.

(Az egész levél Körér Gábor írása.)

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

Jegyzet. A cursivval szedett szavak az eredetiben titkos betűkkel vannak írva.

XXVIII.

1658. aug. 3.

A fehérvári országgyűlés átirata a fejedelemez.

Alázatos hűséges szolgálatunkat ajánljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, hogy az úristen Nagyságodat igaz keresztyén fejedelmünket szerelmesivel együtt sokáig éltesse.

Minemű nagy veszedelemben, sőt utolsó romlásához közelítő állapotjában legyen szegény hazánk az fene ellenségeknek környülöttünk, avagy csak küszöbünk előtt való lételek miatt, elhisszük Nagyságodnak értésére vagyon s locumtenens uramék ő kegyelmek világosan megirták; mindazáltal mi is az mostani idevaló gyűlekezetünkben Nagyságod ő kegyelmeknek szóló méltóságos leveléből vevén alkalmatosságot, noha ez veszedelmes állapotok is kísértetnek, kényszerítettünk Nagyságodat három nemzetről álló böcsületes követ atyánkfiai nemzetes Bethlen János, Nagyságod egyik tanácsúr híve, Kükölli vármegyének főispánja, tiszteletes püspök Csulay György uram, hidvégi Nemes János, és Beszterczei János deák uraimék által alázatos levelünkkel megtalálnunk, könyörögvén alázatosan Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, ő kegyelmek szavainak teljes hitelt adván, valamit instructiónkban elejekben adtunk ő kegyelmeknek, méltóztassék mindenekben oly atyai válaszzsal ő kegyelmeket, a mennyiben lehet ez mostani szoros állapotokhoz képest, késedelem nélkül hozzánk visszabocsátani, hogy szegény hazánk végső romlására ne jusson. Mely Nagyságod hozzánk alázatos híveihez megmutatandó atyai kegyelmességét életünkig való hűségünkkel szolgálhassunk meg Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak. Tartsa meg az úr isten sokáig szerelmesivel együtt kívánatos jó egészségben Nagyságodat. Iratot Gyula-Fejérváratt ez mostani gyűlésünkben Kisasszony havának 3-dik napján 1658. esztendőben.

Nagyságodnak alázatos méltatlan szolgálai, míg élnek, szolgálnak Nagyságodnak Erdélynek három nemzetről álló statusi.

Külczim: Az tekintetes nagyságos és méltóságos Rákóczi György urunknak Erdély országa fejedelmének isten kegyelmességéből Magyarországnak részeinek urának, és székelyek ispánjának stb. nekünk kegyelmes urunknak adassék.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

XXIX.

1658. aug. 5.

A mainzi érsek Rákóczynak szabad toborzást enged.

Nos Joannes Philippus Dei gratia sanctae sedis Moguntinae archiepiscopus, sacri Romani imperii per Germaniam archicancellarius ac princeps elector, episcopus Herbipolensis, ac Franciae orientalis dux, notum facimus literis hisce: cum srmus Transylvaniae princeps Georgius Rakoci contra communes christiani nominis hostes Turcas non sine magno reipublicae bono bella gerat, nos forti et laudabili eius caepto faventes, permisisse, ut in omnibus nobis subjectis ditionibus militem conscribere, eumque libere ad destinata loca perducere possit. Ideoque omnes ac singulos in hoc negotio promovendo operam suam prompte conferre volumus. In cujus fidem nostra subscriptione et sigillo hoc roborari iussimus. Francofurti 5-a Augusti anno 1658.

Joannes Philippus El. mp.
(P. h.)

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

*Acta publica
Tosc. 20. No 57.*

Jegyzet. V. ö. Rákóczy Gy. Okmánytára 634. l.

XXX.

1658. aug. 12.

Mikes tudósítja követsége eredményéről Rákóczyt.

Méltóságos fejedelem. Kegyelmes uram.

Érsek uram ő nagysága maga is adván levelében alkalmatosságot, meglátogattuk Nagyságod méltóságos nevével ő nagyságát, és segítségit kívántuk Nagyságod mostani ügyében. Illendő böcsülettel látott bennünket, és ötöd napig Pozsonban mulatván mindketten velünk Mednyánszky urammal, mind külön magammal bőségesen beszéllett. Sok árkus papirosak sem fognák bé ha szóról szóra kellenék leírnom. Az summája

csak az, hogy elhitte valóságosan, hogy mind az keresztyén-ségnek, mind az magyarságnak nagyobb hasznára, javára van az Nagyságod országglása Erdélyben másokénál; melyre nézve mind evedzővel, vitorlával annak megerősítésére igyekezik. Búsul azon, az császár távol lévén, szembe nem beszélhet ő felségével; valamit pedig irás által agál, az a deputatus bécsi urak eleibe jövéen, azok mind idegeny színt és magyarázatot adnak az dolognak, s jó véget nem nyerhet. Ugyan nevet is ada némelyiknek, az ki tueálja azt az áruló dragumánt, mely az fővezér mellett van mostan, ki is nem utolsóbb oka az vezér mostani dühösködésének. Fogadá ő nagysága, hogy ő felségét isten Bécsbe hozván, maga is nem szánja egynéhány úttal való fáradságát, és szemben beszéléssel előmozdítja az Nagyságod igyét.

Irt ugyan ő felségének, és 3-a Augusti Frankfurtban kellett érkezni levelének, az választ is naponként reméni. Abban megírta, hogyha ő felségének vagy módja, vagy akaratja nem volt az Nagyságod megsegítésére, nem is kellett volna bízattni, jó idein tudott volna mind Nagyságod és Erdély is gondot viselni maga állapotjára, és nem vonta volna magára az veszedelmet.

Azt is beszéllé, hogy az ő felsége residensit hivatta volt az fővezér; mondotta: mi köze az uradnak Jenőhez, Erdélyhez, és az két vármegyéhez? látom, csak garázdát keres velem; azért írd meg: im Jenőt elveszem, Erdélyt is megveszem valaha, három esztendeig benne lakom; Rákóczyt pedig s fiát birodalmába ha befogadja, rámegyek s kivonszom akármely erősségből, ha minden téglá ezer jancsáromnak elveszésében fog is állani, de Jenőt megveszem. Az mint ezelőtt kéréstekre lehattam vala, hogy az velenczésekre birodalmatokon által nem megyek, oda is elmegyek. Erre való nézve maga censurája ő nagyságáé az, hogy bele kell involválódni ő felségének az törökkel való hadakozásba, ha csak defensive is. Offensive nem reméni ezekért ez okokért:

1. Mert az ő felsége német tanácsi igen szeretik az nyugalmas életet, az magyar dolgokban sem peritusok. És most teljesedik bé az a régi mondás (azt mondja):

»Olyak adnak az királynak tanácsot,
Kik nem ették az alföldi kalácsot.«

2. Most ő felségének sok distractiói vadnak s naponkint szaporodnak. Az portugallusok győzedelmeskednek az spanyolon; Belgiumban az francus és ánglus egynéhány városit megvették és többeket is obsideáltak. Az mi nagyobb, most Frank-

furtba követett küldött volt az svecus és apertum bellumot denunciáltatott ő felségének az császárnak.

3. Hogy nem akar ő felsége ruptor foederis láttatni az törökkel is, lévén annak megtartására kötele. -

Hanem ha megmutatná az török valamely cselekedetivel, hogy nemcsak az Nagyságod személye ellen igyekeznék, hanem valamely véghelyet szállana meg: úgy kellene ő felségének annak ótalmazásához nyúlni, ha nem akarna is. Erre való feleletnek írásával nem terhelem Nagyságod méltóságos szemeit kegyelmes uram, elég hogy rajtunk el nem múlték s múlt annak megmutogatása, hogy akkor késő az segítés. Az német hadnak alámenetelét, igen igyekeztek meggátolni az magyarországi vármegyék. Érsek uram ugyan pirongatta az sárosvármegyei követet Ketzert, szemére hánta, hogy Nagyságtok háza minő nagy oltalommal volt nekik, s most az Nagyságod segítségére nemcsak magok nem igyekeznek, de másokat is attól elleneznek. Mindazáltal ugyan in procinctu volt az had (mely is nem lehet több kilenczezernél az be nem iratott szolgálkon kívül): de az Nagyságod győzedelmének híre tartóztatta meg, gondolván azt az deputatusok, akármint mondják az töröknek, hogy az ő felsége hada nem volt Nagyságod mellett az harczon, de nem fogják hinni, ha oda alá megy az had. Ezt kegyelmes uram érsek uram referálá ilyformán. Ide érkezvén írtunk volt kegyelmes uram mindjárást az kiknek illet, im mind Gonzaga, deputatusok, és Nádasdy urak ő nagyságok választ adásokat alázatosan Nagyságodnak küldöttem kegyelmes uram; mindazokból Nagyságod eszébe veheti, miért kellett ismét ide vissza jönnöm, senkinek nem lévén velünk való tractálásra parancsolatja; csak pénzünket fogyattuk volna s mikor az idő eljő, akkor nem lenne. Homounay uram ott lévén Pozsonban, kérdezé, ha ajándékot hoztunk-e Gonzaganak s mit? Mondám, hogy jó lovakat; arra azt felelé, hogy bizony semmi az ló, aranyat kellett volna hozni, mert bizony anélkül semmit sem vizstek végbe, az mint én ő nagyságának is megírtam etc. Ezek kegyelmes uram azt tudják, az víz hajtja az aranyat, s nincs is már helye, hova tegye Nagyságod.

Az lovak kegyelmes uram istennek hála jól vannak, az egérszörű fakó béna igen, mennél többet nyugszik, annál inkább eléri; az szép szekeres lovak közt is az két első felette szaparniczások, egyébaránt is sántálnak, meghűtötték volt régen, az egyik lábán az csont im pókos, de az másikán is olyan van; azokat ugyan illetlen Porciának adnunk, az kin leginkább fordul most minden állapot meg. Leopoldus herceget dicséri igen az érsek, hogy az török ellen való hadako-

zásra hajlandó. Bárcsak posztó pokrócz vagy csútár volna az neki adandó lovakra is. Az többin is csak sebesi pokróczok lesznek, azok is nem újak, Nagyságod kegyelmessége. Mindezek még megorvosolthatnának, míg az császár megérkezik. Az Nagyságod győzedelme hangoslik mindenek fülében; érsek uram is mondá, hogy nagy hírt nevet szerzett Nagyságod az egész keresztény világon, hogy megverte az törököt; melyet is mint értettek az electorok, ez inclusából jobban megértheti Nagyságod. Octava praentis talált elől az Nagyságod méltóságos levele, melyet érsek és Nádasdy uramékkal parancsolta közlenünk. Írtam mindjárt kegyelmes uram mindketőnek, és az Nagyságod méltóságos levelit is includálva nekik küldöttük, ha választ írnak Nagyságodnak halasztás nélkül elküldjük. Abban az locumtenensek leveleiben egyebet kegyelmes uram nem látok az nagy háládatlan méltatlanságnál, s el is hittem, csak eddig is jobban kimutatták az emberek fogok fejejét, nem híjába várják az temesvári passát. De semmi improvise nem történhetik ebben az állapotban; álmélkodva ezután is semmit nem olvasok, mert eleve alkalmasint megláttam mind az kik történtek, és melyek következnak is ez iránt. Van hátra csak az mindenható Istennek irgalmassága, egyéb emberi segedelemhez való bizodalom igen vékonyan mutatja magát kegyelmes uram. Nem is tudok Nagyságodnak mit írnom és svadeálnom; mert ha lehetséges volna az törökkel való megegyezés akármely igaztalan és méltatlan conditionokkal is, az kételenség Nagyságodat megmentené. Az római császárok ki töröknek, ki svecusnak, ki velenczésnek adót ígért s adott, és nem sok ideje, maga religiójának kárával annyi szentegyházakat, annyi várakat egy fejedelemlnek az császár adni nem tartá sem conscientiájának, sem hírének megsértődésével lenni. Nagyságodnak máséért haszontalanul magát periclitáltatni és méltóságos szerelmesit is, el lévén mind külső mind maga országebellektől hagyattatva, mind isten s ember előtt ment lehet Nagyságod s nem obligatus. Isten oltalmazzon kegyelmes uram, hogy hazámnak romlásával svadeáljam Nagyságodnak az törökkel való megbékélést, hanem inkább hogysen mint mind elveszsen, egy részét, melyet meg nem tarthatni, jobb odaengedni. Míg isten Nagyságodat s ifjabb kegyelmes urunkat élteni, esztendőnként ígérjen akármely nagy adózást is Nagyságod magából. Isten arra rásegíti Nagyságodat; azonban az mit most csorbát ismer állapotjában, megorvosolhatja. Ezt legbátorságosabb útnak ismer-ném kegyelmes uram, mert jóllehet érsek uram igen jó szívvel van Nagyságodhoz, nyugodjék meg Nagyságod kegyelmes uram benne: mindazáltal én úgy gondolkodom, hogy ha volna dere-

kas akarhatja ő felségének az Nagyságoddal való tractálásra, lehetetlen, eddig valakire nem bízta volna. Ha pedig nagyságos uram az törökkel való megbékéllés késő (az mint gondolhatom), csak úgy szerencséltesse Nagyságod hadait, hogy az Nagyságod privatumának jól karban állatása is nehezen forr meg, ha Nagyságod hadait szerencsétlenség követi. Rajtunk kegyelmes uram, semmi el nem múlik bizony, csak legyen kívül tractáljunk. Az velenczésekkel is azután tractálhatunk kegyelmes uram, mikor itt bizonyos karban állíthatjuk a dolgot, mert attól függ. Az mim odabén van kegyelmes uram, ahhoz reménségem nem nagy van, feleségem is valami kevés javaim Kővárban lévén, azok is periclitálnak, ha Nagyságod oda is nem provideál kegyelmesen.

Az odavaló emberek csak ingadozó nádszálak. Ha lesz ő felségének kedve Nagyságodat segíteni, legkésőbbén egy hétre megfogjuk kegyelmes uram érteni s Nagyságodat éjjel nappal tudósítjuk.

Az felséges Isten legyen oltalma s vezére Nagyságodnak s minden szorongattatásaiból szabadítsa ki, s örvendetesen éltesse s országoltassa sokáig. Ex Rovna 12 Augusti 1658.

Nagyságodnak alázatos szolgája s alázatos híve, míg él

Mikes Mihály m. p.

(Az egész levél Mikes Mihály írása.)

(Eredetije a magyar kir. orsz. levéltárban.)

XXXI.

1658. a. u. g. 17.

Rákóczy rendelete sergei szaporítására.

Adjon isten egészséget kegyelmednek.

Kegyelmed levelét elvettük. Kegyelmed az katonákat szaporítsa; ez jövő héten ki fogunk mi is szállani; kopjások legyenek. Mósiknak ím az gratiát megküldtük. Érsek Jánost visszabocsátjuk, fogadjon katonát, hamar kell; már az fővezér Pancsovánál, nem sok rossz hada van. Az fizetést megküldtük Tolvajnak is az katonáktól. Csak szaporítsa Kegyelmed az katonákat kopjára. Az fakó paripát mi számunkra ígerte volt Kegyelmed, megveszi; mint az fia járt apjával leánykéréssel, Kegyelmed is úgy cselekszik. Az paripát magunk vesszük meg. Kopjákat csináljanak, parancsoltunk. Póturát is vittek; csak gyógyúljon Kegyelmed. Isten Kegyelmeddel. Tasnád 17. Augusti 1658.

R. György m. p.

Külczim : Stephano,
 equitum capitaneo dilecto.

(Az egész II. Rákóczy Gy. írása.)

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

XXXII.

1658. aug. 19 - 28.

Barcsay jelentései Rákóczyhoz.

a)

1658. aug. 19.

Barcsay jelentése Rákóczynak az aug. 1-ei országgyűlés lefolyásáról.

Kegyelmes uram, méltóságos fejedelmem, hogy isten Nagyságotat mindennemű előtte álló dolgaiban boldogétsa, szívből kívánom.

Az Nagyságod 16. Augusti Thasnádon költ méltóságos levelét 19. ejusdem reggel vettem igen alázatosan. Én kegyelmes uram az én részemről soha Nagyságodnak nem javallottam az fejedelemségnek renunciáljon, sőt előszöri renunciálásakor is, emlékezzék reá Nagyságod, mint javallottam, ha vagy on fegyvere melylyel resistálhasson, ne renunciáljon, ha pedig nincs, bonis modis et conditionibus cselekedjen, mert én kegyelmes uram abban semmi hasznót nem látok: bár Nagyságod minden leveleimet hányassa fel. Hanem az ország most hallván, miket beszéllenek közönségesen, hogy ha Nagyságod renunciált volna, avagy csak színes fejedelmválasztást engedett volna is, találtak volna ők útakot az állapotok lecsendesítésére s magok megadására, s hogy Nagyságodot annyival is inkább ne kárhoztassák ez haza veszedelminek okának, javallottam az renunciálást azért; próbálta volna meg Nagyságod így is, látták volna mi haszon követte volna ökö, én Nagyságodnak mint igaz tökéletes híve, az ország részéről az mit értettem azt adtam Nagyságodnak értésére. Hogy Nagyságodot az ország nem assecurálta s assecurálja, abban nekem mi vétkem; én az magam részéről, ha Nagyságod bejő assecurálom Nagyságodot valamint szintén kívánja, kész vagyok Nagyságoddal élni halni, értékemet elfogyatni, melyet már el is fogyattam, megbizonyítom életem letételiig, elkezdett hívségemet continuálni is akarom.

Az beküldendő hadak veszedelme felől Nagyságod ne gondolkodott volna, mert ha el nem vesztem volna magam,

azoknak is nem lőtt volna semmi nyavalyájok, hanem azokkal együtt ha az ellenségnek nem resistálhattam volna, az Nagyságod szolgálatjára kimentem volna, talám az ország is inkább felült volna. Panajottki mit írt légyen nekem, Kriszte Basa is mint járt, miket beszéllet neki az fővezér, leiratván Nagyságodnak his inclusis kiküldöttem; maga az fővezér semmit nem írt.

Barcsai Gáspár uramnak kimenetelit, mihelt ezeket az állapotokat megértettem, megírtam, úgy gondolom, eddig ő kegyelme oda érkezett.

Szeményeket kegyelmes uram elküldöttem, szinte az táborokra is elküldöttem, ha valami scissiót csinálhatnék köztök.

Az vajdákat kegyelmes uram én nem biztatbatom, semmi nyavalyájok nem leszen, (mert úgy nem írtam volna, titkon jőjön házamhoz s ott legyen, hanem mindenek tudtára javallottam volna bejövetelét) most sem assecurálhatom én az ország részéről, hanem minthogy Hunyad vármegye kezem alatt vagy, azoktól nem féltem hántódása legyen, hanem lenne házamnál a mellett valami kevés hada is, kikkel onnan be mehessen.

Bár kegyelmes uram az lovas hadat Nagyságod beküldi vala, eddig én próbáltam volna, de ezeknek szívek elolvadt, nincs kedvek az harczoláshoz, sőt tegnap egy marosszéki hadnagy hittelt mondá, mihelt ellenséget látnak, ők mind elfutnak.

Petki uramnak már kétszer is írván kijöveteliről, tegnapi napon írt leveliben írja ő kegyelme kijő mellém.

Isten áldomásából kegyelmes uram holnap én az Barcsára bemegyek, mivel Mikes uram írja, talám inkább szívednek s reám való nézve cselekednek. Én kegyelmes uram az én részemről most sem látom s esmérem Nagyságod fejedelemsége renunciálásának semmi hasznát, de az ország az mint látom s hallom, minden megmaradásokat egyenesen abban is helyeztetik, sőt én most is azt javallom Nagyságod nyomúlva Jenő felé, mivel az fővezér, az mint Kriszte passa mondja, Tömösvárhoz érkezett, hallván Nagyságodot bátron eleiben nyomúlui; ki tudja, isten talám megrémítené s az békeségre hajlana.

Nyugodjék meg Nagyságod bennem, mint egynehány rendbeli aláztos levelemben megírtam, igaz tökéletes híve vagyok s maradok Nagyságodnak, mely is ha nem löttem volna, nagy busulás érte volna Nagyságodot; arról többet nem írok, másoktól is jövődöben megérti Nagyságod.

Nagyságod én töllem töröküző paripát kér, de bár Nagyságod énnekem tatár üzöt küldene.

Az budai vezér ide küldött levelét az silisztiai passához in specie beküldöttem s magam is irtam, minden útakot, módokot felkeresnék, az mint tartoztathatnám. Az lengyeleket, azon vagyok, Nagyságod mellé küldjem, mivel félek, meg ne tréfáljanak.

Bárcsak háromszáz lovast s ötven gyalogot küld vala Nagyságod mellém, az kivel mégis magamra vigyázhattam volna, mert én, látja isten, némely regnicoláktól inkább tartok mint az ellenségtől. Ezek után isten Nagyságod dolgait boldogítsa. Datum ex oppido Nagy-Sink die 19. mensis Augusti anno 1658.

Nagyságodnak méltatlan alázatós híve, szegény szolgálja
Barcziai Ákos m. p.

Külszím: Az én kegyelmes uramnak, méltóságos fejedelmeknek adassék.

(P. H.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).

b)

1658. aug. 21.

Barcsai jelentése a törökök benyomulásáról.

Kegyelmes uram méltóságos fejedelmem.

Immár kegyelmes uram, az tréfáról elköltünk; az mely csatát Mikes uram bocsátott volt, azt többire levágták; hat zászlót elnyertek, Bakó István uramot sem találják. Zabolától fogva egész Háromszéket s az Bárczaságot elégették, tegnapig még az egy Feketehalom volt fenn. Újfalut is Szunyog-Szeg mellett elégette, addég eljött. Az mely gyűlésünk vala is az követek elbocsátásáról, véghez nem vihettük, meghallván az hirt csak eloszlanak. Én mellettem Fejérvármegyéből maradtott egynehány becsületes ember; Dániel Ferencz s Bedőházy uramék maradtanak; magam is elnyomulok; megvárván mindazáltal ha az Sárkányon általjő-e. Az törököt, úgy végeztem, előmben hozatom; ha Bánffy György uram eljő, jó; ha ő kegyelme el nem jő, beküldöm az törököt, assecuratoriát hozatok magamnak s bemegyek, szánván az országnak ilyen rút veszedelmét; nem gondolok vele, ha szebeni királybíró uram el nem jő is. Fodor István uramat az szászság részéről magammal elviszem. Míg az fővezér megindul, bár csak háromezer embert küldene Nagyságod; még ezeket meginalhatná (*sic*) ember. Isten előtt is kárhozatos véték, hogy ez szegény haza

így romol. Valóban is átkozódik, zúgolodik az ország, Nagyságod az ő pénzekén tartja az fizetett hadat s most szükségnek idején csak száz lovas sem érdemel Nagyságodtól; átkot eleget hallana Nagyságod. Nagyságod parancsolja, fizetett hadait kiküldjem; itt Nagyságodnak semminemű fizetett hada, sem udvari katonája Balyika uram harmincz vagy negyven katonájánál több nincsen; az is fizetetlen, csak érettem tekergenek itt; minthogy inkább mind hunyadvármegyeiek. Valaki pedig Nagyságodnak azt mondotta, én az Nagyságod fizetett szolgálinak jószágokat akarnám elosztani, árulólul hazudott; hogy tudnék abból disponálni, az mi nincs authoritásomban; hanem Kövér Gábor uramnak tréfálódám, mikor ki akar vala Nagyságodhoz menni; mondván: ez hazának mostani szükségében kimégy, nem türsz, szenvedsz ez hazával, de elveszszük az jószágodat. Az mint kegyelmes uram látom, rajtunk kívül is elosztják most az jószágokat. Tartsa meg isten Nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum ex oppido Nagy-Sink die 21. Augusti hora 3. matutina anno 1658.

Nagyságod alázates híve, szegény szolgálja

Barcsai Ákos m. p.

P. S. Petki uram kegyelmes uram sem ki nem jöve, sem hadat nem küld; innét is az hadak mind eloszlának innen; csatát bocsátván innét, mihelt az füstöt az hadak meglátták, mind eloszlottanak; maradott csak negyed magával az hadnagy.

Kívül titkos írással: Maga is Nagyságod beszélhet ez ifjú legénynyel.

Külső: Az én kegyelmes uramnak, méltóságos fejedelmeknek adassék.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).

c)

1658. aug. 23.

Barcsay tudatja Rákóczyval, hogy az ország rendeit újabban összehívta.

Kegyelmes uram, méltóságos fejedelmem. Hogy isten Nagyságodnak mindennemű előtte álló dolgait boldogítsa, szívből kívánom.

Az idevaló állapotokról Nagyságodat kegyelmes uram eléggé tudósítottam, arról való alázatos írásomnak olvasásával nem látom szükségesnek Nagyságodat terheljem.

Az vezér levelét, kegyelmes uram megfordéttatván, mind in specie s mind fordítását Nagyságodnak kiküldöttem. Én kegyelmes uram, ha Nagyságodnak volnék, hogy jövődőben is azzal Nagyságodot ne kárhoztassák: bemenetivel ez szegény haza megmaradásáról Nagyságod securitást szerezhetett volna, bemennék az vezérhez, hiszem kegyelmes uram, én reám is úgy az harag, mint Nagyságodra, de mégis kész vagyok Nagyságoddal bemenni s jó, gonosz szerencsét Nagoddal együtt szenvedni, noha tudom (azt tartván az törökök Nagyságod az én tanácsomból cselekedett mindent), szintén úgy járnék, mint Török Bálint János király idejében, de azzal sem gondolnék. Én kegyelmes uram úgy hinném, Nagyságodnak semmi bántódása nem lenne, sőt nagyobb becsülettel megékesítettven, térne meg s az egész világon örökké való jó híre, neve, dicséretes emlékezete fennmaradna, melyről Budai Péter uramtól Nagyságodnak bővebben izentem. Az török diák is azt mondja kegyelmes uram, ha ezer feje volna is, belé merné kötni, Nagyságodnak semmi bántódása nem leszen, elegendő példákat látván hasonlókat, kik engedelmességeket mutatván ilyen cselekedetekkel, azután nagyobb méltóságban helyheztettenek.

Irtam vala Nagyságodnak kegyelmes uram, ha az vezér assecuratoriát küld, bemegyek, de már abbéli szándékomat letettem, mivel az csauzzal beszélgetvén, azt mondá: valóban akarják az törökök, ha bemegyek, mivel egyenesen kihoznak az fejedelemségre; ezelőtt is azon mesterkedtek, bécsalhassanak s az fejedelemségre kihozzanak. Én azért, hogy mások itéletit eltávoztathassam, az fejedelemséget magamnak horgásztam, be nem megyek.

Az országra kegyelmes uram újabban írtam, gyülekezzenek mellém Fejérvárhoz vagy az Kenyérmezejére; de nehezen hiszem, cselekedjék; de ha megcselekednék is, mikor legnagyobb szükségem volna reájok (mint most) akkor állának el mellőlem. Én mellettem csak Dániel Ferencz uram vagyon most is mind elállanak mellőlem s úgy kelle kételen erre nyomúlnoim.

Nagyságodhoz kegyelmes uram örömet kimentem volna, ha volt volna kívül; de nem volt senki is mellettem. Balyika uramnak volt mintegy negyven katonája mellettem, de azoknak sem fizetének meg. Az hunyadvármegyeiken kívül, minthogy azok tisztem alatt vannak, Nagy-Sinktől fogva eddig mellőlem mind elállanak.

Ugyan fáj még most is kegyelmes uram azon az szívem, hogy némely harátom azzal tökéletlenkedett Nagyságod előtt. Én az Nagyságod fizetett szolgáltnak jószágokat akarnám el-

osztani. Nem igazán mondta kegyelmes uram, mert azt sem tudom Székely Istvánon kívül, kit Nagyságod most küldött hozzám, vagyon-e Nagyságodnak idebe vagy egy udvari s mezei katonája, vagy nincs; hiszem, ha itt benn volnának, talám vagy egy ez mostani állapotokban mellém jött volna; az mely barátom azzal tökéletlenkedett Nagyságod előtt, talám nincsen annak egyébbel kenyerét keresni, hanem hízelkedésével; bár inkább ez mostani állapotokban hasznos dologban foglalatoskodnék s abban szolgálna, volna az barátomnak elég materiája, hanem az mint Nagyságodnak előbbi alázatos levelemben is megírtam, Kövér Gábor uramnál tréfálódtam.

Én, kegyelmes uram úgy hallom s oda ki való jóakaróim is azt írják, Nagyságod az német segítségben frustrálkodott, mely ha úgy: az istenért Nagyságod valami remediomot keresen, mert módja abban nincsen, erővel ezeknek resistálhasson; ha pedig elvonszsa magát, hatalmas nagy gyalázatjára szolgál Nagyságodnak. Tartsa meg isten Nagyságodat *sth.* Datum ex Tartarya die 23. Augusti anno dni 1658.

Nagyságodnak méltatlan alázatos híve, szegény szolgája

Barcsay Akos m. p.

P. S. Mikes Tamás uram is, kegyelmes uram, Szebenben mene mellőlem. Úgy vőm kegyelmes uram Nagy-Sinken eszemben, Nagyságod fejedelemsége megmaradása mellett nem sok ember ontaná ki az véré.

Kegyelmes uram nem tudom, indíta-e Nagyságod az Kajánon vagy ezer lovast mellém; noha késő, de jól esnék most is, ha Nagyságod küldene, talám valamit cselekedhetnénk.

Az császár választát (*így*) is úgy hallom kegyelmes uram, elhaladott. Ez az csauz csak azt mondja, mentől hamarébb törekedni menjenek az fővezérhez. Péter diák uramat Nagyságod ne tartóztassa, jöjjön be mentől hamarébb.

Kivül II. Rákóczy Gy. kezével: Meg kell tartani.

Külszím: Az én kegyelmes urannak méltóságos fejedelemnek adassék. Cito, citissime.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).

d)

1658. aug. 28.

*Barcsay mentegeti a viszonyok kényszerűsége által tett intézkedéseit.*Kegyelmes uram, méltóságos fejedelem *stb.*

Az Nagyságod két rendbeli Tasnádon költ méltóságos levelét azon hónap 27-dik napján Kreszta basa által küldettedeteket igen alázatosan vettem. Az mi kevés parasztságot felköltöttem volt, azért bocsátottam vissza, hogy már az ellenség az Bárczára bejövén, fegyvertelen mit csinált volna az mezőn, hanemha szántsándékkal lelkem ismereti ellen az mészárszékre vittem volna; azoknak felköltésekért elég bajom volt. Az hol Nagyságod írja, három négyszáz lovas vagyon mellettem, én mellettem kegyelmes uram még eddig csak negyvenkettő sem volt; Borsai uramnak egy lovassát sem láttam, Vásárhelyi Szilágyinak hasonlóul. Balikának volt mellettem talám harminczkettő, azoknak sem fizettenek. Az lengyeleket, mihelt valami nehezen megfizettetek nékik, Nagyságodhoz küldém, mind féltem mellőlem elállásoktól, mind pedig menjen az híre az török között, lengyel is vagyon Nagyságod mellett. Más az, kegyelmes uram, meg tudja Kövér Gábor uram mondani, mennyinek fizetett.

Az hol Nagyságod írja, Bánffi uram levelem pareáját küldötte Nagyságodnak az én Nagyságodat való átkozódásomról: nem emlékezem reá én átkoztam volna Nagyságodat, egy hajóban evezvén Nagyságoddal, hanemha magok szavaihoz képest írtam volna ő kegyelmeknek. Én kegyelmes uram Nagyságodnak sokat magam neve alatt írok, de mások szavait; hogy pedig szüntelen Nagyságod felől csak jót mondjak, az sem lehet. Nagyságod maga megítélheti, ha csakugyan opponálom magamat ellenek s néha közikben sem ereszkedem, most sem sok respectus vagyon Nagyságodért rejám, annúgy annál inkább. De az én istenem s szívem tudja, mint vagyok Nagyságodhoz. Nem is bánom. Isten szálljon ki az ítéletre.

Az hol Nagyságod írja, az praetextualis fejedelemséget ne jóválljam: én az én részemről azelőtt sem, most sem, hanem az vulgusra nézve. Az hol írja Nagyságod, nem engedi kedve ellen bírhasa. Adjon Isten Nagyságodnak annyi erőt, ne engedhesse.

Az hol pedig Nagyságod gondolkodnék, talám én is affectálnám: isten úgy adja jómat soha nem kívántam, kívánom. Az mint Nagyságodnak is megmondottam, azt nem tagadom kegyelmes uram: ha nem Nagyságod, más az kinek háza

nem nevelt volna, talám kísértetben estem volna, az jó alkalmatosságok jelen lévén, de így ne adja isten, csak szívem gondolatjában is tűnjék. Meg is akartam mutatni ez világ előtt, noha játékos ember vagyok, de lelkemismeretét s kicsin becsületesemet megsértő dologban magamot nem avatom.

Az hol kívánja Nagyságod, assecuráljam, ha hadat küld be, az ország felül, s el nem áll mellőle: hogy assecurálhatnám én Nagyságodat arról, holott látom, hogy semmi sem telnék belőle, hanem azért kívántam, fegyver levén kezemnél, inkább felültethettem volna, tartván tőlem. Sőt az Nagyságod bejövételét is azért sürgettem, ha jóakaratajokból nem, kéntelenségéből felültek volna.

Hogy Nagyságod méltóságos levelére választ nem tettek, az nem én bűnöm. En eleget igyekeztem, választ tegyenek, de ha nem tettek, arról nem tehettem. Sőt még olvasását is nehezítették némelyek, nem hogy választ tenni igyekeztek volna. Nem hogy Nagyságod mellett kelnének fel, úgy látom inkább Nagyságod ellen.

Szeményekért küldöttem volt, de eloszlottanak. Az hadak megoszlását én sem jóvallottam s jóvallom, de még az vezér távul volt, ezeken által eshettünk volna; de immár csak isten bíró benne, mint leszen. Nem is hiszem (hanem ha isten térszen csudát) ember ellenek állhasson. Az ide való állapotokról Nagyságodnak írtam, azolta még nem újultanak. Kaczát, Daróczot, Szent-Pált, mondják, felégették, de bizonyosan nem tudom; affelé sem mervén senki menni, bizonyost ember nem hallhat. Fizetett katona volna, elküldhetnék huszat, huszonötöt, de nem lévén; nincsen kit küldenem.

Barkóczy uram kegyelmes uram, hogy az ifjú asszonyt elhagyta ideig, ő kegyelmének hasznára szolgál, mégis Nagyságod körül lévén, nyugszik, vagyon is ő kegyelmének szüksége az nyugovásra, csak mikor az szükség kívánja, lenne Nagyságod mellett, akkor ne kellenék haza menni ő kegyelmének. Vajjon ki jó zsák kegyelmes uram az mostani időben, az ki az kölest megtartja. Csak Nagy-Sinken sokat experiáltam, a ki leginkább vágta az nyelvével az tatárt, elsőbben is az álla elébb, az kit meg sem gondoltam, az maradott meg mellettem. Lugosból mi hírem jött, Nagyságodnak elküldöttem, csak isten Nagyságodnak szerencsét adna, melyet is nem kételkedem, meg ne adjon, csak Nagyságod istenben buzgólkodjék; sok embereknek elszakadna ina, mivel valóban várnák Nagyságod veszedelmét. Kettei az embereknek bár Nagyságod körül volnának.

A mi nemű fogyatkozást tettek az Bozán való gondviselésben, szintén azon fogyatkozás esett az más az úton való híd

csinálásának megengedésiben. Úgy hozák, már az hadaknak jobb része által költözött rajta. En mégis úgy jovallanám kegyelmes uram, mennénk az vezérhez, hogysem mint állapotját Nagyságod koczkáztassa. Ezek után isten Nagyságod dolgait boldogítsa. Datum Devae die 28. Aug. anno domini 1658.

Nagyságod méltatlan híve

szegény szolgálja.

Barcsai Akos m. p.

Czím: Az én kegyelmes uramnak adassék.

(Ereedetije a m. k. orsz. levéltárban).

XXXIII.

1658. a u g. 29 — s z e p t. 8.

Az esztergomi érsek válaszai Rákóczy segélyt sürgető leveleire.

a)

1658. a u g. 29.

A császár tárol létével mentegeti, hogy gyors segélyt nem adhat.

Excellentissime princeps.

Ezen órában adá meg az kegyelmed böcsületes levelét Nándor, bizony igen törődöm ezeken az veszedelmes állapotokon és kíváltképpen hogy nem segíthetek nekiek s nem tudok szolgálni igyekezetem szerint is kegyelmednek. Mindjárt azért irtam oda fel, de bizony igen kétes vagyok benne, hogy ő felsége jövetelére halad, mint az minap.

Azt mondják ők, van is valami benne, mindegy, akár ötszáz, akár ötezer, ha véteni kell az töröknek. Ő felsége Bécsben leszen bizonyosan pro 10. Septembris, késett volna még az imperiumban, de csak ez kedvéért siet, mennél jobban lehet. En is felmegyek akkorra Isten segítségéből, és ott várom.

Az mint megírtam mely nap kegyelmednek az én vékony tetszésemet, most is az szerént, senki bizony csak gonosz szót sem ad az mi részünkről kegyelmednek, ha maga jön is, ha az ifjú fejedelmet anyjával együtt általküldi is az Tiszán. Palatinus urammal ő kegyelmével is conferálván az dolgot, ő kegyelme is azon értelemben vagyon. Jenőt úgy vélvén, noha nem resolválta ő felsége, az mint irám, annyival inkább Váradot ha megszállja az török, megsegíti ő felsége, csak vehessen valami időt, és Jenő hamar meg ne adja magát. Ha megjön onnét feljül az válasz, bővebben írok, izenek is kegyelmednek.

Tartsa és éltesse az jó isten kegyelmedet és szerencséltesse jó igyekezetiben. Posonii die 29. Augusti 1658.

Excellentiae vestrae

servus obligatissimus
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

(A m. k. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

b)

1658. szept. 8.

Sajnálataát fejezi ki Erdély kipusztítása ügyében.

Excellentissime princeps.

Igen szomorú szívvel értettem Jenő veszedelmét az erdéli rablással együtt, könyörüljön rajtunk az jó isten. Én bizony mindent megcselekedtem, valamit egy jó magyarnak és hazafiának kellett cselekedni, írtam, reménykedtem ő felségének, az bécsi tanácsnak is, küldjön ő felsége sietve segítséget, ne hagyja kegyelmedet, ne hagyja Erdélt, ne higgyen az töröknek, mert bizon nem maradunk mi is üttetlen, sőt ezeknek veszedelme az mi veszedelmünk, resolválja ő felsége magát, úgy-e, vagy nem, tudja kegyelmed is mihez alkalmaztatni dolgait, de egyéb válaszom nem lehetett még magánosan küldött curier által is, hanem ihon megyünk, és Bécsben az magatok jelenlétében resolváljuk magunkat. Ezeket is a szomorú híreket utána küldöttem sietve ő felségének. Az bécsi tanács is se nem mond, se nem tud ennél többet. Csak hozná isten ő felségét, szólhatnánk magával. Akárcsak ezt is, az ki Csallóközben vagyon, az hadat vinnék sietséggel az végekre, egy hét alatt Szendrőben lehetne. Az bécsi tanács opiniója is ott jár. Cancellárius uram is szintén most talált alkalmatlan időben Coloniában és talám Amsterdamban menni, nincsen udvarnál. Úgy reméljük, ezen az héten megérkezik ő felsége. Egyéb dologról írtam bőven azelőtt való levelemben kegyelmednek. Én elhittem, hogy Váradot oda nem hagyja immár szintén az jó németiség, csak tartsák magokat, és úgy ne miveljen, mint az jenőiek. Tartsa és éltesse az jó Isten kegyelmedet, szerencséltesse minden jó igyekezetiben. Posonii die 8. Septembris 1658.

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

(A m. k. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

XXXIV.

1658. aug. 23.

Az ország rendeit s hadait Barcsay összehívja.

Universis et singulis, spectabilibus et magnificis, generosis, egregiis ac nobilibus dominis supremis ac vicecomitibus, iudicibus nobilibus, caeterisque nobilibus ac aliis cujuscunque status et conditionis hominibus, quorumcumque comitatum et sedium Siculicalium in Transylvania existentibus salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem. Hivalkodó szemmel (lelkem ismeretétől felindítván) ennek az szégyen hazának ilyen rettenetes romlását, pusztulását nem nézhetem, hanem mégis kgteket az vagy az Kenyérmezeire avagy az fejérvári mezőre való összevegyülésre akarám inteni. Kgteket azért kérem s intem, valaki édes hazáját, feleségét, gyermekit, nemesi szabadságát szereti, az várakból jűjjen ki, gyűlekezzünk össze, és az mire isten segít s útát módot mutat, kövessük azt; mert nem jó békességes időben karddal övedznünk s az szükségnek idején pad alá vetnünk. Más az, hiszem jobb egy halomban vágatnunk magunkat, hogysen mint világ gyalázatjára egész országostól ilyen romlást hivalkodó szemmel néznünk; melyet ha cselekeszik kgtek, jó, ha pedig nem, én protestálok mind isten, s mind pedig az ő szent angyali előtt, nem én, hanem kgtek leszen ez haza veszedelmének az oka, mert Nagy-Sinkről is el nem jöttem volna, ha megmarad vala kgtek mellettem: de ötven-hatvanad magammal maradván, én is kockára fejemet nem vethetvén, kételen erre kellett nyomulnom. De caetero Dominationas Vestras bene valere stb. Datum ex Tartaria die vigesima tertia mensis Augusti; anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo.

Earundem Dominationum Vestrarum

amicus benevolus

Achatius Barcsai m. p.

(Barcsay gyűrű pecsétjének helye).

P. S. Kgtek ad vigesimum sextum gyűlekezzék az fejérvári mezőre.

Kivül: Kgtek vagy in specie vagy in paribus mindenfelé elküldözze.

(Ered. Szász nemz. egy. ltár nro 789).

XXXV.

1658. aug. 25.

*Barcsay a nagyszebeni királybíró t rögtöni megjelenésre
szólítja fel.*

Generosi stb. Salütem stb.

Im postát bocsátottam kgtékhez. Kgtéket azért kérem szeretettel ezen posta által, ha mit az ellenség felől érthetett, hová lőtt, melyre nyomúlt bizonyosan s in rei veritate tudósítani ne nehezteljen, ne valami piaczi hírekről írjon kgték, hanem szemmel látott dolgot ha lehet s értett kgték, olyanokról informáljon. Én újabban kiírtam az országra, véllem gyűljenek. Urunk ő nga is úgy hallatik, már Jenő felé nyomúl s közelít. Kgd pedig királybíró uram ne késnék alájönni, az nemes ország rendelete szerént menne el kgték az követségre. Tartsa meg stb.

Datum ex Deva die 25. Aug. anno 1658.

Generosarum prudentium ac circumspectarum Dominationem Vestrarum

amicus frater ad serviendum paratissimus
Achatius Barcsai m. p.

Még egyszer rákészülök, ha akkor is eloszolnak s ide hagynak, magam is elvonom magamot.

Külczim: Generoso prudenti ac amplissimo duo Joanni Lues regio judici et Andreae Meltzer magistro civium civitatis Cibiniensis dnis amicis et vicinis observandissimis.

(Eredetije a szász nemzeti lt. Nro. 731.)

PÓTLÉK

AZ ERDÉLYI ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEKHEZ.

I.

1555. ápr. 24.

(Erdélyi Országgyűlési Emlékek 468. lapjához.)

A Marosvásárhelytt összegyűlt rendek felterjesztése Ferdinándhoz, melyben oltalmukat kérik a porta lehető támadása ellen.

INSTRUCTIO DOMINORUM ORATORUM ERGA REGIAM MAJESTATEM DEPUTATORIA.

Felséges kegyelmes urunk előbb is könyergettünk te Felségednek minden kevetink által, jelesben tavali pinkest napi gyűlésinkbe ¹⁾ levelink által. Mostan pedig te Felséged leveléből nyilvánban megértettük az mi dolgunk miben álljon; mert Felséged törek császárral semmit nem végezhetett, azt is ugyan onnat vesszük, hogy törek császár azt akarja, hogy te Felséged az országgal egyetembe minket az János király fia kezébe bocsásson; egyebünnet is, és szomszéd országokból is, és az francziai király emberétől is, és mindenfelől azt adják tanácsul, hogy egyébképen semmiképen meg nem maradhatunk, hanem az János király fia alatt maradhatunk meg. Azért, mint ennekelőtte is, most is könyergünk te Felségednek alá-
zatoson mint kegyelmes urunknak, hogy az nagy Istenért te Felséged távoztassa el röllunk az jövődő veszedelmet, vagy ezvel, vagy egyéb móddal; az nagy istenért te Felséged oltalmazzon meg minket, mert mi feleségestel, gyermekestől sohová nem futhatunk, ezzel is meg akarunk maradni, mert az kéte-

¹⁾ 1554. máj. 13.

lenség, és az reánk következő veszedelem minket erre vitszen és kételenít.

Miért pedig ez nyilván vagyon az te Felséged levelében, hogyha az János király fia, ha nem akarná is venni Erdély országot, de azért ugyan kivegye kezét te Felséged belőle: hogynem mint te Felséged kezét kivevén ennek birodalmából, minket veszni hagyjon, inkább te Felséged kegyelmesen intse az János király fiát, hogy vegye kezéhez és abban neki segítség legyen, hogy mi az te Felséged kegyelmességéből maradhassunk valami keresztyén gyámol alatt, hogynem mint rab-ságban.

Mert mi te Felségedtől, és az keresztyénségtől semmiképpen el nem akarnánk szakadni kéjinken [keýnken], hanem az veszedelem és az kitelenség kényszerít minket, kiról te Felségednek protestálunk, és mind ez egész keresztyénségnek.

Továbbá ezen is könyereg ez ország te Felségednek, hogy ő Felsége Kendi Ferencz urunkat vajdánkot ilyen nagy félelemnek idein ki ne hivassa kezöllünk, mert hogy az ellenségnek miatta, kik csak ugyan határinkban lakaak, igen megkörnyékeztettönk; ezokáért kenyeröünk ü Felségének mint kegyelmes urunknak, hogy nehézségét se Ferencz uramra, se az országra ü Felsége ne vesse, hogy ü Felsége parancsolata szerént fel nem mehet ilyen hirtelenségvel, ezokért, egyik ez, hogy társa beteg, ágyában fekszik, és mostan ez országnak(k) nem szolgálhat, másik, hogy valami népfelülés, az vagy egyéb dolog történjék, nincsen, ki ez országnak azokról gondját viselje.

Ezen is igen könyereg ü Felségének az ország, hogy ü Felsége az úristenért késedelem nélkül való kegyelmes választ adjon ü nekik ü Felsége, hogy ez válasz várás(s) alatt az veszedelem rajtunk meg ne essék.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál).

II.

1556. febr. 23.

(Erdélyi Orsz. Emlékek I. k. 476. l.).

Az 1555-ik év decz. végén tartott országgyűlésből János király fia visszahívása érdekében követeket küldöttek ki, melytel összefüggésben a vornik levele: a mikor kelt a levél, az oláh csapatok már Erdélyben voltak.

Egregie domine amice et frater charissime, post salutem paratam amicitiam. Illa omnia, quae nobis scripsistis, et per fratrem tuum Dominicum quidquid nobis nunciastis, de verbo

ad verbum omnia bene intelleximus. Tamen ut scias et veraciter credas, non est sub potestate nostra, hoc est, non habemus nos tantam potestatem, ut grandissimos exercitus potentissimae et invictissimae caesareae Majestatis Turcarum non possimus retromittere, nec retro repellere, ut retro redeant; consilium autem, prout verus christianus, possimus dare vobis. Surgite vos omnes de somno et cito cito citissime principales personas et primores populi e medio vestri mittere diligentissime ac curarum sollicitudine debeatis hoc perficere ad magnificos dominos Melchiorem Balasi et Antonium Kende, ut isti domini erga spectabilem et magnificum dominum dominum Petrum Petrovics capitaneum generalem inferiorum partium regni Hungariae in persona vestra per postham velocissime litteras mittere dignentur, in quibus litteris vehementissimo desiderio animae eodem humillime supplicent, ut sua Magnificentia dominus Petrovics litteras universis passis, zancsákis, et vayvatis Turcarum, illis, qui exercitus praesunt, mittere dignetur, ut universae gentes paganae retrorsum redeant. Ille enim dominus Petrovics bene potest de conservatione vestra proficere, nos autem penitus nititur (?) suam Magnificentiam inveniatis. Hora est jam vos de somno surgere, ut non pereatis.

Est quidam principalis csauz in persona caesareae majestatis Turcarum erga nos ad civitatem Tergovistye missus, qui nobiscum mira exoptatione proficisci nitebatur; intellecta itaque sua voluntate, cum modica gente ex civitate Tergovistye egressi sumus; ut iste csauz retrorsum maneat et nobiscum ne ambulet; hac ratione et causa ista ita sumus inprimis operati, et inposterum quidquid pro vestra integra mansione efficere potuerimus, parati erimus, ita tamen, ut honor noster in loco suo integer maneat. Ceterum de universis et de omni genere victualium curam magnam habeatis, et signanter de panibus, faciatis nimirum in molendinis moliri, ut panes in abundantia pistari debeant. Quidquid autem is Dominicus Hegyes nomine et verbo nostro narraverit, dictis ejus tanquam ex ore nostro prolatis credere velis. Datum ex Longo Campo, dominica 1-a. Anno 1556. (1556. febr. 23.)

Zokol Vornÿk
Terrae Transalpinensis.

(Az átfüzött pecsét táján): »provisor.«

Czimzet: »Egregio domino Francisco Myko, fratri et amico nobis honorando.«

(Eredetije gróf Kornis Károlynál).

III.

N.-Várad, 1609. szeptember 12.

(Erd. Orsz. Emlékek VI. k. 110-ik l.)

Meghívó a kolosvári országgyűlésre.

Gabriel *stb.* Generosi egregii nobiles et agiles fideles nobis syncere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Az Úristennek kegyelmességéből magyarországi házunktól meg akarván térni, mivelhogy az országnak sok kiválképpen való dolgai kívánják szükségesképen generalis gyűlésünknek celebrálását melyet rendeltünk mellettünk való tanácsinkkal, holott útunkban is vagyon Colosvárra ez következő Octobernek kilenczedik napjára. Hagyjuk azért és parancsoljuk is serio kegyelmeteknek, hogy bizonyos atyjafiait bocsátván teljes tanúsággal, az felül megírt helyen és napon legyen jelen, hogy mindennemű dolgokról végezhezzünk úgy, ki lehessen az szegény hazának megmaradására.

Secus non facturi. Datum ex arce nostra Varad die 12. mensis Septembris Anno domini 1609.

Gabriel princeps m. p.

Külczim : Generosis, egregiis, nobilibus et agilibus *stb.* sedis siculicalis Udvarhely *stb.* fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije a Bonis család levéltárában.)

IV.

1630. aug. 9.

(Erdélyi Orsz. Emlékek VIII. k. 46. és 126. ll.)

Erdélyi főurak térítvénye közös védelemre.

Mi gubernator, és ő felségének az mi kegyelmes aszszonyunknak fejedelmünknek és ez nemes Erdély országának mostan itt jelen levő tanácsi és főtisztviselői, kiknek kezünk írása és pecsétünk ez levelünk alatt rendszerént helyeztetvén vagyon, adjuk tudtára mindeneknek: hogy mi, előttünk viselven eleitől fogva, minden országokban és nemzetségek között minemű hasznos dolog lött legyen az egyesség és egymás között való szeretet, és minemű veszedelmes az egyenletlenség és visszavonás, ahhoz képest mi is semmit az jó egyességnél mostani időben hazánknak megmaradására szükségesbet lenni

nem látván, egymásnak magunkat erős hittel ez alatt megírt mód szerint köteleztük; melyet kezünk írásával és pecsétünkkel is megerősítvén, mindeneknél ez szerint nyilván lenni akartuk. Mely hittel tölt kötelességünknek formája cancellarius Kovácsóczi István uram számára így következik: Mi Bethlen István Erdélyország gubernatora, Kornis Zsigmond, Kapi András, Haller István, Apafi György, Kassai István, Colomannus Gotsmeister, Zolyomi Dávid, Macskási Ferencz, Borsai Nagy Pál, esküszünk az élő Istenre, ki atya, fiú, szentlélek teljes szentháromság egy bizony örök isten; mi pedig Mikó Ferencz és Keresztesi Pál esküszünk az élő istenre, ki mennyet, földet, tengert minden benne levő állatokkal teremtett, hogy mi kegyelmedet Kovácsóczi István uram mostani tisztiben, méltóságában, böcsületében, jószágiban és minden javaiban mind most, és akár mely időforgásában is mind magát, feleségét, gyermekit, véreit és legitimus successorit contra omnem vim injustam oltalmazzuk és megmarasztjuk, és se személyekben, sem akármi névvel nevezendő javokban ártalmokra, károokra, veszedelmekre, gyalázatjokra sem tanácsunkkal, sem cselekedetünkkel, sem ellenek való consentiálásunkkal teljes életünkben sem titkon, sem nyilván, sem magunk, sem mások által vétetni nem igyekeztünk, és az üdvözült kegyelmes urunk halála után valami gyűlölség és injuria egymás ellen, vagy magunk, vagy szolgálk által esett, akár magunk személye, akár az hazánk közönséges dolgaiban, soha arról buszúállás-képpen (*sic!*) meg nem emlékezünk, sem kegyelmeden, sem kegyelmedhez tartozókon buszút állani nem igyekeztünk és senkivel abban nem consentiálunk; nem derogálván ez mostani hitünk az fejedelemasszony ő felsége inanguratiójakor ez elmúlt tébeli és minapi megygyesi gyűlésekben emanáltatott articulusok conditióinak és uniónak. Mely hitünköt tökéletesen sine ullo fuco et fraude megtartjuk; sőt ha valaki abból minket absolválni akarna, semmi úton ne absolválhasson, mi sem admittáljuk. Az igaz isten és az mi katholika consientiánk minket úgy segéljen. Paratum Albae Juliae die nona Augusti, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo.

Comes S. Bethlen

m. k.

Sigismundus Kornis

m. k.

Andreas Kapi

m. k.

Georgius Apafi

m. k.

Steph. Haller

m. k.

Franciscus Mikó

m. k.

Paulus Keresztesi

m. k.

F. Macskási

m. k.

Eredetije hét pecséttel megpecsételve, következő rendben lévén a pecsétek elhelyezve:

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○
B. Is. Kornis. Kovacsóczy F. Haller. Kapi. ? Macskási.

(Eredetije Rettégi Sámuelnél.)

V.

1634. febr. 12.

(Erdélyi Országgyűlési Emlékek IX. k. 200. l.)

Rákóczy utasítása a pozsonyi országgyűlésre küldött követei számára.

Instructio pro grosso et egregiis Georgio Czyrnel de Czyrnelhaza, Daniele Hrabecio, ac Andrea Réz, primariis aulae familiaribus ac ad modernam inclyti regni Hungariae generalem diaetam ablegatis internunciis nostris.

Ez mostani gyűlésére nemes Magyarországnak szükségképpen kelletvén császár ő fge intimatiójából is bizonyos főember szolgálkat bocsátanunk, arra az hivatalra nem mást, hanem ő kket akartuk rendelni; kire noha tudjuk mind elégséges állapotjokat, okosságokat és experientiájokat, mindazáltal in particulari hogy ez alatt megírt dolgokhoz alkalmaztassák magokat, tőlök kegyelmesen kívánjuk.

1. Útjokat azért isten áldásából continuálván, igyekezzenek az gyűlésre, az mint kívántatik, jó alkalmatossággal felérkezni. És mindeneknek előtte ha cardinal uram addig az gyűlésre be nem ment volna is, de útjokban vele szemben lévén, valahol találhatják, és megadván neki szólló levelünket, mi nevünkkel böcsülettel köszöntsék, kívánván istentől jó egészséget, életében minden kedves áldásokat ő keglnek, és minden időbeli kedveskedő jó akaratunkat szeretettel ajánlván.

2. Annak utána az mikor alkalmatosságok leszen, beszédek elkezdvén ő klvel, jelentsék meg ezt ez szerént, hogy megérkezvén az elmúlt napokban Gávai Péter hozzánk, ő klnek mind levelét elvöttük, mind pedig az mely dolgokról általa izent, bőségesen megértettük, és hozzánk való jó indulatját megtapasztalván, abban igen megnyugodva is vagyunk, kérvén azon ő klmét, hogy ezután is azon jó akaratját megtartván hozzánk, igyekezzék az közönséges jóban is nemzete megmaradásáért fáradni, mi bennünk is az egy synceritásnál egyebet semmi időben nem tapasztalván.

3. Mivel pedig Gávai Péter által tött volt ő klme arról emlékezetet, sőt ugyan kéretett volt is azon bennünket, hogy

az közönséges jónak előviteleért az mostani országgyűlésére bizonyos követünket bocsátanók, azt a nélkül is jó szívvel cselekedtük volna, hazánk megmaradásában és szabadságának oltalmazásában egyet akarván az közönséges jóért érteni. -- De holott ez napokban császár ő fge is nekünk maga postájától küldött levelében azon dolgot intimálta, annál inkább Magyarországra való uraságinkra képest is el nem akartuk mulatni, hanem ő klket az megírt okokért felküldöttük, semmire úgy nem igyekeztünk, mint nemzetünk javának, szabadságának megtartásában, őrzésében ő fgének kedveskedni és hazánknak szolgálni.

4. Ezek után jelentsék meg azt is ő klmek, mi minden igyekezetünket arra akarván fordítani, hogy az ő fgével való végezésünket minden részeiben effectuáljuk, az mely dolgok hátra volnának is, azon volnánk, hogy mentől hamarébb mehetnének végben. Ez okon ez mostani eperjesi diplomának végezési szerént levén valami igazítások az szepesi kamorról, immár kétszer is tudósítottuk őket, ne halasztanák annak véghez vitelét, hanem egyenlő akaratból egy közhelyet és napot rendelve, igazíttatnának el azok is, hogy mindenek végben menvén, ne lenne semmi hátra az végezésekben, de eddég oly módon csak választ sem érdemelhettünk az jó kamorásoktól. Kérjük azért ő klmét, instáljon császár ő fge előtt, parancsoljon ez dolognak mentől hamarébb való eligazítása felől, mi rajtunk semmi el nem múlik, hanem az mi részünkről készek leszünk mindjárt az azoknak eligazítására.

5. Ezekre való feleletit cardinal uramnak jól eszébe vevén és megjegyezvén, hogy azokról minket is tudósíthassanak s több dolgainkban is magokat ahoz alkalmaztassák, szükség annak felette mindenek felett arra vigyázni, minemű inchoatiója lészen a gyűlésnek, és az embereknek is elméjeket jól explorálni, micsoda akarattal és indulattal legyenek mind az közönséges dolgokban, mind pedig privativim. — Császárnak ő fgének micsoda propositióji legyenek, és az statusok minemű gravaminákat proponáljanak, s egyebeket is, az melyek ehez való, magok jó okossága és efféle dolgokban való experientiaja szerént igyekezzenek cselekedni.

6. Mind az feljebb való rendek, mind pedig az statusok között kik micsoda indulattal legyenek hozzánk, annak igyekezzenek igen jól végére menni, úgy hogy abból jó okosságok szerént mind ítéletet vehessenek, mind pedig dolgunkat, az melyek occurrálni fognak, inkább promoveálhassák.

7. Az kiket pedig jóakaróinknak tudnak és ismerhetnek lenni, azokkal ad partem gyakorta beszéljenek, és intimálják azt is, hogy császár ő fge intimatiójára nem akarván mi is az

közönséges jónak megfogyatkozni, ő kket oda bocsátottuk, és valami az közönséges megmaradás és hazáunknak szabadsága mindenből egyet is akarunk az statusokkal érteni, és semmiből hátramaradást nem is teszünk az mi részünkről; melyről mindeneket ő klmek bizvást assecurálhatnak is.

8. Így experiálván az embereknek elméjeket s praeparálván is dolgainkhoz való jó akaratra, jószágink dolgaira való vigyázáshoz kezdjenek, és valami dolgaink privatim ott occurálnának, azokra illendő gondot viseljenek.

9. Minden dolgaink felől, de kiváltképen az melyeknek császár ő fge eleiben kelletik menni, cardinal uramat és Senyneyei István cancellarius uramat találják meg, ő klmek által sollicitálván ő fgét, és impetrálván is ő fgétől a mi szükség. Egyéb dolgokból pedig más jó akaróinkat is, kiket annak tapasztalnak lenni, illendőképen sollicitálhat.

10. Cardinal uramat emlékeztetni kell: in anno 1632. Váradról Pathai Sámuel küldvén fel ő khez, kértük vala ő fge annuentiájának megszerzésére Pataknak kövel való szabad építése felől; halasztván ő klme az ő fgénél akkor intercedáló dolgoknak végére, minden jó akaratját ígerte vala, melyről ezen szók vadnak: Circa aedificationem arcis Patak regia sua mtas benigne se resolutet. Im már azért isten által azoknak kívánatos jó vége meglevén, azon jó akaratjának végben vite lére instanter kérjük ő klmét, hogy az által császár ő fgétől az annuentiát hozhassák meg.

11. Mikor Patakra újabb donatiót extrahálánk, úgy lött emlékezet az donatióban, hogy az mely új bástyát építettünk, azt is summában írják. Nem ártana ő fgétől egy mandatumot az kassai kamorára extrahálni, küldenének kőmives mesterembereket, láttatnák meg az bástyát, s adnának testimonialist, az mire intéznék és becsúlnék, igazság szerint. — Ha arra megyen az dolog, az kassai fundáló mestert kőmivesekkel együtt kellene az aestimatióra küldeni, az tudna ilyen nagy épületet aestimálni.

12. Onod is pedig minthogy véghely, az úristen megtartván, éltetvén bennünket, mindennel erősíteni akarnánk; ő fge adna egy patens mandatumat, kiben engedné meg, eszendőként vétethetnénk 60 mázsa saletrumot Szabolcs vármegyében, az mely nekünk szegény megholt fejedelemtől is meg volt engedve. Azon óuadi várnak pedig körülötte levő palánkját mindenkor az gratuitus laborból szokták volt megépíteni; erről se feledkezzenek emlékezni ő klmek; sőt privatim az vármegyékkel is beszélgessenek, magokért segítsék építeni.

13. Az ledniczei határ miatt is nem kevés veszekedés volt eleitől fogva, kit tudnak magok; egyező értelemről azért

és egy értelem viseléséből, ha úgy fog tetszeni, igazítódniuk el, s denomináltatnának commissariusok igazság szerént való complanálására.

14. Palatinussal intercedáljon ez alább megírt punctok felől, cardinal és Sennyei István cancellarius uraméknak elméket nem árt megvenniük, és megjelenieniek, hogy panaszt akarunk az ország előtt tétetni, s mi fog ő kknak tetszeni, megértik, s mit fognak ezekből is persuadeálni, éjjel-nappal adják értésünkre.

15. Palatinus azért az oda fel való szolgálínkat fenyegeti, illetlen dolgokkal terheli; szolgálói emberinket fogyatják, mint az elmúlt aprószentek napján is Révay András egy ledniczei postánkat minden ok nélkül megfosztotta.

16. Az statusok előtt pedig erről ugyan panaszt tegyenek ő klmek, hogy palatinus nem via juris procedált az ledniczei dologban, oly mandatumat extrahált, ki nem egyezett az mi obligatoriánkkal, holott az mi obligatoriánkban nem excludáltattak az executio ellen való iuridicum remediumok, nem volt benne, hogy exclusis omnibus iuridicis remediis. Minden pedig az ki magának azt reserválni szokta s élni akar vele tempore executionis, szabadon meglehet; s akármi simplex remediumnak tartozik cedálni az executor bíró, de ebben az dologban semminemű törvénybeli remediumnak helt nem adott az ispán.

17. Értünk oly dolgot is, palatinus uram azon volna s azt akarná obtineálni, hogy az végházakat tulajdon csak maga dirigálná, és hogy semminemű iuridicum mandatumok az ő fge cancellariájáról ne extraháltatnának. De ha ez így lenne, bizony gyakrabban kellene változást látni, kóstolni Magyarországnak s Erdélynek is. Azért ebben ne consentiáljanak, sőt inkább palatinus uramnak legyen limitative hatalma, ne legyen mind maga cardinal, praepost, iudex curiae, fő- s vice-ispán, generalis, kapitán, hanem kiki élhessen tisztivel, authorításával, az mint régenten volt.

18. Palatinussal való több dolgokról mostan ennél semmi egyéb derekas instructiót nem adunk, hanem ezekben mi legyen cardinal és Sennyei István uraméknak jó értelmek, arról tudósítván, meglátjuk ezután ha mi egyébbre menni kell, s úgy informáljuk felőle.

19. Jóságink minemű insolentiákat szenvedjenek az ő fge kassai mezei hadaitól, s az végházbeliektől is, melyekhez jóságink közel vadnak, tudhatják ő klmek, vagy más szolgálínktól megértik. Ha kimennek török vagy akárki üzni, kóborolnak, fosztanak, szokatlan saczoltatással terhelik, fogyatják az szegénységet, kiről noha az diplomában is vagyon emlékezet

de szükség, hogy ő fgétől minden kapitánra, generalisra mandatumot extraháljanak ő klmek, ki kemény legyen. Ezen kívül egy generalis protectiót is impetráljanak s meg is mondják az országgyűlésében, az ő fge s haza szolgálait köntösünkkel is takargatni akarjuk, de az kik kóborlani kezdenék jószáginkat, ha mi esik rajtok, frigyhomlásnak ne magyarázzák.

Generalis protectionalist nem régen hozának, exhibitát is irt reá generalis uram ő nga. Ha ugyan extrahálni kell, 319. articulusnak utolsó részét az protectionalisokban kellene írtni, ha oda írják, úgy hasznát is vehetnök.

20. Az végbeli kapitánok is akarják jószáginkat magoknak is szolgáltatni, adóztatni, hol nyilván, hol titkon megfenyegetvén őket, húzzák, vonszák; sőt vadnak olyak is, kiknek lovakat, szolgáljakat az tisztviselőknak az szegénység tartja a kassai szegény legény színe alatt. Elfélétől is legyen immunis jószágunk.

21. Vadnak néhol jószágunkban sáros utak, iszapos, semlyékes helyek, kiket ő klmek praefectusunkkal együtt fel tudakozván, minthogy azt sok bajjal kell tartani az szegénységnek, az hol vám nem volna, azt is szerezzék meg, s ha hasznosnak látnák ő klmek, talán Patakra is jó volna négy sokadalmat szerzeni esztendő által alkalmasos üdő tájban.

Ez jó volna a kocsmáért, csak az napját úgy találnák fel, hogy akkor másutt ne esnék jó sokadalom.

22. Vadnak megbántódott szolgálaink is, némelynek jószágát is akarák kiváltani az ő fge jussával, s kiknek is dolgokat úgy igyekezzék oltalmazni, mint az magunkét.

23. Magunk dolgaira nézve ezekért, és ha mik occurrálnának is, ben kellettven lenni ő kknak az gyűlésben, de nem úgy, mint ezeknek csak effectuálására küldött szolgálainknak, hanem úgy, mint császár ő fge intimatiójára oda bocsátott követinknek, azt igen előttök viseljék ő kegmek, hogy noha magyarországi uraságinkra nézve egy úr vagyunk, de azon személyben fejedelmi méltóságot is viselünk isten kegyelmessége által, melyre nézve ha az gyűlésben méltóságunkhoz illendő böcsületet, helt nem adnának ő kknak, késedelem nélkül éjjel-nappal értésünkre adják, s be se menjenek addég azelőtt is, míg arról cardinal uramtól nem értekeznek, hogy úri állapotunknak viselése alatt fejedelmi méltóságunknak is valami sérelme ne essék.

24. Illendő becsületek, helyek meglevén, az gyűlésben az statusokkal minden haza szabadságira s annak megmáradására néző dolgokban egyet értsenek, kiváltképen hogy az religiónak szabados exercitiumja legyen, keményen urgeálják és oltalmazzák; valamik pedig ez ellen láttatnának lenni, abban

csak a legkisebben is ne consentiáljanak, sőt inkább ellene mondjanak, contradicáljanak.

Ez csak úgy kell, ha az én solicitatorom megtalálja ő kket valami jóval való segítség felől.

25. Ha valamint az országgyűlésében török ellen való hadakozásról akarnának concludálni, meggondolván követünk az mi mostani állapotunkat, úgy viseljék magokat, hogy mi reánk kétséget, országunkra veszedelmet ne hozzanak.

26. Úgy értjük, sokan azon volnának, az extraordinariákat elbontanák, kit ha ő knek eszekben vesznek, igen segítsék azt végben menni. Ha pedig ez nem lenne, sőt inkább az gyűlés alatt valami extraordinariákat akarna elővételni császár, vagy palatinus uram, azokra igen reá vigyázzanak, és ha magunknak valami dolgaink fognának ott occurrálni, procuratorinkkal és egyebekkel, az kikkel illik beszélni, úgy igyekezzenek azokra gondot viselni, hogy valami kárunk vagy fogyatkozásunk semmiből ne következhessek.

27. Az ország szabadságának megtartására való dolgok között igen jónak, hasznosnak és szükségesnek láttatnék az tizenkét conditiókat megerősíteni, observáltatni és in effectum is vitetni.

28. Sok helyen Magyarországon az praedikátorok jóvelme s parochialis házak turbáltattanak az dnus terestrictől. Ebben is azért ő knek úgy viseljék magokat, azokat is igazságosan promoveálják. istentől is vehessék érdemét, jó hírt is szerezhessenek magoknak.

29. Mivel pedig gyakorta kívántatik dolgaink szükségének igazgatására, ótalmára szolgálknál procuratoria constitutio levelünknek lenni, és néha fogyatkozást is szenvedünk miatta, obtineálni igyekezzék követink az statusoknál, írják articulusban, hogy magunk pecséti alatt adhatnánk procuratori leveleket, s acceptáltatnának, lennének hitelesek.

30. Ez dolgokra vigyázások közben ha az gyűlésnek processusából azt eszekben veszik, hogy valami nagy contentiók lesznek az gravamináknak állapotjából, és vagy császárnak vagy palatinusnak azok ellen való megáltalkodások ha az közönséges jóra és az ország szabadságának ótalmazására néznek azok az dolgok, mindenből egyet értsenek az statusokkal, és az mint feljebb irattuk, abbeli akaratumkat, mindeneknek az kiknek illik, a szerént intimálják is.

31. Tovább menvén az gyűlésnek processusa, minden végezésekre igen szorgalmatosan reá vigyázzanak, és ha valamit nyilván eszekben vehetnek, hogy jövődre is vagy magunknak, vagy maradékinknak kárára és valami meghántódására lehet, vagy pedig valami színnnek praetextusa alatt eféle

dolgokat ismerhetnek és általláthatnak, hogy azokból jövődőre következhetnek valami kárunk vagy fogyatkozásunk: minden tehetségekkel ellene igyekezzenek, és mindeneket ad partem felőle megtaláljanak, megmutogatván jó okosságok szerint az dolgokat, hogy valami egyéb idegen ítélettel valaki felőlek ne lehessen, és ha kívántatik, publice is protestáljanak és ugyan contradicáljanak is, sőt ha eféle dolog történék, ugyan ki is vegyék az protestatiót és contradictiót vagy personalistól, vagy pedig ex aliquo loco credibili et authentico.

32. Mivel de particularibus innét ő kket nem informálhatjuk, hanem az ott való állapotok és módok mutatják azokat meg, és abból vehetnek is ő kkmek minden ítéletet és magoknak is tanulságot, ez okon mindenből azt kövessék, valamit nekünk hasznosbat, jövődő securitásunkra magunknak és maradékinknak alkalmasbat feltalálhatnak, melyekből, isten elég experientiával látogatván ő kket, bőséges informatiót is vehetnek magoknak az ott való állapotoknak folyásából. Mindazáltal hogy az szükséges dolgokról, ha mik vadnak, most is informálhassuk őket, ez instructiönkat praefectusunkkal közöljék mindjára, és ha miket ezen kívül instructióra való dolgot találnak, éjjel-nappal adják értésünkre tetszéseket is azokból, s várjanak tőlünk. Azután is pedig ha mik occurrálván, parancsolni fogunk felőlök, ahhoz tartsák magokat mindenekben.

33. Jó véggel menvén ki isten áldásából az gyűlés, az szoboszlói dolognak exequálására mandatumot hozzanak ő klmek az Szabolcs vármegye viceispánira. Úgy halljuk, cardinal uram ezt is valami atyjafiának szerzette post defectum et mortem Csukát, kiről informálni kell cardinal uramat (ha azelőtt Dániel deák és Baresai Akos nem informálta volna) s kérni kell, igazságunkat látván ő klmek, ne igyekezzék kárt tenni.

34. Gabrilas és Juan vajdának voltak szegény fejedelemlnél bizonyos adósságok, hogy valami nagy árrú gyémánt gyűrűt s egyéb köves drága marhákat vevén és kívánván el tőlök, szegény fejedelem semmit érettek nem adott, vagy ha mit adott volt is, visszavötte, s ezektől mind marhájok, mind annak árra oda vagyon. Magok emberektől bővebben megértik ő klmek. Melyben való jussokat mivel az új vajdák nekünk conferálták, ő klmek instáljanak sollicite Sennyei István cancellarius uramnál, adassa meg az fejedelemasszonynyal az adósságot, mivel úgy tudjuk, az marhák most is nála vadnak, ne maradjanak kárban az jámbor elfogyatkozott vajdák.

35. Juan vajdának privatim is vagyon adóssága azon fejedelemasszonynál: szolgálatjában való restantia fizetése, és azon szolgálatjában az fejedelemasszony assecuratiójára való

költése, kiről az eperjesi tractában is igen volt emlékezet, s lőtt is ígéret refusiója felől. Ebben is az Juan vajda emberét igyekezzék követink mentől hasznosban promoteálni, vehesse meg az ura költségét, szolgálatját, ne kellessék az Eperjesen lőtt protestatiók szerint más mediumokra lépni megvételében.

36. Minemű igazsága volna fejedelemasszony szerelmes atyánkfianak az dombai és több Baranyában való jószághoz, jól tudja ő klme Csernel uram, arról való leveleinket ezért praefectusunkkal keressék fel Patakon leveleink között, és catalogus szerint kezekhez vevén őket, vigyék fel magokkal, ott osztán jóakaróinkkal közölvén a dolgot, s leveleinkből is a kit illik és szükség leszen, megmutogatván, azon legyenek az statusok előtt, ő klmek mutassanak mentől jobb és rövidebb útát, mint juthassunk ilyen igazságunkhoz. Melyet ha consequálhatnak, ahoz alkalmaztatjuk magunkat; ha hol nem, törvént tudó jóakaróinkkal beszélgessenek, discuráljanak igen szorgalmatosan s vegyenek bizonyos tanácsot, értelmet és útát, módot ugyan írásban azoknak egy tetszésekből, mint kellessék ezen dolgot iuris ordine jobban elkezdendünk és prosequálnunk, hogy hamarébb consequálhatnók jussunkat.

37. Tudhatják azt is követink, in anno 1630. micsoda végezést és articulust csinála az ország az olyan jószágok felől, kiket szegény fejedelem vagy elvött valakitől, vagy elinscribált valakinek. Mivel azért nekünk ilyen jószágunk Sajó-Kereszturánál, Besenyőnél több nincsen, az felől is componáltunk és megalkodtunk Besenyei Péterrel; reá vigyázzanak igen szorgalmatosan követeink, és ha eszekben vennék, hogy az ellen az articulus ellen valami új végezést akarnának tenni, jóakaróinkkal egyetemben ellene igyekezzenek állani, és azt cselekedjék, hogy az articulus megerősíttessék inkább, hogysen elbomlana, annyiban, az mennyire nekünk hasznunk lenne belőle, de kárunk eltávoztatódjék minden úton. Sőt Rákóci Pál uram öcsénket arról ő klnek írott levelünk mellett megtalálván, ő klvel egy értelemből és segítségével azon legyenek, hogy Tarczalt annak az articulusnak vigora szerint ő klvel együtt recuperálhassuk. Egyéb dolgok is pedig ha lesznek, valamelyik öcsénk uramat egyaránt concernálnák mi velünk, semmit az olyanban ő klme és emberink (a kiknek illik) hírek és értelmek nélkül ne cselekedjenek, hanem inkább az olyanban mind egyaránt forgolódjanak.

Végezetre minket minden dolgokról gyakorlatossággal tudósítani el ne mulassák, és ha mi dolgok occurrálnak, melyekről vagy ez instructiónkat bővíteni, vagy ugyan újabb instructiót adni kellene, abból tőlünk várjanak, és minden dolgainkban mentől hasznosban tudhatnak, úgy forgolódjanak,

hogy mineküük is kegyelmességiüket várhassák magokra. Secus non facturi. Datum in arce Udvarhely die 12. Februarii, anno domini 1634.

G. Rakoczy m. p.

(P. H.)

Kivül: Cernel uram instructiója soproni gyűlésre 1634.

(Orsz. levéltár újabb limbus).

VI.

1637. május.

(L. Erdélyi Országgyűlési Emlékek IX. k. 202. s. köv. l.)

Tudósítás a fehérvári országgyűlés befolyásáról.

Ex relatione Francisci Bornemisza de rebus Transylvaniis.

1-o. Habita sunt comitia in Trannia inchoata 19. Aprilis et finita 14. Maji. In comitiis inter reliqua haec memorabilia sunt acta. Vaiwoda Transalpinæ Matthæus, missis nunciis ad principem et ad provinciales, intimavit periculum sibi dein a Turcis et Tartaris ac vaiwoda Moldaviæ imminere, ac proinde postulare se enixe, ut iuxta puncta foederis antea cum ipso initi, provincia ipsi succurret et auxiliares copias mittat. Quæ quidem auxilia aut omnino delegata ipsi fuerint, aut vero dilata sine spe aliqua certa.

2-o. Postulavit princeps a Saxonibus, qui fortalitia principalia in Trannia obtinent, ut aliquam ex civitatibus tribus bene fortificatis ipsorum Szeben, Brassó et Segesvár principi assignent, ut in casu necessitatis et ingruentis hostilitatis illuc sese recipere valeat. Cum alias, exceptis minoribus fortalitiis, nullum maius fortalitium princeps prae manibus suis habeat. Quod tamen denegatum fuit principi a Saxonibus.

3-o. Conclusum et illud est in comitiis, ut ad delationem simplicem possit nobiles princeps statim arestare et ante processum iudicii detinere, ac demum cum arestato litem ingredi contendere. Id quod contra omnia semperque observata nobilitatis privilegia militat (?) directum. Occasione huius statuti curavit duos vel tres principales nobiles, qui imprudenter nonnihil de ipso locuti fuerant, arestari.

4-o. Proposuit princeps accommodationem suæ differentiae cum Turca penitus factam certa esse. Quam tamen alii Graeci, qui Constantinopoli veniunt, aliter se habere dicunt, et res

principis in porta sopitas quidem aliquo modo, sed non compositas esse asserunt. Et argumentum non leve ipsi provinciales existimant huius tendentis scriptoris esse, quod Turca praetensa 5 m. aureorum non recesserit, neque accomodaverit. Ita ut ipse imperator in audientia nullam eis mentionem fecerit. Supremus quidem vezirius aliquam mentionem levem fecit, sed valde levem.

5-o. Mosem Zekel non modicos faveret, ut imperatorem Turcarum habere; et ut obtineret vetulam quandam Agriensem Ungarica natione, quae imperatrici Turcarum intima est a secretis, sibi devinxit, et per illam imperatricem Turcarum, quae non impigre apud zultanum causam ipsius agit, usque adeo, ut nuper, posteaquam casu aliquo naviganti imperatrici Zekel Moises inscius occurrisset, imperatrix personam ipsius coram suis videre non intromiserit, imperatorique persuaserit, ut et ipse prout solet, mutato vestitu Moiseum accederet, et cum illo familiarius et iocose colloqueretur incognitus.

6-o. Matthaeus vaivoda Transalpinæ in periculo versatur, eo quod ante duos vel tres menses, cancellarius ipsius Bamhercza nomine, qui fere medietatem proventus provinciae possidet, Turcas aufugerit, et unacum ipso generalis capitaneus hespotar Bottian, qui sine dubio Turcam contra ipsum sunt instigaturi. Jamque intimatum fuit Mattheae ordinatum esse ab imperatore Turcarum, ut in absentia sua Tartari, Moldavusque Matthaeum invadant et vivum capiant. Unde Matthaeus totum suum, quem habuit, thesaurum in Tranniam ad fortalitium Brassó nominatum transmisit pro securitate.

7-o. E coniunctione vaivodæ Transalpinæ cum principe Tranniae hodie permansionem Tranniae plurimum dependere, si enim et illum experiatur, ex una parte Tartarum, Moldavum et Transalpinum, insuper beglerbegum Silistriae habebit inimicum, ex altera vero parte vezirium Budensem, et sic circumdati undique Transylvanici et constricti, cogentur eiicere principem ad libitum Turcarum.

8-o. Promissis auxiliis atque etiam anno praeterito praestitis princeps usque adeo sibi devinxit Matthaeum, ut tributarium sese fecerit principis, eique quotannis certum tributum ac censum pendat. Id quod Turcis vehementer displicet. Nam origo discordiarum inter principem et vaivodam Moldaviae illa fuerit, quod Moldavus tributum praestari principi ad instar Matthiae recusaverit. Miserat quidem initio munera principi Moldavus tres equos, quorum unus nobilior phaleris aureis et argenteis splendide ornatus, alii vero duo equi simplici cultu et ordinarii, duntaxat sese sunt usi Quos princeps cum despectu vaivodæ remisit eo, et in locum illorum alios nobiliores

equos et splendidius ornatos mitti postulavit. Quod magno dedecori sibi ducens vaivoda, excanduit (?) et inimicus principi factus, cum Turcis penitus sese coniunxit.

9-o. Quod princeps in imperium ante duos circiter menses miserit ad confoederatos professorem quendam Germanum Bistenferinum ¹⁾ nomine, cum qua autem instructione miserit, et quid per illum tractaturus, penetrari omnino non potuit.

(Minuta orsz. Itár.)

VII.

1640. szept. 7.

(L. Erdélyi Országgyűlési Emlékek X. k. 85. l.)

Gottzmeister Kálmán térítvénye, melyet a Rákóczy által adott megkegyelmezés fejében állított ki.

Én Szebeni Kolmány Gottzmeiszter vallom ez levelemnek rendiben és adom mindeneknek tudtára, hogy én reám az szebeni tanács az mi kegmes urunk, az tekintetes méltóságos Rákóci György, isten kegyelmességéből Erdélyországnak fejedelme, Magyarország részeinek ura és székely ispánja ő nagysága kegyelmes parancsolatjából bizonyos vétekért inquiráltatván, utoljára meg is sententiáztattam volt. De midőn az én feljebb megemlített kegmes uramat ő nagyságát alázatos könyörgéssel becsületes hívei által megtaláltattam volna, praetendálván azt, hogy nem volt volna elégséges üdöm az magam mentségére, ő naga adna novum cum gratiát, ki mellett ártatlanságomat napfényre hozhatnám, mely alázatos könyörgésekre azért méltó tekinteti lévén ő nagának, az novum cum gratiát meg is adta. Kötöm azért magamat az én megmondott kegmes uramnak ő nagának ez ide alább megírt punctumoknak beteljesítésére sub amissione omnium bonorum meorum tam mobilium quam immobilium etiam, ubilibet in quibuscumque comitatibus oppidis et possessionibus intra ambitum ditionis suae illmae Celsitudinis principalis existentium. Mely punctumoknak és conditióknak csak legkisebbik részét is ha be nem teljesíteném, az a sententia is a fejemen maradjon, a mit a szebeni tanács deliberált ellenem s eo facto mindjárt azon poenában incurráljak, amittálván feljebb megírt mód szerént minden névvel nevezendő és az ő naga birodalmában akármely helyen levő javaimat is. Melyet ő naga az

¹⁾ Bisterfeld.

én megemlített kegyes uram csak maga erejével *etc.* azok által, a kik által akarja, akármikor exequáltathassa, magamhoz is hozzám nyulathasson, megfogathasson és büntethessen. Mely punctumok és conditiók ez szerént következnek: 1. Hogy kezemben vévén az novum cum gratiát, mennél hamarébb procedálok amellet dolgomban s azt eligazítani vagy végét érni nem halogatom, voutatom és üdöztetem. 2. Hogy az feleségemnek minden névvel nevezendő javait, valamik atyjáról maradtak, és azokat, melyek akkor az feleségemé voltak, mikor én elvöttem, az váras kezénél levő inventarium szerént kiadom az feleségemnek. 3. Ha az novum mellett magamat az rosz hírből, névből s gonoszságból igazán kitisztíthatom s megmenthetem, azokra az conditiókra, melyeket Monostoron ő naga előmben adatott volt, in omnibus punctis, clausulis et articulis reá megyek és azokat acceptálom s akkor osztán erős obligatoriát is adok olyan poena alatt, a minemű alatt ő naga kívánja. 4. Most bemenvén Szebenben, intra quindenam a kétezer tallért idest talléros Nro 2000 Sebessi Miklós kezében, vagy a kinek ő naga akárkinek parancsolni fogja, deponálom fogyatkozás nélkül. Az Tholmáci minden örökségét is ő nagának kezében adom mindjárt örökben, semmi just abba magamnak és gyermekimnek meg nem tartván. Mindezeknek megállására és fogyatkozás nélkül való beteljesítésére kötelezem magamat praemissis sub conditionibus et poena. Melynek bizonyosságára adom ez kezem írásával és pecsétemmel megerősített levelemet. Datum Albae Juliae die vigesima septima Novembris anno 1640.

(A gyulafehérvári káptalan »Joannes Herczegszöllösi« jegyző-könyvéből.)

VIII.

1642. márcz. 10.

(V. ö. Erdélyi Országgyűlési Emlékek X. 61. l.)

Az erdélyi rendek panaszlevele Esterházyhoz némely magyarországi urak hatalmaskodási ellen.

Ilme Comes dne nobis obsme, servitiorum nrorum additissimum commendationem.

Ennekelőtte való gyűlésünkben is, s im mostan is találának meg bennünket országúl a külső ide Erdélyhez tartozó vármegyebeli atyánkfiai, panaszolván némely magyarországbeli nemes uraink ellen, kik csak magok hasznokra nézvén, s nem vigyázván az jó szomszédságra, közönséges békességre és az

igazságnak útjára, sok nemes atyánkfiainak nagy károkat tesznek, hatalmaskodnak, jószágokra holmi csavargókat reá fogadnak, s invadáltatván, pusztítják. Mi úgy tudjuk, az mi klmes urunk és fejedelmünk ő nga is kárt vallott atyánkfiainak instantiájokra ezen hatalmaskodások, invasiók felől requirálta volt Ngdat, s több magyarországbeli főtisztviselőt is, mindazáltal mégis kártvallott atyánkfiainak semmi satisfactiójuk nem lőtt, sőt inkább azon hatalmaskodó nemes uraink nagyobb szabadságot vévén magoknak, magunk határinkban napról napra több több invasiókat, hatalmaskodásokat és károkat tesznek, s tétetnek szegény atyánkfiának, okát pedig, mi lehessen, nem tudhatjuk. Nem szenvedhetvén azért immár több kárt vallott atyánkfiái a sok insolentiákat, kénszerítettnek római császár urunkat ő flgét alázatos könyörgések által megírt kárért sok injuriákat szenvedett atyánkfiái mellett megtalálnunk, magunk atyánkfiát nemzetes Boldvai Mártont küldvén ő flgéhez s Ngdhoz is, ki bővebben fogja ő fge előtt az sok hatalmaskodásokat, invasiókat és kártételeket declarálni, ha császár urunk ő fge méltóztatik megírt atyánkfiát meghallgatni; kérvén Ngdat bizodalmason egész országúl, három nemzetöl, Boldvai Márton atyánkfia szovának teljes hitelt adván, méltóságos tiszte szerént igyekezzék az sok hatalmaskodásokat mentöl hamarébb tollálni, császár urunk ő flge előtt is hasznos és fogatos intercessiója által efficiálni: ő flge fenyítse meg serio alattavalóinak rajtunk tött hatalmaskodásokat, kárt vallott atyánkfiainak eddig való sok károkat refundáltatni parancsolván az hatalmaskodóknak. Ennek utána pedig ő fge méltóztatásék oly hasznos jó módot és jó útát találni s követtetni, hogy egy nemzetek levén, s egy szomszédságban lakván, az sok hatalmaskodások s invasiók és törvéntelen kártételek az ő flge ditiójából valóktól megszűnvén s elhagyattatván, maradhasson meg közöttünk az jó szomszédság, békesség és az közönséges igazságnak is jó mód alatt való folyása. Ha kiknek az ő flge magyarországi hivei közül atyánkfiái ellen akármi dologról való praetensiója lehetne, azokat nem úgy, mint eddig hatalmaskodással, invasiókkal, hanem törvényes utakon, szép csendesen, mint jó szomszédokhoz illik, az szerént prosequálják. Mi is országúl a mi részünkről a mi klmes urunk ő nga után, az ő fge híveinek igaz jó szomszédságunkat, atyafiságos alkuvásunkat, és a közönséges igazságnak is kiszolgáltatását ígérjük. Ngodnak pedig ez dologban is hozzánk megmutatandó jó akaratját, fáradságát, és hasznos törekedését minden alkalmatossággal háládóképpen meg igyekezzük szolgálni. Éltesse az úristen Ngdat sokáig jó egészséggben, és sok áldásit terjeszszé

Ngdra. Datum Albae Juliae in generali nostro conventu, die 10. mensis Martii, anno d. 1642.

Illmae Dnis Vrae servitores addictissimi

Universi status et ordines trium nationum regni Transylvaniae.

Kivüll: Illmo comiti Dno Nicolao Eszterhassy de Galantha, palatino regni Hungariae, judici Cumanorum, aurei velleris equiti, ac comitatum Zoliensis Sopronien. et de Beregh comiti supremo, necnon sacr. caes. regiaeque Mtis consiliario intimo, camerar. et per Hungariam locumtenenti etc. Dno nobis observando.

(Tizenkét pecséttel lepecsételve.)

(Ered. Kazinczy Gábor gyűjteményéből.)

IX.

1646. szept. 6.

(L. Erdélyi Országgyűlési Emlékek X. k. 86. l.)

A szebeni lázadók ellen hozott ítélet végrehajtása.

Illustrissime ac celsissime princeps due due nobis naturaliter clementissime, fidelitatis fideliumque servitiorum nostrorum in gratiam Celsitudinis Vestrae humilimam semper oblationem.

Vestra clementer nosse dignetur Illrma Celsitudo, quod cum nos litteras sententionales generosorum dominorum commissariorum, item totius almae universitatis Medgyesini constitutorum confectas et emanatas, nobisque litteris in eisdem nominatim conscriptis loquentibus, summo quo decuit, honore recepissemus, eisdemque obtemperare, uti par est, volentes, in hoc anno praesenti 1646. die 25. Aprilis executionem earundem litterarum ordine, quo sequitur, sic inchoavimus.

Elsőben az sententiának ductussát követvén, Siffth Tóbiás és Lucz János hitös divisor uramékot magunk mellé adsciscálván, mentünk az Szabó Lázár házához, előhivatván az feleségét, erős hüttel megesketvén, minden javait, magáét, uráét előhozatók, intézők, aestimálók. Bessis részére cedált ezüst, mi egy fejér síma pohár, egy kis fedeles aranyas kanácška, egy kősonyú, melyeket megméretvén, töttek m. 2 p. 27.

Az házában mivel csak felesége triense után való része volt, azt is feltudtuk, ön míveit, fejér ruháit, asztalit, padajit, in summa mindennemű marháját inventáltuk, megbecsültettük

s mindenekből iuxta ritum saxonicae nationis felesége harmadát excindáltuk, nem acceptálván semminemű adósságokat. Ezek meglévén, animadvertálók mind az fiscusnak, mind az bírának károkat, ha tudniillik afféle díbdáb pad, asztal, székek s egyéb aljas haszontalan marhák jutnának részekre. Azért eggyező értelemből hasznosbnak ítélők az készpénzbeli alkotást venni, hogysem haszontalan marhákkal az fiscus igazságát terhelni. Annakokáért az nyavalyás asszonynyal conveniálánk kész pénzben száz magyar forintban fl. 100, melléje vetvén az denotált bessis részére jutott m. 2 p, 27. fl. 40 érő ezüstmíveket is, tött az békesség fl. 140 ff , melyet is éppen deponála, s mi is leválánk.

Ezen megírt processust observálván mindenekben, az sententiának tenora szerént menénk az Tölczéres Mihály házához. Ezt is mind feleségestől erős hittel megeskedtetők, annak utánna holmi javainak producálására, előhozására és megmondására bevárandó adósságinak is declarálására cogálók. De semmi pénzt, se aranyat, se tallért, se derekas ezüstmívet mi előnkben nem hozott, hanem házait, köntösit, ónmíveit, szőlejét, tónát, földét öszveséggel aestimálák divisor uraimék, jelen lévén az szokás szerint az két fél szomszédok is, 657 forintra és 33 pénzre fl. 657 ff 33.

Az bevárandó adósságít is melléje vetvén, úgy nem láthatánk derekas hasznót, hanem evel is componálánk incluso eiusdem homagio mortuo in fl. 640 ff , melyet éppen deponála s leválók.

Ez így végben menvén, servatis semper praemissis, Az talos Jánoshoz menénk, ezt is erős hüttel megesketők, de mivel igen szegény ember, csak 10 forintára marháját is alig találók, nem lévén egy hitván házánál egyéb, abbeli bessis is csak 129 forintot és 04 pénzt tévén, evel is békeségre fogók az dolgot s componálánk velle százharminczöt forintban fl. 135, melyet paratis in pecuniis deponála s leválók, ezen summában tudódván be az feje váltsága is fl. 40.

Hasonló processust követtünk az Seraffin Bálint ellen való sententiában is, ennek mivel se háza, se öröksége, se anyja, se felesége nincsen, az öreg nénjét és mostoha anyját Seraffin Bálintnét hütök és lelkek vesztésére kénszerítettük, ha mi javai vadnak, azoknak előadására, de semmi derekas javát nem találók, hanem még az osztózáskor, az mint fehér ruhájit, ön-, vas- és rézszerszámit ládákban rakta, mind ládástól confiscáltuk; lévén egy bibliotecája is, azt éppen minden csorba nélkül ládákban rakván, az könyveket fiscus számára deputál-

tunk, az fehér ruháját a helyett az bírák számára hagyván; mindazáltal egy szoknyáját találtuk, melyet aestimáltunk ad fl. 12.

Viszont egy tisztos pár pisztolyát, mely soli fisco evenit.

Ez mellett volt két átalag bora is, azt is csak az fiscus számára hattuk, mindazáltal kész pénzt vévén kézhez, az universitásra tudódott.

Kálmány javai felől is szorgalmasan tudakoztunk, inquiráltunk, de semmiét is nem találók, hanem egy helyett húsz arany adósságát, de azt is bizonyos consideratio végett Padány uram nem levála, kit értésére is fogott adni Ngdnak.¹⁾

Mindenkor az feljül megírt processust követvén, studiose és semmiben attól nem recedálván, Péter Adámot is feleségével együtt firmissime iuráltatván s minden jövokat, substantiájokat, facultásokat considerálván, evel is hasznosbnak ítélők az békességet cselekedni s meg is békéllénk velle két-százhetven forintban fl. 270, melyet éppen deponált, mi is leválánk.

Vida János ellen is azon processust observálván, mind magát, mind feleségét igen erősen megesketők, de mi előnkben semmi derekas marhát nem ada, sőt az mely az házban lakott is, azt is Arumpruzter uramnak zálagosította nyolczszáz tizenkét forintig fl. 812, aestimáltatott penig ad fl. 950 ₰.

Eddég is bért ígért Arumpruzter uramnak annuatim, hogy az házban való békességes laktakot engedte s leveleket is jókat producáltak; ehez ön-szerszámit, ezüst míveit, fehér ruháit, köntösit feltudván, aestimálták ad fl. 234 ₰ 40. Ebből is az felesége részét kitudván, semmi olyas hasznát az fiscusnak nem látók, hanem ezzel is conveniálánk²⁾

Nemezchináló Mártonnal is, hasonló processust megtartván, conveniálánk 140 forintban, mivel igen szegény ember s háza is nem éppen övé, deponálá is az fl. 140.

Erszénychináló Mártonnéval is, servatis semper praemissis, conveniálánk 200 forintban, melyet éppen deponála. . fl. 200, mi is leválók. Levén 40 forint érő ezüstmarhája is az kétszáz forinton kívől, aval mi négyen executorok, az Ngod kegyelmességéhez bizván, felosztotunk, abból cedált volna fiscus számára fl. 20.

Kouác Iztvánnak is feleségét erős hüttel megesketők, de ez oly nyomorék szegény ember, hogy ennek is az egy hit-

¹⁾ Itt a fele lap üresen hagyva.

²⁾ Hézag az írásban, mi nincs kitöltve.

ván háza hogy volt, de egyebe semmie nem. Ennek is az feleségével conveniálánk in fl. 50, melyet éppen deponált.

Bünert Mártonnak semmie nem lőn, hanem bevárandó adósságabeli bessise tőn fl. 170.

Ezt éppen az universitás részére tudván, ebből is az mi fiscus és az commissarius urak részére cedált, kész pénzül tudtuk fel.

Nyerges Péternek semmie nem lőn egy rossz házánál egyéb. Ennek feleségét 20 forintra hagyók, melyet éppen deponála.

Timár Jánosnak mivel felesége nem lőn, hanem két árva leánya, mindenét confiscálók; mindaz(ál)tal keresztyénségétől viseltetvén Lucz Péter uram, az árvák számára az házat megváltá. fl. 100,

Derékaljakot, párnákat, fejérruhákat fl. 17. de az 12 forintját 80 pénzét urunk adajában tudtuk, 4 forintját 20 pénzét deponálta. Lévéen egy hosszú puskája is, az is soli principis fisco cessit.

Szent Agotay Thél Varga Mártonnét is igen erőssen megesketoők, evel is hasonló okokra nézve conveniáltunk ... in fl. 130, melyet éppen deponált.

Steh János ellen is hasonlóképpen procedáltunk. Ennek az felesége minden javait előhozá; eziusti bessis részére jutott m. 11. p. 01.

Ezen kivől alkodtunk meg véle in fl. 160, melyet éppen deponála.

Ezen kivől vagyon bevárandó adósság is bessis részére fl. 108.

Ezt is hozzátevén, facit summa fl. 268.

Item argenti m. 11. p. 01.

Ezt éppen confiscáltuk; annakfelette volt egy bibliotecája is, azt is az fiscus számára elhozattuk keze alól, de ez éppen csak soli principi cessit extra sortem divisionarium.

Az Keserűser István dolgát is, hasonló processust observálván, ugyan Medgyesen véghez vittük, az is fizetett... fl. 103.

Latus facit fl. 2280 ₧ 20.

Immár következnek az sententiátusok közönséges birságok, az kik nem in amissione vagy emenda capitum et bonorum convincáltattak, hanem csak mulótában estek.

Solverunt

1. Varga Pál sol. fl. 20. Cibinii.

Szabó Lenárd sol. fl. 40. Meggyesini.

/c

Kalmár Mihály	sol. fl. 20. R. 20.
Roth Simon	sol. fl. 40. Meggyesini.
Százvárosi Péter.....	sol. fl. 20. Cibinii.
Creyzer Kata	
Seraffin Bálintné	sol. fl. 40. Meggyesini.
Sinhart János.....	sol. fl. 40. Cibinii.
Orbay Zabó György.....	sol. fl. 40. Meggyesini.
Oroszlyán Mihály	sol. fl. 40. Meggyesini.
Styn Lukács	sol. fl. 20. Cibinii.
Diznódy János	sol. fl. 20. Meggyesini.
Gereff István	sol. fl. 20. Cibinii.
Burichelner István	sol. fl. 40. Cibinii.

Sententiatorum latus birsagiorum, qui Cibinii deposuerunt facit fl. 200 𐆢.

Im már következik az községnek birság-lása felől való regestum utczánként és szomszédságok szerint.

I. Szomszédságok.

Sarkantys utcza.

Briffit Mihály	fl. 10.
Rekkel György	fl. 10.
Francz György	fl. 10.
Bedner Simon	fl. 10.
Szeredahelyi János	fl. 10.
Dengel Bálint	fl. 10.
Golczmint Gergely	fl. 20.
Mészáros Jakab.....	fl. 10. R. 10.
Varga Szabó Mihály	fl. 20.
Chegh György	fl.
Bányay Szóc György	fl. 20.
Aztalos Márton.....	fl. 10. R. 10.
Enyedi György	fl. 20.
Semlyesütő Ferencz.....	fl. 20.
Agostin János	fl. 20.
Farkas János.....	fl. 20.
Geréb Pál	fl. 10.
Boér Péter	fl. 20.
Zaybert János	fl. 20.
Liza János	fl. 20.
Mangyelt Mihály.....	fl. 40.
Sobel János	fl. 20.

Latus facit.. fl. 340.

Ebbáti alsó utca.

Hifft Varga György.....	fl.	20.
Felmér János.....	fl.	40.
Takács Péter.....	fl.	10.
Ruzler János.....	fl.	20.
Helmen Simon.....	fl.	10.
Snel Tamás.....	fl.	10. R. 10.
Szabó Márton.....	fl.	20.
Teél György.....	fl.	20.
Simonis János.....	fl.	10.
Renyés István.....	fl.	10.
Gauth György.....	fl.	10.
Les Simon.....	fl.	20.
Hifft Varga András.....	fl.	20.
Frank György.....	fl.	10.
Frank János.....	fl.	20.
Kirczi Mihály.....	fl.	10. R. 10.
Takács Simon.....	fl.	20.
Farkas Máté.....	fl.	20.
Venczoff András.....	fl.	20.
Farkas Máté.....	fl.	20.
Kirczid János.....	fl.	20.
Hoch István.....	fl.	15. R. 05.
Spil Hauszter János.....	fl.	20.
Szakács Jakab.....	fl.	7. R. 13.
Takács Simon.....	fl.	20.
Oloszer György.....	fl.	20.
Oloszer Lőrincz.....	fl.	15. R. 05.
Miz János.....	fl.	20.
Moldvay János.....	fl.	20.
Keömvies Bálint.....	fl.	20.

Latus facit.. fl. 517.

Kis Kritigas utca.

Kerekes György.....	fl.	10.
Varga György diák.....	fl.	20.
Gelner János.....	fl.	20.
Brecz János.....	fl.	20.
Keresztyénszigeti János.....	fl.	10.
Olert Korcholyás János.....	fl.	20.
Steiler Varga György.....	fl.	20.

Pap Malom utca.

Molnár Benedek	fl.	20.
Abt Birtalan	fl.	20.
Kádár György	fl.	20.
Suber György	fl.	20.
Holtay Kádár György	fl.	20.
Goczmaiszter Péter	fl.	20.
Kerekes Pál	fl.	20.
Czismadia György	fl.	20.
Czismadia Pál	fl.	20.
Kiderus Márton	fl.	20.
Mészáros Péter	fl.	20.
Posztóchináló Péter	fl.	20.
Posztóchináló Tamás	fl.	8. R. 12.
Geréb György	fl.	20.
Kerekes Mihály	fl.	10. R. 10.
Hifft Péter	fl.	10.
Posztóchináló Birtalan	fl.	20.
Chek Menyhárt	fl.	02. pro fl. 18.
egy vég posztót adott.		
Vakner István	fl.	20.

Új utca.

Gromez György	fl.	20.
Szabó Péter	fl.	10.
Latus facit..		fl. 470.
Kerekes Ferencz	fl.	10.
Kádár András	fl.	10.
Kerekes György	fl.	20.
Nemezes Mihály	fl.	10.
Ácz Ádám	fl.	20.
Varga István	fl.	20.
Unth Jakab	fl.	20.
Süveghchináló Márton	fl.	20.
Mészáros János	fl.	10.
Késchináló Tamás	fl.	10.
Molnár Márton	fl.	10.
TakácZ János	fl.	8. R. 12.
Asztalos Birtalan	fl.	20.
Ácz György	fl.	10.
Spek János	fl.	20.
Onzer Bálint	fl.	10.
TakácZ Lőrincz	fl.	20.

Lenczer Mátyás	fl.	20.
Takács György	fl.	20.
Keötélvereő Simon	fl.	10.
Kerekes János	fl.	10.
Nemezgyártó Mihály	fl.	10.
Kerekes Mihály	fl.	10.
Kerekes Mihály	fl.	20.
Mészáros Péter	fl.	10.
Veszt Mihály	fl.	20.
Moldovay János	fl.	10.
Omlási György	fl.	10.
Erzényiártó János	fl.	10.
Szappanos Péter	fl.	20.
Süveges András	fl.	10.
Kádár János	fl.	10.
Kerekes Mihály	fl.	10.
Acz Jakab	fl.	10.
Kerekes István	fl.	10.
Frank Pál	fl.	10. R. 10.
Kádár János	fl.	10.

Latus facit.. fl. 488.

Felső Polgár utca.

Krauz János	fl.	20.
Szilles György	pro fl.	20. adott egy aranyas pohárt.
Frank János	fl.	20.
Kerekes Péter	fl.	20.
Keszler Birtalan	fl.	20.
Süveghchináló János	fl.	20.
Teél János	fl.	10.
Barbély János	fl.	10.
Szelmen Mihály	fl.	20.
Chiszér Mihály	fl.	10.
Boér Dániel	fl.	10.
Suegner János	fl.	10.
Selker György	fl.	40.
Farkas Gál	fl.	20.
Smelezer György	fl.	20.
Aurlik János	fl.	20.
Kádár Mihály	fl.	10.
Szigiártó János	fl.	10.
Kovács János	fl.	10.
Üstchináló Mihály	fl.	20.

Veiz István	fl.	10.
Frank István	fl.	10.
Asztalos Tamás.....	fl.	10.
De ez pro fl. 4 d. 50 adott egy roszt köszöntőt.		
Knál Péter.....	fl.	10.
Kerekes Bálint	fl.	10.
Rimfalvi János	fl.	10.

Nagy Tuer utca.

Kádár Balás	fl.	10.
Varga János	fl.	10.
Reyczer Gáspár.....	fl.	10.
Róth János	fl.	10.
Thél János.....	fl.	10.
Latus facit..		fl. 430. $\frac{1}{2}$
Bordán János	fl.	10.
Nagy Mihály	fl.	10.
Oroszlyán Mihály	fl.	10.
Kádár György	fl.	10.
Teir Benedek.....	fl.	10.
Farkas György	fl.	10.
Puskaporchináló György.....	fl.	10.
Boner György	fl.	10.
Asztalos György	fl.	10.
Rhót Péter.....	fl.	10.
Bordán Tamás	fl.	20.
Takács András	fl.	10.
Mefert Péter	fl.	10.
Ácz György	fl.	10.
Kovács Máté.....	fl.	10.
Fölmér Zachariás	fl.	10.
Kerekes Péter	fl.	10.
Kovács Péter.....	fl.	10.
Hangh György	fl.	20.
Kőmives Péter	fl.	10.
Szentágotay Varga Márton.....	fl.	20.
Ezt 40 forintra írták volt, de mivel már szinte agonisált, régtől fogván is feküdt súlyos beteg ágyában, ex communi consensu defalcáltatott az 20 forintja.		
Kádár Péter	fl.	10.
Kovács Keresztély.....	fl.	10.

Salavárichináló Péter	fl. 10.
Ziuert Mihály	fl. 10.
Gellért Tamás	fl. 10.
Lakatos Lukács	fl. 10.
Szócz Ambrus	fl. 10.
Sen Tamás	fl. 20.
Mészáros Mihály	fl. 10.
<hr/>	
Latus facit..	fl. 340.

Rég i Feredőháznál való utca.

Lakatos Simon	fl. 20.
Didnigh Márton	fl. 20.
Unti Mihály	fl. 20.
Hennigh Gál	fl. 10.
Him György	fl. 20.
Doborkay György	fl. 10.
Kisselki Márton	fl. 10.
Jakab Kovács	fl. 10.
Kádár András	fl. 10.
Kertész András	fl. 10.
Lakatos Mátyás	fl. 10.
Lakatos Tóbiás	fl. 10.
Griff Tamás	fl. 10.
Lakatos György	fl. 10.
Szócz Márton	fl. 10.
Kerekes András	fl. 10.
de az két forintjáért adott egy kalánt.	
Kádár István	fl. 10.
Reizner Mészáros János	fl. 10.
<hr/>	
Latus hactenus facit....	fl. 220.

Kis Thuer utca.

Kádár Péter	fl. 10.
Varga Máté	fl. 40.
Szűrchapó Mihály	fl. 10.
Nemsey György	fl. 10.
Korpodí György	fl. 10.
Valezmár Lőrincz	fl. 10.
Szigiártó Márton	fl. 10.
Szűrtakács András	fl. 10.
Fazakas Márton	fl. 10.
Szabó János	fl. 10.
Fazakas János	fl. 10.
Kovács Péter	fl. 10.

Moller János	fl. 10.
Kötélvereő András	fl. 10.
<hr/>	
L. 390.	

Nagy Patak utcza.

Boér János.....	fl. 10.
Süvegchináló Tamás	fl. 20.
Stamp György.....	fl. 10.
Gonos János	fl. 10.
Simert Kristóf.....	fl. 10.
Szógyártó Pál.....	fl. 10.
Aulmen Mihály	fl. 10.
Hincz György	fl. 10.
Róth Márton	fl. 10.
Kádár Bálint.....	fl. 10.
Hám Simon	fl. 10.
Aurlik János	fl. 10.
Subert Simon	fl. 10.
Subert András	fl. 10.
Theis Illyés	fl. 10.
Kerekes István.....	fl. 10.
Rúz András	fl. 10.
Gertlner András	fl. 10.
Ungur János	fl. 4. R. 6.
Vomer Bertalan.....	fl. 20. R. 20.
Sincz Sándor	fl. 20.
Bedner Filöp	fl. 20.
Heffert András	fl. 10.
Chint Mihály	fl. 20.
Tóth András	fl. 10.
Gereff Ferencz	fl. 9. R. 11.
Kis Timár János	fl. 20.
Boér Mihály.....	fl. 15. R. 5.
Feleki Timár János	fl. 20.
Herman János	fl. 10.

Ebháti Felső utcza.

Herlner Tamás	fl. 10.
Veres András.....	fl. 10.
Varga Balás.....	fl. 10.
Kovácz István	fl. 20.
Sil György	fl. 8.
Kádár György	fl. 10.
Kara György	fl. 20.
<hr/>	

Latus facit.. fl. 436.

Kapp Márton	fl.	10.
Simert János	fl.	10.
Martinus Kőmives	fl.	10. R. 10.
Joannes Matko	fl.	10.
Kristallus Szőcz	fl.	10.
Matthias Budner	fl.	10.
Martinus Kovács	fl.	20.
Joannes Selmer	fl.	1. pro fl. 19.
posztót adott.		
Petrus Szabó	fl.	10.
Michael Cherues	fl.	10.
Dávid Kel	fl.	10.
Michael Krapf	fl.	10.

A l s ó R é t u t e z a .

Valentinus Varga	fl.	60.
Michael Kádár	fl.	20.
Paulus Takács	fl.	40.
Michael Eztergáros	fl.	40.
Michael Rótsz	fl.	10.
Matthias Klokner	fl.	20.
Kristanuus Poztóchináló	fl.	20.
Andreas Graly, mivel felettte szegény ember, ex consensu executorum sol.	fl.	10.
Paulus Szőcz Klokner	fl.	20.
Michael Posztócsináló	R. fl.	20.
Simon Hath	fl.	10.
Michael Takács	fl.	10.
Joannes Takács	fl.	10.
Simon Kádár	fl.	10.
Michael Alszner	fl.	20.
Tomas Tölczéres	fl.	20.
Joannes Serafin	fl.	20.
Paulus Róth	fl.	20.
Paulus Kádár	fl.	20.
Georgius Szőcz	fl.	20.
Pancratius Molnár	fl.	10.
Joannes Solman	fl.	20.
Nicolaus Poztóchináló	fl.	20.
Georgius Kupás	fl.	20.
Andreas Zabó	fl.	20.
Tomas Hank	fl.	20.

Latus facit.. fl. 641.

Joannes Geréb	fl.	20.
Michael Czizár	fl.	20.

Disznódi felső utca.

Michael Barbély	fl.	20.
Joannes Takácza	fl.	40.
Joannes Umbred	fl.	20.
Michael Zeuerth	fl.	20.
Georgius Herman	fl.	20.
Ambrosius Varga	fl.	10.
Matthias Varga	fl.	20.
Georgius Lenk	fl.	20.
Joannes Kőmiues	fl.	20.
Petrus Pál	fl.	10.
Stephanus Süvegchináló	fl.	20.
Georgius Bordán	fl.	20.
Kristallus Fazakas	fl.	10.
Colomannus Szőcz	fl.	20.
Clemens Kouácza	fl.	20.
Georgius Szigyártó	fl.	20.
Martinus Varga	fl.	20.
Stephanus Rhotj	fl.	10.
Joannes Róka	fl.	20.
Tomas Asztalos	fl.	10.
Michael Rezler	fl.	20.
Georgius Zemiberger	fl.	20.
Paulus Kádár	fl.	20.
de az árrában 3 forintig adott bog-		
lár numero 2.		
Franciscus Meyszku	fl.	20.
Michael Ternér	fl.	20.
Martinus Asztalos	fl.	20.
Georgius Gieörgy	fl.	40.
Petrus Semlén, alias Zenetiger sive		
Zabo	fl.	80.

Kis Föld utca.

Martinus Kádár	fl.	4.
pro fl. 16 adott két pohárt.		
Martinus Beocz	fl.	20.
Georgius Bolkácz	fl.	20.
Latus facit ..	fl.	674.
Laurentius Szürchapó	fl.	20.
Stephanus Takácza	fl.	15. R. 5.
Joannes Poztóchináló	fl.	20.
Michael Ekerd	fl.	9. R. 11.

Martinus Kádár	fl.	20.
Petrus Helgy	fl.	20.
Joannes Olert	fl.	10.
Laurentius Peczenyesüteő	fl.	10.
Georgius Locz	fl.	10.
Joannes Lakatos	fl.	20.
Adamus Acz	fl.	20.
Joannes Téglás	fl.	05.
Matthias Kennigh	fl.	20.
Joannes Nyerges	fl.	20.
Martinus Sturrem	fl.	20.
Georgius Kádár Bolkácsi	fl.	20.
Matthias Kádár	fl.	10.
Franciscus Kötélvereő	fl.	10.
Martinus Asztalos	fl.	20.
Georgius Kerekes	fl.	10.
Martinus Kötélvereő	fl.	10.
Petrus Kupás	fl.	20.
Georgius Kötélverő	fl.	10.
Michael Veinrich Zőcz	fl.	20.
Joannes Klez	fl.	20.
Michael Kenez Szőcz	fl.	20.
Joannes Langh Varga	fl.	10.
Martinus Bass Kádár	fl.	20.
Simon Kovács Kötélvereő	fl.	20.
Tomas Fazakas	fl.	10.
Michael Sellér	fl.	10.
Martinus Luss	fl.	10.
Georgius Kovács	fl.	20.
Michael Takács Bethalmi	fl.	10.

Alsó S ó u t c z a.

Valentinus Demuth	fl.	40.
Simon Zacharias	fl.	10.
Michael Vendrek	fl.	10.
Joannes Torler	fl.	10.

Latus facit.. 609.

Tomas Kirikeszer	fl.	10.
Georgius Berner	fl.	10.
Michael Gromez	fl.	10.
Petrus Sinkert	fl.	10.
Paulus Piskátor	fl.	10.
Petrus Franz	fl.	10.
Tomas Piscator	fl.	10.

Jacobus Frellek	fl.	10.
Andreas Nékes	fl.	10.
Paulus Korcholyás	fl.	20.
Tomas Hafft	fl.	10.

Mertgeszken utca.

Martinus Perczsütő	fl.	40.
Jacobus Varga	fl.	40.
Joannes Kerékjártó	fl.	30. R. 10.
Georgius Lakatos	fl.	10.
Petrus Dedrik	fl.	10. R. 10.
Petrus Kannaiártó	fl.	20.
Gaspar Lakatos	fl.	10.
Joannes Szócs 4 boglárt 2 kapsot pro	fl.	12.
Item paratis in pecuniis	fl.	6. R. 2.
Joannes Oloser	fl.	20.
Georgius Hennigh Varga	fl.	10. R. 10.
Martinus Posztóchináló	fl.	20.
Georgius Kerekes	fl.	10.
Matthias Szócz	fl.	10.
Joannes Kouác	fl.	10.
Antonius Takác	fl.	10.
Georgius Chiszar	fl.	20.
Erzéniártó János	fl.	10.
Joannes Barbély	fl.	20.
Joannes Hielychináló	fl.	10.
Michael Varga	fl.	20.
Georgius Kádár	fl.	20.
Georgius Varga	fl.	20.
Joannes Molnár	fl.	10.
Andreas Acz	fl.	10. R. 10.

Latus facit.. fl 516.

Felső Zent Ersébet utca.

Franciscus Percz Süteő	fl.	20.
Georgius Hazler	fl.	20.
Valentinus Fazakas	fl.	20.
Valentinus Kádár	fl.	20.
Bartoldus Szócz	fl.	20.
Michael Szabó	fl.	6. R. 4.
Michael Szigyártó	fl.	10.
Georgius Lekensdorf	fl.	10.
Lucas Szócz	fl.	10.
Stephanus Szürtakác	fl.	6. R. 4.

Georgius Kilen	fl.	10.	
Georgius Hazler	fl.	10.	
Urbanus Forbán	fl.	10.	
Petrus Récze	fl.	10.	
Michael Szőcz	fl.	20.	
Georgius Kerekes	fl.	20.	
Franciscus Blancz	fl.	10.	
Joannes Szőcz	fl.	10.	
Leonardus Szeőcz	fl.	10.	
Petrus Asztalos	fl.	10.	
Andreas Marperdi	fl.	10.	
Martinus Prancratius	fl.	10.	
Georgius Szür TakácZ	fl.	10.	
Georgius Kersteben			R. 10.
Albertus Semlyesütő	fl.	10.	
Christophorus Gonos Szabó	fl.	40.	
Joannes Kádár	fl.	10.	
Simon Kerékiártó	fl.	10.	
Michael Szőcz	fl.	10.	
Martinus Kerekes	fl.	10.	
Georgius TakácZ	fl.	10.	
Joannes Varga	fl.	10.	
Georgius Suarcz	fl.	10.	

Nagy Piacz utca.

Andreas Czizmadia	fl.	40.	
	Latus facit..	fl.	521.
Borbély Mátyás	fl.	40.	
Joannes Barbély	fl.	20.	
Joannes Gindes	fl.	20.	
Petrus Barbély	fl.	10.	
Michael Dékány	fl.	20.	
Martinus Langh	fl.	20.	
Georgius Eotves	fl.	10.	
Joannes Tölczéres	fl.	15.	R. 5.
Petrus Kőmiues	fl.	20.	
Laurentius Selker	fl.	10.	
Georgius Nyereő	fl.	20.	
Michael Syluanus	fl.	20.	
Petrus Brandorfi	fl.	20.	
Georgius Bakmany	fl.	20.	
Joannes Leőrincz	fl.	20.	
Thomas Leőrincz	fl.	20.	
Hennigh György	fl.	20.	

Martinus Klein	fl.	10.
Jacobus Lakatos	fl.	15.
Georgius Enyedi	fl.	10.
Georgius Helbert	fl.	10.
Georgius Orozlyan	fl.	10.
Martinus Barbély	fl.	10.
Georgius Klanik	fl.	20.

Nagy Kritigas utca.

Martinus Takácza	fl.	20.
Michael Takácza	fl.	40.
Petrus Grosz	fl.	10.
Petrus Süuegchináló	fl.	20.
Christophorus Szabó	fl.	10.
Stephanus Varga	fl.	10.
Martinus Melchior	fl.	10.
Joannes Hüuelyczináló	fl.	10.
Georgius Reoger	fl.	10.
Thomas Mészáros	fl.	20.

Latus fl. 570.

Méz Killer	fl.	10.
Thomas Velfer	fl.	10.
Joannes Záuor	fl.	10.
Michael Bartmos	fl.	10.
Joannes Sun	fl.	15.
Andreas Fazakas	fl.	15.
Joannes Fazakas	fl.	10.
Georgius Kerekes	fl.	10.
Michael Rhoth	fl.	10.
Martinus Kerekes	fl.	15.
Petrus Tys	fl.	10.

Felső Rhét utca.

Haltirich Mihály	fl.	40.
Heluich Jakab	fl.	40.
Eötves Mihály	fl.	20.
Kraycher Péter	fl.	40.
Femmigh Mihály	fl.	6. R. 4.
Suller János	fl.	10.
Gutner János	fl.	20.
Mészáros Mihály	fl.	05.
Felméri János	fl.	10.
Brekner György	fl.	10.
Heltay Tamás	fl.	10.

Klez István	fl. 10.
Rosondaly János	fl. 10.
Reykel Keresztély	fl. 10.
Omlási Jakab	fl. 10.
Kondez Péter	fl. 10.
Veiz Pál	fl. 20.
Aztalos István	fl. 10.
Gertner István	fl. 15.
Fekete Pál	fl. 10.
Veisz Simon	fl. 10.
Késchináló Tamás	fl. 15.
Hennigh János	fl. 15.

Latus facit.. fl. 481. $\frac{1}{2}$

Szőcz Keresztély	fl. 10.
Herman Márton	fl. 20.
Kádár Lukács	fl. 10.
Grúz István	fl. 15.
Hezen András	fl. 10.

Kis Timár utcza.

Hegyes Mihály	fl. 10.
Szakállos Simon	fl. 20.
Thÿs Pál	fl. 10.
Spek András	fl. 10.
Heger György	fl. 10.
Kinchel Gáspár	fl. 10.
Kouác András	fl. 15.
Groz Mihály	fl. 05.
Holczmany János	fl. 10.
Sruff Christóf	fl. 05.
Gelz Orlich	fl. 05.
Dengiel György	fl. 15.
Varga Keresztély	fl. 8.
Gelner Péter	fl. 10.
Grusz Tamás	fl. 5. R. 5.
Proffler János	fl. 10.
Bertely János	fl. 10.
Orent Mihály	fl. 10.
Medve Mihály	fl. 10.
Stelmen János	fl. 10.
Sinert Mihály	fl. 10.
Orlik János	fl. 15.
Simert Márton	fl. 10.
Ráport György	fl. 05.

Thayz Péter	fl.	10.
Chedner Simon	fl.	05.
Ham Bálint	fl.	10.
Spek Mihály	fl.	10.
Konrád Mihály	fl.	05.
Selman Márton	fl.	10.
Taiz András	fl.	10.
Olert János	fl.	10.

Latus facit.. fl. 373. $\frac{1}{4}$

Pniez Simon	fl.	10.
Felcz Jakab	fl.	10.
Zeidner András	fl.	10.
Thÿs Tamás	fl.	10.

Felső Só utcza.

Klez András	fl.	20.
Filker Mihály	fl.	20.
Mekkes János	fl.	20.
Bass János	fl.	20.
Kerekes Mihály	fl.	10.
Mészáros Antal	fl.	10.
Felkér Simon	fl.	10.
Varga András	fl.	15.
Takáczi János	fl.	15.
Bolkácsi Márton	fl.	15.
Szabó János	fl.	10., de 5 frt- jáért egy 12 nehezéket nyomó ka- lánt adott.
Frank György	fl.	10.
Kok Bálint	fl.	05.
Varga Péter	fl.	10.
Szőcz András	fl.	10.
Szőcz János	fl.	10.
Varga Márton	fl.	15.
Szigyártó János	fl.	10.
Kádár Tamás	fl.	15.
Varga György	fl.	15.
Varga István	fl.	10.
Dimárt Simon	fl.	15.
Hiszmen Márton	fl.	15.
Kőmiues György	fl.	10.
Kötéluerő Ádám	fl.	10.
Auner Mihály	fl.	20.
Varga György	fl.	15.

Bimer János	fl.	15.
Vomer Benedek	fl.	10.
Kér Ferencz	fl.	15.
Latus facit..		fl. 440. ¼
Kovácz György	fl.	10.
Kir Péter	fl.	10.
Kádár János	fl.	10.
Erzéniártó János	fl.	15.
Honuigh András	fl.	10.
Varga Bálint	fl.	10.
Lekendragier Márton	fl.	05. R. 05.

Alsó Zentersébet utca.

Bedner Péter	fl.	20.
Barbély Mihály	fl.	15.
Brassay Tamás	fl.	10.
Kerekes Ádám	fl.	10.
Reger Péter	fl.	10.
Üstchináló Miklós	fl.	15.
Üstchináló János	fl.	05. R. 05.
Dimaoth Bálint	fl.	20.
Kádár Mihály	fl.	15.
Lenduigh György	fl.	10.
Lassel Simon	fl.	10.
Aztalos Márton	fl.	10.
Kerekes Máttyás	fl.	10.
Kádár János	fl.	10.
Kádár István	fl.	10.
Ham György	fl.	10.
Szőcz Bálint	fl.	10.
Varga János	fl.	10.
Olert Mihály	fl.	17. R. 3.
Lukáczi Vid	sol.	20.
Boér Lukács	fl.	16.
Takáczi Máttyás	fl.	13. pro fl. 7.
valami hulladék ezüstöt adott.		
Kádár István	fl.	10.
Lenert Mihály	fl.	10.
Seph alias Téglás György	fl.	6. R. 4.
Süueghezináló Tamás	fl.	10.
Latus facit..		fl. 379. ¼
Tel Márton	sol.	10.
Kerekes György	fl.	15.
Keleki Péter	fl.	15.

Theil György	fl.	10.
Kupás Lőrincz	fl.	10.

Borpiacz utca.

Innepes Ferencz	fl.	20.
Kerchel György	fl.	20.
Varga Mátyás	fl.	20.
Thél Mihály	fl.	02.
pro fl. 18 egy vég posztót adott.		
Varga Gáspár	fl.	20.
Gyékely János	fl.	2. NB.
Szócz György	fl.	10.
Zékely Simon	fl.	2. pro fl. 18.
adott egy vég posztót.		
Drezler Tamás	fl.	10.
Barbély György	fl.	10.
Kovácz Mihály	fl.	10.
Bes György	fl.	10.
Barbély Dániel	fl.	10.
Brezler Márton	fl.	10.
Szócz Mihály	fl.	10.
Gromez Mátyás	fl.	10.
Stoff Adám	fl.	10.
Zentágotay János	fl.	10.
Suber Tobias solvit pannum unacum		
Joannes Gye hely		

Latus facit.. fl. 256. 4

Bunder Mihály	fl.	10.
Ústchináló Dániel	fl.	10.
Kerekes Simon	fl.	10.
Venyes András	fl.	10.
Lecz János	fl.	10.
Földessel György	fl.	20.
Kézdi János	fl.	20.

Réz Purgaz utca.

Fötues Antal pro	fl.	7. adott egy
kösöntyüt, addált	fl.	3.
Brassay Lőrincz	fl.	10.
Molnár János	fl.	5. R. 5.
Takác Pál	fl.	10.
Sinn György	fl.	10.
Hemigh György	fl.	10.
Verner János	fl.	10.

Eötves Friderik	fl.	10.
Melczér Gáspár	fl.	10.
Henduly János	fl.	10.
Fennigh György	fl.	10.
Bugmer Mihály	fl.	10.
Besselt György	fl.	10.
Göcz János	fl.	10.
Veyner Birtalan	fl.	10.
Zabó János	fl.	10.
Slin György	fl.	10.
Képiró Ferencz	fl.	10.
Kovácz Lukács	fl.	15.
Takács Péter	fl.	10.
Latus facit..		fl. 283.

Kempely utca.

Veigner Mihály	sol.	10.
Ramhoz János	sol.	10.
Olert András	sol.	10.
Nyeyder István	sol.	10.
Vink Andás	sol.	5.
Leib András	sol.	5.
Antal Fülöp	sol.	5.
Gedély Mihály	sol.	10.
Frey Márton pro	fl.	10. posztót ad.
Mészáros Simon	sol.	10.
Téglás István	sol.	10.
Junkert János	sol.	10.
Terzer György	sol.	10.
Theel János	sol.	10.
Vigner Simon	sol.	10.
Roth György	sol.	8. R. 2.
Kassay Mihály	sol.	10.
Kesten Gál	sol.	10.
Fröllek Christóf	sol.	5.
Szabó János	sol.	10.

NB. Budorfi János és

Klein Györgyhús forinttal lévén adós-	
sok, adtak pro fl. 18. egy végposz-	
tót, superaddálván	fl. 2.
Kelpi Jakab	sol. 10.
Kádár Péter	sol. 10.
Simert alias Téglás Mátyás téglát vet	
urunk számára pro	fl. 8.

Krauz Mihály	sol.	10.
Trauz János	sol.	10.
Kes György	sol.	10.
Latus facit..		fl. 230.

Naiszter utca.

Richelner János	sol.	40.
Szabó István	sol.	40.
Texer György	sol.	20.
Aztalos András	sol.	20.
Brum Márton	sol.	10.
Takác János	sol.	10.
Zachariás Pál	sol.	10.
Lakatos György	sol.	10.
Szigyártó György	sol.	10.
Mészáros György	sol.	10.
Fricz Lőrincz	sol.	10.
Varga György	sol.	10.
Fazakas János	sol.	10.
Takác Bálint	sol.	10.
Kőmiues Mátyás	sol.	10.
Fejér János	sol.	8.
Kotiger Lőrincz	sol.	10.
Takác Pál	sol.	10.
Takác Márton	sol.	10.
Varga Tamás	sol.	10.
Kádár István	sol.	10.
Takác Dániel	sol.	10.
Takác Keresztély	sol.	10.
Takác Ádám	sol.	10.
Kádár Jakab	sol.	10.
Hoch Mihály	sol.	10.
Kestyűchináló János	sol.	10.
Kerekes György	sol.	10.
Takác György	sol.	10.
Szőcz Péter	pro fl. 6. et den.	33.
adott egy köszöntyűt, debet..		fl. 3 den. 66.
Dunner András	sol.	10.
Latus facit..		fl. 378. 卅
Kádár János	sol.	10.
Fazakas István	sol.	10.
Zigyártó Mihály	sol.	10.
Reychester Mihály	sol.	10.
Brenner György	sol.	10.

Alsópolgár utca.

Kerekes Mátyás	sol.	8.
Kouácز Péter	sol.	10.
Kel György	sol.	10.
Zappanos János	sol.	10.
Kerekes András	sol.	10.
Lakatos István	sol.	10.
Zyuert András		10.
Reger János		10.
Zappanos György		10.
Rekert István	sol.	8.
Szúrtakácз Pál	sol.	8.
Kádár György	sol.	10.
Brened Márton	sol.	8.
Varga Ferencz	sol.	10.
Sibner Péter	sol.	10.
Kouácз András	sol.	10.
Richel Péter	sol.	10.
Lucz János	sol.	10.
Richel György	sol.	10.
Fekete János	sol.	10.
Chiszár Márton	sol.	10.
Eliseus Mihály	sol.	10.
Gonosz Mihály	sol.	10.
Sin Tamás	sol.	10.
Kouácз Simon	sol.	10.
Kerekes Pál	sol.	10.
Mingercz Mihály	sol.	8.

Latus facit.. fl. 310.

Moldnár János	sol.	10.
Téglás János	sol.	10.
Kerekes János	sol.	10.
Muzár János	sol.	10.
Szabó Mátyás	sol.	10.
Kerekes Pál	sol.	10.
Kouácз Lőrincz	sol.	10.
Kouácз Mihály	sol.	10.
Grinualt János	sol.	8.
Reger Jakab	sol.	10.
Kerekes Tamás	sol.	10.

Disznód utca.

Vitner István	sol.	20.
Soboly György	sol.	20.

Barbély István.....	sol.	10.
Hotuert Szaniszló	sol.	20.
Rúz András.....	sol.	8.
Griff János	sol.	8.
Sinker Simon.....	sol.	10.
Sun Antal	sol.	10.
Hincz Márton	sol.	8.
Konrádi Márton	sol.	10.
Zigyártó Tamás.....	sol.	10.
Zachariás Mátyás	sol.	8.
Hemnik Bálint	sol.	10.
Sinker János	sol.	10.
Kádár alias Zabó János.....	sol.	10.
Vulff Gál.....	sol.	5.
Oloszer Simon	sol.	10.
Verner János.....	sol.	10.
Zakác János	sol.	10.
Eötves Jakab.....	sol.	10.

Latus facit.. fl. 325.

Mészáros utca.

Kapp Mihály.....	sol.	10.
Redeczku András	sol.	10.
Gebbel Márton	sol.	10.
Lőrincz Péter	sol.	10.
Kádár András.....	sol.	8.
Kádár Pál.....	sol.	10.
Kouác János	sol.	10.
Szabó Keresztély.....	sol.	10.
Farkas István	sol.	10.
Veres István	sol.	10.
Valcheder András.....	sol.	10.
Kalamár András.....	sol.	10.
Stamp Mihály	sol.	10.
Kreczer János	sol.	10.
Kouác Mihály	sol.	10.
Keszer János.....	sol.	10.
Szigyártó Mihály.....	sol.	10.
Kötélverő Mihály	sol.	10.
Egrecz János.....	sol.	10.
Szeléndeki Mátyás.....	sol.	40.
Takác Antal	sol.	8.
Veres Péter.....	sol.	20.
Organista György	sol.	8. R. 2.

Süueghchináló.....	sol.	6. R. 4., de igen szegény ember.
Kádár János	sol.	10.
Lőrincz János	sol.	20.

R ó s a u t c z a.

Ápoldi György.....	sol.	20.
Lekenczei András	sol.	20.
Poztóchináló György.....	sol.	10. R. 10., egenus.
János Deák.....	sol.	20.
Terner András	sol.	20. R. 20., pauper.

Latus facit.. fl. 390.

Halchigh Mátyás.....	sol.	5.
Hiffel János.....	sol.	10.
Schelbalmer Tamás.....	sol.	10.
Goczmaiszter Bálint	sol.	10.
Kőmiues István	sol.	10.
Téglás György.....	sol.	10.
Antal Ferencz.....	sol.	10.
Kirna András	sol.	10.
Varga Bálint.....	sol.	4.
Kádár István.....	sol.	10.
Puskaporchináló Pál.....	sol.	6. R. 4.
Szénkouác Birtalan	sol.	9. R. 01.
Gelcz Kouác György.....	sol.	10.
Hift János	sol.	10.
Gertner Lukács.....	sol.	10.
Gazner János	sol.	10.
Péter Deák	sol.	10.
Michael Architector	sol.	10.
Michael Veres Kádár.....	sol.	10.
Dániel Hermen	sol.	6.
Sinker Mihály	sol.	10.
Kerekes János.....	sol.	6.
Segesvári Mátyás	sol.	6.
Kerekes Matias.....	sol.	5.
Üsteős János	sol.	10.
Maierbek Jakab	sol.	20. R. 20.
Pattantyus Gáspár	sol.	10.
Abram János.....	sol.	10.
Plancz Tamás	sol.	10.
Stamp György.....	sol.	10.

Poztóchináló Kádár Tamás	sol.	5. R. 5.
Begler Lőrincz	sol.	10.
KouácZ János	sol.	10.
Olczoni György	sol.	5.
Ápoldi János	sol.	10.
Varga Jakab	sol.	5.
Remer Rános	sol.	10.
Aztalos Pál	sol.	10.
Reis György	sol.	10.
Varga Bartos	sol.	5.

Latus facit.. fl. 357 ff.

Cuius quidem executionis nostrae seriem prout per nos est expedita, eidem Illustmae Celsitni Vrae fide nostra mediante rescripsimus; eandem ad vota feliciter diutissime valere desideramus. Datum in civitate Szeben die sexta mensis Maii anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto.

Eisdem Illustmae

Correcta per eosdem. Celsitudinis Vestrae
humiles fideles
ac
perpetui servitores Gregorius Padanyi
aulicae cancellarii m. p.
Casper Pokay Vestrae Illmae
principalis Celsnis sedis judi-
ciariae scribae ac iurati no-
tarii m. p.

(Hivatalos átirat orsz. levéltár gyulafehérvári osztály. Neminem laede jk.)

X.

1648. márcz.

(V. ö. Erdélyi Országgyűlési Emlékek X. k. 97. l.)

A fejmegyeyi rendei utasítása Fejérvárra küldött követek számára.

Instructio pro generosis, ac egr. nobilibus dominis Balthasare Sebessi de Sárd, Petro Rádai de Pokaffalva, Michaelae Székely de Fogaras, Benedicto Cseffei de Petek vicecomiti, necnon notario cottus Albens. Transsilv. ex generali congregatione dnorum magnatum et nobilium eiusdem comitatus, ad

generalia comitia regni Albae Juliae, in anno 1648 die 16 Martii celebranda ablegatis.

Isten ő kegyelmeket oda vívén, ez ide alább megírt punctumokat postulatumba íratván, azokra az nemes ország által igyekezzék az mi keglmes urunktól ő nagától jó választ szerezni.

1. Némely atyánkfiainak jószágok már sok időtől fogva publicatióban levén, director uramék elő nem vétették abbeli causájokat, hanem naponkint rettegésben és sok költségben vannak. Az miképpen tavál is postulatumban irattatott vala azon dolog, mostan is könyörögni kell az nemes országnak, az mi keglmes urunk ő ngsága előtt instáljon azon, hogy afféle publicatiók vétessenek elő, válják el egyfelé, az causánsok ne legyenek szüntelen való rettegésben fáradságban és költségben, ha kiknek pedig jószágok publicatio alól felszabadul, azoknak adassék testimonialis director uramtól, többször, az látva, ne publicáltassanak jószágok.

2. Az fehérvári nemes atyánkfiainak panaszolkodnak azon, hogy noha az zsidók assecurationalis levelek tartása szerint marhát tartoznának az országba béhozni, de ahoz nem tartván magokat, ha mikor a sóhordó ráczok, törökök és mások onnan alól holmi áru marhát hoznak fel eladni, a zsidók elejekbe mennek egy és két mélyföldnyire s tovább is, és olcsón tőlök megvén és az városban béhozván, ott majd az annyi áron adják el. Könyörögni kell azon, hogy attól tiltassanak el az zsidók, ha marhát akarnak venni, menjenek magok ki az országból marháért levelek tartása szerint, aféle marhát, kit mások hoznak bé, ne vehessék meg, hanem adják ugyanazok el, az kik béhozzák, evvel is ne drágódjék inkább el az marhának az ára, hadd vehessen minden jutalmason ott az város aféle ráczoktól, törököktől, mint azelőtt, alioquin ez mind az országbelieknek is, mind az városnak kárára vagyon.

3. Panaszolkodnak azon is, hogy az kiknek közülök boltjuk vagyon, bérben eladván kereskedő embernek, az város bírāja reá küld, és minden héten egyszer piaczi vámot veszen az boltban levő embertől nemesi szabadságok praejudiciumára. Könyörögni kell, hogy aféle nemesi praerogativájok ellen való cselekedektől supersedeáljanak, az nemes ország provideáljon.

4. Ha mely residentiás nemes ember valamit az piacra kiküld eladni majorságából, az város bírāja az piaczi vámot megvéteti rajta, mint az vidékbelieken, mivel nem tartoznak. Könyörögni kell azon is, ez is tolláltassék, és ne aequiparáltassék az lakos és residentiás nemes ember az vidékbeli vásárra bejövő paraszt emberekkel.

5. Az ország articulusi szerint annorum 1614. et 1633.

az országgyűlésen kívül az nemesek házához szálló ne szálljon, könyörögni kell az nemes országnak; azonkívül is elég bántódások vagyon, tartassanak meg ő nagoktól és ő keglmektől concludáltatott articulások az ő részekről is.

6. Ha valamely atyjokfiak udvari szolgálatból, avagy másunnan közökbe származnak, az város bírása nem várván azt, hogy nemességekről doceálhassanak, mivel némelyek idegen országbeliek, némelyek pedig ha az országbeliek is, de távol valók, ottan mindjárt fogsággal fenyegeti, kergeti és közikben való szolgálatra erőlteti; hogy attól is arceáltassanak, könyörögni kell az nemes országnak, intercedáljon mellettek az mi keglmes urunk ő nga méltósága előtt, hogy inkább városokban az nemesség szaporodjék, nem mint kevesedjék.

7. Az nagy-enyedi atyánkfiainak vagyon ily méltó panaszokadások, hogy noha mikor residentias városbeli ember, az vármegyén velek perel, tölle sem kezest, sem zálogot nem kívánnak, mindazáltal ha ki az nemesek közül az város bírása és tanácsa előtt valaki ellen pert akar indítani, ha kezest nem állat, vagy zálogot nem ad, avagy házát, szállóját nekik nem köti, addig törvényeket elő nem veszik, hogy ha ő naga parancsol is nekik. Ezt is kénytelenség alatt megcselekedvén kívánságok szerént, mégis igasságokban elő nem mehetnek. Nagy költséggel, fáradsággal, idegen helyről hozván procatorokat, azoknak jelenlétekben némelyeknek törvényeket elő nem veszik, imide amoda mutogatván, s azonban az procatorok közikbe való járástól megunatkoznak; ha mi protestatiót akarnak iratni az város notariusával, felírni nem akarja.

8. Vagyon ily panaszok is azon atyánkfiainak, hogy az ő naga parancsolatjával post exmissionem eskettetvén nemes személyen kívül városbelieket nem acceptálnak, vallásokat be nem veszik, sőt poenat intentálnak hozzájuk. Kívánságok az, hogy az bíró pecsétével az tanács eleibe convocálják és ő előttök legyen az fassiójuk.

9. Ha mely városbeli személy nemes házakon potentiát patrál is, törvénynyel elérvén az potentiariust, csak harmadfél forinttal, avagy felyebb fj. 3. büntetődik meg.

10. Ha kik közülök criminalist keresne, emenda linguae-re fordítják, az okon, hogy ad superiorem sedem appellatióba ne mehessen, nem is transmittálják székekről az emenda linguae-t az magok hasznokért. Az nemes országnak könyörögni kell, megnevezett atyánkfiak mellett instáljon az mi keglmes urunk ő nga előtt, hogy olyan inconvenientiák és méltatlan kívánságok tolláltassanak. Igasságban kiki ne gátolódjék meg.

11. Hogy az nyolczadnapi törvények, melyek potentiák-ból emergálódnak, az parasztságnak refrenálására abreviáltassanak in tantum, hogy az vármegyén decidáltassanak absque ulteriori appellatione finaliter.

12. Hasonlóképpen az törvényeknek ritkán való folyási miatt vannak sok nehézség némely szegény nemes atyáinkfiainak zálagos jószágok dolgából, kik vagy magok, vagy elejek kényszerítettenek jószágaikot, avagy egyéb javakat zálogban vetniek. Melyek kemény embereknel kezeknél lévén, végét nem érhetik, hogy recuperálhassák, ha azért feljebb nem is, ottan csak száz forintig való zálogosban, ha ki vármegyén indíttaná causáját, decidaltatnék vármegyén is absque ulteriori appellatione. Melyekben az számtalan condescensiók miatt is nem mehet elő az szegény nemes ember. Nem látszanék azért illetlenck, ha olyan modalitás observáltatnék, az minthogy némely vármegyékben, kiváltképpen partiumban majd hasonló usus is observáltatik, hogy elsőbben solito more szolgabíró által megkínáltatván az summával, ha fel nem venné, mindjárt az következő széken in facie sedis deponálná azon zálogot, és ha felvenné, absque ulla poena, bene quidem; ha pedig fel nem venné, mivel immár egy egész vármegye előtt constálna az megkínálás, de condescensione semmit nem concludálhatna az inclitus comitatus, hanem ad monitum felelvén, exmissióra bocsáttatnék. Az száz forintig pedig finaliter decidáltatnék az vármegyén absque ulla appellatione.

13. Az paraszt emberek között való törvénykezésben is ha ki ura eleibe appellál, tartozzék az ura nyolczad napra törvényt tenni, és onnat appellatióra meúvén, az vármegyén decidáltassék.

14. Az szegénységen való terehvisélet majd elviselhetetlen egyéb dolgokban is, de kiváltképpen mézszedésnek és szállításnak állapotjából. melyről az országnak, noha semmi constitutóját nem tudjuk, mindazáltal az méz-gyűjtők reávetvén szegénységinkre, tizenöt, s tizenhat mély földig s messzebb is vitetik szegényekkel, mely majd egy adónál súlyosabban esik. Könyörgeni kell az nemes ország által, ő nagának igen alázaatosan, tollálni méltóztatnék ebbeli terhét szegénységinknek.

Ez mellett mivel az fiscalis jószágok *majd* mindenik vármegyében csaknem felesebbek az *szegény nemes emberek jószágainál*, kik mind immunitálják magokat minden tereviseléstől. Azoknak is terhek azért mind az mi szegénységinkre ragadván, ezennel pusztulásra jut ügyek, és nem leszen mivel mind ő magát s mind hazánkat szolgálniok; ezt is ő naga méltóztassék remediálni, és ha miben az nemes vármegye az ő naga parancsolatjára jószágával szolgáltat mennyivel inkább

az fiscalis jóság is tartozzék egyaránt az dolgot supportálni porta szám szerint.

15. Az procatorok citatiókról, kérésekről, kínálásokról, és ahoz hasonló dolgokról az szolgabiráktól ne kívánjanak hosszú seriessel való relatoriákat: az nemes országot instálni kell azon, az kglmes urunk előtt irattassék articulusha.

Ezekon kívül is minden hasznos, ez szegény hazánknak közönséges megmaradására és szabadságára való dolgokat hogy az több vármegyékkel együtt főispány rendek ő keglmek tetszéséből, ő keglmek választott uraimék tractálhassanak és concludálhassanak, az nemes vármegye arra plena authoritást ad.

Econtra pedig valamelyek hazánk közönséges javának, szabadságának derogálnának, azokra ő keglmeknek az nemes vármegye facultást nem ad, sőt ő keglmek ab instructione sibi data semmiben ne recedáljanak, és semmi innovatiót, nemesi szabadságunk ellen ne introducáljanak. Datum in generali congregatione dominorum nobilium cottus Albens. Tranniae, in oppido Enyed celebrata, die 9. Martii ao dñi 1648.

(P. H.)

(Megvan a Gyulafvári könyvtárban N. 5. IV. 5—205. sz. alatt.)

XI.

1658. j u n. 1.

(L. Erd. Országgyűlési Emlékek XI. k. 397. l.)

Rákóczy György utasítása korlútnoka Mikes Mihály a császárhoz küldött követe számára.

.....
tottuk; de az lengyelek violálván, violatis conditionibus, juris regula violantur pacta. Kik mely istentelenül, pogány módon cselekedtek, nyilván vagyon ez világnál. Declarálhatják ő kglmek, az ma is ő miattok sok keresztyén pogány kézben.

Az ő kglmek felküldésének oka ezekben áll részünkéről kívánságinkkal.

1. Ő fgét assecurálni készek vagyunk, ha segítettünk, ellenségi nem leszünk; sőt ha török ellen megsegít, vagy az idő alatt kényszerítettünk nagy erő előtt országunkból kilépünk. ő fge segítsége vagy törekedése által restituáltatunk, ő fge kedve, akaratja ellen törökkel meg nem békéllünk, hanem conjunctis viribus et armis ő fgével defensive quam offen-

sive leszünk, és semmi kikeresett színek, módok által ő fge mlgos háza romlásával magunknak securitást nem csinálunk, se török kedvébe jutni nem akarunk, ezent ő fgétől várván, s kívánván assecuráltatnunk.

2. Segítettén ő fgétől, senki instantiájára ő fge ellen fegyvert nem fogunk.

3. Kívánjuk mi is azt ő fgétől: mivel ez világ változás alá van vettette, sem mi, se maradékink ő fge birodalmában, se jószágunkban, személyünkben meg nem háborítottunk, hanem lakásunk, azok lakása, egyébként is hazafiai lévén, diploma, ország törvényei is azt dictálván, nem impediáltatunk és impediáltatnak.

4. Kik szolgálatunkra segítségünkre jönnek, ne impediáltassanak.

Mi kívánságok lesznek az részről nem tudhatjuk, mindazáltal úgy véljük, ezeket el nem mulatják.

1. Jesuitáknak, egyéb szerzeteknek tanítást, clastrumot szabadoson engedjünk, és hogy azok recipiáltassanak.

2. Erdélyi püspök benn resideálhasson, tisztiben eljárhasson, szabadoson büntethesse, dirigálhassa tiszti alatt valókat.

3. Az erdélyi ifjak tanulásra kimehessenek.

4. A nős papok dolgát sem kezdik elfelejteni.

5. Hallottunk ilyet is, mintha a kik pápistává lenni akartak volna, tiltottuk, meg nem engedték. Ez volt-e igaz, cancellarius uram bizonyság lehet.

Quoad 1. 2. 3. 4. et de aliis, kik az religiót illetik, ő klme cancellarius uram tehet bizonyóságot conscientiose, articulus abrogálása, erről való assecuratio van-e hatalmunkban, és ha mi végeztettük-e ezeket, vagy nem, de régi időktől pápista fejedelmek benn levő végeztések-e, mi propositiónk voltak-e catholica religio ellen, vagy mint ország postulatum nem úgy jöttek-e eleinkbe, és valakit, ha ki vallásról eltérni akart, váras, falu, személy, ellenzettük-e, vagy az catholica religiónak volt-e, van-e tőlünk bántódása, az uniót nemde megtartottuk-e?

Mi az ország articulusát nem abrogálhatjuk, mert arra kötelesek hittel vagyunk, hogy megtartjuk, tartatjuk, hitünkkel, lelkünk sérelmével, ő fge, ez világ, országnak itéletivel nem cselekedhetünk. De ha ő fge az országot megtaláltatja, az ország felszabadítja végezést catholica religio vagy szerzetek ellen, quoad personam nostram, azt semmi színek alatt nem impediáljuk, ő fgét assecurálni készek vagyunk.

Egyéb mi kívánságok lehet, renum, cordium scrutator isten lévén, nem tudhatjuk. Ha imponálják, comunicálják ő klmek sietséggel velünk, resolválhassunk.

Mi egy szóval ő fgéhez, ha el nem vettetünk, úgy akarunk devinctusoknak lenni, ő fgének, világnak is megmutatjuk, azt sincere cselekeszszük, keresztyének vagyunk.

Ugyanis ha keresztyének, keresztyénségnek javát kívánói nem lettünk volna, vajjon addig mi az mi állapotunkat nem stabiálhattuk volna-e töröknél, török kívánsága megteljesítésével? és ha ő fge ellen fegyvert fogni akartunk volna, kedvet azzal nem találhattunk volna-e? ígírvén arra magunkat? és hogy most is azért suspicálkodik hozzánk, hogy velenzés ellen szárazon indulván, parancsolatját nem követtük, hogy ő fge ellen induljunk. Kit Michne vajda, ki az porta állapotját, titkait tudja, megjelentett, és hogy ő fgét is tudósítsuk, vigyázzon, az keresztyénség serkenjen fel, mert annak romlására ez pogány vezér szándéka.

Ha azért az török azt kezdi kívánni, fejedelemségünkben meghágy, csak ő fge ellen fogjunk pogány segítségével fegyvert, mit legyünk cselekedendők? vagy ő fge is mit lesz cselekedendő?

Ha mi fejedelemség nélkül keresztyénségért, ő fgéhez való devotióért akarnánk ellenni, in eo casu mit tart, királyi kegyelmében mi haszon, jó redundál reánk, maradékinkra, ő fgétől tudják meg.

Ha pedig az javaltatik, fejedelemség nélkül ne legyünk el, ő fge ellen fegyvert ne fogjunk, így is mi haszon redundál reánk, maradékinkra? mi formán, quibus modis, mediis segítetünk? és azon segítségnek ki commendál? mert becsületünkre vigyáznunk kell.

Tudni is kell azt ő fgének, ha mi nem leszünk fejedelmek, más lesz, annak azon sípot kell fúni, kit szájában adnak, és az fejedelem ország, török akaratját elköveti, csak békeségben maradhasson; végét az keresztyénség oppressiójának, annak reá terjedendő gyümölcsét kevés, ki lássa, ha ki látja is, az idegen nemzetséget félvén, török alatt lenni kíván inkább, kiről ő klmek cancellarius uram bizonytságot tehet. (*Kitörölve:* Datum in civitate nostra Alba Julia die 1-a mensis Junii anni 1658.)

Az ország nevével követség van-e; tudakozni ha kezdik, erre így resolválhatnak ő klmek.

Az ország az fejedelmet tanácscsal authorálta, tractálhassa az dolgokat.

Tudni való dolog, az ország török ellen fegyvert fogni nem akar: mert annak resistálhasson magán, erejét nem látja. 2. Az világ eleiben akarja terjeszteni azt is: mivel isten alája vetette az pogánságnak, míg isten a szabadításnak idejét elhozza, nincs abban módja, az ösztön ellen rúgodozzon, az engedelmességet adója megadásával praestálni akarja. 3. Tagadhatatlan dolog is az, nagy reménségét helyheztette, előtti példák is forogván előttök, az pogányban. — 4. Mivel penig az török most csak mi személyünket illeti, azt praetendálja, amoveáltassék, az közrend azt elhitte többire, ehez képest elébb minden mediumokat próbálni kíván, kit cancellarius uram tud.

De ha athnamé nem adatik, in isto casu fegyvert fogni kész, implorálja ő fge segítségét. Ez casusban penig mi útát akar ő fge segítségében követni, mit is kíván, kívánják megtudni.

Jegyzet. Ezen nagyfontosságú okirat, mely mutatja, hogy minő állást foglalt el az országgyűlés Rákóczy által a császárral folytatott alkudozásokkal szemben, az országos levéltár rendezése alkalmával már akkor került elő, mikor a maga helyére nem lehetett beigtatni: de kihagyni nem akartam fontos tartalmáért. Eleje, fájdalom, nincs meg.

(Fogalmazvány Rákóczy javításaival az orsz. ltárban.)

TARTALOM.

XXIV. Fejezet. 1649—1657.

	Iap
I. 1649. jan. 23—márcz. 10. Fehérvári országgyűlés . . .	3
II. 1648. jul. 21. Fehérvári részgyűlés	9
III. 1650. márcz. 20. Fehérvári országgyűlés	11
IV. 1650. okt. 24—29. Meggyesi terminus	15
V. 1651. febr. 12—márcz. 15. Fehérvári országgyűlés . .	16
VI. 1652. febr. 18—márcz. 12. Fehérvári országgyűlés . .	20
VII. 1652. szept. Részgyűlés	24
VIII. 1652. okt. 20. Szászrégeni terminus	24
IX. 1653. jan. 15—márcz. 15. Fehérvári országgyűlés . .	25
X. 1653. Részgyűlés	31
XI. 1654. jan. 18. Fehérvári országgyűlés	31
XII. 1655. febr. 20. Kolozsvári országgyűlés	33
XIII. 1655. ápr. 28. Fehérvári országgyűlés	36
XIV. 1656. febr. 20—márcz. 11. Fehérvári országgyűlés . .	37
XV. 1657. jan. 17. Viski országgyűlés	40

Törvények és Okiratok.

I. 1649. jan. 23—márcz. 10. Az országgyűlés törvényei és irományai :	
a) Törvények	45
b) 1647. febr. 14. Az 1647. ápr. 9-diki országgyűlésből Szalánczyna küldött levélre kívül a jobboldalra az 1649. febr. 14. tartott országgyűlés következő megerősítő határozata jegyeztetett	63
c) 1649. febr. 18. Az erdélyi rendek előterjesztése a szultánhoz, melyben az 5000 frt. adófelverés elengedését kéri	63
II. 1649. jul. 7. Fejedelmi meghívó a portai követség ünnepélyes fogadására	63
III. Meghívók a törvénykezési terminusokra :	
a) 1649. aug. 30. beszterczei terminusokra	64
b) 1649. okt. 27. kolozvári terminusokra	94

c) 1649. decz. 14. segesvári terminusokra	65
IV. 1650. febr. 4. Csáky István levele az erdélyi törvényhatóságokhoz, melyben peres ügyeit illetőleg támogatásukat kéri	65
V. 1650. febr. 18. Meghívók a márcz. 20-ikára hirdetett országgyűlésre a) b) c)	66
d) Rákóczy megerősíti a Mátéval kötött frigyet	68
VI. 1650. márcz. 20. A fehérvári országgyűlés törvényei	69
VII. 1650. jul. 28—aug. 20. Bethlen Ferencz bécsi követségének irományai :	
a) 1650. jul. 28. Az utasítás	83
b) 1650. jul. 28. Titkos utasítás	92
c) Kemény János utasítása	95
d) 1650. jul. 28. Rákóczy levele Lesliehez	98
e) 1650. aug. 20. A fejedelem levelei a követekhez	99
VIII. 1650. okt. 24—29. A fiscalis jószágok végleges szabályozása :	
a) A fiscalis jószágok lajstroma	105
b) 1650. okt. 29. A Törcsvárát illető compositi	113
IX. 1650. szept. 14—nov. 9. A Bécsbe küldött követek tárgyalásai :	
a) A szept. 14-diki válasz	116
b) 1650. nov. 9. Ferdinánd császár-király tudatja Rákóczyval, hogy követeivel az alkudozások folyamba vannak véve	118
X. 1650. nov. 9. Meghívó a febr. 12-diki országgyűlésre	119
XI. 1651. febr. 12—márcz. 18. A fehérvári országgyűlés törvényei	119
XII. 1651. ápril 25. Rákóczy György frigylevele a havasalföldi vajda számára	133
XIII. 1651. máj. 5. Petki István a tatárok harci készülődéséről értesíti a fejedelmet	134
XIV. 1651. június. Göcs Pál kozákországi követnek adott utasítás	136
XV. 1652. febr. 18—márcz. 12. A fehérvári országgyűlés törvényei	138
XVI. 1652. márcz. 28. Tárgyalások a jezsuiták ügyében :	
a) Haller István votuma a jezsuiták ügyében	151
b) 1652. márcz. 30. Rákóczy válasza a császárnak Fejérpataky küldetése alkalmából	152
XVII. 1652. szept. 17. Meghívó a szászrégeni tanácskozásra	153
XVIII. 1652. decz. 15. Meghívó a fehérvári országgyűlésre	154

XIX.	1653. jan. 15—márcz. 15. A fehérvári országgyűlés törvényei s irományai :	
a)	1653. jan—febr. A régeni fogalmazvány módosításaiból	154
b)	1653. márcz. 5. Derkay jezsuita útlevelet kér	160
c)	1653. márcz. 7. A szászok első protestatiója	161
d)	1653. márcz. 15. A szászok második protestatiója	162
e)	Az 1653-diki articulusok	163
f)	Az Approbata fejedelmi megerősítése	168
g)	1653. szept. 7. Az Approbata nyomtatására vonatkozó rendeletek	172
h)	1553. szept. 14.	173
XX.	1653. máj. 22. A brassaiak hitlevele a fejedelemnek	173
XXI.	1653. decz. 16. Meghívó a gyulafehérvári országgyűlésre	174
XXII.	1654. jan. 18.	
a)	A fehérvári országgyűlés törvényei	174
b)	1654. febr. 28. Az adó befizetésére vonatkozó rendelet	180
XXIII.	1654. máj. 22—jul. Rákóczy követsége a lengyel republicához :	
a)	1654. máj. 22. A követek megbízó levele	181
b)	1654. jul. Rákóczy Ferencz lengyel indigenatusa	181
XXIV.	1654. máj. 27. Krisztina tudatja Rákóczyval lemondását a svéd trónról	184
XXV.	1654. jun. 22—jul. 4. Rákóczy portai kapikihájának jelentései Lupul és a kozákok dolgairól	185
XXVI.	1654. aug. 16—okt. 11. Rákóczy tárgyalásai a moldvai és oláh vajdákkal	187
XXVII.	1655. febr. 20.	
a)	A kolosvári gyűlés törvényei	190
b)	Adóbeszolgáltatási számadás	204
XXVIII.	1655. márcz. 1. Rákóczy utasítása a tatár khánhoz küldött követei számára	205
XXIX.	1655. márcz. Schaum Konstantin jelentése svédországi küldetése eredményeiről	208
XXX.	1655. márcz. 29.	223
XXXI.	1655. ápr. 4. Meghívó a fehérvári részgyűlésre	224
XXXII.	1655. jun. 7. Intézkedés a táborbaszállás ügyében	225
XXXIII.	1655. nov. 1. A fejedelem meghívója a kolosvári törvénszéki terminusra	225
XXXIV.	1656. jan. 2. Meghívó a fehérvári országgyűlésre	226
XXXV.	1656. jan. 17. A svéd király válasza a Rákóczy által tett szövetekezési javaslatokra	227
XXXVI.	1656. febr. 20—márcz. 11. A gyulafehérvári országgyűlés irományai s törvényei :	
a)	Törvények	229

b)	1656. márcz. 11. A rendek válasza az özvegy fejedelemasszonynak	239
XXXVII.	1656. máj. 27. A havasalföldi vajda átíratja a fejedelemhez a múlt évben elfogott bojárok szabadon bocsátása ügyében	241
XXXVIII.	1656. decz. 19. Horváth Gy. jelentése követségéről Rákóczyhoz	242
XXXIX.	1656. decz. 21. Rákóczy a moldvai vajdának ajánlja a kozákokhoz menő svéd követet	245
XL.	1657. jan. 17. A viski országgyűlés törvényei	245
XLI.	Szelepcsényi követsége Rákóczyhoz :	
a)	1657. jan. 30. Mednyánszky követsége a császárhoz	248
b)	1657. febr. 28. Szelepcsényi követjelentése	249

XXV. Fejezet. 1657—1658.

I.	1657. jun. 12. Fehérvári országgyűlés	253
II.	1657. szept. 2—3. Szamosújvári országgyűlés	255
III.	1657. okt. 25—nov. 2. Fehérvári országgyűlés	259
IV.	1658. jan. 9—31. Meggyesi országgyűlés	265
V.	1658. ápr. 9—16. Fehérvári országgyűlés	270
VI.	1658. máj. 22—30. Fehérvári országgyűlés	273
VII.	1658. aug. 1—6. Fehérvári országgyűlés	278
VIII.	1658. aug. 18—21. Nagysinkai országgyűlés	281

Törvények és Okiratok.

I.	A fehérvári országgyűlés törvényei :	
a)	1657. jun. 4. Meghívó a jun. 12-diki országgyűlésre	285
b)	1657. jun. 14. Az országgyűlésen alkotott törvények	285
II.	1657. aug. 14. Bethlen Jánosnak a krakói őrség parancsnokának engedett szabad elvonulás	287
III.	1657. szept. 2—3. :	
a)	1657. szept. 3. Rákóczy fejedelem propositiói	287
b)	1657. szept. 3. Elzálogosítás a tatár rabok kiszabadítására	290
IV.	1657. okt. 13. Meghívó a fehérvári részgyűlésre	291
V.	1657. okt. 25—nov. 2. A fehérvári részgyűlés vívmányai :	
a)	Napló az országgyűlés lefolyásáról	292
b)	1657. okt. 28. Az országgyűlés irományai	311
c)	1657. nov. 1. A fejedelem biztosítólevele az országnak	316
d)	1657. nov. 1. Az ország biztosítólevele a fejedelemnek	318
e)	1657. nov. 3. Rhédey Ferencz választási feltételei	321
f)	1657. nov. 3. A rendek intézkedése, hogy a várak letegyék az esküt Rhédeynek	325

VI. 1657. nov. 17. A budai basa intézkedései az Erdély ellen . intézendő támadás megkezdésére	326
VII. 1657. nov. 17. Fejedelmi intézkedések a fehérvári országgyűlés törvényei alapján :	
a) Rhédey Ferencz parancsa a hűségeskü letétele ügyében	329
b) 1657. nov. 23. A fejedelem intézkedése, hogy fizetések csak az ő rendeletére szolgáltassanak ki	330
VIII. 1657. decz. 22—1658. jan. 1. Barcsay Ákos jelentései a fehérvári országgyűlésről s a portai dolgokról :	
a) 1657. decz. 22. Barcsay levele Keményhez a fehérvári országgyűlésről	330
b) 1658. jan. 1. Barcsay Ákos Rákóczynek a portai dolgokról	334
IX. 1657. decz. 12. Meghívó a meggyesi országgyűlésre	336
X. 1657. decz. 18. Rákóczy átirata a törvényhatóságokhoz ugyanazon gyűlés ügyében	337
XI. 1658. jan. 9—31. A meggyesi gyűlés törvényei és irományai :	
a) 1658. jan. 15. A rendek levele a végekhez	339
b) 1658. jan. 16. Rákóczy válasza a rendeknek a január 14-diki levelükre	342
c) 1658. jan. 18. A szebeniek hitlevele Rhédeynek	346
d) 1658. jan. 19. A rendek átirata a havasalföldi vajdához	347
e) 1658. jan. 20. A rendek körlevele a törvényhatóságokhoz, hogy az országhoz tartozó hűségben megmaradjanak	348
f) 1658. jan. 24. A meggyesi országgyűlés törvényei	350
g) 1658. jan. 25. A rendek általános amnestiája	355
h) 1658. jan. 29. Rhédey hűségesküje az új fejedelemnek	357
i) 1658. jan. 31. Kemény Simon hűségesküje az új fejedelemnek	358
k) A rendek átirata a budai basához	358
l) Jelentések az országgyűlés befolyásáról	359
XII. 1658. febr. 13—28. Hadfőlkelésre vonatkozó jelentések :	
a) 1658. febr. 13. Hunyadvármegyének jelentése	360
b) 1658. febr. 25. Haller Gábor levele	361
c) 1658. febr. 28. A tordavármegyének jelentése	362
XIII. 1658. márcz. A két Oláhország összeköttetése Rákóczyval :	
a) Rákóczy levele Nádasdyhoz a havasalföldi mozgalomról	364
b) Rákóczy egyezkedése István moldvai vajdával	366

XIV.	1658. márcz. 9. Meghívók a fehérvári országgyűlésre . . .	368
XV.	1658. ápr. 2. Rhédey Ferencz votuma Jenő ügyében . . .	369
XVI.	1658. ápr. 9—16. A fehérvári országgyűlés törvényei s írományai :	
	a) 1658. ápr. 9. A törvények	370
	b) 1658. ápr. 16. A rendek térítvénye Rákóczynek . . .	373
XVII.	1658. ápr. 23. A fejedelem Lázár Györgyöt magához rendeli	377
XVIII.	1658. ápr. 27. Portai jelentések az Erdély ellen intézendő hadjárat előkészületeiről	378
XIX.	1658. márcz. 27—ápr. 30. Kövér Gábor követsége a csá- szárhoz :	
	a) 1658. márcz. 27. Rákóczy levele a császárhoz . . .	385
	b) 1658. márcz. 27. Rákóczy térítvénye	385
	c) 1658. márcz. 27. Rákóczy egy másik térítvénye . . .	386
	d) 1658. ápr. 25. Az esztergomi érsek levele Rákóczyhoz az alkudozások folyamáról	387
	e) 1658. ápr. 30. Kövér Gábor előterjesztése a császárnál	388
	f) 1658. ápr. 30. A fejedelem kívánatai	390
	g) 1658. ápr. 30. A császár válasza Rákóczyhoz . . .	392
XX.	1658. máj. 11. Meghívók az alvinczi országgyűlésre . . .	392
XXI.	1858. máj. 27. Gyulay Ferencz jelentése a felső-magyar- országi részekben való viszonyokról	393
XXII.	1658. jun. 15. Mikes János kinevezése háromszéki főka- pitánynnyá	396
XXIII.	1658. jun. 3. Rákóczy György törekvései a császár segé- lye megnyerése ügyében :	
	a) Rákóczy sürgeti korlátnokát, hogy a németországi fejedelmekhez az expedíciókat készíttesse el . . .	397
	b) 1658. jun. 21. Rákóczy térítvénye a császárnak, melyben hűségét ígéri s neki szükség esetében adandó menedékeit	397
XXIV.	1658. jun. 22—jul. 6. Rákóczy alkudozása a császárral :	
	a) Rákóczy levele korlátnokához a császárral folytatott alkudozások ügyében	399
	b) 1658. jul. 6. Az esztergomi érsek levele Rákóczyhoz	400
XXV.	1658. jun. 30. Meghívó az illyei táborba	401
XXVI.	1658. jun. 2—jul. 21. Portai jelentések a törökök maga- tartásáról :	
	a) 1658. jun. 2. Kopasz István jelentése	402
	b) 1658. jul. 21. Görög Marin jelentése a fővezér izene- teiről	405
XXVII.	1658. jul. 31. Kövér Gábor levele a fejedelemhez : az er- délyi állapotokról tudósítja	406

XXVIII. 1658. aug. 3. A fehérvári országgyűlés átirata a fejedelemhez	408
XXIX. 1658. aug. 5. A mainzi érsek Rákóczynek szabad toborzást enged	409
XXX. 1658. aug. 12. Mikes tudósítja követsége eredményéről Rákóczyt	409
XXXI. 1658. aug. 17. Rákóczy rendelete sergei szaporítására	413
XXXII. 1658. aug. 19—28. Barcsay jelentései Rákóczyhoz :	
a) 1658. aug. 19. Barcsay jelentése Rákóczynek az aug. 1-ei országgyűlés lefolyásáról	414
b) 1658. aug. 21. Barcsay jelentése a törökök benyomulásáról	416
c) 1658. aug. 23. Barcsay tudatja Rákóczyval, hogy az ország rendeit újabban összehívta	417
d) 1658. aug. 28. Barcsay mentegeti a viszonyok kényszerűsége által tett intézkedéseit	420
XXXIII. 1658. aug. 29—szept. 8. Az esztergomi érsek válaszai Rákóczy segélyt sürgető leveleire :	
a) A császár távollétével mentegeti, hogy gyors segélyt nem adhat	422
b) 1658. szept. 8. Sajnálatát fejezi ki Erdély kipusztítása ügyében	423
XXXIV. 1658. aug. 23. Az ország rendeit s hadait Barcsay összehívja	424
XXXV. 1658. aug. 25. Barcsay a nagyszombati királybíró t rögtöni megjelenésre szólítja fel	425

Pótlék az Erdélyi Országgyűlési Emlékekhez.

I. 1555. ápr. 24. A Marosvásárhelyt összegyűlt rendek felterjesztése Ferdinándhoz, melyben oltalmukat kéri a porta lehető támadása ellen	426
II. 1556. febr. 23. Az 1555-ik év decz. végén tartott országgyűlésből János király fia visszahívása érdekében követeket küldöttek ki, melylyel összefüggésben a voronik levele; a mikor kelt a levél, az oláh csapatok már Erdélyben voltak	427
III. 1609. szept. 12. Meghívó a kolosvári országgyűlésre	429
IV. 1630. aug. 9. Erdélyi főurak térítvénye közös védelemre	429
V. 1634. febr. 12. Rákóczy utasítása a pozsonyi országgyűlésre küldött követi számára	431
VI. 1638. máj. Tudósítás a fehérvári országgyűlés lefolyásáról	439